ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה:
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ:
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ
נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרָהּ:
כ זֹאת | פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיִיתִי חֶרְפָּה
לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה
וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם וספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בֶּהָדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל
יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ
מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה
עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י ..... ג

ג) מכתב ראש חודש שבט, ה'תשי"א
סדר מפורט ליום העשירי בשבט ..... ה

ד) מאמר ד"ה באתי לגני ש"פ בא, י' שבט, ה'תש"י ... ו

ה) מאמר ד"ה באתי לגני (עם ביאור בדרך אפשר)
י' שבט, ה'תשי"א ..... טו

ו) שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח
יו"ד שבט ה'תשי"ז ..... כט

ז) לקוטי שיחות י' שבט (בלה"ק) כרך טז ..... מד

ח) לקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... מט

ט) ילקוט גאולה ומשיח על פרשת בשלח ..... נ

י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בשלח ..... נב

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח ..... פד

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בשלח ..... פה

יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח ..... צה

יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... צח

שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:

טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח ..... קא

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח ..... קכט

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח ..... קלה

יח) נביאים וכתובים
שמואל-א פרק כג, תהלים פרק י-יא ..... קלט

יט) עין יעקב מסכת שבת ..... קמא

כ) מסכת זבחים עם ביאורים
מדף ס עד דף סו ..... קמב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קעא

כב) שולחן ערוך הלכות ברכת המזון
אדמו"ר הזקן ..... קעא

כג) לקוטי תורה – ד"ה כי תצא
אדמו"ר הזקן ..... קעג

כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קעה

כה) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קעו

כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קעז

כז) קונטרס החלצו
אדמו"ר מוהרש"ב ..... קעח

כח) ספר המאמרים ה'תש"י
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קעח

כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפ

ל) ספר הזכרונות
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפא

לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפב

לב) חומש לקריאת התורה פרשת בשלח
ע"פ חומש "תורה תמימה" ..... קפג

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח ..... קצ

לד) סדר הדלקת נרות לשבת קודש ..... קצא

סדר מפורט ליום העשירי בשבט

ב״ה, ראש חדש שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל אנ״ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע
הכ״מ, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע״ל, הוא יום היארצייט של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי׳ הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ״ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ״ד דכלים ופ״ז דמקואות. אח״כ יאמר המשנה ר׳ חנניא בן עקשיא כו׳ ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד״ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע״ד) בע״פ. ואם אין מי שיחזור בע״פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא״ח - יקרא כל אחד פ״נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ״פ לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ״נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ״נ אח״כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו׳ של תורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי׳ אודות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ״ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע״ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש״י - ובמקומות המתאימים - גם ע״ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ״ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ״ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי״ק שלאחריו.

* * *

והוי׳ יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד*, שַׁבָּת פָּרָשַׁת בֹּא יו"ד שְׁבָט, ה'תש"י

יָאִרְצַיְיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקֵנְתּוֹ הָרַבָּנִית הַצַּדְּקָנִית מָרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָהּ עֵדֶן זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ

"בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַּלָּה", וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בִּמְקוֹמוֹ) "לַגַּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לְגַנִּי, לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה", דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ לָרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי חֵטְא קַיִן וֶאֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ א' לְב' וְג', וְאַחַר כָּךְ בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְּקָה מֵרָקִיעַ ג' לְד', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה עַל פָּסוּק "וַיִּשְׁמַע אֶת קוֹל הֲוָיָ' אֱלֹקִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן — אָמַר רַבִּי אַבָּא, מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, קָפֵץ וְאָזַל[א] קָפֵץ וְאָזַל", וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה, אַבְרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ ז' לְו', וְיִצְחָק מִו' לְה', עַד כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל הַשְּׁבִיעִין[1] חֲבִיבִין) הוֹרִידוֹ לְמַטָּה בָּאָרֶץ. וְעִקַּר גִּלּוּי אֱלֹקוּת הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶהוּ "צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ", דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה, לְפִי שֶׁהֵם מַשְׁכִּינִים (הַיְנוּ מַמְשִׁיכִים) בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד[2] מָרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי לְמַטָּה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לְגַנִּי לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בַּתְּחִלָּה", דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא[ב], דְּנִשְׁמָה תֵּרֵד לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְהֵם יַעֲלִימוּ וְיַסְתִּירוּ עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה, וּבְכָל זֶה תִּפְעֹל הַנְּשָׁמָה בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְגַם חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא, וּכְמַאֲמַר "כַּד[3] אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתְּלִיק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"[ג]. וְהִנֵּה מַה שֶׁאוֹמֵר "בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"[ד], הַכַּוָּנָה עַל מַדְרֵגַת הָאוֹר דְּהוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה, וְהַיְנוּ אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ה] שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, דְּבָעוֹלָמוֹת הֲרֵי יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים לְעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים, דְּבָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מֵאִיר הָאוֹר בְּגִלּוּי, וּבָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאוֹר אֵינוֹ מֵאִיר בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ, וְיֵשׁ שֶׁהָאוֹר בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְיֵשׁ בָּזֶה חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אַף יָדִי

---

*) נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

1) ויקרא רבה פרשה כט, יא. - ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת.

2) להעיר בענין "עד" מזוהר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי הזוהר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

3) ראה תניא פרק כז. לקוטי תורה ריש פרשת פקודי. שם פרשת חוקת [מאמר] דיבור המתחיל על כן יאמרו פרק ב.

4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב.

א. קופץ והולך (כלומר, קופץ ממקומו למקום אחר). ב. התכופפות והתהפכות (של הנפש הבהמית - שני אופנים בעבודת ה'). ג. כשמתכופף הצד האחר המנגד לקדושה, עולה (מתרומם) כבודו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות. ד. בכל העולמות. ה. שמסובב (מקיף) את כל העולמות.

יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[4] "נָטָה יְמִינוֹ וּבָרָא שָׁמַיִם, וְנָטָה שְׂמֹאלוֹ וּבָרָא אֶרֶץ", וְיָדוּעַ דְּיַד יָמִין מוֹרָה עַל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי יוֹתֵר, וְזֶהוּ "וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמַיִם", דְּ"שָׁמַיִם" הַכַּוָּנָה עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים — שֶׁם הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת יָמִין שֶׁהוּא גִּלּוּי הָאוֹר, וְהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְ"אֶרֶץ" הַכַּוָּנָה עוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, הֵם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל שֶׁאֵין הָאוֹר בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ, וְגַם הָאוֹר עַצְמוֹ בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, כַּיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בִּד' עוֹלָמוֹת, דִּכְתִיב "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת — אֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה — בָּזֶה הָאוֹר אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, דַּאֲצִילוּת הוּא[5] בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהֶעְלֵם, וַאֲצִילוּת מִלְּשׁוֹן אֶצְלוֹ וְסָמוּךְ, וְכֵן פֵּרוּשׁ אֲצִילוּת מִלְּשׁוֹן הַצָּלָה וְהַפְרָשָׁה, דַּאֲצִילוּת עִם הֱיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם, אֲבָל בִּכְלָלוּתוֹ הוּא בִּכְלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּרִיאָה שֶׁהוּא הַתְחָלַת הַמְּצִיאוּת בִּבְחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן. וְזֶהוּ "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי", דִּשְׁמִי וּכְבוֹדִי הוּא הַמְיֻחָד בִּי עֲדַיִן, שֶׁקָּאֵי[ו] עַל עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיִּחוּד וְהַהִתְכַּלְלוּת, שֶׁהָאוֹר שָׁם בְּתַכְלִית הַגִּלּוּי, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לִכְמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּבִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עַצְמָן יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת בְּהַגִּלּוּי אוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיְצִירָה וַעֲשִׂיָּה. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָאוֹר שֶׁבָּא לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת בִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין[ז], אֲבָל בְּהָאוֹר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשַּׂיָּכוּת אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, שֶׁבָּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף לָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי מֵאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְזֶהוּ "בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"[ח], וְהַיְנוּ שֶׁאוֹר זֶה הִנֵּה אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה. אָמְנָם בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר זֶה בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא דַּוְקָא. וְזֶהוּ "כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא", כַּאֲשֶׁר פּוֹעֵל בַּעֲבוֹדָתוֹ לִהְיוֹת אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[ט], הִנֵּה יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מֵהַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר הַחֹשֶׁךְ נֶהְפַּךְ לְאוֹר, הִנֵּה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאוֹר, שֶׁהָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי עַד אֲשֶׁר יָאִיר לְמַטָּה מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה, אֲשֶׁר אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ "כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין", בְּחִינַת הָאוֹר, שֶׁנִּמְשָׁךְ[6] אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁאֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְאִם כֵּן מֵאִיר גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן הָאוֹר, דְּאִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב.

קִצּוּר. עִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים. יְבָאֵר דְּכַוָּנַת בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁזֶּהוּ בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה.

---

5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

6) נקראת המשכה זו בזוהר לשון אסתלק שהוא בחינת גילוי אור הסובב כל עלמין כו' בבחינת רוממות (תורה אור סוף פרשת ויקהל עיין שם).

ו. שהכוונה. ז. ממלא את כל העולמות ("סובב כל עלמין" ו"ממלא כל עלמין" הם שתי מדרגות בהשפעת האור האלקי בעולם, וכמבואר להלן). ח. בכל העולמות. ט. התכופפות הצד האחר (המנגד לקדושה) והתהפכות החושך לאור.

ב) **וְהִנֵּה** זֹאת הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא הַמֵּבִיא
וּמַעֲלֶה לִבְחִינַת אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְלָכֵן אַחַת הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הוּא
עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהוּא עֲבוֹדָה רוּחָנִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְזֶהוּ עִנְיַן הִשְׁתַּתְּפוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים
בַּעֲבוֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת הֲבָאַת הַקָּרְבָּן, שֶׁזֶּהוּ עֲבוֹדָה רוּחָנִית. וְעִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן בַּעֲבוֹדָה
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא, דִּכְתִיב[7] "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָ', מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן" כו',
דְּלִכְאוֹרָה יֵקָשֶׁה דְּאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה רַק לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַקָּרְבָּן, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַרִי אָדָם מִכֶּם כִּי
יַקְרִיב קָרְבָּן לַהֲוָיָ', הִנֵּה כָּךְ וְכָךְ יִהְיֶה מִשְׁפַּט הוֹבָאַת הַקָּרְבָּן וְהִלְכוֹתָיו, וּמִפְּנֵי מָה אוֹמֵר "אָדָם
כִּי יַקְרִיב מִכֶּם" וְכוּ'. אֶלָּא יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה הוּא שֶׁבָּא גַּם לְבָאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בָּעֲבוֹדָה
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב", הָאָדָם כַּאֲשֶׁר יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, הִנֵּה מִכֶּם הוּא קָרְבָּן לַהֲוָיָ',
מִכֶּם וּבָכֶם תָּלוּי הַדָּבָר לִהְיוֹת קָרְבָּן לַהֲוָיָ', הַיְנוּ לִהְיוֹת קָרוֹב אֶל הֲוָיָ', דְּיָדוּעַ דְּקָרְבָּנוֹת[8] הֵם עִנְיַן
קֵרוּב הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים, וּבָא בָּזֶה לְבָאֵר, דְּכַאֲשֶׁר בָּא לְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, הוּא "מִכֶּם", וְהַיְנוּ
שֶׁתָּלוּי הַדָּבָר בָּכֶם, דְּאַל יֹאמַר אָדָם אֵיךְ אֶתְקָרֵב אֶל אֱלֹקוּת, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר יוֹדֵעַ מַהוּתוֹ הָעַצְמִי
שֶׁהוּא בְּשִׁפְלוּת וּמְלֻכְלָךְ בְּכַמָּה עִנְיָנִים לֹא טוֹבִים, וְאִם כֵּן הוּא בְּתַכְלִית הָרְחוּק מֵאֱלֹקוּת וְאֵיךְ
אֶתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְעַל זֶה הוּא אוֹמֵר מִכֶּם, בָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי, דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יָכוֹל
לֹאמַר[9] מָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשַׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאֵין בָּזֶה הַגְּבָלוֹת כְּלָל, וְאֵין שׁוּם
דָּבָר הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב חָלִילָה, לַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ וּלְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא
בִּטְרוּנְיָא[10] עִם בְּרִיּוֹתָיו, וּמִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי כֹּחוֹ וִיכָלְתּוֹ, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ
רַבָּה[11] "וּכְשֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ אֵינִי מְבַקֵּשׁ לְפִי כֹּחִי אֶלָּא לְפִי כֹּחָן", לְפִי הַכֹּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּעַל
יְדֵי זֶה הִנֵּה בְּכֹחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית. וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב",
דְּבִכְדֵי שֶׁהָאָדָם יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת הוּא "מִכֶּם", שֶׁבָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי, וְהַיְנוּ "מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָה",
דְּמִכֶּם תַּקְרִיבוּ אֶת הַקָּרְבָּן לַהֲוָיָ', דְּאֵין הַכַּוָּנָה רַק הַקָּרְבָּן שֶׁל הַבְּהֵמָה בִּלְבָד, כִּי אִם מִכֶּם מַמָּשׁ,
וְהוּא "מִן הַבְּהֵמָה", הַבְּהֵמָה שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. "מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן",
הֵן הֵמָּה הַפְּרָטֵי מַדְרֵגוֹת דְּיֶשְׁנָם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְכַיָּדוּעַ הָעִנְיָנִים בָּזֶה, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה הָאָפְנֵי
הַבְּרוּרִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, דְּיֶשְׁנוֹ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הוּא שׁוֹר נַגָּח וּבַעַל מִדּוֹת גַּסּוֹת בְּיוֹתֵר,
וְיֵשׁ שֶׁהוּא צֹאן שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּקָּה, אַף שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל בְּהֵמָה, אֲבָל הוּא בְּדַקּוּת עַל כָּל פָּנִים
(וְכַמְבֹאָר בַּאֲרִיכוּת[12] בְּקֻנְטְרֵס הַתְּפִלָּה, תר"ס), וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר אֲשֶׁר "תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם". וְהִנֵּה
בְּהַקָּרְבָּן הַגַּשְׁמִי הוּא שֶׁמְּבִיאִין בְּהֵמָה גַּשְׁמִית עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְכִדְאִיתָא
בְּיוֹמָא (כא עמוד ב) רְבוּצָה כָּאֲרִי (גַּחֶלֶת שֶׁנָּפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי שְׁלֹמֹה וְהָיְתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ,
רַשִׁ"י). וּבַזֹּהַר אִיתָא[13] "אַרְיֵה דְּאָכֵל קוּרְבָּנִין"[יא], הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הֲרֵי יֵשׁ

7) ראה קונטרס לימוד החסידות פרק יב. [מאמר] דיבור המתחיל טעמה תש"ט (קונטרס סב) פרק ב ואילך.
8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן.
9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה.
10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו.
11) במדבר רבה פרשה יב, ג.
12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א.
13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד.

י. היה לו לומר. יא. אריה שאוכל קרבנות.

אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְהוּא הָרִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּכְמַאֲמַר "רִשְׁפֶּיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת יָ–הּ", וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (הוּבָא בַּיַּלְקוּט) כְּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין הָאֵשׁ מְכַבֶּה לַמַּיִם וְאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁבְּטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הֲרֵי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וְהוּא בְּדוּגְמָא אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתוֹ, וְהַמַּיִם הֵם מַיִם רַבִּים[14] בְּרִבּוּי הַטְּרָדוֹת בְּטִרְדַּת הַפַּרְנָסָה וּבִלְבּוּלִים שׁוֹנִים בִּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְבַלְבְּלִים בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּבְכָל זֶה הִנֵּה גַּם הַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, לְפִי דְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדֶגְמַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה דְּאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתָהּ, וּבָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַקְרָבָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאָהַבְתָּ אֶת הַוָ"י אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַז"ל "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, דְּזֶה בָּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דְּתְחִלָּה הֲרֵי[15] הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵין לוֹ שׁוּם יְדִיעָה וְהֶרְגֵּשׁ בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת כְּלָל, אָמְנָם עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּמִתְבּוֹנֵן בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֱלֹקִי דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הִתְקָרְבוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲקִיקָה כְּלָלִית בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דֶּאֱלֹקוּת הוּא גַּם כֵּן דָּבָר הַמּוּבָן וְהַמֻּשָּׂג כוּ'), הִנֵּה אַחַר כָּךְ הוּא "רָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר", שֶׁמִּתְהַפֵּךְ מִבַּהֲמִיּוּתוֹ וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי קָרְבָּן הַנַּשְׁמִי הֲרֵי מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹצֵי דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן עַל יְדֵי הַהַקְרָבָה בָּרוּחָנִיּוּת הֲרֵי מִתְבָּרֵר וּמִתְהַפֵּךְ הַחֲשׁוֹכָא[16] דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִנְהוֹרָא[17]. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", דִּבְתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד הֲרֵי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא, וְהָעִקָּר הַמֵּבִיא לִידֵי אִתְהַפְּכָא כוּ', הִנֵּה כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתְּלַק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, בְּחִינַת הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, שֶׁהוּא בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כוּ'.

קִצּוּר. יְבָאֵר עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בַּעֲבוֹדָה דְּ"אָדָם כִּי יַקְרִיב" צָרִיךְ לִהְיוֹת "מִכֶּם קָרְבָּן". אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה וְאֵשׁ מִלְּמַטָּה, אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

ג) **וּבָזֶה** יוּבָן מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא, דְּלִהְיוֹת שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת כַּנַ"ל (וּבִפְרָט[16] מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת), וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְלָכֵן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים, דְּהִנֵּה שִׁיטָה[17] פֵּרוּשָׁהּ נְטִיָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה, וְכֵן פֵּרוּשׁ שִׁטּוּת, דִּשְׁטוּת הוּא הַהַטָּיָה מֵהַיְדִיעָה וְהַחָכְמָה, דִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה הוּא דֶּרֶךְ הַמְּצוּעַ, וְהַהַטָּיָה מִזֶּה נִקְרָא שִׁטּוּת. וְהִנֵּה יֵשׁ שִׁטּוּת דִּלְעֵמַת זֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י תֵּט מִדַּרְכֵּי הַצְּנִיעוּת, וּכְתִיב "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים",

14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים רבים תרל"ו. ועוד.

15) להעיר מהמשך ראש השנה ה'תש"י פרק יב, יג, כא ואילך.

16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר] דיבור המתחיל ראה ריח בני.

17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין.

יב. החושך. יג. לאור.

שֶׁהוּא עִנְיָן[18] הַשְּׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת", וְרוּחַ הַזֶּה מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, וְרוּחַ שְׁטוּת הוּא רוּחַ הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, וְנִקְרָא "שְׁטוּת" עַל דֶּרֶךְ מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, וְהֵם הַמְכַסִּים עַל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, דֶּאֱלֹקוּת הוּא אֱמֶת וְחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַהֲוָיָ' אֱלֹקִים אֱמֶת הוּא אֱלֹקִים חַיִּים", וְהָרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת וְהַחַיּוּת אֱלֹקִית, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "קְלִפָּה", וּכְמוֹ הַקְּלִפָּה הַמְכַסָּה עַל הַפְּרִי, כֵּן הָרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה מַעֲלִים וּמַסְתִּיר עַל הָאוֹר דְּגִלּוּי אֱלֹקוּת. וְזֶהוּ הַסִּבָּה מַה שֶּׁאֶפְשָׁר אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבֵרָה, דְּלִכְאוֹרָה אֵיךְ אֶפְשָׁר הַדָּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי עֲבֵרָה, וְהוּא רַק לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ[19] שֶׁבָּזֶה הוּא נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, וְנִדְמֶה לוֹ אֲשֶׁר עוֹדֶנּוּ בְּיִחֻדוּתוֹ, וְאִם יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֵטְא וְעָוֹן נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, חֲרֵי לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת דְּבַר הָעֲבֵרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן בְּשׁוּם אֹפֶן, לְפִי שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ יָכוֹל כְּלָל לִהְיוֹת נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, וְהָרְאָיָה דְּכַאֲשֶׁר בָּא לִידֵי נִסָּיוֹן וְכוֹפִין אוֹתוֹ חַס וְשָׁלוֹם עַל עִנְיָן שֶׁל כְּפִירָה, דְּאָז אִי אֶפְשָׁר לִטְעוֹת וְלַחֲשֹׁב שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, חֲרֵי הוּא מַשְׁלִיךְ חַיָּיו מִנֶּגֶד, וּמְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינֵי יִסּוּרִין חַס וְשָׁלוֹם וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ גַּם אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת הַפְּחוּתוֹת בְּקַל שֶׁבַּקַּלִּים וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל דַּעֲלוּלִים לִמְסֹר נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְפִי דְּאָז חֲרֵי יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵינוֹ רוֹצֶה חַס וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, דְּכָזֶה לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם וְחַס וְחָלִילָה נִפְרָד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּשְׁאָרֵי דְּבָרִים, הַיְנוּ בִּשְׁאָרֵי עֲבֵרוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן, חֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה נִפְרָד מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִדְמֶה לוֹ כִּי הוּא עוֹד בְּיִחֻדוּתוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה, וְזֶה בָּא מֵהָרוּחַ שְׁטוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלֹּא יֵרָגֵשׁ בּוֹ, פֵּרוּשׁ דְּהָרוּחַ שְׁטוּת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁתֹּקֶף הַחֶמְדָּה[20] בַּתַּאֲוָה וְהַחֲמִימוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית גּוֹרֵם לוֹ הַקְּרִירוּת וְהֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, פֵּרוּשׁ דִּיא צוּגֶעבּוּנְדְקַייט אוּן צֶעקָאכְטְקַייט אִין עִנְיָנֵי"ד הַמִּדָּה וְתַאֲוָה בִּרְתִיחָה, זֶה מְקָרֵר הַהֶרְגֵּשׁ (דֶּעם דֶּערהֶער אוּן גֶעפִּיל) בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, עֶר אִיז אַזוֹי פִּיל אִיבֶּערְגֶעגֶעבְּען"ט בְּעִנְיָנֵי תַּאֲוֹתָיו וּרְצוֹנוֹתָיו הַחֲמִרִיִּים וְהַגַּשְׁמִיִּים, אַז דֶּער רוּחָנִית'דִיקֶער הֶרְגֵּשׁ אִיז בַּא אִים"ז בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה בִּלְתִּי מַרְגִּישׁ כְּלָל, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ לְהַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת וְהַטּוּב וְהָעִלּוּי בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות, וְכֵן אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הַפְּחִיתוּת בִּרְחוּקוֹ מֵאֱלֹקוּת שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי חֵטְא וְעָוֹן, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הוּא כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא אֱלֹקוּת בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וּבִפְרָט הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ[21] (הוּא הַנִּיצוֹץ פְּרָטִי הַשַּׁיָּךְ אֶל גּוּפוֹ הַפְּרָטִי כוּ'), שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מַרְגִּישׁ בְּכָל הָעִנְיָנִים הָאֱלֹקִיִּים, וּמַרְגִּישׁ מְאֹד בַּדָּבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד לָאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ דְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ

18) סנהדרין קו, א. ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

19) ראה תניא פרק כד כה. קונטרס ומעין מאמר ב ואילך.

20) להעיר מ[מאמר] דיבור המתחיל ויאמר משה תש"ט (קונטרס סג) פרק יב יג.

21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ

יד. ההתקשרות והלהיטות בעניני. טו. הוא כל כך מסור. טז. שהרגש הרוחני אצלו הוא.

אֶלְקוּת בְּגִלּוּי אֵינוֹ רוֹצֶה בּוֹ, וּבִפְרָט בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד עַל אֶלְקוּת, וּבוֹרֵחַ מִזֶּה כְּבוֹרֵחַ מִדָּבָר הַמַּזִּיק, וּכְאָדָם הַבּוֹרֵחַ מִמָּוֶת, דְּבָרוּר לוֹ לְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּמִיתָה רוּחָנִית רַחֲמָנָא לִצְלָן הוּא קָשֶׁה יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית חַס וְשָׁלוֹם, וְכָל תְּשׁוּקָתוֹ וְחֶפְצוֹ הוּא בֶּאֱלֹקוּת, וְלַעֲשׂוֹת כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת, וְכָל גַּסּוּת וְחָמְרִיּוּת יֵשׁוּת וּמְצִיאוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי הוּא מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעְלִים עַל הַהֶרְגֵּשׁ דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּבִפְשִׁיטוּת הוּא אַז דֶּער גֶעשְׁמַאק פוּן וֶועלְט[יז] (עוֹלָם שֶׁהוּא הֶעְלֵם) אִיז מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר אוֹיף דֶּעם הֶרְגֵּשׁ אֱלֹקִי[יח], שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה מַמָּשׁ, מִמַּה שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלִהְיוֹת בְּעוֹלָם זֶה דַּוְקָא וּלְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, וּבְפֹעַל בָּא לְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם, שֶׁהָעוֹלָם מַסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אוֹר הָאֱמֶת, וְנִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנֶּחְסָר אֶצְלוֹ כָּל חוּשׁ מֵהַהֶרְגֵּשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְען) בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּה בָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהוּא קָבוּעַ וּמֻשְׁרָשׁ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְזֶהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעִנְיָנוֹ, וּבָהֶם יֶהְגֶּה וְיַחֲשֹׁב וִידַבֵּר בְּחַיּוּת בְּהֶרְגֵּשׁ, מִיט אַ גְּרוֹיְסֶען גִּישְׁמַאק[יט], אֲשֶׁר הֶרְגֵּשׁ זֶה בִּכְלָלוּתוֹ וּבִפְרָט עִנְיַן הַנֹּעַם (דֶּער גִּישְׁמַאק) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה הוּא שׁוֹלֵל אֶת הַהֶרְגֵּשׁ בְּרוּחָנִיּוּת, וְהָעִקָּר הוּא מִפְּנֵי הַקְּרִירוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּי עֶצֶם קַאלְטְקַייט שֶׁלּוֹ אִין[כ] עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּהֲמִי בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, דִּשְׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי, כָּל חַיּוּתוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ הוּא רַק בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ, דְּיֵשׁ אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת שֶׁהֵם רֵיקִים מֵחָכְמָה תּוֹרָה וּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת הִנֵּה מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מַמָּשׁ, שֶׁדּוֹרְסִים וּמַלְעִיגִים רַחֲמָנָא לִצְלָן מֵעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם שׁוּם מֻשָּׂג כְּלָל, וַהֲרֵי הֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, הַהוֹלֶכֶת וְדוֹרֶסֶת מִבְּלִי הֶבְחֵן כְּלָל אִם הוּא עָפָר וָעֵץ אוֹ גּוּף אָדָם, שֶׁהוּא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ, דִּבְהֵמָה הֲרֵי אֵין לָהּ דַּעַת, כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (וּמֵהֶם הַבּוֹחֲרִים לָהֶם דְּרָכִים שׁוֹנִים, מִצְוָה זוֹ הֵם מְקַיְּמִים, וּבָזֶה אֵינָם רוֹצִים לְקַיְּמָהּ כוּ'), וְהַדּוֹמֶה, דְּכָל זֶה הוּא בָּא מֵהָעֲדוּת וְהַקְּרִירוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֲשֶׁר זֶה הוּא הַסִּבָּה וְהַגּוֹרֵם מַה שֶּׁאָדָם בָּא לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, שֶׁהוּא רוּחַ שְׁטוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא וְהַכִּסּוּי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהֵם מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל אוֹר הָאֱמֶת עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, דְּכַוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלֹקוּת, וְעַל יְדֵי כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה בָּא הַהֵיפֶךְ מַמָּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דַּי שֶׁאֵינוֹ מִתְבָּרֵר וּמִזְדַּכֵּךְ, הִנֵּה עוֹד מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל אוֹר הָאֱמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת.

קִצּוּר. יְבָאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, תֹּקֶף הַתַּאֲוָה וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בִּכְלָל, מְכַסִּים עַל הָאֱמֶת וְגוֹרְמִים הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁ הָאֱלֹקוּת וְעִלּוּי הַמִּצְוֹת, וּפְחִיתוּת הָרְחוּק מֵהֶם.

ד) **אָמְנָם** זֶה שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ הָרוּחַ שְׁטוּת, שֶׁמְּכַסֶּה וּמַעְלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת וְהַגִּלּוּי, וְהַיְנוּ דָּאס וָואס וֶועלְט אִיז מַעְלִים אוֹיף אֱלֹקוּת[כא],

---

נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי תורה פרשת אמור [מאמר] דיבור המתחיל ונקדשתי פרק ה. דרך חיים פרק ח. קונטרס העבודה פרק ה.

22) ראה אגרת התשובה פרק ה, ו.

יז. התענוג של (עניני) העולם. יח. הוא מכסה ומסתיר על ההרגש האלקי. יט. עם תענוג גדול. כ. עצם הקרירות שלו ב. כא. מה שהעולם מעלים על אלקות.

הוּא רַק עַל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֲבָל לֹא עַל הָעַצְמוּת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. דְּהִנֵּה כְּתִיב "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", הִתְקַשְּׁרוּת הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת הוּא חֶבֶל[22] הַשָּׁזוּר מִתַּרְיַ"גכב נִימִין, דְּהַחֶבֶל הוּא הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ, דְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא הַחֶבֶל הַמְקַשְּׁרוֹ בֶּאֱלֹקוּת, וְלָזֹאת הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ שְׁזוּרָה מִתַּרְיַ"ג נִימִין, וְכִדְאִיתָא בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִיּוֹתכג פֶּרֶק נא, דְּהַנְּשָׁמָה כְּלוּלָה מִתַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּאָמְרוּ רַז"ל (סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד מִשְׁנָה ה) "חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם", דְּעוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם, דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר דְּהֶעְלֵם וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא בִּשְׁבִילִי, בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר רָמַ"ח אֵבָרִים וּשְׁסָ"ה גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג, דְּלָכֵן כָּל הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֵם בַּמִּסְפָּר הַזֶּה, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַנְּשָׁמָה הֲרֵי יֵשׁ גַּם כֵּן תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְחֶבֶל זֶה דְּנְשָׁמָה הֲרֵי מִתְקַשֵּׁר בֶּאֱלֹקוּת, וּכְמוֹ הַחֶבֶל שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה, הֲרֵי עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוּת לִהְיוֹת לַאֲחָדִים, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם כֵּן בְּחֶבֶל דְּנְשָׁמָה, שֶׁרֹאשׁוֹ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תַּתָּאָהכד בְּהַג' אוֹתִיּוֹת יה"ו, וְרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַטָּה, וְהוּא בְּהֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם לְהַחֲיוֹתוֹ, וְזֶהוּ "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", דְּגַם בַּמַּדְרֵגוֹת הַנְּמוּכוֹת שֶׁהֵם בִּבְחִינַת עֲקֵבִים, הִנֵּה עַל יְדֵי חֶבֶל דְּנְשָׁמָה הֲרֵי הֵם קְשׁוּרִים בְּהָעַצְמוּת, וְכִבְיָכוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל) נַחֲלָתוֹ שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה הֵם קְשׁוּרִים בְּתַכְלִית הַהִתְקַשְּׁרוּת. וְהִנֵּה עִנְיַן הַכְּפִירָה רַחֲמָנָא לִצְלָן אוֹ עֲבֵרָה שֶׁהִיא בְּכָרֵת חַס וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם נוֹגְעִים לְעֶצֶם הַהִתְקַשְּׁרוּת, הַיְנוּ בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת, שֶׁהֵם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַל דֶּרֶךְ דִּכְתִיב "כִּי עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם", דֶּאֱלֹקֵיכֶם פֵּרוּשׁ אֱלֹקָהּ שֶׁלָּכֶם, וְהַיְנוּ הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּנְּשָׁמָה, וְעִנְיָנִים אֵלּוּ הֲרֵי הֵם נוֹגְעִים בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת, וְיָדוּעַ[23] דְּעַל עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הֲרֵי אֵין שׁוּם דָּבָר הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר, וְלָזֹאת כַּאֲשֶׁר בָּא אֵיזֶה דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בִּכְלָלוּת הִתְקַשְּׁרוּת נַפְשׁוֹ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מֵאֱלֹקוּת חַס וְשָׁלוֹם, וְכַנַּ"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ יָכוֹל חַס וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקוּת וְלָכֵן נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ דָּבָר זֶה, אֲבָל בִּשְׁאָרֵי עֲבֵרוֹת חַס וְשָׁלוֹם שֶׁאֵינָם בִּכְרֵת הֲרֵי הֵם נִימִין פְּרָטִיִּים, וְלָכֵן אֵינָם נִרְגָּשִׁים אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ. וַהֲגַם דִּבְעָבְרוֹ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת הַוָּיָ' אֲשֶׁר צִוָּה לַעֲשׂוֹתָן וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אוֹ שֶׁעוֹשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת הַוָּיָ' אֲשֶׁר צִוָּה הַוָּיָ' לְבִלְתִּי לַעֲשׂוֹתָן, הֲרֵי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק הַנִּימָא פְּרָטִית (דְּבִפְרָט זֶה הֲרֵי הוּא כָּל הָעַצְמוּת שֶׁל הַפְּרָט הַזֶּה), וְעוֹד יוֹתֵר שֶׁפּוֹעֵל חֲלִישׁוּת בִּכְלָלוּת הַחֶבֶל, וּבְכָל זֶה הִנֵּה לִהְיוֹתָם רַק נִימִין פְּרָטִיִּים הֲרֵי אֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ, וְהַיְנוּ שֶׁבָּזֶה הִנֵּה הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ הָאוֹר וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי, וְזֶהוּ הַסִּבָּה שֶׁבָּא לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְהַיְנוּ הָרוּחַ שְׁטוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְּכַסֶּה וּמַעֲלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת, שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ הָאוֹר הָאֱלֹקִי, וְכֹה הִנֵּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא לִצְלָן מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי עַד שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת דְּבַר אִסּוּר רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְהוּא מִצַּד הָרוּחַ שְׁטוּת כַּנַּ"ל.

---

23) ראה תניא פרק יט. קונטרס העבודה פרק ה.

כב. מ-613. כג. ספר התניא. כד. תחתונה (אחרונה של שם הוי').

קִצּוּר. יַמְשִׁיךְ דְּרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה רַק עַל מִדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא עַל עַצְמוּתָהּ וְעֶצֶם הַהִתְקַשְּׁרוּת.

ה) **וְהִנֵּה** כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ הַטָּיָה לְמַטָּה מִן הַדַּעַת שֶׁהוּא נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁטוּת דִּקְלִפָּה, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ הַטָּיָה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (כְּתֻבּוֹת יז עַמּוּד א) "אָמְרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוּדָא בְּרַבִּי אִילָעַאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל חֲדַס וּמְרַקֵּד לִפְנֵי הַכַּלָּה וְכוּ', רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד אַתְּלָת (שָׁלֹשׁ בַּדִּין, זוֹרֵק אַחַת וּמְקַבֵּל אַחַת, רַשִׁ"י), אָמַר רַבִּי זֵירָא קָא מְכַסֵּף לָן סָבָא[כה] (שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, רַשִׁ"י), כִּי נַח נַפְשֵׁיהּ אַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכֹלָּא עָלְמָא וְכוּ'[כו], אָמַר רַבִּי זֵירָא אַהֲנֵי לֵיהּ שׁוֹטֵיהּ לְסָבָא[כז] (שׁוֹט שֶׁל חֲדַס שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בּוֹ, רַשִׁ"י) וְאָמְרֵי לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא (שֶׁהָיָה מִתְנַהֵג כְּשׁוֹטֶה, רַשִׁ"י), וְאָמְרֵי לֵיהּ שִׁיטְתֵּיהּ לְסָבָא" (שִׁיטָתוֹ וּמִנְהָגוֹ, רַשִׁ"י), דִּשְׁטוּת זוֹ חֲרֵי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, שֶׁהוּא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְנִפְלָאָה בִּמְאֹד מְאֹד, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה חֲרֵי זָכוּ חֲרֵי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, דְּאִישׁ הוּא אֵשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא אֵשׁ ה', וְכַאֲשֶׁר זָכוּ אָז חֲרֵי הֵם יָ"הּ כוּ', (וּבָא בְּגִלּוּי בִּנְיָן עֲדֵי עַד כוּ'), אִם כֵּן חֲרֵי זוֹ מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, לָכֵן בִּשְׁבִיל זֶה זָכָה לְגִלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר דְּאַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא כוּ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ כוּ'. וּבֵאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אוֹר אֵין סוֹף חֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל[כח], וְהוּא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגָה הַשָּׁגָה, דְּכָל הַשָּׁגָה הִנֵּה גַּם הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית חֲרֵי הוּא בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה עַל כָּל פָּנִים, אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה חֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְפֵּס בְּהַשָּׁגָה כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק יח, וּלְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַדַּעַת וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, הַכֹּל כִּפְתָיִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב "וַאֲנִי בַעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ" וְגוֹ', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזֶה שֶׁאֲנִי בַעַר וּבְהֵמוֹת אֲנִי תָמִיד עִמָּךְ, דְּבִכְדֵי לְהַגִּיעַ לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא עַל יְדֵי בִּטּוּל הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ בְּשֵׁם שְׁטוּת. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁהַנָּבִיא נִקְרָא בְּשֵׁם מְשֻׁגָּע, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "מַדּוּעַ בָּא הַמְּשֻׁגָּע הַזֶּה", דְּהִנֵּה בְּעֵת הִתְגַּלּוּת הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהַפְשָׁטַת הַגַּשְׁמִיּוּת[24], וְהַיְנוּ הַפְשָׁטַת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, דְּזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן הַפְשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים בְּעֵת הַנְּבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשָׁאוּל "וַיִּפְשַׁט גַּם הוּא אֶת[25] בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא", דְּהַלְּבוּשִׁים הֵם בָּאִים מִצַּד חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, דְּקֹדֶם הַחֵטְא כְּתִיב "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כוּ' וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ", וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עִנְיַן הַלְּבוּשִׁים, וְיָדוּעַ דְּעִקַּר הַחֵטְא הוּא הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, וּכְתִיב "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם", שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן הַלְּבוּשִׁים, הַהֶרְגֵּשׁ

24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה.

25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל כבפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן ב[קונטרס]ומעין (מאמר כו פרק א).

כה. הזקן (רבנו) מבייש אותנו. כו. כשנפטר מן העולם, הפסיק עמוד אש בינו ובין כל העולם. כז. הועיל לו השוט לזקן. כח. אין מחשבה תופסת (משיגה) בו כלל.

הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, וּבְשָׁרְשׁוֹ הוּא הֶרְגֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְלָכֵן בְּעֵת הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַפְּשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשָׁטַת הַהֶרְגֵּשׁ דְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת, וְהַיְנוּ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים, וְכַמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, ״מִיסוֹדֵי הַדַּת לֵידַע שֶׁהָאֵ—ל יִתְבָּרֵךְ מְנַבֵּא בְּנֵי אָדָם, וְהַנְּבוּאָה חָלָה עַל חָכָם וְגִבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאֵין יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוּם דָּבָר״, וְכַמְּבֹאָר שָׁם בַּאֲרֻכָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינָה זוֹ שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהַטָּיָה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַהַשָּׂגָה, וְלִהְיוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ יָאִיר, וְהַיְנוּ דְּמֵהַשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, לָכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא, וְהַיְנוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמִּתְבָּרֵר וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת. וְזֶהוּ ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים שֶׁלּוֹ, שֶׁפּוֹעֵל לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְהַיְנוּ לַהֲפֹךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פּוּן וֶוועלְט), שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, דְּיֶשְׁנָם כַּמָּה דְּבָרִים בָּאָדָם שֶׁהוּא נוֹהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן וַוויילֶע אַזוֹי טוּט וֶוועלְט[כט], וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֹק שֶׁבִּלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְפִי דְּכֵן הוּא הַנְהָגַת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ בְּכַמָּה עִנְיְנֵי נִמּוּס וְהַדּוֹמֶה כוּ׳, הִנֵּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהָפְכוֹ אֶל הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בַּעֲבוֹדָה, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל זְמַנֵּי הָאֲכִילָה וּזְמַנֵּי הַשֵּׁנָה, הִנֵּה מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הָעוֹלָם הֵם קְבוּעִים בְּעִתִּים וּזְמַנִּים, וְגַם כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זְמַנִּים הָאֵלּוּ עַל פִּי הָרֹב בִּלְתִּי נִיזָּזִים וּבִלְתִּי נִדָּחִים כְּלָל וְעִקָּר, וּזְמַנֵּי הַקְּבִיעוּת שֶׁל תּוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם נִדָּחִים וְאֵין לָהֶם קֶבַע, וְיֵשׁ שֶׁהֵם נִדָּחִים חַס וְשָׁלוֹם לְגַמְרֵי, הִנֵּה הָאָדָם אֲשֶׁר נוֹתֵן אֵיזֶה חֶשְׁבּוֹן לְנַפְשׁוֹ, הַאִם יֵשׁ אֵיזֶה חָכְמָה בְּהַנְהָגָה כָּזוֹ, דְּמִי הוּא הַיּוֹדֵעַ עִתּוֹ וּזְמַנּוֹ, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה[26] ״אֵין אָדָם שַׁלִּיט לוֹמַר הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה חֶשְׁבּוֹנוֹתַי וְעַד שֶׁאֲצַוֶּה לְבֵיתִי״ כוּ׳, וְאֵיךְ יִתֵּן כָּל נַפְשׁוֹ עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּלָל, וְעַל הָעִקָּר מַה שֶׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה בִּירִידַת נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה הוּא שׁוֹכֵחַ לְגַמְרֵי, וְהוּא רַק מִצַּד הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, הִנֵּה זֹאת תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ לַהֲפֹךְ שְׁטוּת זֶה דְּעוֹלָם, וְיַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ וְיִקְבַּע לוֹ עִתִּים לְתוֹרָה, וְאָז הִנֵּה ״וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״, שֶׁיָּאִיר לוֹ גִּלּוּי אוֹר אֱלֹקִי בְּנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁפּוֹעֵל לַהֲפֹךְ אֶת הַשְׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אוּן דֶּעם קָאךְ פּוּן וֶוועלְט[ל] אֶל הַקְּדֻשָּׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, אָז אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין.

קִצּוּר. יְבָאֵר שְׁטוּת וְהַטָּיָה לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת דִּקְדֻשָּׁה, וּכְמוֹ הַפְּשָׁטַת הֶרְגֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת בְּעֵת הַנְּבוּאָה. הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי שִׁטִּים, אִתְהַפְּכָא דִּשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

---

26) דברים רבה פרשה ט, ג.

כט. כי כך עושה "העולם". ל. וההתלהבות של (עניני) העולם.

בס"ד, יו"ד שבט, תשי"א*

כּוֹתֵב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר[1], בְּמַאֲמָרוֹ לְיוֹם הִסְתַּלְקוּתוֹ, יו"ד שְׁבָט השי"ת:

בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי כַּלָּה[2], וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בְּמְקוֹמוֹ[3]) לְגַן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לְגַנִּי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה, דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּלְהָבִין דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן עִקָּר שְׁכִינָה, הִנֵּה בְּפֵירוּשׁ שְׁכִינָה מְבָאֵר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן(א) שֶׁנִּקְרֵאת שְׁכִינָה עַל שֵׁם שֶׁשּׁוֹכֶנֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת, מִלָּשׁוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם[4], שֶׁהוּא רֵאשִׁית הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין סוֹף. וְהִנֵּה מִמַּה שֶׁכּוֹתֵב[5] שֶׁרֵאשִׁית הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין סוֹף נִקְרֵאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה, מוּבָן מִזֶּה שֶׁעִנְיַן שְׁכִינָה הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מֵאֲצִילוּת גַּם כֵּן, גַּם בְּבְחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהֲרֵי רֵאשִׁית הַהִתְגַּלּוּת הוּא בְּאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי(ב) כִּי הֶאָרַת הַקַּו וְחוּט לְגַבֵּי עַצְמִיּוּת אוֹר אֵין

ביאור בדרך אפשר

המשך באתי לגני ה'שי"ת [=תש"ן], המאמר שניתן ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ללמוד אותו ביום יו"ד שבט ה'שי"ת, יום הסתלקותו {והמשכו: ד"ה היושבת בגנים, מאמר לפורים, וסיום ההמשך ליום ב' ניסן}, מכיל עשרים פרקים, ובכל שנה ושנה נוהג הרבי לבאר במאמרו ד"ה באתי לגני - פרק אחד מההמשך. לאחר עשרים שנה, החל לבאר עוד־הפעם מתחילת ה'המשך' (מתוך 'פתח דבר' לקונטרס י' שבט תשמ"ח). ד"ה באתי לגני תשי"א מיוסד בעיקרו על הפרק הראשון מההמשך ההילולא הנלמד בשנה זו בפעם הרביעית. כהקדמה למאמר מובא כאן דברי המדרש רבה בשיר השירים פרשה ה' על הפסוק "באתי לגני" (בהוספת מילות ביאור). **באתי לגני** מדובר על זמן הקמת המשכן במדבר בידי משה שאז ירדה שכינה לשכון בעולם הזה בקרב ישראל. אמר רבי מנחם **חתניה דרבי אלעזר בר אבונה, בשם רבי שמעון ברבי יוסנה: "באתי לגן" אין כתיב כאן אלא "לגני" הגן המיוחד לי לגנוני, - חופתי, לאותו גן שנסתלקתי ממנו, למקום שהיה עיקרי מתחילה. ועיקר שכינה האם לא בתחתונים היתה?** שהרי השכינה היתה מתחילה בעולם הזה התחתון, וזהו מקומה! **הדא הוא דכתיב** זהו שכתוב אצל אדם וחוה "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן" אמר רבי אבא "מהלך" **אין כתיב כאן אלא מתהלך** מקפץ וסליק מקפץ וסליק. אין כתוב 'מהלך' מלשון 'הולך ובא' אלא 'מתהלך' - מקפץ ועולה מעט מעט מהארץ לרקיע כדלהלן. **חטא אדם** הראשון ואכל מעץ הדעת **ונסתלקה** השכינה לרקיע הראשון הקרוב לארץ, **חטא קין** והרג את הבל **נסתלקה לרקיע השני, חטא** דור **אנוש** שהתחילו לעבוד עבודה זרה **נסתלקה לרקיע השלישי, חטא דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטא דור המגדל - דור הפלגה** שרצו לבנות מגדל **נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי, חטאו המצריים בימי אברהם** שהיו 'שטופי זמה' **נסתלקה לרקיע השביעי. כנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידוה לארץ זכה אברהם הורידה משביעי לששי, עמד יצחק והורידה משששי לחמישי, עמד יעקב והורידה מחמישי לרביעי, עמד לוי והורידה מרביעי לשלישי, עמד קהת והורידה משלישי לשני, עמד עמרם והורידה משני לאחד שהוא הרקיע הראשון, עמד משה והורידה לארץ.**

כּוֹתֵב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר[1], בְּמַאֲמָרוֹ לְיוֹם הִסְתַּלְקוּתוֹ, יו"ד שְׁבָט השי"ת: שמסר ללמוד

בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי כַּלָּה[2] פסוק זה מדבר, כאמור, על זמן השראת השכינה במשכן, שהקב"ה אומר 'באתי לגני'. ו'אחותי כלה' היא כנסת ישראל שנמשלה לכלה, **וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בְּמְקוֹמוֹ[3]** בשיר-השירים על פסוק זה) **לְגַן אֵין כְּתִיב כָּאן** לא כתוב 'לגן' סתם **אֶלָּא לְגַנִּי, לִגְנוּנִי** לחופתי, **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה, דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּלְהָבִין דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן עִקָּר שְׁכִינָה** שמשמעותו שיש שכינה סתם ויש עיקרה, באיזו דרגה מדובר? **הִנֵּה בְּפֵירוּשׁ שְׁכִינָה מְבָאֵר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן(א) שֶׁנִּקְרֵאת שְׁכִינָה עַל שֵׁם שֶׁשּׁוֹכֶנֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת, מִלָּשׁוֹן** - שהאור האלוקי יורד ומתלבש בעולמות, הפסוק 'ועשו לי מקדש **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם[4]"**, שֶׁדרגת 'שכינה' **הוּא רֵאשִׁית הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין סוֹף** - האור האלוקי הבלתי מוגבל שהי' בתחילתו בהעלם, כאשר הוא בא לכלל התגלות אזי הוא נקרא "שכינה". וְצריך ביאור על איזו דרגה מדובר? **הִנֵּה מִמַּה שֶׁכּוֹתֵב** במאמר[5] **שֶׁרֵאשִׁית הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין סוֹף נִקְרֵאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה, מוּבָן מִזֶּה שֶׁעִנְיַן שְׁכִינָה הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה** מֵעולם **הָאֲצִילוּת גַּם כֵּן,** ועוד גבוה יותר, דרגת 'שכינה' נמצאת **גַּם בְּבְחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם** (לפני שצמצם הקב"ה את אורו הגדול על־מנת שיוכלו להתקיים עולמות ונבראים ולא יתבטלו במציאות לגבי אור זה), **שֶׁהֲרֵי רֵאשִׁית הַהִתְגַּלּוּת הוּא בְּאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם,** ומתחיל לבאר הדרגות ב'שכינה': **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי(ב) כִּי הֶאָרַת הַקַּו וְחוּט** - אחר הצמצום נמשכת הארה מועטת שנמשלה

א) בתניא פמ"א ופנ"ב.

ב) בביאור ע"פ הוי' לי בעוזרי (הובא בד"ה וככה הגדול [תרל"ז] פכ"ז) נדפס באוה"ת האזינו ע' א'תתכה[6].

---

*) המאמר הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א והואיל להוסיף בו הערות ומראי מקומות. בהוצאה זו ניתוספו על ידי המו"ל מראי מקומות לפסוקים מחז"ל וכו' (בהערות הממוספרות). המאמר מיוסד בעיקרו על הפרק הראשון מד"ה באתי לגני ה'שי"ת. 1) רד"ה באתי לגני ה'שי"ת (סה"מ ה'שי"ת ע' 111). 2) שה"ש ה, א. 3) שהש"ר על הפסוק. 4) תרומה כה, ח. 5) בתניא פנ"ב שם. 6) ובשינויים

ביאור בדרך אפשר

ל׳קו וחוט׳ (והארה זו היא הממשיכה אור אלוקי בכל העולמות) והיא **לְגַבֵּי עַצְמִיּוּת אוֹר אֵין סוֹף נִקְרֵאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה. כִּי עִנְיַן שְׁכִינָה הוּא בְּכָל מָקוֹם לְפִי עִנְיָנוֹ. לְגַבֵּי אֲצִילוּת הִנֵּה הַמַּלְכוּת** המדריגה האחרונה שבעולם האצילות שהיא גם יורדת להחיות העולמות שלמטה מאצילות **נִקְרֵאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְגַם בְּזֶה מַה שֶּׁמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת נִקְרֵאת שְׁכִינָה מְבָאֵר כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק[ג]) שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחִינַת עַתִּיק לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה, אֲבָל בִּהְיוֹתָהּ בַּאֲצִילוּת הִיא מְיוּחֶדֶת עִמָּהֶם (עִם הַסְּפִירוֹת דַּאֲצִילוּת) וְלֹא שַׁיָּךְ לָשׁוֹן שְׁכִינָה. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה סוֹתֵר לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְעֵיל שֶׁהַקָּדוֹשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה, כִּי שְׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי רַז״ל הַיְנוּ מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וְאַף גַּם זֹאת רַק כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחִינַת עַתִּיק לִבְרִיאָה דַּוְקָא, אֲבָל בְּשָׁרְשָׁהּ, הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף, הִנֵּה גַּם הַקָּדוֹשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְאַחַד הַטְּעָמִים מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף, כָּתַב כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר מַהַר״שׁ[ד]) לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ כַּוָּנַת הַמְשָׁכָתוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת וּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּרֵאשִׁיתוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וּלְמַעְלָה יוֹתֵר שְׁכִינָה בְּשָׁרְשוֹ הָרִאשׁוֹן לְמַעְלָה מֵהַצִּמְצוּם, מְבָאֵר כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[ה]) שֶׁגִּלּוּי הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. שֶׁבִּכְלָלוּת הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם יֵשׁ בּוֹ ג׳ מַדְרֵגוֹת, עֶצֶם הָאוֹר וְהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר, וּבְהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר ב׳ מַדְרֵגוֹת, גִּלּוּי הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ שֶׁזֶּהוּ מְקוֹר אוֹר הַסּוֹבֵב, וְגִלּוּי הָאוֹר לְעַצְמוֹ הַשַּׁיָּךְ לְהָעוֹלָמוֹת שֶׁזֶּהוּ מָקוֹר אוֹר הַמְמַלֵּא, וְגִלּוּי הָאוֹר הַזֶּה נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְאַף שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, שֶׁלָּכֵן הֶצְרַךְ לִהְיוֹת בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְאַף שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, שֶׁלָּכֵן הֶצְרַךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם כֵּיוָן שאין בכוח**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאוֹר הַקָּדוֹשׁ כַּוָּנַת הַמְשָׁכָתוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת וּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּרֵאשִׁיתוֹ למרות ששם הוא בדרגה גבוהה ביותר נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה כמו שהוזכר קודם, שכינה היא מלשון ״ששוכנת ומתלבשת״, ואור הקו – הרי כל כוונת המשכתו היא לשכון למטה. **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** מה״קו״ **שְׁכִינָה בְּשָׁרְשוֹ הָרִאשׁוֹן לְמַעְלָה מֵהַצִּמְצוּם, מְבָאֵר כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר** מוהרש״ב **נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[ה]) שֶׁגִּלּוּי הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. שֶׁבִּכְלָלוּת הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם יֵשׁ בּוֹ ג׳ מַדְרֵגוֹת, עֶצֶם הָאוֹר** - מקור האור **וְהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר, וּבְהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר ב׳ מַדְרֵגוֹת, גִּלּוּי הָאוֹר** בדוגמת רב המתחכם בעצמו ללמוד השכלה עמוקה שאינה שייכת כלל להורידה לתלמידו **שֶׁזֶּהוּ מְקוֹר אוֹר הַסּוֹבֵב** - אור גבוה שאינו מאיר בעולמות ובנבראים באופן פנימי, **וְגִלּוּי הָאוֹר לְעַצְמוֹ הַשַּׁיָּךְ לְהָעוֹלָמוֹת** בדוגמת רב המתחכם בשכלו כיצד להוריד השכלה זו לתלמידו **שֶׁזֶּהוּ מָקוֹר אוֹר הַמְמַלֵּא** - אור נמוך יותר המאיר בעולמות ובנבראים באופן פנימי, **וְגִלּוּי הָאוֹר הַזֶּה** (״התפשטות האור, השייכת לעולמות״ כפי שהיא עוד לפני הצמצום) **נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְאַף שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, שֶׁלָּכֵן הֶצְרַךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם** כיון שאין בכוח

ג) בלקו״ת שה״ש ביאור דשחורה אני רפ״ב [ח, ב].

ד) בד״ה וככה שם.

ה) המשך רס״ו ד״ה קדש ישראל [ע׳ תקטז ואילך]. ועייג״כ ד״ה וידבר אלקים אכה״ד תרצ״ט [סה״מ תרצ״ט ע׳ 175][7].

– מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ד ע׳ רלה. וראה גם ביאורי הזהר להצמח צדק ח״ב ע׳ תתיט ואילך. סה״מ תרנ״ז ע׳ קצט ואילך. עטר״ת ס״ע ק ואילך. 7) והוא מיוסד על ד״ה וידבר אלקים תרס״ח (סה״מ תרס״ח ע׳ קסא).

ביאור בדרך אפשר

העולמות והנבראים כלל לקבל את האור הגדול שלפני הצמצום, **וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת סִלּוּק דַּוְקָא** בשונה משאר הצמצומים שאחרי צמצום הראשון, שעניינם מיעוט האור, צמצום הראשון הוא סילוק האור לגמרי ונשאר חלל ומקום פנוי, **מִכָּל מָקוֹם נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְזֶהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן עִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, הַיְנוּ שֶׁגִּלּוּי הַשְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים, הוּא לֹא הַשְׁכִינָה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי אֲצִילוּת, הַיְנוּ מַלְכוּת** של אצילות, **גַּם לֹא כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף, הַיְנוּ הַקַּו, כִּי אִם עִקָּר וּפְנִימִיּוּת הַשְׁכִינָה** שלפני הצמצום **הָיְתָה בַּתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא,** והסיבה לכך שדווקא עיקר שכינה היה בעולם הזה ולא מדריגות 'שכינה' הנמוכות ממנה, כיון שמדריגות אלו אינן יכולות לשכון בעולם הזה הגשמי **כִּי הָאוֹר**[ו] **שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת הֲרֵי הוּא בָּא בְּסִדֶּר וְהַדְרָגָה.** וְכָך הוא הסדר **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר בְּגִלּוּי יוֹתֵר, וְכָל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל** ויורד למטה **מִתְמַעֵט הָאוֹר. וְכֵן הוּא בִּכְלָל בָּאוֹר דְּכֹל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** העולמות מלמעלה למטה. **וְאַף שֶׁקּוֹדֶם הַחֵטְא** של אדם הראשון **הָיָה גַּם לְמַטָּה הָאוֹר בְּגִלּוּי** ואם כן ראינו שהאור יכול גם מצד סדר השתלשלות להתגלות גם למטה? **מִכָּל מָקוֹם הָיָה גַּם אָז גִּלּוּי הָאוֹר יוֹתֵר לְמַעְלָה** והי' חילוק זה שלמעלה מאיר יותר מאשר כאן ולכן גם מדריגות 'שכינה' המוזכרות האירו למעלה יותר. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[*ו] הקדוש ברוך הוא **נָטָה יְמִינוֹ** (ימין - חסד - מורה על גילוי אור) **וּבָרָא שָׁמַיִם** - עולמות עליונים, **נָטָה שְׂמֹאלוֹ** (שמאל - גבורה - אור מצומצם) **וּבָרָא אָרֶץ. אֶלָּא הַכַּוָּנָה** ב'עיקר שכינה בתחתונים היתה' **עַל הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת, עִקָּר שְׁכִינָה** שרק 'עיקר שכינה' יכולה לשכון בעולם הזה הגשמי, כמבואר בסעיפים ד-ה. לסיכום, "עיקר שכינה בתחתונים היתה". 'עיקר שכינה' פירוש העיקר והפנימיות שבשכינה, האור שלפני הצמצום. 'בתחתונים היתה' יתבאר בסעיף הבא ש'בתחתונים' פירושו העולם הזה הגשמי שממנו הי' עיקר סילוק השכינה (על-ידי חטא עץ הדעת) ובעולם זה נמשכה השכינה על-ידי משה רבינו.

הַצִּמְצוּם, וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת סִלּוּק דַּוְקָא, מִכָּל מָקוֹם נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁכִינָה. וְזֶהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן עִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, הַיְנוּ שֶׁגִּלּוּי הַשְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים, הוּא לֹא הַשְׁכִינָה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי אֲצִילוּת, הַיְנוּ מַלְכוּת, גַּם לֹא כְּמוֹ שֶׁהוּא לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף, הַיְנוּ הַקַּו, כִּי אִם עִקָּר וּפְנִימִיּוּת הַשְׁכִינָה הָיְתָה בַּתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא, כִּי הָאוֹר[ו] שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת הֲרֵי הוּא בָּא בְּסִדֶּר וְהַדְרָגָה. וּלְמַעְלָה מֵאִיר בְּגִלּוּי יוֹתֵר, וְכָל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִתְמַעֵט הָאוֹר. וְכֵן הוּא בִּכְלָל בָּאוֹר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְאַף שֶׁקּוֹדֶם הַחֵטְא הָיָה גַּם לְמַטָּה הָאוֹר בְּגִלּוּי, מִכָּל מָקוֹם הָיָה גַּם אָז גִּלּוּי הָאוֹר יוֹתֵר לְמַעְלָה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[*ו] נָטָה יְמִינוֹ וּבָרָא שָׁמַיִם נָטָה שְׂמֹאלוֹ וּבָרָא אָרֶץ. אֶלָּא הַכַּוָּנָה עַל הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת, עִקָּר שְׁכִינָה.

ב) **וְהִנֵּה** זֶה דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, מְבוֹאָר מֵהַמִּדְרָשׁ דְּתַחְתּוֹנִים קָאֵי עַל עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר דְּעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִסְתַּלְּקָה הַשְׁכִינָה מֵאָרֶץ לָרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה עַל הַר סִינַי בָּאתִי לְגַנִּי לִגְנוּנִי. וְעִקָּר הַסִּלּוּק שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַחֵטְא הוּא בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת דַּוְקָא. וּכְמוֹ שֶׁבְּעִנְיַן הַחֵטְא, הֲרֵי עִקָּר הַחֲטָאִים הָיָה חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת הָיָה נְתִינַת מָקוֹם לִשְׁאָר הַחֲטָאִים, וְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת הָיָה סִבָּה וְגוֹרֵם לְהַחֲטָאִים דְּקַיִן וְאֱנוֹשׁ וְכוּ', כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּפְעוּלַּת הַחֵטְא שֶׁנִּסְתַּלֵּק עַל יְדֵי הַחֵטְא הִנֵּה עִקָּר הַסִּלּוּק הוּא מַה שֶׁנִּסְתַּלֵּק עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת מֵעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דַּוְקָא דְּכֻשֵּׁם שֶׁעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בַּסִּלּוּק, דְּעִקַּר הַסִּלּוּק הוּא מַה שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מֵהָאָרֶץ דַּוְקָא,

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְהִנֵּה זֶה דְּעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, מְבוֹאָר מֵהַמִּדְרָשׁ דְּתַחְתּוֹנִים קָאֵי עַל עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר דְּעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִסְתַּלְּקָה הַשְׁכִינָה מֵאָרֶץ לָרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה עַל הַר סִינַי בָּאתִי לְגַנִּי לִגְנוּנִי. וְעִקָּר הַסִּלּוּק שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַחֵטְא הוּא בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת דַּוְקָא. וּכְמוֹ שֶׁבְּעִנְיַן הַחֵטְא, הֲרֵי עִקָּר הַחֲטָאִים הָיָה חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת הָיָה נְתִינַת מָקוֹם לִשְׁאָר הַחֲטָאִים** שלפני החטא הי' העולם והאדם נקיים מכל רע, והחטא הכניס בהם זוהמא, **וְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת הָיָה סִבָּה וְגוֹרֵם לְהַחֲטָאִים דְּקַיִן וְאֱנוֹשׁ וְכוּ', כְּמוֹ כֵּן הוּא בִּפְעוּלַּת הַחֵטְא** - סילוק השכינה, **דְּהַסִּלּוּק שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַחֵטְא הִנֵּה עִקָּר הַסִּלּוּק הוּא מַה שֶׁנִּסְתַּלֵּק עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת מֵעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דַּוְקָא דְּכֻשֵּׁם שֶׁעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בַּסִּלּוּק, דְּעִקַּר הַסִּלּוּק**

ו) בארוכה בד"ה איכה פ' דברים, עת"ר [סה"מ עת"ר ע' רטו].

*ו) ראה פדר"א פי"ח. זח"א ל, א. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב.

ביאור בדרך אפשר

הוּא מַה שֶּׁנִּסְתַּלְּקָה מֵהָאָרֶץ דַּוְקָא, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵאָרֶץ לָרָקִיעַ, וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַטַּעַם שֶׁאֵינוֹ מְצֻרָף (בְּהַמַּאֲמָר) חֵטְא עֵץ הַדַּעַת עִם הַחֲטָאִים דְּקַיִן וֶאֱנוֹשׁ וְחוֹשֵׁב זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁבְּהַחֲטָאִים דְּקַיִן וֶאֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ לָרָקִיעַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מֵאָרֶץ לָרָקִיעַ, שֶׁלְּבַד זֹאת שֶׁהַסִּלּוּק מֵהָאָרֶץ, זֶה בְּעִקָּר נוֹגֵעַ לָנוּ, הִנֵּה זֶהוּ גַּם עִקָּר עִנְיַן הַסִּלּוּק.

(וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר) וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ ז׳ צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה, אַבְרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ ז׳ לְו׳ כו׳ (וּבמאמר מְקַצֵּר בָּזֶה וּמְסַיֵּם) עַד כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁכִיעִי (וְכָל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין[8] הוֹרִידוּ לְמַטָּה בָּאָרֶץ. דְּעִקַּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא הוֹרִידוּ לְמַטָּה בָּאָרֶץ, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּעִנְיַן הַסִּלּוּק מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הֲרֵי הָעִקָּר הוּא בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֵהָאָרֶץ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עִקַּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא לְמַטָּה בָּאָרֶץ דַּוְקָא, דִּלְבַד זֹאת שֶׁהַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה בְּעִקָּר נוֹגֵעַ לָנוּ, הִנֵּה זֶהוּ גַּם עִקָּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה. וְזֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא. וְהַטַּעַם לָזֶה מְבֹאָר בְּמַאֲמַר הַמֶּסְגָּר, כִּי כָּל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין.

ג) **וְהִנֵּה** מִלְּשׁוֹן רַז״ל וְכָל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין וְלֹא כָּל הַחֲבִיבִין שְׁכִיעִין, מוּכָח מִזֶּה שֶׁעִקַּר הַמַּעֲלָה הוּא זֶה שֶׁהוּא שְׁכִיעִי, וּמִפְּנֵי זֶה שֶׁהוּא שְׁכִיעִי מִצַּד עִנְיַן הַתָּלוּי בִּבְחִירָתוֹ רְצוֹנוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, כִּי אִם בָּזֶה שֶׁהוּא שְׁכִיעִי, שֶׁזֶּה בָּא מִצַּד הַתּוֹלְדָה, וּבְכָל זֹאת הִנֵּה כָּל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין. וְלָכֵן זָכָה מֹשֶׁה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ. וְהִנֵּה בֵּאֵר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר (בִּתְחִלַּת בּוֹאוֹ לְאַמֶּרִיקָה)[7] שֶׁגַּם בְּעִנְיַן דְּהַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין נִכָּר מַעֲלַת הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי כָּל עִנְיַן שְׁכִיעִי הוּא שֶׁהוּא שְׁכִיעִי לָרִאשׁוֹן. וּבֵאֵר אָז מַעֲלָתוֹ שֶׁל הָרִאשׁוֹן שֶׁזֶּהוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, מִפְּנֵי עֲבוֹדָתוֹ, וְשֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ.

ביאור בדרך אפשר

42 שדוקא משה הוריד השכינה למטה

43 כל השביעין חביבין. בשנים - שנת השמיטה. אחרי השמיטה השביעית (אחרי

44 49 שנים) - שנת היובל. בימים - יום השביעי, שבת. בחודש - חודש השביעי

45 (מניסן) חודש תשרי. (ממדרש

46 רבה פכ״ט).

47

48 ג) וְהִנֵּה מִלְּשׁוֹן רַז״ל

49 וְכָל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין

50 וְלֹא כָּל הַחֲבִיבִין

51 שְׁכִיעִין, מוּכָח מִזֶּה

52 שֶׁעִקַּר הַמַּעֲלָה הוּא זֶה

53 שֶׁהוּא שְׁכִיעִי, וּמִפְּנֵי זֶה

54 שֶׁהוּא שְׁכִיעִי מִצַּד זֶה

55 הוּא חֲבִיבוּתוֹ, הַיְנוּ

56 שֶׁחֲבִיבוּתוֹ אֵינוֹ מִצַּד

57 עִנְיַן הַתָּלוּי בִּבְחִירָתוֹ

58 רְצוֹנוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, כִּי אִם

59 בָּזֶה שֶׁהוּא שְׁכִיעִי, שֶׁזֶּה

60 בָּא מִצַּד הַתּוֹלְדָה שנולד

61 השביעי, וּבְכָל זֹאת - למרות

62 שאין בהם מעלה עצמית - הִנֵּה

63 כָּל הַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין.

64 וְלָכֵן זָכָה מֹשֶׁה שֶׁנִּתְּנָה

65 תּוֹרָה עַל יָדוֹ. וְהִנֵּה בֵּאֵר

66 כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי

67 אַדְמוֹ״ר (בִּתְחִלַּת בּוֹאוֹ

68 לְאַמֶּרִיקָה)[7] שֶׁגַּם בְּעִנְיַן

69 דְּהַשְּׁכִיעִין חֲבִיבִין נִכָּר

70 מַעֲלַת הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי

71 כָּל עִנְיַן שְׁכִיעִי הוּא

72 שֶׁהוּא שְׁכִיעִי לָרִאשׁוֹן.

73 וּבֵאֵר אָז מַעֲלָתוֹ שֶׁל

74 הָרִאשׁוֹן שֶׁזֶּהוּ אַבְרָהָם

75 אָבִינוּ (שמשה שביעי אליו),

76 מִפְּנֵי עֲבוֹדָתוֹ את ה׳,

ז) סד״ה החדש הזה לכם, ה׳ש״ת [סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 29 ואילך].

---

8) ויק״ר פכ״ט, יא.

ביאור בדרך אפשר

וְשֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ. וְאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בָּזֶה עֲדַיִן, וּמוֹסִיף עוֹד (אַף דְּלִכְאוֹרָה אֵין זֶה נוֹגֵעַ שָׁם לְגוּף הָעִנְיָן) דְּאוֹפֶן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ הָיָה שֶׁלֹּא חִפֵּשׂ מְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּרַבִּי עֲקִיבָא,

דְּהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה וואָס עֶר האָט געזוּכְט [=שהוא חיפש] מְסִירַת נֶפֶשׁ, כמו שאמר כאשר הוצא להורג: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך", אמרתי מָתַי יָבוֹא לִידִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ[9], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאַבְרָהָם הִנֵּה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ הָיָה בְּדֶרֶךְ אַגַּב רק כאשר הי' נצרך לזה, כמבואר להלן. דְּאַבְרָהָם יָדַע שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[10] כאשר נטע אשל בבאר שבע והכניס שם אורחים: וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הֲוָיָ' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא[11], אַז לעצמו יֶעֱנֶער זאָל אוֹיף שְׁרַייעֶן [=שגם הזולת יכריז שהקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם], וְאִם נִצְרַךְ לָזֶה בְּדֶרֶךְ אַגַּב מְסִירַת נֶפֶשׁ, הִנֵּה גַּם זֶה יֶשְׁנוֹ ומוכן גם לכך. וְכָל כָּךְ גָּדְלָה מַעֲלַת עֲבוֹדָתוֹ וְהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ, עַד אֲשֶׁר גַּם מֹשֶׁה מַה שֶּׁזָּכָה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ הוּא מִטַּעַם כִּי הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לָרִאשׁוֹן אַז עֶר קֶען דוּרְכְּפִיהְרֶן [=שהוא יכול לבצע] עֲבוֹדַת וּשְׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹן דְּעבודתו היתה: אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא. וְזֶהוּ הַחֲבִיבוּת דְּהַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא זה הַמַּמְשִׁיךְ הַשְּׁכִינָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ עִקַּר הַשְּׁכִינָה - האור שלפני הצמצום כמבואר בסעיף א'. וְעוֹד יוֹתֵר שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּתַּחְתּוֹנִים - בעולם הזה הגשמי.

ביאור בדרך אפשר

(לְמֹשֶׁה) בִּמְקוֹם גְּדוֹלִים (אַבְרָהָם) אַל תַּעֲמוֹד[12]. וְהִנֵּה אַף כִּי גָּדְלָה חֲבִיבוּת הַשְּׁבִיעִי וְאֵין זֶה בָּא לֹא עַל יְדֵי בְּחִירָה וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה, כִּי אִם פַּאַרְטִיקְעֶרְהֵייט [=מן המוכן] מִצַּד הַתּוֹלָדָה, מִכָּל מָקוֹם אֵין בָּזֶה הַגְּבָלָה שֶׁנֹּאמַר שֶׁנִּפְלֵאת הוּא, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ אֶלָּא לִיחִידֵי סְגֻלָּה, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבֹאָר בְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ (פֶּרֶק ט וּפֶרֶק כ"ה) וּמוּבָא בְּדַא"ח [=מאמרי חסידות] שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילוּ עֶבֶד וַאֲפִילוּ שִׁפְחָה[ח]) יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְהַשְׂרָאַת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב לוֹמַר מָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשַׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אֶלָּא שֶׁמִּכָּל מָקוֹם דאַרְפְּמֶעֶן ניט זַיין גֶעֱנַארְט בַּיי זִיךְ [=צריך שלא לרמות את עצמנו], וְצָרִיךְ לֵידַע אֲשֶׁר בְּמָקוֹם גְּדוֹלִים אַל תַּעֲמוֹד. וְכָל מַעֲלַת הַשְּׁבִיעִי הוּא שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לָרִאשׁוֹן אַז עֶר קֶען דוּרְכְּפִיהְרֶן [=שהוא יכול לבצע] עֲבוֹדַת וּשְׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹן דְּאַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא. וְזֶהוּ הַחֲבִיבוּת דְּהַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא זה הַמַּמְשִׁיךְ הַשְּׁכִינָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ עִקַּר הַשְּׁכִינָה. וְעוֹד יוֹתֵר שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּתַּחְתּוֹנִים.

ח) בתדב"א פ"ט איתא דאפילו עוע"ז. ולכאורה קשה מב"ב (טו, ב) דמוכח שם דלכו"ע אין שכינה שורה על עוע"ז. ועיי"ש בחדא"ג ובמה שציין שם. ועיין אגרת תימן להרמב"ם דמשמע דאפ"ל נביא גם מעוע"ז. וצ"ע.

---

9) ברכות סא, ב. 10) וירא כא, לג. 11) סוטה י, א. 12) דב"ר פ"ב, ז.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה זֶה תּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאִתָּנוּ דּוֹר הַשְּׁבִיעִי, דְּכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁזֶּה שֶׁאֲנַחְנוּ בַּדּוֹר הַשְּׁבִיעִי הוּא לֹא עַל פִּי בְּחִירָתֵנוּ וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתֵנוּ, וּבְכַמָּה עִנְיָנִים אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא כְּפִי רְצוֹנֵנוּ, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, שֶׁנִּמְצָאִים אֲנַחְנוּ בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, בְּסִיּוּמָא דְּעִקְּבְתָא, וְהָעֲבוֹדָה - לִגְמוֹר הַמְשָׁכַת הַשְּׁכִינָה, וְלֹא רַק שְׁכִינָה כִּי אִם עִקָּר שְׁכִינָה, וּבְתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא. לסיכום, חביבות השביעי אינה מפני מעלתו העצמית, אלא מפני שהוא שביעי לראשון. בדוגמת משה רבינו שהי׳ שביעי לאברהם אבינו שעבודתו היתה במסירות נפש. בסעיף הבא חוזר לבאר את עומק הענין ש׳עיקר שכינה בתחתונים היתה׳ פירושו דווקא בעולם הזה התחתון, כיון שמטרת בריאת כל העולמות העליונים היתה עבור עולם זה, כדי שתשרה בו עיקר שכינה.

ד) **וְהִנֵּה** אַחֲרֵי שֶׁמְּבַאֵר בַּמַּאֲמַר דְּעִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה וְגַם אַחַר כָּךְ הִמְשִׁיכָהּ מֹשֶׁה (הַשְּׁבִיעִי) לָאָרֶץ דַּוְקָא, אוֹמֵר: וְעִקָּר גִּלּוּי אֱלֹקוּת הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (-במשכן שעשה משה) (וּמֵבִיא עַל זֶה הַפָּסוּק) דִּכְתִיב[4] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹכוֹ - במקדש לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, כיון שנכנתי בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, כיון שעל-ידי המשכן שוכן הוא בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[13], וְזֶהוּ (גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[14]) והובא בהמשך המדרש שבתחילת המאמר צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מַשְׁכִּינִים (הַיְנוּ מַמְשִׁיכִים[15]) עיקר שכינה - בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ[16] (הָעִנְיָן הַזֶּה דְּשׁוֹכֵן עַד אֵינוֹ מְבֹאָר בַּמַּאֲמַר, וּמְבֹאָר הוּא בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה[17] עַל פִּי מַאֲמַר הַזּוֹהַר[18]) שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי לְמַטָּה, וְזֶהוּ בָּאתִי לְגַנִּי לִגְנוּנִי לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בַּתְּחִלָּה דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה. וְהָעִנְיָן הוּא (בֵּאוּר הָעִנְיָן לְהָבִין מִפְּנֵי מָה הָיְתָה עִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא) דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[19]. וְהִנֵּה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מְבֹאָר בתניא בָּזֶה[ט] בענין זה ש״נתאוה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים״ אֲשֶׁר תַּכְלִית - מטרת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם (לעולמות אלו) יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ כיון שקודם שנתגלו עולמות אלו, אלא היו

וְהִנֵּה זֶה תּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאִתָּנוּ דּוֹר הַשְּׁבִיעִי, דְּכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁזֶּה שֶׁאֲנַחְנוּ בַּדּוֹר הַשְּׁבִיעִי הוּא לֹא עַל פִּי בְּחִירָתֵנוּ וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתֵנוּ, וּבְכַמָּה עִנְיָנִים אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא כְּפִי רְצוֹנֵנוּ, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, שֶׁנִּמְצָאִים אֲנַחְנוּ בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, בְּסִיּוּמָא דְּעִקְּבְתָא, וְהָעֲבוֹדָה — לִגְמוֹר הַמְשָׁכַת הַשְּׁכִינָה, וְלֹא רַק שְׁכִינָה כִּי אִם עִקָּר שְׁכִינָה, וּבְתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא.

ד) **וְהִנֵּה** אַחֲרֵי שֶׁמְּבַאֵר בַּמַּאֲמַר דְּעִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה וְגַם אַחַר כָּךְ הִמְשִׁיכָהּ מֹשֶׁה (הַשְּׁבִיעִי) לָאָרֶץ דַּוְקָא, אוֹמֵר: וְעִקָּר גִּלּוּי אֱלֹקוּת הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (וּמֵבִיא עַל זֶה הַפָּסוּק) דִּכְתִיב[4] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[13], וְזֶהוּ (גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[14]) צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מַשְׁכִּינִים (הַיְנוּ מַמְשִׁיכִים[15]) בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ[16] (הָעִנְיָן הַזֶּה דְּשׁוֹכֵן עַד אֵינוֹ מְבֹאָר בַּמַּאֲמַר, וּמְבֹאָר הוּא בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה[17] עַל פִּי מַאֲמַר הַזּוֹהַר[18]) שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי לְמַטָּה, וְזֶהוּ בָּאתִי לְגַנִּי לִגְנוּנִי לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בַּתְּחִלָּה דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה. וְהָעִנְיָן הוּא (בֵּאוּר הָעִנְיָן לְהָבִין מִפְּנֵי מָה הָיְתָה עִקָּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא) דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[19].

וְהִנֵּה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מְבֹאָר בָּזֶה[ט] אֲשֶׁר תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאִי

ט) בתניא פל״ו.

13) הובא בשם רז״ל בלקו״ת ר״פ נשא כ, סע״ב. ובכמה מקומות. וראה ראשית חכמה שער האהבה פרק ו קרוב לתחילתו (ד״ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה כה, ח. של״ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו״ש חלק כו ע׳ 173 הערה 45. 14) תהלים לז, כט. שהש״ר שבהערה 3. ב״ר פי״ט, ז. במדב״ר פי״ג, ב. 15) ראה גם מהרז״ו לב״ר שם. מתנות כהונה ומהרז״ו לבמדב״ר שם. 16) ע״פ נוסח התפלה. ובשהש״ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי׳ נז, טו). 17) פקודי ד, סע״ד ואילך. ז, ב ואילך. 18) ח״ב ר״פ וארא. וראה ביאורי הזהר שם. 19) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו.

ביאור בדרך אפשר

עדיין במקורם, היו במעלה גבוהה יותר כמבואר להלן, **וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בִּשְׁבִיל הַיְרִידָה. דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּהַבְּרִיאָה** של העולם הגשמי **הוּא רַק בְּכֹחַ הָעַצְמוּת** - עצמותו ומהותו יתברך. ואין בכח כל דרגה רוחנית, גבוהה ככל שתהי', לברוא עולם גשמי, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בתניא באגרת **הַקֹּדֶשׁ "דִּבּוּר הַמַּתְחִיל" אֵיהוּ וְחַיּוֹהִי[20] אֲשֶׁר מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵין לוֹ עֹלָה קוֹדֶמֶת חַס וְשָׁלוֹם, הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ** - עולם המרגיש עצמו למציאות עצמאית - **מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמֵּחְלָט מַמָּשׁ. הַיְנוּ שֶׁהַהִתְהַוּוּת אֵינָהּ מֵהַגִּלּוּיִם** (גילויי אורות רוחניים) **כִּי אִם מֵהַעַצְמוּת, וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁתַּכְלִית הַהִתְהַוּוּת הִיא בִּשְׁבִיל עוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהֲרֵי גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוּת** ענינו **הוּא גִּלּוּי הַהֶעְלֵם[21] - וְאִם כֵּן זֶהוּ יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי כְּשֶׁהָיוּ אוֹרוֹת הָאֲצִילוּת בְּהֶעְלֵמָם הָיוּ** בשרשם **בְּמַדְרֵיגָה גְּבוֹהַּ הַרְבֵּה יוֹתֵר** וזו סיבה ראשונה, מדוע אין לומר שהמטרה היתה בבריאת עולמות עליונים. **וְעוֹד שֶׁכֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ** - עולמות אלו - **רַק גִּלּוּיִם הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שֶׁכוונת **הָעַצְמוּת** שלמעלה מכל גילוי אור **הוּא בִּשְׁבִיל גִּלּוּיִם, אֶלָּא שֶׁהַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן** שעולם זה מוכשר לכך שיהיה בו גילוי ה'עצמות' ממש **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב** של אור אלוקי **כִּי אִם עַצְמִי, הַיְנוּ מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ, וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בּוֹ,**

ביאור בדרך אפשר

אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בִּשְׁבִיל הַיְרִידָה. דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּהַבְּרִיאָה הוּא רַק בְּכֹחַ הָעַצְמוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ "דִּבּוּר הַמַּתְחִיל" אֵיהוּ וְחַיּוֹהִי[20] אֲשֶׁר מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ וְאֵין לוֹ עֹלָה קוֹדֶמֶת חַס וְשָׁלוֹם, הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמֵּחְלָט מַמָּשׁ. הַיְנוּ שֶׁהַהִתְהַוּוּת אֵינָהּ מֵהַגִּלּוּיִם כִּי אִם מֵהָעַצְמוּת, וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁתַּכְלִית הַהִתְהַוּוּת הִיא בִּשְׁבִיל עוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהֲרֵי גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא גִּלּוּי הַהֶעְלֵם[21] וְאִם כֵּן זֶהוּ יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי כְּשֶׁהָיוּ אוֹרוֹת הָאֲצִילוּת בְּהֶעְלֵמָם הָיוּ בְּמַדְרֵיגָה גְּבוֹהַּ הַרְבֵּה יוֹתֵר. וְעוֹד שֶׁכֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ רַק גִּלּוּיִם הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָעַצְמוּת הוּא בִּשְׁבִיל גִּלּוּיִם, אֶלָּא שֶׁהַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בְּפָרָשָׁה זוֹ[י] (פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח) בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים לָעוֹלָם הַזֶּה, דְּבָעוֹלָם הַזֶּה נִרְגָּשׁ שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ (וְכַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה דְּהַאי שַׁתָּא[22], הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נִבְרָא וְאוֹר, דְּאוֹר הוּא רְאָיָה עַל הַמָּאוֹר, דִּכְשֶׁאָנוּ רוֹאִים אוֹר, הָאוֹר עַצְמוֹ מַרְאֶה וּמְגַלֶּה שֶׁיֵּשׁ מָאוֹר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יֵשׁ הַנִּבְרָא הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ מְגַלֶּה בּוֹרֵא, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהוּא מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל זֶה, וְאַדְרַבָּה נִרְגָּשׁ שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ (אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַשֵּׂכֶל מֵכָרַח שֶׁאֵינוֹ כֵּן))[23]. וְאַף שֶׁזֶּהוּ רַק בְּהַרְגָּשָׁתוֹ, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זֶה גּוּפָא שֶׁיִּהְיֶה נִדְמֶה עַל כָּל פָּנִים שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵהָעַצְמוּת שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ. נִמְצָא מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְּרִיאָה וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵינָהּ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שֶׁעִנְיָנָם גִּלּוּיִם, כִּי אִם הַכַּוָּנָה הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ שֶׁאֵינוֹ גִּלּוּי כִּי אִם עַצְמִי, הַיְנוּ מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ, וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בּוֹ, אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בְּפָרָשָׁה זוֹ[י] (פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח) בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים לָעוֹלָם הַזֶּה, דְּבָעוֹלָם הַזֶּה נִרְגָּשׁ שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ - בעולם הזה אין נרגש שיש מציאות בורא לעולם, והנבראים מרגישים כאילו הם מציאות מצד עצמם, ואינם זקוקים לבורא שיברא אותם וימציא את מציאותם (וְכַמְּבֹאָר בַּהֶמְשֵׁךְ [=סידרת מאמרי חסידות מתחילה מ] דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה דְּהַאי שַׁתָּא[22] [=שנה זו - תשי"א], הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נִבְרָא וְאוֹר, דְּאוֹר הוּא רְאָיָה עַל הַמָּאוֹר, דִּכְשֶׁאָנוּ רוֹאִים אוֹר, הָאוֹר עַצְמוֹ מַרְאֶה וּמְגַלֶּה שֶׁיֵּשׁ מָאוֹר - מקור האור, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יֵשׁ הַנִּבְרָא הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ מְגַלֶּה בּוֹרֵא, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהוּא מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל זֶה, וְאַדְרַבָּה נִרְגָּשׁ שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ (אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַשֵּׂכֶל מֵכָרַח שֶׁאֵינוֹ כֵּן))[23]. וְאַף שֶׁזֶּהוּ רַק בְּהַרְגָּשָׁתוֹ, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זֶה גּוּפָא שֶׁיִּהְיֶה נִדְמֶה עַל כָּל פָּנִים שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵהָעַצְמוּת שֶׁמְּציאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ. נִמְצָא מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְּרִיאָה וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵינָהּ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שֶׁעִנְיָנָם גִּלּוּיִם, כִּי אִם הַכַּוָּנָה הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ שֶׁאֵינוֹ גִּלּוּי כִּי אִם עַצְמִי, הַיְנוּ מְצִיאוּתוֹ מֵעַצְמוּתוֹ, וְעַל יְדֵי

י) בביאורי הזהר בשלח ד"ה כגונא דלעילא קרוב לסופו [מג, ג].

---

20) קל, ריש ע"ב. 21) ראה תו"א בראשית ג, א. וירא יד, א. משפטים עו, ב. ובכמה מקומות. 22) המשך ר"ה תרצ"ד — יצא לאור בשנת תשי"א. ולאח"ז נדפס בסה"מ תשי"א ע' 4 ואילך (ראה שם ע' 37 ואילך). 23) ראה גם סה"מ עזר"ת ע' קנ.

ביאור בדרך אפשר

הָעֲבוֹדָה בּוֹ בעולם הזה, **עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא** - שמכניע והופך את הרע לטוב, **נִתְגַּלָּה הָעַצְמוּת, בִּשְׁבִילוֹ הָיָה בְּרִיאַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** לסיכום, 'עיקר שכינה בתחתונים היתה' כיון שמטרת הבריאה היא עולם הזה התחתון שבו יתגלה, (ע"י עבודת האדם) עצמותו יתברך.

בסעיף הבא יבהיר מדוע אין לומר שמטרת הבריאה היא עבור כלים דאצילות. כל עולם מתחלק לעשר ספירות ('ספירה' - הארה, מלשון 'אבן ספיר' - אבן מאירה), שהם גילויי אורות עליונים. ולכל ספירה יש אור וכלי המקבל ומגביל את האור. ונחלקו המקובלים ב'כלים' שבעולם האצילות - עולם שכל כולו הוא "גילוי ההעלם", אם נחשבים בתור 'בריאה' - מציאות, או שגם הם בטלים לגמרי כמו האור.

ה) **וְהִנֵּה לֹא מִבָּעֵי** [=אין צורך לומר] **לְהַשְׁטָה שֶׁמֵּבִיא אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק**[א] **שֶׁגַּם הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת** כל מציאותם **הוּא גִּלּוּי הַהֶעְלֵם** - האור האלוקי שהיה קודם בהעלם, **דִּלְשִׁטָּה זוֹ הֲרֵי בְּוַדַּאי אֵין הַכַּוָּנָה** (מטרת הבריאה) **בִּשְׁבִיל הָאֲצִילוּת כִּי הֲרֵי זֶה יְרִידָה וְרַק גִּלּוּיִם** כמבואר בסעיף הקודם שכל גילוי אור הוא ירידה מכפי שהי' בהעלם, **אֶלָּא גַּם לְהַשְׁטָה הַשְׁנִיָּה שֶׁמֵּבִיא שָׁם שֶׁהַכֵּלִים הֵם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן,** והרי מציאות 'בריאה' מורה על התהוות דבר חדש, שאינה רק גילוי מה שהיה לפני כן בהעלם, ומדוע אין לומר שתכלית בריאת העולמות היא עבור כלים של אצילות? **הִנֵּה מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[24]

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמָּה שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַכֵּלִים של אצילות **הֵם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן אֵין הַכַּוָּנָה יֵשׁ מֵאַיִן מַמָּשׁ** שזה רק בעולם הגשמי, **כִּי אִם זֶהוּ דַּוְקָא לְגַבֵּי הָאוֹר** נקראים בשם 'בריאה', אך לאמיתו של דבר עניינם 'גילוי ההעלם', **מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַכֵּלִים מֵהָרְשִׁימָה** - רושם מהאור אין-סוף שהאיר לפני הצמצום (שנתבאר בסעיף א') **שֶׁהִיא** - הרשימה - **בְּחִינַת הֶעְלֵם וְלָכֵן גַּם מְציאוּתָן** של הכלים **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּקוֹרָם בְּהֶעְלֵם, וְלָכֵן לְגַבֵּי הָאוֹר הֵם כְּמוֹ בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, אֲבָל לְגַבֵּי הָרְשִׁימָה הֵם גִּלּוּי הַהֶעְלֵם, אִם כֵּן** מכל הנ"ל **מוּבָן דְּאֵין הַכַּוָּנָה** במטרת הבריאה בשביל **עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים כִּי אִם** המטרה היא **הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם הַזֶּה דְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא. וְאַף שֶׁעַכְשָׁיו הִנֵּה עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת מוֹסִיפִים אוֹרוֹת בָּאֲצִילוּת**[25] - שבכל מצוה שאנו עושים כאן אנו פועלים המשכת אור לעולם האצילות ממקום גבוה יותר, והרי אין תכלית המטרה עולם האצילות, **וְאִם כֵּן אֵיךְ אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁגַּם עַכְשָׁיו עִקַּר הַכַּוָּנָה הָעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, הִנֵּה עַל זֶה מְבֹאָר אַדְמוֹ"ר מַהַר"שׁ**[ב] **שֶׁאוֹרוֹת אֵלּוּ בָּאֲצִילוּת הֵם שָׁם כְּמוּנָחִים בְּקֻפְסָא** לזמן מוגבל עד שירדו ויתגלו בעולם הזה לעתיד לבוא, **כִּי אֵינָם בִּשְׁבִיל אֲצִילוּת, כִּי אִם לְצוֹרֶךְ עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וְאֵינָם מִתְגַּלִּים בָּאֲצִילוּת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁמְּבֹאָר אַדְמוֹ"ר** מוהרש"ב **נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן**[ג] **בְּעִנְיַן מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו**

יא) בדרוש ג' שיטות (נדפס בסוף ספהמ"צ להצמח צדק ח"ב [אוה"ת ענינים ע' רנט ואילך]). ועיין ד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרס"ד [סה"מ תרס"ד ע' רל ואילך (בהוצאת תשנ"ד – ע' פ ואילך)]. הגהות לד"ה פתח אלי' שבתו"א – תרנ"ח [ע' ט ואילך]. ד"ה אדם כי יקריב תרס"ו [המשך תרס"ו ע' קצא ואילך].

יב) בד"ה פזר נתן תרמ"ב[26]. ועיין הגהה שני' בתניא פ"מ. ד"ה ארדה נא, תרנ"ח [סה"מ תרנ"ח ע' לג].

יג) ד"ה מצותה משתשקע, תרע"ח [סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך]. ועייג"כ ד"ה ארדה נא, תרנ"ח [סה"מ תרנ"ח ע' לח].

---

24) ראה דרוש ג' שיטות והגהות לד"ה פתח אלי' שבהערה יא. ובכמה מקומות. 25) ראה עץ חיים שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש יא סימן טז. תניא קונטרס אחרון קנה, א. ובכמה מקומות. וראה מקומות שבהערה הבאה. 26) בהמשך מי יתנך תרמ"ב פרק יד.

ביאור בדרך אפשר

פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ (שהוזכר בסעיף הקודם), **שֶׁהַפֵּרוּשׁ בָּזֶה הוּא דְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים עִנְיָנָם גִּלּוּיִם שֶׁזֶּהוּ** א. **יְרִידָה** - שכל גילוי הוא כבר ירידה מכפי שהיו קודם לכן, כלולים במקורם. ב. **וְגַם שֶׁהַעֲצָמוּת מֵבְדָּל מֵעִנְיַן הַגִּלּוּיִם** ואין לומר שכוונתו היתה בגילויים, **אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא**[27] **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**[28]**, וּכְמוֹ שֶׁמְּבַאֵר בַּמַּאֲמַר**[29]**, שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה הוּא לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דִּלְעוּמַת זֶה** [=כוחות הטומאה שלעומת הקדושה] **לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה** (וכפי שיתבאר בסעיף הבא), **וְעַל יְדֵי זֶה** גורמים שהקדוש-ברוך-הוא אומר: **נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי**[30]**, וְעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים שֶׁיִּהְיֶה לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וּכְמוֹ הַדִּירָה הֲרֵי הָאָדָם דָּר בָּהּ בְּכָל** עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ[31] ולא רק גילויים ממנו - שהם כוחות חיצוניים, **הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁהֵם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַכַּוָּנָה שֶׁמַּמְשִׁיכִים לֹא רַק גִּלּוּיִם כִּי אִם נִמְצָא בָּהֶם עַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ תַּכְלִית בְּרִיאַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.**

ביאור בדרך אפשר

שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים, הִנֵּה עִקָּר הַגִּלּוּי מִזֶּה הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הִנֵּה זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים [=עצי ארזים (שנטע יעקב אבינו כאשר הגיע למצרים)] **דַּוְקָא** ש'שטים' מלשון 'שטות', **מִפְּנֵי שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דִּלְעוּמַת זֶה אוֹן דְּעֶם קָאָך פוּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית** [=והרתיחה של נפש הבהמית המושכת את האדם לתענוגים גשמיים כבהמה] **לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, וּפירוש** 'שטות דקדושה' **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[33] **אֲהַנְיֵהּ לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא, עֲבוֹדָה וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת** כמסופר בגמרא: **רב שמואל בר רב יצחק** מרקד **אתלת** [=רקד לשמח הכלה בשלשה ענפי הדס, זורק אחד ומקבל אחד] **אמר רב זירא קא מכסיף לן סבא** [=מבייש אותנו, תלמידי החכמים, בכך שנוהג זלזול בעצמו] **כי נח נפשיה** [=כאשר נחה נפשו. נפטר לבית עולמו] **איפסיק עמודא דנורא בין דידיה לכולי עלמא** [=הפסיק עמוד אש בינו לכל העולם] **וגמירי** [=ומוחלט אצלינו] **דלא אפסיק עמודא דנורא אלא אי לחד בדרא אי לתרי בדרא** [=שאין מפסיק עמוד אש אלא לאחד בדור או שניים] **אמר רב זירא אהנייא ליה** [=הועילה לו]... **שטותיה לסבא** [=שטותו. שהיה מתנהג כשוטה. ובזכות זאת זכה לכך]. **וְהִנֵּה כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁתָּבַע מֵאִתָּנוּ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר וּכְמוֹ כֵן שְׁאָר הַנִּשְׁיאִים קִיְּמוּ זֶה בְּעַצְמָם, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ דִּבְרֵי רַז"ל עַל הַפָּסוּק**[34] **מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל** ופירוש 'דבריו' ומשפטיו' - **מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה**

1 יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בָּזֶה הוּא דְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים עִנְיָנָם
2 גִּלּוּיִם שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה וְגַם שֶׁהָעַצְמוּת מֵבְדָּל מֵעִנְיַן הַגִּלּוּיִם,
3 אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ
4 יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא
5 אַחֲרָא[27] וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[28], וּכְמוֹ שֶׁמְּבַאֵר
6 בַּמַּאֲמַר[29], שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה הוּא לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דִּלְעוּמַת
7 זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, וְעַל יְדֵי זֶה נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי
8 וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי[30], וְעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים שֶׁיִּהְיֶה לוֹ יִתְבָּרֵךְ
9 דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וּכְמוֹ הַדִּירָה הֲרֵי הָאָדָם דָּר בָּהּ בְּכָל
10 עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ[31], הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁהֵם
11 דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַכַּוָּנָה שֶׁמַּמְשִׁיכִים לֹא רַק גִּלּוּיִם כִּי אִם
12 נִמְצָא בָּהֶם עַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ תַּכְלִית
13 בְּרִיאַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.
14 ו) **וְהִנֵּה** בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר[32] מְבָאֵר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי מַה
15 שֶׁעִקָּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים, הִנֵּה עִקָּר הַגִּלּוּי
16 מִזֶּה הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הִנֵּה זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה
17 מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא, מִפְּנֵי שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת
18 דִּלְעוּמַת זֶה אוֹן דְּעֶם קָאָך פוּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לִשְׁטוּת
19 דִּקְדֻשָּׁה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[33] אֲהַנְיֵהּ לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא,
20 עֲבוֹדָה וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְהִנֵּה כָּל הָעִנְיָנִים
21 שֶׁתָּבַע מֵאִתָּנוּ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר וּכְמוֹ כֵן
22 שְׁאָר הַנִּשְׁיאִים קִיְּמוּ זֶה בְּעַצְמָם, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ דִּבְרֵי
23 רַז"ל עַל הַפָּסוּק[34] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו
24 לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
25 שענייניה 'גילויים' אינו יכולים לגלות עצמותו יתברך ('עצם' שלמעלה מגילוי),
26 ולכן תכלית הכוונה היא עולם הזה התחתון, שבהפיכת הרע לטוב ממשיכים
27 עצמותו יתברך.
28 ו) וְהִנֵּה בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר[32] מְבָאֵר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי מַה שֶּׁעִקָּר

והוא מיוסד על ד"ה פזר נתן במאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ ז"ל ע' נד-נח. ועם הגהות – אוה"ת במדבר ח"ד ע' א'תפז ואילך.
27) בתניא פכ"ז ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. 28) ראה זהר ח"א ד, א. 29) פרק ג ואילך (סה"מ ה'שי"ת ע' 114 ואילך).
30) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד. 31) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א ע' תפט (ועם הגהות וכו' – אוה"ת שה"ש חלק ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תתקצז ואילך. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שנג. תרס"ב ע' שלה. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה.
32) פרק ה (סה"מ ה'שי"ת ע' 117-18). 33) כתובות יז, א. 34) תהלים קמז, יט.

ביאור בדרך אפשר

הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר[יד], וְכֵן להיפך מַה שֶּׁהוּא מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל הוּא עוֹשֶׂה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּהוֹרָאוֹת נִשְׂיאֵינוּ שֶׁמַּה שֶּׁתָּבְעוּ מֵהַמְקַשְּׁרִים וְשַׁיָּכִים אֲלֵיהֶם הִנֵּה הֵם בְּעַצְמָם קִיְּמוּ וְעָשׂוּ כֵּן. וּמַה שֶּׁגִּלּוּ לָנוּ שֶׁקִּיְּמוּ זֶה, הוּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ יוֹתֵר נָקֵל לְקַיְּמָם. וּכְמוֹ בְּעִנְיַן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה וְכַמָּה סִפּוּרִים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַנִּשִׂיאִים. וּלְדֻגְמָא מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁהִפְסִיק בִּתְפִלָּתוֹ וְהָלַךְ וְקָצַץ עֵצִים וּבִשֵּׁל מָרָק וְהֶאֱכִיל בְּעַצְמוֹ לְיוֹלֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ אֲנָשִׁים שָׁם בַּבַּיִת. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי, אֵיךְ שֶׁנִּכְנָס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוּת וְהִתְאוֹנֵן עַל הָעִנְיָנִים שֶׁאַבְרְכִים מִתְאוֹנְנִים עֲלֵיהֶם. וְגִלָּה אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי אֶת זְרוֹעוֹ וְאָמַר לוֹ הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁצָּפַד עוֹרִי עַל עַצְמִי גו'[36] וְכָל זֶה הוּא מֵהַחַטֹּאת נְעוּרִים שֶׁלְּךָ. אֲשֶׁר מוּבָן הַפְלָאַת וְרוֹמְמוּת מַעֲלַת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בִּכְלָל וּבִפְרָט מֵאֵלּוּ שֶׁשַּׁיָּכִים לְעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ, וּמִכָּל מָקוֹם הָיָה הַהִתְקַשְּׁרוּת עִמָּהֶם כָּל כָּךְ עַד שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיוּ שֶׁלֹּא כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי, פָּעַל עָלָיו חֲלִישׁוּת הַבְּרִיאוּת בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁצָּפַד עוֹרוֹ עַל עַצְמוֹ. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק, אֵיךְ שֶׁהָלַךְ קוֹדֶם הַתְּפִלָּה לִלְוּוֹת גְּמ"ח לְאִישׁ פָּשׁוּט שֶׁהָיָה נוֹגֵעַ לוֹ בְּפַרְנָסָתוֹ[37]. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, שֶׁפַּעַם[טו] נָסַע בְּיִחוּד מִקּוּהְרָאָרְט [=מקום מרפא] לְפַאַרִיז וְנִפְגַּשׁ שָׁם עִם אַבְרֶךְ אֶחָד וְאָמַר לוֹ: יוּנְגֶעֶרְמַאַן [=אברך] יַיִן נֶסֶךְ אִיז [=הינו] מְטַמְטֵם הַמּוֹחַ וְהַלֵּב, זַיי אַ איד [=הֶיה יהודי!]. וְהָלַךְ הָאַבְרֶךְ לְבֵיתוֹ, וְלֹא שָׁקַט עַד שֶׁבָּא לִכְבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, חָזַר בִּתְשׁוּבָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּחַת יְרֵאִים וַחֲרֵדִים. אֲשֶׁר יָדוּעַ שֶׁאֵצֶל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש הָיָה הַזְּמַן יָקָר בִּמְאֹד, עַד שֶׁגַּם אֲמִירַת הַחֲסִידוּת הָיָה בְּקִצּוּר, וּבִזְמַנִּים יְדוּעִים הִנֵּה בְּשָׁעָה הַשְּׁמִינִית בַּבּוֹקֶר הָיָה כְּבָר אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, וּבְכָל זֹאת נָסַע נְסִיעָה רְחוֹקָה וְשָׁהָה שָׁם מֶשֶׁךְ זְמַן בִּשְׁבִיל אַבְרֶךְ כו'. מִכְּבוֹד

ביאור בדרך אפשר

וְלִשְׁמוֹר[יד], וְכֵן מַה שֶּׁהוּא מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל הוּא עוֹשֶׂה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּהוֹרָאוֹת נִשְׂיאֵינוּ שֶׁמַּה שֶּׁתָּבְעוּ מֵהַמְקַשְּׁרִים וְשַׁיָּכִים אֲלֵיהֶם הִנֵּה הֵם בְּעַצְמָם קִיְּמוּ וְעָשׂוּ כֵּן. וּמַה שֶּׁגִּלּוּ לָנוּ שֶׁקִּיְּמוּ זֶה, הוּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ יוֹתֵר נָקֵל לְקַיְּמָם. וּכְמוֹ בְּעִנְיַן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה וְכַמָּה סִפּוּרִים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַנִּשִׂיאִים. וּלְדֻגְמָא מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁהִפְסִיק בִּתְפִלָּתוֹ וְהָלַךְ וְקָצַץ עֵצִים וּבִשֵּׁל מָרָק וְהֶאֱכִיל בְּעַצְמוֹ לְיוֹלֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ אֲנָשִׁים שָׁם בַּבַּיִת. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי, אֵיךְ שֶׁנִּכְנָס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוּת וְהִתְאוֹנֵן עַל הָעִנְיָנִים שֶׁאַבְרְכִים מִתְאוֹנְנִים עֲלֵיהֶם. וְגִלָּה אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי אֶת זְרוֹעוֹ וְאָמַר לוֹ הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁצָּפַד עוֹרִי עַל עַצְמִי גו'[36] וְכָל זֶה הוּא מֵהַחַטֹּאת נְעוּרִים שֶׁלְּךָ. אֲשֶׁר מוּבָן הַפְלָאַת וְרוֹמְמוּת מַעֲלַת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בִּכְלָל וּבִפְרָט מֵאֵלּוּ שֶׁשַּׁיָּכִים לְעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ, וּמִכָּל מָקוֹם הָיָה הַהִתְקַשְּׁרוּת עִמָּהֶם כָּל כָּךְ עַד שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיוּ שֶׁלֹּא כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי, פָּעַל עָלָיו חֲלִישׁוּת הַבְּרִיאוּת בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁצָּפַד עוֹרוֹ עַל עַצְמוֹ. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק, אֵיךְ שֶׁהָלַךְ קוֹדֶם הַתְּפִלָּה לִלְוּוֹת גְּמ"ח לְאִישׁ פָּשׁוּט שֶׁהָיָה נוֹגֵעַ לוֹ בְּפַרְנָסָתוֹ[37]. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, שֶׁפַּעַם[טו] נָסַע בְּיִחוּד מִקּוּהְרָאָרְט לְפַאַרִיז וְנִפְגַּשׁ שָׁם עִם אַבְרֶךְ אֶחָד וְאָמַר לוֹ: יוּנְגֶעֶרְמַאַן יַיִן נֶסֶךְ אִיז מְטַמְטֵם הַמּוֹחַ וְהַלֵּב, זַיי אַ איד. וְהָלַךְ הָאַבְרֶךְ לְבֵיתוֹ, וְלֹא שָׁקַט עַד שֶׁבָּא לִכְבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש, חָזַר בִּתְשׁוּבָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּחַת יְרֵאִים וַחֲרֵדִים. אֲשֶׁר יָדוּעַ שֶׁאֵצֶל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש הָיָה הַזְּמַן יָקָר בִּמְאֹד, עַד שֶׁגַּם אֲמִירַת הַחֲסִידוּת הָיָה בְּקִצּוּר, וּבִזְמַנִּים יְדוּעִים הִנֵּה בְּשָׁעָה הַשְּׁמִינִית בַּבּוֹקֶר הָיָה כְּבָר אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, וּבְכָל זֹאת נָסַע נְסִיעָה רְחוֹקָה וְשָׁהָה שָׁם מֶשֶׁךְ זְמַן בִּשְׁבִיל אַבְרֶךְ

יד) שמות רבה פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. — וזהו אתדל"ע שקדמה לאתדל"ת, קדשנו במצותיו ואחר כך כל השונה כו' הקב"ה שונה כנגדו, ציצית שלמטה מעוררים ציצית שלמעלה בתוס' אורות וכו', באתדל"ת אתדל"ע[35]. וזהו מש"כ בפנים וכן מה שהוא כו'. ועיין תו"א ביאור לד"ה כי עמך מקו"ח [לה, ג], ובכמה מקומות.

טו) ס' התולדות מהר"ש ע' עז בארוכה[38].

---

35) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שכז. 36) ע"פ איכה ד, ח. 37) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 98. סה"מ תשי"א ע' 153. אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תקכב. 38) נדפס גם בספר השיחות תש"ה ע' 30 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מוהרש"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ, אֲשֶׁר גָּזְרוּ אָז גְּזֵירָה חֲדָשָׁה וְהָיָה צָרִיךְ לִנְסוֹעַ עַל דָּבָר זֶה לְמוֹסְקְבָה. וְאָמַר לוֹ אָחִיו הַגָּדוֹל הָרַז"א נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, הַזְּמַן יָקָר אֶצְלְךָ וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ הֵיטֵב שְׁפַת הַמְּדִינָה[39] (הָרַז"א הָיָה מְלֻמָּד בְּשָׂפוֹת) וְגַם אַתָּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ הֶכְּרוּת [=קשרים], וְלָכֵן אֶסַּע בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי הוֹרָאוֹתֶיךָ. אֲבָל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן לֹא הִסְכִּים עַל זֶה וְנָסַע בְּעַצְמוֹ וְהִצְלִיחַ. וְכֵן יֶשְׁנָם כַּמָּה סִפּוּרִים מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר אוֹדוֹת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה וַאֲפִלּוּ לְאִישׁ פְּרָטִי, בְּרוּחָנִיּוּת אוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְהִנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ עַל זֶה, לֹא רַק הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ כִּי אִם גַּם הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, אַף שֶׁזֶּה שֶׁהָיָה מֵטִיב עִמּוֹ הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא הָיָה כְּלָל בְּסוּג שֶׁל חֲבֵרְךָ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֶלָּא שֶׁהָיָה שֶׁלֹּא בְּעֶרְכּוֹ כְּלָל.

ז) **וְהִנֵּה** עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה עַל יְדֵי זֶה מְמַלְּאִים כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁהִיא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְזֶה שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשֵׂית דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, בָּאתִי לְגַנִּי, הוּא בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית מִקּוֹדֶם הַחֵטְא. דִּכְמוֹ בְּסוֹתֵר בִּנְיָן הַקּוֹדֶם עַל מְנָת לִבְנוֹת, הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּנְיָן הֶחָדָשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית מִבִּנְיָן הַקּוֹדֶם, כְּמוֹ כֵן מֻכְרָח לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשֵׂית דִּירָה בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית, וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמַר[40] דְּעַל יְדֵי דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין[27], הַיְנוּ הָאוֹר שֶׁהוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה. וְאַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בַּמַּאֲמַר הוּא אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, מִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא שֶׁהוּא סוֹבֵב וּמַקִּיף עֲלֵיהֶם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר נַעֲלֶה שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר עוֹלָמוֹת כְּלָל. וְלָכֵן קוֹרֵא לְגִלּוּי אוֹר זֶה בְּשֵׁם אֶסְתַּלֵּק[41]. וְלָכֵן גַּם פְּטִירַת צַדִּיקִים נִקְרֵאת בְּשֵׁם

ביאור בדרך אפשר

כו'. מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ, אֲשֶׁר גָּזְרוּ אָז גְּזֵירָה חֲדָשָׁה וְהָיָה צָרִיךְ לִנְסוֹעַ עַל דָּבָר זֶה לְמוֹסְקְבָה. וְאָמַר לוֹ אָחִיו הַגָּדוֹל הָרַז"א נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, הַזְּמַן יָקָר אֶצְלְךָ וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ הֵיטֵב שְׁפַת הַמְּדִינָה[39] (הָרַז"א הָיָה מְלֻמָּד בְּשָׂפוֹת) וְגַם אַתָּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ הֶכְּרוּת, וְלָכֵן אֶסַּע בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי הוֹרָאוֹתֶיךָ. אֲבָל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן לֹא הִסְכִּים עַל זֶה וְנָסַע בְּעַצְמוֹ וְהִצְלִיחַ. וְכֵן יֶשְׁנָם כַּמָּה סִפּוּרִים מִכְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר אוֹדוֹת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה וַאֲפִלּוּ לְאִישׁ פְּרָטִי, בְּרוּחָנִיּוּת אוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְהִנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ עַל זֶה, לֹא רַק הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ כִּי אִם גַּם הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, אַף שֶׁזֶּה שֶׁהָיָה מֵטִיב עִמּוֹ הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא הָיָה כְּלָל בְּסוּג שֶׁל חֲבֵרְךָ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֶלָּא שֶׁהָיָה שֶׁלֹּא בְּעֶרְכּוֹ כְּלָל.

ז) **וְהִנֵּה** עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה עַל יְדֵי זֶה מְמַלְּאִים כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁהִיא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְזֶה שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשֵׂית דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, בָּאתִי לְגַנִּי, הוּא בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית מִקּוֹדֶם הַחֵטְא. דִּכְמוֹ בְּסוֹתֵר בִּנְיָן הַקּוֹדֶם עַל מְנָת לִבְנוֹת, הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּנְיָן הֶחָדָשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית מִבִּנְיָן הַקּוֹדֶם, כְּמוֹ כֵן מֻכְרָח לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשֵׂית דִּירָה בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית, וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמַר[40] דְּעַל יְדֵי דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין[27], הַיְנוּ הָאוֹר שֶׁהוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה. וְאַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בַּמַּאֲמַר הוּא אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, מִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא שֶׁהוּא סוֹבֵב וּמַקִּיף עֲלֵיהֶם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר נַעֲלֶה שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר עוֹלָמוֹת כְּלָל. וְלָכֵן קוֹרֵא לְגִלּוּי אוֹר זֶה בְּשֵׁם אֶסְתַּלֵּק[41]. וְלָכֵן גַּם פְּטִירַת צַדִּיקִים נִקְרֵאת בְּשֵׁם

[=פשוט. מובן מאליו] שֶׁבִּנְיָן הֶחָדָשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית מִבִּנְיָן הַקּוֹדֶם, כְּמוֹ כֵן מֻכְרָח לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשֵׂית דִּירָה בְּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר נַעֲלֵית, וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמַר[40] דְּעַל יְדֵי דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין[27] [=על-ידי שמכניעים את הסטרא-אחרא מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות], הַיְנוּ שמתגלה הָאוֹר הגבוה שלגביו אין הבדל בין עולם לעולם, אלא שֶׁהוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה. וְאַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בַּמַּאֲמַר הוּא שמתגלה האוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, מִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא שֶׁהוּא סוֹבֵב וּמַקִּיף עֲלֵיהֶם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁנִּמְשָׁךְ אוֹר נַעֲלֶה שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר עוֹלָמוֹת כְּלָל. וְלָכֵן קוֹרֵא לְגִלּוּי אוֹר זֶה בְּשֵׁם אֶסְתַּלֵּק[41]. וְלָכֵן גַּם פְּטִירַת צַדִּיקִים נִקְרֵאת בְּשֵׁם

---

39) ראה אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' רמה: השפה המדינית חסרה לי. וברשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שם בשוה"ג: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הבין בשפת המדינה היטיב, ולא הי' צריך למתורגמן כלל, גם בדברים עיונים כשהיו קוראים לפניו בשפת המדינה הי' מבין, אך לא חפץ לדבר בשפה זו . . ושאלתיו מדוע אינו מדבר בשפה הרוסית . . ענני ג' טעמים כו'. עיי"ש. 40) פרק א (סה"מ ה'שי"ת ע' 111־12). 41) ראה תו"א ויקהל פט, ד.

ביאור בדרך אפשר

בְּשֵׁם הַסְּתַלְּקוּת, כִּי הִסְתַּלְּקוּת הוּא גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה יֵשׁ ב׳ אִגְּרוֹת בתניא בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[42] שֶׁמְּבָאֲרִים עִנְיַן הַהִסְתַּלְּקוּת. וּבְאִגֶּרֶת הַב׳ עִנְיַן הַהִסְתַּלְּקוּת מְבֹאָר שָׁם בְּעִנְיַן פָּרַת חַטָּאת [=פרה אדומה] - הגמרא אומרת: למה נסמכה בתורה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה מכפרת (על חטא העגל), כך מיתת צדיקים מכפרת. ובתניא מבאר מדוע נסמכה מיתת מרים דווקא לפרשת 'פרה אדומה' הנעשית מחוץ למחנה ישראל ולא לפרשת 'חטאת' שנעשית בפנים על-גבי המזבח: דְּהָעִנְיָנִים הַנַּעֲשִׂים בִּפְנִים אֵין יְכוֹלִים לְבַרֵר ג׳ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, כִּי אִם עִנְיַן הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ דַּוְקָא, פָּרָה הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ. וְלָזֶה מִדַּמִּין מִיתָתָם שֶׁל צַדִּיקִים[43] כלשון התניא "שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחינת העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו". וְהִנֵּה עַתָּה אֵין פָּרָה אֲדֻמָּה, כִּי מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא גָּלִינוּ מֵאַרְצֵינוּ[44], אֲבָל אֵרַע סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים. וְהִנֵּה בְּעִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים יֵשׁ בָּזֶה ב׳ מַאֲמָרֵי רַז״ל[טז]: שְׁקוּלָה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים כִּשְׂרֵיפַת בֵּית אֱלֹקֵינוּ. קָשֶׁה סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים יוֹתֵר מֵחֳרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אֲשֶׁר עַל יְדֵי כָּל זֶה אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וּפֵרוּשׁ עִנְיַן הִסְתַּלְּקוּת פֵּרְשׁוּ כָּל הָרַבִּיִּים[45] כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מַהַר״ש, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן וּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּפֵרוּשׁ תֵּבַת הִסְתַּלְּקוּת שֶׁהוּא עֲלִיָּה לְמַעְלָה חַס וְשָׁלוֹם, כִּי אִם הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא נִמְצָא לְמַטָּה מַמָּשׁ. לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֲשֶׁר יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁי׳ אַז עֶר הָאָט דָּאָס, אוּן דֶּעם קָאָךְ פּוּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וואָס עֶר הָאָט דָּאָס אוּן אֶפְשָׁר אַמאָל נאָך נִידעֶריקעֶר, לַעֲשׂוֹת מִזֶּה וְלַהֲפוֹךְ אֶת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה.

ביאור בדרך אפשר

הִסְתַּלְּקוּת, כִּי הִסְתַּלְּקוּת הוּא גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה יֵשׁ ב׳ אִגְּרוֹת בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[42] שֶׁמְּבָאֲרִים עִנְיַן הַהִסְתַּלְּקוּת. וּבְאִגֶּרֶת הַב׳ עִנְיַן הַהִסְתַּלְּקוּת מְבֹאָר שָׁם בְּעִנְיַן פָּרַת חַטָּאת. דְּהָעִנְיָנִים הַנַּעֲשִׂים בִּפְנִים אֵין יְכוֹלִים לְבַרֵר ג׳ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, כִּי אִם עִנְיַן הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ דַּוְקָא, פָּרָה הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ. וְלָזֶה מִדַּמִּין מִיתָתָם שֶׁל צַדִּיקִים[43]. וְהִנֵּה עַתָּה אֵין פָּרָה אֲדֻמָּה, כִּי מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא גָּלִינוּ מֵאַרְצֵינוּ[44], אֲבָל אֵרַע סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים. וְהִנֵּה בְּעִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים יֵשׁ בָּזֶה ב׳ מַאֲמָרֵי רַז״ל[טז]: שְׁקוּלָה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים כִּשְׂרֵיפַת בֵּית אֱלֹקֵינוּ. ב. קָשֶׁה סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים יוֹתֵר מֵחֳרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אֲשֶׁר עַל יְדֵי כָּל זֶה אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וּפֵרוּשׁ עִנְיַן הִסְתַּלְּקוּת פֵּרְשׁוּ כָּל הָרַבִּיִּים[45] כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מַהַר״ש, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן וּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּפֵרוּשׁ תֵּבַת הִסְתַּלְּקוּת שֶׁהוּא עֲלִיָּה לְמַעְלָה חַס וְשָׁלוֹם, כִּי אִם הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא נִמְצָא לְמַטָּה מַמָּשׁ. וְזֶה תּוֹבְעִים מֵאִתָּנוּ, דּוֹר הַשְּׁבִיעִי לִכְבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, אַז הֲגַם אַז מִ׳הָאָט דָּאָס נִיט פַאַרְדִינט אוּן נִיט אוֹיסְגֶעהָאַרְעוועט, מִכָּל מָקוֹם כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין וְהָעֲבוֹדָה דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה מַמָּשׁ. לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֲשֶׁר יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁי׳ אַז עֶר הָאָט דָּאָס, אוּן דֶּעם קָאָךְ פּוּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וואָס עֶר הָאָט דָּאָס אוּן אֶפְשָׁר אַמאָל נאָך נִידעֶריקעֶר, לַעֲשׂוֹת מִזֶּה וְלַהֲפוֹךְ אֶת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה.

ביאור בדרך אפשר

דִּקְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא. וּפֵרוּשׁ עִנְיַן הִסְתַּלְּקוּת פֵּרְשׁוּ כָּל הָרַבִּיִּים[45] כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מַהַר״ש, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן וּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּפֵרוּשׁ תֵּבַת הִסְתַּלְּקוּת שֶׁהוּא עֲלִיָּה לְמַעְלָה חַס וְשָׁלוֹם, כִּי אִם הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא נִמְצָא לְמַטָּה מַמָּשׁ. וְזֶה תּוֹבְעִים מֵאִתָּנוּ, דּוֹר הַשְּׁבִיעִי לִכְבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, אַז הֲגַם אַז מִ׳הָאָט דָּאָס נִיט פַאַרְדִינט אוּן נִיט אוֹיסְגֶעהָאַרְעוועט, מִכָּל מָקוֹם כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין וְהָעֲבוֹדָה דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה מַמָּשׁ. לַהֲפוֹךְ הַשְּׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֲשֶׁר יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁי׳ אַז עֶר הָאָט דָּאָס, אוּן דֶּעם קָאָךְ פּוּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וואָס עֶר הָאָט דָּאָס אוּן אֶפְשָׁר אַמאָל נאָך נִידעֶריקעֶר [=ויתכן לפעמים שנמצא במצב נמוך עוד יותר], לַעֲשׂוֹת מִזֶּה וְלַהֲפוֹךְ אֶת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה.

טז) ר״ה יח, ב. איכה רבה א, לז.

---

42) סכ״ז־כח. 43) מו״ק כח, רע״א. ירושלמי יומא פ״א ה״א. 44) ע״פ תפלת מוסף דיו״ט. 45) תו״א ויקהל שם. אוה״ת שלח ח״ו ע׳ א׳תשפא. סה״מ תרע״א ע׳ קנז ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ח) **וְזֶהוּ** עִנְיַן צַדִּיקָא דְּאִתְפַּסָּר[46], דְּאַף שֶׁכְּבָר הָיוּ כַּמָּה הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים וְכַמָּה קֻשְׁיוֹת וְעִנְיָנִים בִּלְתִּי מוּבָנִים, הִנֵּה כָּל זֶה לֹא הִסְפִּיק. וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין, הָיָה גַּם כֵּן עִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁזֶּה קָשֶׁה לֹא רַק כְּחֲרְבָּן כִּי אִם יוֹתֵר מֵהַחֻרְבָּן. וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בָּזֶה הוּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְזֶה תּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ שֶׁיֵּדְעוּ אַז מ'גְעֶפִינְט זִיךְ אֵין דּוֹר הַשְׁבִיעִי [=שאנו נמצאים בדור השביעי], שֶׁכָּל מַעֲלַת הַשְׁבִיעִי הוּא שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לָרִאשׁוֹן, שֶׁהַנְהָגַת הָרִאשׁוֹן הָיָה שֶׁלֹּא חִפֵּשׂ לְעַצְמוֹ כְּלוּם וַאֲפִלּוּ לֹא מְסִירוּת נֶפֶשׁ (כמבואר לעיל סעיף ג'). כִּי יָדַע שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הֲוָיָ' אֵל עוֹלָם. וְדֶגְמַת הַנְהָגַת אַבְרָהָם אָבִינוּ - גְעֶקוּמְען אִין אַזְעֶלְכֶע עֶרְטֶער וואָס מ'האָט דאָרטן ניט פון גְּ-טְלִיכְקַייט, ניט גְעֶוואוּסְט פון אִידִישְׁקַייט און ניט גְעֶוואוּסְט אֲפִלּוּ פון אַלֶף בֵּית און זַייעֶנְדִיק דאָרְטן האָט מען זִיךְ אָפּגְלַייגְט אָן אַ זַייט, און אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, וְיָדוּעַ[47] שֶׁבְּהַלְמוּד בְּמִדַּת אַל תִּקְרֵי, שְׁתֵּי הַקְּרִיאוֹת קַיָּמוֹת. וְגַם בָּזֶה הֲרֵי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וַיִּקְרָא. מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לֵידַע אַז אוֹיְבּ עֶר וויל אִים זאָל אַיינְגֵיין דער וַיִּקְרָא, מוז זַיין דער וַיַּקְרִיא. דאַרפְסטו זעהן אַז יענער זאָל ניט נאָר ויסן נאָר אויך אויסרופען [=צריך לידע, שאם הוא רוצה ומעוניין שיחדור בו ויהיה נוגע לו ה'ויקרא' מוכרח להיות 'ויקריא', צריך אתה לדאוג שהזולת לא רק ידע אלא גם יקרא]. הֲגַם אַז ביז איצט האָט יענער ניט געוואוסט פון גאָרניט, אָבער דאַרפְסטו זעהן אַז ער זאָל שְׁרַייעֶן [=למרות שעד עתה הוא לא ידע משום דבר, אבל עכשיו צריך אתה לדאוג שהוא יכריז -] אֵל עוֹלָם, ניט אֵל הָעוֹלָם[יז], כי, אֵל העולם הַיְינוּ שֶׁאֶלְקוּת הוּא עִנְיַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעוֹלָם עִנְיַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁאֶלְקוּת מוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל הָעוֹלָם, כִּי אִם 'אל עולם' שֶׁעוֹלָם וֶאֱלְקוּת הוּא כֻּלָּא חַד.

ט) **וְאַף** כִּי מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לֵאמֹר, אֶעֱבוֹד עֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, מִכָּל מָקוֹם אֶפֶס קָצֵהוּ שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וּמְחֻיָּב בָּזֶה[יח] וְנִתְּנוּ לוֹ הַכּוֹחוֹת עַל זֶה עַל יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

ח) **וְזֶהוּ** עִנְיַן צַדִּיקָא דְּאִתְפַּסָּר[46], דְּאַף שֶׁכְּבָר הָיוּ כַּמָּה הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים וְכַמָּה קֻשְׁיוֹת וְעִנְיָנִים בִּלְתִּי מוּבָנִים, הִנֵּה כָּל זֶה לֹא הִסְפִּיק. וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין, הָיָה גַּם כֵּן עִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁזֶּה קָשֶׁה לֹא רַק כְּחֲרְבָּן כִּי אִם יוֹתֵר מֵהַחֻרְבָּן. וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בָּזֶה הוּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְזֶה תּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ שֶׁיֵּדְעוּ אַז מ'גְעֶפִינְט זִיךְ אֵין דּוֹר הַשְׁבִיעִי, שֶׁכָּל מַעֲלַת הַשְׁבִיעִי הוּא שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לָרִאשׁוֹן, שֶׁהַנְהָגַת הָרִאשׁוֹן הָיָה שֶׁלֹּא חִפֵּשׂ לְעַצְמוֹ כְּלוּם וַאֲפִלּוּ לֹא מְסִירוּת נֶפֶשׁ. כִּי יָדַע שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הֲוָיָ' אֵל עוֹלָם. וְדֶגְמַת הַנְהָגַת אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא — גְעֶקוּמְען אִין אַזְעֶלְכֶע עֶרְטֶער וואָס מ'האָט דאָרטן ניט גְעֶוואוּסְט פון גְּ-טְלִיכְקַייט, ניט גְעֶוואוּסְט פון אִידִישְׁקַייט און ניט גְעֶוואוּסְט אֲפִלּוּ פון אַלֶף בֵּית און זַייעֶנְדִיק דאָרְטן האָט מען זִיךְ אָפּגְלַייגְט אָן אַ זַייט, און אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, וְיָדוּעַ[47] שֶׁבְּהַלְמוּד בְּמִדַּת אַל תִּקְרֵי, שְׁתֵּי הַקְּרִיאוֹת קַיָּמוֹת. וְגַם בָּזֶה הֲרֵי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וַיִּקְרָא. מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לֵידַע אַז אוֹיְבּ עֶר וויל אִים זאָל אַיינְגֵיין דער וַיִּקְרָא, מוז זַיין דער וַיַּקְרִיא. דאַרפְסטו זעהן אַז יענער זאָל ניט נאָר ויסן נאָר אויך אויסרופען. הֲגַם אַז ביז איצט האָט יענער ניט געוואוסט פון גאָרניט, אָבער איצט דאַרפְסטו זעהן אַז ער זאָל שְׁרַייעֶן אֵל עוֹלָם, ניט אֵל הָעוֹלָם[יז], הַיְינוּ שֶׁאֶלְקוּת הוּא עִנְיַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעוֹלָם עִנְיַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁאֶלְקוּת מוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל הָעוֹלָם, כִּי אִם שֶׁעוֹלָם וֶאֱלְקוּת הוּא כֻּלָּא חַד.

ט) **וְאַף** כִּי מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לֵאמֹר, אֶעֱבוֹד עֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, מִכָּל מָקוֹם אֶפֶס קָצֵהוּ שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וּמְחֻיָּב בָּזֶה[יח] וְנִתְּנוּ לוֹ הַכּוֹחוֹת עַל זֶה עַל יְדֵי

יז) ראה לקו"ת ס"פ תבוא [מב, ד. מג, ג]. סד"ה אנכי ה"א תער"ג [המשך תער"ב ח"א ע' רנז].
יח) ראה תו"א ר"פ וארא [נה, א] וס"פ ויצא [כג, סע"ג ואילך].

46) ראה זהר ח"ג עא, ב. נתבאר באגה"ק שם (סימן זך וביאורו). 47) הליכות אלי סימן ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

עַל זֶה עַל יְדֵי הַהַנְהָגָה שֶׁהֶרְאָנוּ הָרִאשׁוֹן - רבינו הזקן - וּמִמֶּנּוּ וָאֵילַךְ עַד, וְעַד בִּכְלָל, הַהַנְהָגָה שֶׁהֶרְאָנוּ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר, שֶׁהֵם סָלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ וְנָתְנוּ לָנוּ כּוֹחוֹת עַל זֶה. וְזֶהוּ גּוּפָא הַחֲבִיבוּת דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי שֶׁכַּמָּה כּוֹחוֹת נִתְּנוּ וְנִתְגַּלּוּ בִּשְׁבִילֵנוּ. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה יֶמְשַׁךְ עִקָּר שְׁכִינָה לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחוֹמְרִי, וְיִהְיֶה עוֹד בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר גַּם מִקּוֹדֶם הַחֵטְא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[48] בְּמָשִׁיחַ וְנִשָּׂא מְאוֹד, יוֹתֵר מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן וַאֲפִלּוּ[49] כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַחֵטְא[יט]. וּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר אֲשֶׁר אֶת חָלְיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאוֹבֵינוּ סִבְלָם[50] [=חולי שהיה ראוי לבוא עלינו הוא נשא וסבל], וְהוּא מְחֻלָּל מִפְּשָׁעֵינוּ[51], חֲרֵי כְּשֵׁם שֶׁרָאָה בְּצָרָתֵנוּ, הִנֵּה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וּבַעֲגָלָא דִּיתַן יִגְאַל צֹאן מַרְעִיתוֹ מִגָּלוּת הָרוּחָנִי וְגָלוּת הַגַּשְׁמִי גַּם יַחְדָּיו, וְיַעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן אוֹרָה. אֲבָל כָּל זֶה הוּא עֲדַיִין רַק גְּלוּיִם, וְעוֹד יוֹתֵר — שֶׁיְּקַשֵּׁר וִיאַחֵד אוֹתָנוּ בְּמַהוּת וְעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ פְּנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה שֶׁל יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וְעִנְיַן הַחֵטְא וְתִקּוּנוֹ וְעִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וּכְשֶׁיּוֹצִיאֵנוּ מֵהַגָּלוּת בְּיָד רָמָה[52] וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם[53] יִהְיֶה אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ'[54] הֲוָיָ' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד[55], (וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּנֵסַח הַתְּפִלָּה) וְגַם בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם[כ] הֲוָיָ' מַלְכוּתֵיהּ קָאֵים לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וּמְסַיְּמִים וְהָיָה הֲוָיָ' לְמֶלֶךְ וְגוֹ' הֲוָיָ' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד[56], שֶׁלֹּא יִהְיֶה חִלּוּק בֵּין הֲוָיָ' וּשְׁמוֹ וויהיה גילוי אלקות יותר מבזמן הזה[57], שֶׁכָּל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁקָּשֶׁה יוֹתֵר גַּם מֵחֻרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵיוָן אַז מִ'אִיז שׁוֹין דִּי אַלֶּע עִנְיָנִים דּוּרְכְגֶעַגַאנְגֶען [=שכבר עברנו כל אלו הענינים], הִנֵּה עַכְשָׁיו אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בָּנוּ - דּוֹר הַשְּׁבִיעִי. וְנִזְכֶּה זֶעהְן[כא] זִיךְ מִיטְ'ן רֶבִּי'ן דִּאָ לְמַטָּה אִין אַ גּוּף [=להתראות עם הרבי כאן למטה בגוף] וּלְמַטָּה מֵעַשָּׂרָה טְפָחִים [=בעולם הזה הגשמי], וְהוּא יִגְאָלֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

הַהַנְהָגָה שֶׁהֶרְאָנוּ הָרִאשׁוֹן וּמִמֶּנּוּ וָאֵילַךְ עַד, וְעַד בִּכְלָל, הַהַנְהָגָה שֶׁהֶרְאָנוּ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר, שֶׁהֵם סָלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ וְנָתְנוּ לָנוּ כּוֹחוֹת עַל זֶה. וְזֶהוּ גּוּפָא הַחֲבִיבוּת דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי שֶׁכַּמָּה כּוֹחוֹת נִתְּנוּ וְנִתְגַּלּוּ בִּשְׁבִילֵנוּ. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה יֶמְשַׁךְ עִקָּר שְׁכִינָה לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחוֹמְרִי, וְיִהְיֶה עוֹד בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר גַּם מִקּוֹדֶם הַחֵטְא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[48] בְּמָשִׁיחַ וְנִשָּׂא מְאוֹד, יוֹתֵר מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן וַאֲפִלּוּ[49] כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַחֵטְא[יט]. וּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר אֲשֶׁר אֶת חָלְיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאוֹבֵינוּ סִבְלָם[50], וְהוּא מְחֻלָּל מִפְּשָׁעֵינוּ[51], חֲרֵי כְּשֵׁם שֶׁרָאָה בְּצָרָתֵנוּ, הִנֵּה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וּבַעֲגָלָא דִּיתַן יִגְאַל צֹאן מַרְעִיתוֹ מִגָּלוּת הָרוּחָנִי וְגָלוּת הַגַּשְׁמִי גַּם יַחְדָּיו, וְיַעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן אוֹרָה. אֲבָל כָּל זֶה הוּא עֲדַיִין רַק גְּלוּיִם, וְעוֹד יוֹתֵר - שֶׁיְּקַשֵּׁר וִיאַחֵד אוֹתָנוּ בְּמַהוּת וְעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ פְּנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה שֶׁל יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וְעִנְיַן הַחֵטְא וְתִקּוּנוֹ וְעִנְיַן סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וּכְשֶׁיּוֹצִיאֵנוּ מֵהַגָּלוּת בְּיָד רָמָה[52] וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם[53] יִהְיֶה אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ'[54] הֲוָיָ' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד[55], (וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּנֵסַח הַתְּפִלָּה) וְגַם בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם[כ] הֲוָיָ' מַלְכוּתֵיהּ קָאֵים לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וּמְסַיְּמִים וְהָיָה הֲוָיָ' לְמֶלֶךְ וְגוֹ' הֲוָיָ' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד[56], שֶׁלֹּא יִהְיֶה חִלּוּק בֵּין הֲוָיָ' וּשְׁמוֹ[57], שֶׁכָּל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁקָּשֶׁה יוֹתֵר גַּם מֵחֻרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵיוָן אַז מִ'אִיז שׁוֹין דִּי אַלֶּע עִנְיָנִים דּוּרְכְגֶעַגַאנְגֶען, הִנֵּה עַכְשָׁיו אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בָּנוּ — דּוֹר הַשְּׁבִיעִי. וְנִזְכֶּה זֶעהְן[כא] זִיךְ מִיטְ'ן רֶבִּי'ן דִּאָ לְמַטָּה אִין אַ גּוּף וּלְמַטָּה מֵעַשָּׂרָה טְפָחִים, וְהוּא יִגְאָלֵנוּ.

יט) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פ' תשא. ס' הלקוטים פ' שמות. ולכאורה צ"ע מס' הגלגולים פי"ט הובא בלקו"ת פ' צו ד"ה והניף [יז, א]. ואולי יש ליישב עפמ"ש בס' הגלגולים פ"ז הובא בלקו"ת שה"ש בסופו [נא, ג].

כ) ראה לקו"ת שה"ש ד"ה הנך יפה רפ"ב [יג, ד].

כא) ראה סו"ס חסידים (הובא בגליון הש"ס לכתובות קג, א). במדב"ר פי"ט, יג.

48) ישעי' נב, יג. 49) ראה גם סה"מ תרל"ה ח"א ס"ע רסה ואילך. תרח"ץ ע' ר. 50) ישעי' נג, ד. 51) שם, ה. 52) ע"פ לשון הכתוב — בשלח יד, ח. 53) ע"פ לשון הכתוב — בא י, כג. 54) בשלח טו, א. 55) שם, יח. 56) זכרי' יד, ט. 57) ראה פסחים נ, א.

ב"ה. נוסח המכתב שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לכו"כ מאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת יו"ד שבט, ה'תשי"ז

ב"ה, ט' שבט, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

בערב שבת קודש, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר זוכה הוא לפעול בעניניו הקדושים.

יהי רצון שזכות זה יעמוד לו ולכל ב"ב שיחיו בהמצטרך להם הן בגשמיות והן ברוחניות, וירבה אומץ בעבודתו הק' האמורה, ויהי רצון שיהי' בהצלחה מופלגה, ההעלמות וההסתרים הולכים ופוחתים, והטוב והקדושה והאור הלוך ומוסיף, עד כי יפוצו המעינות חוצה במילואם, ולילה (דגלות נמשל ללילה) כיום יאיר.

בברכת הצלחה ולבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, יו"ד שבט ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

כט. ...דובר בארוכה אודות מה שכתוב בפרשת השבוע "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (שלכן, הברכה שהוצרכו לברך לפניו[153] לא היתה יכולה להיות "המוציא לחם מן הארץ"), שדוגמתו בתורה הוא פנימיות התורה (שחלוקה מנגלה דתורה שהיא בדוגמת "לחם מן הארץ")[154], שניתנה ושייכת (לא רק ליחידי סגולה, אלא) לכל אחד ואחד מישראל (לא רק לצדיקים או בינונים אלא גם לרשעים), כפי שלמדים מזה ש"כבר היה לעולמים" ב"לחם מן השמים" כפשוטו, שירידת המן היתה לכל הסוגים דבני ישראל – הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ד עמוד 1035 ואילך[155].

[בהמשך הענין (שם עמוד 1040), בנוגע לטענות החדשות שלימוד החסידות שייך ליחידי סגולה ויש צורך בהכנות כו' – אמר:

מהטענות החדשות – שמפורש בגמרא[156] "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיו", ואם כן, צריך להמתין עד שירד "מלאך ה' צבאות", ואז יתיישב ללמוד עמו פנימיות התורה!...

יש לדעת, איפוא, שזוהי "תחבולה" ו"המצאה" נוספת של היצר־הרע – ככל שאר תחבולות היצר־הרע ש"היום אומר לו עשה כך כו'"[157] – שבאה מצד החושך כפול ומכופל דזמן הגלות.

ובהקדים פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בשם אביו[158] – שלפעמים מתעטף היצר־הרע באצטלא של קדושה "אַ זיידענע זשופיצע" (סירטוק של משי),

---

153) נוסף על הברכה שלאחריו – ברכת המזון, שחיובה מן התורה (ברכות מח, ב), אבל היתה כבר קודם מתן תורה – אצל אוכלי המן [שאכילת המן היתה ההקדמה וההכשרה למתן תורה, כמארז"ל (מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד) "לא ניתנה תורה כו' אלא לאוכלי המן", שלכן היתה תחילה אכילת המן – בחמשה עשר (או ששה עשר) באייר (ראה מכילתא ופרש"י בשלח טז, א ובפי' הרא"ם וגו"א שם. ועוד), ואח"כ ניתנה תורה – בששה (או שבעה) בסיון (שבת פו, ב)], כמאמר רז"ל (ברכות שם) "משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן", אלא שבמתן תורה נעשית ברכת הזן מצוה מן התורה (כמו כל הענינים שהיו לפני מתן תורה, שבמתן תורה נעשו מצוה מן התורה), ומאז קיימוה (לא מפני שכן נהגו לפני מתן תורה, אלא) מפני שניתנה – מחדש – למשה בסיני.

154) וחילוק זה ישנו גם בקיום המצוות – שיש ענינים שבאים ללא יגיעה, אלא ע"י סייעתא דשמיא, היינו, שמלמעלה מזמינים לו מצוה מסויימת (וכל הענינים שזקוק אליהם כדי לקיים את המצוה), ובזה גופא, בשעה שיש אצלו "עת רצון", כשעומד בהתעוררות לקיים את המצוה – דוגמת לחם מן השמים; ויש ענינים שבאים לאחרי קשיים עצומים ("געוואַלדיקע שווערקייטן"), וצריך יגיעת נפש ויגיעת בשר עד שפועל בעצמו לעשותם, ולא עוד אלא שגם אז אין זה באופן של מן המובחר, כי אם, לצאת ידי חובתו בלבד – דוגמת לחם מן הארץ.

155) בשילוב עם שיחת ש"פ בשלח תשכ"ג.

156) מו"ק יז, א. וש"נ.

157) שבת קה, ב.

158) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' סז (נעתק ב"היום יום" כג סיון). מכתב י"ט אלול שנה זו (אג"ק חט"ו ריש ע' תל). תו"מ חי"ז ע' 90. וש"נ.

— וכידוע פתגם זקני החסידים (ויש אומרים שהוא בשם הנשיאים)[159]: "וואָס מיינסטו? עשו איז געגאַנגען אַרומגעגאַרטלט מיט אַ האַרטע שטריק; ער איז געגאַנגען מיט אַ זיידענע זשופּיצע"!... ואף־על־פי־כן "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"[160], כדי למנוע מיעקב לבוא לקיום היעוד[161] "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", וטוען "יש לי רב"[162], וכו' וכו' —

וכן הוא בנידון־דידן, שכיון שמדובר אודות העלם והסתר על לימוד פנימיות התורה, בהכרח שיבוא דוקא על־ידי יהודי שיש לו גם "בבואה דבבואה"[163], ואכן מצא היצר־הרע שוטים

— (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) שוטים ישנם בכל דור, ובלשון חכמינו ז"ל[164] "יאבד עולמו מפני השוטים" (בתמיה). שכן, כשם שישנם צדיקים בכל דור, כמאמר רבותינו ז"ל[165] "ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור", כן הוא גם ב'לעומת־זה', ובמילא, ניתן למצוא שוטים אחדים "אפילו" בדורנו זה... —

ש"אימצו" את טענת ה'יצר' שכדי ללמוד פנימיות התורה צריך להמתין לרב שדומה למלאך ה' צבאות!...

לפי הבנתם המגושמת — צריך להתעופף אדם עם שני כנפיים על גבו... לטפח בכנפיו ("פּאַטשן מיט די פליגלען") ולצעוק "קדוש קדוש"... — או אז "יודה" שאכן מראים לו (מלמעלה) שצריך הוא ללמוד פנימיות התורה!...

— כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם[166] אודות אדמו"ר ה'צמח־צדק' והרב הצדיק רבי יעקב ישראל מטשערקאַס (בנו של הרב הצדיק רבי מרדכי מטשערנוביל) — שניהם היו חתניו של אדמו"ר האמצעי — שהתחנכו אצל רבינו הזקן, והיו נוהגים ללמוד יחד בעליה, ולאחר משך זמן התיישבו בדעתם לעסוק בתעניות כו' כדי לזכות לגילוי אליהו. ואכן התענו במשך זמן עד שכבר לא היו בכוחם לטפס לעליה, כך שאירע שאחד מהם נשאר למטה.

בסופו של דבר פגשו מישהו שלא הכיר את מקומו... ורצה "להצטרף" אליהם. הלה היה יושב (או שוכב) למטה, וטוען ("ער פלעגט זיך אויס'טענה'ן") בינו לבין עצמו: היתכן שלאחרי שכבר גמר להתענות מספר התעניות הדרוש, וכבר קיים את כל הסיגופים — אין לו עדיין גילוי אליהו, היפך המפורש בספרים שלאחרי הכנות הנ"ל, שעשאם כבר, בא גילוי אליהו?!... וכיון שאין שום תירוץ על־זה, הרי סימן שמשהו פה אינו כשורה ("עפּעס שטימט דאָ ניט")...

כאשר ראו ה'צמח־צדק' וחבירו שיש להם "עסק" עם יהודי מסוג כזה... החליטו ללמדו לקח:

הלה היה נוהג לבוא מדי לילה בלילה — לערוך "תיקון חצות", לקונן על גלות השכינה, או כדי לטעון אודות גילוי אליהו. ובשעה שהיה עסוק ב"עבודתו", שאז ישבו הם בעליה — שפכו עליו מים מלמעלה, והכריזו בקול: "טהור טהור"!... ואכן, "נתיישב" אצלו כל מה שכתוב בספרים (אודות הדרכים לזכות לגילוי אליהו) הוא דבר אמת, והראיה, ששמע בעצמו קול מלמעלה... וכבר נתקיים בו "וזרקתי עליכם מים טהורים"... ועוד הכריזו עליו "טהור טהור"... ומזה מוכח ש"משה אמת ותורתו אמת"!...

וכמו כן בנידון־דידן — שמצד ההגשמה שלו, חושב שצריך לעוף מישהו עם שתי כנפיים, לטפח בכנפיו ולצעוק "קדוש", ואזי יתחיל ללמוד פנימיות התורה... אלא שעתה, אין הזמן גרמא לוותר ולהתרצות ("נאָכגעבן") ולמלא את רצונו ב"שטותים" שלו (כבסיפור האמור), ולפועל, לעת עתה, לא זו בלבד שהוא בעצמו אינו לומד פנימיות התורה, אלא עוד זאת, שרוצה לפעול חס־ושלום על זולתו שגם הוא לא ילמד.

ובכל אופן, כיון שמדובר אודות שוטים — מוטב שלא להתעסק עמהם כלל ("עס איז געזינטער האָבן מיט זיי וואָס ווייניקער צו טאָן").

— כ"ק מו"ח אדמו"ר (בעל ההילולא) סיפר פעם[167] אודות אחד מזקני החסידים של ה'צמח־צדק', שהקפיד על מנהגו לילך רגלי לליובאוויטש, עד כדי כך, שכאשר לא היה בכחו לילך בכל שנה (כדרכו בצעירותו), היה הולך רק פעם בשנתיים, אמר פעם לבניו ונכדיו — במענה לטענתם למה מתעקש לילך רגלי דוקא, ולא לנסוע — שכאשר

159) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' שצד. סה"ש תרפ"ה ע' 83.
160) וישלח לב, ז.
161) עובדי' בסופו.
162) וישלח לג, ט. וראה גם בהמאמר פ"ז ואילך (לעיל ע' 17 ואילך).
163) יבמות קכב, א. וש"נ. וראה תו"מ ח"ג ע' 193. וש"נ.
164) ע"ז נד, ב (במשנה).
165) יומא לח, ב.
166) ראה גם "רשימות" חוברת קפז ע' 11. תו"מ שם ע' 288 הערה 33.
167) ראה גם אג"ק שלו ח"ו ס"ע רסט ואילך. תו"מ שם ע' 325.

יגיע לעולם האמת (או לעתיד לבוא) יצרף למשקולת זכיותיו את הליכתו לליובאוויטש כך וכך פעמים, שעל־זה מגיע לו שכר פסיעות, שכר הליכה (נוסף על "שכר מעשה"). וסיים, שכל זמן שילך לליובאוויטש רגלי, יהיה מונח על קו המשקולות הוא לבדו. אבל, אם יסע לליובאוויטש עם סוס (או שור), הרי יבוא גם הסוס (או השור) ויטיל את עצמו על קו המשקולות, ויתבע את חלקו... ובמילא (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בשחוק:) "וויל ער מיט קיין פערד ניט האָבן צו טאָן... אפילו דאָרטן אויך ניט" (אינו רוצה להתעסק עם סוס, אפילו לא בעולם האמת)!

ונוסף על זה בנידון דידן – שכאשר מתעסקים עם שוטה (באיזה קו שיהיה, אפילו בקו של דחיה כו'), הרי, נוסף לכך שחבל על הזמן, ומה גם שאין צורך לדחות את החושך על־ידי ההתעסקות ("דורך פאָרקען זיך") עם החושך, כיון שיכולים לדחותו אפילו על־ידי "מעט אור"[168], ועל־אחת־כמה־וכמה על־ידי ריבוי אור – הנה עוד זאת, בנוגע לשוטים יש צורך בזהירות, כמובן מדברי המשנה[169] ש"פגיעתן רעה, החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין"...

ומה שגרוע עוד יותר, והוא העיקר – ש"המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן"[170], כך שבשעה שמתאבק עם שוטה, עלול להתדבק בו משהו.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים שהעצה היא איפוא להוסיף אומץ בלימוד והפצת החסידות, ועל־ידי־זה זוכים לביאת משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים)].

ל. הסדר ביו"ד שבט הוא – לערוך מגבית לטובת "קרן תורה"[171]:

"קרן תורה" נוסדה לעזור ולסייע לאלה הרוצים ללמוד תורה שלא לשם "תכלית",

– כי, כשם שהקב"ה, נותן התורה, הוא בלי תכלית ובלי גבול ובלי סוף, כך צריך האדם להקדיש מזמנו כמה שנים (ולכל הפחות כמה חדשים או כמה שבועות) ללימוד התורה ללא תכלית –

ובפשטות – לימוד תורה לשמה, ללא ענינים צדדיים (כמו על־מנת שיהיה רב, שעושה את התורה קרדום לחפור בו[172], או כדי לקבל "סמיכה", וכיוצא בזה),

אלא שישנם כאלה שמבלבלת אותם השאלה "וכי תאמרו מה נאכל גו'"[173] – ולכן נתייסדה "קרן תורה", כדי להסיר את השאלה "מה נאכל" על־ידי הסיוע מקרן זו במשך הזמן שבו ילמדו תורה באופן האמור.

ועל־פי הנהוג בשנים האחרונות – תורמים ומפרישים לקרן זו בעת ההתוועדות דיום ההילולא.

וכיון שמדובר אודות ענין שרוצים שיהיה באופן של פנימיות בטהרתו ("פנימיות אַליין"), ללא פניות צדדיות – הנה גם ההפרשה והנתינה לקרן זו היא לא באופן שמדפיסים אודותיה בעיתון, שולחים מכתבי תודה, או מכריזים בקול גדול שפלוני בן פלוני הפריש סכום כך וכך, אלא משאירים את הדבר לכל אחד ואחד, שיתן כפי יכלתו, ומה טוב, "בכל מאדך", לכל הפחות "מאד שלך".

וכל מי שרוצה, יכול לרשום על פתקא שמו ושם אמו – כדי להזכירו על ציונו של בעל ההילולא, שהשתתף ב"קרן תורה".

ובאחד משני אופנים: (א) לרשום באותה פתקא – גם את סכום הנתינה, (ב) ליתן הסכום בפני־עצמו, והפתקא בפני־עצמה, כי, הפתקא תהיה נקראת גם על־ידי בן־אדם – שהרי מסתמא אקרא אני את הפתקא על הציון, ובמילא, אם רצונו להעלים גם ממני את הסכום, הברירה בידו לרשום שמו ושם אמו על פתקא בפני־עצמה, ואת הסכום בפתקא בפני־עצמה.

ואלה שרוצים ליתן ב"מזומן" – תבוא עליהם ברכה, והם מוקדמים לברכה, על־דרך מה שכתוב בגמרא (במסכת תענית[174]) החילוק בין אבא חלקיה ואשתו, שתפלתה פעלה במהירות יותר, לפי ש"יהבא ריפתא לעניי ומקרבא הנייתה" ("שדבר אכילה היא נותנת לעני והוא בלא טורח ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד

---

168) ראה חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה. תניא פי"ב (יז, א). ובכ"מ.

169) ב"ק פז, א.

170) תניא ספכ"ח.

171) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סכ"ז (תו"מ חט"ז ע' 58 ואילך). וש"נ.

172) ראה תניא ספ"ח, ובהנסמן ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' עב).

173) לשון הכתוב – בהר כה, כ.

174) כג, ב.

שיקנה"[175]), ואילו אבא חלקיה "יהיבנא זוזא ולא מקרבא הנייתיה". וכל־שכן וקל־וחומר כשמישהו נותן רק הבטחה על ממון – שדבר זה רחוק לא רק מנתינת אוכל ומשקה כפשוטו, אלא אפילו מנתינת ממון.

אבל, מכיון שאין רוצים לקבוע הגבלות באופן הנתינה – יכול כל אחד ואחד ליתן במזומן את הסכום המתאים לפניו, ולהבטיח על להבא סכום גדול יותר.

ויהי־רצון שעל־ידי ההוספה בצדקה,

– כמו שכתוב ב'אגרת הקודש' ש"עיקר עבודת ה' בעתים הללו . . היא עבודת הצדקה . . בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחינת רגלים ועקביים שהיא בחינת עשיה, אין דרך לדבקה בה באמת . . כי־אם בבחינת עשיה גם כן שהיא מעשה הצדקה כו'" –

ובפרט ריבוי הצדקה, שזוהי מעלתה המיוחדת של ארצות הברית –

תמשיך ותביא את ה"צדקה" של הקב"ה – גאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לחלק פתקאות בין הקהל, ואחר־כך אמר:]

דובר פעם[176] שכדי שתהיה הנתינה לצדקה בשמחה – כדאי לנגן בעת מעשה ניגון שמח, "וועט דאָס גיין פריילעכער".

[ניגנו ניגון שמח. אחר־כך צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לכמה וכמה אנשים פרטיים – בנקבו בשמותיהם – לומר "לחיים". אחר־כך התחיל לנגן "כי אנו עמך"].

לא. יום השבת־קודש דמיניה אזלינן – כיון ש"מיניה מתברכין כולהו יומין", כולל הוא את כל ימי השבוע הבאים אחריו.

ועל־פי האמור לעיל (סעיף יז) ש"מיניה מתברכין כולהו יומין" נאמר בזהר בנוגע לירידת המן – הרי זה מודגש ביותר בשבת־קודש פרשת בשלח, שבה מסופר בתורה אודות ירידת המן, ו"אסתכל באורייתא וברא עלמא"[177], שעל־ידי הקריאה בתורה מתחיל ענין חדש בזה גם בעולם.

ומהענינים המיוחדים בימי השבוע הבא (שמתברכים מיום השבת־קודש זה) הוא – יום חמשה עשר בשבט, "ראש השנה לאילנות".

לב. ובהקדם הפלוגתא שבדבר – כדאיתא במשנה[178] "באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים בחמשה עשר בו":

דובר כמה פעמים[179] אודות ה"לשיטתייהו" דבית־שמאי ובית־הלל בכמה ענינים בש"ס – שבית־שמאי סברי שאזלינן בתר "בכח", היינו, שגם כשהדבר נמצא בכח ובמחשבה, הרי זה נחשב כאילו כבר ישנו בפועל, ובית־הלל סברי שאזלינן בתר "בפועל", היינו, שלא מספיק קיומו של הדבר בכח, אלא יש צורך להמתין עד שישנו בפועל.

אמנם, כלל זה אינו בכל הענינים [דאם כן, היתה צריכה להיות הפלוגתא דבית־שמאי ובית־הלל בכל הענינים שבתורה, שהרי בכל ענין ישנו כפי שהוא "בכח" וכפי שהוא "בפועל"], כי אם, בענין שגדרו הוא "בכח", בענין כזה דוקא פליגי בית־שמאי ובית־הלל אם גם בו צריך להיות ה"בפועל" של ה"בכח", או, שכיון שכל גדרו של ענין זה הוא "בכח", על־כן צריך לומר שבענין זה לא נוגע ה"בפועל", ואם כן, מספיק גם ה"בכח" של ה"בכח".

וזהו שפלוגתתם היא (בין השאר) בנרות חנוכה – כיון שנס חנוכה הוא ענין של "בכח":

נס חנוכה הוא – ש"לא היה בו (בפך השמן) אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"[180], היינו, שבשיעור השמן של יום אחד (לוג אחד[181]) היה בכח שמונה לוגים, שלכן "הדליקו ממנו שמונה ימים".

---

175) פרש"י שם.

176) ראה תו"מ חי"ב ריש ע' 88. חי"ד ע' 196. חי"ז ע' 60. ועוד.

177) זהר ח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב. ח"ג קעח, א. וראה ב"ר בתחלתו.

178) ר"ה בתחילתה.

179) ראה מכתב י"א תמוז; י"ז אלול שנה זו (אג"ק חט"ו ע' רפו; ס"ע תיז). תו"מ חי"ז ע' 29. וש"נ.

180) שבת כא, ב.

181) ראה מנחות פט, א: "חצי לוג מאורתא ועד צפרא". – ואולי הכוונה לשיטת הרמב"ם שמדליקין המנורה גם בבוקר (ראה הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב), שעפ"ז, השיעור של יום הוא לוג שלם (המו"ל).

וכיון שמדובר אודות נס שהיה באופן של "בכח" – פליגי בזה בית־שמאי ובית־הלל[180]:

בית־שמאי סוברים שבענין זה אזלינן בתר ה"בכח", ולכן, "יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך . . כנגד ימים הנכנסין", כי, הנס היותר גדול הוא ביום ראשון, שבו ישנו ה"בכח" של שמונה ימים, ואילו למחרת, יש "בכח" רק שבעה ימים, ומיום ליום פוחת והולך ה"בכח";

ובית־הלל סוברים, שהן אמת שהנס מצד עצמו הוא ענין של "בכח", אבל אף־על־פי־כן, בזה גופא צריך להיות ה"בפועל" של הנס, וכיון שה"בפועל" של ה"בכח" הולך וגדל מיום ליום, לכן, "יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך . . כנגד ימים היוצאין", עד ליום השמיני שבו מדליקים כל שמונת הנרות.

וכמו כן פליגי בסוף מסכת עוקצין[182] – "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, בית־שמאי אומרים משיהרהר, בית־הלל אומרים משירסק":

המדובר כאן הוא לא בנוגע לקבלת טומאה בפועל, כי אם, אודות הכשר לקבלת טומאה (מאימתי יוצאים מתורת אוכל לתורת משקה שיהיו מוכשרין לקבל טומאת משקין), שזהו ענין של "בכח".

ולכן פליגי בזה בית־שמאי ובית־הלל: בית־שמאי סוברים שבענין של "בכח" מספיקה גם עשיית האדם (לשנות החלות דבש מאוכל למשקה) באופן של "בכח" – "משיהרהר", מחשבה בלבד, שמחשבה לגבי מעשה היא כמו "כח" לגבי פועל; ובית־הלל סוברים שגם בענין זה יש צורך ב"בפועל" – לכל הפחות ה"בפועל" של ה"בכח".

וזוהי גם פלוגתתם בנוגע לראש השנה לאילנות – כיון ש"ראש השנה" הוא ענין של "בכח":

ענינו של "ראש השנה" – שכולל את כל ימי השנה הבאים לאחריו. וכמודגש בדיוק הלשון "ראש השנה", ולא "תחלת השנה"[183] – כי, כמו שה"ראש" כולל כל איברי הגוף, כך כולל "ראש השנה" את החיות של כל ימי השנה הבאים לאחריו.

ודוגמתו בנוגע ל"ראש השנה לאילנות" – שבו כלולים "בכח" כל הימים הבאים לאחריו (עד ראש השנה לאילנות הבא) – שכל הפירות הצומחים במשך כל השנה כולה נמנים יחד עם הפירות שצמחו ביום ראש השנה לאילנות עצמו.

וכן הוא לפי פשוטם של דברים – שאז כבר "יצאו רוב גשמי שנה", "ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה"[184], "מכאן ואילך הן חיין ממימי השנה הבאה"[185] – הרי אין פירוש הדברים שבימים אלה נראים כבר השרף והלחלוחיות הדרושים בשביל כל הפירות שיצמחו במשך השנה הבאה, כי אם, שאז היא ההתחלה שכוללת ("בכח") את השרף דכל הפירות שיצמחו ממנו במשך השנה כולה.

וכיון שתוכנו של ראש השנה לאילנות הוא ענין ד"בכח" – פליגי בזה בית־שמאי ובית־הלל:

בית־שמאי סוברים שמספיק שישנו הענין "בכח" – "באחד בשבט", שלהיותו "ראש חודש" שכולל את כל ימי החודש, הרי הוא כולל גם את החיות של יום חמשה עשר בשבט, ואין צורך להמתין שיום חמשה עשר בשבט יבוא בפועל, דכיון שגם בבוא חמשה עשר בשבט בפועל ישנו הענין ד"ראש השנה לאילנות" רק "בכח", הרי מספיק שגם חמשה עשר בשבט עצמו יהיה "בכח" (בראש חודש שבט); ובית־הלל אזלי לשיטתייהו, שגם בדבר שגדרו "בכח" יש צורך ל"בפועל" של ה"בכח", ולכן צריך להמתין שיבוא יום חמשה עשר בשבט בפועל.

לג. ויש להוסיף ולבאר תוכן הפלוגתא בנוגע לראש השנה לאילנות בקשר ובשייכות לעבודת האדם – "כי האדם עץ השדה"[186]:

ובהקדמה[187] – שבתחלת בריאת האדם, בימי ההריון, ובכמה ענינים אפילו בתחלת הלידה – הרי הוא בדוגמת "דומם", שאינו יכול לנוע ממקומו, ואין בו צמיחה; ולאחרי־זה מתעלה האדם מ"דומם" ל"צומח" – בדוגמת "עץ השדה" – שנעשית אצלו הצמיחה מקטנות לגדלות.

---

182) פ"ג מי"א.

183) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

184) ר"ה יד, סע"א ובפרש"י.

185) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב.

186) פ' שופטים כ, יט.

187) ראה גם תו"מ ח"ט ס"ע 190 ואילך.

ובזה נכללת גם העליה לדרגא נעלית עוד יותר – מ"צומח" ל"חי", ומ"חי" ל"מדבר" – שהרי האדם הוא הבריאה התיכונה שכולל את הבריאה כולה:

מ"צומח" ל"חי" – שלא זו בלבד שיש בו צמיחה מקטנות לגדלות, אלא עוד זאת, ששוב אינו זקוק לחיבור לשרשו (כצומח), אלא יכול להתנתק מהשורש שממנו נולד וצמח, ולילך למקום חדש ולהמשיך להתפתח שם.

וכל זה אינו מספיק עדיין, אלא צריך להוסיף ולהתעלות מ"חי" ל"מדבר" – עליו נאמר[188] "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ" – שנוסף על השלימות שלו, יש לו די כח ושכל לפעול בבריאה כולה את התכלית הנדרשת ממנה.

לד. וכן הוא הסדר בעבודת האדם לקונו[189] – שזוהי תכלית בריאתו – "אני נבראתי לשמש את קוני"[190]:

בתחלת העבודה – אין האדם אלא מקבל בלבד, שמקבל כח והדרכה, ולא עוד אלא שמקבל אותה כמו שהיא (ולא באופן שנעשית אצלו איזו צמיחה כמו גרעין שמתחיל לצמוח), כי, להיותו עדיין בתחלת העבודה, אין בכחו להוסיף משהו בכח עצמו, כי אם להיות בבחינת מקבל בלבד, שזהו בדוגמת דומם.

אמנם, תפקידו של האדם הוא (לא רק להיות "מקבל" בלבד, אלא) לעבוד גם בכח עצמו, שההתחלה בזה היא כשיוצא ממדרגת "דומם" (מקבל בלבד) למדרגת "צומח", לעבוד עבודתו בכח עצמו, ובזה גופא הולך ומתעלה מדרגא לדרגא.

ובפרטיות יותר:

כאשר יוצא מדרגת דומם, מקבל בלבד, ומתחיל העבודה בכח עצמו – הנה תחילת הדרך, תחילת העליה, היא באופן של "צומח", שהצמיחה היא בהיותו מחובר לשרשו, היינו, שבנוגע לכל ענין צריך הוא לשאול את ה"שרש" – את המשפיע, ואין בכחו להתנתק ממקומו, מהסביבה שבה גדל ונתחנך, ומהענינים שעליהם נתחנך והורגל בהם. –

בענינים אלה הוא אמנם "מבין דבר מתוך דבר"[191], אבל, כל זה אינו אלא באותו מקום ובאותם ענינים שלימדוהו, חינכוהו והדריכוהו בהם, ואילו בשעה שעוקר משרשו ומקורו – מאבד עשתונותיו ("ער פאַרלירט זיך"), ואין בכחו להתמודד עם המצב החדש שנקלע אליו.

ולכן אין זה מספיק עדיין, אלא צריך להתעלות מדרגת "צומח" לדרגת "חי" – שלא ישאר לעסוק רק באותם ענינים שבהם הדריכוהו, ולא ישאר רק באותה סביבה שבה גדל ונתחנך, אלא ילך למקום חדש וזר, וגם שם ימשיך באותו אורח־חיים – כמשל בן המלך שאביו המלך שולחו למדינה רחוקה, כמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו[192] שהתענוג האמיתי של המלך מבנו, אינו כל זמן שהבן נמצא בהיכל המלך, אלא דוקא כאשר שולח אותו למדינה רחוקה, ובהיותו שם מראה בן המלך שאינו מאבד עשתונותיו ("ער פאַרלירט זיך ניט"), וממשיך להתנהג כפי שהתנהג בהיותו בהיכל המלך.

אמנם, גם העליה ממדרגת "צומח" למדרגת "חי" אינה מספיקה עדיין, כיון שזוהי רק עבודתו בעצמו, ונוסף לזה צריכה להיות העליה למדרגת "מדבר" – "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ" – שתהיה לו שליטה וממשלה על חלקו בעולם, למלא שם את שליחותו בעולם, לעשות רצונו בלב שלם.

ועוד ענין עיקרי בזה – שנוסף על עבודתו בעצמו צריך להיות גם הענין ד"ואהבת לרעך כמוך"[193],

– שזהו ענין עיקרי בכללות העבודה, כדברי בעל ההילולא[194] על פתגם רבינו הזקן ש"ואהבת לרעך כמוך" 'חד הוא' עם "ואהבת את הוי' אלקיך". והענין בזה – ש"ואהבת את ה' אלקיך" הוא שרש לכל מצוות עשה, כולל גם המצות־עשה דיראת השם ("את ה' אלקיך תירא"[195]), שהיא השרש לכל מצוות לא תעשה, ונמצא, ש"ואהבת את ה' אלקיך" היא השרש לכל מצוות התורה. ועל־זה אומר רבינו הזקן שמצוה זו 'חד היא' עם "ואהבת לרעך כמוך", לפי שדוקא על־ידי התאחדות כל בני ישראל יחד יכולים לפעול ולקיים ("דורכטאָן") כל התורה ומצוות –

188) בראשית א, כח.
189) ראה מכתב ה' טבת; ו' טבת שנה זו (אג"ק חי"ד ע' רמה; ע' רמח). וראה גם תו"מ חי"ח ריש ע' 273. וש"נ.
190) משנה ובריתא סוף קידושין.
191) חגיגה יד, א. וש"נ. וראה פרש"י תשא לא, ג. דברים א, יג.
192) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תו"מ חי"ח ע' 194. וש"נ.
193) קדושים יט, יח.
194) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 3. וראה תו"מ ח"ב ע' 205. 210. חי"ח ע' 256. וש"נ.
195) ואתחנן ו, יג.

וכיון שגם לחבירו ניתן חלקו בעולם, וגם חלקו של חבירו שייך אליו, כיון ש"כל ישראל ערבין זה בזה"[196] – צריך הוא לפעול על כל שאר בני ישראל שגם הם יתעלו למדריגת "מדבר", שתהיה להם שליטה וממשלה על חלקם בעולם על־ידי מילוי שליחותו של הקב"ה לעשות רצונו בלב שלם.

לה. וכאן באה פלוגתת בית־שמאי ובית־הלל בנוגע לראש השנה לאילנות כפי שהוא ב"האדם עץ השדה" – שמורה על העבודה בכח עצמו, ששלימותה כשהולך ומתעלה מ"צומח" ל"חי", ומ"חי" ל"מדבר", שמושל ושולט על חלקו בעולם, ויתירה מזה – על־ידי הצירוף והאחדות עם כל שאר בני ישראל – גם בכל העולם כולו.

ותוכן הפלוגתא – האם הצירוף והאחדות עם כל בני ישראל [שבזה מתבטאת שלימות עבודת האדם בכח עצמו – ענין הצמיחה – שיש לו שליטה וממשלה בכל העולם] מספיק שיהיה "בפועל" (במעשה ובדיבור), או שצריך שיהיה ניכר גם "בכח" (במחשבה):

בית־שמאי – מלשון "השם אורחותיו . . ששוקל דרכיו איך ומה הוא", כמבואר ב'לקוטי תורה'[197], וכן הוא פשטות סיפור הגמרא[198] אודות "קפדנותו של שמאי" – דורשים הם שלא רק כשיבוא למעשה בפועל יתנהג באופן של "ואהבת לרעך כמוך" לעסוק עם הזולת, אלא גם כאשר הענין הוא במחשבה צריך להיות נוגע לו מציאותו של הזולת. כלומר, הענין ד"ואהבת לרעך כמוך" צריך להיות לא רק "בפועל", אלא אפילו "בכח", בכח המחשבה שלו.

ובית־הלל סוברים שמספיק אם על־כל־פנים במעשה בפועל – בבוא יום חמשה עשר שבו קיימא סיהרא באשלמותא[199], שאז הוא ראש השנה לאילנות בפועל (כנ"ל סעיף לב) – ישנו הענין ד"ואהבת לרעך כמוך",

– הן בנוגע לעזר וסיוע לחבירו באופן ד"כמוך", והן בנוגע לכללות עבודתו בקיום המצוות שהיא באופן ד"ברכנו אבינו כולנו כאחד"[200], כמודגש גם בכך שלפני עשיית כל מצוה (או בהתחלת התפילה) אומרים "לשם יחוד . . בשם כל ישראל" (כמובא בחסידות מספרי קבלה[201]), שעל־ידי־זה מתאחד מקיים המצוה עם כל שאר בני ישראל, ובפרט ש"נכון לומר קודם התפילה הריני מקבל עלי מצות־עשה של ואהבת לרעך כמוך"[202], שאמירה זו, להיותה קודם התפילה, לפני העסק בתורה, וההתעסקות בכל צרכיו, היא על כללות היום –

כלומר: גם אם במחשבתו חושב רק אודות עצמו, מכל־מקום, כיון שבמעשה בפועל ישנו הענין ד"ואהבת לרעך כמוך" – הרי זה מספיק.

ועל־דרך מה שכתוב בספרי[203] "מאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלה עליו הכתוב כו'" – דאף שלא חשב אודות העני, ואדרבה, יתכן שמיצר ודואג על אבידת הסלע, מכל־מקום, כיון שבנוגע לעני אין נפקא־מינה בדבר, העיקר הוא שהשיג צרכי חיות נפשו בפועל – קיים מצות צדקה.

לו. ויש להוסיף, ששיטת בית־שמאי שלא מספיק המעשה בפועל, אלא צריך לבוא גם במחשבה – היא בהתאם להמעמד ומצב דלעתיד לבוא:

לעתיד לבוא יהיה בגילוי לא רק מעשה ודיבור, אלא גם המחשבה תהיה בגילוי. ורק בזמן הזה שישנו העלם והסתר – הנה למעלה, שם אלקים הוא מגן ונרתק לשם הוי', ולמטה, הגוף ובשר הוא מגן ונרתק על הנשמה, והמעשה ודיבור הוא מגן ונרתק על המחשבה, שלכן מתגלים רק הדיבור והמעשה.

וכיון שבזמן הזה מתגלים רק הדיבור והמעשה – לכן, ההלכה היא כבית־הלל שנוגע רק המעשה בפועל והדיבור בפועל.

אבל לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי[204] – כי, לעתיד לבוא יהיו בגילוי הן המעשה הן הדיבור והן המחשבה, שיהיו מתאימים כולם כאחד, "תוכו כברו"[205], שהפנימיות והחיצוניות יהיו כולא חד – למעלה, כמו שכתוב[206] "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד", ובמילא יהיה כן בכל הענינים, עד למטה מטה, בענינים

---

196) שבועות לט, סע"א. וש"נ.
197) שה"ש מח, רע"ג.
198) שבת לא, א.
199) זהר ח"ב רטו, א. וראה ח"א קנ, רע"א. רכג, א־ב. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
200) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
201) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' פב. וש"נ.
202) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.
203) תצא כד, יט.
204) ראה מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת קרח נד, רע"ג.
205) לשון חז"ל – ברכות כח, א. וש"נ.
206) זכרי' יד, ט. וראה פסחים נ, א. וש"נ.

גשמיים, שהגוף לא יהיה מעלים ומסתיר על הנשמה, אלא להיפך, הגוף יסייע להנשמה, ובמילא, גם המחשבה הדיבור והמעשה של האדם יהיו מתאימים כולם כאחד.

אלא, שלדעת בית־שמאי – מדת הדין – נדרש שגם עכשיו תהיה ההלכה כן, על־דרך המעמד ומצב דלעתיד לבוא.

לז. וכיון שהשלימות דראש השנה לאילנות – לא רק בפועל (במעשה ובדיבור), אלא גם בכח (במחשבה) – היא לעתיד לבוא, מובן, שהנתינת־כח על זה היא מיום השבת, כי, יום השבת הוא מעין לעתיד לבוא, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[207], ולכן, ביום השבת ישנם "בכח" וממנו נמשכים כל הענינים דימות השבוע.

אלא, שמצד העלם הגלות נוגע לעת־עתה רק המעשה בפועל, ולכן הלכה כבית־הלל שחמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילנות (ובמילא, גם יום השבת דמיניה מתברכין, הוא הסמוך ולפני יום חמשה עשר דוקא); אבל, גם אופן העבודה בזמן הזה מהווה הכנה שממהרת את המעמד ומצב דלעתיד לבוא (אף־על־פי שאז תהיה ההלכה באופן אחר, כבית־שמאי).

מעין דוגמא לדבר (שדוקא על־ידי העבודה בזמן הזה באים למעמד ומצב דלעתיד לבוא) – מצינו גם בנוגע ל"מן" (שבפרשת השבוע):

אף־על־פי שה"מן" הוא כלחם לענין "ברכת הזן", וכן לענין הברכה שלפניו (אלא שנוסח הברכה לא היה "המוציא לחם מן הארץ", כנ"ל סעיף כט), מכל־מקום, מצינו[208] ש"לא יצאו חובת מצה מן המן . . דבמצה בעינן שיהיה בבל תאכל חמץ[209], וזה ליתא במן" (שלא היה יכול להחמיץ), ולכן אפו בני ישראל מצה במדבר מהתבואה שתגרי אומות העולם היו מוכרין להם, או ממה שהיו זורעין וקוצרין בעצמם[210].

ולכאורה אינו מובן: מכיון שמצה אסורה להיות חמץ, הרי, המצה הכי מובחרת היא כשנעשית מ"מן" שאינו יכול להחמיץ?!

והביאור בזה:

לצאת ממצרים – אי אפשר באופן של "לחם מן השמים", ללא עבודה ויגיעה; אדרבה, יש צורך "בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה גו' אשר עבדו בהם בפרך"[211], וכפירוש הזהר[212] "בעבודה קשה זו קושיא, בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא וכו'" – שלכן, צריכה להיות המצה באופן כזה שרק על־ידי יגיעת נפש ויגיעת בשר אינה באה לידי חימוץ. ובאופן כזה דוקא יוצאים ("קריכט מען אַרויס") מהגלות.

ועל־דרך דברי הגמרא[213] "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו": ה"קב שלו" הוא אמנם מה שמשיג על־ידי העבודה בכח העשיה היותר נמוך, אבל זהו "שלו", ולכן, אף שענין זה דורש יגיעה, ויגיעה עצומה, הרי, בו דוקא ישנו רצון ותענוג האדם, ודוקא על־ידי־זה מגיע הוא ל"בכל מאדך" – מאד שלך, שזהו הכלי ל"מאד" שלמעלה – שיהיה הגילוי ד"ונגלה כבוד הוי'".

לח. זוהי איפוא ההוראה מראש השנה לאילנות:

העבודה בכח עצמו – שמתחילה מהיציאה ממצב של "דומם" למצב של "צומח", "האדם עץ השדה" – צריכה להיות באופן שבתחילת העבודה יודעים כבר שצריכים לבוא לתכלית העליה: מ"צומח" – ל"חי", מ"חי" – ל"מדבר", ומ"מדבר" – למעמד ומצב ש"אתם הדבקים בה' אלקיכם", כי, "בנים אתם לה' אלקיכם"[214], "שהבן נמשך ממוח האב . . (ו)הוא וחכמתו אחד"[215], כך, שהנברא נעשה 'חד' עם הבורא, "ישראל וקודשא־בריך־הוא (על־ידי אורייתא) כולא חד"[216].

ונמצא, שמראש השנה לאילנות, ולפני־זה, מיום השבת דמיניה מתברך גם ראש השנה לאילנות – לוקחים את הכח לעבור את כל הדרגות שבעבודה, עד שבאים להתאחדות דכל ישראל כולם כאחד, שעל־ידי־זה מתאחדים עם קודשא־בריך־הוא (על־ידי אורייתא) באופן ד"כולא חד".

---

207) תמיד בסופה.
208) שו"ת חדות יעקב סכ"ה.
209) ראה פסחים לה, א־ב.
210) ראה שהש"ר פ"ד, יב. "רשימות" חוברות כט ע' 7 ואילך. לב ע' 7. וש"נ.
211) שמות א, יד.
212) ח"ג קנג, א. הובא ונתבאר בתו"א שמות בתחלתו.
213) ב"מ לח, א.
214) פ' ראה יד, א.
215) תניא פ"ב.
216) ראה זח"ג עג, א.

ועל־ידי־זה נפעל גם בעולם ש"יהיה ה' אחד ושמו אחד" — כדרשת חכמינו ז"ל[217] "אטו האידנא לאו אחד הוא . . לא כעולם הזה העולם הבא, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות כו', לעולם הבא כולו הטוב והמטיב", שאז יהיה יום שכולו טוב ויום שכולו מנוחה.

והעיקר — שכש"יהיה ה' אחד ושמו אחד" עד למטה מטה, אזי יהיה עיקר שכינה בתחתונים (כמו ש"עיקר שכינה בתחתונים היתה"[218], לשון עבר) — דירה לו יתברך בתחתונים[219], בגאולה האמיתית והשלימה במהרה ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני". ואחר־כך התחיל לנגן הניגון "אבינו מלכנו"].

* * *

לט. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[220] (וכנראה שמע זה מאביו — כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן):

בשבת פרשת בשלח שנת תרכ"א אמר כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' את המאמר "ראו כי הוי' נתן לכם השבת"[221] הנדפס ב'לקוטי תורה' (בתחלתו, בפרשת בשלח). לאחרי־זה קרא ה'צמח צדק' לבנו אדמו"ר מהר"ש (זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר), וסיפר לו, שבשבת פרשת בשלח שנת תקס"ה אמר רבינו הזקן זה המאמר, ואחר־כך קרא אותו (את ה'צמח צדק') וסיפר לו, אשר בשנת תקכ"ט בהיותו במעזריטש קרא אותו הרב המגיד וסיפר לו: בשבת פרשת בשלח שנת תקט"ז אמר הבעל־שם־טוב מאמר על פסוק[222] "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו", "אל תיקרי לאיתנו אלא לתנאו"[223], ובשנת תקכ"א (שנה אחר הסתלקות הבעל־שם־טוב) — המשיך הרב המגיד לספר לרבינו הזקן — היה אצלו רבו הבעל־שם־טוב, וחזר את המאמר, והוסיף ביאור בענין "עושין רצונו של מקום"[224], "רצונו" ולא "דברו". ואמר הרב המגיד את המאמר לפני אדמו"ר הזקן, והוסיף ביאור בענין "גינאי נהרא כו' חלוק לי מימך"[225], שזהו כענין קריעת ים סוף.

— (ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מצאתי מאמר שתוכנו מתאים להמבואר לעיל, וכנראה שזהו המאמר שאודותיו סופר סיפור הנ"ל. וזה לשונו[226]:

"וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, ודרשו רבותינו ז"ל לתנאו, שהתנה הקב"ה שיקרע הים לישראל, ולכאורה אינו מובן, עם מי התנה הקב"ה, אך הענין הוא, בשעה שאמר המאמר, התנה שיקרע הים, ואם לאו לא היו נמצאים הימים ולא נבראו במקום הזה, כי יתבטלו ממציאות הבריאה, כי כל התורה כולה היא עשה ולא־תעשה.

ובזה יובן מה שאמרו רבותינו ז"ל צדיקים עושים רצונו של מקום, ולא אמרו עושים דברו או מאמרו, כי הלוא רצון השם יתברך אינו מושג, אך המשל בזה אב שאומר בפני בנו איזה דבר הלכה או איזה חידוש בתורה, והבן מגודל חריפתו ופלפולו סותר את דבריו, והנה אף שהבן מתנגד לאביו וסותר את דבריו, על־כל־זה יש לאב נחת ותענוג גדול ושמחה גדולה מזה..

וזהו רצון הטוב מן האב יותר משהיה שותק ומסכים לדבריו, כך הוא הצדיק מושל ביראת אלקים[227] כביכול (שאני גוזר גזירה והצדיק מבטלה[228]). וזהו עושים רצונו אף־על־פי שאינם עושים דברו ומאמרו[229].

ובזה יובן מה שאמר רבי פינחס בן יאיר לגינאי נהרא פלוג מימיך שאני הולך לדבר מצוה, אמר לו גם אני הולך לעשות רצון קוני, אמר לו אם אין אתה חולק מימיך גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, ולכאורה קשה, הלא השיב לו תשובה נכונה, ויובן עם מה שכתוב לעיל שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שיעשו רצון הצדיקים אף שאינם בטבעם, ומכלל הן אתה שומע לאו, וכך אמר לו רבי פינחס בן יאיר אם אין אתה חולק מימיך נמצא שאין אתה מקיים תנאך הנאמר בשעת המאמר, והרי אתה כלא היה מעולם, וכמו שלא נבראו כאן מים, ונמצא שלא יעברו בך מים לעולם". עכ"ל. —

---

217) פסחים שבהערה 206.

218) שהש"ר רפ"ה.

219) ראה המשך באתי לגני ה'שי"ת בתחלתו (סה"מ תש"י ע' 111).

220) שיחת ליל אחש"פ תרצ"ו סט"ז (סה"ש תרצ"ו ע' 136). נעתק (בקיצור) ב"היום יום" יז שבט. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תרצ"ז ס"י (סה"ש תרצ"ז ע' 198).

221) בשלח טז, כט.

222) שם יד, כז.

223) זח"ב קצח, סע"ב. וראה ב"ר פ"ה, ה. שמו"ר פכ"א, ו.

224) ברכות לה, ב.

225) חולין ז, א.

226) לקו"א להה"מ סרל"ט (נז, ד). או"ת ספ"ט (לא, ג ואילך).

227) שמואל־ב כג, ג.

228) מו"ק טז, ב. וש"נ.

229) כלומר: אף שהצדיקים אינם עושים דברו, שהרי "הקב"ה גוזר וצדיק מבטל" (כבהערה הקודמת), מ"מ, ה"ה "עושים רצונו של מקום", לפי שבזה גופא (שהקב"ה גוזר וצדיק מבטל) ישנו הרצון והתענוג של הקב"ה יותר מאשר אילו היו הצדיקים מסכימים לדבריו.

וסיים ה'צמח צדק' לספר לבנו אדמו"ר מהר"ש: היום היו אצלי הבעל־שם־טוב, הרב המגיד ורבינו הזקן, וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו הוא.

כעבור איזה שעות – כשאדמו"ר מהר"ש הספיק בקושי להתאושש ("ער איז נאָך קוים געקומען צו זיך")... – שלח ה'צמח צדק' לקרוא לו עוד הפעם, ואמר לפניו ביאור על המאמר.

מ. והנה, סיפור זה שסיפרו כ"ק מו"ח אדמו"ר, אינו סיפור דברים בעלמא, אלא, ככל סיפור שנשיא מספר למושפעיו שהוא הוראה בעניניהם, בודאי שגם סיפור זה מהווה הוראה שנוגעת לכל אלה ששמעו (או שומעים עכשיו) את הסיפור[230].

וההוראה בזה:

יהודי צריך לדעת שישנו תנאי מששת ימי בראשית, שבכל הנוגע לעניני תורה ומצוות, צריך ההעלם והסתר שבעניני העולם להבקע ("דער העלם והסתר דאַרף זיך שפּאַלטן"), וכמו שבשעה שבני ישראל היו בדרכם לקבלת התורה, הרי, אף שבאמצע הדרך היו מים – "ידעו" המים שצריכים להבקע, כדי שבני ישראל יוכלו לילך "בתוך הים ביבשה"[231].

ולאידך גיסא – אף שהמים "יודעים" שצריכים להבקע, הנה הבקיעה בפועל נעשית בבוא נחשון בן עמינדב[232] – שאינו יודע אודות תנאי האמור, הוא יודע רק שצריך לצאת ממצרים ולבוא להר סיני, ולפתע רואה שבאמצע הדרך ישנו ים סוף – קופץ לתוך הים, ללא חשבון, מצד מסירת־נפש; ואז "מרגיש" הים את התנאי שהותנה עמו מששת ימי בראשית, ומקיים אותו, בידעו שבזה תלוי קיומו.

וזוהי ההוראה בנוגע לכל ההעלמות והסתרים וכל הקשיים שיש לבני ישראל בעניני תורה ומצוות – שאין זה אלא ענין המדומה; הצורך בהעלם והסתר זה אינו אלא כדי לעורר אצל יהודי ענין מסירת נפש – שיקפוץ לתוך הים, ואז נעשה הענין ד"לאיתנו", "לתנאו", התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ובמילא מתבטל ההעלם והסתר – שנבקע הים, ונחלק הנהר כו'.

מא. ועוד להוסיף בנוגע לשאר הפרטים שבעובדא ד"גינאי נהרא כו' חלוק לי מימך" – "מאי בהמתן של צדיקים, דרבי פינחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין, פגע ביה בגינאי נהרא וכו' חלק ליה וכו'. ההוא . . דלווה בהדייהו, אמר ליה (רבי פנחס בן יאיר) חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא כך עושים לבני לויה, חלק ליה" – שלא זו בלבד שהנהר נחלק בשביל רבי פינחס בן יאיר, אלא שנחלק גם בשביל "בני לויה", ואפילו בשביל חמורו של רבי פינחס בן יאיר.

וההוראה מזה בנוגע אלינו:

מבלי הבט על המעמד ומצב שלנו ("וואָס מ'איז אַליין"), הרי, "בני לויה" אנו, שהולכים יחד עם נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר,

ובמילא, כשם שהוא פועל את הענין ד"חלוק לי מימך", שמתבטלים כל ההעלמות וההסתרים – כמו כן נבקעים כל הנהרות וכל ההעלמות וההסתרים עבור "בני לויה", באותו אופן שנבקעים לפני רבי פינחס בן יאיר!

ונקודת הענין – שמצד ההבטחה לחסידים שתהיה "ידם על העליונה", בטלים כל ההעלמות וההסתרים, ונפרצת הדרך ("מ'ברעכט דורך די וועג") שיוכלו לקבל את התורה בתוספת כח ובתוספת חיזוק על כל השנה כולה.

ועל־ידי־זה נעשה הענין ד"פדיון שבויין" ("דרבי פינחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין") – כמבואר[233] בענין "מקבץ נדחי עמו ישראל", שקאי על ניצוצות הקדושה שנמצאים בשביה ב'לעומת־זה', אשר, זוהי כללות עבודתו של כל אחד ואחד מישראל משעה שנולד – לקבץ ולפדות את ניצוצות הקדושה שנפלו למטה ונמצאים בשביה ד'לעומת־זה', שזהו ענין דפדיון שבויים.

וכאמור, בנוגע לכל ההעלמות וההסתרים שישנם על העבודה ד"פדיון שבויין", ישנו התנאי שהותנה מששת ימי בראשית שעליהם להתבטל לא רק בשביל רבי פינחס בן יאיר בעצמו, אלא גם בשביל חמורו של רבי פינחס בן יאיר, וגם בשביל "בני לויה" שלו.

---

230) ראה גם תו"מ חי"ג ע' 116. וש"נ.
231) בשלח יד, טז. ועוד.
232) סוטה לז, א. מכילתא בשלח יד, כב. במדב"ר פי"ג, ז.
233) ראה סידור האריז"ל בתפלת העמידה במקומו. סידור (עם דא"ח) בתפלת שחרית סז, ד ואילך.

מב. ונקודת הענין – שיהודי, על־ידי התורה, הוא 'בעל־הבית' על העולם ועל כל עניני העולם.

ובלשון המדרש[234] (בנוגע ליעקב אבינו) "מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות", וכח זה של יעקב אבינו נמסר גם לכל בני ישראל אחריו, שכל יהודי, על־ידי התורה, נעשה 'בעל־הבית' על כל העולם.

אלא, שכח זה צריך לנצלו באופן המתאים,

– וכפי שאמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר[235] שאצל כל יהודי יכול להיות "רוח־הקודש", אלא, שצריך לדעת כיצד לנצלו, שלא לנצלו על דברים של מה־בכך ("אויף כ'ווייס וואָס") –

שלא לנצל כח זה בשביל "זבחי ריב"[236] ו"מלבושי כבוד"[237] שהם ללא תועלת – כפי שמאריך אדמו"ר מהר"ש בהמשך "מים רבים"[238] בביאור הפסוק[239] "אולת אדם תסלף דרכו"[240],

כי אם – בשביל הענין ד"יש לי כל"[241], "דאחיד בשמיא ובארעא"[242], לקשר ולאחד "שמים" ו"ארץ", שהרוחניות והגשמיות יהיו אצלו דבר אחד, כלומר, שהצורך שלו בגשמיות אינו אלא כדי שיוכל למלאות הענינים הרוחניים שהוטלו עליו.

ועל־ידי־זה נעשה גם "יש לי כל" כפשוטו – שלא חסר אצלו שום דבר, כיון ש"ברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה"[243], היינו, שברכתו של הקב"ה, שהיא "עד בלי די"[244], נמשכת "בכל אשר תעשה", מבלי הבט על סוג ה"כלי", אם יש לו מקום בטבע ובעולם המסחר, אם לאו – שורה בו ברכתו של הקב"ה, באופן ד"עד בלי די", בבני חיי ומזוני רויחי.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן את הניגון "דרכך אלקינו כו'".

צוה לבאי־כח ולבעלי־בתים של "ערי השדה" – בנקבו בשמותיהם – לומר "לחיים", וליקח בשביל כל העיירה. אחר־כך צוה שמנהלי "קעמפ גן ישראל" יאמרו "לחיים".

במהלך חלוקת "לחיים" צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחד לנגן ניגון שלו מתוך שמחה (וניגן הנ"ל "עזרני א־ל חי"). אחר־כך ערכו "שבע ברכות"].

* * *

מג. לקראת[245] יו"ד שבט (שבת שירה) נדפסה שיחה של כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא[246] – שיחה הקשורה עם שבת שירה.

בשיחה זו מסופר אודות אשה בישראל ופעולותיה, ועל־ידי סיפור זה תירץ אדמו"ר ה'צמח צדק' בשם רבינו הזקן את השאלה על כך שההפטרה של שבת שירה היא "ותשר דבורה"[247] דוקא, שירת אשה, ולא שירת דוד, כמו ההפטרה של שביעי של פסח[248]:

דלכאורה, כיון שבפרשת בשלח מסופר הן אודות שירת האנשים, "אז ישיר משה גו'"[249], והן אודות שירת הנשים, "ותקח מרים הנביאה גו' ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות"[250] – מדוע ההפטרה של פרשת בשלח היא בשירת אשה דוקא, "ותשר דבורה"?

וביאר אדמו"ר ה'צמח צדק' – כאמור בשם רבינו הזקן נשמתו־עדן – שזהו לפי ששירת הנשים היתה

---

234) ב"ר פצ"ח, ג.
235) ראה גם תו"מ ח"ד ע' 65. "רשימות" חוברת יד (יומן ד) ע' 16.
236) משלי יז, א.
237) ראה תניא אגה"ק סט"ז.
238) תרל"ו בתחלתו.
239) משלי יט, ג.
240) ראה בארוכה בהמאמר פ"ז (לעיל ע' 18 ואילך). לקמן סמ"ד.
241) וישלח לג, יא. וראה בהמאמר פ"ו ואילך (לעיל ע' 14 ואילך).
242) זח"א לא, סע"א. ועוד. וראה בהמאמר פ"ה (לעיל ע' 12 ואילך).
243) פ' ראה טו, יח.
244) מלאכי ג, יו"ד.
245) מכאן עד סו"ס מז הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 526 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
246) שיחת אחש"פ תרח"ץ – י"ל בליקוט לח (נדפס בלקו"ד ח"ד תרצה, א ואילך, ולאח"ז בסה"ש תרח"ץ ע' 277 ואילך). וראה מכתב כ"א טבת שנה זו (אג"ק חי"ד ע' רצד).
247) ס' שופטים ה, א.
248) מגילה לא, א.
249) בשלח טו, א.
250) שם, כ.

בשמחה גדולה, "בתופים ובמחולות", ולכן, הרי זה נוגע יותר, והכל תלוי בהן (לפי ש"הכל היה מן העפר"[251], ספירת המלכות). וכן הוא בכללות הנהגת הבית – שכל אופן ההנהגה בבית תלוי באשה היהודיה[252], "עקרת הבית"[253], כולל גם בנוגע להבא לקמן.

מד. דובר לעיל[254] בשם אדמו"ר מהר"ש נשמתו־עדן אודות הענין ד"אולת אדם תסלף דרכו", שכאשר האדם מתמסר לחפש "לוקסוס" – מותרות – דברים שאינו מוכרח אליהם, אזי מפסיד הוא את שניהם, כי, על־ידי־זה שמתמסר לחפש מותרות, נעשה מבולבל בדעתו, ולא זו בלבד שאין לו המותרות, אלא שמאבד גם הדברים המוכרחים.

מה־שאין־כן כשמונח אצלו ש"וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ובמילא, אינו מחפש מותרות, אלא מתמסר ללימוד התורה וקיום המצוות, בידעו שזהו העיקר, וכל התעסקותו בפרנסה היא רק בתור עשיית "כלי" להשפעת הפרנסה (מלמעלה), כדי להרויח את הזקוק לו, כדי שיוכל להתמסר לתורה ומצוות – אזי, הפרנסה שהקב"ה שולח לו הולכת בשביל דברים בריאים ושמחים (כנ"ל סעיף יז). הכסף אינו הולך, רחמנא־ליצלן, בשביל רפואות ורופאים, או כדי לסלק מניעות אחרות, כי מלכתחילה אין לו מניעות אלו, כמו שכתוב[255] "כל המחלה גו' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך", היינו, שהקב"ה עוזר שמלכתחילה אינו חולה, ובמילא, יתכן אמנם שיש לו עשר דולר פחות מהזקוק בשביל רופא, מדוע? – לפי שהוא אינו זקוק לרופא[256].

זאת ועוד: כאשר האדם אינו מחפש מותרות, בידעו שהברכה באה מהקב"ה, וצריך רק לעשות "כלי" ולסמוך על הקב"ה שהוא כל יכול – אזי, אפילו כאשר עושים "כלי" קטן, משפיע הקב"ה לתוכו הצלחה מופלגה ("אומגעהויערע הצלחה") ביחד עם עשירות גדולה, פשוט עשירות בגשמיות.

– אין צורך לרדוף אחרי עשירות ומותרות; אבל כאשר אין רודפים אחריהם, מצד הידיעה וההכרה שהעיקר הוא רוחניות, והגשמיות דרושה רק במדה כזו כדי שיוכלו לקיים תורה ומצוות – אזי נותן הקב"ה "מידו המלאה והרחבה", עשירות מופלגה, גם בגשמיות.

מה. וענין זה – שלא לרדוף אחרי מותרות – תלוי ב"עקרת הבית"[256]:

כאשר האשה נותנת לבעלה להבין שהעיקר הוא הרוחניות של הבית, לא הגשמיות, וממילא אינו צריך להיות טרוד ("פאַריאָגט") יומם ולילה בפרנסה, באופן שלא יהיה לו פנאי בשביל לימוד התורה וההתעסקות בעניני הכלל, כיון שרודף ("ער יאָגט זיך") להרויח עוד דולר ועוד דולר בשביל עניני מותרות;

נוסף לכך היא מסבירה לו, שהרדיפה אחרי פרנסה אינה יכולה להועיל לו מאומה, שכן, מכיון ש"מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים וכו'"[257], הרי כבר נקבע מלמעלה כמה הוא ירויח בפרנסתו, ויותר מזה לא ירויח בשום אופן, ולאידך, כדי להשיג את הפרנסה שהוקבעה בשבילו מלמעלה, יכול לעשות גם "כלי" קטן, ללא ריבוי טרדות ותחבולות,

וכיון שכן – לשם מה צריך לרדוף ביגיעה רבה אחרי פרנסתו, ואז ישנו הצורך להבטיח ("באַוואָרענען") לא רק "יברכך[258] בנכסים", אלא גם "וישמרך מן המזיקים"[259] – הרי טוב יותר לסמוך על הקב"ה, "ברכת ה' היא תעשיר"[260], שאז מובטחים ("מען איז באַוואָרנט") בכל הענינים;

הנה בשעה שהבעל שומע את הטענות האמורות מאשתו – הרי אפילו אם המותרות תופסים מקום אצלו, מכל־מקום, הרי זה פועל עליו שמתבייש מאשתו, ושוב אינו מתפעל מהשכן או השכנה להקפיד על עשיית כלי בית ("פוירניטשור") מהודרים דוקא, ושה"וילון" (מסך מעלים ומסתיר) על גבי החלון שבביתו יהיה יפה יותר מה"וילון" של השכנה,

וכתוצאה מזה מפסיק הוא לבזבז כוחות וכסף ובלבד לפעול שיהיה "מרבה[261] נכסים מרבה דאגה"[262], אלא

---

251) קהלת ג, כ.
252) ראה גם תו"מ חי"ח ע' 190. וש"נ.
253) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א.
254) בהמאמר פ"ז (לעיל ע' 18 ואילך). וראה גם לעיל סמ"ב.
255) בשלח טו, כו.
256) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סל"ח (תו"מ חט"ז ע' 67). וש"נ. שם ע' 259.
257) ביצה טז, רע"א.
258) ספרי ופרש"י נשא ו, כד.
259) כולל גם – שהכסף לא ילך עבור ענינים בלתי־רצויים ח"ו, כנ"ל סמ"ד (מהנחה בלתי מוגה).
260) משלי יו"ד, כב.
261) אבות פ"ב מ"ז.
262) ולדוגמא: אם ישנם בבית שלשה חדרים מיותרים ("מרבה

מתחיל לומר "יש לי כל" ("כל בשמים ובארץ"[263], "דאחיד בשמיא ובארעא"), שמאחד גשמיות ורוחניות, ועושה מביתו "מקדש" בשביל הקב"ה, ובמילא, מפסיק לרדוף יומם ולילה אחרי פרנסה, אלא עושה "כלי" בשביל ברכתו של הקב"ה, וקובע עתים בשביל לימוד התורה, וסומך על הקב"ה, ואז – "ברכת ה' היא תעשיר", ולא זו בלבד שהכסף אינו הולך בשביל רפואות וכו', אלא יש לו פרנסה בהרחבה, והכסף מספיק לו בשביל פרנסה בהרחבה ובשביל נתינת צדקה ביד פתוחה ולב שמח, והוא ואשתו ובני ביתו מאושרים.

מו. וכן הוא גם בנוגע לחינוך הבנים והבנות:

עיקר התמסרותם של ההורים צריך להיות בנוגע לחינוך הילדים בדרך התורה ומצוות, כדי להבטיח שהילדים יגדלו להיות חסידים, יראי שמים ולומדים, שעל־ידי־זה מביאים אושר נצחי לילדים וכן להורים.

אבל כאשר מתמסרים לקשט ("פאַרפּוצן") את הילד במלבושים יקרים, כדי שהילד שלו ילך לבוש בבגדים יפים יותר מילדיהם של השכנים, הרי, אושר כזה יכול להמשך ליום, שבוע, חודש, שנה, אבל לאחרי־זה, כאשר הילד יגדל, רואים ("כאַפּט מען זיך") שהחסירו להעניק לו את האושר האמיתי, שעל־ידו היה מאושר במשך כל ימי חייו.

וגם ענין זה תלוי באשה היהודית, שכן, להיותה עקרת הבית, יש בכוחה דוקא לקבוע אופן חינוך הבנים והבנות, כמו הנהגת כל הבית כולו, שיהיה בית מאושר ברוחניות, ובמילא, בית מאושר בגשמיות[264].

מז. ענין האמור מודגש במיוחד בפרשת השבוע שנכנסים אליה עתה – פרשת יתרו:

כאשר הקב"ה נתן את התורה לבני ישראל אמר למשה רבינו "כה תאמר לבית יעקב"[265], "אלו הנשים"[266], כלומר, לכל לראש נצטווה משה לילך לנשי ישראל ולדבר עמהן כיצד צריכה אשה בישראל להתנהג על־פי תורה, שעל־ידי־זה נעשים מובטחים גם בנוגע להנהגתם של האנשים.

וכמו כן הוא בכל שנה ובכל זמן ובכל מקום – ש"בית יעקב", נשי ישראל, מקבלות על עצמן בכל התוקף לקבוע את בתיהן לעשות מהם מקדש בשביל הקב"ה, כמו שכתוב[267] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ואזי מעניק הקב"ה[268] אושר בבית, אושר בגשמיות ואושר ברוחניות, ומחנכים את הילדים לתורה, חופה ומעשים טובים, מתוך הרחבה, הן הרחבה בגשמיות והן הרחבה ברוחניות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לכמה וכמה אנשים פרטיים – בנקבו בשמותיהם – לומר "לחיים".

אחר־כך צוה לנגן ניגון מאדמו"ר ה'צמח צדק' (וניגנו "ימין ה' גו'"). ניגון הכנה, ניגון ד' בבות לרבינו הזקן (בבא הרביעית – פעם אחת), "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

ואחר־כך אמר:]

כדאי ונכון ש"ועד המסדר" יכריז אודות ברכה אחרונה (כדאיתא בספרים[269]).

* * *

מח. על הפסוק "וישמע יתרו גו'" – בהתחלת הפרשה דשבוע הבא – פירש רש"י (ומקורו בגמרא ובמדרש[270]): "מה שמועה שמע ובא . . מלחמת עמלק", שזהו טעם סמיכות הפרשיות: "וישמע יתרו גו'" עם "מלחמה לה' בעמלק מדר דר"[271].

וזוהי התחלת הפרשה דמתן תורה, היינו, שהדרך למתן תורה – שבאה על־ידי הודאת יתרו, כדאיתא בזהר[272] – היא על־ידי ההקדמה ד"מלחמת עמלק", שעל־ידי־זה נסללה הדרך ללמוד אפילו ל"כהן מדין" לעזוב ארצו ונחלתו, לבוא למדבר, ולקבל שם תורה נצחית, על כל הדורות ועל כל המקומות.

נכסים") – שלאמיתתו של דבר אין בהם צורך כלל, ואינם אלא עצת היצר – מתרבית בדרך ממילא גם הדאגה להשיג משרתת בשביל יום נוסף בשבוע כדי לנקות גם ג' החדרים היתרים... (מהנחה בלתי מוגה).

263) דברי־הימים־א כט, יא. וראה בהמאמר פ"ה ואילך (לעיל ע' 14 ואילך).

264) ראה גם תו"מ חי"ח ע' 149. וש"נ.

265) יתרו יט, ג.

266) מכילתא ופרש"י עה"פ. וראה גם שמו"ר פכ"ח, ב.

267) תרומה כה, ח.

268) שהוא ה"דייר" ("ער איז אַ טענענט") בבית ההוא, כמ"ש "ושכנתי בתוכם" (מהנחה בלתי מוגה).

269) ראה תו"מ ח"ד ע' 71 ובהערה שם. וראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"ד סל"ו (תו"מ חי"א ס"ע 49).

270) זבחים קטז, א. מכילתא כאן.

271) ס"פ בשלח.

272) ח"ב סז, ב. סח, א. נתבאר בסה"מ תש"ט ס"ע 56 ואילך. לקו"ש חי"א ע' 74 ואילך. ועוד.

וגם ענין זה מהווה הוראה נצחית עד לדורות האחרונים בעקבתא דמשיחא, כדלקמן.

מט. וביאור הענין:

איתא בחסידות[273] ש"עמלק" בגימטריא "ספק". ועל־זה נאמר[274] "ראשית גוים עמלק", כי, ה"ספק" הוא הראשית וההתחלה לכל ענינים המבלבלים.

וזוהי ההוראה הכללית מהקדמת מלחמת עמלק למתן תורה – כולל גם מתן תורה שבכל יום, כמרומז בנוסח ברכת התורה: "נותן התורה", לשון הוה[275] – שכאשר מתעורר אצל יהודי איזה ספק בנוגע לעניני תורה ומצוות ועניני אלקות, צריך לבטל את הספק (כדלקמן בפרטיות), ואז יוכל – מתוך מנוחת הנפש – ללמוד תורה ולקיים מצוות, אשר, על־ידי־זה מתקיימת גם הבטחתו של הקב"ה (שהיא גם בקשה ונתינת כח) "אם (="אין אם אלא לשון תחנונים"[276], שהקב"ה מתחנן) בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו"[277], עם כל שאר הברכות המנויות בפרשה.

נ. והדרך לבטל את הספק (שזהו תוכן הענין דמלחמת עמלק) – נלמדת מהמסופר בסיום פרשתנו אודות פרטי הענינים דמלחמת עמלק.

ולכל לראש – "ויאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים וגו'"[278]:

אדמו"ר הזקן מבאר[279] ש"לכבוש מלחמת עמלק צריכים אנשי משה דוקא".

"אנשי משה" – הם אנשים שקשורים עם נשיא הדור, אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא[280], ובדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, ועל־ידו – עם הנשיאים שלפניו, עד לרבינו הזקן, הבעל־שם־טוב, ואחיה השילוני, ולמעלה יותר, עד ל'עצמות ומהות אין־סוף ברוך־הוא'; ובאם רוצים ישנה דרך קצרה יותר – על־ידי נשיא הדור, מה"עצם" שלו ל'עצמותו ומהותו' למעלה.

ואז – כשישנם "אנשי משה" – בא הציווי "צא הלחם בעמלק",

ועל־ידם נעשה הנצחון במלחמה באופן ש"ויחלוש . . את עמלק ואת עמו לפי חרב"[281].

נא. ולימוד נוסף – מהנצחון במלחמת עמלק באופן ד"ויחלוש":

מצינו במדרשי חכמינו ז"ל[282] בפירוש "ויחלוש", שלא הרגם, אלא רק החלישם – לפי שעמלק מכשף היה, ובחר לו אנשים שראה במזל שלהם שאינם עתידין למות באותה מלחמה, לכך לא היה יהושע יכול להרגם אלא רק להחלישם. וגם זה היה מספיק לפעול את הענין ד"וישמע יתרו", שהביא אחר־כך למתן תורה.

וההוראה מזה בנוגע לעמלק בגימטריא ספק – שגם במצב שאינו יכול לבטל את הספק (לתרצו כו') מכל וכל, יכול וצריך הוא להחליש שלא יוכל לבלבלו בעבודתו לבוראו – על־ידי־זה שדוחה הספק ואינו שם לבו אליו, ובודאי שאינו נכנס ל'שקלא־וטריא' כו', ואז יכול הוא כבר לילך לקבלת התורה, החל מאמירת "נעשה ונשמע", שעל־ידי־זה נעשית קבלת התורה עד סוף כל הדורות.

ובאותיות פשוטות: כשמתעורר ספק אצל יהודי בנוגע לעניני תורה ומצוות ועניני אלקות, הרי אחת מהשתים: אם ביכלתו לתרץ את הספק – מה טוב; ואם אינו יכול לתרצו – אין לו להתעסק בזה כלל.

עליו לענות, שאין לו פנאי להכניס עצמו ב'שקלא־וטריא', שכן, "אני נבראתי לשמש את קוני", ובמילא, אינו בעל־הבית על עצמו כלל, אלא הוא עבד המלך, וצריך לקיים את התפקיד והשליחות שהוטלה עליו – לימוד התורה וקיום המצוות!

אלא מאי, ישנם ספיקות שאלות וקושיות – הנה כאשר יהיה לו זמן פנוי (אם אכן יהיה לו פעם...) אזי יתעסק בענינים אלו, אבל, לעת עתה, יש לו שיעור בלימוד התורה, ולאחרי־זה צריך לנצל את הזמן בשביל

---

273) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקי"ח. סה"מ עטר"ת ע' רצד. תש"ט ע' 65. ועוד.
274) בלק כד, כ.
275) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.
276) ע"ז ה, סע"א.
277) ר"פ בחוקותי.
278) בשלח יז, ט.
279) תו"א תצוה פג, ב.
280) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
281) שם, יג.
282) הובאו בתו"ש עה"פ (אות קג).

קיום המצוות, ולאחרי־זה יש לו שיעור נוסף בלימוד התורה, כך, שעסוק הוא ("ער איז אַ פאַרנומענער מענטש") "מן בקר עד ערב"[283], וגם לאחרי־זה – כמבואר בהמשך תרס"ו[284] – אפילו בשעה שישן, הרי אימת ועול אדונו עליו, להיותו עבדו של מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ונקודת ההוראה – שהענין שנוגע במלחמה זו הוא לא ביטול הספקות, אלא לדחותם ולהשליכם ("אַרויס־וואַרפן זיי") מגבול ישראל, באופן שלא יבלבלו לקיום התורה ומצוות, שזהו תוכן הענין ד"ויחלוש".

ועוד וגם זה עיקר – שעל־ידי דחייתם באופן שלא יבלבלו לקיום התורה ומצוות ("ויחלוש"), מתבטלת מציאותם לגמרי, כי, מציאותם לא נעשית אלא כדי לנסות את בני ישראל[285], ואם כן, כשהאדם משליך את הספיקות מחוץ לד' אמותיו, מתבטלת סיבת קיומם ("זיי האָבן מערניט וואָס צו טאָן"), ובמילא מתבטלת מציאותם.

וענין זה מרומז במה שכתוב "ויחלוש גו' לפי חרב" – שפעולת החלישות כשלעצמה מביאה ביטול מציאותו של עמלק, שזוהי פעולת ה"חרב", שרומזת גם על שם הוי', כדאיתא בזהר ובתיקוני זהר[286] שראש החרב הוא אות יו"ד וכו'.

וכיון שמספיק הענין ד"ויחלוש" בלבד, מובן, שענין זה יכול להיות גם בזמן הגלות, במעמד ומצב ד"אנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא"[287] – שגם אז בכוחו של יהודי להתייצב בתוקף המתאים שלא להתעסק כלל עם ענין הספיקות וכו'.

נב. ועל־ידי־זה נעשה "וישמע יתרו כהן מדין גו'" – שאפילו ב"מדין" שומעים ("דערהערט מען") אודות הענין דמלחמת עמלק ונצחון עמלק, ואז הולכים לקבלת התורה ופועלים הענין דמתן תורה, ומתוך שמחה.

ובאופן ש"וירד ה' על הר סיני"[288], "ואל משה אמר עלה אל ה'"[289] – שזהו ענין "דאחיד בשמיא ובארעא", "כל בשמים ובארץ", היינו, שפועלים את החיבור והאיחוד דרוחניות וגשמיות יחדיו,

ועל־ידי־זה ממשיכים בהגשמיות המשכת האור והחיות של הרוחניות, ונעשית שנה טובה ומבורכה, בבני חיי ומזוני רויחי.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

"אַ גוט יום־טוב", ושניפגש יחדיו בהתוועדויות חסידותיות, מתוך שמחה והרחבת הדעת.

---

283) לשון הכתוב – יתרו יח, יד.
284) ע' שיב. וראה גם תו"מ ח"ד ע' 30 ואילך. וש"נ.
285) ע"ד שהמאורע ד"ויבוא עמלק" הי' כדי שבנ"י יצעקו להקב"ה – תמורת זה שקודם לכן אמרו "היש ה' בקרבנו אם אין" (בשלח יז, ז. וראה פרש"י שם, ח).
286) זח"ג ערב, א. תקו"ז תכ"א (מד, ב). ועוד.
287) וילך לא, יח.
288) יתרו יט, כ.
289) משפטים כד, א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במ"ש שהבאנקעט יהי' ביום... הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' בהצלחה גדולה, ומהראוי באווארענען שלא יהי' בשעת מעשה ענינים המבלבלים את ההצלחה כמו השיר הידוע שאינו מתאים לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר ויועיל זה להמשכת הצלחה בטהרתה במילואה והשי"ת יזכהו להודיע טובות ע"ד הצלחת הבאנקעט והעיקר ע"ד הגדלת והפרחת המוסד שנתמנה בו ומנהלו, הן בכמות והן באיכות ויה"ר שיהי' זה בנקל און אן מאטערניש.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש - המחכה לבשו"ט.

לקוטי שיחות – יו"ד שבט כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

יום הסתלקות הצדיק - לימוד הוראה לעבודת האדם

משמעותו של יום הילולא והסתלקות של צדיק, שבו עולים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[1], היא (עבורנו) בעיקר להתבונן ב"מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא, כדי להסיק מכך הוראה לחיי היום־יום של כל אחד מההולכים בעקבותיו, במעשיו תורתו ועבודתו של האדם[2].

כיון שאצל כל יהודי, רבים הם הענינים הנכללים במעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, ועל־אחת־כמה־וכמה אצל נשיא ישראל, לפיכך לא תמיד ברור וגלוי מהי הנקודה העיקרית שבעבודתו, שממנה צריך ללמוד את ההוראה העיקרית. אך בענינו – יום הסתלקותו של כ"ק מו"ח הרבי – יש הוראה ברורה – תורתו (מלשון הוראה[3]) של בעל ההילולא, וזהו המאמר על ד"ה "באתי לגני", שהרבי בעל ההילולא בעצמו הכינו ליום הסתלקותו, שמתורה זו יודעים במה צריכה להיות ההתבוננות העיקרית ביום ההילולא שלו, ומה צריך ללמוד מכך לגבי עבודת האדם למעשה בפועל.

ב.

הזריזות - ענין כללי בעבודת ה'

בסוף המאמר מדבר הרבי אודות חשיבות הזריזות בעבודת ה' בקיום התורה והמצוות, כי "מי הוא היודע עתו וזמנו", כנאמר במדרש[4] "אין לומר המתינו לי עד שאעשה חשבונותי ועד שאצוה לביתי",

המסקנה המתבקשת מכך היא[5], שהזריזות בעבודת ה' אינה רק פרט בעבודה, כמשמעות הפשוטה של מאמר חז"ל[6] "אין מחמיצין את המצוות", אלא זהו ענין החשוב לעבודה בכלל, שבלעדיו אפשר להפסיד את כל העבודה. וההוראה "אין אדם שליט לומר..." אמורה לגבי כל יום ורגע של כל משך ימי חייו עלי אדמות, מאה ועשרים שנה.

ויותר מכך נאמר ברמז במאמר חז"ל שהוזכר לעיל "אין מחמיצין את המצוות... אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד". אם מתרשלים בקיום מצוה, הרי במקום "ושמרתם את המצות" – "את המצוות" – נעשה "חמץ", ההיפך מן המצוה[7].

ובתחילת המאמר מדובר על הענין שבו צריכה להיעשות העבודה, שבו צריכה להיות הזריזות, בכך ש"נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים"[8].

ג.

הדיוק בלשון "נתאוה... דירה בתחתונים"

אמנם, בכל פעולה של יהודי בקיום התורה והמצוות, וכן ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[9] ו"בכל דרכיך דעהו"[10], מתהוה דירה לה' יתברך בתחתונים ומתממשת "תאות" הקדוש־ברוך־ הוא[11],

אך בכל זאת מובן שההוראה שיש ללמוד מיום ההילולא לגבי הענין של "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים" אינה רק המרצה כלית לעבודת התורה ומצוותיה באופן כללי, אלא הוראה מסויימת[12] – ענין מסויים שהוא צריך להיות עיקר עבודת האדם בימינו אלה,

בהתאם ל"מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא.

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק בלשון שמציין הרבי במאמר "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך[13] דירה בתחתונים", שבתאוה זו ישנם שלושה פרטים: א) לו יתברך, ב) דירה, ג) בתחתונים.

---

1) אגה"ק סי' זך (קמז, א־ב). ושם מבואר שכן הוא בשעת ההסתלקות, אבל מזה מובן שכ"ה גם בנוגע ליום השנה, שהרי בכל שנה ושנה חוזרות וניעורות ההארות וההמשכות שבפעם הראשונה, כידוע (ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט). וראה אגה"ק סי' יד (קכ, ב) "בכל שנה ושנה יורד כו'".

2) ראה אגה"ק שם (קמז, ב): והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו כו'. וראה גם סי' כח שם (קמח, א) "שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה כו' מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה כו'". וראה סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב־ג).

3) זח"ג נג, ב.

4) דב"ר פ"ט, ג.

5) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 90.

6) מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

7) ראה שם "כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד".

8) תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו.

9) אבות פ"ב מי"ב.

10) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

11) ראה תניא פל"ר־לז.

12) ראה קונטרס התפלה פי"ג. קונטרס העבודה פ"ו. ועוד.

13) בתניא שם (ובכמה מקומות בדא"ח) הלשון "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים – ההוספה דתיבת "ית"" – ראה לקו"ש חי"ט ע' 27 ואילך.

א) "לו יתברך" — הדירה היא לעצמותו[14] יתברך, ולא רק לדרגות של אורות ו"גילויים", ב) "דירה" — הימצאותו של עצמותו יתברך למטה אינה באופן ארעי, אלא באופן של "דירה" — בקביעות[15]. ג) "בתחתונים" — הדירה לעצמותו היא דוקא בתחתונים, ולא בעולמות העליונים[16].

שלושה ענינים אלו כרוכים זה בזה: מצד הדרגות של "גילויים" ואפילו הנעלים ביותר, הרי כיון שמציאותם אינה מעצמותם, ובמיוחד שגילויים הוא ברצון, לא תיתכן בהם אפשרות של "דירה" — קביעות, כי מציאותם אינה מציאות אמיתית מצד עצמם[17].

וכיון שיש הגבלה מסויימת למציאות[18], הרי מובן, שהגילוי הוא רק במקום שבו קיים ענין של כלי לגילוי אלקות. ואילו בתחתונים, שאינם כלי לאלקות כלל, שם כביכול, אינה יכולה האלקות להתגלות.

לעומת זאת מצד עצמותו, שאינו מוגבל בהעלם וגילוי, והוא מעל למגבלות ושינויים, כיון שמציאותו מעצמותו[19], לכן "המשכתו" (עד כמה שקיים מושג זה של המשכה בעצמות[20]) היא באופן של "דירה", קביעות[21].

ודוקא בתחתונים, כיון שהעולמות העליונים — הגילויים, אינם "כלי" לעצמותו יתברך, שהרי הם ירידה מאור פניו יתברך[22], דוקא בתחתונים ששם אינו קיים מושג של גילויים, שם יכולה להתהוות דירה לעצמותו יתברך[23].

ד.
שלושה ענינים אלו בעבודת האדם

לפי זה מובן גם לגבי עבודת האדם, שהעשיה "לו יתברך דירה בתחתונים" צריכה להתבצע באופן כזה שיתאים להיות דירה לעצמותו יתברך דוקא בתחתונים, כמפורט להלן.

א) "לו יתברך" — העבודה צריכה להתבצע רק "לו יתברך", רק לשם ביצוע הרצון שלו, ה"נתאוה" של עצמותו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס[24] ואף לא לשם דביקות באלקות, ואף לא כדי שהאדם העובד יגשים את כוונת הקדוש־ברוך־הוא[25], אלא רק כדי שתתממש "תאותו" של הקדוש־ברוך־הוא[26].

ב) "דירה" — העבודה חייבת להתבצע באופן של קביעות. כלומר, שלא יחולו שינויים באופן ובתמידיות של עבודתו כל הזמן, כי שינויים אלו מצביעים על כך שהעבודה אינה נעשית באופן של "דירה" — קביעות, אלא באופן "עראי".

ג) "בתחתונים" — העבודה צריכה להתבצע בעיקר בענינים תחתונים, הן לגבי התורה, הן לגבי המצוות, וכך גם לגבי ישראל (כפי שיוסבר בהמשך).

גם שלושה ענינים אלו בעבודת האדם כרוכים זה בזה:

כאשר עבודתו של האדם היא לצורך מציאותו העצמית, ואפילו כדי להתדבק באלקות (או אפילו בדרגה נעלית יותר: ברצונו לקיים את רצון הבורא, אך בעבודתו מעורבת התחושה שהוא מבצע את רצון ה') — אז יכולים לחול שינויים בעבודתו, בהתאם לרגש האהבה והדביקות שמתעורר בו באותו זמן. אין זו קביעות — דירה. וכן יש הבדל אם העבודה היא בענינים נעלים או בענינים תחתונים שלגביהם אינו מרגיש (בעבודה זו) חיות ותענוג.

דוקא כשעבודתו היא "לו יתברך", להשלים את רצון ה', אז כל הענינים המביאים לידי השגת הכוונה, שווים אצלו, ובמילא עבודתו היא באופן של קביעות והתמדה — "דירה", וכיון שתאותו של הקדוש־ברוך־הוא היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", עבודתו היא בעיקר בענינים תחתונים.

ה.
עבודת בעל ההילולא - מסירות נפש

אופן עבודה כזה, בכל שלושת הפרטים המוזכרים לעיל, ניכר היה בגלוי אצל בעל ההילולא עצמו:

---

14) אוה"ת בלק ריש ע' תתקצז. המשך תרס"ו בתחלתו (ס"ע ג). ובכ"מ.

15) בפרטיות יותר, בלשון "דירה" יש ב' פרטים (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 35. ועוד. וראה הנסמן בהערה שלפנ"ז): א) שנמצא בה כל העצם, ב) ושהעצם נמצא בה בגילוי — ומתאימים ב' ענינים אלו (שב"דירה") לב' הענינים ("לו יתי" ו"דירה") שבפנים.

16) תניא שם. וראה בהבא לקמן גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21 ואילך ובהערות שם. וראה לקמן בפנים.

17) ראה המשך תרס"ו ע' קסט ואילך. ע' תלב ואילך. ד"ה בסוכות תרס"ד. וראה ד"ה ביום שמחתכם תרנ"ו. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח. ובכ"מ. וראה ספר הערכים־חב"ד ע' אוא"ס(א) סעיף ג־ד. וש"נ.

18) ראה המשך שם ע' קסח.

19) אגה"ק סי' כ (קל, ב). ובארוכה בהנסמן בהערה 17.

20) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'קמא. ד"ה תקעו תרצ"ד (תשי"א) פ"ב.

21) ולכן עיקר ענין ה"דירה" — קביעות, תהי' בביהמ"ק השלישי דוקא, כיון שהוא "בנינא דקוב"ה" — מבחי' עצמותו, ולכן יהי' קיים בקיום נצחי, משא"כ בית ראשון וב' שהם "בנינא דבר נש" — מבחי' הגילויים "לית בי' קיומא כלל" (זח"ג רכא, א. (בפי' הכתוב דפרשתנו (בשלח טו, יז) "מכון לשבתך פעלת הוי' מקדש אדני כוננו ידיך"). ח"א כח, א). וראה פרש"י עה"פ: ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבוא כו'. ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 27 ואילך. וש"נ.

22) תניא פל"ו.

23) ראה גם ד"ה מצותה משתשקע החמה תרע"ח. ספר המאמרים באתי לגני ע' לב ואילך. וש"נ.

24) אבות פ"א מ"ג.

25) ראה ד"ה ואתם תהיו לי תר"ס. ד"ה וזאת התרומה עת"ר. וראה שם סד"ה תקעו, ד"ה בסוכות.

26) להעיר מבחי' בני עלי' (תניא ספ"י).

כידוע, וכפי שכבר דובר על כך פעמים רבות[27], היתה עבודתו של בעל ההילולא בהרבצת התורה ובחיזוק היהדות מסכת רצופה אחת של מסירות נפש, כלשונו של בעל ההילולא בסוף המאמר הנ"ל[28] — "למעלה מטעם ודעת". והרי עבודה תוך מסירות נפש מצביעה על כך שאין הוא עושה זאת למען שכר רוחני וכדומה, למען שלימות מציאותו, ואפילו לא כדי לדבקה בה' יתברך, אלא רק "לו יתברך", ומציאותו העצמית אינה קיימת בעבודה[29]. ובמיוחד, כאשר, כפי שהיה אצל בעל ההילולא "שהשליך חייו מנגד[30]", כפשוטו, עבור הפצת התורה וחיזוק היהדות[31].

ודרך העבודה בתוקף ובמסירות נפש היתה אצלו באופן תמידי במשך כל תקופת נשיאותו, והתבטאה בכל האופנים של מסירות נפש.

כפי שדובר כבר בהרחבה[26], אודות ההבדל שבין שלוש התקופות השונות של "עשר שנים" במשך שנות נשיאותו בעולם הזה, שבכל אופני העבודה השונים זה מזה היתה אצלו אותה מסירות נפש עילאית.

בנוסף לכך שעצם העבודה תוך מסירות נפש אינה עראית, אלא נעשית בקביעות ללא שינויים, כי זוהי עבודה מצד עצם הנשמה, שמעל לשינויים — גם התבטאה העבודה באופן הגלוי של מסירות נפש, שבכל הסוגים השונים של העבודה היתה אצלו אותה מסירות נפש.

אמנם, עבודת הרבצת התורה וחיזוק היהדות ועד להפצת מעיינות החסידות נעשתה אצלו בכל התחומים, אך בכל זאת ניכרה השתדלות מיוחדת ב: א) ארגון קבוצות ושיעורים ללימוד הלכה למעשה לקראת רבנות, כדי להכשיר מורי־הוראה למעשה, שיגור רבנים לקהלות ומושבות יהודיות שונות, וכדומה. ב) הפצת קיום המצוות המעשיות בין כל סוגי היהודים, על ידי פעילות מעשית, כגון: שיגור שליחים לבניית מקואות, שיגור מוהלים, וכדומה. ג) חינוך על טהרת הקודש של תינוקות של בית רבן, יסוד חדרים, שליחת מלמדים וכדומה.

וכל הענינים הללו הם בבחינת "תחתונים" בתורה ובמצוות עצמן, כדלהלן.

ו.

"עליונים" ו"תחתונים" בלימוד התורה, בקיום המצוות ובסוגי התלמידים

ההסבר לכך הוא: בלימוד התורה יש אופנים שונים, החל מלימוד התורה אשר למעלה במתיבתא של הקדוש־ברוך־הוא, ומתיבתא דרקיעא[32], ועד לאופן לימודה למטה. וגם למטה יש דרגות רבות, כגון — לימוד באופן של "דרוש וקבל שכר", "יגדיל תורה ויאדיר"[33], והלימוד "לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא"[34].

ובאופן כללי זהו ההבדל בין "עליונים" בלימוד התורה לבין "תחתונים" בתורה: כאשר לומדים באופן של "יגדיל תורה ויאדיר", ולא לצורך הלכה למעשה, עוסקים בעיקר בשקלא־וטריא שבתורה, והתענוג והחיות הם בהבנת התורה. ואילו כאשר לומדים "לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", אין שקועים בשקלא־וטריא ובחכמת התורה, אלא בעיקר בידיעת ההוראה הנובעת מכך למעשה.

וכך גם לגבי המצוות המעשיות: בנוסף לכך שזוהי דרגה של תחתונים יחסית ללימוד התורה בכלל[35], קיים במצוות פן כפי שהן "מצד" התורה, בדומה לענין של "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה..."[36]. ישנם כמה מקרים, שבהם אי אפשר לקיים את המצוה במעשה ממש, ובמקום זאת עוסקים בתורת המצוה, ולמרות זאת נאמר על כך, שהעיסוק בתורה הוא כאילו הקריב.

וכן קיימת כוונת המצוות, וכדומה.

לעומת זאת, בזמן שבית המקדש קיים, יהודי שאינו יודע כלל הלכות קרבנות, אלא סומך על הכהן המקריב את הקרבן (ולוי בדוכנו וישראל במעמדו)[37], מקיים את המצוה ואת חובת הקרבת הקרבנות המוטלת עליו.

ביתר פירוט: קיום המצוות למעשה הוא בבחינת "תחתונים" יחסית לדיבור שבמצוות, ועוד יותר יחסית לכוונת המצוה במחשבה ולב.

---

27) ראה לקו"ש חי"ח ע' 302 ואילך, וש"נ. ובכ"מ.

28) פ"ה.

29) להעיר מתניא רפי"ט.

30) תו"א צט, ב (וראה לקו"ת ויקרא ד, ג) — לענין מסנ"פ.

31) שזה גם למעלה מענין המסנ"פ על קדוש השם (המבואר בהנ"ל הערה הקודמת). וראה המשך ההילולא פי"א שבשביל ניצוח המלחמה "גם חייו משליך המלך מנגד". ולהעיר מההפרש בין מסנ"פ דאברהם ומסנ"פ דרע"ק (סה"מ ה'ש"ת ע' טו. 30. וראה סה"מ באתי לגני ע' לא).

32) ראה ב"מ פו, א. זח"ג רג, ב. לקו"ת תזריע ד"ה בגמ' ב"מ (כב, סע"ב ואילך) ושם בסוף המאמר (כד, ד). וראה לקוטי דיבורים ח"א ט, א.

33) ישעי' מב, כא. חולין סו, ב.

34) יומא כו, א.

35) ראה בארוכה תניא פל"ז.

36) ראה מנחות קי, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"א ס"ט. מהד"ק שם סי"א ואילך.

37) ואף מי שלא הי' בלבו לשם אחד מכל אלו ("ששה דברים הזבח נזבח") כשר שהוא תנאי ב"ד (זבחים מו, ב).

בדומה לכך מובן לגבי היהודים, שעמם לומדים תורה: הלימוד של תינוקות של בית רבן, ובמיוחד בתחילת הלימוד – לימוד אל"ף בי"ת וכדומה, הוא בבחינת "תחתונים" לגבי סוגי התלמידים שעמם לומדים.

ז.
העבודה בבחינת "תחתונים רק כאשר עובדים "לו יתברך"

לפי זה מובן כיצד העיסוק בשלוש הדרגות האמורות ב"תחתונים" אפשרי רק כאשר העבודה מתבצעת "לו יתברך", ולא למען תועלת ושלימות עצמית.

כאשר האדם מחשיב עצמו למציאות כלשהי, הוא עוסק בהתלהבות בעיקר בדרגת העליונים שבתורה, בשכל, ויותר מכך באור האלקי המאיר בתורה. ולכן הוא מוכן ללמוד עם יהודים שהם כלים מתאימים לסוג לימוד זה, הן בנגלה שבתורה, ועל־אחת־כמה־וכמה בפנימיות ובסודות התורה. שאז רואים את התפשטות האלקות וגילויה בעולם.

אבל בלימוד לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, וכן בלימוד של אל"ף בי"ת עם תינוקות של בית רבן – בכך אין הוא עוסק ומתלהב, אין הוא רואה בכך את ה"עושר", ואת גילוי שמו יתברך.

וכך גם לגבי קיום המצוות, חיותו העיקרית היא בכוונת המצוות, לדבקה בו יתברך, ולא כל כך במעשה המצוה, בקיום רצון העליון.

רק כאשר עבודתו היא "לו יתברך", שתתבצע כוונת הקדוש־ברוך־הוא, כאשר העובד עצמו אינו מציאות עצמאית, אז עבודתו היא בעיקר בבחינת תחתונים, כי דוקא על־ידי כך מושגת המטרה "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

ח.
בתקופתנו חסר לימוד הלכה למעשה

כיום צריך להבהיר כל ענין במילים פשוטות: מכל ההוראות הרבות דלעיל יש שני ענינים שחלה בהם התדרדרות בתקופתנו:

הענין הראשון הוא – לימוד הלכה למעשה. רואים, שבאופן כללי לימוד התורה הולך ומתרבה, הן בכמות והן באיכות. אבל הלימוד באופן של לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא – שממנו ייצאו רבנים שיוכלו לפסוק שאלות בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך (ובמיוחד בחלק אורח חיים) – הולך ופוחת ר"ל מדור לדור ומשנה לשנה ומחודש לחודש.

לגבי אי־ידיעת ההלכות של חלק חושן משפט, יש לקוות, שעקב מצב וחוקי המדינה לא תצמחנה מכך תקלות רבות. אך לגבי אבן־העזר, יורה־דעה, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי אורח־חיים – ההלכות החשובות למעשה ממש, בחיי היום־יום, ולא רק בזמנים מסויימים, כשמו "אורח־חיים" – אין כמעט אצל מי לברר.

כאשר באים למישהו המשקיע את כל זמנו בלימוד התורה, ושואלים אותו שאלה הלכתית, הוא משיב: אני עסוק בלימוד התורה באופן של "יגדיל תורה ויאדיר", הולך ומוסיף אור. אך לפסוק דין בהלכות ברכות הנהנין, בהלכות תפלה, או בהלכות קריאת שמע – הלכות אלו הוא לא למד!

לגבי אורח חיים יש פגם כפול: בנוסף לכך שחסרים רבנים שיוכלו לפסוק בהלכות אלו, נוספת הסכנה שכל אחד ייעשה "פוסק" לעצמו:

בעל־הבית וסוחר, שאיננו רב, אם הוא ירא־שמים, לא ישלה את עצמו שהוא יכול לפסוק בעצמו שאלה בהלכות גיטין, ואפילו לא שאלה בהלכות יורה דעה. כאשר מתעוררת אצלו שאלה הוא מחפש רב ומורה־ הוראה בפועל. אבל בהלכות אורח חיים הוא עלול להשלות את עצמו שהוא מסוגל להיות "פוסק" – הוא יעיין בקיצור שולחן ערוך (בלשון הקודש, ואם אין הוא מבין לשון הקודש – באנגלית, בצרפתית וכדומה) וינהג כפי שמובנת לו משמעות הנאמר בקיצור שולחן ערוך!

אם לגבי שולחן ערוך של ה"בית יוסף" התעורר דיון כיצד ניתן לפסוק משם הלכה בלי לדעת את המקורות ואת הטעמים[38] – מובן מה עלול לנבוע מכך שהתורה נמסרת בידיו של כל אחד ואחד, שיפסוק בעצמו דין לפי קיצור שולחן ערוך!

בענין זה צריך לקיים "והחי יתן אל לבו"[39] – מעבודתו של בעל ההילולא, שסיכן עצמו, למרות שמעשים אלו היו כרוכים בסכנת נפשות ממש, לייסד את מה שנקרא עתה בשם בתי־מדרש לרבנים –

ומכך נלמדת ההוראה, שכל אלו הראויים לכך (ואפילו אם יש ספק אם הם ראויים, הרי במצב כפי שהוא עתה יש לנהוג לחומרא), ילמדו באופן של לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

38) ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות א'. וראה קו"א להל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב.

39) קהלת ז, ב. וראה תרגום שם.

וזכות הרבים מסייעתם, ובמיוחד כאשר הדבר חשוב לא רק לציבור של עיר אחת, אלא לפי המצב עתה, חשוב הדבר למאות קהלות בארה"ב ובמדינות אחרות, שנותרו, כפשוטו, ללא רבנים מורי־הוראה בשולחן ערוך. וכך גם מאות יישובים בארץ־הקודש — "ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[40], שאין להם רבנים — שתהא להם סייעתא דשמיא הדרושה כדי לכוון להלכה[41], ולהיות "דן דין אמת לאמיתו", שעל־ידי כך נעשים שותף לקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית[42].

ט.

חינוך על טהרת הקודש

הנקודה השניה החשובה במיוחד לתקופתנו היא — אופן החינוך של תינוקות של בית רבן:

עקב חוקי המדינה של מדינה זו, ארה"ב, והדומות לה, נוצר מצב מבהיל. נקבע שאצל ילד — לא רק בן חמש למקרא, אלא אפילו בגיל של בן עשר למשנה ובן י"ג למצוות ובן חמש עשרה לגמרא — לא יכול לעבור יום במשך שנת הלימודים ללא לימוד לימודי חול.

לגבי זאת יש ללמוד מבעל ההילולא, אשר מסר נפשו בפועל, ואף שלח יהודים אחרים למסור נפשם, כדי להקים חדרים לילדים יהודים, ושהלימוד בחדרים אלו יהיה על טהרת הקודש, בלי לשנות ח"ו את דרכי החינוך שהיו נהוגות בעם ישראל במשך כל הדורות,

הרי על־אחת־כמה־וכמה בימינו אלה, ובמדינה זו, ארה"ב, וכדומה לה, שאין זה ח"ו מצב של סכנה גופנית, וצריך להשתדל ביותר, שהחינוך של ילדי ישראל יושתת לגמרי על טהרת הקודש, ללא עירוב לימודי חול, מלבד כאשר החוק אינו מאפשר זאת, וגם אז במדה המועטה ביותר שהוא מחייב.

י.

יש להשתדל לצמצם ככל האפשר את לימודי החול

אפילו אלו שאינם יכולים לעמוד בנסיון, הרי לאמיתו של דבר ניתן בדרכים רבות לצאת ידי חובת ענין זה בפרט קטן ובהיקף הקטן ביותר, אין הכרח כלל שלימודי החול יתקיימו בכמות ובאיכות כפי שנהוג עתה בבתי הספר שבהנהלה של אנשים, או נשים, יראי שמים.

צריך רק לעוררם ולעודדם, שהשתדלותם אינה צריכה להיות כל־כך לדייק בקיום חוקי המדינה, אלא בקיום המצוות והחוקים של, להבדיל, הקדוש־ברוך־הוא, אשר לגביהם כל יהודי "מושבע ועומד מהר סיני"[43], לפני שהיו בכלל חוקי המדינה.

אמנם, "דינא דמלכותא דינא"[44], אך בכל זאת, בנוסף לכך שבעניני יהדות "אין מעלינו היהודים מי שיכפה דעתו עלינו"[45], הרי אפילו מי שאינו מסוגל לעמוד בנסיון של לימודי קודש בלבד, יכול במסגרת שמאפשרים חוקי המדינה, להשתדל, שרוב זמנם של התלמידים והתלמידות, ולפחות רוב תשומת לבם, יהיו קשורים ללימודי קודש, ורק ההכרחי לכל הדעות בלבד יוקדש ללימודי חול.

(וזאת, בנוסף לכך שלימודי החול לא יתקיימו בבוקר בתחילת הלימוד — "ראשית עריסותיכם"[46],

אין זה מנוגד כלל לחוק ש"ראשית עריסותיכם, תרימו תרומה לה'" — שירוממו את הילד אל הקדוש־ברוך־הוא באמצעות לימוד תורתו של הקדוש־ברוך־הוא[47], ורק לאחר מכן, כאשר הילד כבר עייף, ואין ברירה, יוקדש זמן מצומצם ביותר ללימודי חול).

וכיון ש"איני מבקש... אלא לפי כחן"[48], הרי ודאי, שבמאמץ קל ביותר, ובתשומת הלב המתאימה, ניתן לצמצם מיד את הזמן שילדי ישראל מקדישים ללימודי חול, ולהקדיש זמן רב הרבה יותר, באין־ערוך, הן בכמות והן באיכות, ללימודי קודש. צריך רק להחליט על־כך מתוך תחושה שזו חובה מפני שכך נפסק בהלכות תלמוד־תורה[49], ואז ברור שיצליחו לבצע זאת.

וכשם שראו אצל בעל ההילולא, שבלי להתחשב בכך שבימיו לא נראתה כלל בדרך הטבע האפשרות, שמאמציו למען חינוך על טהרת הקודש במדינה ההיא ישאו פרי — רואים עתה בעיני בשר את הפירות שצמחו מכך

— שכאשר יוצאים לרחוב בערים הגדולות של ארה"ב או בכל מקום אחר, ופוגשים נכדים של אנשים אשר שהו לפני עשרים או ארבעים שנה במדינה ההיא, ורואים שהנכד מתנהג בדרך התורה והמצוות, ותמהים: כיצד יכלו להישאר קשורים ליהדות?!

המשך בעמוד ק

40) עקב יא, יב.
41) סנהדרין צג, ב. וראה יומא שם.
42) שבת י, א.
43) שבועות כא, ב. וש"נ.
44) גיטין י, ב. וש"נ.
45) לשון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כשהמלוכה דרשה מהרבנים לעשות שינויים בחינוך כו' — וחזר עליו כ"ק מו"ח אדמו"ר בצאתו ממאסרו לנסוע לעיר מקלטו קאסטראמא — נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א ע' 350. לקו"ד ח"ד תרצב, א. ועיי"ש המשך הדיבור.
46) שלח טו, כ. וראה סה"מ קונטרסים שם קסה, א.
47) ראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 26. ח"ח ע' 307 ואילך.
48) במדב"ר פי"ג, ב.
49) לאדה"ז פ"ג ס"ז, וש"נ.

יצחק אבינו

ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה[1].

ביצחק דוקא כתיב עבד"ה רב"ה, גימטריא רפ"ח, כי עיקר בנין המלכות הוא מהגבורות דיצחק, ועל ידי מלכות מתבררים הרפ"ח ניצוצות.

גם יש לומר,

יצחק הוא עמוד העבודה (אברהם הוא עמוד גמילות חסדים, ויעקב הוא עמוד התורה[2]), והוא העבודה דתפל"ה, גימטריא יצח"ק רבק"ה.

ועבודה שייכת ליצחק ביחוד, ככתוב[3] לשדה נעבד, ויצחק קראו שדה[4], ובתפלתו כתיב[5] לשוח בשדה.

אך עבדה רבה הוא על דרך תפלתם של החסידים הראשונים[6], שהיא גבוה מתורה[7].

(ליקוטים ואגרות עמ' שמא)

וישב יצחק ויחפור את בארות המים[8].

יצחק, גבורה, היה חופר בארות, כי באר הוא מלכות, באר מים חיים[9], ועיקר בנין המלכות הוא מהגבורות, כמו שכתוב[10] מלך במשפט יעמיד ארץ.

(ליקוטים ואגרות עמ' שמא)

ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו[11].

ביצחק, גבורה, כתיב שמות מלא ו', כי גבורה היא הספירה השישית.

(מלמעלה למטה - כתר, חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה. מלמטה למעלה - מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה).

ו' פעמים ו' — ל"ו. ו' פעמים ל"ו — הוא מספר גבור"ה.

ועוד יש לומר,

אות ו', כשהיא בתוך התיבה, מורה על ריבוי (כמו ברכת ברכות, צדקת צדקות, וכדומה הרבה), וכל ריבוי, היינו התחלקות לפרטים, הוא מצד הגבורה, כמו שטבע האש לפרר ולחלק. מה שאין כן חסד הוא כלל, כמו שטבע המים לדבק.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלו, הערות לזהר ב עמ' קל)

ועשה לי מטעמים . . והביאה לי ואוכלה . . ויבא לו יין וישת[12].

אכילה ושתיה — הן מצד גבורה, שהרי מזונות הם משלחן שבצפון[13], גבורה.

זהו שלברכותיו של יצחק, גבורה, היו צריכים לאכול ולשתות.

ואמרו רז"ל[14] מה אבא היה להוט אחר גרונו כו'.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלה)

אמר רב, עומד ולומד, יושב ושונה . . רבא אמר, רכות (דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמען, רש"י) מעומד, וקשות מיושב[15].

רכות — הוא חסדים, והם מעומד, כמו שכתוב[16] באברהם, חסד, אל המקום אשר עמד שם.

קשות — הם גבורות, והם מיושב, ככתוב[17] ה' למבול ישב, והמבול היה מצד הגבורות. וכתיב[18] וישב משה לשפוט את העם, ומשפט ודין הוא מצד הגבורות.

הנתוסף ביש"ב על עמ"ד — הוא מספר צח"ק, בחינת גבורות של יצחק.

הנתוסף בקשו"ת על רכו"ת — הוא מספר ק"פ, שני חיי יצחק[19], גבורות.

(הערות לזהר ב עמ' מ)

---

1) תולדות שם, יד.
2) זח"א ריש פרשת ויצא.
3) קהלת ה, ח.
4) פסחים פח, ב.
5) חיי שרה כד, סג.
6) ברכות ל, ב. במשנה.
7) הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ד, ה.
8) תולדות כו, יח.
9) פרי עץ חיים שער השבת פכ"א. ועיין לקוטי תורה חקת סד, ב.
10 משלי כט, ד.
11) תולדות שם.
12) שם כז, ד.
13) בבא בתרא כה, ב.
14) בראשית רבה פצ"ד, ה.
15) מגילה כא, א.
16) וירא יט, כז.
17) תהלים כט, י.
18) יתרו יח, יג.
19) וישלח לה, כח.

יג, יז – ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה

א. [במד"ר] נשא פי"ד בנשיא השביעי, שלשה אומות אסר הקב"ה לכשנכנסו לארץ לירש את ארצם שנאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב וכן באדום כו' ארץ פלשתים מנין דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך כו' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להתיר שלשתן לישראל, שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה בישעי' סי' י"א פסוק י"ד ומתרגמינן ויתחברון כתף חד לממחי ית פלשתאי די במערבא כו', אדום ומואב משלוח ידם כו'.

ועיין ברבות לך לך ס"פ מ"ד ששלשה אומות לא נתן לו עד לעתיד לבא קני קניזי וקדמוני רק שבעה אומות נתן לו עכשיו ונתבאר במקום אחר שהשבעה אומות הם לברר ז' תחתונים, אבל בירור ג' ראשים עדיין לא ניתן לו בשלימות, אם כן לכאורה פלשתים זהו מבירור הג' ראשים כו' ועל זה נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, ולכן ועדיין לא נחם לא קיבל תנחומין בשלימות כמ"ש ברבות ר"פ בשלח, אבל לעתיד לבא כתיב נחמו נחמו עמי על ידי שיתן להם גם בירור ג' ראשים כו'.

ואפשר לומר דלכן לעתיד לבא פרזות תשב ירושלים על ידי בירור פלשתים מבוי המפולש שלעתיד לבא ישמח ישראל בעושיו, משא"כ בעולם הזה אין שמחה בשלימות כו' עיין ברבות פרשת אחרי פ"כ. ובספר כד הקמח ערך שמחה, ועמ"ש ע"פ צדקת פרזונו בישראל.

אור התורה שמות ח"ב עמוד שנ"ב

יג, ה – ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו

ב. כי ברח העם. לכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם.

אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו'.

ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

תניא פרק ל"א

יד, כז – ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים

ג. וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו'. והנה רז"ל בשמות רבה פכ"א אמרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע הים וכו' א"ל הקב"ה וכו' כך התניתי עמו מתחלה שאני קורע שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו להתניתי עמו מתחילה וכו'.

ונהירנא שראיתי במכתב להרב המקובל הגדול מהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ זלה"ה בספר טל אורות כ"י שדקדק דאם לאיתנו פירושו לתנאו כמו שאמרו רז"ל הא הו"ל לכתוב לאומרו בבקיעת הים לא בחזירתם[1], ופירש בשם רבו מהר"ר ישראל אשכנזי במשז"ל שקריעת ים סוף תהי' לעתיד לבא כמש"ה (ישעי' יא) והחרים ה' את לשון ים מצרים, לכן אי כתב רחמנא גבי הבקיעה הוה אמינא דתנאי אחד התנה הקב"ה בו בפרק ולא עוד, לזה כתב לאיתנו לתנאו בחזרת המים להורות דגם אחר שנקרע הים וחזר כמנהגו הנה זה עומד עדיין בתנאו ליקרע לישראל לעתיד, אלו דבריו דברי פי חכם חן.

ועל פי דבריו יתבאר אצלי לשון בראשית רבה פרשה ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו עכ"ל. ולכאורה יפלא מה הלשון אומרת תנאין התנה וכו' לתנאין שהתנה וכו' ומאן נינהו תנאין לשון רבים, אין כאן אלא תנאי זה וכך כתוב לאיתנו לתנאו יחיד, וכבר הרב מהר"ש יפה נתקשה בזה.

ועל פי דברי הרב הנזכר מה טוב ומה נעים דשפיר דייק רבי יוחנן לומר תנאין התנה הקב"ה עם הים וכו' תנאין תרי ודאי חד תמן וחד לעתיד לבא כדכתיב והחרים ה' את לשון ים מצרים, וז"ש הה"ד וישב הים לאיתנו כלומר דמדכתיב לאיתנו בחזרת המים ולא כתיב כשנבקע הים שמעינן דאכתי פש תנאי אחד לעתיד לבא, וז"ש לתנאין שהתנה עמו.

החיד"א – ראש דוד

טו, א – אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים

ד. השירה הזאת. ר' ברכי' בשם ר' שמואל בר נחמן, נמשלו ישראל כנקבה, מה נקבה זו נוטלת עישור נכסים[2] מאבי' ויוצאה, כך ישראל שבעה עממין שהוא עישור לשבעים אומות, ועל ידי שירשו ישראל כנקבה אמרו שירה בלשון נקבה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, אבל לעתיד לבא עתידין לירש כזכר היורש כל נכסי אביו, הה"ד (יחזקאל מח, ג) מפאת קדימה ועד פאת ימה כו' והם אומרים שירה בלשון זכר, שנאמר (תהלים קמט, א) שירו לה' שיר חדש, חדשה אין כתוב כאן אלא חדש.

שיר השירים רבה פ"א-ח

1) ו קלח תוחיש יטוקל ן"יע.

2) וכו ס"יסכנ רושיע תלטוג ן"יחאה ן"מ תינוזינה תב יבר רמא .חס תובותכ ן"יע.

טו, ב – עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארממנהו

ה. ויהי לי לישועה. נקראת גאולת מצרים 'ישועה' לפי שאחרי' גלות, אבל גאולה העתידה שאין אחרי' גלות נקראת 'ישועות' שנאמר מי יתן מציון ישועות ישראל[3], וכן נקראת 'תשועת עולמים', שנאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים[4].

רבינו בחיי

ו. זה א-לי ואנוהו. אמר להם הקב"ה לישראל בעולם הזה אמרתם לפני פעם אחת זה א-לי, אבל לעתיד לבא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנאמר (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קיוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

שמות רבה פ' כג, טו

קשה דמאי רבותא דשני פעמים והא משנה שלמה האומר מודים מודים משתקין אותו. ויראה בעולם הזה אתם אומרים פעם אחת לרמוז כי משתי שמותיו הקדושים שהם שם אלקים הרומז שהוא אלוק על כל ויכול, ושם המיוחד הרומז על השכר הנצחי כמ"ש ז"ל אני ה' נאמן ליתן שכר, אין אתם משיגים בעולם הזה רק שם אלקים לדעת שהוא אלוק ושולט על כל, אבל שם המיוחד הרומז על השכר הנצחי אין אתם משיגים בעולם הזה דעין לא ראתה כתיב, ועוד דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל לעתיד אתם אומרים ב' פעמים, וזה שכתוב ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה כנגד שם אלקים, זה ה' קוינו לו הוא כנגד שם המיוחד שעתיד ליתן שכר, זהו זה ה' קוינו לו בעולם הזה שיושיענו ויתן לו השכר עכשו שנתן לו נגילה ונשמחה בישועתו.

שמע שלמה

טו, יא – מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא

ז. פירש בילקוט פרשת בשלח סוף רמז ר"ן על פסוק כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אראנו מה שלא הראיתי לאבות שהרי נסים ונפלאות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר מהפלא ונפלאות מה שעשיתי עם אבות וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו עכ"ל.

ואפשר לומר לפי שהביא השל"ה שהם נפלאות גדולות יותר מיציאת מצרים, והיינו לפי שנמשכו ממנו יתברך לבדו שלא על ידי שום אמצעי והיינו כמאמר רז"ל במד"ר ס"פ בא ס"פ י"ט על פסוק כי לא בחפזון תצאו, לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם שנאמר וה' הולך לפניהם יומם, אבל לעתיד לבא אני לבדי שנאמר כי הולך לפניכם ה' וכו'. ר"ל כי אני ובית דיני היינו שנמשך ממנו יתברך דרך אמצעות בית דינו, אבל לעתיד לבא אני לבדי שלא על ידי אמצעות כלל אפילו לא על ידי אמצעות בית דינו, ולכן יהי' נפלאות גדולות יותר. ועיין מה שכתוב על פסוק וברחמים גדולים אקבצך שהם נמשכים מפנימיות עתיק יומין, ועל דרך זה יש לומר ענין נפלאות גדולות לבדו.

תהלים – יהל אור עמוד קנד

טז, טו – וירא בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה

ח. מן הוא כי לא ידעו מה הוא בגימטריא יש[5] עולמות. **נתן ה' לכם לאכלה** בגימטריא שבת, רמז לעולם שכלו שבת שאין אחר אכילתו אכילה, לפיכך **איש אל יותר**, והי' זה כדי להטעימן בכל יום מעין העולם הבא.

מאמרי הרמ"ע מפאנו ז"ל – מאמר מאה קשיטה סימן עב

טז, כה – ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה

ט. היום לא תמצאהו. רבי אלעזר חסמא אומר בעולם הזה אין אתם מוצאים אותו, אבל אתם מוצאים אותו לעולם הבא.

מכילתא

אבל לעולם הבא אתם מוצאין אותו. פירוש שעולם הבא הוא יום שכולו שבת, ואף על פי כן ירד המן, כענין שאמרו שרחים טוחנות מן לצדיקים לעתיד לבוא.

זית רענן

* * *

קשה הלא לעתיד לבא הוא יום שכולו שבת, ואם כן מאי שנא משבת דעכשיו שלא ירד בו המן. וי"ל כי הטעם שכל השפעות יורדים בשבת הוא כמו שכתוב במדרש (ב"ר פ' י"א, ה) לפי שאין לפניו חילוק רשויות, וזה לגבי ההשפעה חיצוניות, אבל לגבי השפעה הפנימית הרי אין דומה הגילוי שבבריאה ליצירה כו', ועיין מה שכתוב מזה בלקוטי תורה פרשת תזריע בד"ה למנצח על השמינית ובתורה אור בסופו בביאור לבסומי בפוריא דרוש השני.

ולעתיד לבא יהי' הגילוי בפנימיות גם כן למטה כמו למעלה, כמו שכתוב בתורה אור יתרו בביאור על פסוק זכור ושמור בדבור אחד לכן יוכל מן לירד גם כן בשבת אף בגשמיות ממש.

אור התורה שמות חלק ב עמוד תרה. תרו.

יז, יג – ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב

י. פירש מהר"ר יעקב אלגאזי זלה"ה על פסוק ויחלש יהושע וגו' בשם הרב מהר"ר חיים אלגאזי זלה"ה, זה תורף דבריו בקצרה, דלמה לא תיקנו על פרשת זכור ברכה, כמו שאר מצוות, שהרי קריאת זכור דאורייתא כמו שכתב

3) ז, גנ סילהת.

4) זי, המ 'יעשי'.

5) תומלוע י"ש קידצו קידצ לכל ליחנהל ה"בקה דיתע" ויצקוע פוס הנשמ וייע "שי יבהוא ליחנהל (אכ, כ ילשמ) רמאנש.

המשך בעמוד ק

◆ יום ראשון ד׳ שבט ◆

יג (יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה:

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַּבְּרִנּוּן יְיָ אֹרַח אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי קָרִיבָא הוּא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִּילְמָא יְזוּעוּן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן קְרָבָא וִיתוּבוּן לְמִצְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וְגוֹ׳ וְלֹא נָחָם •** וְלֹא נִהֲגָם, כְּמוֹ: (שמות לב) ״לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם״, (משלי ו) ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ״. **כִּי קָרוֹב הוּא •** וְנוֹחַ לָשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם, וּמִדְּרִשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ הַרְבֵּה. **בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה •** כְּגוֹן מִלְחֶמֶת (במדבר יד) ״וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳״, (מכילתא) אִם הָלְכוּ דֶּרֶךְ יָשָׁר הָיוּ חוֹזְרִים. וּמָה, אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶּרֶךְ מְעֻקָּם אָמְרוּ: ״נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה״, אִם הוֹלִיכָם בִּפְשׁוּטָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (לְפִי סֵדֶר הַכָּתוּב נִרְאֶה הָרְשִׁימוֹת מְהֻפָּכִים וְעַיֵּן בְּרַבִּי אֵלִיָּהוּ מִזְּרָחִי, וּבְגוּר אַרְיֵה וּבְרַבִּי מָרְדְּכַי יָפֶה יִשּׁוּב נָכוֹן עַל זֶה). **פֶּן יִנָּחֵם •** יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבָה עַל שֶׁיָּצְאוּ וְיִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב. **אור החיים**

(יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

יח וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אֹרַח מַדְבְּרָא יַמָּא דְּסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיַּסֵּב •** הֶסִיבָם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לַדֶּרֶךְ הָעֲקוּמָה. **יַם סוּף •** כְּמוֹ לְיַם סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגָם שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ קָנִים, כְּמוֹ: ״וַתָּשֶׂם בַּסּוּף״, ״קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ״. **וַחֲמֻשִׁים •** אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזֻיָּנִים (לְפִי שֶׁהֶסְבָּתָן בַּמִּדְבָּר, גָּרַם לָהֶם שֶׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שֶׁאִלּוּ הָיָה דֶּרֶךְ יִשּׁוּב לֹא הָיוּ מְחֻמָּשִׁים לָהֶם כָּל מַה שֶּׁצְּרִיכִים, אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְדַעְתּוֹ לִקְנוֹת שָׁם מַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לַמִּדְבָּר, צָרִיךְ לְזַמֵּן כָּל הַצֹּרֶךְ. וְכָתוּב זֶה לֹא נִכְתַּב כִּי אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן, שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ: בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק וּבְמִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְיָן, מֵהֵיכָן הָיוּ לָהֶם כְּלֵי זַיִן, שֶׁהִכּוּ יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב? בְּרַשִׁ״י יָשָׁן) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יהושע א) ״וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמוּשִׁים״, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: מְזָרְזִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) ״וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו״, וְזָרִיז. דָּבָר אַחֵר: חֲמוּשִׁים, אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה יָצְאוּ וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וַיְהִי בְּשַׁלַּח וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן צַעַר בִּמְקוֹם גִּילָה וְרֶנֶן. עוֹד לָמָּה כִּנָּה הָעִנְיָן בְּפַרְעֹה וְלֹא בַּאֲדוֹן הַמַּעֲשִׂים כִּי הוּא הַמּוֹצִיא אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אָכֵן הַכָּתוּב יַגִּיד הַסִּבָּה שֶׁגָּרְמָה כָּל הַצַּעַר שֶׁנִּצְטַעֲרוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְדִיפַת פַּרְעֹה, וְאָמַר תֵּדַע סִבַּת הַדָּבָר לְצַד שֶׁלֹּא הוֹצִיא ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִרְצוֹנוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כָּפָה אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּתְרַצָּה וְשִׁלְּחָם וְאָמַר לָהֶם קוּמוּ צְאוּ מִזֶּה חִשֵּׁב מַחְשָׁבוֹת לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּעִזְרַת הַשֵּׁם, וּבָזֶה גָּרַם צַעַר לְיִשְׂרָאֵל, וְגַם לְעַצְמוֹ גָּרַם אֲבוּד לוֹ וּלְאֻמָּתוֹ. וְצֵא וּלְמַד כִּי הַקב״ה יַקְפִּיד עַל כִּלְיוֹן הַנִּבְרָאִים כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵיהֶם ז״ל (מְגִלָּה י׳:) מַעֲשֵׂה יְדֵי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה. וּכְנֶגֶד כָּל זֶה אָמַר הַכָּתוּב וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר, וּמִי גָּרַם כָּל צַעַר זֶה בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה, שֶׁאִם הָיָה ה׳ מוֹצִיאָם שֶׁלֹּא לִרְצוֹנוֹ הָגַם שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ לְשַׁלְּחָם לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם לִרְדֹּף, אֶלָּא עֵינוֹ הִטְעָתוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ וְלָזֶה חָשַׁב לָשׁוּב לְקַחְתָּם. וְאוֹמְרוֹ וְלֹא נָחָם בּוא״ו בִּתְחִלַּת הוֹדָעַת עִנְיָן, יְכַוֵּן תּוֹסֶפֶת עַל הַגִּדַּת צַעַר הַקּוֹדֵם הָרְמוּז בְּתֵבַת וַיְהִי כַּנִּזְכָּר:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (זֹהַר ח״ב מ״ה:) כִּי כָּל מָקוֹם שֶׁיִּכְנֶה יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם עַם יִרְמֹז עַל עֵרֶב רַב, וְלָזֶה תִּמְצָא בְּעִנְיָן זֶה לִפְעָמִים מַזְכִּיר שְׁמָם הָעָם וְלִפְעָמִים מַזְכִּירָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב וַחֲמוּשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע כִּי הָעָם לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. וְאָמְרוּ ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פמ״ב) כִּי הַשְּׁחָתַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר זֶה הוּא סִבָּתוֹ, הֵם אָמְרוּ נִתְּנָה רֹאשׁ וְגוֹ׳, הֵם אָמְרוּ עֲשֵׂה לָנוּ וְגוֹ׳, וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ וַיְהִי צַעַר גָּדוֹל לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם פֵּרוּשׁ עֵרֶב רַב שֶׁשָּׁלְחָם פַּרְעֹה לֹא ה׳ בָּרוּךְ הוּא הוֹצִיאָם כִּי לֹא בָא אֱלֹהִים לְקַחַת לוֹ אֶלָּא גּוֹי גָּדוֹל נַחֲלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ אֶלָּא פַּרְעֹה שִׁלְּחָם, וְטַעֲמוֹ הָיָה לָכֵף אֶת יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב מִצְרַיִם, וְהֵם מָצְאוּ מָקוֹם לְהִדָּבֵק בְּיִשְׂרָאֵל וְסָבַב בְּתַכְלִיתָם צַעַר לְיִשְׂרָאֵל כַּנִּזְכָּר. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵרָאֶה עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים כִּי קָרוֹב הוּא פֵּרוּשׁ קָרוֹב הוּא לִרְמֹז הָעָם מִקָּרוֹב בָּא וְאֵין לוֹ חֹזֶק בַּקֹּדֶשׁ. אוֹ קָרוֹב הוּא לְהַרְשִׁיעַ וִיסוֹבֵב רָעָה גַּם לְיִשְׂרָאֵל וְהָרָעָה הִיא כִּי אָמַר וְגוֹ׳ פֶּן יִנָּחֵם בִּרְאֹתָם, וְיִדְיַק עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ וְלֹא נָחָם בְּתוֹסֶ׳ וָא״ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן לוֹמַר כִּי זֶה נוֹסָף עַל כַּמָּה צַעַר שֶׁגָּרְמוּ לָהֶם הָרְמוּז בְּתֵבַת וַיְהִי וְגוֹ׳ וְעוֹד לָהֶם וְלֹא נָחָם:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (שָׁם פ״כ) כִּי פַּרְעֹה עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל לְוָיָה, וּלְפִי זֶה יַגִּיד הַכָּתוּב צַעַר הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם מִזֶּה וְאָמַר וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר לְסִבַּת שַׁלַּח פַּרְעֹה כִּי יִצְטָרֵךְ הַדָּבָר לִהְיוֹת שֵׁיטֹל שְׂכַר פְּסִיעוֹתָיו. וְצֵא וּלְמַד מִשְּׂכַר פְּסִיעוֹת שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע נְבוּכַדְנֶצַּר (סַנְהֶדְרִין צ״ו.) וְכָל שֶׁכָּר שֶׁיִּקְצֹב לוֹ ה׳ יִהְיֶה גּוֹרֵם רָעָה לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם ה׳ וּבִטֵּל מִצְוָתוֹ מִמֶּנּוּ וְנִתְחַכֵּם שֶׁלֹּא הוֹלִיכָם דֶּרֶךְ קָרוֹב שֶׁמִּן הַסְּתָם לְשָׁם יַצְרִים פַּרְעֹה לְלַוּוֹתָם וּבָזֶה בָּטְלָה מַחְשַׁבְתּוֹ כְּאִלּוּ לֹא לִוָּה אוֹתָם. נִמְצָא מִי גָּרַם שֶׁלֹּא הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ קָרוֹב לִוְיָתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, וְטַעַם אוֹמְרוֹ וְלֹא נָחָם בְּתוֹסֶפֶת ו׳ לְדֶרֶךְ זֶה לִרְמֹז כִּי צַעַר אַחֵר גָּרַם הַדָּבָר זוּלַת זֶה שֶׁעַל כָּל פָּנִים הִגִּיעוֹ קֵצֶת זְכוּת בַּלְוָיָה וְזֶה סִבָּה שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל בְּסַכָּנָה בִּרְדִיפָתוֹ כָּאֲמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) בַּפָּסוּק וְלֹא קָרַב זֶה וְגוֹ׳ וּבַפָּסוּק מַה תִּצְעַק אֵלַי וְגוֹ׳ וְכַמָּה הַרְפַּתְקֵי דָּעְדוּ עֲלֵיהוּ. וְאוֹמְרוֹ כִּי אָמַר וְגוֹ׳ הוּא טַעַם אַחֵר וּכְאִלּוּ אָמַר וְכִי אָמַר, וְתוֹלְדוֹת מֵחוּשׁוֹ הוּא לְצַד שְׁלִיחַת הָעָם שֶׁהֵם עֵרֶב רַב כְּמוֹ שֶׁרָשַׁמְנוּ בְּדֶרֶךְ ב׳:

יח) **וַחֲמֻשִׁים עָלוּ וְגוֹ׳.** וְאוּלַי כִּי זוּלַת הֱיוֹתָם מְזֻיָּנִים בִּכְלֵי זַיִן לֹא יוֹעִיל מַה שֶּׁיְּסַב ה׳ אוֹתָם לְבַל יַחְזְרוּ בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה כִּי עַל כָּל

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

יט וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּהּ אֲרֵי אוֹמְאָה אוֹמֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מִדְּכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא עִמְּכוֹן:

רש״י ◄ **הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ** • הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם (מכילתא). וְלָמָּה לֹא הִשְׁבִּיעַ לְבָנָיו שֶׁיִּשָּׁאוּהוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שַׁלִּיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סִפֵּק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בָּנַי, לֹא יַנִּיחוּם מִצְרִים לַעֲשׂוֹת. לְכָךְ הִשְׁבִּיעָם לִכְשֶׁיִּגְאָלוּ וְיִצְאוּ מִשָּׁם, שֶׁיִּשָּׁאוּהוּ (סוטה יג). **וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם** • לְאֶחָיו הִשְׁבִּיעַ כֵּן. לָמַדְנוּ שֶׁאַף עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִתְּכֶם״. אור החיים

(כ) וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:

כ וּנְטָלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֵתָם בִּסְטַר מַדְבְּרָא:

רש״י ◄ **וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת** • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹן בָּאוּ מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת.

(כא) וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה:

כא וַיְיָ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא:

רש״י ◄ **לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ** • נָקוּד פַּתָּח, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַנְחוֹתָם, כְּמוֹ (דברים א) ״לַרְאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ״ שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם. אַף כָּאן לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וּמִי הוּא הַשָּׁלִיחַ? עַמּוּד הֶעָנָן, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ מוֹלִיכוֹ לִפְנֵיהֶם. וּמִכָּל מָקוֹם, אֶת עַמּוּד הֶעָנָן הֵכִין לְהַנְחוֹתָם עַל יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי עַמּוּד הֶעָנָן הֵם הוֹלְכִים. עַמּוּד הֶעָנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה, אֶלָּא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פָּנִים יָשׁוּבוּ מִצְרַיְמָה כֵּיָון שֶׁאֵין בְּיָדָם כְּלֵי זַיִן לַעֲרֹךְ עִם אוֹיֵב מִלְחָמָה וְיִרְאוּ עַצְמָן אֲבוּדִים, לָזֶה אָמַר וַחֲמֻשִׁים עָלוּ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ מִלְּבַד טַעַם שֶׁיָּסֵב ה׳ הָיוּ לָהֶם גַּם כֵּן כְּלֵי זַיִן וּבְהִצְטָרְפוּת שְׁנֵי הַטְּעָמִים לֹא יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאוֹתָם מִלְחָמָה וְגוֹ׳:

יט) **פָּקֹד יִפְקֹד וְגוֹ׳.** טַעַם הַכֶּפֶל לְהַצְדִּיק אֱמוּנַת הַדָּבָר. וְזֶה שֶׁעוֹרוֹ פָּקֹד פֵּרוּשׁ הַפְקִידָה שֶׁהִבְטִיחַ ה׳ וַדַּאי יִפְקֹד. עוֹד יִרְצֶה לִרְמֹז עַל ב׳ דְּבָרִים עַל הַרְחָקַת הַגֶּזֶל וְעַל הַקְרָבַת הַתּוֹעֶלֶת, הַרְחָקַת הַגֶּזֶל הִיא הַצָּלָתָם מֵעֲנִי מִצְרַיִם וּמֵעֹל סָבְלָם, וְהַקְרָבַת הַתּוֹעֶלֶת שֶׁיָּצְאוּ בְּרֹב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ט״ו, י״ד) וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל, וְטַעַם שֶׁרָמַז לָהֶם דָּבָר זֶה וּלְפִי שֶׁהוּא נוֹגֵעַ לַשְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר זֶה סִבָּה לִמְנִיעָה לְבַל יַעֲלוּ עַצְמוֹתָיו לְצַד שֶׁיִּהְיוּ טְרוּדִים בַּאֲסִיפַת הוֹן וּטְעִינַת כֶּסֶף וְזָהָב כִּי יִרְבֶּה כְּאוֹמְרָם ז״ל (בְּכוֹרוֹת ה׳:) שֶׁאֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעַן עֲשָׂרָה (צ׳) חֲמוֹרִים מִכֶּסֶף וְזָהָב שֶׁל מִצְרַיִם וְזֶה יִהְיֶה סִבָּה לִמְנִיעַת הַדָּבָר, לָזֶה אָמַר הִשְׁבִּיעַ וְגוֹ׳ לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד גַּם פְּקִידַת הָעִשָּׁר וְאַף עַל פִּי כֵן תִּרְחֲקוּ עַצְמֵיכֶם וְתִסְבְּלוּ עַצְמוֹתַי הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם מֵאֶמְצָעוּת כֵּן הָפְסֵד כְּשֶׁעוּר מַשָּׂאוֹ מִכֶּסֶף וְזָהָב. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן עָשָׂה מֹשֶׁה כְּאוֹמְרָם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פ״כ) שֶׁבִּמְקוֹם שֶׁיִּטְעֹן כֶּסֶף וְזָהָב טָעַן אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף בִּמְקוֹמוֹ וְנָטַל שְׂכָרוֹ עַל הַדָּבָר:

מִזֶּה אִתְּכֶם. טַעַם אוֹמְרוֹ מִזֶּה אֵין לוֹמַר כִּי דַּוְקָא מֹשֶׁה יַעֲלוּהוּ, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְחַזֵּק הַשְּׁבוּעָה שֶׁתִּהְיֶה חֲזָקָה כְּדִין הַנִּשְׁבָּע עַל דַּעַת חֲבֵרוֹ בִּשְׁבִיל טוֹבָה שֶׁעָשָׂה לוֹ, וְלָזֶה הִתְנָה וְאָמַר מִזֶּה פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ׳ פ״ד) בַּפָּסוּק נָסְעוּ מִזֶּה נָסְעוּ מֵהָאַחֲוָה שֶׁהוּא מִנְיָן ז״ה, וְהוּא שֶׁרָמַז לָהֶם כָּאן בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה בְּאוֹמְרוֹ מִזֶּה אִתְּכֶם פֵּרוּשׁ כִּי בְּאֶמְצָעוּת חֶסֶד זֶה שֶׁהֵם נִשְׁבָּעִים לוֹ מַה שֶׁהֵם הִפְרִידוּהוּ מִזֶּה וְנָסְעוּ מֵאַחֲוָתוֹ וְעָשׂוּ מַה שֶׁעָשׂוּ לוֹ עַכְשָׁו יִתְקַן הַדָּבָר וְיִהְיוּ לַאֲחָדִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִתְּכֶם יִהְיוּ חוֹנִים מֵהַנְּסִיעָה לְהִיוֹת אִתָּם עִמָּם וְנֶעְקַר הָעָוֹן הַהוּא וַהֲרֵי הֵם יַחַד בְּאַחֲוָה, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי מָחַל לָהֶם מַה שֶּׁפָּשְׁעוּ בּוֹ בְּעֵד חֶסֶד זֶה שֶׁנִּשְׁבָּעִין לוֹ, וּכְפִי זֶה הִנֵּה הֵם נִשְׁבָּעִים

עַל דַּעְתּוֹ בִּשְׁבִיל טוֹבָה שֶׁעָשָׂה לָהֶם:

כא) **וַה׳ הֹלֵךְ וְגוֹ׳.** אוֹמְרוֹ לַנְחֹתָם פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת לָהֶם נֹחַ הַדֶּרֶךְ כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ יְמֵי הַחֹם חוֹפֵף ה׳ עֲלֵיהֶם בְּעַמּוּד עָנָן לְבַל יַכֵּם הַשֶּׁמֶשׁ. וְלָזֶה לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עַמּוּד הָעָנָן אֶלָּא בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, וְעָנָן זֶה הוּא לְבַד מֵעָנָן הַקּוֹדֵם לָהֶם לְיַשֵּׁר הַמַּעֲקָשִׁים לְהַשְׁפִּיל הַגְּבוֹהַּ וּלְהַגְבִּיהַּ הַנָּמוּךְ וּלְהַרְאוֹתָם הַדֶּרֶךְ. וְיֵשׁ רְאָיָה לָזֶה מִמָּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (א׳ ל״ג) הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ לַיְלָה לְרָאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם, וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב ג׳. הָא׳ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם זֶה הָיָה מְשַׁמֵּשׁ תָּמִיד לִפְנֵיהֶם פֵּרוּשׁ מַקְדִּים לָלֶכֶת קֹדֶם לָהֶם. הַב׳ עַמּוּד הָאֵשׁ לְרָאוֹתְכֶם וְגוֹ׳. הַג׳ וּבֶעָנָן יוֹמָם, וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם שֶׁעָנָן זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא חוֹפֵף מֵהַכּוֹתָם שֶׁמֶשׁ. וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רש״י לְהַנְחוֹתָם וְחָסֵר הֵ״א וְהֵבִיא חֹבֵר לְרָאוֹתְכֶם כִּי לְפִי דְּבָרֵנוּ גַּם כָּאן גַּם שָׁם אֵינָהּ חֲסֵרָה הֵ״א, וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

וְלַיְלָה וְגוֹ׳ לְהָאִיר וְגוֹ׳. קֶשֶׁה לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (שַׁבָּת כ״ב:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁכָּל מ׳ שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ שֶׁהָיוּ רוֹאִים אֲפִלּוּ מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַטָּפִיחַ, וְאֵין לוֹמַר כִּי עַל זְמַן הַלַּיְלָה הוּא אוֹמֵר שֶׁאֵין זֶה פְּשַׁט אוֹמְרָם לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ כִּי מַה בָּא לְמַעֵט אִם לֹא שֶׁנֹּאמַר אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּיּוֹם וְאִם כֵּן הַלַּיְלָה לָמָּה לֹא יָאִיר כַּיּוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין לַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהֲצְרַךְ לְעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם. וּלְהָבִין הָעִנְיָן יֵשׁ לְדַקְדֵּק עוֹד אוֹמְרוֹ לָלֶכֶת יוֹמָם וָלַיְלָה לָמָּה לֹא הִסְפִּיק טַעַם לְהָאִיר לָהֶם שֶׁהֲצְרַךְ לוֹמַר לָלֶכֶת וְגוֹ׳:

אָכֵן כַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא לְעוֹלָם שֶׁלֹּא זָז אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל תָּמִיד כְּמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז״ל שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָדַעַת כִּי הָאוֹר הַקָּדוֹשׁ הַלָּזֶה לֹא הָיָה מִתְפַּשֵּׁט חוּץ מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל אֶלָּא דַּוְקָא בְּמוֹשְׁבוֹתָם. וְיֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר וּמַה גַּם בְּמִדְבָּר הָרַע שֶׁהוּא מָדוֹר שֶׁל מַחֲנֵה טֻמְאָה כִּי שָׁם הִרְגִּיעָה הַקְלִפָּה כַּיָּדוּעַ בְּדִבְרֵי הַקְּדוֹשִׁים (זֹהַר ח״א קכ״ו.) וְכֵיָון שֶׁכֵּן לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לְהָנוֹת מֵאוֹר

(כב) לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃

כב לָא עָדֵי עַמּוּדָא דַעֲנָנָא בִּימָמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא קֳדָם עַמָּא׃

רש״י◄ **לֹא יָמִישׁ** • הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶת עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה. מַגִּיד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן, (שבת כג) שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלֶה זֶה.

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם׃

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוּן וְיִשְׁרוּן קֳדָם פּוּם חִירָתָא בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם בְּעֵיל צְפוֹן לְקִבְלֵהּ תִּשְׁרוּן עַל יַמָּא׃

רש״י◄ **וְיָשֻׁבוּ** • לַאֲחוֹרֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקָּרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה, שֶׁיֹּאמַר: תּוֹעִים הֵם בַּדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״. **וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת** • (מכילתא) הוּא פִּיתֹם, וְעַכְשָׁו נִקְרָא פִּי הַחִירֹת, עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין. וְהֵם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוֹהִים זְקוּפִים, וְהַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם קָרוּי פִּי הַסְּלָעִים. **לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן** • (מכילתא) הוּא נִשְׁאַר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּדֵי לְהַטְעוֹתָן שֶׁיֹּאמְרוּ קָשֶׁה יִרְאָתָן, וְעָלָיו פֵּרַשׁ אִיּוֹב: (איוב יב) ״מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם״. **אור החיים**

(ג) וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃

ג וְיֵימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא אֲחַד עֲלֵיהוֹן מַדְבְּרָא׃

רש״י◄ **וְאָמַר פַּרְעֹה** • כְּשֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים לַאֲחוֹרֵיהֶם. **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל** • עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן: ״ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם״, עֲלֵיכֶם, (בראשית כ) ״אִמְרִי לִי אָחִי הוּא״, אִמְרִי עָלַי. **נְבֻכִים הֵם** • כְּלוּאִים וּמְשֻׁקָּעִים, וּבְלַעַ״ז: שירי״ר, כְּמוֹ: (תהלים פד) ״בְּעֵמֶק הַבָּכָא״, (איוב כא) ״מִבְּכִי נְהָרוֹת״, (שם לח) ״נִבְכֵי יָם״. נְבֻכִים הֵם, כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ וּלְהֵיכָן יֵלְכוּ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעֲלִיוֹן אֶלָּא בְּמַחֲנֵיהֶם אֲבָל חוּץ לְמַחֲנֵיהֶם לַיְלָה יַחְשִׁיךְ כְּסֵדֶר הָעוֹלָם. וְהִנֵּה אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים בַּלַּיְלָה כְּשֶׁיַּחְפֹּץ ה׳ לָלֶכֶת לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְאוֹר עַמּוּד הָאֵשׁ כִּי לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר ה׳ בְּמוֹשְׁבוֹתָם אֶלָּא לְסִבַּת הֲלִיכָתָם בַּלַּיְלָה הֵצְרְכוּ לְעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לְמֵרָחוֹק חוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְהַכִּיר מָקוֹם שֶׁיֵּלְכוּ בוֹ חוּץ לְמַחֲנֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְהָאִיר לָהֶם, וְטַעַם אוֹר זֶה הוּא לָלֶכֶת יוֹמָם וָלַיְלָה פֵּרוּשׁ בְּשָׁוֶה כְּשֵׁם שֶׁבַּיּוֹם מִלְּבַד אוֹר ה׳ הַנּוֹצֵץ עֲלֵיהֶם הָיוּ רוֹאִים אוֹר לְמֵרָחוֹק בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּמוֹ כֵן הָיוּ רוֹאִים בַּלַּיְלָה בְּאֶמְצָעוּת עַמּוּד הָאֵשׁ. וּבָזֶה יִטְעַם בֵּאוּר מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים בָּאֵשׁ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ פֵּרוּשׁ לְרַאֹתְכֶם כְּדֵי לַרְאוֹתְכֶם. כְּדֵי שֶׁתִּרְאוּ אוֹתָם, לֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ״י לְהַרְאוֹתְכֶם וְחָסֵר ה״א וְהֵבִיא מֵהַנְּבִיאִים וּמִהַכְּתוּבִים חָבֵר לָהּ כִּי אֵין אָנוּ צְרִיכִים לָזֶה, וּבֵאֵר הַכ׳ דְּבָרָיו כִּי דִּבְרָנוּ נַגִּיד בְּאוֹמְרוֹ לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ וְלִדְבָרָיו הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא לְהִיוֹת שֶׁהָיָה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אוֹר עוֹלָם בְּמוֹשְׁבוֹתָם וְלֹא בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר עַדַּיִן לֹא בָּאוּ שָׁמָּה לָזֶה אָמַר כִּי עַמּוּד [אֵשׁ] טַעֲמוֹ הוּא כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ לְשׁוֹן עָתִיד וְהָבֵן וְהֵם דִּבְרֵנוּ עַצְמָם. וּמִעַתָּה אֵין הֶבְדֵּל בֵּין הַיּוֹם לַלַּיְלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיוּ מַכִּירִים זְמַן יוֹם וּזְמַן לַיְלָה אֶלָּא עַל יְדֵי הִשְׁתַּנּוּת הָעֲנָנִים:

ב) **דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְיָשֻׁבוּ וְגוֹ׳.** הִנֵּה כָּל רוֹאֶה יִקְהֶה בָּזֶה לָמָּה יִצְטָרֵךְ ה׳ לְהַעֲרִים חַס וְשָׁלוֹם עַל הַדָּבָר וְהוּא עָשֹׂה יַעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ בְּלֵב פַּרְעֹה לְרִדְּף:

אָכֵן בְּהַשְׂכִּיל בַּמֶּה שֶׁקָּדַם לָנוּ בִּידִיעַת מִדַּת הַבּוֹרֵא כִּי חָפֵץ לְמַעַן צַדֵּק יִשְׂרָאֵל הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר ה׳ בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁנִּתְחַכֵּם לְבַל יִכָּשְׁלוּ בְּהַכְעָסָה לַבּוֹרֵא וְיֹאמְרוּ דִּבְרֵי נָאוּץ שֶׁאָמְרוּ אַחַר כָּךְ (פסוק י״א) הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים וְגוֹ׳ הֲלֹא וְגוֹ׳ טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ וְנִתְחַכֵּם ה׳ וְעָשָׂה דָּבָר מֵרֻגָּשׁ וּמֻכָּר לָהֶם כִּי ה׳ יָעַץ עַל פַּרְעֹה רָעָה וּמִתְחַכֵּם אֵלָיו לְהוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם לִרְדֹּף אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִכָּבֵד בּוֹ. וּמַעֲתָּה אֵין מָקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לָחוּשׁ לְפַרְעֹה וְאַדְרַבָּה יָחִילוּ דְּרָכָיו לִרְאוֹת נִקְמָתָם בּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַבּוֹרֵא לוֹמַר לָהֶם הַדְּבָרִים בַּפֶּה לְבַד כִּי הוּא יְחַזֵּק לֵב פַּרְעֹה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם כִּי לֹא יַעֲשׂוּ הַדְּבָרִים בְּהֶם רֹשֶׁם וּבְרֹאוֹת אוֹתוֹ יִרְעָשׁוּ וְיִתְּנוּ רֹאשׁ לָשׁוּב אֵלָיו מִמּוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם, לָזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲנוּ וַיַּעֲשׂוּ מַעֲשֶׂה הַמּוּכָן לִרְדֹּף פַּרְעֹה אַחֲרֵיהֶם וְדָבָר זֶה יַרְגִּישֵׁם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם רֹשֶׁם כִּי הֵם הָעוֹשִׂים הֶכָּנָה בְּהַרְגָּשָׁה רְעוּשָׁה שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְלַחֲנוֹת בְּמָקוֹם מְיֻחָד שֶׁמִּמֶּנּוּ יִטְעֶה פַּרְעֹה לִרְדֹּף אוֹתָם וּבָזֶה לֹא יִפְחַד לִבָּם וּבְבוֹאוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל כִּי יֻחֲזֶה נָקָם בְּאוֹיְבוֹ, וְתִמְצָא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל בְּהֶחֱלֵט. וְצָא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּרֹאוֹתוֹ וּמִזֶּה תַּקִּישׁ מַה הָיוּ עוֹשִׂים זוּלַת הַחֲזָרָה וְהָבֵן:

ג) **וְאָמַר פַּרְעֹה וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיָּשׁוּב הַמַּגִּיד הוּא יוֹדִיעוֹ כָּל אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיו:

(ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃

ד וֶאֱתַקַּף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְיִרְדַּף בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵהּ וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וַעֲבָדוּ כֵן׃

רש״י◄ **וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה** • כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים, שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל לח) ״וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ וְגוֹ׳״, וְאַחַר כָּךְ: ״וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי וְגוֹ׳״. וְאוֹמֵר: (תהלים עו) ״שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קָשֶׁת״, וְאַחַר כָּךְ: ״נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים״. וְאוֹמֵר: (שם ט) ״נוֹדַע ה׳ מִשְׁפָּט עָשָׂה״. **בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ** • הוּא הִתְחִיל בַּעֲבֵרָה, וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֵּרְעָנוּת (מכילתא)◆. **וַיַּעֲשׂוּ־כֵן** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל מֹשֶׁה, וְלֹא אָמְרוּ: הֵיאָךְ נִתְקָרֵב אֶל רוֹדְפֵינוּ, אָנוּ צְרִיכִים לִבְרֹחַ, אֶלָּא אָמְרוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא דִּבְרֵי בֶן עַמְרָם (מכילתא)◆.

(ה) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃

ה וְאִתְחַוָּא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי אֲזַל עַמָּא וְאִתְהַפִּיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעַבְדּוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמָרוּ מָא דָּא עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפָּלְחָנָנָא׃

רש״י◄ **וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם** • אִיקְטוֹרִין שָׁלַח עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁלִשֶׁת יָמִים שֶׁקָּבְעוּ לֵילֵךְ וְלָשׁוּב, וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה בַּיּוֹם הָרְבִיעִי. (מכילתא) וּבַחֲמִשִּׁי וּבַשִּׁשִּׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלֵיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם. (פ״ק דסוטה) בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. לְכָךְ אָנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. **וַיֵּהָפֵךְ** • נֶהֱפַךְ מִמַּה שֶּׁהָיָה, שֶׁהָרֵי אָמַר לָהֶם: (לעיל יב) ״קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי״ וְנֶהֱפַךְ לְבַב עֲבָדָיו, שֶׁהָרֵי לְשֶׁעָבַר הָיוּ אוֹמְרִים: ״עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ״? וְעַכְשָׁו, נֶהֱפְכוּ לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם בִּשְׁבִיל מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם. **מֵעָבְדֵנוּ** • מֵעֲבֹד אוֹתָנוּ. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ וְגוֹ׳ כִּי בָרַח וְגוֹ׳ וַיֵּהָפֵךְ לְבַב וְגוֹ׳ אֶל הָעָם. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ כִּי בָרַח וְלֹא אָמַר כִּי הָלַךְ שֶׁיֵּרָאֶה שֶׁרָאוּ בָּהֶם סִימַן בְּרִיחָה. עוֹד קָשֶׁה אוֹמְרוֹ וַיֵּהָפֵךְ וְגוֹ׳ מַשְׁמָע שֶׁנִּתְחָרְטוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשׂוּהוּ וְהַדְּבָרִים תְּמוּהִים וְכִי לִרְצוֹנָם עָשׂוּ וַהֲלֹא הֵכִּוּ מַכּוֹת גְּדוֹלוֹת עַד כְּמְעַט סָפוּ וְתַמּוּ וּבְעַל כָּרְחָם שִׁלָּחוּם וְאֵיךְ יֵהָפֵךְ לִבָּם בַּדָּבָר שֶׁלֹּא לִרְצוֹנָם עָשׂוּהוּ, וְקָשֶׁה עוֹד אוֹמְרָם מַה זֹּאת עָשִׂינוּ וְגוֹ׳ כְּמִתְרַעֲמִים עַל עַצְמָם עַל עֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן וַהֲלֹא לֹא עָשׂוּ אֶלָּא בְּעַל כָּרְחָם וּמַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם עַל דָּבָר שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם ז״ל (זֹהַר ח״ב מ״ה:) כִּי הָעָם הוּא עֵרֶב רַב וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה. וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב כָּךְ הוּא וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם פֵּרוּשׁ הָעָם אֲשֶׁר שָׁלַח הוּא עִם יִשְׂרָאֵל לְטַעַם נָכוֹן אֶצְלוֹ לְהָשִׁיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵן עַתָּה בָּרְחוּ וְהָלְכוּ לָהֶם וּלְאֵלּוּ יִתְיַחֵס הַבְּרִיחָה כִּי זוּלַת הַבְּרִיחָה אֵין מַצִּילָם מִיַּד פַּרְעֹה כִּי הֵם עִמּוֹ וַעֲבָדָיו, וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁנִּחֲמוּ עַל אֲשֶׁר שִׁלְּחוּם פֵּרוּשׁ לָעָם לֹא לְיִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ מַה זֹּאת עָשִׂינוּ פֵּרוּשׁ תְּמוּהִים הֵם עַל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁשִּׁלְּחוּ הָעָם, וְטַעַם הַתְּמִיהָה הוּא כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ פֵּרוּשׁוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (יַלְקוּט ר״ח) כִּי פַּרְעֹה כָּתַב גֵּט שִׁחְרוּר לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם הֲרֵי אַתֶּם לְעַצְמֵיכֶם הֲרֵי אַתֶּם בְּנֵי חוֹרִין, וְהוּא אוֹמְרוֹ שִׁלַּחְנוּ בְּגֵט שִׁלּוּחִים, מֵעָבְדֵנוּ שֶׁאֵין לָהֶם מִשְׁפַּט עֶבֶד, וַהֲגַם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעָלָה עַל דַּעְתָּם שֶׁיַּחְזְרוּ לֹא יַעֲבֹד בָּהֶם עוֹד עֲבוֹדַת עֶבֶד, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן תַּחְזֹר הָעֲבוֹדָה הַצְּרִיכָה לַמֶּלֶךְ עַל הָעָם, וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁבָּרַח הָעָם מִי יַעֲבֹד. גַּם בָּזֶה רָמַז לָמָּה לֹא חָשְׁשׁוּ עַל בְּרִיחַת הָעָם הַנִּזְכָּר כְּשֶׁיַּרְגִּישׁוּ שֶׁתִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם, וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד הֵכִינוּ עַצְמָם לִרְדֹּף, וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי אֵין הִרְדִּיפָה אֶלָּא עַל הָעָם וְאָמַר הַכָּתוּב כִּי ה׳ חִזֵּק לִבּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה וַיִּרְדֹּף גַּם אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא לָעָם בִּלְבַד:

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בֹּא (י׳ ז׳) כִּי טַעַם שֶׁהִחְשׁוּ עָרְפָּם פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו הוּא לְחָשְׁבָם כִּי דִּבְרֵי ה׳ בְּדֶרֶךְ זֶה הֵם דֶּרֶךְ עָרְמָה וְזֶה יַגִּיד כִּי לֹא יוּכַל עֲשׂוֹת כָּל חֶפְצוֹ חַס וְשָׁלוֹם, וְהִנֵּה בְּיוֹם הַכּוֹת ה׳ אוֹתָם בְּכוֹרוֹת וַיְמַדֵּדֵם פְּגָרִים מֵתִים רָעָשׁוּ וְרָעֲדוּ וְהִצְדִּיקוּ הַדְּבָרִים כִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּל יָכוֹל לְהַחֲרִיב עוֹלָם וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִצְרַיִם וּלְפִי סְבָרָא זוֹ יִתְחַיְּבוּ לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁאָמַר ה׳ דֶּרֶךְ ג׳ יָמִים אֵין עָרְמָה חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא אֱמֶת יֶהֱגֶה וְהוֹכָחַת פַּרְעֹה מִמַּה שֶּׁהוֹלְכִים כֻּלָּם יַחַד אֵינָהּ הוֹכָחָה כַּטַּעַם הָאָמוּר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה (שָׁם) כִּי חַג ה׳ וְגוֹ׳ וְזֶה הָיָה לָהֶם לְמִשְׁעָן שֶׁהִשְׁאִילוּ מָמוֹנָם וְהוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל כִּי נִתְחַזֵּק בְּלִבָּם כִּי שׁוּב יָשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם, גַּם לֹא חָשְׁשׁוּ כִּי עָשָׂה ה׳ הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ זֶה כְּדֵי שֶׁיַּשְׁאִילוּם לְצַד שֶׁהָיָה ה׳ יָכוֹל לְהַכְרִיחָם גַּם עַל זֶה לָתֵת כָּל מָמוֹנָם, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פי״ד) שֶׁגִּלּוּ מַצְפּוּנֵיהֶם בִּימֵי חִשֹּׁךְ מִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם בָּזֶה וְאִם כֵּן מִטַּעַם זֶה הָיָה לָהֶם לִטֹּל הַכֹּל בְּאֵין רוֹאֶה, וְכַאֲשֶׁר הִגִּיד הַמַּגִּיד לְפַרְעֹה אָמַר אֵלָיו כִּי בָרַח הָעָם פֵּרוּשׁ לְפִי מַה שֶּׁעָלָה בְּמַסְקָנָתָם כְּפִי הַהוֹכָחוֹת כִּי מֵה׳ לֹא הָיָה הַדָּבָר בְּהַחְלֵט הֲלִיכוֹת עוֹלָם אִם כֵּן מַה שֶּׁלֹּא רָצוּ יִשְׂרָאֵל לַחֲזֹר כִּי רָצוּ לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם וְלָלֶכֶת הֲלִיכָה מֻחְלֶטֶת וְלֹא מִן הַשֵּׁם הוּא הַדָּבָר, לָזֶה וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל הָעָם פֵּרוּשׁ לֹא לְצַד הַמּוֹצִיא כִּי הַמּוֹצִיא עֲדַיִן בְּחֶזְקַת כִּי לֹא הוֹצִיא אֶלָּא לְשָׁעָה אֶלָּא לְמַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לָעָם לְמָה לֹא חָשְׁשׁוּ לָהֶם שֶׁיִּבְרְחוּ, וְהוּא אוֹמְרָם מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁהָיָה לָנוּ לְשָׁלְחָם לִגְזֵרַת אֱלֹהֵיהֶם אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיֵינוּ שׁוֹלְחִים אוֹתָם בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁיּוּכְלוּ לִבְרֹחַ מֵעָבְדֵנוּ, כִּי הָיוּ יְכוֹלִין לִשְׁלֹחַ עִמָּהֶם חֵיל מִצְרַיִם וְרִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו עַד עֶבֶד אֱלֹהֵיהֶם בַּמִּדְבָּר וְיָשׁוּבוּ לְמִצְרַיִם:

אוֹ יֹאמַר כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַמַּגִּיד שֶׁהִגִּיד שֶׁבָּרְחוּ נִתְהַפֵּךְ לְבַב פַּרְעֹה עַל מַה שֶּׁהִכְרִיעוּ כִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּל יָכוֹל וְזֶה לְךָ הָאוֹת בְּבֵרוּר כִּי לֹא יָכוֹל עַל הַכֹּל מִמַּה שֶּׁדִּבֵּר דֶּרֶךְ עָרְמָה אָמַר מֵעַתָּה בְּמוֹפֵת חוֹתֵךְ כִּי לֹא הָיָה בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם כֹּחַ לְהוֹצִיאָם בְּהֶחְלֵט וְהֲצָרַךְ לְגִנְבַת דַּעַת, וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר לְבַב לוֹמַר כִּי ב׳ לְבָבוֹת הֶכְרִעוּ בַּדָּבָר כִּי הַגַּם שֶׁבִּתְחִלָּה קֹדֶם שִׁלַּח יִשְׂרָאֵל הָיָה חוֹשֵׁב מַחְשָׁבָה זוֹ כִּי אֵין כֹּחַ בְּיָדוֹ לְהוֹצִיאָם בְּהֶחְלֵט מִמַּה שֶּׁשּׁוֹאֵל בְּדֶרֶךְ זֶה אַף עַל פִּי כֵן הָיָה לוֹ לֵב אֶחָד דּוֹחֶה סְבָרָא זוֹ וְאוֹמֵר אוּלַי כִּי אֵינוֹ חָפֵץ בָּהֶם אֶלָּא לְשָׁעָה, וּמֵעַתָּה פָּרְחָה לָהּ טַעֲנָה זוֹ וְהִסְכִּימוּ

(ו) **וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:**

ו וְטַקִּיס יָת רְתִכֵּהּ וְיָת עַמֵּהּ דַּבַּר עִמֵּהּ:

רש״י◄ **וַיֶּאְסֹר אֶת רִכְבּוֹ** • הוּא בְּעַצְמוֹ (מכילתא). **וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ** • מְשָׁכָם בִּדְבָרִים: לָקִינוּ, וְנָטְלוּ מָמוֹנֵנוּ וְשִׁלַּחְנוּם, בּוֹאוּ עִמִּי, וַאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כִּשְׁאָר מְלָכִים: דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים, עֲבָדָיו קוֹדְמִין לוֹ בַּמִּלְחָמָה, וַאֲנִי אֵקְדִּים לִפְנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּפַרְעֹה הִקְרִיב״, הִקְרִיב עַצְמוֹ וּמִהֵר לִפְנֵי חֵילוֹתָיו. דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים לִטֹּל בִּזָּה בָּרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁיִּבְחַר, אֲנִי אֶשְׁוֶה עִמָּכֶם בַּחֵלֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲחַלֵּק שָׁלָל״. **אור החיים**

(ז) **וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ:**

ז וּדְבַר שִׁתְּ מְאָה רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל רְתִכֵּי מִצְרָאֵי וְגִבָּרִין מְמַנָּן עַל כֻּלְּהוֹן:

רש״י◄ **בָּחוּר** • נִבְחָרִים. בָּחוּר, לְשׁוֹן יָחִיד, כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שֶׁבְּמִנְיָן זֶה הָיָה בָּחוּר. **וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם** • וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאָר הָרֶכֶב (מכילתא). וּמֵהֵיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ? אִם תֹּאמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם, הֲרֵי נֶאֱמַר: (לעיל ט) ״וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם״, וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא נֶאֱמַר: (שם י) ״וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ״. מִשֶּׁל מִי הָיוּ? מֵ״הַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה׳״. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּשֵׁר שֶׁבַּמִּצְרִים, הֲרֹג! טוֹב שֶׁבִּנְחָשִׁים, רְצֹץ אֶת מֹחוֹ!. **וְשָׁלִשִׁם עַל כֻּלּוֹ** • שָׂרֵי צְבָאוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ׳ 160)

טוֹב שֶׁבִּנְחָשִׁים רְצֹץ אֶת מֹחוֹ (רש״י יד, ז)

חֲז״ל אוֹמְרִים עַל הַנָּחָשׁ ״דָּא יֵצֶר הָרַע״. וְהִנֵּה יָדוּעַ הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַפָּסוּק ״יְגִיעַ **כַּפָּיִךָ** כִּי תֹּאכֵל״, שֶׁהַיְגִיעָה בְּפַרְנָסָה צְרִיכָה לִהֵעָשׂוֹת רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, אַךְ הָרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת תָּמִיד מָלֵא בְּתוֹרָה. זֶהוּ רְצֹץ אֶת מֹחוֹ – יֵשׁ לְרוֹצֵץ אֶת הַמֹּחַ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, כְּדֵי שֶׁהַמֹּחַ יִתְמַסֵּר כֻּלּוֹ לְתוֹרָה וְלִקְדֻשָּׁה.

(ח) **וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:**

ח וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפָקוּ בְּרֵישׁ גְּלֵי:

רש״י◄ **וַיְחַזֵּק ה׳ אֶת לֵב פַּרְעֹה** • שֶׁהָיָה תּוֹלֶה אִם לִרְדֹּף אִם לָאו, וְחִזֵּק אֶת לִבּוֹ לִרְדֹּף. **בְּיָד רָמָה** • (מכילתא) בִּגְבוּרָה גְּבֹהָה וּמְפֻרְסֶמֶת. **אור החיים**

◆ יום שני ה׳ שבט ◆

(ט) **וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן:**

ט וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרָן עַל יַמָּא כָּל סוּסָוַת רְתִכֵּי פַרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשְׁרְיָתֵהּ עַל פּוּם חִירָתָא קֳדָם בְּעֵיל צָפוֹן:

(י) **וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:**

י וּפַרְעֹה קְרֵב וּזְקָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאֵי נָטְלִין בַּתְרֵיהוֹן וּדְחִילוּ לַחֲדָא וּזְעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **וּפַרְעֹה הִקְרִיב** • הָיָה לוֹ לִכְתֹּב וּפַרְעֹה קָרַב, מַהוּ הִקְרִיב? הִקְרִיב עַצְמוֹ וְנִתְאַמֵּץ לִקְדֹּם לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם. **נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם** • בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: ״וְהִנֵּה מִצְרַיִם נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם״, רָאוּ שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב׳ הַלְּבָבוֹת יַחַד אֶל הָעָם לִבְלְתִּי שַׁלְּחָם שֶׁהֵבְרַר אֶצְלָם צַד הָאַחֵר. וְאָמְרוּ מַה פְּעֻלָּה רָעָה זֹאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ וְגוֹ׳ שֶׁלְּמַפְרֵעַ אָנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיאָם בְּהֶחְלֵט מִטַּעַם שֶׁכָּתְבָנוּ לָזֶה וַיֶּאֱסֹר אֶת רִכְבּוֹ:

ו) **וְאֶת עַמּוֹ לָקַח וְגוֹ׳.** כִּי לֹא הָיָה בַּמַּשָּׂא וּמַתָּן שֶׁכָּתְבָנוּ אֶלָּא הוּא וַעֲבָדָיו אֲבָל עַמּוֹ הֵצְרַךְ לְקַחְתָּם בִּדְבָרִים כִּי הָיוּ יְרֵאִים לְנַפְשָׁם:

ח) **וַיְחַזֵּק וְגוֹ׳ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ הֵצְרַךְ ה׳ לְחַזֵּק לִבּוֹ כִּי הָיָה לוֹ לָתֵת לֵב לְאֹפֶן וְסֵדֶר יְצִיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה בְּיָד רָמָה וְזֶה יַגִּיד כִּי פְּסָקָה יַד מוֹשֵׁל מֵעֲלֵיהֶם וּמִזֶּה הָיָה לוֹ לִהְיוֹת נִרְתָּע אֶלָּא שֶׁה׳ חִזֵּק לִבּוֹ וְחָשַׁב מַחְשָׁבוֹת הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה וַיִּרְדֹּף וְגוֹ׳:

נוֹסֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם לַעֲזֹר לְמִצְרַיִם. (תנחומא) • **וַיִּצְעֲקוּ** • (מכילתא) **תָּפְשׁוּ אֱמָנוּת אֲבוֹתָם**: בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית יט) ״אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם״, בְּיִצְחָק: (שם כד) ״לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה״, בְּיַעֲקֹב: (שם כח) ״וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם״.

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות יא עמ׳ 53)

תָּפְשׁוּ אֱמָנוּת אֲבוֹתָם (רש״י יד, י)

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ ״הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים גּוֹ״ – הָיָה זֶה לְאַחַר שֶׁצָּעֲקוּ אֶל ה׳ וְלֹא נַעֲנוּ, שֶׁאָז הִתְחִילוּ לְהִתְאוֹנֵן. אוֹ יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ קְבוּצוֹת שׁוֹנוֹת, וּמִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה (רְאֵה רַמְבַּ״ן). וְעַל דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק (וַיֵּשֶׁב לז, כ) לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ . . וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו, שֶׁמִּי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. **אור החיים**

(יא) **וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרָיִם:**

יא וְאָמְרוּ לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לְמִמַּת בְּמַדְבְּרָא מָא דָא עֲבַדְתָּא לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם:

רש״י ◄ **הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים** • וְכִי מֵחֲמַת חֶסְרוֹן קְבָרִים, שֶׁאֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לִיקָּבֵר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם? שיפו״ר פלינצס״א דינו״ן פושי״ש בְּלַעַ״ז.

(יב) **הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עָבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר:**

יב הֲלָא דֵין פִּתְגָּמָא דִּי מַלֵּלְנָא עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימַר שְׁבוֹק מִנָּנָא וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי אֲרֵי טַב לָנָא דְּנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי מִדְּנָמוּת בְּמַדְבְּרָא:

רש״י ◄ **אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם** • (מכילתא) וְהֵיכָן דִּבְּרוּ? ״יֵרָא ה׳ עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט״. **מִמֻּתֵנוּ** • מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְאִם הָיָה נָקוּד מְלֵאפוֹם (רָצָה לוֹמַר: חוֹלָם, כַּנּוֹדַע לְבַעֲלֵי דִּקְדּוּק שֶׁקָּרְאוּ חוֹלָם – מְלֵאפוֹם, וְעַיֵּן לְקַמָּן פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּרַשִׁ״י פָּסוּק ״פֶּן יִפְרֹץ״) הָיָה נִבְאָר מִמִּיתָתֵנוּ, עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד בְּשׁוּרוּק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְכֵן: ״מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ״, שֶׁנָּמוּת, וְכֵן: (שמואל ב יט) ״מִי יִתֵּן מוּתִי״ דְּאַבְשָׁלוֹם, שֶׁאָמוּת, כְּמוֹ: (צפניה ג) ״לְיוֹם קוּמִי לָעַד״, (דברי הימים ב יח) ״עַד שׁוּבִי בְּשָׁלוֹם״, שֶׁאָקוּם, שֶׁאָשׁוּב.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **וּפַרְעֹה הִקְרִיב וְגוֹ׳ וְהִנֵּה מִצְרַיִם וְגוֹ׳.**

צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר זֶה וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁקֹּדֶם לוֹמַר וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם וְגוֹ׳. וְאָמַר עוֹד וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ וְגוֹ׳ גַּם לָמָּה הִתְחִיל הַסִּבָּה בְּפַרְעֹה וְגָמַר אֹמֶר בְּמִצְרַיִם דִּכְתִיב וְהִנֵּה מִצְרַיִם שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וְהִנֵּה פַּרְעֹה וְגוֹ׳. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ נֹסֵעַ לְשׁוֹן יָחִיד וְגוֹ׳ עַל מִצְרַיִם שֶׁהֵם רַבִּים. וּלְהָבִין הַכָּתוּב יֵשׁ לְהָעִיר הָעָרָה גְּדוֹלָה בְּדִבְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים וְגוֹ׳ מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ וְגוֹ׳ כַּנִּשְׁמָע שֶׁהַדָּבָר לָהֶם חָדָשׁ וְאֵין זֶה אֱמֶת כִּי כְּבָר הוֹדִיעָם ה׳ כִּי יְחַזֵּק לִבּוֹ לִרְדֹּף לְהִכָּבֵד בּוֹ וְהֵעִירָם בָּזֶה בַּמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר צִוָּה לָהֶם עֲשׂוֹת שֶׁיָּשׁוּבוּ וַיִּחָנוּ וְגוֹ׳ כְּדֵי שֶׁיִּטְעֶה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ כֵּן הֲרֵי הֵכִינוּ עַצְמָם לְהִטָּעוֹתוֹ לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם אִם כֵּן מִנַּיִן נִכְנַס לָהֶם הַפַּחַד, לוּ יִהְיֶה שָׁרָאוּ שֶׁבָּא בְּכֹחַ גָּדוֹל שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב וְגוֹ׳ אֲשֶׁר אֶפְשָׁר כִּי לֹא חָשְׁבוּ מִקֹּדֶם שֶׁהָיוּ לָהֶם כָּל כָּךְ חֹזֶק אַף עַל פִּי כֵן כְּבָר הִבְטִיחָם ה׳ כִּי הוּא הַמְחַזֵּק לִבּוֹ לְהִכָּבֵד בּוֹ וְהֵם סִיְּעוּ בַּדָּבָר.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) שֶׁאָמְרוּ וָזֶה לְשׁוֹנָם וּמִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם זֶה שֹׁר שֶׁל מִצְרַיִם מִצְרַיִם שְׁמוֹ עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ הַלָּז בָּא עִמָּהֶם כִּי כֵן הוּא הַנָּהוּג שֶׁהַשַּׂר יַעֲזֹר לְאֻמָּתוֹ וְיִפֹּל בִּנְפִילָתָהּ וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה אֲלַכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן (יוֹמָא ס״ט:) שֶׁהָיָה נִדְמֶה לוֹ שָׂרוֹ בַּמִּלְחָמוֹת, וְהִנֵּה מִן הַסְּתָם כִּי הַשַּׂר יִהְיֶה עוֹמֵד לִימִין הַמֶּלֶךְ לֹא לִפְנֵי הָעָם, וְהִנֵּה מִסִּדֶר הָרָגִיל בְּמִלְחָמוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ בֵּינֵיהֶם שֶׁהָעָם יִקְדְּמוּ קֹדֶם לַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ לְבַסּוֹף מֵהָעָם, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב הַדָּבָר שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּאָה הַהַרְגָּשָׁה לְיִשְׂרָאֵל לִירָא וּלְפַחֵד הַגַּם שֶׁקֹּדֶם לָהֶם מַה שֶּׁקֹּדֶם מֵהַיְדִיעָה, וְאָמַר וּפַרְעֹה הִקְרִיב פְּרוּשׁ לֹא עָשָׂה סֵדֶר הָרָגִיל לְהַקְדִּים הָעָם אֶלָּא הִקְרִיב עַצְמוֹ קֹדֶם לָעָם, וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם פְּרוּשׁ שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם כַּנִּזְכָּר פְּרוּשׁ לְצַד שֶׁפַּרְעֹה הִקְרִיב וְהַשַּׂר הָיָה לְפָנָיו עוֹמֵד זֶה הָיָה סִבָּה לִרְאוֹת יִשְׂרָאֵל הַשַּׂר שֶׁשְּׁמוֹ מִצְרַיִם נֹסֵעַ וְגוֹ׳ וְהֵם לֹא יוּכְלוּ דַּעַת סִבַּת הַשַּׂר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לַעֲמֹד לִפְנֵי מֶלֶךְ כַּנָּהוּג כִּי אֵין מִנְהַג הַמֶּלֶךְ לְהַקְדִּים לַמַּחֲנֶה וְהֵם רָאוּ הַשַּׂר נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם פְּרוּשׁ קֹדֶם הַמַּחֲנֶה, לָזֶה רָעֲשׁוּ כִּי חָשְׁבוּ כִּי שָׂרֵי מַעְלָה בָּאוּ לַעֲרֹךְ עִמָּם מִלְחָמָה, וַהֲגַם שֶׁקֹּדֶם לָהֶם מַה שֶּׁקֹּדֶם לֹא הִסְפִּיק לָהֶם כְּשֶׁרָאוּ מַלְאָכִים בָּאוּ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם כִּי הוּא אוֹת כִּי ה׳ חָזַר מִמַּחְשַׁבְתּוֹ הַטּוֹבָה כִּי זוֹלַת זֶה לֹא הָיָה מַסְכִּים עַל מַלְאָכוֹ לָבוֹא כְּנֶגְדָּם וְלָזֶה צָעֲקוּ וְגוֹ׳. וְאִלּוּ לֹא הָיָה פַּרְעֹה מַקְדִּים אוֹ אִם הָיָה סֵדֶר הָרָגִיל שֶׁיַּקְדִּים הַמֶּלֶךְ הֵם הָיוּ תּוֹלִים הַדָּבָר כִּי לֹא לְמִלְחָמָה בָּא אֶלָּא לַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כְּחֹק שָׂרֵי מַעְלָה עִם כָּל מְלָכִים אֲשֶׁר הֵם מְמֻנִּים עֲלֵיהֶם וְלֹא הָיוּ מִפַּחֲדִים, וּבְזֶה נִתְיַשֵּׁב הָעִנְיָן וְיִשּׁוּב הַכְּתוּבִים. וְטַעַם שֶׁלֹּא מָנַע ה׳ הַמַּלְאָךְ מִבּוֹא, לִב׳ טְעָמִים, הָא׳ כְּדֵי לְהָרְגוֹ לִפְנֵיהֶם כְּאוֹמְרוֹ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם וְאָמְרוּ ז״ל (זֹהַר ח״ב נ״ב:) שֶׁיְּכַוֵּן עַל הַשַּׂר שֶׁשְּׁמוֹ מִצְרַיִם, וְטַעַם ב׳ אֱלֹהִים חֶשְׁבָּה לְטוֹבָה כְּדֵי שֶׁיִּפָּחֲדוּ וַיִּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה וַיִּקְרְבוּ לִבָּם לְשָׁמַיִם כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּת זֶה יַעֲשֶׂה ה׳ לָהֶם הַנֵּס הֶעָצוּם שֶׁל קְרִיעַת יַם סוּף וְדָבָר זֶה לֹא הֶבְטִחוּ בּוֹ קֹדֶם. וְתִמְצָא שֶׁדָּרְשׁוּ ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) בְּתִבַּת הִקְרִיב וְלֹא אָמַר קָרַב יִרְצֶה שֶׁהִקְרִיב לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְכֵן הָיָה דִּכְתִיב וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה׳:

(יג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם:**

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִּדְחָלוּן אִתְעַתָּדוּ וַחֲזוֹ יָת פּוּרְקָנָא דַיְיָ דִּיַעְבֵּד לְכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי כְּמָא דְחֲזֵיתוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵין לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן עוֹד עַד עָלְמָא:

רש״י◄ **כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וְגוֹ׳** • מַה שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם, אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תּוֹסִיפוּ עוֹד. **אור החיים**

(יד) **יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן:**

יד יְיָ יְגִיחַ לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן:

רש״י◄ **ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם** • בִּשְׁבִילְכֶם, וְכֵן: ״כִּי ה׳ נִלְחָם לָכֶם״, וְכֵן: (איוב יג) ״אִם לָאֵל תְּרִיבוּן״, וְכֵן (בראשית כד) ״וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי״, וְכֵן (שופטים ו) ״הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל״?. **אור החיים**

◆ יום שלישי ו׳ שבט ◆

(טו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ:**

טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה קַבְּלִית צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן:

רש״י◄ **מַה תִּצְעַק אֵלָי** • לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. דָּבָר אַחֵר: ״מַה תִּצְעַק אֵלָי״, עָלַי הַדָּבָר תָּלוּי וְלֹא עָלֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ישעיה מה): ״עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי״. **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ** • אֵין לָהֶם אֶלָּא לִיסַּע, שֶׁאֵין הַיָּם עוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם, כְּדַאי זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִּי וְיָצְאוּ, לִקְרַע לָהֶם הַיָּם. **אור החיים**

(טז) **וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה:** **אור החיים**

טז וְאַתְּ טוֹל יָת חֻטְרָךְ וַאֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא וּבְזָעוּהִי וְיֵעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ.** אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם שֶׁיִּתְיַצְּבוּ בִּתְפִלָּה כְּמוֹת שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים וְצוֹעֲקִים אֶל ה׳ כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ וַיִּצְעֲקוּ וְגוֹ׳ אֶל ה׳, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוּאֵל א׳ א׳) אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמָּכָה וְגוֹ׳:

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם. נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ הַיּוֹם לְהָסִיר מִלִּבָּם חֲשַׁשׁ מַה שֶּׁעָבַר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁאָרַךְ קֵץ הַגְּאוּלָה מִיּוֹם שֶׁהִתְחִילָה הַבְּשׂוֹרָה עַד גְּמַר הַדָּבָר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, לָזֶה אָמַר לָהֶם כִּי לֹא יַאֲרִיךְ זְמַן מִלְחָמָה זוֹ אֶלָּא הַן הַיּוֹם יַעֲשֶׂה ה׳ הַתְּשׁוּעָה:

אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ׳. כַּוָּנַת מַאֲמָר זֶה אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר מֵהֶם הַפַּחַד עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בְּאוֹמְרוֹ הֲלֹא מַה שֶּׁרְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם הוּא לְצַד שֶׁלֹּא תּוֹסִיפוּ לִרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם לְטַעַם זֶה הוּא שֶׁהֶבִיאָם ה׳ וְהֶרְאָה ה׳ אוֹתָם לָכֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לָכֶם שׁוּם מֵחוּשׁ מֵהֶם לְעוֹלָם, וְהוּא מַאֲמָר הַקּוֹדֵם שֶׁאָמַר לָהֶם (פָּסוּק ד׳) וְחִזַּקְתִּי אֶל לֵב פַּרְעֹה וְגוֹ׳, וַהֲגַם שֶׁרָאוּ הַשֵּׁר, גַּם אוֹתוֹ יִתְמוֹדֵד לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה:

יד) **ה׳ יִלָּחֵם לָכֶם.** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהַפַּחַד שֶׁנָּפַל אֲלֵיהֶם הוּא מֵהַשֵּׁר וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק וּפַרְעֹה הִקְרִיב לָזֶה אָמַר לָהֶם בִּשְׁלָמָא אִם הָיוּ הֵם הַלּוֹחֲמִים יְשַׁעֲרוּ כִּי עָצוּם הוּא מֵהֶם מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְצַד שֶׁה׳ הוּא הַלּוֹחֵם אֵין לְחוּשׁ לְאֶלֶף כַּיּוֹצֵא בּוֹ:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ מִדַּת הָרַחֲמִים תֵּהָפֵךְ לְדִין עַל הַמִּצְרִיִּים לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, וְדִקְדֵּק לוֹמַר לָכֶם כֵּיוָן שֶׁבְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל יֵחָשֵׁב הַדָּבָר רַחֲמִים. עוֹד יִרְצֶה יִלָּחֵם לָכֶם כִּי לֹא לְעֶזְרָה לְבַד יִהְיֶה לָהֶם בְּמִלְחָמָה אֶלָּא הוּא יַעֲרֹךְ כָּל הַמִּלְחָמָה. וְאוֹמְרוֹ וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (פִּתְיחְתָּא דְאֵיכָה רַבָּתִי ל׳) ד׳ צַדִּיקִים מַה שֶּׁשָּׁאַל זֶה לֹא שָׁאַל זֶה וְחַלְּקָה הַמְעֻלָּה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא מַה שֶּׁשָּׁאַל חִזְקִיָּה שֶׁאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרֹג וְלֹא לְרַדֵּף וְלֹא לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא אֲנִי יָשֵׁן עַל מִטָּתִי וְאַתָּה עוֹשֶׂה וְכֵן עָשָׂה ה׳ דִּכְתִיב (מְלָכִים ב׳ י״ט) בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וגו׳ וְהִיא הַמַּדְרֵגָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בִּתְפִלָּה אִם אֵין בָּכֶם כֹּחַ כְּמַאֲמַר חִזְקִיָּה תַּחֲרִישׁוּן וְהוּא יִלָּחֵם לָכֶם. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק הִתְיַצְּבוּ שֶׁאָמַר לָהֶם יַעַמְדוּ בִּתְפִלָּה יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן לְמִדַּת הַדִּין פֵּרוּשׁ תִּרְבּוּ בִּתְפִלָּה לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם לְהַחֲרִישׁ לְמִדַּת הַדִּין עֲלֵיכֶם:

טו־טז) **מַה תִּצְעַק אֵלָי.** קָשֶׁה וּלְמוּל מִי יִצְעַק אִם לֹא לַה׳ אֱלֹהָיו וּבִכְפָרָט בְּעֵת צָרָה דִּכְתִיב (יוֹנָה ב׳) קָרָאתִי מִצָּרָה לִי, (תְּהִלִּים קי״ח) מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ, וְאִם לְצַד שֶׁהִרְבָּה לְהִתְפַּלֵּל הֲלֹא כָּל עוֹד שֶׁלֹּא נַעֲנָה מֵהֶעוֹנָה בַּצַּר לוֹ לֹא יֵרֶף מִתְּפִלָּה. עוֹד רוֹאֵנִי כִּי נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ וְאָמַר לוֹ ה׳ הָרֵם אֶת מַטְּךָ וגו׳ אִם כֵּן קַבְּלָנוּת זֶה שֶׁאָמַר מַה תִּצְעַק אֵלָי לָמָּה. עוֹד קָשֶׁה אוֹמְרוֹ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ לְהֵיכָן יִסְעוּ אִם רוֹדֵף מֵאָחוֹר וְהַיָּם לִפְנֵיהֶם, וְאִם הַכַּוָּנָה אַחַר שֶׁיִּבְקַע הַיָּם אִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר הָרֵם אֶת מַטְּךָ וגו׳ וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַאֲמָרָם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ נְתוּנִין בְּדִין מָה אֵלּוּ אַף אֵלּוּ, וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי כֹּחַ

(יז) **וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו:** אור החיים

יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מְתַקֵּף יָת לִבָּא דְּמִצְרָאֵי וְיַעֲלוּן בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵהּ בְּרִתְכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי:

(יח) **וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו:**

יח וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אַרֵי אֲנָא יְיָ בְּאִתְיַקָּרוּתִי בְּפַרְעֹה בְּרִתְכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי:

(יט) **וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם:**

יט וּנְטַל מַלְאָכָא דַיְיָ דִּמְדַבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא דַעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָא מִבַּתְרֵיהוֹן:

יט״ל ◄ **וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם** • לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּלְקַבֵּל חִצִּים וּבַלִּיסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם. בְּכָל מָקוֹם הוּא אוֹמֵר: ״מַלְאַךְ ה״, וְכָאן: ״מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים״, אֵין ״אֱלֹהִים״ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא דִּין, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִתְּנִין בְּדִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אִם לְהִנָּצֵל, אִם לְהֵאָבֵד עִם מִצְרַיִם. **וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן** • כְּשֶׁחָשְׁכָה וְהִשְׁלִים עַמּוּד הֶעָנָן אֶת הַמַּחֲנֶה לְעַמּוּד הָאֵשׁ, לֹא נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְהִסְתַּלֵּק עַרְבִית לְגַמְרֵי, אֶלָּא נָסַע וְהָלַךְ לוֹ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחְשִׁיךְ לְמִצְרַיִם. אור החיים

(כ) **וַיָּבֹא בֵין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה:**

כ וְעַל בֵּין מַשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאֵי וּבֵין מַשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וְקַבְלָא לְמִצְרָאֵי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לֵילְיָא וְלָא אִתְקְרִיבוּ דֵּין לְוָת דֵּין כָּל לֵילְיָא:

יט״ל ◄ **וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם** • מָשָׁל לִמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבָנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו. בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ, נְטָלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו. בָּאוּ זְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ לְפָנָיו. בָּאוּ לִסְטִים לְפָנָיו וּזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הושע יא) ״וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל־זְרוֹעֹתָיו״. **וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ** • לְמִצְרַיִם. **וַיָּאֶר** • עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, כְּדַרְכּוֹ לָלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁל עֲרָפֶל לְצַד מִצְרַיִם. **וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה** • (מכילתא) מַחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרַחֲמִים הוּא מַעֲשִׂים טוֹבִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְמַטָּה יוֹסִיפוּ כֹּחַ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים וּלְהֵפֶךְ ב״מ יַמְעִיטוּ הַכֹּחַ, וְהוּא אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ל״ב י״ח) צוּר יָלַדְךָ תֶּשִׁי, וְהִנֵּה לְצַד שָׂרָאָה אֵל עֶלְיוֹן כִּי יִשְׂרָאֵל קִטְרְגָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין, וְהֵן אֱמֶת כִּי חָפֵץ ה׳ לְצַדֵּק יִשְׂרָאֵל אֲבָל אֵין כֹּחַ בְּרַחֲמִים לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם כַּנִּזְכָּר, אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר לְמֹשֶׁה תְּשׁוּבָה נִצַּחַת מַה תִּצְעַק אֵלַי פֵּרוּשׁ כִּי אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בְּיָדִי הֲגַם שֶׁאֲנִי חָפֵץ עֲשׂוֹת גַּם כֵּיוָן שֶׁהֵם אֵינָם רְאוּיִים מִדַּת הַדִּין מוֹנַעַת וְאֵין כֹּחַ בְּרַחֲמִים כְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין הַמּוֹנַעַת, וְאָמַר אֵלָיו דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ זֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה לְהַגְבִּיר צַד הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְעַצְּמוּ בֶּאֱמוּנָה בְּכָל לְבָם וְיִסְעוּ אֶל הַיָּם קֹדֶם שֶׁיֵּחָלֵק עַל סְמַךְ הַבִּטָּחוֹן כִּי אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָהֶם נֵס וּבְאֶמְצָעוּת זֶה תִּתְגַּבֵּר הָרַחֲמִים וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטֶּךָ פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֶׂה הַטּוֹב נַעֲשָׂה לָהֶם הַנֵּס וּבָקַע הַיָּם כִּי גָדוֹל הַבִּטָּחוֹן וְהָאֱמוּנָה הַלָּז לְהַכְרִיעָם לְטוֹבָה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן הָיָה וְצַדִּיק הָרִאשׁוֹן הוּא נַחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב וְנִכְנַס עַד גְּרוֹנוֹ וְלֹא נִבְקַע הַיָּם עַד שֶׁאָמַר כִּי בָּאוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ כְּמַאֲמָרָם ז״ל (סוֹטָה ל״ז.) וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַכְּתוּבִים עַל נָכוֹן. וְנִרְאֶה לִי לוֹמַר כִּי רָשַׁם ה׳ לוֹמַר לָהֶם טַעַם תִּגְבֹּרֶת הַדִּין עֲלֵיהֶם לְצַד שֶׁהֵם הִמְעִיטוּ בְּלִבָּם הָאֱמוּנָה וְאָמְרוּ הֲלֹא וגו׳ טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם לָזֶה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה הַצְּדָקַת הָאֱמוּנָה בְּכָל תֹּקֶף. גַּם בָּזֶה רְמָזָם לָדַעַת הַסּוֹבֵב תִּגְבֹּרֶת הַדִּין מֵחָדָשׁ:

יז) **וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק וגו׳.** בְּחֶמְלַת ה׳ עֲלֵיהֶם נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעָם קֹדֶם לְבַל יִפְחֲדוּ בִּרְאוֹתָם כִּי הַיָּם נִשְׁאַר חָלוּק לִפְנֵי הַמִּצְרִיִּים כְּסִדְרָם שֶׁהָיָה חָלוּק לִפְנֵיהֶם יָשׁוּבוּ לְחַשֵּׁב מַחְשָׁבוֹת וּלְהַמְעִיט הָאֱמוּנָה בְּלִבָּם וְיֹאמְרוּ הִנֵּה הַמָּה עוֹלִים אַחֲרֵינוּ וְיִרְאוּ מְאֹד לָזֶה הוֹדִיעָם וְאָמַר לָהֶם דְּעוּ לָכֶם כִּי מִמֶּנִּי הָיוּ הַדְּבָרִים לְהִכָּבֵד בּוֹ וַאֲנִי פּוֹרֵשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלֵיהֶם:

יט) **וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו׳.** יָאִיר נִתִּיב כָּתוּב זֶה בַּמֶּה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (י״ג כ״א) וַה׳ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וגו׳ כִּי ג׳ עֲנָנִים הָיוּ מְשַׁמְּשִׁים לְיִשְׂרָאֵל, א׳ לִפְנֵיהֶם לָתוּר לָהֶם מָקוֹם וגו׳, וְהַב׳ לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מֵחֹם הַשֶּׁמֶשׁ, וְהַג׳ לְהָאִיר לָהֶם בַּלַּיְלָה, וְהוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וְהוּא הֶעָנָן הָרִאשׁוֹן שֶׁמֵּזְכָּר בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (א׳ ל״ג) שֶׁאָמַר הַהֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם נָסַע וְהָלַךְ לְאַחֲרֵיהֶם, וְאָמַר עוֹד כִּי הֶעָנָן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּפְנֵיהֶם שֶׁזְּמַנּוֹ כָּל הַיּוֹם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לִנְסֹעַ בַּלַּיְלָה וְהוּא הַמֻּזְכָּר בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים דִּכְתִיב (שָׁם) וּבֶעָנָן יוֹמָם גַּם הוּא נָסַע וְעָמַד לְאַחֲרֵיהֶם, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי ב׳ עֲנָנִים שֶׁהָיוּ לִפְנֵיהֶם נָסְעוּ לְאַחֲרֵיהֶם, וְטַעַם הַב׳ כְּדֵי שֶׁיַּחְשִׁיךְ לִפְנֵיהֶם בִּלְתִּי דַּעַת מְקוֹם תַּחֲנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה פֵּרוּשׁ כִּי הֵצָרֵךְ לִשְׁנֵיהֶם לְהַחְשִׁיךְ בִּפְנֵיהֶם לְבַל יֵדְעוּ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה בּוֹ אוֹרָה הַלַּיְלָה וְהָאוֹר יַגִּיד לָהֶם מָקוֹם, לָזֶה כִּסָּה חֹשֶׁךְ פְּנֵיהֶם וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ חֹשֶׁךְ לְבַד כִּי יַבְהִיק אוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוֹשְׁבוֹתָם לָזֶה עָשָׂה ה׳ ב׳ הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ:

כ) **וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו׳.** אוּלַי כִּי כָּל מְקוֹם הֶחָלָל שֶׁבֵּין ב׳ הַמַּחֲנוֹת מִלֵּא אוֹתָם הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיָּבֹא בֵּין וגו׳ שֶׁאִם לֹא כֵן לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר וַיָּבֹא בֵּין וגו׳ אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם:

(כא) **וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם:**

כא **וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְדַבַּר יְיָ יָת יַמָּא בְּרוּחַ קְדוּמָא תַּקִּיף כָּל לֵילְיָא וְשַׁוִּי יָת יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּא וְאִתְבְּזָעוּ מַיָּא:**

רס״י ◄ **בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה •** (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהִיא עַזָּה שֶׁבָּרוּחוֹת, הִיא הָרוּחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע בָּהּ מִן הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם״, (הושע יג) ״יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳״, (יחזקאל כז) ״רוּחַ הַקָּדִים שָׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים״, (ישעיה כז) ״הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים״. **וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם •** כָּל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש יט עמ׳ קעה)

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם (יד, כא)

בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן נֶאֱמַר, שֶׁעַל הַמַּטֶּה הָיוּ חֲקוּקִים שְׁמוֹתָם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, **שֵׁשֶׁת הָאִמָּהוֹת**, וי״ב הַשְּׁבָטִים. וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי בְּדֶרֶךְ כְּלָל מַזְכִּירִים רַק ד׳ אִמָּהוֹת, וְאֵין קוֹרִין אִמָּהוֹת אֶלָּא לְאַרְבַּע (ברכות טז, ב), וּמַדּוּעַ נֶחְקְקוּ בַּמַּטֶּה גַּם בִּלְהָה וְזִלְפָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר בִּפְשִׁיטוּת: מִכֵּיוָן שֶׁבַּמַּטֶּה נֶחְקְקוּ לֹא רַק שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת אֶלָּא גַּם כָּל הַשְּׁבָטִים, הוֹסִיפוּ גַּם אֶת שֵׁם הָאֵם שֶׁל כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט. **אור החיים**

(כב) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם:** אור החיים

כב **וְעַלּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵיהוֹן וּמִסְּמָאלֵיהוֹן:**

(כג) **וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:**

כג **וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי וְעַלּוּ בַּתְרֵיהוֹן כֹּל סוּסָוַת פַּרְעֹה רְתִכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ יַמָּא:**

רס״י ◄ **כֹּל סוּס פַּרְעֹה •** וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁאֵין כֻּלָּם חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא כְּסוּס אֶחָד. אור החיים

(כד) **וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֹם אֶת מַחֲנֵה מִצְרָיִם:**

כד **וַהֲוָה בְּמַטְרַת צַפְרָא וְאִסְתְּכִי יְיָ לְמַשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאֵי בְּעַמּוּדָא דְּאֶשָּׁתָא וַעֲנָנָא וְשַׁגִּישׁ יָת מַשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאֵי:**

רס״י ◄ **בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר •** (ברכות ג) שְׁלֹשֶׁת חֶלְקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִין אַשְׁמֹרֶת, וְאוֹתָהּ שֶׁלִּפְנֵי הַבֹּקֶר קוֹרֵא אַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר. וְאוֹמֵר אֲנִי, לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חָלוּק לְמִשְׁמָרוֹת שִׁיר שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כַּת אַחַר כַּת, לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, לְכָךְ קָרוּי אַשְׁמֹרֶת, זֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס מַטְרַת. **וַיַּשְׁקֵף •** וַיַּבֵּט, כְּלוֹמַר, פָּנָה אֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם. וְתַרְגּוּמוֹ וְאִסְתְּכִי, אַף הוּא לְשׁוֹן הַבָּטָה כְּמוֹ (במדבר כג) ״שְׂדֵה צוֹפִים״, לַחֲקַל סָכוּתָא. **בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן •** עַמּוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּטִיט, וְעַמּוּד אֵשׁ מַרְתִּיחוֹ וְטַלְפֵי סוּסֵיהֶם מִשְׁתַּמְּטוֹת (מכילתא). **וַיָּהֹם •** לְשׁוֹן מְהוּמָה אשטורדישו״ן בְּלַעַ״ז. עִרְבְּבָם, נָטַל סְגֻנִּיּוֹת שֶׁלָּהֶם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) **וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וְגוֹ׳.** הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיּוֹלֶךְ ה׳ וְגוֹ׳ וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה, לֹא שֶׂם לֶחָרָבָה אֶלָּא מַיִם הָעֲמֻקִּים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּקְעוּ כָּל מֵי הַיָּם וְיִצְטָרְכוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶדֶת לְמַעֲמַקִּים וְיַאֲרִיכוּ בַּהֲלִיכָה וּבִיגִיעָה וְלָזֶה הִקְדִּים רוּחַ קָדִים לְהַקְפּוֹת עִמְקֵי הַמַּיִם, וְהוּא אוֹמְרוֹ (לְקַמָּן ט״ו ח׳) קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם, וְחֵלֶק שֶׁלֹּא נִקְפָּא נִבְקַע, וְאִם לֹא הָיָה טַעַם זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְרוּחַ קָדִים. וְיֵשׁ לָדַעַת אֵימָתַי הָיְתָה נְטִיַּת יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אִם בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה אִם בְּסוֹפוֹ, וְהִנֵּה מֹשֶׁשַׁח הַכָּתוּב מוּכָח כִּי קֹדֶם הָיְתָה, וְקֶשֶׁה דְּאִם כֵּן אֵין הֶכֵּר לְקִרִיעַת יַם סוּף שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, עַל כֵּן מֻכְרָח לוֹמַר שֶׁפֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הוּא וַיֵּט מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וּכְבָר הוֹלִיךְ ה׳ וְגוֹ׳ וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה וְלָזֶה כְּשֶׁנָּטָה יָדוֹ בָּקְעוּ הַמַּיִם, וּכְפִי זֶה תֵּכֶף לִנְטִיַּת יָדוֹ נִבְקַע הַיָּם. וְזֶה מְכֻנָּן לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ט״ו) מַה תִּצְעַק אֵלַי שֶׁלֹּא נָטָה יָדוֹ אֶלָּא אַחַר נְסִיעַת יִשְׂרָאֵל וְתֵכֶף לִכְנִיסַת יִשְׂרָאֵל לַיָּם נָטָה יָדוֹ וּבִקָּעוּ, וְכֵן הוּא בְּרַבּוֹת (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) וְזֶה לְשׁוֹנָם מִיָּד כֵּיוָן שֶׁהֵרִים מֹשֶׁה יָדוֹ עַל הַיָּם נִבְקַע עַד כָּאן, אוֹ יִרְצֶה אוֹמְרוֹ וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה פֵּרוּשׁ כָּל מֵי הַיָּם נִגְלְדוּ וּבִנְטִיַּת יַד מֹשֶׁה נִבְקְעוּ הַמַּיִם הַגְּלוּדִים כְּשִׁעוּר שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לִירֵד לְעִמְקֵי יָם וּלְעוֹלָם רוּחַ קָדִים שָׂם כָּל מֵי הַיָּם לֶחָרָבָה וְרִאשׁוֹן עִקָּר: **כָּל** הַלַּיְלָה. פֵּרוּשׁ עַד סוֹף הַלַּיְלָה וְאָז נִקְרַע הַיָּם וְיָרְדוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר:

כב) **בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה.** פֵּרוּשׁ אוֹמְרוֹ בְּתוֹךְ הַיָּם בִּפְנִימִיּוּתוֹ, וְאוֹמְרוֹ בַּיַּבָּשָׁה שֶׁלֹּא הָיָה קַרְקָעִית הַיָּם טִיט וָרֶפֶשׁ: **וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ כִּי חֵלֶק מֵהַמַּיִם שֶׁנֶּחְלַק לֹא נִשְׁפַּךְ לִצְדָדִין. וְאוֹמְרוֹ מִימִינָם לוֹמַר כִּי לֹא חוֹמָה מַמָּשׁ שֶׁהוּא בְּהֶקֵּף מֵהַצְּדָדִין:

כג) **וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם.** הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיְהִי הָעָנָן וְגוֹ׳, זֶה הָיָה בַּלַּיְלָה וּבְאוֹר בֹּקֶר לֹא עֲבוֹת חָזְרוּ הַמַּעֲרָכוֹת לָרִאשׁוֹנוֹת וְרָאוּ הַמִּצְרִיִּים הֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם:

וְשָׁנִינוּ בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: ׳מִהוּמָה״, הַרְעָשַׁת קוֹל הוּא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן׳: (שמואל א ז) ״וַיַּרְעֵם ה׳ בְּקוֹל־גָּדוֹל וְגוֹ׳ עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם״. אור החיים

(כה) וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם:

כה וְאַעְדִּי יָת גַּלְגַּלֵּי רְתִכּוֹהִי וּמְדַבְּרִין לְהוֹן בִּתְקוֹף וַאֲמַר מִצְרָאֵי נַעֲירוֹק מִן קֳדָם יִשְׂרָאֵל אֲרֵי דָא הִיא גְּבֻרְתָּא דַיְיָ דַּעֲבַד לְהוֹן קְרָבִין בְּמִצְרָיִם:

רש״י ◂ **וַיָּסַר אֵת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו** • מִכֹּחַ הָאֵשׁ נִשְׂרְפוּ הַגַּלְגַּלִּים, וְהַמֶּרְכָּבוֹת נִגְרָרוֹת וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם נָעִים וְאֲבֻרֵיהֶן מִתְפָּרְקִין. **וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת** • בְּהַנְהָגָה שֶׁהִיא כְּבֵדָה וְקָשָׁה לָהֶם, בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ: ״וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו״, אַף כָּאן: ״וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדוּת״. **נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם** • בַּמִּצְרִיִּים. דָּבָר אַחֵר: ״בְּמִצְרַיִם״, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵלּוּ לוֹקִים עַל הַיָּם, כָּךְ לוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּמִצְרַיִם.

◆ יום רביעי ז׳ שבט ◆

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו:

כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא וִיתוּבוּן מַיָּא עַל מִצְרָאֵי עַל רְתִכֵּיהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן:

רש״י ◂ **וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם** • שֶׁזִּקּוּפִים וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה, יָשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם וִיכַסּוּ עַל מִצְרַיִם. אור החיים

(כז) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֲר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

כז וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעִדַּן צַפְרָא לְתָקְפֵּהּ וּמִצְרָאֵי עָרְקִין לְקַדְמוּתֵהּ וְשַׁנִּיק יְיָ יָת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא:

רש״י ◂ **לִפְנוֹת בֹּקֶר** • לְעֵת שֶׁהַבֹּקֶר פּוֹנֶה לָבֹא. **לְאֵיתָנוֹ** • לְתָקְפּוֹ הָרִאשׁוֹן. **נָסִים לִקְרָאתוֹ** • שֶׁהָיוּ מְהֻמָּמִים וּמִטְרָפִין וְרָצִין לִקְרַאת הַמַּיִם. **וַיְנַעֵר ה׳** • כְּאָדָם שֶׁמְּנַעֵר אֶת הַקְּדָרָה וְהוֹפֵךְ הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, כָּךְ הָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בַּיָּם, וְנָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶם חִיּוּת, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. **וַיְנַעֵר** • וְשַׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טֵרוּף בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) **וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה עָשָׂה ה׳ הַמִּשְׁפָּט הַגָּדוֹל הַזֶּה בַּבֹּקֶר וְלֹא בַּלַּיְלָה שֶׁהוּא זְמַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים. וְרָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ ז״ל (יַלְקוּט רל״ה) כִּי גַּבְרִיאֵל טָעַן טַעֲנָה זוֹ לִפְנֵי ה׳ וְהֵשִׁיבוֹ אֵל עֶלְיוֹן הַמְתֵּן עַד אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁפָּעַל אֲבֵיהֶם עִמִּי שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ תְּשׁוּבַת ה׳ כִּי הֲגַם שֶׁאֵינוֹ זְמַן הַנְּקָמָה אֲנִי מְהַפֵּךְ הַסֵּדֶר לִבְנֵי אַבְרָהָם כְּשֵׁם שֶׁהָפַךְ אַבְרָהָם טִבְעוֹ הָרַחֲמָן וּמַה גַּם עַל בָּנוֹ יְדִידוֹ וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי אֶהֱפֹךְ הַזְּמַן לַאֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְיֵשׁ בְּזֶה הֲנָאָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲמֹד זְכוּת הָעֵת. גַּם יַעֲשֶׂה ה׳ דְּבָרוֹ הַטּוֹב בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם וְחָבַשׁ חֲמוֹרוֹ בְּעַצְמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיַּשְׁקֵף ה׳:

כו) **נְטֵה אֶת יָדְךָ וְגוֹ׳ וְיָשֻׁבוּ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הֵצָרֵךְ לִנְטוֹת יָדוֹ עַל הַשָּׁבַת הַמַּיִם הֲלֹא הֵם מֵעַצְמָם לֹא יַתְמִידוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן וּבִגְמַר עֲלִיַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גַּם כֵּן גְּמַר יְרִידַת אַחֲרוֹן שֶׁל הַמִּצְרִיִּים (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״ב) מֵעַצְמוֹ יָשׁוּב הַיָּם. וְאוּלַי כִּי מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁנִּשְׁאָר חָלוּק גַּם בִּמְקוֹמוֹת שֶׁעָבְרוּ בּוֹ כְּבָר יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ הַמִּצְרִיִּים בָּאִים שָׁמָּה חָשַׁב הַיָּם כִּי מָה אֵלּוּ אַף אֵלּוּ, וַה׳ גָּזַר כֵּן כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ כֻּלָּן יַחַד לְתוֹךְ הַיָּם, וְטַעַם זֶה לֹא נוֹדַע לַיָּם וְלֹא הִרְהֵר אַחַר רַבּוֹ, לָזֶה צִוָּה ה׳ לְמֹשֶׁה לִרְמֹז לַיָּם כִּי כָּלְתָה שְׁלִיחוּתוֹ וְיֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ה׳.) כָּל דָּבָר שֶׁבִּמְנָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ וְהוֹכִיחוּ כֵּן מִמָּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דְּבָרִים ה׳ כ״ז) שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם הֲגַם שֶׁאֵין טַעַם לֶאֱסֹר עוֹד אַף עַל פִּי כֵן הֵצָרֵךְ לְהַתִּיר:

עוֹד טַעַם הַנְּטִיָּה לְפִי שֶׁזּוּלַת זֶה הֲגַם שֶׁיָּשׁוּב הַיָּם יָשׁוּב לְאַט לְאַט לְצַד הֶיוֹתוֹ תָּשׁ כֹּחַ מֵהַהִשְׁתַּנּוּת שֶׁעָבְרָה עָלָיו וּבָזֶה יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט, לָזֶה צִוָּה ה׳ לְמֹשֶׁה לְהָעִיר לַיָּם בִּנְטִיַּת יָדוֹ לָשׁוּב לְתָקְפּוֹ הָרִאשׁוֹן תֵּכֶף וּמִיָּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיָּשָׁב וְגוֹ׳ לְאֵיתָנוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְצַד שֶׁהֵכָּה הַיָּם עַל יְדֵי מֹשֶׁה חָפֵץ ה׳ שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה שָׁב וְרָפָא לוֹ עַל יְדֵי נְטִיַּת יָדוֹ וַה׳ סוֹמְכָהּ כְּאוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָ׳ ס״ג) מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ:

עוֹד יִרְצֶה בִּנְטִיַּת יָדוֹ לִרְמֹז לַיָּם שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בָּהֶם שְׁלֵמָה לְבַל יִמָּלֵט סוּס וְרוֹכְבוֹ וְלֹא יִמָּנַע מֵהֶם בְּשׁוּם אֹפֶן לְבַל יִמָּלֵט מִצְרִי לָשׁוּב עֲלוֹת מֵהַיָּם וּכְגוֹן אוֹתָם שֶׁבְּקַצְוֵי הַיָּם שֶׁבִּשִׁיטָה אַחַת יִפְנוּ מֵהַיָּם, הִרְשָׁהוּ לַיָּם עַל כֻּלָּם לְבִלְתִּי יִמָּלֵט מֵהֶם עַד אֶחָד וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ וְגוֹ׳:

כז) **לְאֵיתָנוֹ.** רַז״ל אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) לִתְנָאוֹ הָרִאשׁוֹן. וְקָשֶׁה לִי לִדְבָרֵיהֶם אֵין זֶה מְקוֹם הַתְּנָאִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הַחֲלָקָה שָׁם יַזְכִּיר תְּנַאי זֶה. וְאוּלַי כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי אַחַר שֶׁשָּׁב אָז יָדַע שֶׁהוּא תְּנַאי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ ה׳ וְלֹא גְּזֵרַת כִּלְיוֹנוֹ אוֹ הַגָּעַת צִבְיוֹנוֹ לְהִבָּטֵל

(כח) **וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד:**

כח וְתָבוּ מַיָּא וַחֲפוֹ יָת רְתַכָּיָא וְיָת פָּרָשָׁיָא לְכֹל מַשְׁרִיַת פַּרְעֹה דְּעַלוּ בַתְרֵיהוֹן בְּיַמָּא לָא אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן עַד חָד:

רש״י◄ **וַיְכַסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגוֹ׳ לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה •** כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לִכְתֹּב לָמֶ״ד יְתֵרָה, כְּמוֹ (לקמן כז) ״לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת״, וְכֵן: (שם) ״לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבוֹדָתוֹ״, (במדבר ד) ״וִיתֵדוֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם״, וְאֵינוֹ אֶלָּא תִּקּוּן לָשׁוֹן. **אור החיים**

(כט) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: אור החיים**

כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵיהוֹן וּמִסְּמָאלֵיהוֹן:

(ל) **וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם:**

ל וּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת יִשְׂרָאֵל מִידָא דְּמִצְרָאֵי וַחֲזָו יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאֵי מַיְתִין עַל כֵּיף יַמָּא:

רש״י◄ **וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת •** שֶׁפִּלְטָן הַיָּם עַל שְׂפָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה, כָּךְ הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר רָחוֹק מִמֶּנּוּ, וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵהָעוֹלָם, וַהֲגַם כִּי הַתְּנַאי הָיָה יָדוּעַ לוֹ, אוּלַי שֶׁלִּרְאוֹת הַפְּלָאת הַדָּבָר שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ וְנַעֲשׂוּ הַמַּיִם יַבָּשָׁה וְגַם הַמַּיִם הָעוֹמְדִים נַעֲשׂוּ חוֹמוֹת אֲבָנִים יֹאמְרוּ כִּי בָּא עַד קִצּוֹ גַּם כֵּן וּכְשֶׁחָזַר יָדַע כִּי אֵין זֶה אֶלָּא תְּנַאי רִאשׁוֹן לְבַד. וְצָרִיךְ לָדַעַת אֹפֶן הַתְּנַאי אִם הָיָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אִם כֵּן לָמָּה נִרְעַשׁ בַּפַּעַם הַזֹּאת כְּמַאֲמָרָם ז״ל (שָׁם) שֶׁהִתְרִיס כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ אֵין אֲנִי נִקְרָע מִפָּנֶיךָ שֶׁאֲנִי נִבְרֵאתִי בְּיוֹם ג׳ וְאַתָּה נִבְרֵאתָ בְּיוֹם שִׁשִּׁי וְכוּ׳ עַד שֶׁנָּטָה ה׳ יְמִינוֹ לִימִין מֹשֶׁה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָ׳ ס״ג ז׳.) מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה. וְעוֹד רוֹאֲנִי כִּי לִיחִידֵי סְגֻלָּה הָיָה נִקְרָע בְּעַל כָּרְחוֹ כְּמַעֲשֶׂה הוּבָא בְּחֻלִּין (ד׳.) בְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר וְכוּ׳ וְאִם לֹא הִתְנָה עִמּוֹ אֶלָּא לִיוֹצְאֵי מִצְרַיִם לְבַד מַה כֹּחוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְהִתְגַּבֵּר עַל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית:

אָכֵן תְּנַאי זֶה הוּא בִּכְלַל הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנָה ה׳ עַל כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית לִהְיוֹת כְּפוּפִים לַתּוֹרָה וַעֲמֵלֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יִגְזְרוּ עֲלֵיהֶם וּמְמִשַּׁלְתָּם עֲלֵיהֶם כְּמֶמְשֶׁלֶת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וְלָזֶה תִּמְצָא כְּמוֹ כֵּן בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבַכּוֹכָבִים וּבַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ שֶׁלְּטוּ עֲלֵיהֶם הַצַּדִּיקִים יְחִידִים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְרֻבִּים כַּאֲשֶׁר חָקַק ה׳ לָהֶם בְּעֵת הַבְּרִיאָה, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָ׳ מ״ג) בּוֹרְאֶךָ יַעֲקֹב וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ ז״ל (וַיִּקְרָא רַבָּה פל״ו) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָמוֹ מִי בְּרָאָךְ מִי יָצָרְךָ יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּל בְּכֹחַ הַתּוֹרָה. וְצָא וּלְמַד מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה בִּיצִיאַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עֲדַיִן לֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְאֵין גְּזֵרָתוֹ עַל הַנִּבְרָאִים גְּזֵרָה וְלָזֶה לֹא הִסְכִּים הַיָּם לַחֲלֹק לָהֶם וְטָעַן לְמֹשֶׁה אַתָּה נִבְרָאתָ בַּשִּׁשִּׁי וַאֲנִי בְּג׳ זֶה רֶמֶז כִּי אֵינוֹ בֶּן תּוֹרָה שֶׁאִם הָיָה בֶּן תּוֹרָה הִנֵּה הוּא קוֹדֵם לוֹ כִּי הַתּוֹרָה קְדֻמָה לָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ וְהוֹלִיךְ יְמִינוֹ לִימִין מֹשֶׁה פְּרוּשׁ הֶרְאָהוּ כִּי הוּא בֶּן תּוֹרָה הַמִּתְיַחֵס לָהּ יָמִין דִּכְתִיב (דִּבְרִים ל״ג ב׳) מִימִינוֹ וְגוֹ׳ וּכְשֶׁרָאָהוּ תֵּכֶף וּמִיָּד נִקְרַע כִּתְנַאי הָרִאשׁוֹן, וְלָזֶה כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר קַבָּלַת הַתּוֹרָה יָבִיא בְּיָדוֹ שֶׁטֶר חוֹב א׳ לְכֹפוֹ לַחֲלֹק לְפָנָיו, וְתִמְצָא שֶׁכְּשֶׁלֹּא רָצָה לַחֲלֹק לְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר וּלְהַמִּתְלַוֶּה עִמּוֹ רָצָה לְקָנְסוֹ וּפָחַד הַיָּם מִמֶּנּוּ:

וּמִצְרַיִם נָסִים וְגוֹ׳. פְּרוּשׁ שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ נָסִים מִמֶּנּוּ כְּשֶׁרָאוּהוּ שֶׁשָּׁב לְאֵיתָנוֹ אַף עַל פִּי כֵן לִקְרָאתוֹ פְּרוּשׁ הָיָה הַיָּם בָּא לָהֶם לְמוּל מָקוֹם שֶׁנָּסִים שָׁמָּה וּלְכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נָסִים הָיוּ מוֹצְאִים עַצְמָן שֶׁהוֹלְכִים לִקְרָאתוֹ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (סַנְהֶדְרִין ק״י, בַּמִּדְבָּר רַבָּה פי״ח) בִּבְלִיעַת קֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁהָיָה פֶּה הָאָרֶץ רָץ אַחֲרֵיהֶם לְמָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ שָׁמָּה כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים עוֹשִׂים רְצוֹן קוֹנָם בִּזְרִיזוּת וּזְהִירוּת גְּדוֹלָה, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב כִּי נִתְגַּבֵּר הַיָּם לְאֵיתָנוֹ פְּרוּשׁ לְתָקְפּוֹ וְנַעֲשָׂה כַּנִּזְכָּר:

וַיְנַעֵר ה׳. פְּרוּשׁ לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם בְּקִיאִין לָשׁוּט בַּיָּם הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הַיָּם בְּכָל תָּקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ יִתְחַכְּמוּ לָשׁוּם בּוֹ דֶּרֶךְ, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב כְּנֶגֶד אֵלּוּ וַיְנַעֵר וְגוֹ׳ בִּטֵּל מֵהֶם הַכֹּחַ הַהוּא. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״א) שֶׁאָמְרוּ כִּי מִצְרַיִם מֵת הוּא שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם אָמַר כִּי הִגְשִׁימוּ וְהִשְׁלִיט עָלָיו גֶּשֶׁם הַמַּיִם וְנִעֲרוֹ בְּתוֹךְ וְגוֹ׳:

כח) **לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה וְגוֹ׳.** פְּרוּשׁ הָרֶכֶב וְהַפָּרָשִׁים שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם כֹּחַ לְמַהֵר לָבוֹא לְתוֹךְ הַיָּם וְהָיוּ בָּאִים אַחֲרֵיהֶם שֶׁבּוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶם לְמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם לֹא נִשְׁאַר בָּהֶם וְגוֹ׳:

כט) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ וְגוֹ׳.** טַעַם הוֹדַעַת דָּבָר זֶה פַּעַם ב׳. אוּלַי כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁיָּדְעוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת הַדָּבָר הַזֶּה כִּי יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם הָיוּ לָהֶם חוֹמָה וְגוֹ׳ וְהֵם יָרְדוּ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ וּבָזֶה יָדְעוּ ה׳ כְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ (פָּסוּק י״ח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ׳ וְזוּלַת זֶה לֹא יַרְגִּישׁוּ בַּדָּבָר. וְצָא וּלְמַד (אִבֶּן עֶזְרָא פ׳ כ״ז) מִמַּה שֶׁטָּעוּ מֵהַמְשַׁגְּעִים וְאָמְרוּ כִּי מֹשֶׁה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁעוֹת שֶׁבּוּ יִתְמַעֵט הַיָּם וְכוּ׳ וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ עֵת וְהַמִּצְרִים לֹא יָדְעוּ וְנִטְבְּעוּ, וּמוֹפֵת זֶה יָסִיר שִׁגְעוֹן דַּעַת זוֹ כִּי הָלְכוּ בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם חוֹמָה ב׳ סִימָנִים אֵלּוּ יַעַקְרוּ הַכְּחָשַׁת הַגֵּס וְהֶרְאָם ה׳ לַנִּטְבָּעִים:

ל) **בַּיּוֹם הַהוּא.** פְּרוּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא הָיְתָה הַתְּשׁוּעָה וְלֹא קֹדֶם הֲגַם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם לֹא הָיוּ בּוֹטְחִים בְּעַצְמָן מֵהֶם:

וַיַּרְא וְגוֹ׳ מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם. קָשֶׁה לָמָּה הֵצַרְךָ לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁרָאָהוּ מֵת פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יִהְיוּ חַיִּים אַחַר הַטְּבִיעָה. וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל (מְכִילְתָּא) אָמְרוּ כִּי רָאוּ בְּמִיתָתָן, וְהוֹדִיעֲנוּ בָּזֶה כִּי שֵׁם גָּמְרוּ מִיתָתָם, וְהַטַּעַם כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל בְּעוֹדָם חַיִּים וְהֵם יִרְאוּ בְּיִשְׂרָאֵל וּתְכַסֵּם בּוּשָׁה, וּלְפִי זֶה תִּהְיֶה כַּוָּנַת הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה נִשְׁמָתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּם, וְתֵבֵת מֵת נִקְשֶׁרֶת עִם אוֹמְרוֹ עַל שְׂפַת הַיָּם וְלֹא עִם תֵּבֵת וַיַּרְא:

(לא) **וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃**

לא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת גְּבוּרְתָּא יְדָא רַבְּתָא דִּי עֲבַד יְיָ בְּמִצְרַיִם וּדְחִילוּ עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵמִינוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּבִנְבִיאוּת מֹשֶׁה עַבְדֵּהּ׃

רש״י ◄ **אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה •** אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן יָד, וְכֻלָּן לְשׁוֹן יָד מַמָּשׁ הֵן. וְהַמְּפָרְשׁוֹ, יְתַקֵּן הַלָּשׁוֹן אַחַר עִנְיַן הַדִּבּוּר. **אור החיים**

טו (א) **אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃**

א בְּכֵן שַׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ וַאֲמָרוּ לְמֵימַר נְשַׁבַּח וְנוֹדֶה קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגָּאֵי עַל גֻּוְתָנַיָּא וְגֵאוּתָא דִּילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא׃

רש״י ◄ **אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה •** אָז, כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, עָלָה בְּלִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר שִׁירָה, וְכֵן: (יהושע י) ״אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ״, וְכֵן: (מלכים א ז) ״וּבֵית יַעֲשֶׂה לְבַת פַּרְעֹה״, חָשַׁב בְּלִבּוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ. אַף כָּאן ״יָשִׁיר״, אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר וְכֵן עָשָׂה, ״וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַה׳״. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיְּדַבֵּר וְכֵן עָשָׂה, ״וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל״. וְכֵן שִׁירַת הַבְּאֵר שֶׁפָּתַח בָּהּ: ״אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל״, פֵּרֵשׁ אַחֲרָיו: ״עֲלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ״. (מלכים א יא) ״אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה״, פֵּרְשׁוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה, לָמַדְנוּ, שֶׁהַיּוּ״ד עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה נֶאֱמָרָה, זֶהוּ לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ. אֲבָל מִדְּרָשׁוֹ: אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: מִכָּאן רֶמֶז לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן בְּכֻלָּן, חוּץ מִשֶּׁל שְׁלֹמֹה שֶׁפֵּרְשׁוּהוּ: ׳בִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה׳. וְאֵין לוֹמַר וּלְיַשֵּׁב לָשׁוֹן הַזֶּה כִּשְׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בִּלְשׁוֹן עָתִיד וְהֵן מִיָּד, כְּגוֹן: (איוב א) ״כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב״, (במדבר ט) ״עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ״, ״וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן״, לְפִי שֶׁהֵן דָּבָר הַהוֹוֶה תָּמִיד, וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לְשׁוֹן עָתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עָבַר, אֲבָל זֶה שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא לְשָׁעָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְיַשְּׁבוֹ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. **כִּי גָאֹה גָּאָה •** כְּתַרְגּוּמוֹ. (דָּבָר אַחֵר: בָּא הַכֶּפֶל לוֹמַר שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לַעֲשׂוֹת, כְּשֶׁהוּא נִלְחָם בַּחֲבֵרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו, מַפִּילוֹ מִן הַסּוּס, וְכָאן: ״סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם״, וְכָל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי זוּלָתוֹ נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן גֵּאוּת, כְּמוֹ ״כִּי גֵאוּת עָשָׂה״, וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא כְּפוּלָה: ״עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ, וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה״, ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה, ה׳ שְׁמוֹ״, וְכֵן כֻּלָּם. בְּרַשִׁ״י יָשָׁן). דָּבָר אַחֵר: ״כִּי־גָאֹה גָּאָה״ — עַל כָּל הַשִּׁירוֹת וְכָל מַה שֶּׁאֲצַלֵּס בּוֹ — עוֹד יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת, וְלֹא כְּמִדַּת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. **סוּס וְרֹכְבוֹ •** שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים זֶה בָּזֶה, וְהַמַּיִם מַעֲלִין אוֹתָם לָרוּם וּמוֹרִידִין אוֹתָם לָעֹמֶק וְאֵינָן נִפְרָדִים. **רָמָה •** הִשְׁלִיךְ, וְכֵן (דניאל ג) ״וּרְמִיוּ לְגוֹ אַתּוּן נוּרָא״, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר ״רָמָה״ וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר ״יָרָה״ — מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹלִין לָרוּם וְיוֹרְדִין לַתְּהוֹם, כְּמוֹ (איוב לח) ״מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ״ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לא) **וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה׳.** פִּי׳ יִרְאַת הָרוֹמְמוּת, אֲבָל יִרְאַת הָעֹנֶשׁ מִן הַסָּתָם הָיְתָה לָהֶם קֹדֶם בְּמִצְרַיִם. וּלְפִי מַה שֶּׁהוֹכַחְנוּ בְּפָרָשַׁת זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח (לְעֵיל י״ב מ״ג) כִּי לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִצְוַת הַמֶּלֶךְ אִם כֵּן אֲפִלּוּ יִרְאַת הָעֹנֶשׁ לֹא הָיְתָה לָהֶם עַד שֶׁרָאוּ הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירְאוּ וְגוֹ׳, וְעַל כָּל פָּנִים בְּיִרְאַת הָרוֹמְמוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר מֵאוֹמְרוֹ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירְאוּ וְגוֹ׳. וְאוֹמְרוֹ וַיַּאֲמִינוּ כִּי זֶה תַּשְׁלוּם הָאֱמוּנָה בָּהֶם:

א) **אָז יָשִׁיר.** לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אָז אֶלָּא וַיָּשַׁר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וְהַדָּבָר מוּבָן כִּי אָז שׁוֹרְרוּ. אָכֵן יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ הֲכָנַת הַמַּשָּׂג. כִּי כְּשֶׁנִּכְנְסָה בְּלִבָּם יִרְאַת הָרוֹמְמוּת וְהָאֱמוּנָה הַשְּׁלֵמָה אָז זָכוּ לוֹמַר שִׁירָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְאוֹמְרוֹ יָשִׁיר לְשׁוֹן עָתִיד לְצַד שֶׁאָמַר אָז חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעֶה אָדָם וְיֹאמַר כִּי אָז מִעֵט שֶׁאֵין שִׁירָה זוֹ יְכוֹלָה לֵאָמֵר זוּלַת אָז תַּלְמוּד לוֹמַר יָשִׁיר שֶׁיָּשְׁנָהּ לְשִׁירָה זוֹ גַּם לָעָתִיד וְכָל הַבָּא לְשִׁיר שִׁירָה זוֹ לִפְנֵי ה׳ יֵשׁ לְאֵל יָדוֹ. אוֹ יִרְמֹז לַמִּצְוָה שֶׁמִּצְוָה לְאוֹמְרָהּ תָּמִיד וּקְבָעוּהָ בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית בְּכָל יוֹם:

וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה. פֵּרוּשׁ אָמְרוּ זֶה לָזֶה לֵאמֹר פֵּרוּשׁ שֶׁיֹּאמְרוּ שִׁירָה יַחַד בְּלֹא בְּחִינַת הִשְׁתַּנּוּת וְהַפְרָדָה עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּאִישׁ אֶחָד, הֲגַם הֱיוֹתָם רַבִּים, וְנִתְכַּוְّנוּ יַחַד וְעָשׂוּ כֵּן וְאָמְרוּ אֲשִׁירָה לְשׁוֹן יָחִיד כְּאִלּוּ הֵם אִישׁ אֶחָד שֶׁזּוּלַת זֶה הָיוּ אוֹמְרִים נְשִׁירָה:

כִּי גָאֹה גָּאָה וְגוֹ׳. אֵין לְשַׁבֵּחַ תְּחִלָּה אֶלָּא עַל מַפְלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י״א) וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה, וּפֵרוּשׁ אוֹמְרוֹ גָּאֹה גָּאָה יְכַוֵּן עַל פַּרְעֹה שֶׁנִּתְגָּאָה גֵּאוּת שֶׁשִּׁמְּהּ גֵּאוּת כִּי דֶּרֶךְ הַגֵּאִים יִתְגָּאוּ עַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אָדָם עַל אָדָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ וְגֵאוּתוֹ שֶׁל זֶה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה גֵּאוּת כִּי הוּא מִתְגָּאֶה עַל הַשָּׁפֵל אֲבָל פַּרְעֹה גָּאֹה גָּאָה פֵּרוּשׁ גֵּאוּת שֶׁנִּקְרֵאת כְּפִי הָאֱמֶת גֵּאוּת גָּאָה כִּי לֹא הֶחֱשִׁיב מַאֲמַר עֶלְיוֹן וְאָמַר מִי ה׳. אוֹ יִרְצֶה גָּאֹה גָּאָה שֶׁהָיְתָה גֵּאוּתוֹ כְּפוּלָה, סוּס וְרֹכְבוֹ שֶׁל הַגֵּאֶה רָמָה וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה גָּאֹה גָּאָה עַל ה׳ מָלַךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ וְנִתְכַּוְّנוּ לוֹמַר כִּי קֹדֶם שֶׁעָשָׂה מִשְׁפָּט זֶה הָיְתָה לוֹ בְּחִינַת גַּאֲוָה אַחַת וּבְאֶמְצָעוּת יָד הַגְּדוֹלָה גָּאֹה גָּאָה. גַּם לִרְמֹז בֵּין בָּעֶלְיוֹנִים בֵּין בַּתַּחְתּוֹנִים בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה. וּלְדֶרֶךְ זֶה חָסֵר הַנִּסְמָךְ לִרְכָבוֹ. וְאוּלַי שֶׁעוּד הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲשִׁירָה לַה׳ כִּי גָאֹה גָּאָה פֵּרוּשׁ ה׳ וְנִמְשֶׁכֶת עוֹד תֵּבֵת כִּי גָאֹה גָּאָה לְמַטָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּלְאוֹתוֹ שֶׁגָּאֹה גָּאָה סוּס וְגוֹ׳ רָמָה בַיָּם:

(ב) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃

ב תָּקְפִּי וְתֵשְׁבַּחְתִּי דְּחִילָא יְיָ וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה לִי לְפָרָק דֵּין אֱלָהַי וְאֶבְנֵי לֵהּ מַקְדְּשָׁא אֱלָהָא דַּאֲבָהָתַי וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי׃

רש״י◄ **עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ •** אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳תָּקְפִּי וְתֵשְׁבַּחְתִּי׳. עָזִּי, כְּמוֹ עֲזִי בְּשׁוּרוּק, וְזִמְרָת כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, וַאֲנִי תָּמֵהַּ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁאֵין לְךָ כָּמוֹהוּ בִּנְקוּדָתוֹ בַּמִּקְרָא, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל ״וְזִמְרָת״, וְכָל שְׁאָר מְקוֹמוֹת נָקוּד שׁוּרוּ״ק: ״ה׳ עֻזִּי וּמָעֻזִּי״, (תהלים נט) ״עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה״, וְכֵן כָּל תֵּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדָה מְלֵאפוֹ״ם, כְּשֶׁהִיא מָאֻרֶכֶת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְּׁנִיָּה (בשו״א) בַּחֲטָף, הָרִאשׁוֹנָה נְקוּדָה בְּשׁוּרוּ״ק, כְּגוֹן: עֹז – עֻזִּי, רֹק – רֻקִּי, חֹק – חֻקִּי, עֹל – עֻלִּי, ״יָסוּר עֻלּוֹ״, כֹּל – כֻּלּוֹ״. וְאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה: עֻזִּי וְזִמְרָת שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יְשַׁעְיָה וְשֶׁל תְּהִלִּים נְקוּדָה בְּחֲטָף קָמָ״ץ. וְעוֹד, אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כָּתוּב ׳וְזִמְרָתִי׳, אֶלָּא ׳וְזִמְרָת׳, וְכֻלָּם סָמוּךְ לָהֶם ״וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה״. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְיַשֵּׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: שֶׁאֵין עָזִּי כְּמוֹ עֲזִי וְלֹא וְזִמְרָת כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, אֶלָּא עָזִּי שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ (שם קכג) ״הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמַיִם״, (עובדיה א) ״שׁוֹכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע״, (דברים לג) ״שׁוֹכְנִי סְנֶה״, וְזֶהוּ הַשֶּׁבַח: ״עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ״, הוּא הָיָה לִי לִישׁוּעָה. וְזִמְרָת דָּבוּק הוּא לְתִיבַת ה׳, כְּמוֹ: (שופטים ה) ״לְעֶזְרַת ה״״, (ישעיה ט) ״בְּעֶבְרַת ה״״, (קהלת ג) ״עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם״. וּלְשׁוֹן ׳וְזִמְרָת׳, לְשׁוֹן (ויקרא כה) ״לֹא תִזְמֹר״, (ישעיה כה) ״זְמִיר עָרִיצִים״ לְשׁוֹן כִּסּוּחַ וּכְרִיתָה. עֻזּוֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הָיָה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאַל תִּתְמַהּ עַל לְשׁוֹן ׳וַיְהִי׳ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הָיָה, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלְשׁוֹן זֶה, וְזֶה דֻּגְמָתוֹ: (מלכים א ו) ״אֶת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לָהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״עָשָׂה צְלָעוֹת סָבִיב״. וְכֵן (דברי הימים ב ו) ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״מָלַךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם״. (במדבר יד) ״מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳ וְגוֹ׳ וַיִּשְׁחָטֵם״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״שְׁחָטָם״. (שם לו) ״וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיָּמֻתוּ״, ״מֵתוּ״ הָיָה לוֹ לוֹמַר. (לעיל ח) ״וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם לִבּוֹ אֶל דְּבַר ה׳ וַיַּעֲזֹב״, הָיָה לוֹ לוֹמַר ״עָזַב״. **זֶה אֵלִי •** בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מַרְאִין אוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע: רָאָתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם, מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים. **וְאַנְוֵהוּ •** אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נָוֶה, (ישעיה לג) ״נָוֶה שַׁאֲנָן״, (שם סה) ״לִנְוֵה־צֹאן״. דָּבָר אַחֵר: וְאַנְוֵהוּ, לְשׁוֹן נוּי, אַסַּפֵּר נוֹיוֹ וְשִׁבְחוֹ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: ״מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד? דּוֹדִי צַח וְאָדֹם״. וְכָל הָעִנְיָן. **אֱלֹהֵי אָבִי •** הוּא זֶה, וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ. **אֱלֹהֵי אָבִי •** לֹא אֲנִי תְּחִלַּת הַקְּדֻשָּׁה, אֶלָּא מֻחְזֶקֶת וְעוֹמֶדֶת לִי הַקְּדֻשָּׁה וֶאֱלֹהוּתוֹ עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי. **אור החיים**

(ג) יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃

ג יְיָ מָרֵי נִצְחָן קְרָבָיָא יְיָ שְׁמֵהּ׃

רש״י◄ **ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה •** בַּעַל מִלְחָמָה, כְּמוֹ (רות א) ״אִישׁ נָעֳמִי״, וְכָל אִישׁ וְאִישֶׁךָ מִתְרַגְּמִין בַּעַל, וְכֵן (מלכים א ב) ״וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ״, לְגִבּוֹר. **ה׳ שְׁמוֹ •** מִלְחֲמוֹתָיו לֹא בִּכְלֵי זַיִן, אֶלָּא בִּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: (שמואל א יז) ״וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה׳ צְבָאוֹת״. דָּבָר אַחֵר: ה׳ שְׁמוֹ, אַף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו, אוֹחֵז הוּא בְּמִדָּתוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלָזוּן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה: כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֶה עַצְמוֹ מִכָּל עֲסָקִים וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת זוֹ וְזוֹ. **אור החיים**

(ד) מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃

ד רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּמַשִּׁירְיָתֵהּ שְׁדִי בְיַמָּא וּשְׁפַר גְּבָרוֹהִי אִטְבָּעוּ בְיַמָּא דְּסוּף׃

רש״י◄ **יָרָה בַיָּם •** שְׁדִי בְיַמָּא, ׳שְׁדִי׳ לְשׁוֹן יְרִיָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לקמן יט) ״אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה״, תַּרְגּוּם אונְקְלוֹס: ׳אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי׳, וְהַתָּי״ו מְשַׁמֶּשֶׁת בְּאֵלּוּ בִּמְקוֹם יִתְפַּעֵל. **וּמִבְחַר •** שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: מֶרְכָּב, מִשְׁכָּב, ״מִקְרָא קֹדֶשׁ״.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **עָזִּי וְזִמְרָת וְגוֹ׳.** הִנֵּה סֵדֶר הָעוֹמְדִים לִפְנֵי ה׳ לְשׁוֹרֵר וּלְהִתְפַּלֵּל הוּא לְהַתְחִיל בִּדְבָרִים הַמַּשְׂכִּילִים מֵה׳ אֵלָיו וְאַחַר כָּךְ בַּמַּשְׂכִּיל מֵה׳ לַאֲבוֹתָיו, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתָּקְנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה בְּאָבוֹת אֱלֹהֵינוּ וְאַחַר כָּךְ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְלָזֶה סִדְּרוּ בְּהַתְחָלַת הַשִּׁיר מַה שֶּׁהִגִּיעָם מִטּוּבוֹ וְאָמְרוּ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַסֵּד ה׳ עִמָּהֶם לְהוֹשִׁיעָם מֵהַצָּרָה שֶׁהָיוּ בָהּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַקֵּץ, וְזֶה הָיָה לְצַד רַחֲמָיו אֲלֵיהֶם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי עִנְיָן זֶה בְּאֹרֶךְ בְּפ׳ שְׁמוֹת (ג׳ ז׳), וּבְפ׳ וָאֵרָא (ו׳ ג׳), וְלָזֶה גָּמְרוּ אֹמֶר זֶה אֵלִי וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ אֱלֹהֵי אָבִי, וְהוּא כְּסֵדֶר עַצְמוֹ שֶׁל כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁקִּבְּעוּ לוֹמַר אֱלֹהֵינוּ וַאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְכָאן אָמְרוּ לְשׁוֹן יָחִיד כִּי נַעֲשׂוּ כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר:

ג) **ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה.** פֵּרוּשׁ גַּם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים עָשָׂה מִלְחָמָה, וְלֹא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מִפְּנֵי זֶה חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא ה׳ שְׁמוֹ, עַל דֶּרֶךְ (מַלְאָכִי ג) אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי. אוֹ יִרְצֶה כִּי בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה עִם הַמִּצְרִיִּים בַּזְּמַן עַצְמוֹ הָיָה מִתְנַהֵג בְּמִדַּת הָרַחֲמִים עִם יִשְׂרָאֵל וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ (לְעֵיל ו׳ ב׳) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ׳ אֲנִי ה׳:

טֻבְּעוּ • (מכילתא) אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בִּמְקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים סט) ״טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה״, (ירמיה לח) ״וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט״, מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט לִגְמֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשִּׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים.

(ה) **תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בְמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן:** ה תְּהוֹמַיָּא חֲפוֹ עֲלֵיהוֹן נְחָתוּ לְעוּמְקַיָּא כְּאַבְנָא:

רש״י◄ **יְכַסְיֻמוּ •** כְּמוֹ יְכַסּוּם, וְהַיּוּ״ד הָאֶמְצָעִית יְתֵרָה בּוֹ. וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת בְּכָךְ, כְּמוֹ: (דברים ח) ״וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיָן״, (תהלים לו) ״יִרְוְיָן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ״, וְהַיּוּ״ד רִאשׁוֹנָה שֶׁמַּשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן עָתִיד, כָּךְ פָּרְשֵׁהוּ: טָבְעוּ בְּיַם סוּף, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזְרוּ הַמַּיִם וִיכַסּוּ אוֹתָן. יְכַסְיֻמוּ אֵין דּוֹמֶה לוֹ בַּמִּקְרָא בִּנְקוּדָתוֹ, וְדַרְכּוֹ לִהְיוֹת נִנְקָד יְכַסְיוּמוּ בִּמְלֵאפוֹ״ם (גַּם כָּאן מוּכָח לִהְיוֹת חוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר). **כְּמוֹ אָבֶן •** וּבְמָקוֹם אַחֵר: ״צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת״, וּבְמָקוֹם אַחֵר: ״יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ״. הָרְשָׁעִים כַּקַּשׁ הוֹלְכִים וּמִטַּרְפִּין עוֹלִים וְיוֹרְדִין, בֵּינוֹנִיִּים כָּאֶבֶן, וְהַכְּשֵׁרִים כַּעוֹפֶרֶת שֶׁנָּחוּ מִיָּד. **אור החיים**

(ו) **יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב:** ו יַמִּינָךְ יְיָ אַדִּיר בְּחֵילָא יַמִּינָךְ יְיָ תְּבָרַת סָנְאָה:

רש״י◄ **יְמִינְךָ.** יְמִינְךָ • שְׁתֵּי פְּעָמִים: כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הַשְּׂמֹאל נַעֲשֵׂית יָמִין. **יְמִינְךָ ה׳ נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ •** לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל וִימִינְךָ הַשֵּׁנִית תִּרְעַץ אוֹיֵב. וְלִי נִרְאָה: אוֹתָהּ יָמִין עַצְמָהּ ״תִּרְעַץ אוֹיֵב״, מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכוֹת בְּיָד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יְמִינְךָ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ, מַה מְּלַאכְתָּהּ? יְמִינְךָ הִיא תִּרְעַץ אוֹיֵב, וְכַמָּה מִקְרָאוֹת דֻּגְמָתוֹ: (תהלים צב) ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה׳, כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ״, (שם צד) ״עַד־מָתַי רְשָׁעִים, ה׳, עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ״, (שם צג) ״נָשְׂאוּ נְהָרוֹת, ה׳, נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם״, ״לֹא לָנוּ, ה׳, לֹא לָנוּ״, (הושע ב) ״אֶעֱנֶה, נְאֻם־ה׳, אֶעֱנֶה אֶת־הַשָּׁמַיִם״, (שופטים ה) ״אָנֹכִי לַה׳, אָנֹכִי אָשִׁירָה״, (תהלים קכד) ״לוּלֵי ה׳ וְגוֹ׳ לוּלֵי ה׳ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם״, (שופטים ה) ״עוּרִי, עוּרִי, דְּבוֹרָה, עוּרִי, עוּרִי, דַּבְּרִי־שִׁיר״, (ישעיה כו) ״תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל, רַגְלֵי עָנִי״, (תהלים קלו) ״וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ״. **נֶאְדָּרִי •** הַיּוּ״ד יְתֵרָה, כְּמוֹ: ״רַבָּתִי עָם״, ״שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת״, ״גְּנֻבְתִּי יוֹם״. **תִּרְעַץ אוֹיֵב •** תָּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוֹמֶה לוֹ ״וַיִּרְעֲצוּ וַיְרֹצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, בְּשׁוֹפְטִים (י״). דָּבָר אַחֵר: יְמִינְךָ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ הִיא מְשַׁבֶּרֶת וּמַלְקָה אוֹיֵב. **אור החיים**

(ז) **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ:** ז וּבִסְגִי תָקְפָּךְ תְּבַרְתָּנוּן לִדְקָמוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתָּ רֻגְזָךְ שֵׁיצְנוּן כְּנוּרָא לְקַשָּׁא:

רש״י◄ **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ •** אִם הַיָּד בִּלְבָד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהוּא מְרִימָהּ בְּרֹב גְּאוֹנוֹ, אָז יַהֲרֹס קָמָיו. וְאִם בְּרֹב גְּאוֹנוֹ לְבַד אוֹיְבָיו נֶהֱרָסִים, קַל וָחֹמֶר כְּשֶׁשִּׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַף, יֹאכְלֵמוֹ. **תַּהֲרֹס •** תָּמִיד אַתָּה הוֹרֵס קָמֶיךָ, הַקָּמִים נֶגְדְּךָ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנֶגְדּוֹ? אֵלּוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פג) ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן״. וּמַה הִיא הַהֶמְיָה? ״עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד״, וְעַל זֶה קוֹרֵא אוֹתָם אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם. **אור החיים**

(ח) **וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם:** ח וּבְמֵימַר פּוּמָךְ חַכִּימוּ מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר אֲזַלְיָא קָפוּ תְּהוֹמִין בְּלִבָּא דְיַמָּא:

רש״י◄ **וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ •** הַיּוֹצֵא מִשְּׁנֵי נְחִירַיִם שֶׁל אַף. דִּבֵּר הַכָּתוּב, כִּבְיָכוֹל, בַּשְּׁכִינָה דֻּגְמַת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ אֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהַוָּה, שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִין דָּבָר: כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) ״עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ״, וְכֵן (איוב ד) ״וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ״, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (ישעיה מח) ״לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי״, כְּשֶׁזַּעְפּוֹ נָחָה, נִשְׁימָתוֹ אֲרֻכָּה,

---

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) **תְּהֹמֹת וְגוֹ׳.** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל (י״ד כ״א) כִּי חֲצִי הַיָּם נִקְפָּא וַחֲצִי נִבְקַע, וְכָל חֵלֶק יִקָּרֵא תְּהוֹם לְצַד הַפְּלָגַת רִבּוּיוֹ וּשְׁנֵיהֶם יְכַסְיֻמוּ, וְעַיֵּן בַּפָּסוּק קָפְאוּ תְּהֹמֹת בְּאֹפֶן אַחֵר: **יָרְדוּ בְמְצוֹלֹת.** יִרְמֹז אֶל אוֹתָם שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים לַעֲלוֹת מֵהַיָּם בְּכֹחַ מְלֶאכֶת הַשִּׁיטָה שֶׁהוֹרִידָם לְעֻמְקֵי מַיִם וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (שָׁם כ״ז) וַיְנַעֵר וְגוֹ׳:

ו) **יְמִינְךָ ה׳ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁתִּהְיֶה מִדַּת הָרַחֲמִים מִתְחַזֶּקֶת לַעֲשׂוֹת דְּבַר מִשְׁפָּט וְהוּא אוֹמְרוֹ נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ אָז יְמִינְךָ ה׳ שֶׁהוּא מִדַּת הָרַחֲמִים עַצְמָהּ תִּרְעַץ אוֹיֵב אוֹ יִדְרֹשׁ מִסּוֹפוֹ לְרֹאשׁוֹ אֵימָתַי יְמִינְךָ ה׳ נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ כְּשֶׁיְּמִינְךָ ה׳ תִּרְעַץ אוֹיֵב אָז תִּפּוֹל אֵימָתָה וָפַחַד עַל כָּל הַנִּבְרָאִים מִפְּנֵי שִׁמְךָ הָאַדִּיר:

ז) **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ.** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהִזְכִּיר כִּי יִרְעַץ קָמָיו הוֹסִיף לוֹמַר כִּי עוֹד לָהֶם שֶׁיַּהַרְסֵם בְּרֹב גְּאוֹנוֹ, וְהַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יַהַרְסֵם הֲרִיסָה קַלָּה בְּלֹא הַרְעָשָׁה אֶלָּא בְּמוֹפְתִים וּבְאוֹתוֹת יַעֲשֶׂה בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב. וְאוֹמְרוֹ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ פֵּרוּשׁ לֹא שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְרֹב גְּאוֹנְךָ לַהֲרֹס אוֹתָם אֶלָּא הֲגַם שֶׁיָּכוֹל אַתָּה לְשַׁלֵּחַ חָרוֹן אֶחָד שֶׁלְּךָ וְיִהְיֶה נֶאֱבַד כַּקַּשׁ:

וּכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה. (שם) ״וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ״, וּלְמַעַן תְּהִלָּתִי אָשִׂים חָטָם בְּאַפִּי לִסְתֹּם נְחִירַי בִּפְנֵי הָאַף וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצְאוּ. לָךְ, בִּשְׁבִילְךָ, אֶחֱטֹם, כְּמוֹ ״נָאקָה בְּחָטָם״ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, (דף נא) כָּךְ נִרְאָה בְּעֵינַי. וְכָל אַף וְחָרוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: ״חָרָה אַף״, כְּמוֹ: ״רְעַצְמִי חָרָה מִנִּי־חֹרֶב״, לְשׁוֹן שְׂרֵפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנְּחִירַיִם מִתְחַמְּמִים וְנִחָרִים בְּעֵת הַקֵּצֶף. וְחָרוֹן מִגִּזְרַת חָרָה, כְּמוֹ רָצוֹן מִגִּזְרַת רָצָה, וְכֵן חֵמָה, לְשׁוֹן חֲמִימוּת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) ״וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בּוֹ״, וּבְנוֹחַ הַחֵמָה אוֹמֵר: נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ. **נֶעֱרְמוּ מַיִם** • אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן עַרְמִימוּת, וּלְשׁוֹן צָחוּת הַמִּקְרָא, כְּמוֹ (שיר השירים ז) ״עֲרֵמַת חִטִּים״, ״וְנִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד״ יוֹכִיחַ. **נֶעֱרְמוּ מַיִם** • מְמוֹקֵד רוּחַ שֶׁיָּצָא מֵאַפְּךָ יָבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גַּלִּים וְכָרִיּוֹת שֶׁל עֲרֵמָה שֶׁהֵם גְּבוֹהִים. **כְּמוֹ נֵד** • כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּשׁוּר, כְּחוֹמָה. **נֵד** • לְשׁוֹן צִבּוּר וְכִנּוּס, כְּמוֹ (ישעיה נז) ״נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה״, (תהלים לג) ״כֹּנֵס כַּנֵּד״, לֹא כְּתִיב כּוֹנֵס כַּנֹּאד, אֶלָּא ׳כַּנֵּד׳, וְאִלּוּ הָיָה כְּנֵד כְּמוֹ כְּנֹאד וְכוֹנֵס לְשׁוֹן הַכְנָסָה, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ׳מַכְנִיס כִּבְנֹאד מֵי הַיָּם׳, אֶלָּא כּוֹנֵס לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) ״קָמוּ נֵד אֶחָד״, ״וַיַּעַמְדוּ נֵד אֶחָד״, וְאֵין לְשׁוֹן קִימָה וַעֲמִידָה בְּנֹאדוֹת אֶלָּא בְּחוֹמוֹת וְצִבּוּרִים, וְלֹא מָצִינוּ נֹאד נָקוּד אֶלָּא בִּמְלֹאפוֹ״ם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נו) ״שִׂימָה דִּמְעָתִי בְּנֹאדֶךָ״, (שופטים ד) ״אֶת נֹאד הֶחָלָב״. **קָפְאוּ** • כְּמוֹ (איוב י) ״וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי״, שֶׁהֶקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כַּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זוֹרְקִים אֶת הַמִּצְרִים עַל הָאֶבֶן בְּכֹחַ וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קֹשִׁי. **בְּלֶב־יָם** • בְּחֹזֶק הַיָּם, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן: ״עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם״, (שמואל ב יח) ״בְּלֵב הָאֵלָה״, לְשׁוֹן עִקָּרוֹ וְתָקְפּוֹ שֶׁל דָּבָר. **אור החיים**

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי:

ט דַּהֲוָה אֲמַר סָנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּק אֲפַלֵּג בִּזְתָא תִּשְׂבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי תְּשֵׁיצִנּוּן יְדִי:

רס״י◄ **אָמַר אוֹיֵב** • לְעַמּוֹ כְּשֶׁפִּתָּם בִּדְבָרִים: אֶרְדֹּף וְאַשִּׂיגֵם וַאֲחַלֵּק שָׁלָל עִם שָׂרַי וַעֲבָדַי. **תִּמְלָאֵמוֹ** • תִּתְמַלֵּא מֵהֶם. **נַפְשִׁי** • רוּחִי וּרְצוֹנִי. וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּיבָה הַמְדַבֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם. תִּמְלָאֵמוֹ — תִּמָּלֵא מֵהֶם. יֵשׁ הַרְבֵּה כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה: (שופטים א) ״כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי״, כְּמוֹ ״נָתַתָּ לִי״, (בראשית לז) ״וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם״, כְּמוֹ ׳דַּבֵּר עִמּוֹ׳, (ירמיה י) ״בָּנַי יְצָאוּנִי״, כְּמוֹ ״יָצְאוּ מִמֶּנִּי״, (איוב לא) ״מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ״, כְּמוֹ אַגִּיד לוֹ, אַף כָּאן תִּמְלָאֵמוֹ תִּמָּלֵא נַפְשִׁי מֵהֶם. **אָרִיק חַרְבִּי** • אֶשְׁלֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מֵרִיק אֶת הַתַּעַר בִּשְׁלִיפָתוֹ וְנִשְׁאָר רֵיק, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הֲרָקָה, כְּמוֹ ״מְרִיקִים שַׁקֵּיהֶם״, (ירמיה מח) ״וְכֵלָיו יָרִיקוּ״. וְאִם תֹּאמַר אֵין לְשׁוֹן רֵיקוּת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא, אֶלָּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשַּׂק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַיַּיִן, וְלִדְחֹק וּלְפָרֵשׁ ״אָרִיק חַרְבִּי״ כִּלְשׁוֹן (בראשית יד) ״וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו״, ׳אֶזְדַּיֵּן בְּחַרְבִּי׳. מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב אַף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) ״שֶׁמֶן תּוּרַק״, (ירמיה מח) ״וְלֹא־הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי״, ׳לֹא הוּרַק הַכְּלִי׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לֹא הוּרַק הַיַּיִן מִכְּלִי אֶל כֶּלִי, מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב עַל הַיַּיִן, וְכֵן (יחזקאל כח) ״וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם עַל־יְפִי חָכְמָתֶךָ״ דְּחִירָם. **תּוֹרִישֵׁמוֹ** • לְשׁוֹן רִישׁוּת וְדַלּוּת, כְּמוֹ (שמואל א ב) ״מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר״. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) **נֶעֱרְמוּ וְגוֹ׳ נִצְּבוּ וְגוֹ׳ קָפְאוּ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד ג׳ מְלָאכוֹת שֶׁעָשָׂה ה׳ בַּיָּם. הָא׳ שֶׁנִּבְקְעוּ וְנִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם יַחַד וְלֹא נִשְׁאֲרוּ מְפֻזָּרִים בַּמָּקוֹם הַפָּנוּי אֶלָּא נַעֲשׂוּ כֻּלָּן עֲרֵמָה אַחַת לַעֲשׂוֹת מִדְרָךְ רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל. ב׳ הַמַּיִמוֹת שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים וּבָאִים וְשׁוֹתְפִים בַּיָּם מֵהַצְּדָדִין הָיוּ נִצָּבִים בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּעֱרְמוּ הָרִאשׁוֹנִים וְהוּא אוֹמְרוֹ נִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד נִזְלִים. פֵּרוּשׁ אוֹתָם שֶׁנּוֹזְלִים וּבָאִים נִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד. ג׳ לְפִי מַה שֶׁהֶעֱלִינוּ (לְעֵיל י״ד כ״א) כִּי לֹא נֶחְלַק כָּל הַיָּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָרֶדֶת לְעִמְקֵי הַיָּם חֵלֶק שֶׁלֹּא נֶחְלַק נִקְפָּא וְנַעֲשָׂה כְּיַבֶּשָׁה וּכְנֶגֶד זֶה אָמְרוּ קָפְאוּ וְגוֹ׳. וּכְבָר כָּתַבְתִּי כִּי הַהַקְפָּאָה קֹדֶמֶת לַבְּקִיעַ. וְהוּא אוֹמְרוֹ קָפְאוּ תְּהוֹמֹת בְּלֶב יָם קֹדֶם שֶׁנִּקְרַע קָפָא לִבּוֹ וְנִשְׁאַר מִלִּבּוֹ וּמַעְלָה מַיִם שֶׁלֹּא קָפְאוּ, וְנִבְקְעוּ. וְטַעַם אוֹמְרוֹ תְּהוֹמוֹת לְשׁוֹן רַבִּים, לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״ד) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַיָּם נִקְרַע לְי״ב קְרָעִים וְכָל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁנִּקְרַע קָפָא שָׁם הַתְּהוֹם וּכְנֶגֶד כֻּלָּם אָמַר תְּהוֹמוֹת:

ט) **אָמַר אוֹיֵב וְגוֹ׳.** טַעַם לְחֲזֶרֶת דְּבָרִים אֵלּוּ וְהֵם עַצְמָן שֶׁאָמְרוּ בִּתְחִלַּת הַשִּׁירָה מַרְכֶּבֶת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרֶה בַיָּם וְגוֹ׳. נִתְכַּוְّנוּ לְשׁוֹרֵר עַל אֹפֶן סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנִּתְחַכֵּם ה׳ עֲשׂוֹת בְּמִלְאֹכֶת הַיָּם לְיִשְׂרָאֵל לְנַס וְצִוָּה ה׳ שֶׁיַּעֲמֹד הַנֵּס כְּשׁוּרָתוֹ וּכְמִנְהָגוֹ לְאוֹיֵב שֶׁבָּזֶה טָעָה וְחָשַׁב לִרְדֹּף כִּי יַשִּׂיג וְיַחֲלֹק שָׁלָל שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה רוֹדֵף דֶּרֶךְ יָם וְלֹא הָיוּ מֻכְטָחִים מִמֶּנּוּ:

אֲחַלֵּק שָׁלָל. הִנֵּה הָרִשָׁע חָשַׁב עֲשׂוֹת ג׳ דְּבָרִים. א׳ שֶׁוֶּה בְּכֻלָּן וְהוּא לִשְׁלֹל כָּל שְׁלָלָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲחַלֵּק שָׁלָל, ב׳ שֶׁיְּקַח אוֹתָם לַעֲבָדִים כְּבָרִאשׁוֹנָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי פֵּ׳ תִּתְמַלֵּא נַפְשִׁי מֵהֶם כְּשֶׁאֶחֱזֹר לִכְבֹּשׁ אוֹתָם לַעֲבָדִים. גַּם רָמַז שֶׁיּוֹסִיף לַעֲשׂוֹת בָּהֶם חֶפְצוֹ בְּעִנּוּי יוֹתֵר מִמַּה שֶׁעָבַר. ג׳ לַהֲרֹג מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְזִקְנֵיהֶם וּגְדוֹלֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אָרִיק חַרְבִּי וְגוֹ׳ וְאוֹמְרוֹ תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פ״א) בַּפָּסוּק (ב׳ ט״ו) וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה שֶׁבִּקֵּשׁ לְהָרְגוֹ בְּסַיִף וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ וְכוּ׳, וְהוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (לְקַמָּן י״ח ד׳) וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה לָזֶה אָמַר אוֹיֵב תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי כִּי תַּשִּׂיג יָדוֹ מַה שֶׁלֹּא הִשִּׂיג מִקֹּדֶם:

(י) נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים:

י אֲמַרְתָּ בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא אִשְׁתְּקָעוּ כַּאֲבָרָא בְּמַיִן תַּקִּיפִין:

רס״י ◄ **נָשַׁפְתָּ** • לְשׁוֹן הֲפָחָה, וְכֵן (ישעיה מ) ״וְגַם נָשַׁף בָּהֶם״. **צָלְלוּ** • אִשְׁתְּקָעוּ וְעָמְקוּ לְשׁוֹן מְצוּלָה. **כַּעוֹפֶרֶת** • אֲבָר פלו״ס בְּלַעַ״ז. אור החיים

(יא) מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

יא לֵית בַּר מִנָּךְ דְּאַתְּ הוּא אֱלָהָא יְיָ לֵית אֱלָא אַתְּ אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא דָּחֵל תֵּשְׁבְּחָן עָבֵד פְּרִישָׁן:

רס״י ◄ **בָּאֵלִים** • בַּחֲזָקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) ״וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח״, (תהלים כב) ״אֵילוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה״. **נוֹרָא תְהִלֹּת** • יָרְאוּי מִלְּהַגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יִמְעָטוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה״. אור החיים

(יב) נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ:

יב אֲרַמְתָּ יַמִּינָךְ בְּלַעַתְּנוּן אַרְעָא:

רס״י ◄ **נָטִיתָ יְמִינְךָ** • כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֶה יָדוֹ, הָרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהַכֹּל נָתוּן בְּיָדוֹ, וְנוֹפְלִים בְּהַטָּיָתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) ״רַה׳ יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר״. מָשָׁל לִכְלֵי זְכוּכִית הַנִּתּוּנִים בְּיַד אָדָם: מַטֶּה יָדוֹ מְעַט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. **תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ** • מִכָּאן שֶׁזָּכוּ לִקְבוּרָה בִּשְׂכָר שֶׁאָמְרוּ: ״ה׳ הַצַּדִּיק״. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ וְגוֹ׳.** ג׳ פֵּרְעָנִיּוֹת כְּנֶגֶד ג׳ מַחְשָׁבוֹת, כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר אַחֲלֵק שָׁלָל כִּסָּמוֹ יָם בָּזֶה הֵגַם שֶׁיִּמַּלְטֶנּוּ סוּס וְיָשׁוּט בַּיָּם הִנֵּה שְׁלָלוֹ אָבַד, וּכְנֶגֶד הָעִנּוּי שֶׁחָשַׁב עַל הַיְהוּדִים כָּרָמוּז בְּאוֹמְרוֹ תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי גַּם מַה שֶׁחָשַׁב לְהָרִיק חַרְבּוֹ אָמַר צָלְלוּ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ מֵתוּ, וְלֹא מֵתוּ תֵּכֶף וּמִיָּד אֶלָּא צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים וְאָמְרוּ ז״ל (מְכִילְתָּא) שֶׁהָיוּ הַמַּיִם מַעֲלִים אוֹתָם עַד לַשָּׁמַיִם וּמוֹרִידִים אוֹתָם עַד הַתְּהוֹם וְהָיוּ מֵתִים בַּאֲרִיכוּת זְמַן, וְהוּא אוֹמְרוֹ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים וְיִכָּוֵן לְב׳ דְּבָרִים, הָא׳ הוּא הַשְׁקִיעוּת, וְהוּא אוֹמְרוֹ צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת, וְהַב׳ הוּא מְנִיעָתָם מִלָּמוּת תֵּכֶף וּמִיָּד, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּמַיִם אַדִּירִים וְהֵם יַעֲלוּם מִמַּעַל וְיִמְנְעוּם מִמּוֹת תֵּכֶף וּמִיָּד שִׁיר וְשֶׁבַח לֵאלֹהִים עַל נִסָּיו וּמוֹפְתָיו:

יא) **מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁאָנוּ רוֹאִים מִצְרַיִם שֶׁהוּא הַשַּׂר מִצְרַיִם שְׁמוֹ מֵת מִי יִדְמֶה לַה׳ בִּבְנֵי אֵלִים:

עוֹד נִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (חֲגִיגָה ט״ז) מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁנִּחְבָּא בְּתוֹךְ הָעָם אֵינוֹ נִכָּר כִּי הוּא זֶה מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֱלֹהֵינוּ אוֹת הוּא בְּצִבְאוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ מִי כָמֹכָה אֲפִלּוּ כְּשֶׁאַתָּה בָּאֵלִים בְּלֹא שׁוּם הֶכֵּר הַמְּלוּכָה רָשׁוּם הוּא:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (מְכִילְתָּא) מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מוֹרָאוֹ עַל הָרְחוֹקִים יוֹתֵר מֵהַקְּרוֹבִים אֲבָל הקב״ה מוֹרָאוֹ עַל הַקְּרוֹבִים יוֹתֵר וְכוּ׳, וְהוּא אוֹמְרוֹ מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים כִּי שָׁם מַכִּירִים יוֹתֵר אֲבָל בַּתַּחְתּוֹנִים אֵימָתֵי מִי כָמֹכָה כְּשֶׁאַתָּה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן חֹזֶק וְאֶדֶר לִבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הִשְׁפִּיל גְּאוֹן רָשָׁע וְהֶאְדִּיר הַקְּדֻשָּׁה:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ נְהַר דִּינוּר נָגִיד וְנָפִיק מִן קַדְמוֹהִי, (דָּנִיאֵל ד׳ י׳), וְאָמְרוּ ז״ל (חֲגִיגָה י״ג:) כִּי מִזַּעַת הַחַיּוֹת שֶׁמַּזִּיעִים בְּעֵת שֶׁאוֹמְרִים קָדוֹשׁ יוֹצֵא נְהַר דִּינוּר, וְהוּא אוֹמְרוֹ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ פֵּרוּשׁ כְּשֶׁמְּאַדְּרִים אוֹתוֹ בַּקֹּדֶשׁ אָז לְצַד הַמּוֹרָא שֶׁנִּכְנָס בַּחַיּוֹת כְּשֶׁמְּהַלְּלִים אוֹתוֹ עוֹשֶׂה הַנּוֹרָאוֹת הַהוּא שֶׁמַּזִּיעִים נְהַר דִּינוּר:

נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ יֵשׁ לַכֹּל לִירָא מֵהַגִּיד תְּהִלּוֹתָיו לְצַד שֶׁמַּעֲשָׂיו כֻּלָּם פֶּלֶא וּמִי הוּא שֶׁיְּצָטָדֵק בִּתְהִלּוֹתָיו, כִּי אֵין אָדָם יַשִּׂיג דַּעַת הַמֵּפְלָא לְשַׁבֵּחַ בּוֹ וְאֵיךְ יְהַלְּלוּ בְּמַדְרֵגָה קְטַנָּה כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּחִינָה מֻפְלֵאת וּמְכֻסֶּית גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה:

יב) **נָטִיתָ יְמִינְךָ וְגוֹ׳.** רַבּוֹתֵינוּ ז״ל אָמְרוּ בְּסִפְרָא (מְכִילְתָּא) מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַיָּם זוֹרְקָן לַיַּבָּשָׁה וְהַיַּבָּשָׁה לַיָּם אָמְרָה הַיַּבָּשָׁה וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי אֶלָּא דָּמוֹ שֶׁל הֶבֶל יָחִיד נֶאֱמַר לִי אֲרוּרָה וְגוֹ׳ עַתָּה אֵיךְ אוּכַל לְקַבֵּל כָּל הָאֲכָלוּסִים עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הקב״ה שֶׁאֵינוֹ מַעֲמִידָהּ בַּדִּין דִּכְתִיב נָטִיתָ יְמִינְךָ וְגוֹ׳ עַד כָּאן. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל, מִכָּאן אַתָּה רוֹאֶה כִּי לֹא רָצָה הַיָּם לְקַבְּלָן וְהָיָה פּוֹלְטָן לַיַּבָּשָׁה, וְלֹא כֵן מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ בְּפִסְחִים קי״ח וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר הקב״ה לְשָׂרוֹ שֶׁל יָם פְּלֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ מִמֶּנּוּ אָמַר לוֹ אֶתֵּן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה וְכוּ׳ אָמַר לוֹ יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ רַבּוֹ אָמַר לוֹ נַחַל קִישׁוֹן יִהְיֶה עָרֵב מִיָּד פְּלָטָן לַיַּבָּשָׁה וּבָאוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁאָמְרוּ ז״ל בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה הַיָּם חָפֵץ לְפוֹלְטָן אִם כֵּן אַחַר כָּךְ כְּשֶׁהֶחֱזִירָתָם לוֹ הָאֲדָמָה לָמָּה לֹא שָׁמַח לְקַבְּלָם, גַּם לָמָּה הֵצַרְךְ ה׳ לִפְרֹעַ לוֹ מִמַּחֲנֵה סִסְרָא וַהֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ יַחֲזִירֵם לוֹ בְּעַצְמָן וְלֹא הָיָה צָרִיךְ עָרֵב:

עוֹד קָשֶׁה הֲלֹא עֵינֵינוּ רוֹאוֹת כִּי אֵין הַיָּם סוֹבֵל בְּתוֹכוֹ אָדָם וּבְהֵמָה אֶלָּא פּוֹלְטָן לַיַּבָּשָׁה שֶׁזְּכוּרֵנִי פְּעָמִים שֶׁטָּבְעוּ בְּנֵי אָדָם בַּיָּם וְהִשְׁלִיכָן לַיַּבָּשָׁה מֵהֶם בַּיּוֹם הַהוּא מֵהֶם אַחַר יוֹם אוֹ יוֹמַיִם וּלְדִבְרֵיהֶם ז״ל הַיָּם חָפֵץ שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִים אֶצְלוֹ. וְרָאִיתִי לְרַשִׁ״י וְרַשְׁבָּ״ם שֶׁפֵּרְשׁוּ שֶׁטַּעֲנַת הַיָּם הוּא לְצַד פַּרְנָסַת הַדָּגִים שֶׁיִּמְצְאוּ מָזוֹן. וְצָרִיךְ לָדַעַת אִם כֵּן לָמָּה לֹא קִבְּלָם כְּשֶׁזְּרָקָן הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ לְמָזוֹן הַדָּגִים. וְהָיָה נִרְאֶה לְיַשֵּׁב כִּי אָז הָיוּ סְרוּחִים וְאֵינָם רְאוּיִים לְמַאֲכַל דָּגִים. וְזֶה דִּבְרֵי דְּחוּי כִּי מִן הַסְּתָם לֹא יִתְעַכֵּב ה׳ לוֹמַר לַיַّבָּשָׁה לְקַבְּרָם מִדִּין לֹא תָּלִין, וְגַם אֵין צֹרֶךְ בַּדָּבָר לְעַכֵּב קְלוֹנָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶלָּא עַד שֶׁיָּמוּתוּ וְאַחַר מִיתָה מַה צֹּרֶךְ לְהִתְעַכֵּב בְּלֹא קְבוּרָה. וְהַגַּם שֶׁאֵין דַּרְכֵּנוּ בְּחִבּוּר זֶה לְפָרֵשׁ מַאֲמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל, עִם כָּל זֶה הָעִנְיָן הוּא צֹרֶךְ מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, וּכְדֵי שֶׁלֹּא נֹאמַר מִדְּרָשִׁים חֲלוּקִים נִרְאֶה לְהַתְאִימָם עַל פִּי מַאֲמָרָם ז״ל (מְכִילְתָּא י״ד ל׳) וְכָתַבְנוּ אוֹתוֹ בַּפָּסוּק וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם כִּי רָאוּ אוֹתָם בִּגְמַר מִיתָה בְּעוֹדָם קָצָת חַיִּים כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ וְאָז וְכוּ׳, וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם אֵלּוּ זָרַח אוֹר ב׳ הַמַּאֲמָרִים, כִּי מַה שֶּׁשָּׁאַל הַיָּם שֶׁלֹּא יִפְלֹט אוֹתָם הוּא לְצַד כִּי ה׳ אָמַר אֵלָיו לִפְלֹט אוֹתָם חַיִּים לְסִבַּת הַנִּזְכָּר לְשַׁמֵּחַ יְדִידָיו שֶׁיַּכִּירוּ הַמִּצְרִיִּים יִשְׂרָאֵל וְיִרְאוּ וּתְכַסֵּם בּוּשָׁה כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם הַפְּלָגַת גֵּס זֶה, וְהַגַּם שֶׁלֹּא רָמוּז בְּמַאֲמָרָם זֶה עִנְיַן הַפְּלִיטָה שֶׁתִּהְיֶה בְּעוֹדָם חַיִּים, אַף עַל פִּי כֵן רַבּוֹתֵינוּ ז״ל סוֹמְכִים לְמַה שֶׁיָּדוּעַ בֵּינֵיהֶם, וְלָזֶה טָעַן

(יג) נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זּוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃

יג דַּבַּרְהִי בְטַבְוָתָךְ עַמָּא דְנַן דִּפְרָקְתָּא סוֹבַרְהִי בְתָקְפָּךְ לְדִירָא דְקֻדְשָׁךְ׃

רש״י◄ **נֵהַלְתָּ** • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִּקְדֵּק לְפָרֵשׁ אַחַר לָשׁוֹן הָעִבְרִית.

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת׃

יד שְׁמָעוּ עַמְמַיָּא וְזָעוּ דַּחְלָא אַחֲדָתְנוּן דַּהֲווֹ יָתְבִין בִּפְלֶשֶׁת׃

רש״י◄ **יִרְגָּזוּן** • מִתְרַגְּזִין. **יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת** • מִפְּנֵי שֶׁהָרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמִּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ וְיָצְאוּ בְּחָזְקָה כַּמְּפֹרָשׁ בְּ׳דִּבְרֵי הַיָּמִים׳, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת.

(טו) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃

טו בְּכֵן אִתְבְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי מוֹאָב אַחֲדָתְנוּן רְתֵיתָא אִתְבָּרוּ כֹּל דַּהֲווֹ יָתְבִין בִּכְנָעַן׃

רש״י◄ **אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב** • (מכילתא) וַהֲלֹא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם שֶׁהֲרֵי לֹא עֲלֵיהֶם הוֹלְכִים? אֶלָּא מִפְּנֵי אֲנִינוּת, שֶׁהָיוּ מִתְאוֹנְנִים וּמִצְטַעֲרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **נָמֹגוּ** • נָמַסוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) "בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה". אָמְרוּ: ׳עָלֵינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירַשׁ אֶת אַרְצֵנוּ׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ׳ 92)

עָלֵינוּ הֵם בָּאִים . . לִירַשׁ אֶת אַרְצֵנוּ (רַשִׁ״י טו, טו)

נִרְאֶה, שֶׁלְּיוֹשְׁבֵי כְּנָעַן נוֹדַע שֶׁהַקָּבָּ״ה הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם שֶׁזַּרְעוֹ יִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ. וּרְאֵה רַשִׁ״י וַיִּשְׁלַח (לד, ל): "מְסֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ". וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ״י נֹחַ (ט, כו): "בָּרוּךְ ה׳ אֱלֹקֵי שֵׁם, שֶׁעָתִיד לִשְׁמֹר הַבְטָחָתוֹ לְזַרְעוֹ לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן". **אור החיים**

(טז) תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זּוּ קָנִיתָ׃

טז תַּפֵּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדַחֲלְתָּא בִּסְגִי תָּקְפָּךְ יִשְׁתְּקוּן כְּאַבְנָא עַד דְּיֵעְבַּר עַמָּךְ יְיָ יָת אַרְנוֹנָא עַד דְּיֵעְבַּר עַמָּא דְנַן דִּי פְרַקְתָּא יָת יַרְדְּנָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַיָּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן וְכוּ׳ הַכַּוָּנָה כִּי חָפֵץ הוּא לִגְמֹר הַמִּצְוָה בְּמַכְעִיסֵי אֵל. וְתִמְצָא כִּי כָּל שָׂרֵי מַעְלָה וְכָל בְּרוּאֵי מַעְלָה וּמַטָּה חֲפָצִים וַחֲשֻׁקִים לַעֲשׂוֹת מִצְוַת ה׳ כִּי הֵם אֶבְיוֹנִים בַּדָּבָר לְצַד שֶׁאֵין לָהֶם מִצְוֹת, וְכֵן תִּמְצָא שָׁם בִּפְסָחִים בְּאוֹתָהּ סֵגְיָא כִּי גַּבְרִיאֵל בִּקֵּשׁ מֵה׳ לְהַצִּיל אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאָמְרוּ שָׁם כִּי ה׳ לֹא קִפֵּחַ שְׂכָרוֹ וְאָמַר לוֹ תִּזְכֶּה וְתַצִּיל ג׳ מִבְּנֵי בָנָיו וְכוּ׳ עַד כָּאן, הֲרֵי כִּי זְכוּת הוּא לַמַּלְאָכִים לַעֲשׂוֹת חֶסֶד לַצַּדִּיקִים וּלְאוֹהֲבֵי עֶלְיוֹן, וּכְמוֹ כֵן הָיָה חָפֵץ הַיָּם שֶׁתִּגָּמֵר יְצִיאַת נַפְשָׁם בַּיָּם וְלֹא בַּיַּבָּשָׁה וְלָזֶה צָעַק לִבּוֹ, וְהֵשִׁיבוֹ אֵל עֶלְיוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה לְגַבְרִיאֵל כִּי לָעָתִיד יַמְצִיא לוֹ זְכוּת אַחֵר לְאַבֵּד עַם רָשָׁע חֵלֶק וּמֶחֱצָה וְהוּא מַחֲנֵה סִסְרָא שֶׁהוּא יַעֲשֶׂה בָּהֶם מִצְוַת אִבּוּד רְשָׁעִים:

עוֹד יֵשׁ טַעַם בְּטַעֲנַת הַיָּם שֶׁהָיָה חָפֵץ שֶׁתִּגָּמֵר מִיתָתָם בַּיָּם לְקַחַת כָּל כֹּחוֹת הַחִיּוּנִיּוּת שֶׁהֵם כָּל הַנְּפָשׁוֹת שֶׁל הָעָם, כִּי מִטֶּבַע נַפְשׁוֹת הָעַמִּים לַעֲמֹד בִּמְקוֹם מִיתָתָן כְּאוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת ג׳) וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ, וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת נִמְשְׁלוּ לִבְהֵמוֹת וְכִי תֵּצֵא נַפְשָׁם בַּיָּם יִזְכֶּה הַשֵּׂר בָּהֶם לִבְחִינַת הַמַּשָּׂגוֹת אֶצְלוֹ מֵהָעִנְיָן, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר אֵלָיו לְפָלְטָן חַיִּים שֶׁאָז תִּהְיֶה הָאָרֶץ זוֹכָה בַּדָּבָר כִּי קוֹנִים מְקוֹמָן בִּמְקוֹם הַנִּחָתָם יוֹרְדִים שָׁמָּה צָעַק לִבּוֹ יֵשׁ עֶבֶד וְכוּ׳ עַד שֶׁעָנָהוּ רַבּוֹ כִּי יִתֵּן לוֹ בַּעֲדָם וְכוּ׳ פֵּרוּשׁ בְּנֵי אָדָם חַיִּים כְּמוֹת אֵלּוּ וּפָרַט לוֹ בַּדּוֹמִין לְאֵלּוּ וְשָׁאַב חַיּוֹתָם מֵהֶם שֶׁהוּא עִקַּר חֶשְׁקוֹ לֹא בַּגּוּף, וְלָזֶה אַחַר שֶׁפִּלְטָם וְיָצְתָה נַפְשָׁם עַל שְׂפַת הַיָּם וּזְרָקָתָם הָאֲדָמָה לַיָּם לֹא רָצָה לְקַבְּלָם כִּי אֵינוֹ מִטִּבְעוֹ וְהָאָרֶץ הִיא הַמְכַסֶּיתּ עַל בָּנֶיהָ אֲשֶׁר לֵקָחוּ מִמֶּנָּה וְהִכְרִיחָהּ ה׳ לְקַבְּלָם כִּי לָהּ נוֹגֵעַ הַדָּבָר. וְלֹא תַּקְשֶׁה לְדַרְכֵּנוּ זֶה מִמָּה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בִּפְסָחִים כִּי כְּשֶׁפָּרַע ה׳ לַיָּם פָּתְחוּ דָּגִים שֶׁבַּיָּם וְאָמְרוּ וֶאֱמֶת ה׳ לְעוֹלָם עַד כָּאן, אִם כֵּן לָהֶם נוֹגֵעַ הַדָּבָר, וְאוּלַי כִּי בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ הַיָּם בְּקַבְּלָתָם בְּתוֹכוֹ שֶׁהוּא בִּזְמַן שֶׁהֵם חַיִּים הָיוּ הַדָּגִים נֶהֱנִים מֵהֶם בֵּינִי וּבֵינִי קֹדֶם שֶׁיְּמוּתוּ וְאָז יַשְׁלִיכֵם הַיָּם וְאֵין לָהֶם עוֹד מֵהֶם מָזוֹן וְעַל זְמַן פְּרָנָסָתָם אָמְרוּ שִׁירָה. וְרָאִיתִי מִי שֶׁנִּתְעַצֵּם בְּטַעֲנַת הַיָּם יֵשׁ עֶבֶד וְכוּ׳ הֲלֹא יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וְאֵין בָּזֶה קְהוּי כִּי הַיָּם טַעֲנָתוֹ נְכוֹנָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (תַּעֲנִית כ״ה,) מִשָּׁמַיִם מֵיהַב לְהָבִי מִישְׁקַל לֹא שַׁקְלֵי, וְעַל אַדְנוּת אֲדוֹנוֹ הוּא אוֹמֵר וְכִי קָרָה מִקְרֶה זֶה לְאֵיזֶה עֶבֶד מַעֲבָדֵי ה׳ שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ וְחָזַר וְכוּ׳, וְלָזֶה לֹא אָמַר יֵשׁ אָדוֹן שֶׁנּוֹתֵן וְכוּ׳ וְחוֹזֵר וְכוּ׳ כִּי זוֹ אֵינָהּ טַעֲנָה יֵשׁ וָיֵשׁ וְאַדְרַבָּא יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ וּכְאֵלּוּ לֹא נָתַן אֶלָּא דְּבָרָיו הֵם לְרַבּוֹ כִּי אֵינוֹ מִתְנַהֵג כֵּן עִם עֲבָדָיו:

טו) **אָז נִבְהֲלוּ וְגוֹ׳.** אוֹמְרוֹ אָז לוֹמַר כִּי אֵינוֹ בִּזְמַן שֶׁדִּבֵּר בּוֹ עַד עַתָּה שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל הַנִּכְנָסִים לָאָרֶץ אֶלָּא עַל זְמַן בִּיאַת גּוֹאֲלֵנוּ, וְלָזֶה אָמַר אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בַּמִּדְבָּר כ״ד י״ח) וְהָיָה אֱדוֹם יְרֵשָׁה, וְגַם אָז יָחוּל זְמַן לִזְכּוֹת בְּמוֹאָב וַעֲמוֹן, וְלָזֶה אָמַר אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד, וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר עַמּוֹן, כִּי גַּם הוּא מֵאָב פֵּרוּשׁ עִם בִּתּוֹ בָּא, וְאָז גַּם כֵּן נִזְכֶּה בְּכָל הַנִּשְׁאָר מֵהַכְּנַעֲנִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי כְּנָעַן, וְאָמַר יוֹשְׁבֵי, לוֹמַר שֶׁיִּטָּהֲרוּ בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים, וְטַעַם אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן עָבָר כִּי דִּבֵּר ה׳ כְּאִלּוּ נִתְקַיֵּם וְהָיָה:

רש״י◄ **תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה •** (מכילתא) עַל הָרְחוֹקִים. **וָפַחַד •** עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) ״כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וְגוֹ׳״. **עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •** כְּתַרְגּוּמוֹ. **קָנִיתָ •** חִבַּבְתָּ מִשְׁאָר אֻמּוֹת כְּחֵפֶץ הַקָּנוּי בְּדָמִים יְקָרִים שֶׁחָבִיב עַל הָאָדָם. **אור החיים**

(יז) תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ:

יז תָּעֲלִנּוּן וְתַשְׁרִנּוּן בְּטוּרָא דְּאַחֲסַנְתָּךְ אֲתַר לְבֵית שְׁכִנְתָּךְ אַתְקַנְתָּא יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְנוֹהִי יְדָיךְ:

רש״י◄ **תְּבִאֵמוֹ •** נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ, לְכָךְ לֹא נֶאֱמַר ׳תְּבִיאֵנוּ׳. (נִרְאָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְכוּ׳ וְהָכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא פֶּרֶק ׳יֵשׁ נוֹחֲלִין׳ דַּף קי״ט וּבִמְכִילְתָא: ׳הַבָּנִים יִכָּנְסוּ וְלֹא הָאָבוֹת׳ אַף שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרַת מְרַגְּלִים עֲדַיִן, מִכָּל מָקוֹם, נִבָּא וְלֹא יָדַע מַה נִּבָּא. מהרש״ל). **מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ •** מִקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא שֶׁל מַעְלָה אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ. **מִקְדָּשׁ •** הַטַּעַם עָלָיו זָקֵף גָּדוֹל, לְהַפְרִידוֹ מִתֵּבַת הַשֵּׁם שֶׁלְּאַחֲרָיו, הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר ״כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ״, ה׳. חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּיָד אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מט) ״אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ״, וּמִקְדָּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, וְאֵימָתַי יִבָּנֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם? בִּזְמַן שֶׁ״ה׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, לְעָתִיד לָבֹא שֶׁכָּל הַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ.

(יח) יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

יח יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

רש״י◄ **לְעוֹלָם וָעֶד •** לְשׁוֹן עוֹלָמִית הוּא, וְהַוָּי״ו בּוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ, הִיא פְּתוּחָה, אֲבָל (ירמיה כט) ״וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד״ שֶׁהַוָּי״ו בּוֹ שִׁמּוּשׁ, קְמוּצָה הִיא. **אור החיים**

(יט) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

יט אֲרֵי עֲלוּ סוּסָוַת פַּרְעֹה בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי בְּיַמָּא וַאֲתִיב יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא:

רש״י◄ **כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה •** כַּאֲשֶׁר בָּא.

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאנָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת:

כ וּנְסִיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אֲחָתֵהּ דְּאַהֲרֹן יָת תֻּפָּא בִּידַהּ וּנְפָקוּ כָל נְשַׁיָּא בַּתְרָהָא בְּתֻפִּין וּבְחִנְגִּין:

רש״י◄ **וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה •** הֵיכָן נִתְנַבְּאָה? כְּשֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אַהֲרֹן, קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרָה: ׳עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן וְכוּ׳״, כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה (דף י״ב). דָּבָר אַחֵר: ״אֲחוֹת אַהֲרֹן״, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. **אֶת הַתֹּף •** כְּלִי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר. **בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת •** מֵבְטָחוֹת הָיוּ צַדְקָנִיּוֹת שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאוּ תֻּפִּים מִמִּצְרַיִם.

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם:

כא וּמְעַנְיָא לְהוֹן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָנַיָּא וְגֵאוּתָא דִּילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְּיַמָּא:

רש״י◄ **וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם •** מֹשֶׁה אָמַר שִׁירָה לַאֲנָשִׁים: הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לַנָּשִׁים (מכילתא).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) **תִּפֹּל וְגוֹ׳ עַד וְגוֹ׳.** פָּסוּק זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו יְדַבֵּר כָּל אֶחָד עַל ב׳ הַכְּנָסוֹת לָאָרֶץ אַחַת בִּימֵי מֹשֶׁה וְאַחַת בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ, וְלָזֶה אָמַר הָעִנְיָנִים כְּפוּלִים:

יח) **ה׳ יִמְלֹךְ וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁלֹּא אָמְרוּ ה׳ מָלָךְ, אָמְרוּ הֵם עַצְמָם הַטַּעַם כִּי בָא וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַמִּשְׁפָּט אֶלָּא בְּאֶמְצָה אַחַת, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה וְגוֹ׳ כִּי לֹא יָקַח מִזֶּה הַכְּחֻשַׁת כָּל הָאֱלֹהוּת אֲשֶׁר אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹתָם יַעַבְדוּ וְלָזֶה אֵין מַלְכוּתוֹ נִכֶּרֶת לְעוֹלָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא כִּי יַעֲשֶׂה ה׳ מִשְׁפָּט בְּכָל הַגּוֹיִם אָז יִהְיֶה ה׳ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וְהוּא אוֹמְרוֹ ה׳ יִמְלֹךְ:

אוֹ יִרְצֶה טַעַם אוֹמְרוֹ יִמְלֹךְ וְלֹא מָלָךְ כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ כֻּלָּם הָיוּ בִּטְבִיעָה כְּסוּס אֶחָד וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי לֹא נִמְלַט מֵהֶם עַד אֶחָד כְּשֵׁם שֶׁיִּטְבַּע אָדָם אֶחָד יִטְבְּעוּ כֻּלָּם, וְהֵן אֱמֶת אִם הָיָה מַגִּיד לָעוֹלָם הַפְלָגַת וְעֹצֶם הַנֵּס לְהַכִּיר הָעוֹלָם גְּדֻלַּת תִּגְבֹּרֶת פְּאֵר נִצָּחוֹן וְהוֹד יְסוֹד אֱמוּנָתֵנוּ אֲשֶׁר כָּל שׁוֹמְעָיו יִתְלַהֲבוּ וְיֹאמְרוּ הָבוּ יָקָר כִּי הוּא זֶה אֲדוֹנֵנוּ מַלְכֵּנוּ וּמַעֲתָּה יִהְיֶה ה׳ לְמֶלֶךְ אֶלָּא שֶׁלֹּא הָלְכוּ בַּיַּבֶּשָׁה וְנִמְלְטוּ זוּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ וְגוֹ׳ וְלָהֶם לֹא יִשְׁמְעוּ הָאֻמּוֹת כִּי הֵם נוֹגְעִים בַּדָּבָר לִהְיוֹתוֹ אֱלֹהֵיהֶם:

(כב) **וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם:**

כב וְאַסִּיל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָּא:

רש״י◄ **וַיַּסַּע מֹשֶׁה** • (מכילתא) הִסִּיעָן בְּעַל כָּרְחָם, שֶׁעִטְּרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וַאֲבָנִים טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בַּיָּם, וּגְדוֹלָה הָיְתָה בִּזַּת הַיָּם מִבִּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים א) ״תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף״. לְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לְהַסִּיעָן בְּעַל כָּרְחָם. **אור החיים**

(כג) **וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה:**

כג וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמָּרָה אֲרֵי מְרִירִין אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ מָרָה:

רש״י◄ **וַיָּבֹאוּ מָרָתָה** • כְּמוֹ לְמָרָה, הֵ״א בְּסוֹף תֵּיבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ וְהַתָּי״ו הִיא בִּמְקוֹם הֵ״א הַנִּשְׁרֶשֶׁת בְּתֵיבַת מָרָה, וּבִסְמִיכָתָהּ כְּשֶׁהִיא נִדְבֶּקֶת לַהֵ״א שֶׁהוּא מוֹסִיף בִּמְקוֹם הַלָּמֶ״ד, תֵּהָפֵךְ הַהֵ״א שֶׁל שֹׁרֶשׁ לְתָי״ו, וְכֵן כָּל הֵ״א שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ בַּתֵּיבָה תִּתְהַפֵּךְ לְתָי״ו בִּסְמִיכָתָהּ, כְּמוֹ (ישעיה כז) ״חֵמָה אֵין לִי״, (אסתר א) ״וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ״. הֲרֵי הֵ״א שֶׁל שֹׁרֶשׁ נֶהֱפֶכֶת לְתָי״ו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְמֶכֶת אֶל הַוָּא״ו הַנּוֹסֶפֶת. וְכֵן ״עֶבֶד וְאָמָה״, (בראשית ל) ״הִנֵּה אֲמָתִי בִּלְהָה״. ״לְנֶפֶשׁ חַיָּה״, (איוב לג) ״וְזַהֲמַתּוֹ חַיָּתוֹ לָחֶם״. ״בֵּין הָרָמָה״, ״וּתְשׁוּבָתוֹ הָרָמָתָה״. **אור החיים**

(כד) **וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה:**

כד וְאִתְרָעֲמוּ עַמָּא עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר מָה נִשְׁתֵּי:

רש״י◄ **וַיִּלֹּנוּ** • לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא, וְכֵן הַתַּרְגּוּם לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא: ״וְאִתְרָעֲמוּ״, וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן תְּלוּנָה לְהָסֵב הַדִּבּוּר אֶל הָאָדָם: מִתְלוֹנְנִים, מִתְרוֹעֲמִים, וְלֹא אָמַר: לוֹנִים, רוֹעֲמִים, וְכֵן יֹאמַר הַלּוֹעֵז: דקומפ״ל ישנ״ק שי״י מוֹסֵב הַדִּבּוּר אֵלָיו בְּאָמְרוֹ שי״י. **אור החיים**

(כה) **וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:**

כה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וְאַלְּפֵהּ יְיָ אָעָא וּרְמָא לְמַיָּא וּבַסִּימוּ מַיָּא תַּמָּן גְּזַר לֵהּ קְיָם וְדִין וְתַמָּן נַסְיֵהּ:

רש״י◄ **שָׁם שָׂם לוֹ** • בְּמָרָה נָתַן לָהֶם מִקְצָת פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶם: שַׁבָּת וּפָרָה אֲדֻמָּה וְדִינִין (סנהדרין מ).◆ **וְשָׁם נִסָּהוּ** • לָעָם, וְרָאָה קְשִׁי עָרְפָּן שֶׁלֹּא נִמְלְכוּ בְּמֹשֶׁה בְּלָשׁוֹן יָפָה: בַּקֵּשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת, אֶלָּא נִתְלוֹנְנוּ.

(כו) **וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ:**

כו וַאֲמַר אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּדְכָשַׁר קֳדָמוֹהִי תַּעְבֵּד וְתַצִּית לְפִקּוּדוֹהִי וְתִטַּר כָּל קְיָמוֹהִי כָּל מַרְעִין דִּי שַׁוֵּיתִי בְּמִצְרַיִם לָא אֲשַׁוִּנּוּן עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַסָּךְ:

רש״י◄ **אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם. **תַּעֲשֶׂה** • הִיא עֲשִׂיָּה. **וְהַאֲזַנְתָּ** • תַּטֶּה אָזְנַיִם לְדַקְדֵּק בָּהֶם. **כָּל־חֻקָּיו** • דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֶלָּא גְּזֵרַת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוּם טַעַם, וְיֵצֶר הָרָע מְקַנְטֵר עֲלֵיהֶם: ׳מָה אִסּוּר בְּאֵלּוּ, לָמָּה נֶאֱסְרוּ׳?

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) **וַיַּסַּע מֹשֶׁה וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ נְסִיעָה זוֹ עַל פִּי מֹשֶׁה נָסְעוּהָ וּמִכָּאן וָאֵילָךְ עַל פִּי ה׳:

כג) **וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לִפְעָמִים יִקְרָא לָהּ מָרָתָה וְלִפְעָמִים מָרָה, וְנִרְאֶה כִּי שֵׁם הַמָּקוֹם הָיָה מָרָתָה וְהַמַּעְיָן שֶׁל מַיִם שֶׁבּוֹ לֹא הָיָה לוֹ שֵׁם מְיֻחָד, וְאָמַר וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה פֵּרוּשׁ מֵהַמַּעְיָן שֶׁהָיָה בְּמָרָתָה מִטַּעַם כִּי מָרִים הֵם, וְאַחַר כָּךְ חָזַר הַכָּתוּב לְגַלּוֹת לְךָ כִּי שֵׁם מָרָה שֶׁאָמַר הוּא שֵׁם שֶׁנִּקְבַּע לַמַּעְיָן הַהוּא אַחַר שֶׁמָּצְאוּ מִימָיו מָרִים קָרָאוֹ הַכָּתוּב עַל שֵׁם הֶעָתִיד, וּלְדֶרֶךְ זֶה יָבוֹא עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ כִּי מָרִים הֵם, לְצַד שֶׁקְּרִיאַת שֵׁם מָרָה הוּא עַל הֶעָתִיד וְאָז עֲדַיִן לֹא נִקְרָא שְׁמָהּ מָרָה וּכְאִלּוּ אָמַר לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָתָה, לָזֶה הֵצְרַךְ לוֹמַר כִּי מָרִים הֵם וְהָבֵן:

כד) **וַיִּלֹּנוּ וְגוֹ׳** לָאמֹר. יְסַפֵּר הַכָּתוּב בִּגְנוּתָם כִּי בָּאוּ בְּרִיב, וְאֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד אֶלָּא עַל תְּלוּנוֹתָם, אֲבָל עַל פְּרַט אוֹמְרָם מַה נִּשְׁתֶּה לֹא יַקְפִּיד ה׳ אִם הָיוּ אוֹמְרִים כְּדֶרֶךְ שׁוֹאֵל חֶסְרוֹנוֹ:

כְּגוֹן: לְבִישַׁת כִּלְאַיִם, וַאֲכִילַת חֲזִיר, וּפָרָה אֲדֻמָּה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם. **לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ** • וְאִם אָשִׂים הֲרֵי הוּא כְּלֹא הוּשְׂמָה "כִּי אֲנִי ה׳ רוֹפְאֶךָ", זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ (מכילתא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: "כִּי אֲנִי ה׳ רוֹפְאֶךָ", וּמְלַמֶּדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנָּצֵל מֵהֶם, כָּרוֹפֵא הַזֶּה הָאוֹמֵר לְאָדָם: אַל תֹּאכַל דְּבָרִים שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתְךָ לִידֵי חֹלִי, וְזֶהוּ אִזּוּן מִצְוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ג) "רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ". **אור החיים**

◆ יום חמישי ח׳ שבט ◆

(כז) וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:

כז וַאֲתוֹ לְאֵילִם וְתַמָּן תְּרֵי עֲשַׂר מַבּוּעִין דְּמַיִן וְשִׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן עַל מַיָּא:

רש״י◄ **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם** • כְּנֶגֶד י״ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם. **וְשִׁבְעִים תְּמָרִים** • כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים.

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

א וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין דִּי בֵין אֵילִם וּבֵין סִינָי בְּחַמְשָׁת עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא תִּנְיָנָא לְמִפְּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש״י◄ **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם** • נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנִיָּה זוֹ, לְפִי שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהוּצְרְכוּ לַמָּן. לָמַדְנוּ, שֶׁאָכְלוּ מִשְּׁיָרֵי הַבָּצֵק, (גירסת רא״ם משיורי המצה) — שִׁשִּׁים וְאַחַת סְעֻדּוֹת, וְיָרַד לָהֶם מָן בְּט״ז בְּאִיָּר, וְיוֹם א׳ בְּשַׁבָּת הָיָה, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לא עמ׳ 87)

וְיָרַד לָהֶם מָן בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאִיָּר, וְיוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת הָיָה (רש״י טז, א)

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, שֶׁלְּפִי זֶה נִמְצָא שֶׁבִּיאָתָם לְמִדְבַּר סִין, בְּט״ו בְּאִיָּר, הָיְתָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הַיְנוּ שֶׁנָּסְעוּ אָז בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא נִצְטַוּוּ עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת בִּשְׁלֵמוּתָהּ עַד מַתַּן תּוֹרָה. וּכְפִי שֶׁמּוּבָן מִפֵּרוּשׁ רַשִׁ״י לְעֵיל (טו, כה), שֶׁבְּמָרָה קִבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה (שַׁבָּת, פָּרָה אֲדֻמָּה וְדִינִין) **שֶׁיִּתְעַסְּקוּ** בָּהֶן, וְהַיְנוּ שֶׁיִּלְמְדוּ פָּרָשַׁת שַׁבָּת, אַךְ עֲדַיִן לֹא נִצְטַוּוּ לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ בְּפֹעַל.

(ב) וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:

ב וְאִתְרָעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַדְבְּרָא:

רש״י◄ **וַיִּלֹּנוּ** • לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) **אִם שָׁמוֹעַ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ אִם שָׁמוֹעַ לְחֹק וּמִשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׂם כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ תִּזְכּוּ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל ה׳ פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ד׳ ל״ג) הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים וְגוֹ׳, וּמְבַשְּׂרָם שֶׁיִּזְכּוּ לְמַה שֶׁזָּכוּ אַחַר כָּךְ, וַה׳ נָתַן לָהֶם שַׁבָּת וְדִינִים קֹדֶם (סַנְהֶדְרִין נ״ו:) לְנַסּוֹתָם אִם יִשְׁמְעוּ לְמִצְוֹת אֵלּוּ יְצַוּם הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְמַעְלָה וְשָׁם נִסָּהוּ פֵּרוּשׁ אִם יַעֲמֹד בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה. וְתִמְצָא שֶׁכָּאן רָמַז הַכָּתוּב ד׳ מִצְוֹת לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, כְּנֶגֶד לִלְמֹד אָמַר אִם שָׁמוֹעַ וְגוֹ׳ בְּקוֹל ה׳ זוֹ תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְכָפַל הַשְּׁמִיעָה לְטַעַם הַנִּזְכָּר, גַּם לִרְמֹז לָהֶם שֶׁיִּהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּחֵשֶׁק גָּדוֹל שֶׁהֲגַם שֶׁעוֹדֶנּוּ לוֹמֵד יִתְאַוֶּה לִלְמֹד עוֹד וְזֶה יַגִּיד שֶׁאֵינוֹ שָׂבֵעַ וְקָץ בְּלִמּוּדוֹ. וּכְנֶגֶד לְלַמֵּד אָמַר וְהָיָשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (נְדָרִים ל״ז.) מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתָּה בְּחִנָּם, וְשִׁעוּר הַדְּבָרִים הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְהָיָשָׁר בְּעֵינָיו יִתְבָּרֵךְ לַעֲשׂוֹת הוּא עִם בְּרוּאָיו שֶׁנָּתַן לָהֶם הַתּוֹרָה בְּחִנָּם תַּעֲשֶׂה גַּם כֵּן אַתָּה, וּכְנֶגֶד מִצְוֹת עֲשֵׂה אָמַר וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו, וּכְנֶגֶד מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה אָמַר וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו לְשׁוֹן שְׁמִירָה הַצּוֹדֶקֶת עַל לֹא תַּעֲשֶׂה:

אֲשֶׁר שַׂמְתִּי וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁפֵּרֵט לוֹמַר אֲשֶׁר וְגוֹ׳ נִתְכַּוֵּן לְבַל יֹאמְרוּ כִּי אֵינוֹ מַבְטִיחַ אֶלָּא שֶׁלֹּא לְהָבִיא עֲלֵיהֶם מַחֲלָה אֲבָל אִם בָּאָה לְזוּלַת בְּהַדֵּי הוּצָא לָקֵי כְּרָבָא וְאֵין כָּאן הַבְטָחָה, לָזֶה אָמַר אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם, וּלְכוּ וּרְאוּ מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם שֶׁהֲגַם שֶׁהֵבִיא ה׳ כַּמָּה מַחֲלוֹת הָיָה ה׳ מַגְבִּיל לַמַּכָּה לְבַל תִּגַּע בָּהֶם הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת חֲרוֹן אַף יַפְלִיא ה׳ לָהֶם חַסְדּוֹ וְיַצִּילֵם ה׳:

כִּי אֲנִי ה׳ רֹפְאֶךָ. פֵּרוּשׁ לְצַד חֲלָאִים שֶׁאֵינָם בִּידֵי שָׁמַיִם כְּאוֹמְרָם ז״ל (כְּתֻבּוֹת ל׳.) הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנִּים וּפַחִים. לָזֶה אָמַר כִּי אֲנִי ה׳ רֹפְאֶךָ פֵּרוּשׁ הָגֵם שֶׁיִּקַּר לְךָ מִקְרֶה מֵהֶם אֲנִי אַרְפְּאֶךָ מֵהֶם:

ב) **וַיִּלֹּנוּ וְגוֹ׳ בַּמִּדְבָּר.** פֵּרוּשׁ כִּי תְּלוּנָתָם הָיְתָה עַל הֲבִיאָם דֶּרֶךְ מִדְבָּר, כִּי יָדוּעַ הָיָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי יֶשְׁנוֹ לְבַד דֶּרֶךְ זֶה וְזוֹ תְּלוּנָתָם שֶׁהֲבִיאוּם דֶּרֶךְ מִדְבָּר, וְהַדָּבָר הָיָה מֵאֵת ה׳ לְסִבּוֹת עֲצוּמוֹת יְדוּעוֹת וְיִשְׂרָאֵל חָשְׁבוּ כִּי מֹשֶׁה הוּא שֶׁנִּתְחַכֵּם לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ זֶה לְסִבָּה יְדוּעָה:

(ג) **וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב:**

ג וַאֲמָרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוֵי דְמִיתְנָא קֳדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם כַּד הֲוֵינָא יָתְבִין עַל דּוּדֵי בִסְרָא כַּד הֲוֵינָא אָכְלִין לַחְמָא וְשָׂבְעִין אֲרֵי אַפֵּקְתּוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְקַטָּלָא יָת כָּל קְהָלָא הָדֵין בְּכַפְנָא:

רש״י◄ **מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ** • שֶׁנָּמוּת, וְאֵינוֹ שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ מוֹתֵנוּ (בְּחוֹלָם), אֶלָּא כְּמוֹ: עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוֹתֵנוּ, שׁוּבֵנוּ, לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לַחֲנוֹת אֲנַחְנוּ, לָמוּת אֲנַחְנוּ. וְתַרְגּוּמוֹ: ״לְוֵי דְמִיתְנָא״, כְּמוֹ לוּ מַתְנוּ, הַלְוַאי וְהָיֵינוּ מֵתִים. **אור החיים**

(ד) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:**

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מָחֵית לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן עַמָּא וְיִלְקְטוּן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דַּאֲנַסְּנוּן הַיְהָכוּן בְּאוֹרַיְתִי אִם לָא:

רש״י◄ **דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ** • צָרֵךְ אֲכִילַת יוֹם יִלְקְטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְצָרֵךְ מָחָר (מכילתא). **לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי** • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ — שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בְּשַׁבָּת לִלְקֹט. **אור החיים**

(ה) **וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם:**

ה וִיהֵי בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וִיתַקְּנוּן יָת דְּיַיְתוּן וִיהֵי עַל חַד תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן יוֹם יוֹם:

רש״י◄ **וְהָיָה מִשְׁנֶה** • לַיּוֹם וְלַמָּחֳרָת. **מִשְׁנֶה** • עַל שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִלְקֹט יוֹם־יוֹם שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ. וְאוֹמֵר אֲנִי: ״אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה״, לְאַחַר שֶׁיָּבִיאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֶה בַּמִּדִּידָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיָמֹדוּ יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: ״לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה״, בִּלְקִיטָתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְזֶהוּ: ״עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם״, נוֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת לְמַלְאוֹת הָעֹמֶר פַּעֲמַיִם, לְלֶחֶם יוֹמַיִם. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **בְיַד ה׳ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.** פֵּרוּשׁ כִּי אִם הָיוּ בְּמִצְרַיִם וְהָיוּ מְמָאֲנִים לָצֵאת מַה הָיָה הַדָּבָר הָיוּ מֵתִים הֲרוּגֵי ה׳, לָזֶה אָמְרוּ כִּי הֵם בּוֹחֲרִים שֶׁיִּהְיֶה ה׳ מֵמִיתָם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל מֵאוֹנָם וְלֹא יוֹדוּ לָצֵאת, וְיָמוּתוּ בָּרָעָב, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אֵיכָה ד׳) טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב:

בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר וְגוֹ׳. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כִּי מְדַבְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע זֶה הֵם אוֹתָם שֶׁלֹּא הָיוּ עֲלֵיהֶם עֹל סִבְלוֹת מִצְרַיִם וְהֵם הַשּׁוֹטְרִים, כִּי הַמְעֻנִּים סוֹבְלֵי עֹל הַגָּלוּת לַחְמָא עַנְיָא אָכְלוּ בְּמִצְרַיִם. וְאוּלַי שֶׁהֵם הָרְשׁוּמִים בְּרֶשַׁע הוּא דָּתָן וַאֲבִירָם:

בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ וּבְאֶמְצָעוּת הַבָּשָׂר הָיוּ אוֹכְלִים לֶחֶם לַשֹּׂבַע כִּי הָיָה הַבָּשָׂר לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת:

אוֹ יִרְצֶה כִּי מִלְּבַד שֶׁכְּבָר אָכְלוּ לֶחֶם פֵּרוּשׁ סְעֻדָּתָם הָיוּ מוֹסִיפִין לֶאֱכֹל בָּשָׂר עַל הַשֹּׂבַע. וְאוּלַי שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּאוֹמְרָם עַל סִיר וְגוֹ׳ וְלֹא אָמְרוּ בְּאָכְלֵנוּ בָּשָׂר וְגוֹ׳ לְרַמֵּז כִּי לֹא הָיוּ אוֹכְלִים מַה שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְשָׁהָה כִּי זֶה יִפְגַּם טַעֲמוֹ אֶלָּא שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים עַל הַסִּיר לְאָכְלוֹ בְּעֵת גְּמַר בִּשּׁוּלוֹ. וְרָמְזוּ לוֹ בִּדְבָרֵיהֶם כִּי הַגַּם שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שַׁחֲטוּ מִמִּקְנֵיכֶם וְאִכְלוּ בָּשָׂר זֶה לֹא יַסְפִּיק בִּתְמִידוּת כַּאֲשֶׁר הָיוּ רְגִילִים לֶאֱכֹל תָּמִיד לֶחֶם וּבָשָׂר. עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב לְמָה שֶׁקָּדַם לוֹמַר כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַסְּתָם לֹא תִּהְיֶה כָּל הָעֵדָה בְּגֶדֶר שָׁוֶה בִּתְלוּנָתָם נֶגֶד ה׳ וְנֶגֶד נְבִיאוֹ, וְלָזֶה רָשַׁם ה׳ ב׳ טְעָנוֹת כְּנֶגֶד ב׳ כִּתּוּת שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל אַחַת תּוֹבַעַת בָּשָׂר וְאַחַת תּוֹבַעַת לֶחֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר זוֹ כַּת הַפְּרִיצִים שֶׁבָּהֶם וְהִתְחִיל הַכָּתוּב בִּדְבָרִים אֵלּוּ כִּי בְּקַלְקָלָה מַתְחִילִין מִן הַצַּד, וְאַחַר כָּךְ אָמַר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כְּנֶגֶד הַתּוֹבְעִים לֶחֶם לָאֱכֹל כִּי הָיוּ רוֹאִים עַצְמָן בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא הָיוּ מוֹשְׁלִים בְּרוּחָן לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּתֵּן לָהֶם רַבָּם מְנָתָם:

ד) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי וְגוֹ׳.** לֹא אָמַר הַכָּתוּב לֵאמֹר. גַּם הִתְחִיל לְדַבֵּר נוֹכֵחַ וְסִיֵּם נִסְתָּר וְיָצָא הָעָם וְגוֹ׳. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (יוֹמָא ע״ה.) כִּי הַמָּן הָיָה יוֹרֵד לַצַּדִּיקִים פֶּתַח אָהֳלוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לָצֵאת אַחֲרָיו וְלִשְׁאָר הָעָם הָיָה יוֹרֵד בְּמָקוֹם אַחֵר וְהָיוּ יוֹצְאִים לִלְקֹט, וְהוּא אוֹמְרוֹ הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ בְּאֵין צָרִיךְ לָצֵאת וְלִלְקֹט, אֲבָל הָעָם יֵצְאוּ וְיִלְקְטוּ. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁלֹּא בָּטְחוּ וְקָדְמוּ לִשְׁאֹל יַשִּׂיגוּהוּ בְּטֹרַח:

וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר בִּתְחִלַּת נְבוּאָה זוֹ לֵאמֹר, לְצַד כִּי עַדַיִן יְצַוֵּהוּ פַּעַם ב׳ כָּל הַדְּבָרִים בַּפָּרָשָׁה שֶׁאַחַר זוֹ אֶלָּא שֶׁהִקְדִּים הַדְּבָרִים לְמֹשֶׁה לִמְצֹא בְּפִיו מַעֲנֶה, וְתֵכֶף וּמִיָּד הִשִּׂיבָם שֶׁהַנְּבוּאָה נֶאֱמְרָה לוֹ כְּהֶרֶף עַיִן וְתֵכֶף וּמִיָּד וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳:

לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ וְגוֹ׳. כִּי לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם לֹא יִצְטָרֵךְ שׁוּם תִּקּוּן וּבְזֶה יִהְיוּ פְּנוּיִים מִכֹּל וְאָרְאֶה הֲיֵלֵךְ וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ טַעַם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לוֹ בְּכָל יוֹם לְמִזּוֹנוֹתָיו:

ה) **וְהֵכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ.** פֵּרוּשׁ כִּי הַהֲכָנָה עַצְמָהּ בִּכְלַל הַהֲכָנָה וּצְרִיכִין לַהֲכִינָהּ מִיּוֹם ו׳ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבִיאוּ בְּשַׁבָּת, וְהוּא מַאֲמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל (פָּסוּק כ״ט) אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ וְגוֹ׳:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתִדְּעוּן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רס״י ◄ **עֶרֶב** • כְּמוֹ לָעֶרֶב. **וִידַעְתֶּם כִּי ה׳ הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** • לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ: ״כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ״, תֵּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים, אֶלָּא ה׳ הוֹצִיא אֶתְכֶם, שֶׁיָּגִיז לָכֶם אֶת הַשְּׂלָו. **אור החיים**

(ז) וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ:

ז וּבְצַפְרָא וְתֶחֱזוּן יָת יְקָרָא דַיְיָ כַּד שְׁמִיעַ (קֳדָמוֹהִי) יָת תַּרְעֲמוּתְכוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וְנַחְנָא מָה אֲרֵי אַתְרַעַמְתּוּן עֲלָנָא:

רס״י ◄ **וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם** • לֹא עַל הַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳ נִרְאָה בֶּעָנָן״ נֶאֱמַר, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: ״עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִתֵּן תַּאֲוָתְכֶם וּבָשָׂר יִתֵּן, אַף לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְנֶנָּה לָכֶם כִּי שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן שְׁאַלְתֶּם אוֹתוֹ וּמִכָּרֵס מְלֵאָה. וְהַלֶּחֶם שֶׁשְּׁאַלְתֶּם לְצֹרֶךְ, בִּירִידָתוֹ לַבֹּקֶר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שֶׁיּוֹרִידֵהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חִבָּה, בַּבֹּקֶר — שֶׁיֵּשׁ שָׁהוּת לַהֲכִינוֹ, וְטַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְמַטָּה כְּמֻנָּח בְּקוּפְסָא. **אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל ה׳** • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה׳. **וְנַחְנוּ מָה** • מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין?. **כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ** • שֶׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעֵרֶב רַב. וְעַל כָּרְחִי אֲנִי זָקוּק לְפָרֵשׁ תַּלִּינוּ בִּלְשׁוֹן תַּפְעִילוּ — מִפְּנֵי דִּגְשׁוּתוֹ וּקְרִיָּתוֹ, שֶׁאִלּוּ הָיָה רָפֶה הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ בִּלְשׁוֹן תִּפְעַלוּ, כְּמוֹ (לקמן יז) ״וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה״, אוֹ אִם הָיָה דָגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יוּ״ד וְנִקְרָא ׳תִּלּוֹנוּ׳, הָיִיתִי מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן ׳תִּתְלוֹנְנוּ׳. עַכְשָׁו, הוּא מַשְׁמַע תַּלִּינוּ אֶת אֲחֵרִים, כְּמוֹ בַּמְּרַגְּלִים: (במדבר יד) ״וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה״. **אור החיים**

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה:

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בִּדְיַתֵּן יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בִּסְרָא לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְעֲמוּתְכוֹן דִּי אַתּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלוֹהִי וְנַחְנָא מָה לָא עֲלָנָא תַּרְעֲמוּתְכוֹן אֶלָּהֵן עַל מֵימְרָא דַיְיָ:

רס״י ◄ **בָּשָׂר לֶאֱכֹל** • וְלֹא לְשַׂבֵּעַ. לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ: שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר לְשַׂבֵּעַ. וּמָה רָאָה לְהוֹרִיד לֶחֶם בַּבֹּקֶר וּבָשָׂר בָּעֶרֶב? לְפִי שֶׁהַלֶּחֶם שָׁאֲלוּ כַּהֹגֶן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם בְּלֹא לֶחֶם, אֲבָל בָּשָׂר שָׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, שֶׁהַרְבֵּה בְּהֵמוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם בְּלֹא בָשָׂר. לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם בִּשְׁעַת טֹרַח שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן. **אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִים עָלָיו** • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלוֹנְנִים. **אור החיים**

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם:

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֱמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ לְקֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן קֳדָמוֹהִי יָת תַּרְעֲמוּתְכוֹן:

רס״י ◄ **קִרְבוּ** • לַמָּקוֹם שֶׁהֶעָנָן יֵרֵד. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **עֶרֶב וִידַעְתֶּם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ בְּדֶרֶךְ הַחְלָטַת הַמְּנִיעָה שֶׁיִּמְצְאוּ בָּשָׂר בַּמִּדְבָּר בְּאוֹמְרָם מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ וְגוֹ׳ וְלֹא שָׁאֲלוּ הַדָּבָר קֹדֶם, זֶה יַגִּיד כִּי הָיָה לָהֶם הַדָּבָר בִּלְתִּי אֶפְשָׁר, לָזֶה אָמַר לָהֶם עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי ה׳ וְגוֹ׳, כִּי עַד עַתָּה אֵינְכֶם יוֹדְעִים כִּי הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מַה נּוֹרָא מַעֲשָׂיו וְלֹא לְקַחְתֶּם יְדִיעָה מֵהַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת כִּי כָּל יָכוֹל עַכְשָׁו מֵחָדָשׁ תַּכִּירוּהוּ. וְכַנָּנַת דְּבָרָיו הוּא לְשֵׁבֶט מוּסָר כִּי טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם וְגוֹ׳ (יְשַׁעְיָה מ״ד). וְטַעַם שֶׁלֹּא תָּלָה הַיְדִיעָה אֶלָּא בְּמַעֲשֵׂה עֶרֶב וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה בֹּקֶר, לְצַד שֶׁהוּא הַמַּפְלָג אֶצְלָם בְּמְנִיעָה. וְאָמַר וִידַעְתֶּם בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, לוֹמַר מִלְּבַד שֶׁתּוּסַר יִרְאַת מוֹת בָּרָעָב אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ מֻפְלָא כְּמַעֲשֵׂה ה׳ הַנּוֹרָא הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ז) **וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ בֹּקֶר הוּא מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳, וְעִנְיָן זֶה הָיָה בְּיוֹם ב׳. וּלְפִי זֶה טַעַם אוֹמְרוֹ וּרְאִיתֶם בְּתוֹסֶפֶת ו׳, פֵּרוּשׁ מִלְּבַד דְּבָרוֹ אֲשֶׁר יְדַבֵּר לָכֶם עַל יָדֵי עוֹד יַעֲשֶׂה ה׳ לָכֶם דָּבָר שֶׁיַּרְאֶה לָכֶם אֶת כְּבוֹדוֹ. אוֹ יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וּבֹקֶר כִּי גַּם בֹּקֶר יֵדְעוּ כִּי ה׳ וְגוֹ׳, וְהִיא נִמְשֶׁכֶת לְמַעְלָה עִם אוֹמְרוֹ עֶרֶב וִידַעְתֶּם וְגוֹ׳ וּבֹקֶר, וְאוֹמְרוֹ וּרְאִיתֶם הוּא תְּחִלַּת עִנְיָן, וּכְפִי זֶה אֶפְשָׁר כִּי בוֹ בַּיּוֹם רָאוּ כְּבוֹד ה׳:

ח) **וַיֹּאמֶר וְגוֹ׳ בְּתֵת וְגוֹ׳.** לִהְיוֹת שֶׁבִּתְחִלָּה אָמַר הַדְּבָרִים סְתוּמִים עֶרֶב וּבֹקֶר וְלֹא אָמַר מַה יִּהְיֶה עֶרֶב וּבֹקֶר לָזֶה חָזַר וּפֵרֵשׁ מַה שֶּׁאָמַר עֶרֶב וִידַעְתֶּם הַיְדִיעָה הִיא בְּתֵת ה׳:

ט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן.** פָּסוּק זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ שֶׁדִּבֵּר אֲלֵיהֶם עֶרֶב וִידַעְתֶּם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה לְמָחֳרָתוֹ, וּמַה שֶּׁאָמַר לָהֶם עֶרֶב וִידַעְתֶּם אֵינוֹ חוֹזֵר עַל עֶרֶב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם אֶלָּא עֶרֶב שֶׁל זְמַן שֶׁיִּתֵּן ה׳ לָהֶם כְּאוֹמְרוֹ בְּתֵת ה׳ וְגוֹ׳ וְלַאֲפוּקֵי בֹּקֶר:

(י) וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ אור החיים

י וַהֲוָה כַּד מַלִּיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְפְּנִיוּ לְמַדְבְּרָא וְהָא יְקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא׃

◆ יום שישי ט׳ שבט ◆

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אור החיים

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יב) שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אור החיים

יב שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת תֵּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תֵּיכְלוּן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃

יג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּסְלֵיקַת סְלָיו וַחֲפַת יָת מַשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוַת נְחָתַת טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃

רש״י◄ **הַשְּׂלָיו** • מִין עוֹף, וְשָׁמֵן מְאֹד (יומא עה). **הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל** • הַטָּל שׁוֹכֵב עַל הַמָּן, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (במדבר יא): ״וּבְרֶדֶת הַטַּל וְגוֹ׳״, הַטַּל יוֹרֵד עַל הָאָרֶץ וְהַמָּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחוֹזֵר וְיוֹרֵד טַל עָלָיו וַהֲרֵי הוּא כְּמֵנָח בְּקוּפְסָא (יומא עה. מכילתא)◆

(יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ׃

יד וּסְלֵיקַת נְחָתַת טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעְדַּק מְקַלַּף דַּעְדַּק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא׃

רש״י◄ **וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְגוֹ׳** • כְּשֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת, עוֹלֶה הַטַּל שֶׁעַל הַמָּן לִקְרַאת הַחַמָּה, כְּדֶרֶךְ טַל, עוֹלֶה לִקְרַאת הַחַמָּה. אַף אִם תְּמַלֵּא שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה טַל וְתִסְתֹּם אֶת פִּיהָ וְתַנִּיחָהּ בַּחַמָּה, הִיא עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ בָּאֲוִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: שֶׁהַטַּל עוֹלֶה מִן הָאָרֶץ בָּאֲוִיר, וְכַעֲלוֹת שִׁכְבַת הַטַּל נִתְגַּלָּה הַמָּן, וְרָאוּ ״וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר״ וְגוֹ׳. **דַּק** • דָּבָר דַּק. **מְחֻסְפָּס** • מְגֻלֶּה, וְאֵין דּוֹמֶה לוֹ בַּמִּקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: מְחֻסְפָּס, לְשׁוֹן חֲפִיסָה וּדְלוּסְקְמָא, שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשִּׁכְבַת הַטָּל רָאוּ שֶׁהָיָה דָּבָר דַּק מְחֻסְפָּס בְּתוֹכוֹ, בֵּין שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטָּל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳מְקַלַּף׳, לְשׁוֹן ״מַחְשֹׁף הַלָּבָן״. **כַּכְּפֹר** • כְּפֹר גְּלִיד״א בְּלַע״ז. דַּעְדַּק כְּגִיר, כְּאַבְנֵי גִּיר, וְהוּא מִין צֶבַע שָׁחֹר, כִּדְאַמְרִינָן גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם: ׳הַגִּיר וְהַזַּרְנִיךְ׳. דַּעְדַּק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא, דַּק הָיָה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מֻגְלָד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ: דַּק כַּכְּפֹר שָׁטוּחַ קָלוּשׁ וּמְחֻבָּר כִּגְלִיד. דַּק טינב״ש בְּלַע״ז, שֶׁהָיָה מַגְלִיד גֶּלֶד דַּק מִלְּמַעְלָה, וּכְגִיר שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעִבְרִית, וְאֵין לוֹ תֵּבָה בַּפָּסוּק◆

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃

טו וַחֲזוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי מַנָּא הוּא אֲרֵי לָא יְדָעוּ מָה הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחְמָא דִּיהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכָל׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **כְּדַבֵּר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ שֶׁהָיָה ה׳ כְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה שֶׁיִּפְנוּ אֵלָיו וְתֹכַף לְדִבְרוֹ נִרְאָה כְּבוֹד ה׳ בֶּעָנָן:

יא־יב) **וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ לֵאמֹר שָׁמַעְתִּי וְגוֹ׳ דַּבֵּר וְגוֹ׳.** קָשֶׁה לָמָּה אָמַר תֵּבֵת לֵאמֹר בְּפָסוּק א׳ וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁגַּם פְּרָט זֶה שֶׁאָמַר לוֹ שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלֻנֹּת וְגוֹ׳ יֹאמְרֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל אִם כֵּן לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר עוֹד אַחַר כֵּן דַּבֵּר. וְנִרְאֶה לוֹמַר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (יוֹמָא ד׳:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁכָּל הָאוֹמֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ הֲרֵי הוּא בְּבֵל תֹּאמַר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ לֵאמֹר, וְהִנֵּה כְּשֶׁדִּבֵּר ה׳ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ שָׁמַעְתִּי וְגוֹ׳ הֵם דִּבְרֵי ה׳ לְמֹשֶׁה, וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּבֵל תֹּאמַר לָזֶה אָמַר לוֹ ה׳ לֵאמֹר. וְהִנֵּה אֵין הֶכְרֵחַ בָּזֶה שֶׁחַיָּב לוֹמַר אֶלָּא רְשׁוּת הוּא שֶׁמִּרְשֵׁהוּ לוֹמַר לִשְׁלֹל בַּל תֹּאמַר וְהַדָּבָר בְּיָדוֹ לְהוֹדִיעַ דְּבַר ה׳ זֶה אֲלֵיהֶם, וּכְשֶׁרָצָה ה׳ שֶׁיְּדַבֵּר אֵלָיו דְּבָרִים שֶׁנּוֹגְעִים לְיִשְׂרָאֵל אָמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מִכָּאן וָאֵילָךְ הֵם דְּבָרִים שֶׁאֲנִי מְחַיֶּבְךָ לְדַבְּרָם, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁשָּׁנָה ה׳ אֶת דְּבָרוֹ כִּי מִקֹּדֶם דִּבֵּר דֶּרֶךְ נִסְתָּר עַל יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ מְדַבֵּר דְּבָרִים בֵּינוֹ לְבֵין מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁהִרְשָׁהוּ לְסַפֵּר לְיִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְדַבֵּר לָהֶם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי ה׳ אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁשָּׁמַע תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שֶׁהִשְׁלַח מֵה׳ לוֹמַר לָהֶם מִשְּׁמוֹ שֶׁשָּׁמַע וְגוֹ׳, וּמַאֲמָר ב׳ אָמַר אֵלָיו דַּבֵּר אֶל

רש״י◄ **מָן הוּא•** הַכָּנַת מָזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): ״וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ״. **כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא•** שֶׁיִּקְרָאוּהוּ בִּשְׁמוֹ. אור החיים

(טז) **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ:**

טז דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְקוּטוּ מִנֵּהּ גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ עֻמְרָא לְגֻלְגַּלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁתֵיכוֹן גְּבַר לְדִי בְּמַשְׁכְּנֵהּ תִּסְבּוּן:

רש״י◄ **עֹמֶר•** שֵׁם מִדָּה. **מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם•** כְּפִי מִנְיַן נְפָשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ לְאִישׁ בְּאָהֳלוֹ, תִּקְחוּ עֹמֶר לְכָל גֻּלְגֹּלֶת. אור החיים

(יז) **וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט:**

יז וַעֲבַדוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקָטוּ דְּאַסְגֵּי וּדְאַזְעֵר:

רש״י◄ **הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט•** יֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ מְעַט, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵיתָם וּמָדְדוּ בָּעֹמֶר, אִישׁ אִישׁ מַה שֶׁלָּקְטוּ, וּמָצְאוּ שֶׁהַמַּרְבֶּה לִלְקֹט, לֹא הֶעְדִּיף עַל עֹמֶר לְגֻלְגֹּלֶת אֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ, וְהַמַּמְעִיט לִלְקֹט, לֹא מָצָא חָסֵר מֵעֹמֶר לְגֻלְגֹּלֶת, וְזֶהוּ נֵס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ.

(יח) **וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ:**

יח וּכְלוּ בְּעֻמְרָא וְלָא אוֹתַר דְּאַסְגֵּי וּדְאַזְעֵר לָא חַסִּיר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ לְקָטוּ:

(יט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר:** אור החיים

יט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֱנָשׁ לָא יַשְׁאַר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא:

(כ) **וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:**

כ וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה וְאַשְׁאָרוּ גֻּבְרַיָּא מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּרְחֵשׁ רִיחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגֵז עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה:

רש״י◄ **וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים•** (שמות רבה) דָּתָן וַאֲבִירָם. **וַיָּרֶם תּוֹלָעִים•** לְשׁוֹן רִמָּה. **וַיִּבְאַשׁ•** הֲרֵי זֶה מִקְרָא הָפוּךְ: שֶׁבַּתְּחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ״, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְלִיעִים. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְּׁמִי בִּשְׁלִיחוּת בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ. וְטַעַם שֶׁהֵצְרַךְ לוֹמַר תֵּבֵת לֵאמֹר נִתְכַּוֵּן שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מִשְּׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָהֶם בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ וְגוֹ׳ וְהוּא אוֹמְרוֹ לֵאמֹר, וּמִשֶּׁמָּשֶׁת תֵּבֵת לֵאמֹר בִּמְקוֹם כֹּה אָמַר ה׳, גַּם בָּזֶה יָצְדַּק גְּמַר הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, וְזוּלַת לֵאמֹר יִשְׁמַע הַדָּבָר שֶׁחַס וְשָׁלוֹם עַל מֹשֶׁה:

טו) **וַיֹּאמְרוּ אִישׁ וְגוֹ׳ מָן וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת מַה כַּוָּנַת הַכָּתוּב בָּזֶה. וְאוּלַי כִּי בִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ הִזְמִין ה׳ לְפִיהֶם בִּמְקוֹם שֶׁיֹּאמְרוּ מָה הוּא אָמְרוּ מָן הוּא, וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר קָבַע לוֹ ה׳ וְשָׁם שְׁמוֹ בְּפִי יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (בְּרָכוֹת ז׳:) אֲשֶׁר שָׁם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ (תְּהִלִּים מ״ו) שֶׁיִּכְּוֹנוּנוּ לַשַּׁמּוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶם הַבּוֹרֵא. וְאוֹמְרוֹ כִּי לֹא יָדְעוּ נָתַן הַכָּתוּב טַעַם הַמְצָאַת הַשֵּׁם לְפִיהֶם הוּא לְצַד שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה הוּא וּמֵאֶמְצָעוּת זֶה נָפַל אַלְיָא בְּפִיהֶם. וְאוּלַי כִּי מִזֶּה נִתְחַכְּמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקָרְאוּ שְׁמוֹ מָן דִּכְתִיב (פָּסוּק ל״א) וַיִּקְרְאוּ בֵית יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹ מָן שֶׁהִשְׂכִּילוּ בְּתֵבַת מָן שֶׁאֵינָהּ מִן הָרָגִיל בַּנִּדְבָּר וְאֵין זֶה אֶלָּא רוּחַ ה׳ דִּבֵּר וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנָם כִּי זֶה שְׁמוֹ:

טז) **אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ.** פֵּרוּשׁ לְפִי שִׁעוּר בְּנֵי בֵיתוֹ אִם רַבִּים אִם מְעַטִּים. וְאָמַר אָכְלוֹ כִּי אֲכִילַת כֻּלָּן תֵּחָשֵׁב אֲכִילַת הָאִישׁ הַתָּלוּי בּוֹ, וְהָעֵד עַל זֶה מַה שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ וַיָּמֹדוּ בָּעֹמֶר וְגוֹ׳ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ וְגוֹ׳, וְחָזַר לוֹמַר כַּמָּה יִקָּחוּ לְכָל אֶחָד עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת, וְחָזַר לוֹמַר מִסְפַּר וְגוֹ׳ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הֶפְרֵשׁ בֵּין קָטָן לְגָדוֹל אֶלָּא מִסְפַּר הַנְּפָשׁוֹת כִּי כֻּלָּם יִשְׁווּ בַּאֲכִילַת הַמָּן. וְאוֹמְרוֹ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּאָהֳלוֹ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה שֶׁאֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶם עָלָיו וְהֵם בִּשְׂכוּנָתוֹ שֶׁגַּם לָהֶם יִקַּח הָאִישׁ. וּדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (יוֹמָא ע״ה.) תָּאִיר עֵינַיִם בְּנִפְלָאוֹת ה׳:

יט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ׳.** אוּלַי כִּי מִצִּוָּה זוֹ מֹשֶׁה מַעֲצָמוֹ דָּן אוֹתָהּ, לִהְיוֹת שֶׁרָאָה כִּי ה׳ נוֹתֵן לָהֶם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ זֶה יַגִּיד כִּי אֵין יוֹם אֶחָד מֵכִין לַחֲבֵרוֹ וְהֵבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר וְאָסַר לָהֶם. וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה, וְקָשֶׁה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא וַיּוֹתִרוּ וְגוֹ׳ וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ.

עוֹד לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר וְלֹא שָׁמְעוּ וַיּוֹתִרוּ וַאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי לֹא שָׁמְעוּ לַמַּשְׁמִיעַ. וְלִדְבָרֵנוּ יָבוֹא עַל נָכוֹן פֵּרוּשׁ וְלֹא שָׁמְעוּ לְמַה שֶׁנִּתְחַכֵּם וְאָסַר לָהֶם מִדַּעְתּוֹ. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְדַיֵּק גַּם כֵּן אוֹמְרוֹ בַּמַּאֲמָר הַקּוֹדֵם לְזֶה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ מַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ. וְטַעַם שֶׁהִבְאִישׁ וַיֵּרֶם תּוֹלָעִים, שֶׁהִסְכִּים ה׳ עַל יָדוֹ שֶׁהִצְדִּיק בִּסְבָרָתוֹ סְבָרַת חָכָם עָדִיף וְנָבִיא:

וְאָפְשָׁר לוֹמַר כִּי לְעוֹלָם מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֱמְרָה לוֹ מִצְוָה זוֹ אֶלָּא לְצַד שֶׁכְּבָר אָמַר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ סָמֹךְ שֶׁכָּל עִנְיַן פְּרָטֵי דִּינֵי הַמָּן נִמְשַׁךְ לְמַה שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳, וְהֵם לֹא הִשְׂכִּילוּ כַּוָּנָתוֹ וְחָשְׁבוּ כִּי הוֹרָאָתוֹ הוֹרָאַת חָכָם לֹא הוֹדַעַת נָבִיא:

כ) **וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁהִקְדִּים וַיֵּרֶם וְגוֹ׳ לְוַיַּבְאַשׁ, לְצַד שֶׁהֲרִימַת הַתּוֹלָעִים תִּמָּצֵא בַּמִּין הַמָּתוֹק וְלֹא יִבְאַשׁ כִּי אֵין הַסָּרָחוֹן

(כא) **וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:**

כא **וּלְקָטוּ יָתֵהּ בִּצְפַר בִּצְפַר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ וּמָה דְּמִשְׁתָּאַר מִנֵּהּ עַל אַפֵּי חַקְלָא כַּד חֲמָא עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא פָּשַׁר:**

רש״י◄ **וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס** • הַנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה נִמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה נְחָלִים וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וּצְבָאִים, וְאֵמּוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מָן וְיוֹדְעִים מַה שִּׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). **וְנָמָס** • פָּשַׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִין, עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמַפְשִׁיר. **וְנָמָס** • דישטנ״פריר, וְדֶגְמָתוֹ בְּסַנְהֶדְרִין בְּסוֹף ד׳ מִיתוֹת.

(כב) **וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:**

כב **וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְקָטוּ לַחְמָא עַל חַד תְּרֵין עֲמָרִין לְחַד וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה:**

רש״י◄ **לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה** • כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאָהֳלֵיהֶם, מָצְאוּ כִּפְלַיִם, שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: לֶחֶם מִשְׁוּנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שֶׁאִם לְהַגִּיד שֶׁשְּׁנַיִם הָיוּ, וַהֲלֹא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד? אֶלָּא מְשֻׁנֶּה בְּטַעַם וָרֵיחַ). **וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה** • שְׁאָלוּהוּ: מַה הַיּוֹם מִיּוֹמַיִם? וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פָּרָשַׁת שַׁבָּת שֶׁנִּצְטַוָּה לוֹמַר לָהֶם: ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וְגוֹ׳״ עַד שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם: ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳״ שֶׁנִּצְטַוִּיתִי לוֹמַר לָכֶם, וּלְכָךְ עָנָשׁוֹ הַכָּתוּב, שֶׁאָמַר לוֹ: ״עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם״ וְלֹא הוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רָגִיל בַּדְּבָרִים הַמְּתוּקִים כִּרְגִילוּת הֶוְיַת הַתּוֹלָעִים וּמִן זֶה טַעְמוֹ כְּצַפִּיחִית בִּדְבָשׁ וְלָזֶה אָמַר וַיֶּרֶם תּוֹלָעִים וְלֹא דַּי זֶה אֶלָּא וַיִּבְאַשׁ. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן לְפֵרוּשֵׁנוּ זֶה אוֹמְרוֹ (פָּסוּק כ״ד) וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ פֵּרוּשׁ לֹא מִלְּבַד שֶׁלֹּא הִבְאִישׁ אֶלָּא אֲפִלּוּ רִמָּה הָרְגִילָה לִהְיוֹת בְּלֹא סָרְחוֹן לֹא הָיְתָה בּוֹ, וְאִם לֹא יֶרֶם תּוֹלָעִים עַד שֶׁכְּבָר הִבְאִישׁ אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וְלֹא הִבְאִישׁ אֵין צֹרֶךְ לוֹמַר עוֹד וְרִמָּה וְגוֹ׳. וְהִנֵּה רָאִיתִי לְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל (מְכִילְתָא) שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ כְּדִבְרֵנוּ וְאוּלַי כִּי יִסְבְּרוּ שֶׁעַל כָּל פָּנִים הַגְּדֻלַּת הַתּוֹלָע יַקְדִּים לָהּ קְצָת מֵהַהַבְאָשָׁה שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּתְהַוֶּה הֲגַם שֶׁלֹּא יִבְאַשׁ הַמָּתוֹק. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְצֶה כִּי אֵין תּוֹלָע גָּדֵל אֶלָּא מֵהַנִּבְאָשׁ. וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁתִּרְגֵּם אֻנְקְלוֹס רַע בִּישׁ, וּבְחִינַת הָרַע וִיסוֹדוֹ הוּא עָבוֹר פִּי הַתּוֹרָה וְהַמַּצָּוָה, וְאָדָם כִּי יֶחֱטָא יָרוּם תּוֹלָעִים, וְהוּא סוֹד גְּדֵילַת תּוֹלָעִים מֵהַפֵּרוֹת וַאֲוִיר הָאֲדָמָה אַחַר חֵטְא הָאָדָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֶּרֶם תּוֹלָעִים הַטַּעַם הוּא לְצַד וַיִּבְאַשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ בְּחִינַת הָרַע שֶׁהִנִּיחוּהוּ הֵפֶךְ מִצְוַת הַתּוֹרָה, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה הַנִּיחוּ אוֹתוֹ וְגוֹ׳ עַד הַבֹּקֶר אָמַר הַכָּתוּב וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ לֹא נָגַע בּוֹ בְּחִינַת הָרַע וּבָזֶה וְרִמָּה לֹא הָיְתָה, וּכְמוֹ כֵן הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר לֹא יִטְעִימוּ נַפְשָׁם מִבְּחִינַת הָרַע לֹא יַתְלִיעוּ. וְצֵא וּלְמַד מַעֲשֵׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי עָלָיו הַשָּׁלוֹם (ב״מ פ״ד:) כִּי תּוֹלָע אֶחָד לְבַד גָּדֵל בְּאָזְנוֹ לְצַד בְּחִינַת הָרַע אֲשֶׁר נָגַע שָׁם:

כב) **וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה וְגוֹ׳.** מִכָּאן מַשְׁמָע שֶׁלֹּא הוֹדִיעָם קֹדֶם דִּבֵּר ה׳, וְקָשֶׁה אֵיךְ יִכְבֹּשׁ חַס וְשָׁלוֹם נְבוּאָתוֹ וְלִמְּדוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ (סַנְהֶדְרִין פ״ט.) דִּין נָבִיא הַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ וְכוּ׳ חַס וְשָׁלוֹם, וּמַה גַּם בְּהַגָּדַת מִצְוָה לְקַיֵּם יִשְׂרָאֵל רְצוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב׳ בְּחִינוֹת כּוֹבֵשׁ נְבוּאָה וַעֲקִירַת הַמִּצְוָה, וְאֵין לוֹמַר כִּי חַס וְשָׁלוֹם שָׁכַח מִצְוַת ה׳ אִם כֵּן נָחוּשׁ לוֹ גַּם כֵּן שֶׁשָּׁכַח מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה וַעֲדַיִן שָׁכוּחַ חַס וְשָׁלוֹם, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְעַכֵּב זְמַן מָה לִשְׁכַּח וְתִכָּף וּמִיָּד הָיָה לוֹ לְהַגִּיד נְבוּאָתוֹ, וְגַם קָשְׁיָא לֵאלֹהֵינוּ לָמָּה לֹא הִזְכִּירוּ כְּשֶׁיָּדַע בּוֹ שֶׁשָּׁכַח בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עַצְמָהּ הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא הָיָה מַנִּיחוֹ שָׁכוּחַ עַד ז׳ יָמִים שֶׁהֵזְכַּר מֵעַצְמוֹ.

אָכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ טַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ וּבְמֻתָּק לְשׁוֹנוֹ הֵשִׁיב תְּשׁוּבָה כִּרְאִי מֻצָּק (אִיּוֹב ל״ז) בְּאוֹמְרוֹ הוּא אֲשֶׁר דִּבֵּר ה׳ שַׁבָּתוֹן שַׁבָּת וְגוֹ׳ כָּאן בְּנֹעַם דְּבָרָיו הִשְׁמִיט תֵּבַת לֵאמֹר רָמַז כִּי לֹא דִּבֵּר לוֹ ה׳ לֵאמֹר לָהֶם, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הַדָּבָר בִּבֵל תֹּאמַר כְּמַאֲמָרָם ז״ל (יוֹמָא ד׳:) וּכְתָבְנוּהוּ בַּפָּסוּק (י״א) וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ שֶׁמַּעְתִּי וְגוֹ׳, וְזֶה הוּא טַעֲמוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעָם קֹדֶם. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן לִדְבְרֵי מֹשֶׁה ה׳ מֵעִידוֹ בְּנֹסַח הַנְּבוּאָה כְּשֶׁאָמַר לוֹ (פָּסוּק ה׳) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְגוֹ׳ תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ ה׳ שָׁם דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא תֵּבַת לֵאמֹר, הֲרֵי סָתַם הַדָּבָר בְּפָנָיו שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיחוּת בְּמִצְוָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא שֶׁאָמַר הוּא אַחַר מַעֲשֵׂה שֶׁלָּקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה וּבָאוּ לְפָנָיו גִּלָּה לָהֶם הַדָּבָר וְאָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא הָיָה אֶצְלוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ סוֹד נִמְסְרוּ לוֹ הַדְּבָרִים וְלֹא לְאָמְרָם:

וְיֵשׁ לָנוּ לָתֵת לֵב כְּפִי זֶה מִי הִתִּיר לוֹ לֵאמֹר לָהֶם כָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּדְבָרָיו שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ דַּבֵּר וְלֹא לֵאמֹר:

וְנִרְאֶה כִּי נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה בַּחֲקִירַת חָכָם לָמָּה לֹא רָצָה ה׳ שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים לְיִשְׂרָאֵל, וְהִשְׂכִּיל כִּי טַעֲמוֹ הוּא שֶׁחָפֵץ ה׳ לִנְטֹעַ בָּהֶם נֶטַע אֱמוּנַת וְהַצְדָּקַת מִצְוַת שַׁבָּת שֶׁתִּהְיֶה קַבָּלָתָהּ וִידִיעָתָהּ מִמֶּנּוּ אַל עֶלְיוֹן שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ תְּחִלָּה אֶלָּא כְּשֶׁיֵּצְאוּ לִלְקֹט כְּמִנְהָגָם שִׁעוּר הָרָגִיל לְיוֹמוֹ וְיָמְצְאוּ פִּי שְׁנַיִם מֵהָרָגִיל יוֹם יוֹם יִרְאוּ וְרָאִיָּה חוּשִׁית וְשִׂכְלִיֵּית כִּי ה׳ מְצַוֶּה לָהֶם לְבַל יִטְרְחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת וּמַזְמִין לָהֶם מִיּוֹם שִׁשִּׁי צֹרֶךְ יוֹם ז׳ כְּדֵי שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה מִצְוָה זוֹ אֶצְלָם מְקֻבֶּלֶת בְּתוֹסֶפֶת קַבָּלַת הָרָצוֹן וּמוֹרָא גָּדוֹל מֵעֲבוֹר עָלֶיהָ לְצַד שֶׁמַּעֲלָתָהּ גְּדוֹלָה, וּכְמַאֲמָרָם ז״ל (שְׁמוֹת רַבָּה פכ״ה) שָׁקוּל שַׁבָּת כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְלָזֶה לֹא צִוָּה לָהֶם תְּחִלָּה עַל הַשַּׁבָּת מֹשֶׁה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְכַוְּנוּ לְהַרְבּוֹת בַּלְּקִיטָה וְיִלְקְטוּ כְּמִשְׁפַּט יוֹם יוֹם וְיֵעָשֶׂה לָהֶם הַנֵּס לִמְצֹא בְּכִפְלַיִם אֵין זֶה אֶלָּא מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים אֲשֶׁר יְשִׂיחֵם לִשְׁמֹר שַׁבָּת. וְאִם תֹּאמַר סוֹף כָּל סוֹף יְצַוֶּה לָהֶם מֹשֶׁה עַל הַשַּׁבָּת וְיֹאמַר לָהֶם כִּי לֹא יִלְקְטוּ אֶלָּא כְּשִׁעוּר זֶה הָרָגִיל כְּדֵי לְהַכִּיר הַדָּבָר, אֵין זֶה מֵהַמּוּסָר לַהֲבִינָם כִּי צְרִיכִין נֵס לְהַצְדִּיק דִּבְרֵי מֹשֶׁה, לָזֶה עָשָׂה ה׳ דָּבָר חָכְמָה:

וְעוֹד אִם הָיָה מַקְדִּים הַמִּצְוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לִטְעוֹת, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בִּמְנָחוֹת פֶּרֶק רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (ס״ה.) כְּשֶׁנִּטְפַּל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְבֵיתוֹסִין הָאֲרוּרִים וְאָמַר לָהֶם עֲצֶרֶת אַחַר הַשַּׁבָּת מִנַּיִן לָכֶם וּפִטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ זָקֵן א׳ מֵהֶם וְאָמַר לוֹ מֹשֶׁה אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה וְיוֹדֵעַ עֲצֶרֶת יוֹם אֶחָד הוּא עָמַד וְתִקְּנָהּ אַחַר הַשַּׁבָּת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מִתְעַנְּגִין ב׳ יָמִים עַד כָּאן. וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנָם עָמַד וְתִקְּנָהּ וְהקב״ה הִסְכִּים עַל יָדוֹ עַד כָּאן. הֲרֵי כִּי יֵשׁ טוֹעִים שֶׁהֲגַם שֶׁתִּהְיֶה הַמִּצְוָה מִפִּי מֹשֶׁה יַסְכִּים הקב״ה עַל יָדוֹ, אִם כֵּן יֵשׁ הֶפְרֵשׁ

(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֶת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר׃

כג וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ שְׁבָתָא שְׁבַת קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מְחָר יָת דִּי אַתּוּן עָתִידִין לְמֵפָא אֲפוֹ וְיָת דִּי אַתּוּן עָתִידִין לְבַשָּׁלָא בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל מוֹתְרָא אַצְנְעוּ לְכוֹן לְמַטְרַת עַד צַפְרָא׃

רש״י ◂ **אֶת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ** • מַה שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לֶאֱפּוֹת בַּתַּנּוּר, אֵפוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים, וּמַה שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בְּמַיִם, בַּשְּׁלוּ הַיּוֹם. לְשׁוֹן אֲפִיָּה נוֹפֵל בְּלֶחֶם, וּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל בְּתַבְשִׁיל. **לְמִשְׁמֶרֶת** • לִגְנִיזָה.

(כד) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃

כד וְאַצְנְעוּ יָתֵהּ עַד צַפְרָא כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִיחָשָׁא לָא הֲוָה בֵּהּ׃

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵין אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין לָא תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָא׃

רש״י ◂ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם וְגוֹ׳** • (מכילתא) שַׁחֲרִית, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לָצֵאת וְלִלְקֹט, בָּאוּ לִשְׁאֹל: אִם נֵצֵא אִם לָאו? אָמַר לָהֶם: אֶת שֶׁבְּיֶדְכֶם אִכְלוּ, לָעֶרֶב חָזְרוּ לְפָנָיו וּשְׁאָלוּהוּ: מַהוּ לָצֵאת? אָמַר לָהֶם: "שַׁבָּת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שֶׁמָּא פָּסַק הַמָּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר הַיּוֹם? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ", אֲבָל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ. **אור החיים**

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃

כו שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְטֻנֵּהּ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵי בֵּהּ׃

רש״י ◂ **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת** • שַׁבָּת הוּא, הַמָּן לֹא יִהְיֶה בּוֹ, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְרַבּוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיָמִים טוֹבִים (מכילתא). **אור החיים**

(כז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ **אור החיים**

כז וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה נְפָקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקָט וְלָא אַשְׁכָּחוּ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהַקְדָּמַת יְדִיעַת הַמִּצְוָה מִנְּסִיּוֹן אֵל עֶלְיוֹן, לָזֶה לֹא צִוָּה ה׳ לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל דָּבָר זֶה, וּמֵעַתָּה אַחַר שֶׁיָּצְתָה הַמַּחְשָׁבָה אֲשֶׁר חָשַׁב אֱלֹהִים וְהִכִּירוּ יִשְׂרָאֵל הַדָּבָר תְּחִלָּה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר דִּבֵּר ה׳ אֵלַי שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֹא הוֹעִיל הַהֶכֵּר לְהַשִּׂיג בּוֹ יְדִיעַת שַׁבָּת וְהֵצְרַךְ מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם הַדְּבָרִים. הִנֵּה זוּלַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה יָטְעוּ וְיֹאמְרוּ אוּלַי נִגְמְרָה יְרִידַת הַמָּן וְלָזֶה נָתַן לָהֶם ה׳ שֶׁלֹּא כַּסֵּדֶר הָרִגִּיל, לָזֶה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר דִּבֵּר וְגוֹ׳ וְלֹא לְסִבָּה אַחֶרֶת, וְיַכֵּר הַדָּבָר לָהֶם בְּהֶחְלֵט כְּשֶׁיֵּרֵד הַמָּן יוֹם אֶחָד אַחַר הַשַּׁבָּת. וְהֶכְרַח מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם הַדְּבָרִים שֶׁהֵם בְּבֵל תֹּאמַר שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת וְיֵצְאוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם הָאַזְהָרָה בְּפֵרוּשׁ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בַּפָּסוּק עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם:

כה) **אִכְלֻהוּ הַיּוֹם וְגוֹ׳**. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לְצַוּוֹתָם עַל אֲכִילָתוֹ. וְאוּלַי כִּי לִהְיוֹת שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם אֶלָּא הַנִּיחוּ אוֹתוֹ לְמִשְׁמֶרֶת וְלֹא פֵּרֵשׁ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ מוּתָּרִים בַּאֲכִילָתוֹ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאָסַר בְּפֵרוּשׁ אֲכִילַת הַנּוֹתָר מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאָסָרוֹ לָהֶם. אוֹ אוּלַי דְּאָסוּר מִדִּין לֹא תֹּאכַל כָּל תּוֹעֵבָה וְאָמְרוּ ז״ל (חֻלִּין קי״ד:) כָּל שֶׁתַּעֲבִתִּי לְךָ הוּא בְּבַל תֹּאכַל, לָזֶה אָמַר לָהֶם אִכְלֻהוּ הַיּוֹם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר הַיּוֹם לִשְׁלֹל יוֹם אַחֵר אִסּוּר הַנּוֹתָר לַבֹּקֶר, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֶה וְתֹאמַר הַיּוֹם דַּוְקָא וְלֹא יוֹם אַחֵר כָּל עִקָּר וַאֲפִלּוּ שַׁבָּת, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר כִּי שַׁבָּת וְגוֹ׳ הָא לְמַדְתָּ כִּי מְעוּט הַיּוֹם לֹא בָּא לְמַעֵט אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ שַׁבָּת: **עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ** כִּי שַׁבָּת טַעַם לְמַה שֶׁאַחֲרֶיהָ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּלְטַעַם שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת לֹא תִּמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה, דִּקְדֵּק לוֹמַר בַּשָּׂדֶה לִרְמֹז מַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שֶׁאָמַר בַּזֹּהַר (חֵלֶק ב׳ פח.) כִּי בְּיוֹם שַׁבָּת יוֹרֵד הַמָּזוֹן שֶׁל כָּל שֵׁשֶׁת יָמִים לְמַעְלָה וּמֵאוֹתוֹ מָזוֹן יוֹרֵד דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ לֹא תִּמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה אֲבָל לְמַעְלָה בּוֹ יִמָּצֵא אַדְרַבָּה מָזוֹן לְכָל ו׳ יָמִים:

כו) **שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ׳**. הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהַזְהִירָם לְבַל יֵצְאוּ לִלְקֹט, וּפֵרוּשׁ לֹא יִהְיֶה בּוֹ מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁל הַלְקִיטָה, שֶׁאִם עַל הֲוָיַת הַמָּן כְּבָר אָמַר לֹא תִּמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה, וְלָזֶה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט אָמַר ה׳ לָהֶם עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְגוֹ׳ הֲרֵי שֶׁעָבְרוּ עַל הַלָּאו וְהֵיכָן מָצִינוּ אַזְהָרָה זוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם כֵּן, וְאִם כַּוָּנָתוֹ עַל דִּיּוּק הַנִּשְׁמָע מֵאוֹמְרוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים לְבַד, לָאו זֶה לֹא יִקָּרֵא לָאו אֶלָּא עֲשֵׂה כְּדִין לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה (פְּסָחִים מ״א.) וְלֹא יָצְדַּק לוֹמַר לָהֶם עָלָיו מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר כִּי לְשׁוֹן שְׁמִירָה יֵאָמֵר עַל הַלָּאו:

כז) **וְלֹא מָצָאוּ**. פֵּרוּשׁ שֶׁאִם מָצְאוּ הָיוּ לוֹקְטִין:

(כח) וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה עַד־אָ֙נָה֙ מֵֽאַנְתֶּ֔ם לִשְׁמֹ֥ר מִצְוֺתַ֖י וְתוֹרֹתָֽי׃

כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי אַתּוּן מְסָרְבִין לְמִטַּר פִּקּוֹדַי וְאוֹרָיָתִי׃

רש״י◄ **עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם** • מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא: בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כְּרָבָא, עַל יְדֵי הָרְשָׁעִים, מִתְגַּנִּין הַכְּשֵׁרִין (ב״ק צב)◆ **אור החיים**

(כט) רְא֗וּ כִּֽי־יְהוָה֮ נָתַ֣ן לָכֶ֣ם הַשַּׁבָּת֒ עַל־כֵּ֞ן ה֣וּא נֹתֵ֥ן לָכֶ֛ם בַּיּ֥וֹם הַשִּׁשִּׁ֖י לֶ֣חֶם יוֹמָ֑יִם שְׁב֣וּ ׀ אִ֣ישׁ תַּחְתָּ֗יו אַל־יֵ֥צֵא אִ֛ישׁ מִמְּקֹמ֖וֹ בַּיּ֥וֹם הַשְּׁבִיעִֽי׃

כט חֲזוֹ אֲרֵי יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא יָהֵב לְכוֹן בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא יִפּוֹק אֱנָשׁ מֵאַתְרֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃

רש״י◄ **רְאוּ** • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה׳ בִּכְבוֹדוֹ מַזְהִיר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי נֵס נַעֲשָׂה בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת לָתֵת לָכֶם לֶחֶם יוֹמַיִם. **שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו** • מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים ד׳ אַמּוֹת לַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם, ג׳ לְגוּפוֹ וְא׳ לִפְשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם. **אַל־יֵצֵא וְגוֹ׳** • אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם שַׁבָּת, וְלֹא בִּמְפֹרָשׁ, שֶׁאֵין תְּחוּמִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְעִקָּרוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל לוֹקְטֵי הַמָּן נֶאֱמַר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ׳ 39)

אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם שַׁבָּת . . וְעִקָּרוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל לוֹקְטֵי הַמָּן נֶאֱמַר (רש״י טז, כט)

יֵשׁ לְבָאֵר הֶכְרֵחוֹ שֶׁל רַשִׁ״י לְפָרֵשׁ שֶׁהַפָּסוּק מְדַבֵּר בְּדִין תְּחוּם שַׁבָּת, אַף שֶׁעִקַּר הַכָּתוּב קָאֵי בְּלוֹקְטֵי הַמָּן: אִם כַּוָּנַת הַכָּתוּב הָיְתָה **רַק** לְלוֹקְטֵי הַמָּן, הוֹל״ל "אַל יֵצֵא אִישׁ **לִלְקֹט**" (אוֹ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה). וּמִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּלְשׁוֹן סְתָמִי "אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" מוּכָח שֶׁהַתּוֹרָה רוֹצָה גַּם לִרְמֹז לְדִין **כְּלָלִי**, לֹא רַק בְּקֶשֶׁר לְלוֹקְטֵי הַמָּן – דִּין תְּחוּם שַׁבָּת. **אור החיים**

(ל) וַיִּשְׁבְּת֥וּ הָעָ֖ם בַּיּ֥וֹם הַשְּׁבִעִֽי׃

ל וְנָחוּ עַמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃

(לא) וַיִּקְרְא֧וּ בֵֽית־יִשְׂרָאֵ֛ל אֶת־שְׁמ֖וֹ מָ֑ן וְה֗וּא כְּזֶ֤רַע גַּד֙ לָבָ֔ן וְטַעְמ֖וֹ כְּצַפִּיחִ֥ת בִּדְבָֽשׁ׃

לא וּקְרוֹ בֵית יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמֵהּ מָן וְהוּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא חִוָּר וְטַעְמֵהּ כְּאִסְקְרֵיטָון בִּדְבָשׁ׃

רש״י◄ **וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן** • עֵשֶׂב שֶׁשְּׁמוֹ קולייאנדר״י וְזֶרַע שֶׁלּוֹ עָגֹל וְאֵינוֹ לָבָן, וְהַמָּן הָיָה לָבָן וְאֵינוֹ נִמְשָׁל לְזֶרַע

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) **עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם.** לְפִי מַה שֶּׁהֶעֱלֵיתִי בַּפָּסוּק וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה כִּי מֹשֶׁה לֹא פָּעַל אָוֶן בַּמֶּה שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם קֹדֶם עִנְיָן זֶה אִם כֵּן מַה מָּקוֹם לְכָלְלוֹ עִם הַמְמָאֲנִים לִשְׁמֹר מִצְוֹת ה׳ וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל (בָּבָא קַמָּא צ״ב.) אָמְרוּ דְּבַהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כַּרְבָּא, וְדִבְרֵיהֶם ז״ל יַצְדִּיקוּ כִּי לֹא פָּעַל מִכְשׁוֹל. וְלִי נִרְאֶה כִּי עַל כָּל פָּנִים לֹא יִכְלְלֶנּוּ הַכָּתוּב עִם הַשְּׁאָר אִם לֹא הָיָה לַה׳ עָלָיו חוּט הַשַּׂעֲרָה מֵהַהַקְפָּדָה. וְהֵצַצְתִּי בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה בְּסָמוּךְ לְפָסוּק זֶה שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל רְאוּ וְגוֹ׳ וְצָרִיךְ לָדַעַת נְבוּאָה זוֹ אֵימָתַי נֶאֶמְרָה לְמֹשֶׁה, אִם נֶאֶמְרָה אַחַר שֶׁאָמַר לוֹ עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם קָשְׁיָא לֵאלֹהֵינוּ לָמָּה לֹא צִוָּה לוֹ קֹדֶם לְצַוּוֹת יִשְׂרָאֵל אַל יֵצֵא אִישׁ וְגוֹ׳, וְאִם נֶאֶמְרָה לוֹ קֹדֶם אֵיךְ לֹא אֲמָרָהּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל:

אָכֵן זוֹ הִיא שִׁגְיוֹנוֹ שֶׁל אִישׁ הָאֱלֹהִים כִּי הַהִתְחַכְּמוּת שֶׁנִּתְחַכֵּם בְּהַשְׂכָּלָתוֹ בְּדִבְרֵי ה׳ בְּטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דַּבֵּר וְגוֹ׳ אוֹ לֵאמֹר הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא לֹא אָמַר לָהֶם אֶלָּא הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר לָהֶם הַיּוֹצֵא מִמַּעֲשֶׂה זֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ לֶחֶם מִשְׁנֶה שֶׁהוּא לָתֵת לָהֶם הַשַּׁבָּת בְּדֶרֶךְ זֶה מִמֶּנּוּ לָהֶם עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (כ״ב) וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וְגוֹ׳, וְהִנֵּה מִזֶּה יָצָא לָהֶם שֶׁיָּצְאוּ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ מִן הָעָם לִלְקֹט כִּי חָשְׁבוּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם אַזְהָרָה בְּפֵרוּשׁ אֶלָּא דִּמְפָרֵשׁ לָהֶם הָעִנְיָן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר וְגוֹ׳ לֹא עָשׂוּ הַרְגָּשָׁה וְיָצְאוּ לִלְקֹט וְלֹא חָשְׁשׁוּ לָזֶה עַד אַחַר כָּךְ כְּשֶׁאָמַר לָהֶם אַל יֵצֵא וְגוֹ׳ אָז אָמַר הַכָּתוּב וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם וְגוֹ׳ הָא לָמַדְתָּ כִּי לֹא כֵן מִקֹּדֶם, אֲשֶׁר עַל כֵּן כְּלָלוֹ ה׳ וְאָמַר עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם. וְלָזֶה כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁהִקְפִּיד ה׳ עָלָיו הֵבִין הַדְּבָרִים וְתֵכֶף אָמַר רְאוּ כִּי ה׳ וְגוֹ׳, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ בִּתְחִלַּת דְּבַר ה׳ בְּעִנְיָן זֶה (פָּסוּק ה׳) וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם. וְהִנֵּה מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁעַל עִכּוּב מַאֲמָר זֶה לְיִשְׂרָאֵל כְּלָלוֹ ה׳ עִם הַמְמָאֲנִים שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל כַּוָּנַת ה׳ כְּמוֹ שֶׁהִשִּׂיג לָדַעַת הוּא וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. וְסוֹבֵר אֲנִי כִּי אֵין בְּדָבָר זֶה כְּדֵי לְהִתְיַסֵּר בְּשֵׁבֶט מוּסָר גָּדוֹל עָלָיו לֵאָמֵר לוֹ עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם כִּי הוּא לֹא נִצְטַוָּה וְכִחֵד וְלֹא עָבַר אֲפִלּוּ עַל חוּט הַשַּׂעֲרָה אֶלָּא שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁהִשִּׂיג בְּדַעַת עֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁגּוּ לָצֵאת כְּמוֹ שֶׁשָּׁגְגוּ וְאֵין בָּזֶה עֹנֶשׁ, לָזֶה אָמְרוּ ז״ל בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כְּרָבָא לִקּוּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ:

מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי. כִּי מָצִינוּ לָהֶם שֶׁעָבְרוּ עַל ב׳ מִצְוֹת, א׳ שֶׁאָמַר לָהֶם אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְהוֹתִירוּ, וּב׳ שֶׁאָמַר לָהֶם אַל תִּלְקְטוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִהְיֶה בּוֹ הַלְּקִיטָה וְעָבְרוּ וְיָצְאוּ לִלְקֹט לָזֶה אָמַר עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי, וְאוֹמְרוֹ וְתוֹרֹתָי גַּם כֵּן הֵם ב׳ תּוֹרוֹת, א׳ כִּי ה׳ אָמַר לָהֶם שֶׁיִּלְקְטוּ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת וְהֵם לָקְטוּ יוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז״ל (מְכִילְתָּא) בְּאוֹמְרוֹ וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה, וּבְמַעֲשֵׂה שַׁבָּת גַּם כֵּן לֹא הִסְפִּיק לָהֶם מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם מִשְׁנֶה יוֹם שִׁשִּׁי וְיָצְאוּ לִלְקֹט יוֹתֵר מֵעֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת, וּב׳ שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּמַאֲמַר ה׳ כִּי בְּיוֹם שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ וְיָצְאוּ וְגוֹ׳ וְאֵין לְךָ עוֹבֵר עַל תּוֹרָה כָּזֶה שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

כט) **רְאוּ כִּי ה׳ וְגוֹ׳.** פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן

גַּד, אֶלָּא לְעִנְיַן הָעִגּוּל, כְּזֶרַע גַּד הָיָה וְהוּא לָבָן. **כְּצִפִּיחִת** • בָּצֵק שֶׁמְּטַגְּנִין אוֹתוֹ בִּדְבַשׁ וְקוֹרִין לוֹ אִסְקְרִיטָן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס.

(לב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לב וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ מְלֵי עֻמְרָא מִנֵּהּ לְמַטְרָא לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיֶחֱזוּן יָת לַחְמָא דִּי אוֹכָלִית יָתְכוֹן בְּמַדְבְּרָא בְּאַפָּקוּתִי יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י ◄ **לְמִשְׁמֶרֶת** • לִגְנִיזָה. **לְדֹרֹתֵיכֶם** • בִּימֵי יִרְמְיָהוּ כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ מוֹכִיחָם: ״לָמָּה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה״? וְהֵם אוֹמְרִים: נַנִּיחַ מְלַאכְתֵּנוּ וְנַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, מֵהֵיכָן נִתְפַּרְנֵס? הוֹצִיא לָהֶם צִנְצֶנֶת הַמָּן, אָמַר לָהֶם: ״אַתֶּם, רְאוּ דְּבַר ה׳״. ׳שִׁמְעוּ׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳רְאוּ׳, בָּזֶה נִתְפַּרְנְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם. הַרְבֵּה שְׁלוּחִין יֵשׁ לוֹ לַמָּקוֹם לְהָכִין מָזוֹן לִירֵאָיו. **אור החיים**

(לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:

לג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב צְלוֹחִית חָדָא וְהַב תַּמָּן מְלֵי עֻמְרָא מָן וְאַצְנַע יָתֵהּ קֳדָם יְיָ לְמַטְרַת לְדָרֵיכוֹן:

רש״י ◄ **צִנְצֶנֶת** • צְלוֹחִית שֶׁל חֶרֶס, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה׳** • לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב כָּאן בְּפָרָשַׁת הַמָּן.

(לד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת:

לד כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנְעֵהּ אַהֲרֹן קֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא:

(לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:

לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת מַנָּא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּמִיתֵיהוֹן לְאַרְעָא יָתְבָתָא יָת מַנָּא אֲכָלוּ עַד דְּאָתוֹ לִסְיָפֵי אַרְעָא דִּכְנָעַן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאָמְרָהּ הוּא לָהֶם אֶלָּא הִנֵּה הֵם רוֹאִים אוֹתָהּ כִּי ה׳ נוֹתֵן הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ לָהֶם בְּלֹא שׁוּם אֶמְצָעִי כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (כ״ב) וַיַּגִּידוּ וְגוֹ׳ וְזֶה לְמַעֲלַת הַשַּׁבָּת כִּי יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל הַדָּבָר בְּחוּשׁ הָרְאוּת. וְאוֹמְרוֹ אַל יֵצֵא אִישׁ פֵּרוּשׁ כִּי ה׳ לֹא הוֹרִיד הַמָּן לְצֹד שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְצֵאת אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ וְגוֹ׳, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (כ״ח) עַד אָנָה מְאַנְתֶּם:

לב) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ הַדָּבָר. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מִצְוָה זוֹ לְמִי מְצַוֶּה אוֹתָהּ מֹשֶׁה, אִם לְאַהֲרֹן הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אַחַר כָּךְ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ׳. וְעוֹד כָּפֶל הַדְּבָרִים רוֹאֵנִי כָּאן. וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת מֹשֶׁה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ׳ מְלֹא הָעֹמֶר וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר ה׳ מִי יִקָּחֶנּוּ וְגַם לֹא אָמַר סֵדֶר לְקִיחָתוֹ, גַּם לֹא אָמַר מְקוֹם הַנָּחָתוֹ אֶלָּא זֶה הוּא הַדִּבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי ה׳ אֵלַי וְלֹא יוֹתֵר, וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן שֶׁפֵּט בְּצֶדֶק דַּעַת חָכָם, כִּי פֵּרוּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת סוֹבֶלֶת ב׳ דְּרָכִים, וּמִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה כָּל שֶׁהַתֵּבָה תִּסְבֹּל ב׳ דְּבָרִים שִׁקּוּלִים בְּמִשְׁמַעוּתָהּ תְּכַוֵּן אֶל הַשְּׁנַיִם כִּי אֵיזֶה מֵהֶם תּוֹצִיא, וּב׳ הַדְּרָכִים הֵם, הָא׳ לְמִשְׁמֶרֶת מִן הַטֻּמְאָה, וְהַב׳ מִן שְׁלִיחוּת יָד. כְּנֶגֶד שְׁלִיחוּת יָד אָמַר מָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, גַּם שָׁם מָקוֹם שֶׁצָּרְכֵי יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים שָׁם הַתּוֹרָה וּכְלֵי שָׁרֵת וְזֶה גַּם כֵּן כְּלִי שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ הוֹרָאַת דָּבָר אֲשֶׁר חָפֵץ ה׳ לְהַרְאוֹת לְדוֹרוֹת, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה ה׳ בְּמִטֵּה אַהֲרֹן וּבְמַחְתּוֹת עֲדַת קֹרַח, וְלָזֶה אָמַר לְהַנִּיחוֹ לִפְנֵי ה׳, וּכְנֶגֶד שְׁמִירַת טֻמְאָה אָמַר צִנְצֶנֶת אַחַת, וְאָמְרוּ ז״ל (מְכִילְתָּא) צִנְצֶנֶת דָּבָר שֶׁהוּא מְצַיֵּן מֵחֲבֵרוֹ שֶׁהִיא כְּלִי חֶרֶס שֶׁכָּל שֶׁצָּמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר, וּב׳ פְּרָטִים אֵלּוּ שְׁמָעָם מִדִּבַּר ה׳ בְּאוֹמְרוֹ לְמִשְׁמֶרֶת, וּמֵעַתָּה דָּן כִּי אַהֲרֹן הוּא הַלּוֹקֵחַ כִּי הוּא הַכֹּהֵן הַמְשֻׁרֶת בַּמִּקְדָּשׁ וְלָזֶה וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן, וּלְבַל יַחְשְׁבוּ הָעָם כִּי ה׳ אָמַר אֵלָיו לְדַבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְלַקַּחַת צִנְצֶנֶת וְגוֹ׳ לָזֶה אָמַר הַנֶּאֱמָן הַגָּדוֹל זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְלֹא יוֹתֵר, וְהֶחְכָּם הֵבִין הַכַּוָּנָה: **אוֹ** יִרְצֶה כִּי מִתְּחִלָּה כְּשֶׁקִּבֵּל הַנְּבוּאָה סִדְּרָהּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּסֵדֶר שֶׁמִּיעָתָהּ מֵאֵל עֶלְיוֹן וְהָיָה חָסֵר הֲיִדִיעָה מִי הָעוֹשֶׂה וּמְקוֹם הַנָּחַת הַמָּן וּמְקוֹם הַנָּחַת הַכְּלִי וְלֹא יָדַע מַה לַּעֲשׂוֹת עַד שֶׁבָּאָה הַנְּבוּאָה פַּעַם ב׳ וְאָמַר לוֹ סְפֵקוֹתָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּסוֹף הַמַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶל מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ לֹא תַּחֲשֹׁב בְּדַעְתְּךָ כִּי פְּרָטִים שֶׁאֵינָם מְפֹרָשִׁים בְּדִבַּר ה׳ שֶׁהֵם ג׳ הַנִּזְכָּרִים מֹשֶׁה מֵעַצְמוֹ עֲשָׂאָן לֹא כֵּן הוּא אֶלָּא כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶל מֹשֶׁה מִפִּי עֶלְיוֹן הָיוּ הַדְּבָרִים. וְלַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳, יְכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי הִצְדִּיקוּ עֵינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּאִלּוּ כֵּן צִוָּה ה׳ אֵלָיו כַּאֲשֶׁר שָׁפַט בַּדְּבָרִים הַסְּתוּמִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ:

לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם. אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, אַחַת הָיְתָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, וְאַחַת תִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא כְּמַאֲמָרָם ז״ל (מְכִילְתָּא כ״א, תַּנְחוּמָא ג׳) שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָתִיד אֵלִיָּהוּ לְהַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל וְאֶחָד מֵהֶם הִיא צְלוֹחִית שֶׁל מָן:

רש״י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה** • וַהֲלֹא חָסֵר ל׳ יוֹם, שֶׁהֲרֵי בְּט״ו בְּאִיָּר יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה וּבְט״ו בְּנִיסָן פָּסַק, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה) ״וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת״? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁהָעוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, טָעֲמוּ בָּהֶם טַעַם מָן. **אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת** • לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. (קידושין לח) (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁאוֹתָהּ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, מְיֻשֶּׁבֶת וְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ג) ״אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״, וְתַרְגּוּם שֶׁל נוֹשָׁבֶת, יָתְבָתָא, רָצָה לוֹמַר: מְיֻשֶּׁבֶת. רַשִׁ״י יָשָׁן). **אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן** • בִּתְחִלַּת הַגְּבוּל קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עַרְבוֹת מוֹאָב. נִמְצְאוּ מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה? אֶלָּא בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, כְּשֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּז׳ בַּאֲדָר פָּסַק הַמָּן מִלֵּירֵד, וְנִסְתַּפְּקוּ מִמָּן שֶׁלָּקְטוּ בּוֹ בַּיּוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה): ״וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח״. **אור החיים**

(לו) **וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא:** לו וְעֶמְרָא חַד מִן עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין הוּא:

רש״י◄ **עֲשִׂרִית הָאֵיפָה** • הָאֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין, וְהַסְּאָה ו׳ קַבִּין, וְהַקַּב ד׳ לוֹגִין, וְהַלּוֹג שִׁשָּׁה בֵּיצִים, נִמְצָא עֲשִׂרִית הָאֵיפָה, מ״ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה, וְהוּא שִׁעוּר לְחַלָּה וּלְמִנָּחוֹת.

◆ שבת קודש י׳ שבט ◆

יז (א) **וַיִּסְעוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם:** **אור החיים**

א וּנְטָלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלֵית מַיָּא לְמִשְׁתֵּי עַמָּא:

(ב) **וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תִּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה:**

ב וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מַיָּא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אַתּוּן נָצָן עִמִּי מָה מְנַסּוּן אַתּוּן קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **מַה תְּנַסּוּן** • לוֹמַר הֲיוּכַל לָתֵת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה?. **אור החיים**

(ג) **וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא:** **אור החיים**

ג וּצְחִי תַּמָּן עַמָּא לְמַיָּא וְאִתְרַעַם עַמָּא עַל מֹשֶׁה וַאֲמַר לְמָא דְנַן אַסְקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת בְּנַי וְיָת בְּעִירַי בְּצָחוּתָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) **אֶת הַמָּן אָכְלוּ וְגוֹ׳.** הֵצְרַךְ לוֹמַר פַּעַם ב׳ אֶת הַמָּן וְלֹא סָמַךְ עַל הַזְּכָרָתוֹ בְּסָמוּךְ, לִהְיוֹת שֵׁיֵּשׁ שִׁנּוּי בֵּין אֲכִילַת הַמָּן שֶׁאָכְלוּ עַד בּוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת לַמָּן שֶׁאָכְלוּ עַד בּוֹאָם לִקְצֵה אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהוּא קֹדֶם הַעֲבָרַת הַיַּרְדֵּן כִּי אוֹתוֹ שֶׁעַד אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת הָיָה מֵהַמָּן שֶׁבַּכְּלִים לֹא שֶׁהָיָה יוֹרֵד יוֹם יוֹם, לָזֶה כְּשֶׁרָצָה לְהַזְכִּיר הַמָּן שֶׁאָכְלוּ עַד בּוֹאָם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן זָכַר אוֹתוֹ בִּכְּנֵי עַצְמוֹ לוֹמַר כִּי יִשְׁתַּנֶּה זֶה מִזֶּה, וְהַשֵּׂכֶל יַכִּיר זֶה כִּי כָּל שֶׁיּוֹסִיף לְהִתְרַחֵק זְמַן שֶׁהָיָה קָרוֹב לַמָּקוֹר שֶׁנִּתְהַוֶּה מִמֶּנּוּ יֵגֵשׁ יוֹתֵר. עוֹד אָמְרוּ ז״ל (קִדּוּשִׁין ל״ח.) וְכִי מ׳ שָׁנָה אָכְלוּ וַהֲלֹא חֲסֵרִים ל׳ יוֹם מִט״ו בְּנִיסָן עַד ט״ז בְּאִיָּר אֶלָּא שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִים בָּעֲגוֹת טַעַם כַּמָּן. וְרָאִיתִי לְדַקְדֵּק הַכָּתוּב לָמָּה שִׁנָּה לְשׁוֹנוֹ בִּתְחִלָּה כָּתַב אָכְלוּ אֶת הַמָּן הִקְדִּים זִכְרוֹן הָאֲכִילָה לְזִכְרוֹן הַמָּן, וּכְשֶׁהִזְכִּיר הַמָּן פַּעַם ב׳ אָמַר אֶת הַמָּן אָכְלוּ הִקְדִּים זִכְרוֹן הַמָּן לְזִכְרוֹן הָאֲכִילָה. הִנֵּה הַכָּתוּב יְדַקְדֵּק לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר כִּי יִשְׁתַּנֶּה חֶשְׁבּוֹן מ׳ שָׁנָה שֶׁמָּנָה בַּאֲכִילַת הַמָּן לְמַה שֶׁמּוֹדִיעֲךָ שֶׁאָכְלוּ הַמָּן עַד בּוֹאָם וְגוֹ׳ מִלְּבַד הַהֶפְרֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁל יְרִידָתוֹ יוֹם יוֹם אוֹ מֵהַשָּׁמוּר, כִּי הַמָּן שֶׁנִּכְנַס בְּחֶשְׁבּוֹן מ׳ שָׁנָה אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֵרֶךְ מַה שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִים בַּאֲכִילָתָן, וְהוּא שֶׁהִקְדִּים זִכְרוֹן אֲכִילָה קֹדֶם זִכְרוֹן הַמָּן לוֹמַר כִּי לְצַד הָאֲכִילָה הֵכַר הֲיוֹתוֹ מָן שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִים בְּעֲגוֹתֵיהֶם מָן אֲבָל אֵין כָּל הַמ׳ שָׁנָה מָן מַמָּשׁ שֶׁהֲרֵי ל׳ יוֹם אָכְלוּ מַה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגוֹת, וּכְשֶׁרָצָה לְהַגְבִּיל שִׁעוּר זְמַן אֲכִילַת הַמָּן הִקְדִּים זִכְרוֹנוֹ לוֹמַר אֵין זֶה נֶחְשָׁב מָן לְצַד שֶׁטַּעֲמוֹ כֵּן אֶלָּא לְפִי מַה שֶׁהוּא כְּפִי הָאֱמֶת וְדוֹ״ק:

א) **וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם.** לְדִבְרֵיהֶם ז״ל (בְּכוֹרוֹת ה׳:) אֵין רְפִידִים אֶלָּא רִפְיוֹן יָדַיִם מִן הַתּוֹרָה יְכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר כְּשֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם לָזֶה גַּם ה׳ מָנַע מֵהֶם הַמַּיִם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה:

ב) **וַיָּרֶב הָעָם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ וְהַמְּרִיבָה הוּא שֶׁאָמְרוּ לָהֶם בְּדֶרֶךְ זֶה תְּנוּ לָנוּ מַיִם וְכִי מֹשֶׁה יֵשׁ לוֹ מַיִם לָתֵת לָהֶם אֵין זֶה אֶלָּא מְרִיבָה שֶׁאִם הָיְתָה כַּוָּנָתָם לִשְׁאֹל כִּי יִצְעַק אֶל ה׳ הָיָה לָהֶם לוֹמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו (חֲקַת כא ז) כְּשֶׁשָּׁלַח ה׳ בָּהֶם נְחָשִׁים שְׂרָפִים. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ תּוֹבְעִים הַמַּיִם כְּמִי שֶׁתּוֹבֵעַ חוֹב מֵחֲבֵרוֹ וְאוֹמֵר לוֹ תֵּן לִי מַה שֶׁאַתָּה חַיָּב לִי, וְאָמְרוּ לְשׁוֹן רַבִּים וְדִבְרֵיהֶם עִם מֹשֶׁה לְבַד, כָּאן כָּלְלוּ לַה׳. וְלָזֶה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת ה׳. וְאָמַר בְּסֵדֶר זֶה כִּי בְּעֵרֶךְ ה׳ כְּבָר יָדְעוּ כִּי כָּל יָכוֹל אֶלָּא מְנַסִּים אִם יֵשׁ בְּקִרְבָּם:

ג) **וַיִּצְמָא שָׁם וְגוֹ׳.** הִנֵּה הָעִנְיָן יוֹלִיד הַתִּימָה

(ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי׃

ד וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָה אֶעְבֵּד לְעַמָּא הָדֵין עוֹד זְעֵיר פּוֹן וְיִרְגְּמֻנִי׃

רש״י◄ **עוֹד מְעַט** • אִם אַמְתִּין עוֹד מְעַט, וּסְקָלֻנִי.

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃

ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עִבַּר קֳדָם עַמָּא וּדְבַר עִמָּךְ מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻטָּרָךְ דִּי מָחֵיתָא בֵּהּ יָת נַהֲרָא סַב בִּידָךְ וְתֵיזֵיל׃

רש״י◄ **עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם** • וּרְאֵה אִם יִסְקְלוּךָ, לָמָּה הוֹצֵאתָ לַעַז עַל בָּנַי?. **וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל** • לְעֵדוּת, שֶׁיִּרְאוּ שֶׁעַל יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר, וְלֹא יֹאמְרוּ: ׳מַעְיָנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם׳. **וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר״? אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטֶּה שֶׁאֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא לְכַּרְעָנוּת: בּוֹ לָקָה פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם כַּמָּה מַכּוֹת בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר״, יִרְאוּ עַתָּה שֶׁאַף לְטוֹבָה הוּא מוּכָן. אור החיים

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ו הָא אֲנָא קָאֵם קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִנָּרָא בְּחוֹרֵב וְתִמְחֵי בְטִנָּרָא וְיִפְקוּן מִנֵּהּ מַיָּא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **וְהִכִּיתָ בַּצּוּר** • עַל הַצּוּר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא בַּצּוּר. מִכָּאן שֶׁהַמַּטֶּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חָזָק וּשְׁמוֹ סְנַפִּרִינוֹן וְהַצּוּר נִבְקָע מִפָּנָיו. אור החיים

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃

ז וּקְרָא שְׁמָא דַּאֲתְרָא נִסַּיְתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסַּיוּ קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הַאִית שְׁכִינְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אִם לָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמָה יְבִיאֵם ה׳ אֶל הַנִּסָּיוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה לָמוּת בַּצָּמָא, וּכְפִי הַשֵּׂכֶל יִשְׁעֵר אָדָם שֶׁדָּבָר זֶה וְכַדּוֹמֶה תּוֹלִיד הַכְּפִירָה. וְעוֹד תִּגְדַּל הַקַּשְׁיָא עַל מֹשֶׁה שֶׁבִּמְקוֹם שֶׁיֶּאֱזֹר חֲלָצָיו בִּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּנִים בָּא בְּטַעֲנָה לְפָנֵי ה׳ עוֹד מְעַט וְגוֹ׳ שֶׁיִּרְאֶה כִּי לֹא חָשַׁשׁ עַל צְמָאוֹנָם וְעַל מוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּצָּמָא כִּי הַכָּתוּב מֵעִיד כִּי צָמְאוּ לְמַיִם:

וְנִרְאֶה כִּי ה׳ נִסָּה אוֹתָם לְהַדְרִיכֶם לָשֵׂאת עֵינֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי ה׳ כִּי זֶה עִקָּר גָּדוֹל בֶּאֱמוּנָה וּבְהַשְׁלָמַת הַנֶּפֶשׁ. וְתִמְצָא שֶׁנִּתְחַכֵּם ה׳ עַל הַדָּבָר וְלֹא נָתַן לָהֶם מָן יוֹם לְחֹדֶשׁ אֶלָּא דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן מָנַע מֵהֶם הַנֵּס עַד שֶׁיִּתְחַנְּנוּ לְמוּל קוֹנָם וְיִשְׁמַע צַעֲקָתָם, וּמוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בִּמְקוֹם שֶׁיִּצְעֲקוּ לֹה׳ הָיוּ מְרִיבִין עִם מֹשֶׁה וּכְשֶׁתְּקַף עֲלֵיהֶם הַצְּמָאוֹן וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה, לָזֶה סִדֵּר הַכָּתוּב סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה וַיִּצְמָא וְגוֹ׳ וַיָּלֶן וְגוֹ׳, לוֹמַר שֶׁלֹּא עָשׂוּ דָּבָר זוּלַת זֶה הָא לְמַדְתָּ כִּי לֹא צָעֲקוּ לֹה׳. וְכֵן הֵעִיד הַכָּתוּב עַל נַסּוֹתָם וְגוֹ׳ הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ אִם אֵין הָא לְמַדְתָּ כִּי לֹא הָיוּ מַצְדִּיקִים בְּהַהַשְׁגָּחָה. וְהֵן הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא הָיָה מַכְרִיחָם לִצְעֹק אֵלָיו וּלְהָסִיר הַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה בְּאֶמְצָעוּת תֹּקֶף הַצְּמָאוֹן, וְכָל זֶה הִשְׂכִּיל וְהֵבִין מֹשֶׁה וְלָזֶה לֹא הִתְפַּלֵּל אֶל ה׳ וְהָיָה מְצַפֶּה לְתִקְוַת הָאָדוֹן מֵהֶם, וּכְשֶׁרָאָה כִּי גָּדוֹל הַכְּאֵב אָמַר לִפְנֵי ה׳ מַה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה פֵּרוּשׁ מָה אֶעֱשֶׂה לָהֶם לְהַרְחִיק תְּלוּנָתָם מֵעָלַי וּמִזֶּה תֵּדַע כִּי הִרְגִּישׁ מֹשֶׁה כִּי אֵין דָּבָר זֶה תָּלוּי בִּתְפִלָּה שֶׁאִם לֹא כֵן הָיָה מִתְפַּלֵּל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה עַל הַיָּם, וְלוּ יִהְיֶה שֶׁלֹּא נַעֲנָה הָיָה מוֹסִיף בִּתְפִלָּה עַד שֶׁיַּעֲנֵהוּ ה׳, וְטָעַן עוֹד לִפְנֵי ה׳ עוֹד מְעַט וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ אִם תּוֹסִיף לְצַעֲרָם עוֹד מְעַט תּוֹלְדוֹת הַדָּבָר שֶׁתֵּצֵא מֵהֶם הִיא וּסְקָלֻנִי, וְלוּ יִהְיֶה שֶׁאַחַר שֶׁתּוֹסִיף לְצַעֲרָם עַד שֶׁיִּצְעֲקוּ לְפָנֶיךָ בִּבְכִיָּה רַבָּה וְתֵצֵא כַּוָּנַת ה׳ לְפֹעַל אֲבָל בֵּינִי בֵּינִי וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה בְּסִקְילָה, וְזוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת. וְרָאִיתִי לָתֵת לֵב אֵיךְ עַם ה׳ הָרוֹאִים דְּבָרִים הַמַּפְלִאִים וְהַנּוֹרָאִים בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם וּבַמִּדְבָּר יִטְעוּ בַּדָּבָר וְלֹא יִצְעֲקוּ אֶל ה׳ וַהֲלֹא הֵם הַמַּכִּירִים תּוֹעֶלֶת הַצְּעָקָה כִּי שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם בְּמִצְרַיִם. וְאוּלַי כִּי דַּעְתָּם הָיָה שֶׁאֵין צֹרֶךְ לִתְפִלָּה עַל הַדָּבָר כָּל שֶׁה׳ יָשְׁנוּ בְּתוֹכָם, כִּי אַחַר שֶׁהֵבִיאָם לַמִּדְבָּר כְּשִׁיטָּה שֶׁלֹּא הֵבִיאָם אֶלָּא לְסַפֵּק צָרְכָּם שֶׁאִם לֹא כֵן הֲלֹא הֵמָּה אֲבוּדִים וְלֹא יִצְטָרְכוּ לִתְפִלָּה וְאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁאֵין ה׳ בְּקִרְבָּם, וְהוּא הַנִּסָּיוֹן שֶׁאָמְרוּ הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ וְגוֹ׳:

ה) **עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְגוֹ׳**. אוּלַי שֶׁיֵּדַע ה׳ כִּי גָּדַל הַצְּמָאוֹן בָּעָם וְיִהְיוּ מִסְתַּכְּנִים אֲפִלּוּ בִּזְמַן מֵעָט, לָזֶה אָמַר כִּי מִדֵּי עָבְרוֹ יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם פֵּרוּשׁ בְּדַרְכְּךָ שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹלֵךְ לִמְצֹא לָהֶם מַיִם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁקֹט אֵשׁ הַצְּמָאוֹן מֵהֶם בֵּינִי וּבֵינִי וְלֹא תַּעֲבֹר דֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִפְנֵיהֶם, וְגַם קַח עִמְּךָ הַזְּקֵנִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַרְגָּשָׁה:

אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ וְגוֹ׳. וְזֶה יִהְיֶה לְנֵס עָצוּם כִּי זֶה אֲשֶׁר הִבְאִישׁ הַמַּיִם הַנִּמְצָאִים וַעֲשָׂאָם דָּם יִפְעַל בְּכֹחַ עֶלְיוֹן פְּעֻלָּה גְּנֻדִּית שֶׁיַּמְצִיא מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם. וְיֵשׁ בָּזֶה הַכְּחָשׁוֹת מֻפְלָאוֹת מְנֻגָּדוֹת לַמִּתְחַכְּמִים לְהַכְחִישׁ כִּי הֵם פְּלִאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמַטֶּה זֶה תִּבָּקַע קַרְקַפְתּוֹ הַחוֹשֶׁבֶת זָרוֹת:

ו) **הִנְנִי עֹמֵד וְגוֹ׳**. פֵּרוּשׁ לְפָנֶיךָ בְּמָקוֹם זֶה וְשָׁם עַל הַצּוּר, כִּי מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ בְּתָמִידוּת בְּאֵין הִשְׁתַּנּוּת מָקוֹם שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שׁוֹכֵן הַשּׁוֹכֵן אֶלָּא יֵשׁ מָקוֹם שֶׁתִּגְדַּל בּוֹ הַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אוֹ כְּפִי מַעֲלַת הֲכָנַת הַמָּקוֹם כַּמָּקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ כְּפִי הַשְּׁרוּיִים בְּתוֹכוֹ:

(ח) **וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם:**

ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגַח קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם:

רש״י◄ **וַיָּבֹא עֲמָלֵק וְגוֹ׳** • סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, לוֹמַר: ״תָּמִיד אֲנִי בֵּינֵיכֶם וּמְזַמֵּן לְכָל צָרְכֵיכֶם וְאַתֶּם אוֹמְרִים ״הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן״?, חַיֵּיכֶם, שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם וְאַתֶּם צוֹעֲקִים אֵלַי וְתִדְעוּ הֵיכָן אֲנִי. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִרְכִּיב בְּנוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְיָצָא לַדֶּרֶךְ. הָיָה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֵפֶץ וְאוֹמֵר: אַבָּא, טֹל חֵפֶץ זֶה וְתֵן לִי, וְהוּא נוֹתֵן לוֹ, וְכֵן שְׁנִיָּה וְכֵן שְׁלִישִׁית. פָּגְעוּ בְּאָדָם אֶחָד, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַבֵּן: ׳רָאִיתָ אֶת אַבָּא׳? אָמַר לוֹ אָבִיו: ׳אֵינְךָ יוֹדֵעַ הֵיכָן אֲנִי׳? הִשְׁלִיכוֹ מֵעָלָיו וּבָא הַכֶּלֶב וּנְשָׁכוֹ. **אור החיים**

(ט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:**

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנָא גֻּבְרַיָּא וּפוּק אַגַּח קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מְחָר אֲנָא קָאֵם עַל רֵישׁ רָמְתָא וְחֻטְרָא דְּאִתְעַבִּידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידִי:

רש״י◄ **בְּחַר לָנוּ** • לִי וּלְךָ, הִשְׁוָהוּ לוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: ״יְהִי כְּבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ״. וּ״כְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבְּךָ״, מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יב) ״וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי״ וַהֲלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל מֵאָחִיו הָיָה וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ כְּרַבּוֹ. ״וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם״, מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא) ״אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם״. כַּלֵּם מִן הָעוֹלָם, חַיָּבִין הֵם כְּלָיָה. הַמּוֹרְדִים בְּךָ כְּאִלּוּ מָרְדוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. **וְצֵא הִלָּחֵם** • צֵא מִן הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בּוֹ (מכילתא). **מָחָר** • בְּעֵת הַמִּלְחָמָה אָנֹכִי נִצָּב. **בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים** • גִּבּוֹרִים וְיִרְאֵי חֵטְא שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן מְסַיַּעְתָּן. דָּבָר אַחֵר: בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, שֶׁיּוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשָׁפִים, לְפִי שֶׁבְּנֵי עֲמָלֵק מְכַשְּׁפִים הָיוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ׳ 94)

גִּבּוֹרִים וְיִרְאֵי חֵטְא (רַשִׁ״י יז, ט)

מַתְחִיל וּמְבָאֵר ״בְּחַר לָנוּ״; לְאַחַר מִכֵּן ״וְצֵא הִלָּחֵם״; לְאַחַר מִכֵּן ״מָחָר״; וּבַסּוֹף חוֹזֵר לְפָרֵשׁ ״בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים״. וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: עַל ״וְצֵא הִלָּחֵם״ פֵּרֵשׁ ״צֵא מִן הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בּוֹ״, וְעַל ״מָחָר״ מְפָרֵשׁ ״בְּעֵת הַמִּלְחָמָה״. וּלְאַחֲרֵי שֶׁבְּמִלְחָמָה זוֹ הָיָה צֹרֶךְ הֵן בְּמִלְחֶמֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהֵן בִּתְפִלַּת מֹשֶׁה, מוּבָן שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁנִּבְחֲרוּ לַמִּלְחָמָה („בְּחַר לָנוּ – לִי וּלְךָ״) הָיוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת גַּם גִּבּוֹרִים וְגַם יְרֵאֵי חֵטְא. **אור החיים**

(י) **וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה:**

י וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה לַאֲגָחָא קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ רָמְתָא:

רש״י◄ **וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר** • מִכָּאן לְתַעֲנִית שֶׁצְּרִיכִים שְׁלֹשָׁה לַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, שֶׁבְּתַעֲנִית הָיוּ שְׁרוּיִים. **חוּר** • בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה וְכָלֵב בַּעֲלָהּ.

(יא) **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק:**

יא וַהֲוִי כַּד יָרִים מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּח יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק:

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ** • ״וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה נוֹצְחוֹת הָיוּ מַלְחָמָה וְכוּ׳״? כִּדְאִיתָא בְּר״ה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) **וַיָּבֹא עֲמָלֵק וְגוֹ׳.** לִהְיוֹת שֶׁנִּתְעַצְּלוּ בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם וּלְאֵשׁ דִּכְתִיב (יִרְמְיָה כ״ג) כֹּה דְּבָרַי כָּאֵשׁ וְלֹא נִתְעַסְּקוּ בְּמִלְחֶמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, לָזֶה הֶעֱנִישָׁם בְּצִמָּאוֹן כְּנֶגֶד בְּחִינַת הַמַּיִם וּבְאֵשׁ הַמִּלְחָמָה שֶׁל עֲמָלֵק ע״כ:

ט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ.** נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה כְּשֶׁהִכִּיר הֶעָנָן שֶׁהוּא לְצַד בִּטּוּל מִלְחֶמֶת הַתּוֹרָה אָמַר אֵין רָאוּי לָצֵאת לְמִלְחָמָה אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו (לְקַמָּן ל״ג י״א) לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, וְאָמַר לוֹ שֶׁיִּבְחַר כַּיּוֹצֵא בּוֹ וּבְזֶה יִתְגַּבֵּר עָלָיו וְכֵן הָיָה: יד) **וְשִׂים בְּאָזְנֵי וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה נִתְיַחֵד מַאֲמָר זֶה לִיהוֹשֻׁעַ לְבַד. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁרָאָה יְהוֹשֻׁעַ עַצְם הַכְּעֶסֶת עֲמָלֵק וְתָקְפּוֹ וְלֹא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּלָּיוֹן אֶלָּא שֶׁהֶחֱלִישָׁם לְבַד וְיֵשׁ בְּלִבּוֹ שֶׁל צַדִּיק אֵיךְ לֹא עָשָׂה ה׳ מַה שֶּׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת בְּרִשְׁעָ זֶה, לָזֶה בָּא ה׳ לְהָפִיג צִנָּתוֹ וְצִוָּה לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לוֹ בְּאָזְנוֹ פְּרוּשׁ כִּי הַדָּבָר הוּא לְהָשִׁיב לְמַה שֶּׁבְּלִבּוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר לוֹ כִּי לֹא יִדְאַג עַל הַדָּבָר מָחֹה אֶמְחֶה וְגוֹ׳ וְדִבֵּר ה׳ כְּאִלּוּ כְּבָר הָיָה וְתִהְיֶה זֹאת נָחְמָתוֹ. וְטַעַם כָּפֶל מָחֹה וְגוֹ׳ אוּלַי שֶׁרָמַז לָנוּ זְמַנִּים שֶׁיִּמְחֶה בָּהֶם, א׳ בִּימֵי שָׁאוּל וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר מָחֹה, ב׳ בִּימֵי מָרְדֳּכַי וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר אֶמְחֶה, וְאַחַת לָעָתִיד וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח

(יב) וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

יב וידֵי מֹשֶׁה יְקָרָא וּנְסִיבוּ אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ תְּחוֹתוֹהִי וִיתֵב עַלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר סַעְדָן בִּידוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי פְּרִיסָן בִּצְלוֹ עַד דְּעַל שִׁמְשָׁא:

רש״י ◄ **וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים** • בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַצֵּל בְּמִצְוָה וּמִנָּה אַחַר תַּחְתָּיו, נִתְיַקְּרוּ יָדָיו. **וַיִּקְחוּ** • אַהֲרֹן וְחוּר. **אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו** • וְלֹא יָשַׁב לוֹ עַל כָּר וְכֶסֶת. אָמַר: יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר׳. **וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה** • וַיְהִי מֹשֶׁה יָדָיו בֶּאֱמוּנָה פְּרוּשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בִּתְפִלָּה נֶאֱמָנָה וּנְכוֹנָה. **עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ** • שֶׁהָיוּ עֲמָלֵקִים מְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׁעוֹת בְּאִיצְטְרוֹלוֹגְיָא״ה בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הֵם נוֹצְחִים, וְהֶעֱמִיד לָהֶם מֹשֶׁה חַמָּה וְעִרְבֵּב אֶת הַשָּׁעוֹת.

(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב:

יג וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ יָת עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ לְפִתְגָם דְּחַרֶב:

רש״י ◄ **וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ** • (תנחומא) חָתַךְ רָאשֵׁי גִּבּוֹרָיו וְלֹא הִשְׁאִיר אֶלָּא חַלָּשִׁים שֶׁבָּהֶם וְלֹא הֲרָגָם כֻּלָּם. מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁעָשׂוּ עַל פִּי הַדִּבּוּר שֶׁל שְׁכִינָה.

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב דָּא דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מִמְחָא אֲמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא:

רש״י ◄ **כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן** • שֶׁבָּא עֲמָלֵק לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם לְכָל הָאֻמּוֹת (מכילתא). **וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ** • הַמַּכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, שֶׁיְּצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ, כָּאן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. **כִּי מָחֹה אֶמְחֶה** • לְכָךְ אֲנִי מַזְהִירְךָ כֵּן, כִּי חָפֵץ אֲנִי לִמְחוֹתוֹ.

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי:

טו וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵהּ נִסִּין:

רש״י ◄ **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ** • שֵׁל מִזְבֵּחַ. **ה׳ נִסִּי** • הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאן נֵס גָּדוֹל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה׳, אֶלָּא הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זוֹכֵר אֶת הַנֵּס שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם. ה׳ הוּא נֵס שֶׁלָּנוּ.

(טז) וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר:

טז וַאֲמַר בִּשְׁבוּעָה אֲמִירָא דָּא מִן קֳדָם דְּחֵילָא דִּשְׁכִנְתֵּהּ עַל כָּרְסֵי יְקָרֵהּ דְּעָתִיד דְּאִתְּגַח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בִּדְבִית עֲמָלֵק לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא: פ פ פ

רש״י ◄ **וַיֹּאמֶר** • מֹשֶׁה. **כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ** • יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּרְמָה לִישַׁבַּע בְּכִסְאוֹ, לִהְיוֹת לוֹ מִלְחָמָה וְאֵיבָה בַּעֲמָלֵק עוֹלָמִית. וּמַהוּ כֵּס וְלֹא נֶאֱמַר כִּסֵּא, וְאַף הַשֵּׁם נֶחֱלַק לְחֶצְיוֹ? נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין שְׁמוֹ שָׁלֵם וְאֵין כִּסְאוֹ שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק כֻּלּוֹ, וּכְשֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ, יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים ט) ״הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח״ — זֶהוּ עֲמָלֵק שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (עמוס א) ״וְעֶבְרָתוֹ שָׁמְרָה נֶצַח״. (תהלים שם) ״וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה״, מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? ״וַה׳ לְעוֹלָם יֵשֵׁב״, הֲרֵי הַשֵּׁם שָׁלֵם, ״כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ״, הֲרֵי הַכִּסֵּא שָׁלֵם:

קי״ו פסוקים, י״ד אמונ״ה סימן. סנא״ה סימן. חסלת פרשת בשלח

הפטרה לפרשת בשלח נדפסה בעמ׳ קפז

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום רביעי - ז' שבט** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום חמישי - ח' שבט** מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' שבט מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום שישי - ט' שבט** מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' שבט מפרק נה עד סוף פרק נט	

יום ראשון ד' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 44, פרק יז ובזה יובן... עד עמ' כג, מצותיו ותורתו.

פֶּרֶק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על־ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר־הרע. היראה תימנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, על־ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ובלבו – גם אז בכוחן, להחזיק אותו במדריגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובזה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתי היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא

וּבָזֶה – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על־ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחן להביאו לזהירות ולשלימות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב**[1]: **"כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושיו: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דִּלְכְאוֹרָה, הוּא - "בִּלְבָבְךָ"** – רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד הַחוּשׁ שֶׁלָּנוּ** – לפיו לא כל כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, **[וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית]**, – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה **לכל** דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שֶׁאֵין "קָרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהַפֵּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בֶּאֱמֶת,** – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטיה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם־הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם־הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"[2] שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם־הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא**[3]: **"אַטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו[4]: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל שֶׁכֵּן אַהֲבָה.** – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראיה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אָמְרוּ רַז"ל**[5] **דְּ"צַדִּיקִים - דַּוְקָא - לִבָּם בִּרְשׁוּתָם".** – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם־הזה לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֶלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ",** – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" – איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" – דיבור, וממשיך "בלבבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רוֹצֶה לוֹמַר, הָאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת בִּלְבַד,** – הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם,

---

1. דברים ל, יד. 2. פתיחה לשער האהבה. 3. ברכות לג, ב. מגילה כה, א. 4. דברים י, יב. 5. בראשית רבה לד, י.

ליקוטי אמרים

דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו

במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שֶׁהִיא "רְעוּתָא דְּלִבָּא"** – רצון הלב, **שֶׁבְּתַעֲלוּמוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ.** – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. **וְדָבָר זֶה** – לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, **"קָרוֹב מְאֹד"** **וְנָקֵל לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֹחַ בְּקָדְקָדוֹ, כִּי מֹחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,** – גם אם אין לבו ברשותו, **וְיָכוֹל לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ** – במוחו, **כְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וּכְשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בּוֹ כִּגְדֻלַּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - מְמֵילָא יוֹלִיד, בְּמֹחוֹ עַל כָּל פָּנִים,** – אם לא בלבו, **הָאַהֲבָה לַה' לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּקִיּוּם** – על־ידי קיום, **מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ.**

יום שני ה' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, וזה כל האדם.. עד עמ' כג, ובפי' הרמ"ז שם].

ליקוטי אמרים

וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה אם לא מי שהוא רשע באמת כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם הנקרא "ברשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", כי אם אדרבה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[8] שֶׁ"הָרְשָׁעִים הֵם בִּרְשׁוּת לִבָּם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה בלבם, וְאֵין לִבָּם בִּרְשׁוּתָם כְּלָל, – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק". אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם **כלל**" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: **וְזֶה עֹנֶשׁ עַל גֹּדֶל וְעֻצָּם עֲוֹנָם.** – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר **בהם** שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? – והתשובה היא: **וְלֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה כַּמֵּתִים - אֵלּוּ שֶׁבְּחַיֵּיהֶם קְרוּבִים מֵתִים.**

וזה – העיקר והתכלית של **כָּל הָאָדָם,** – לקיים מצוות וללמוד תורה, **כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב[6], "היום", שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא[7]** – "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם־**הזה**, האהבה להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן **המעשי** של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", **"וּלְמָחָר"** – כלומר לעתיד לבוא, **כו'",** – יקבלו את השכר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת **כעת**, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו **במוח**, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן: **וְהַמֹּחַ שַׁלִּיט בְּטִבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** – מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, **וְעַל פִּיו, וְעַל כָּל הָאֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה.** – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על־כל־פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים, **אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע בֶּאֱמֶת,** – לא "בינוני"

---

6. דברים ז, יא. **7.** עירובין כב, א. **8.** בראשית רבה לד, יא.

– אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. **כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן:** "והנה עפהנ"ל [דהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהוי"ר אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם] א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב **ותוקפו**) ע"י שבירת **לבם** כו'". **כִּי בֶּאֱמֶת, אִי אֶפְשָׁר לְרְשָׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה'** – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, **בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבַר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִפּוֹת, שֶׁהֵם** – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – **עַל יְדֵי שְׁבִירַת לִבּוֹ וּמְרִירוּת נַפְשׁוֹ עַל חֲטָאָיו,** – המרירות ושברון הלב – שוברים את הקליפות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[9],** – קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – **שֶׁעַל יְדֵי לֵב נִשְׁבָּר - נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה דְּסִטְרָא אָחֳרָא [עַיִן שָׁם פָּרָשַׁת פִּינְחָס דַּף רמ וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא דַּף ח וְדַף ה עַמּוּד א וּבְפֵרוּשׁ הָרמ"ז שָׁם].** – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים – רוח נשברה". הרי, על־כל־פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם –

ליקוטי אמרים

קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפי' הרמ"ז שם]

יום שלישי ו' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, והיא בחי' תשובה תתאה... עד עמ' 46, כמ"ש במ"א.

וְהִיא – שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, הם **בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה,** – תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' – שתי ההי"ן: ה' עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי היו"ד – וה' תתאה, הה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן – היא תשובה תתאה: **לַעֲלוֹת ה' תַּתָּאָה,** – של שם הוי', **לַהֲקִימָהּ מִנְּפִילָתָהּ שֶׁנְּפָלָה אֶל** – הקליפות, הנקראות **הַחִיצוֹנִים, שֶׁהוּא** – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, **סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם - שְׁכִינָה עִמָּהֶם",** – בתוך הגלות, **דְּהַיְנוּ** – בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: **כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה "אֱדוֹם"** – נכשל בעבירות רחמנא־ליצלן, **מוֹרִיד וּמַמְשִׁיךְ לְשָׁם** – בתוך הקליפות, **בְּחִינַת וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְּחַיֶּה אֶת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ,** – "גלות השכינה" – הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, **הַמְלֻבָּשִׁים בּוֹ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מֵהַקְּלִפָּה, שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ** – הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, **בְּעוֹדוֹ רָשָׁע,** – לפני שחזר בתשובה, **וּמוֹשֶׁלֶת בָּעִיר קְטַנָּה** – הגוף, **שֶׁלּוֹ,** – הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועל־ידן נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, **וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה כְּבוּשִׁים בַּגּוֹלָה אֶצְלָהּ.** – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו **הוא**, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של **השונא** שבידיו הוא שבוי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת השפעתו הראויה להחיות

ליקוטי אמרים

והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו המלובשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר

---

9. תהלים נא, יח. **10.** ראה מגילה כט, א.

את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל־ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. **וּכְשֶׁנִּשְׁבָּר לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא אָחֳרָא, וַיִּתְפָּרְדוּ כוּ' - הֵיא** – האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, **קָמָה מִנְּפִילָתָהּ וְגַם נִצְבָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** – הרי, שעל־ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.

ליקוטי אמרים

לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות? הרבי נשמתו עדן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

יום רביעי ז' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' 46, גם דחילו.

פֶּרֶק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', על־ידי ענין "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו של כל אחד מישראל (גם כשלבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיקים" שלבם ברשותם), וביכולתו להתעמק במוחו בכל מה שהוא רוצה. וכשיתעמק במוחו בגדולת הקב"ה – "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה ויראה ממנו. גם אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו "ליצור" אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלבו, אך, הוא יכול "ליצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.

ליקוטי אמרים

פרק יח ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד שבפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לבד אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות

ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על־ידי "התבוננות" – טעונה המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר **מאד**") הסבר, שכן, כדי להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב **מאד**"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. וזאת, על־ידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר לומר "קרוב מאד", שכן, גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, בָּאֵר הֵיטֵב, מִלַּת "מְאֹד" שֶׁבַּפָּסוּק: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד וְגוֹ'"[1] – משמעות המלה "מאד" היא, **שמאד** קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך הדבר" היא, שעל־ידי התבוננות בגדלות הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" – טעונים עדיין הדברים הסבר, שכן, אם דרושה לכך התבוננות והתעמקות, הרי שאין זה "קרוב **מאד**", **צָרִיךְ לֵידַע נֶאֱמָנָה, כִּי אַף מִי שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה בִּידִיעַת ה'**, – חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, **וְאֵין לוֹ לֵב לְהָבִין בְּגֶדֶלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא**, – מוחו ולבו אינם מותאמים כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל **לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה** – מההתבוננות, **דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – יראה ואהבה, **אֲפִלּוּ בְּמֹחוֹ וּתְבוּנָתוֹ לְבַד** – לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבאנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד, **אַף־עַל־פִּי־כֵן קָרוֹב אֵלָיו הַדָּבָר מְאֹד לִשְׁמֹר** – להישמר מלעבור על איזו מצות־לא־תעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה',

---

1. דברים ל, יד.

וְלַעֲשׂוֹת – לקיים, **כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן,** – שכן, לשלימות קיומן של מצוות־העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, **בְּפִיו וּבִלְבָבוֹ מַמָּשׁ,** – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" – מחשבה, כי אם גם לפי מושגה האמיתי של המלה בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, **מֵעֲמָקָא דְלִבָּא,** – מעומק הלב, **בְּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ,** – ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו **במדריגות** של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: **שֶׁהִיא "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת" שֶׁבְּלֵב כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ.** – כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' – ואילו כאן מדובר על **אהבה** מסותרת בלבד – מסביר רבנו הזקן עניניה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' – **רַק שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר תְּחִלָּה בְּאֹר הֵיטֵב, שֹׁרֶשׁ אַהֲבָה זוֹ** – באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, **וְעִנְיָנָהּ,** – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף **שלה** תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? **וְאֵיךְ הִיא יְרֻשָּׁה לָנוּ,** – כיצד יורשים אהבה? **וְאֵיךְ נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוּ.** – כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה?

ליקוטי אמרים

התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו.

יום חמישי ח' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, והענין כי האבות... עד עמ' כד, גלגולים].

וְהָעִנְיָן, – הוא, **כִּי הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה,** – האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **זָכוּ לְהַמְשִׁיךְ נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד עוֹלָם מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּקְדֻשָּׁה שֶׁבְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש מדריגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבעה מדריגות ועולמות כלליים, ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַדְרֵגָתוֹ וּכְפִי מַעֲשָׂיו.** – "כפי מדריגתו" – כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו מלמעלה מדריגה עליונה יותר של נשמה. **וְעַל כָּל פָּנִים, אֲפִלּוּ לְקַל שֶׁבַּקַּלִּים וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ בְּזִוּוּגָם נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ דִּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה,** – "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: **שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבִּקְדֻשַּׁת הָעֲשִׂיָּה. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, **מֵאַחַר שֶׁהִיא** – הנפש, **מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת,** – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל המדריגות, ולכן **הִיא** – גם המדריגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, **כְּלוּלָה מִכֻּלָּן,** – מכל שאר המדריגות והספירות של "עשיה", **גַּם מֵחָכְמָה דַּעֲשִׂיָּה,** –

ליקוטי אמרים

והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלובשת

שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, **שֶׁבְּתוֹכָהּ** – ב"חכמה דעשיה", **מְלֻבֶּשֶׁת חָכְמָה דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: **שֶׁבְּתוֹכָהּ** – ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה **חָכְמָה דַּאֲצִילוּת,** – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, **שֶׁבָּהּ** – ב"חכמה" של עולם האצילות, **מֵאִיר אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, כְּדִכְתִיב[2]: "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ",** – "ה' בחכמה" – אור אין סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ", שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדריגה התחתונה ביותר; **וְ"כֹּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"[3].** – מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". **וְנִמְצָא, כִּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֻבָּשׁ בִּבְחִינַת חָכְמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם - יְהֵיה מִי שֶׁיִּהְיֶה מִיִּשְׂרָאֵל,** – בנשמתו של **כל אחד** מישראל, מאיר אור מהאין־סוף ברוך הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת ה"חכמה" שבנשמה – יסביר ה"תניא" להלן. **וּבְחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבָּהּ,** – שבנפש, **עִם אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ,** – ב"חכמה", **מִתְפַּשֶּׁטֶת בְּכָל בְּחִינוֹת הַנֶּפֶשׁ כֻּלָּהּ, לְהַחֲיוֹתָהּ** – בחיות אלקית, **מִבְּחִינַת רֹאשָׁהּ עַד בְּחִינַת רַגְלָהּ,** – מהמדריגה העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. **כְּדִכְתִיב[4]: "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ"** – הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח החכמה. **[וְלִפְעָמִים מַמְשִׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל** – לילדיהם, **נְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת מְאֹד שֶׁהָיוּ בְּעֻמְקֵי הַקְּלִפּוֹת,** – ומפני היות נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" – והרי "כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוני' עם בריותיו"[5] – אין הקב"ה בא בדרישות מופרזות מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה על־ידי ההורים, ומתעלה למדריגה של "צדיק". **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים]:** הרי, שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על־כל־פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין סוף ברוך הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור־אין־סוף היא דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

ליקוטי אמרים

חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב"ה מלובש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה מישראל ובחי' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלובש בה מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה להחיותה מבחי' ראשה עד בחי' רגלה כדכתיב החכמה תחיה בעליה [ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות מאד שהיו בעמקי הקליפות כמ"ש בספר גלגולים]:

יום שישי ט' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, הנה החכמה היא... עד עמ' כד, המושג ומובן.

הִנֵּה, הַחָכְמָה הִיא מְקוֹר הַשֵּׂכֶל וְהַהַבָּנָה, – ה"שכל" וה"הבנה" נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא **מקור** ה"שכל" וה"הבנה". **וְהִיא** – ה"חכמה", **לְמַעְלָה מֵהַבִּינָה שֶׁהוּא** – ה"בינה", **הָבָנַת הַשֵּׂכֶל וְהַשָּׂגָתוֹ, וְהַחָכְמָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַהַבָּנָה וְהַהַשָּׂגָה, וְהִיא מָקוֹר לָהֶן. וְזֶהוּ לְשׁוֹן** – משמעות המלה **חָכְמָה - "כֹּחַ מָה",** – "חכמה" היא כוח שממנו נובע ה"שכל", והיא פועלת בתור "כוח". ויחד עם כך – היא בבחינת "מ"ה" – שהיא לשון שאלה: "מה" היא?, כפי ששואלים על דבר שלא משיגים אותו – **שֶׁהוּא מַה שֶּׁאֵינוֹ מֻשָּׂג וּמוּבָן, וְאֵינוֹ נִתְפָּס בְּהַשָּׂגָה עֲדַיִן, וְלָכֵן מִתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – ב"חכמה", **אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ**

ליקוטי אמרים

הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה

---

2. משלי ג, יט. 3. תהלים קד, כד. 4. קהלת ז, יב. 5. עבודה זרה ג, א.

כְּלָל. – שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג ולהבין את אור אין סוף ברוך הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור אין סוף ברוך הוא, שכן, "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור אין סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר שכאמור, הוא למעלה מ"שכל" ו"השגה" – מתלבש בו אור אין סוף. **לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מהמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח) דמדבר במדרי' **אחת.** ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין **אחד,** – כח שאינו מושג. ונקודת הביאור – דחכ' היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש, וכשמתגלה פועל אפי' במחדו"מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא למע' **כח ושאינו** מושג, (ולכן אוא"ס מתלבש בו)". **וְלָכֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הַנָּשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ,** – אלה שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, **הֵם מַאֲמִינִים בַּה',** שֶׁהָאֱמוּנָה **הִיא** לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת **וְהַהַשָּׂגָה,** – "כוח האמונה" "קולט" את מה שה"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, **כִּי "פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר, וְעָרוּם יָבִין וְגוֹ'"**[6], – הפתי תופס כל דבר על־ידי האמונה בו. הרי, שתפיסתו של דבר שלא על־ידי הבנתו בשכל, היא על־ידי אמונה. ברם, כשמדובר על דבר שהשכל מסוגל לתופסו, אלא שהוא, הפתי, אין לו שכל והוא תופסו ב"אמונה" – יש בכך משום חסרון. ואילו כשמדובר אודות אלקות שהיא למעלה לגמרי מ"שכל", אין כל דרך אחרת "להשיגה", אלא על־ידי אמונה **בלבד.** וכך אומר ה"תניא": **וּלְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַדַּעַת, **וְלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל** – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו כלל, **הַכֹּל כִּפְתָיִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – כולנו כפתיים גמורים לגביו, שכן ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו על־ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", כְּדִכְתִיב[7]: **"וַאֲנִי בַּעַר וְלֹא אֵדָע, בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ וְגוֹ'"**, כְּלוֹמַר שֶׁבְּזֶה שֶׁאֲנִי **"בַּעַר"** וּ**"בְּהֵמוֹת"** - **"אֲנִי תָמִיד עִמָּךְ".** – עם הקב"ה. **וְלָכֵן, אֲפִלּוּ** כָּל שֶׁבַּכְּלָלִים **וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת ה',** עַל הָרֹב, **וְסוֹבְלִים עֲנוּיִים קָשִׁים שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בַּה' אֶחָד. וְאַף אִם הֵם בּוּרִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ וְאֵין יוֹדְעִים גְּדֻלַּת ה', וְגַם בְּמְעַט שֶׁיּוֹדְעִים** – בגדולת ה', **אֵין** – הם, **מִתְבּוֹנְנִים כְּלָל,** – שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, **וְאֵין מוֹסְרִים נַפְשָׁם מֵחֲמַת דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת בַּה' כְּלָל, אֶלָּא בְּלִי שׁוּם דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת,** – הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, **רַק כְּאִלּוּ הוּא דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לְכַפֵּר בַּה' אֶחָד, בְּלִי שׁוּם טַעַם וּטְעָנָה וּמַעֲנֶה כְּלָל.** בלי שום מניע וסיבה הגיוניים, שכן כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדוד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות נפש היתה נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם", היה כאן על־כל־פנים מקום ל"טענות ומענות" בשכל: למסור את הנפש או לא. אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית למסור את הנפש – אין שום שקלא־וטריא, אלא ההנחה המוחלטת, שאי אפשר להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מה"שכל". **וְהֵינוּ,** – זהו מחמת, **מְשׁוּם שֶׁה' אֶחָד מֵאִיר וּמְחַיֶּה כָּל הַנֶּפֶשׁ,** – של יהודי, **עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּבְחִינַת חָכְמָה שֶׁבָּהּ,** – שבנפש, שֶׁ**הִיא** – כוח החכמה, לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת **וְהַשֵּׂכֶל הַמֻּשָּׂג וּמוּבָן:** – לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה", יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו – ב"כוח החכמה" – מלובש אור אין סוף ברוך הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

ליקוטי אמרים

דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבזה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שיודעים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם וטענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

יום שבת קודש י' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 50, בלב כלל.

פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל־ידי עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה **לכל** יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו, בבחינת ה"חכמה" שבה, מלובש אור אין סוף ברוך הוא, ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש על קידוש השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת.

---

6. משלי יד, טו. **7.** תהלים עג, כב.

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)", **צָרִיךְ לְבָאֵר הֵיטֵב מַה שֶּׁכָּתוּב[1]: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם". פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הַנִּקְרוּיִם "אָדָם",** – כמאמר חכמינו ז"ל[2]: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם",

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש נר ה' נשמת אדם פי' שישראל הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ח ואף שע"י זה יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה בטבעה וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה שבנפש שבה אור א"ס ב"ה. וזהו כלל בכל סטרא

כְּאוֹר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעְנֵעַ תָּמִיד לְמַעְלָה בְּטִבְעוֹ, – וכל כך למה? – **מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ בַּטֶּבַע לִפְרֹד מֵהַפְּתִילָה** – בה האש מחזיקה את עצמה, **וְלִדְבֹּק בְּשָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה בִּיסוֹד הָאֵשׁ הַכְּלָלִי שֶׁתַּחַת גַּלְגַּל הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים.** – האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה, כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר: **עפר** שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; **מים** מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"[3], נמתח חלק מהעפר **מעל** למים; **רוח** היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; **אש** מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. **וְאַף שֶׁעַל יְדֵי זֶה** – על־ידי התנתקות האש מהפתילה והתדבקותה בשורשה למעלה, **יִכְבֶּה וְלֹא יָאִיר כְּלוּם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעְלָה בְּשָׁרְשׁוֹ יִתְבַּטֵּל אוֹרוֹ בַּמְּצִיאוּת בְּשָׁרְשׁוֹ,** – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תתבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל־שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשיכת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו **לגמרי.** והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, **לא** היתה האש שבנר צריכה להימשך ל"שורש", **אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּכָךְ הוּא** – אור האש, **חָפֵץ בְּטִבְעוֹ.** – כלומר, **כאילו** אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, **כָּךְ נִשְׁמַת הָ"אָדָם", וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנֶפֶשׁ,** – לאו דוקא במי ש"פועלת" בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", **חֶפְצָה וְחֶשְׁקָהּ** – של הנשמה, **בְּטִבְעָהּ לִפְרֹד וְלָצֵאת מִן הַגּוּף וְלִדְבֹּק בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בַּה' חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא;** – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" – הקב"ה. **הֲגַם שֶׁתִּהְיֶה** – שם, **אֵין וָאֶפֶס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם** – בשורשה, **בַּמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, וְלֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוּמָה מִמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן,** – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה יותר, שייכת רק כשבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיהפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם ישתוקק להיהפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, **תרצה** הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? – **אַף־עַל־פִּי־כֵן זֶה רְצוֹנָהּ וְחֶפְצָהּ בְּטִבְעָהּ.** – ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא **למעלה** מה"שכל", מציינים אותו במלה "טבע". **וְטֶבַע זֶה,** – המלה "טבע", **הוּא שֵׁם הַמֻּשְׂאָל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת טַעַם וָדַעַת.** – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", **וְגַם כָּאן** – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, **הַכַּוָּנָה,** – בהשתמשות במלה טבע: **שֶׁרָצוֹן וְחֵפֶץ זֶה בַּנֶּפֶשׁ** – להיות דבוק בשורשה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת טַעַם וָדַעַת וְשֵׂכֶל מֻשָּׂג וּמוּבָן, אֶלָּא לְמַעְלָה מֵהַדַּעַת וְשֵׂכֶל הַמֻּשָּׂג וְהַמּוּבָן, וְהִיא בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ** – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", **שֶׁבָּהּ** – בחכמה שבנפש, שורה **אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא.** – ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של הנשמה

---

1. משלי כ, כז. 2. יבמות סא, א. 3. תהלים קלו, ו.

להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת".

וְזֶהוּ כְּלָל בְּכָל סִטְרָא דִקְדֻשָּׁה, – בצד הקדושה: **שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ מֵהָכְמָה, שֶׁנִּקְרָא "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן",** – המלה **קודש** רומזת על "חכמה", **וקדושה** היא המשכה מ"קודש" – המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? – יוסבר להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור אין סוף ברוך הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה – המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר "ביטול" זה מה"חכמה" – אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן ביחס ל"קודש העליון" (חכמה): **הַבָּטֵל** – "קודש העליון" (חכמה) בטל **בְּמְצִיאוּת בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלַבֵּשׁ בּוֹ, וְאֵינוֹ דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[4], וְלָכֵן נִקְרָא "כֹּחַ מָה".** – ולכן זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים: "כח מה", כוח של **מה**, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" – דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, **וְהוּא הֵפֶךְ מַמָּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁמִּמֶּנָּה נַפְשׁוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם דְּעֶבְדִּין לְגַרְמֵיהוּ,** – העושות רק לשם מציאותן האנוכית, **וְאָמְרִין: "הַב הַב"[5]** – ואומרות "תן תן" **וְ"הַלְעִיטֵנִי"[6],** – כמו שאמר עשו: "הלעיטני", **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – ולא בטל לאלקות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[4],** – שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, **הֵפֶךְ בְּחִינַת הַחָכְמָה;** – שענינה – ביטול. **וְלָכֵן** – אלה שמצד הקליפה, **נִקְרָאִים "מֵתִים"[7], כִּי "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה"[8],** – אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך החיים, **וּכְתִיב[9]: "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחָכְמָה";** – מיתה קשורה במה שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמור ביחס לאומות העולם המקבלות חיותן מהקליפות. **וְכֵן הָרְשָׁעִים וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם שֶׁבָּאוּ לִידֵי נִסָּיוֹן לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם;** – שכן, כשהם באים לידי נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה" שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות – כפי שיסביר להלן: **כִּי בְּחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהוּת מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהּ,** – בכוח החכמה, **הֵם בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּגוּפָם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, מִצַּד הַקְּלִפָּה שֶׁבְּחָלְל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב, הַמּוֹלֶכֶת וּמוֹשֶׁלֶת בְּגוּפָם** – בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף – **בְּסוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[10]. וְלָכֵן נִקְרֵאת אַהֲבָה זוֹ בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁרְצוֹנָהּ וְחֶפְצָהּ לְדָבֵק בַּה' חַיֵּי הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא,** – נקראת אהבה זו, **בְּשֵׁם "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת",** – לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבא לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה **מסותרת**"? אלא בהתאם למה שיוסבר להלן, באה "הסתרה" זו **מענין אחר לגמרי**. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: **כִּי הִיא** – אהבה זו, **מְסֻתֶּרֶת וּמְכֻסָּה בְּלִבּוּשׁ שַׂק דִּקְלִפָּה בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה** – מהקליפה, **נִכְנַס בָּהֶם רוּחַ שְׁטוּת לַחֲטֹא, כְּמַאֲמַר רַז"ל[11]: אֵין אָדָם חוֹטֵא כוּ'.** – אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות". "רוח שטות" זו מתבטאת, כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעל־ידי החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה – לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על־ידי החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל־ידי־כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו? – מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו – כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", **באמונה** הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל־ידי־כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

אֶלָּא שֶׁגָּלוּת הַזֶּה לִבְחִינַת חָכְמָה - אֵינוֹ אֶלָּא לַבְּחִינָה הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מִמֶּנָּה בַּנֶּפֶשׁ כֻּלָּהּ לְהַחֲיוֹתָהּ, – בחיות אלקית. התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא

ליקוטי אמרים

דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלובש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגרמייהו ואמרין הב הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתיב ימותו ולא בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלובש בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלת בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם חוטא כו' אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי' המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש

---

4. פרק ו. **5.** משלי ל, טו. **6.** בראשית כה, ל. **7.** ברכות יח, ב. **8.** קהלת ז, יב. **9.** איוב ד, כא. **10.** פרק יז. **11.** סוטה ג, א.

יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם בחיות של קדושה ולשמור עליהם מלעבור עבירה. **אֲבָל שֹׁרֶשׁ וְעִקָּר שֶׁל בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמֹחִין, וְאֵינָהּ** – ה"עיקר" שבחכמה, אינה **מִתְלַבֶּשֶׁת בִּלְבוּשׁ שַׂק דִּקְלִיפָּה שֶׁבַּלֵּב בֶּחָלָל הַשְּׂמֹאלִי בִּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ,** – שלא יוכל להיות לה שום השפעה, **רַק שֶׁהִיא** – בחינת חכמה זו, **בִּבְחִינַת שֵׁנָה בָּרְשָׁעִים,** – אדם ישן קיימים בו כל הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת השינה הכוחות רדומים ומוסתרים, **וְאֵינָהּ פּוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ בָּהֶם** – שפעולתה צריכה הרי להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה להקב"ה, **כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִים בְּדַעְתָּם וּבִינָתָם בְּתַאֲווֹת הָעוֹלָם.** – כל זמן שה"דעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות – בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה בשינה. **אַךְ כְּשֶׁבָּאִים** – הרשעים, **לִידֵי נִסָּיוֹן בְּדָבָר אֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַדַּעַת, וְנִגְּעָה עַד הַנֶּפֶשׁ** – עד **לִבְחִינַת חָכְמָה שֶׁבָּהּ** – שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", **אֲזַי הִיא** – ה"חכמה", **נֵעוֹרָה מִשְּׁנָתָהּ,** – כלומר, היא מתגלה, **וּפוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ בְּכֹחַ ה' הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ,** – השפעתה של ה"חכמה" מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש ה', **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "וַיִּקַּץ כְּיָשֵׁן ה'",** – הרומז על בחינת ה"חכמה" שבנפש ואור אין סוף המלובש בה, שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם לידי נסיון של קידוש ה' – היא מתעוררת ופועלת פעולתה – **לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן בֶּאֱמוּנַת ה' בְּלִי שׂוּם טַעַם וָדַעַת וְשֵׂכֶל מֻשָּׂג לוֹ,** – מדוע עליו למסור את נפשו, **לְהִתְגַּבֵּר עַל הַקְּלִפּוֹת וְתַאֲווֹת עוֹלָם הַזֶּה בְּהֶתֵּר וּבְאִסּוּר שֶׁהֶרְגֵּל בָּהֶם, וְלִמְאֹס בָּהֶם,** – כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא מרסן את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות מאוסות בעיניו, **וְלִבְחֹר לוֹ ה' לְחֶלְקוֹ וּלְגוֹרָלוֹ,** – גם כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" – יהיו נתונים כולם להקב"ה – **לְמָסֹר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ. וְאַף כִּי הַקְּלִפּוֹת גָּבְרוּ עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יָכוֹל לָהֶם,** – שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[13] **שֶׁ"הָרְשָׁעִים הֵם בִּרְשׁוּת לִבָּם",** – ברשות החלל השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע שמצד הקליפה; **מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁבָּא לִידֵי נִסָּיוֹן בְּדָבָר אֱמוּנָה בַּה' אֶחָד, שֶׁיְּסוֹדָתָהּ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ, הִיא בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** – כפי שנזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש", **שֶׁבָּהּ** – ב"חכמה", **מְלֻבָּשׁ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – אז, **הֲרֵי כָּל הַקְּלִפּוֹת בְּטֵלִים וּמְבֻטָּלִים וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ מַמָּשׁ לִפְנֵי ה', כְּדִכְתִיב**[14]**: "כָּל הַגּוֹיִם** – כולל קליפות, **כְּאַיִן נֶגְדּוֹ וְגוֹ'", וּכְתִיב**[15]**: "כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה',** – כולל גם קליפות שהן "אויבי ה'", **כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ, יִתְפָּרְדוּ וְגוֹ'", וּכְתִיב**[16]**: "כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ וְגוֹ'",** – הרשעים והקליפות יימסו מפני השי"ת, **וּכְתִיב**[17]**: "הָרִים** – הקליפות שהן בעיני עצמן כהרים, **כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ".** – הרי, שכלפי אור אין סוף ברוך הוא המלובש בבחינת "חכמה" שבנפש של יהודי – בטלות ונעלמות כל הקליפות, וזאת – כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' – מתעוררת ומתגלה בתוכו בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה המלאה עליו, יש בו עתה הכוח להתגבר עליהן. זאת אומרת: יהודי יש בו תמיד הכוח (הנובע מ"חכמה" – אהבה מסותרת) לשלוט על התאוות, צריכים רק לעורר כוח זה. להלן, יסביר רבנו הזקן, איך כלולה באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים, שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד – הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה: **וְהִנֵּה, אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ** - גָּדוֹל וְעָצוּם כֹּחוֹ כָּל כָּךְ לְגָרֵשׁ וְלִדְרֹחוֹת **הַסִּטְרָא אָחֳרָא וְהַקְּלִפּוֹת שֶׁלֹּא יוּכְלוּ יִגְּעוּ אֲפִלּוּ בִּלְבוּשָׁיו,** – ה"לבושים" שלהם שייכים לאור אין סוף ברוך הוא, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל אֱמוּנַת ה' אֶחָד;** – שלא יהיה בכוחן של הקליפות

ליקוטי אמרים

ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלהית הוא במוחין ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעסוקים בדעתם ובינתם בתאות העולם. אך כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה בכח ה' המלובש בה. וכמ"ש ויקץ כישן ה' לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז בהיתר ובאיסור שהורגל בהם ולמאוס בהם ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם מ"מ כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד שיסודתה בהררי קודש היא בחי' חכמה שבנפש האלהית שבה מלובש אור א"ס ב"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה' כדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתיב כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו וגו' וכתיב כהמס דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתיב הרים כדונג נמסו. והנה אור ה' א"ס ב"ה המלובש בחכמה שבנפש גדול ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הס"א והקליפות שלא יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה

---

12. תהלים עח, סה. **13.** בראשית רבה לד, יא. **14.** ישעי' מ, יז. **15.** תהלים צב, י. **16.** תהלים סח, ג. **17.** שם צז, ה.

"לנגוע" לא רק באמונה עצמה, כי אם גם לא במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. **דְּהַיְנוּ** – אור אין סוף המלובש בנפש היהודי, נותן לו הכוח, **לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן לִמְסֹר נַפְשׁוֹ, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזֶה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אֶחָד, כְּגוֹן** – כשכופים עליו: **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, אַף שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ כְּלָל בְּלִבּוֹ,** – ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן – בלבו הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד לאמונה – ואף על כך הוא מוסר את נפשו; **וְכֵן** – זה נותן לו הכוח למסור את נפשו, **שֶׁלֹּא לְדַבֵּר תּוֹעֵבָה חַס וְשָׁלוֹם עַל אַחְדוּת ה', אַף שֶׁאֵין פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, רַק לִבּוֹ שָׁלֵם בֶּאֱמוּנַת ה'.** – אף־על־פי־כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה המסותרת עצמה. האהבה הטבעית והמשיכה להקב"ה, אינן נפגעות כאן ישירות, שכן, גם בשעת המעשה או הדיבור נשארת האמונה בתומתה, אלא, זו היא ההתבטאות של ה"יראה" הכלולה ב"אהבה" – הוא ירא מלהיות חס ושלום נפרד מהקב"ה –, יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו מעשה או מלדבר אותו דיבור. וכל זה – מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפש. **וְזֶה נִקְרָא "דְּחִילוּ הַנִּכְלָל בְּרַחֲמוּ",** – יראה הכלולה באהבה, **שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבִּכְלֻלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֶפְצָה וּרְצוֹנָהּ בְּטִבְעָהּ לִדְבֵק בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּפְּנֵי אַהֲבָה זוֹ וְרָצוֹן זֶה** – להידבק בהקב"ה, **הִיא** – הנפש האלקית, **יְרֵאָה וּמְפַחֶדֶת בְּטִבְעָהּ מִנֶּגֶע בִּקְצֵה טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה חַס וְשָׁלוֹם, שֶׁהִיא נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אֶחָד, אֲפִלּוּ בִּלְבוּשֶׁיהָ הַחִיצוֹנִים שֶׁהֵם דִּבּוּר אוֹ מַעֲשֶׂה,** – הקשורים בעבודה זרה, **בְּלִי אֱמוּנָה בַּלֵּב כְּלָל:** – בעבודה זרה זו. גם מכך יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה מסותרת – הכוללת בתוכה גם יראה – יכול יהודי לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן, על־ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם **מוסר את נפשו**, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על־ידי עבירה נפרדים חס ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על־ידן מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל־שם־טוב, המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות. כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש – וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע – אני נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענו: אני נקרא "פייוויש" – אשאר "פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך, אך, גם אתה לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

ליקוטי אמרים

של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו בלבושיה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה בלב כלל:

היום יום . . .

יום ראשון — יום ראשון — ד שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מִצְרַיִם הוּא לְשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל. גָּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, הוּא מַה שֶׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַגְבֶּלֶת וּמַסְתֶּרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, עַד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְצַמְצֶמֶת כָּל כָּךְ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּקַטְנוּת וְהֶעְלֵם. וִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא הֲסָרַת הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל. וְהַיְנוּ דְּהַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמֹּחַ מֵאִיר בַּלֵּב בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ.

יום שני

יום שני ה שבט ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: וזה כל . . . הרמ״ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר׳ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילוים.

הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בַּאֲמִירַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה (לוֹמַר תְּהִלִּים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנָיוֹת) מָתַי וְהֵיכָן שֶׁיָּכוֹל, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת קִיּוּם הָעוֹלָם, בִּכְדֵי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וְכַף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגִּלּוּיִים הַנַּעֲלִים בְּיוֹתֵר.

יום שלישי

יום שלישי ו שבט ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והיא בחי׳ . . . כמ״ש במ״א.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] כּוֹתֵב שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁכָּל הַמְחַבְּרִים עַד הַטַּ״ז וְהַשַּׁ״דּ [=הַ״טּוּרֵי זָהָב״ וְהַ״שְׁפָתֵי כֹהֵן״, בֵּאוּרִים עַל הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ], וְהֵם בִּכְלָל, עָשׂוּ הַחִבּוּרִים שֶׁלָּהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעִנְיַן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אִיתָא בְּקָרְבַּן הָעֵדָה סוֹף פֶּרֶק ג׳ דִּשְׁקָלִים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּגַלִּים לוֹ רָזֵי תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ מִבְּחִינַת הֶעְלֵם דְּחָכְמָה.

יום רביעי

יום רביעי ז שבט ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בִּהְיוֹת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנָה – לָמַד חָכְמַת הַהַנְדָּסָה וְהַתְּכוּנָה. בֶּן עֶשֶׂר – סִדֵּר לוּחַ עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁנֵים עָשָׂר – נִזְדַּמֵּן שֶׁלִּמֵּד בָּרַבִּים הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ לְהָרַמְבַּ״ם, וְלֹא מָצְאוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ.

יום חמישי

יום חמישי ח שבט ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והענין . . . כד גלגולים.

בִּפְרָט בַּזְּמַן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּחַסְדֵּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אָנוּ עוֹמְדִים עַל סַף הַגְּאֻלָּה, עָלֵינוּ לְהִתְאַמֵּץ בְּכָל מִינֵי אִמּוּץ, לְחַזֵּק כָּל עִנְיְנֵי הַדָּת בְּהִדּוּר מִצְוָה, וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּנְהָגִים מִבְּלִי לְוַתֵּר אַף כָּל שֶׁהוּא, וּמִצְוָה וְחוֹבָה עַל כָּל רַב בְּיִשְׂרָאֵל, לְהוֹדִיעַ לִקְהַל עֲדָתוֹ כִּי הַצָּרוֹת וְהַיִּסּוּרִים חֶבְלֵי מָשִׁיחַ הֵמָּה, וְה׳ אֱלֹקֵינוּ דּוֹרֵשׁ מֵאִתָּנוּ תְּשׁוּבָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁלֹּא נְעַכֵּב בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

יום שישי

יום ששי — ט שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: הנה החכמה . . . ומובן.

כְּשֶׁסִּיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] הַשַׁ״ס בַּפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית, אָמַר מַאֲמַר דַא״ח, וְתָכְנוֹ – מַהוּ ״הַדְרָן״.

בִּשְׁנַת הָאֲבֵלוּת אַחֲרֵי אִמּוֹ סִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] שַׁ״ס מִשְׁנָה לְסוֹף י״א חֹדֶשׁ, וּלְיוֹם הַיְאָרְצַייט [=יוֹם הַשָּׁנָה] – כָּל הַשַׁ״ס.

שבת קודש

שבת — י שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.

תו״א ד״ה למען תהי׳ סוף סעיף המתחיל אמנם, ״לא ישבות יומם מלראות״ צ״ל ״לא ישבות יומם ולילה מלרצות״.

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ״ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי״א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה אדמו״ר הצ״צ, אמר לה: א איד דארף זיין געזונד און א בעל כח. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינברייגגען א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינברייגגען א חיות אין מצות, מוז מען זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין ניכטערע. בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען . ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ״ג ונפטרה י׳ שבט תרע״ד). –

מאמר זה אמר אאמו״ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאָן בשמחה .

״תּוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״לְמַעַן תִּהְיֶה״ סוֹף סָעִיף הַמַּתְחִיל ״אָמְנָם״: ״לֹא יִשְׁבּוֹת יוֹמָם מִלִּרְאוֹת״, צָרִיךְ לִהְיוֹת ״לֹא יִשְׁבּוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה מִלִּרְצוֹת״.

אִמִּי זְקֵנְתִּי (הָרַבָּנִית מָרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָהּ עֵדֶן), בִּהְיוֹתָהּ כְּבַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה – בִּשְׁנַת תרי״א – חָלְתָה, וְצִוָּה הָרוֹפֵא אֲשֶׁר תֹּאכַל תֵּכֶף בְּקוּמָהּ מִשְּׁנָתָהּ, אָמְנָם הִיא לֹא חָפְצָה לִטְעֹם קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְהָיְתָה מִתְפַּלֶּלֶת בְּהַשְׁכָּמָה, וְאַחַר הַתְּפִלָּה הָיְתָה אוֹכֶלֶת פַּת שַׁחֲרִית. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְחוֹתְנָהּ, אַדְמוֹ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, אָמַר לָהּ: יְהוּדִי צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּרִיא וּבַעַל כֹּחַ. עַל מִצְוֹת נֶאֱמַר ״וָחַי בָּהֶם״, הַפֵּרוּשׁ וָחַי בָּהֶם: יֵשׁ לְהַחְדִּיר חַיּוּת בַּמִּצְוֹת. בִּכְדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהַכְנִיס חַיּוּת בַּמִּצְוֹת, חַיָּבִים לִהְיוֹת בַּעַל כֹּחַ וְלִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה. וְסִיֵּם: אֵינֶנּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת ׳עַל בֶּטֶן רֵיקָה׳. עָדִיף לֶאֱכֹל כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל, מִלְּהִתְפַּלֵּל כְּדֵי לֶאֱכֹל. וּבִרְכָהּ בַּאֲרִיכוּת יָמִים, – (נוֹלְדָה בִּשְׁנַת תקצ״ג, וְנִפְטְרָה י שְׁבָט תרע״ד). –

מַאֲמָר זֶה אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] לְאֶחָד עַל יְחִידוּת, וְהוֹסִיף: וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּשִׂמְחָה.

מותר להסתכן כדי להציל נפש?

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"א

הלכות רוצח ושמירת נפש, פרק ז הלכה ח: הַגּוֹלֶה אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם... וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ... וְאִם יָצָא - הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה.

כתב אדמו"ר הזקן (חו"מ, הל' נזקי גוף ונפש סע' ז): "יש אומרים שצריך (ליכנס בספק סכנה) כדי להציל את חברו ממיתה ודאית, ויש חולקין בזה. וספק נפשות להקל".

וכן הכריעו הפוסקים, שאין להיכנס לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה וודאית (מנחת יצחק ח"ה סי' ז סקי"ג. ציץ אליעזר חי"ב סי' נז).

וה'אור שמח' מוכיח כן מדברי הרמב"ם כאן ש"הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם... ואפילו להציל נפש". ולכאורה יש לשאול: מדוע אינו יוצא והלא פיקוח נפש דוחה את כל המצוות? אלא ההסבר טמון בסיפא של הלכה זו: "ואם יצא־ התיר עצמו למיתה" (בידי גואל הדם) ואל לו להכניס את עצמו בספק סכנה, אף שבא להציל את חבירו מסכנה ודאית.

ובשו"ת 'שרידי אש' (ח"א עמ' שי"ד) דחה את הראיה בנימוק, שגם לדעה הסוברת שאין להיכנס לספק סכנה כדי להציל את חברו יכול אדם להחמיר על עצמו, ואף יש בכך מצוה, ומדוע כותב הרמב"ם בלשון החלטית, שאף להצלת נפשות "הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו..."?

אלא שאין הרמב"ם אוסר יציאת גולה מעיר מקלטו לצורך הצלת ישראל, וכל כוונתו לומר שלאחר מכן ישוב לעיר מקלטו. ומה שכתב "הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם" משמעו, שהיציאה לצורך המותר אינה יציאה מוחלטת ("לעולם") אלא לאחר שהציל יחזור לעיר המקלט.

מדוע עורפים את העגלה?

יום שני ה' שבט ה'תשע"א

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט, הלכה ב: וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחֲזָקָה. וְזֶהוּ 'אֵיתָן' הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.

בעוד שלדברי הרמב"ם 'נחל איתן' הוא "נחל ששוטף בחזקה", רש"י על התורה (דברים כא, ד) פירש: "נחל איתן – קשה, שלא נעבד".

ונראה, כי מחלוקתם תלויה בטעם דין עגלה ערופה:

הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"ג פ"מ) פירש שעל ידי הבאת העגלה ופרטי עשייתה יתפרסם הענין ויתברר מיהו הרוצח, ולכן ציוותה התורה שהמקום לא יעבד ולא יזרע, על מנת שבעל הקרקע יעשה כל שביכולתו להביא לגילוי הרוצח כדי שארצו לא תיאסר לעולם.

ובספר הי"ד (סוף הל' מעילה) נוקט הרמב"ם שעגלה ערופה נחשבת כקרבן ומכפרת, והיא כמו פרה אדומה ושעיר המשתלח.

ואילו רש"י (שם) הביא את דברי המדרש: "תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות, לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

ובכן, לטעמו של הרמב"ם ב'מורה נבוכים' אין לפרש ש'נחל איתן' הוא קרקע קשה, כי היה ראוי שתהא זו דווקא קרקע טובה ביותר לזריעה, כדי שבעליה לא יחסכו מאמצים לגלות את הרוצח. גם לפי טעמו בספר הי"ד שהעגלה היא כקרבן, לא מסתבר שיעשו זאת דווקא בקרקע שאינה משובחת, אלא ראוי שהקרבת קרבן תהיה במקום נבחר ומשובח. ולכן הרמב"ם מפרש ש'נחל איתן' אינו קרקע אלא נחל מים השוטף בחזקה.

אך לרש"י שטעם העריפה של עגלה שלא עשתה פירות הוא לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות, גם המקום הוא כזה שאינו עושה פירות.

(לקוטי שיחות כ"ד ע' 126)

'לפני עיור' באיסורים דרבנן

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"א

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק י"ב, הלכה י"ד: כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת, אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה... חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

נחלקו ראשונים האם המכשיל את חברו באיסור דרבנן עובר על 'לפני עיור'. לדעת התוספות (ע"ז כב, א ד"ה תיפוק), גם אם מכשילו באיסור דרבנן עובר על 'לפני עיור' מדאורייתא, כי אף שהאיסור הוא מדרבנן לא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת. אך לדעת הרמב"ן (ע"ז שם) אינו עובר. וכן כתב הריטב"א (מו"ק ב, א).

והנה, כתב הרמ"א (או"ח סו"ס קס"ג) שאסור להאכיל לחם למי שלא נטל ידיו, משום 'לפני עיור'. ומקורו מגמרא (חולין קז, ב): "לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו", והרי איסור אכילה ללא נטילת ידים הוא מדרבנן, ואם כן לכאורה הרמ"א פוסק כדעת התוס' שגם בדרבנן יש 'לפני עיור'.

אמנם יש לומר שדינו של הרמ"א יתאים גם לדעת הרמב"ן והריטב"א, שהרי ההלכה שאין לתת פרוסה לשמש שלא נטל ידיו נאמרה באופן שתוחב הפרוסה לפיו, ולכן אסור לכל הדעות, ואילו הסוברים שאין 'לפני עיור' בדרבנן מדברים במכין לפני חבירו אוכל האסור מדרבנן וחברו אוכלו בעצמו.

אך מדברי ה'בית יוסף' (או"ח סי' קס"ט) משמע שהאיסור נאמר גם אם נותנו ליד חברו ולא לתוך פיו. וכך כתב ב'שולחן ערוך' (שם ס"א): "אסור ליתן לו פרוסת פת אלא אם כן ידע בו שנטל ידיו". אך עדיין אפשר לומר שגם הנותן בידו נחשב כמאכילו, אבל אם רק מניח לפניו, הרי לדעת הרמב"ן והריטב"א אין בו משום 'לפני עיור'.

לאידך יש לומר כי גם לדעת התוספות – שגם באיסור דרבנן עובר על 'לפני עיור' אפילו אם רק מניח לפניו – הרי זה רק אם הדבר עצמו אסור ('חפצא'), אבל אם הדבר עצמו מותר וחכמים אסרוהו על האדם ('גברא') כמו אכילת פת בלי נטילת ידים, המניח לפני חבירו את הפת אכן אינו עובר על 'לפני עיור'.

(תורת חסד א"ח סי' ה')

גמירות דעת בקניינים

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"א

הלכות מכירה פרק א, הלכה א: הַמֶּקַח אֵינוֹ נִקְנֶה בְּדִבָּרִים, וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֵדִים... הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם, וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם.

ידועה החקירה: האם גדר מעשה הקניין הוא ביטוי חזק ותקיף של החלטת לבו ופיו של האדם להקנות ולקנות (אלא שרק ביטוי של רצון האדם על ידי מעשה מהווה גושפנקא סופית לדבר ודיבור ומחשבה אינם מספיקים לגמירות דעת) או שמעשה הקניין נחוץ לצורך ביצוע העברת הבעלות, כי לא די בדברים בעלמא כי אף אם רצון ודיבור ומחשבה נחשבים גמירות דעת אין בכוחם להעביר בעלות.

מסתימת לשונו של הרמב"ם "המקח אינו נקנה בדברים ואפילו העידו עליהם עדים... הרי זה אינו כלום וכאילו לא היה ביניהם דברים מעולם" נראה שהקנין זקוק למעשה בלא קשר לעניין גמירות דעת.

אך התוס' היקשו שבכמה מקומות בש"ס מצינו שקנין מועיל אף בלא מעשה, והצד השווה בתירוצי התוס' הוא שבמקום שיש גמירות דעת מוכחת, הקנין תקף אף ללא מעשה כי באותם מקרים יסוד גמירות הדעת בולט במיוחד.

לדוגמא: הסוגיא בכתובות (קב, א תוד"ה אליבא) עוסקת באדם האומר לחברו חייב אני לך מנה שלדעת רבי יוחנן חייב. ר"ת למד שהסוגיא מדברת בהתחייבות חדשה ובעקבות זאת הקשה: "היכי משתעבד בשטר זה, הא אין מטלטלין נקנין בשטר", ותירץ: "דיש לומר דהואיל וטרח למכתב שטרא, גמר ומשעבד נפשיה, שהרי אפילו באמירה בעלמא יש דברים שנקנים".

אם כן, לשיטת התוס', לפעמים גמירות דעת מועילה להקנות ללא מעשה. אך הרמב"ם יפרש את הסוגיא על פי דבריו במקום אחר (להלן פי"א הט"ו): "המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל, אף על פי שלא היה חייב לו כלום, הרי זה חייב, שדבר זה מתנה היא, ואינה אסמכתא".

לכאורה הרמב"ם סותר את דבריו כאן - "המקח אינו נקנה בדברים"?

ומתרץ ה'אבן האזל' (הל' מכירה שם) על פי מה שכתב הרא"ש (כתובות שם) שמטלטלין המיוחדים אין נקנין אלא במשיכה, אבל שיעבוד וחוב מהני בשטר. כלומר: בקניין אכן צריך מעשה, ודיבור אינו מועיל גם אם יש גמירות דעת. אבל בשעבוד, כמו 'מתחייב אני לך', גמירות דעת מועילה גם בלא מעשה.

מטבע נחשב לכלי?

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"א

הלכות מכירה פרק ה, הלכה ו: אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים... וְלֹא בְּפֵרוֹת וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ.

שני סוגי 'חליפין' הם: א. חליפין 'שווה בשווה', כפי שכתב הרמב"ם לעיל (הל' א') "החליף פרה בחמור או יין בשמן... כיון שמשך האחד או הגביהו, קנה השני המטלטלים האחרים". ובדרך זו קונים גם פירות. ב. חליפין בתורת קנין, כאשר למוכר נמסר חפץ (אף שערכו קטן) כפעולת קנין עבור החפץ שהוא מוכר לקונה. קנין זה נקרא גם 'קנין סודר' (ב"מ ז, א) כי בדרך כלל הוא נעשה ב'סודר' (מטפחת). ובקנין זה מדובר בהלכה שלפנינו.

והנה, בגמרא (ב"מ מז, א) למדו קנין חליפין מהפסוק "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", ולדעת רב נחמן אין קונים אלא בכלי, כי "כלי בעינן שהוא כנעל אבל פירות לא" (רבינו חננאל שם). ונחלקו אמוראים אם מטבע עושה קנין חליפין, וההלכה היא שאין מטבע נעשה חליפין.

מדוע? מבאר ה'כסף משנה':

לשיטת התוספות (שם מה, ב, ד"ה אין), כל הדברים הראויים לשימוש (חוץ מפירות שנרקבים ונפסדים) נחשבים כלי, וגם מטבע חשוב כלי לפי שראוי לשימוש כמשקולת או כתליון לנוי, ובכל זאת אין המטבע עושה חליפין כי המקנה סומך דעתו על הצורה המוטבעת בו, וכיון שהמלך יכול לפסול צורה זו ולהטביע צורה אחרת אין המטבע דבר שלם, ובחליפין צריך שיהא דבר שלם (רש"י שם ד"ה משום).

אבל לשיטת הרמב"ם המטבע אינו עושה חליפין כי אינו נחשב כלי, אלא דינו כפירות ולכן כתב להלן (בהל' ח') שכותבים בשטר שהקנין נעשה "בכלי הכשר לקנות בו" "להוציא פירות וכיוצא בהן", ובתוספת "וכיוצא בהן" כוונתו למטבע, כי כל דבר שאינו כלי הרי הוא כפירות.

ו'נפקא מינה' בין שתי השיטות: לדעת התוספות המטבע אינו עושה חליפין רק כאשר הוא הילך חוקי ('מטבע היוצא') שהמקנה סומך דעתו על הצורה שבו, אבל מטבע שנפסל ואין דעת המקנה על הצורה, כן עושה חליפין שהרי הוא כלי. ואילו לדעת הרמב"ם גם מטבע שנפסל אינו עושה חליפין כיון שאינו כלי.

'מי שפרע' - על מה ולמה?

יום שישי ט' שבט ה'תשע"א

הלכות מכירה פרק ז, הלכה ב: וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין...

הרמב"ם כתב שאוררים אותו בבית דין, אך ה'מרדכי' (פרק הזהב סי' שח) כתב שעל המקבל 'מי שפרע' לומר את הנוסח בעצמו, ויש אומרים שהש"ץ אומר זאת.

ויש לבאר את מחלוקתם לפי מחלוקת הראשונים, מתי חל דין 'מי שפרע': יש סוברים שדוקא בדבר שמדין תורה נקנה במעות, אף שמדרבנן ביטלו את הקנין, החזרה לאחר נתינת המעות מחייבת 'מי שפרע', אך המקנה דבר שלא בא לעולם, והקנין אינו חל כלל מדין תורה אין בו מי שפרע. ויש סוברים שגם בדבר זה יש 'מי שפרע' (ראה שטמ"ק ב"מ מז, ב).

לדעה הראשונה חיוב 'מי שפרע' נובע מהחיוב הממוני שחל

על ידי הקנין, כי אף לאחר תקנת חז"ל שהמעות אינן קונות ושני הצדדים יכולים לחזור בהם, נותרה מחוייבות מסויימת המתבטאת בכך שהחזרה אינה הוגנת ומחייבת קבלת 'מי שפרע'. וכיון שהחיוב נובע מצד הקנין, הרי כאשר הקנין אינו חל כלל אין 'מי שפרע'.

אך לפי הדעה השניה חז"ל ביטלו לחלוטין את תוקפו של קנין כסף, ונתינת המעות אינה יוצרת כל חיוב ממוני, וה'מי שפרע' הוא משום שאינו עומד בדיבורו, ואם כן הוא הדין בכל התחייבות, אפילו על דבר שלא בא לעולם.

ונראה שהרמב"ם סובר כדעה הראשונה שה'מי שפרע' הוא עקב החיוב הממוני שנוצר על ידי הקנין, ולכן בית דין הם המקללים, ככל דיני ממונות שבית דין הם הפוסקים בין הצדדים.

אך המרדכי סובר כדעה השניה שנתינת המעות אינה יוצרת מחוייבות בדיני ממונות. ואיסור החזרה, כי אדם צריך לעמוד בדיבורו, הוא בין אדם למקום, ולכן אין זה פסק של בית דין אלא הוא עצמו או הש"ץ אומר זאת.

(משנת יעבץ חו"מ סי' לג סי"א ואילך)

קנס כפיצוי על הפרת שידוך

שבת קודש י' שבט ה'תשע"א

הלכות מכירה פרק יא, הלכה ב: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁקָּנָה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנַאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה, וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה — אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

יש להסתפק האם על פי ההלכה יש תוקף להתחייבות של קנס על אי קיום הסכם או שמא היא בגדר 'אסמכתא' (התחייבות ללא גמירת דעת של המתחייב למלא אחר ההתחייבות), כי כלל לא היתה כוונה להתחייב.

אמנם מצינו בדברי הפוסקים שגם כאשר התחייבות הוגדרה כ'קנס' יש לראות בה התחייבות מלאה ומחייבת.

לדוגמא: לגבי קנס כפיצוי על גרימת בושת בהפרת שידוך נאמר בשולחן ערוך: (חו"מ, סי' רז, סע' טז. רמ"א, אה"ע, סי' נ, סע' ו):

"ויש אומרים, שקנס שעושים בשידוכים לקנוס את החוזר בו לא הוי אסמכתא, כי כדאי הוא שיתחייב החוזר בו בקנס לדמי הבושת שבייש את חבירו (וכן המנהג בכל גלילות אלו) ומיהו קנין צריך".

וכן אם המלמד קבל עליו אם יחזור בו מהשכירות, ולא נמצא מלמד אחר מזומן, אין זו אסמכתא.

והוסיף הבית שמואל (אה"ע, שם, ס"ק יד): "אע"ג דלפעמים לא הוי בושת כל כך כמו דמי־הבושת, אפילו הכי לא הוי אסמכתא". כלומר, גם אם היתה ההתחייבות בסכום הגבוה מן הבושת שנגרמה למעשה, חייב במלוא הסכום. וה'בית מאיר' (אה"ע, סי' נ, סע' ו) דייק מדבריו, שאמנם אין צריך לשער את הקנס בצמצום לפי שיעור הבושת (דבר קשה במיוחד כשרוצים לקבוע קנס שווה על שני הצדדים), אבל אם יקבעו קנס גבוה מאד, הרבה יותר משיעור הבושת, תיחשב ההתחייבות כ'אסמכתא'.

המשך מעמוד מח

לקוטי־שיחות יו"ד שבט

1 וכאשר חוקרים ודורשים, מגלים, שלאב, למדריך, או
2 לסב וכדומה, היה קשר או מגע עם אחד מהשלוחים של
3 בעל ההילולא, אשר הוא עוררו ליהדות, ולמד אתו,
4 והתחבא ביחד עמו בעליית הגג, או במרתף, כדי ללמוד
5 וכדומה — ולכן הוא נשאר יהודי —

6 ובדומה לכך לגבי כל אלו אשר "הולכים באורחותיו
7 נצח סלה ועד"[50], שעל־ידי המאמצים בעבודה דלעיל של
8 חיזוק החינוך על טהרת הקודש, בודאי יצליחו להקים את
9 "צבאות ה'"[51], אשר ייצאו בקרוב ממש מגלות זו
10 האחרונה, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח
11 צדקנו, ובעגלא דידן.

(משיחות יו"ד שבט תשל"ז)

50) אגה"ק סי' זך (קמו, א).

51) ראה תו"א ס, ג. המשך מאמרי ההילולא סעיף יו"ד ואילך.

המשך מעמוד נא

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח

הרמב"ן, וכן הרא"ש (ברכות פרק ז' סימן כ'), וכן בעל הלכות גדולות [ראה ע"ז, במפרשי השולחן ערוך אורח חיים סימן תרפה סעיף ז] ואי משום דאין בה מעשה אלא קריאה בלבד, הרי מקרא מגילה וגם ספירת העומר, דחשבון בעלמא, ותיקנו.

ותירץ כההיא דהר"ן דלמה אין מברכין על הקידושין. ותירץ משום שאין הקידושין גמר המצוה, דמיחסרא חופה. והכא נמי דאין זכירה זו גמר המצוה, דמיחסרא מחייה לעתיד לבוא.

ועל פי קוטב זה שמעתי מפי קדוש מדבר דלמה לא נאמר ויחלוש ה' וגו', משום דאין כבוד שמו יתברך להזכר על נס שאינו עד תכליתו, דהא איכא כי מחה אמחה, ומשום דלא הוזכר ויחלוש ה' אלא ויחלוש יהושע, הוצרך משה לומר נסי ולא יהושע ע"כ.

ר' אליהו הצרפתי ז"ל – קול אליהו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ד'־י' שבט ה'תשע"א

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"א

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה[1] - גוֹלֶה מִמְּדִינָה[2] שֶׁהָרַג בָּהּ לְעָרֵי מִקְלָט. וּמִצְוַת עֲשֵׂה[3] לְהַגְלוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהַזְּהֲרוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ כֹּפֶר[4] מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה[5] כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ[7].

ב. אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנֶּהֱרָג מִיָּד[8]; אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָלָה וָמֵת - אֵינוֹ גוֹלֶה[9]; שֶׁמָּא הוּא קֵרֵב אֶת מִיתַת עַצְמוֹ[10], אוֹ הֲרוּחַ נִכְנְסָה[11] בַּחֲבוּרָה וַהֲרָגַתְהוּ. אֲפִלּוּ שָׁחַט בּוֹ כָּל שְׁנֵי הַסִּימָנִים[12] וְעָמַד מְעַט[13] - אֵינוֹ גוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ[14], אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל[15], אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ[16] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, כְּגוֹן בַּיִת סָתוּם[17] שֶׁל שַׁיִשׁ - הֲרֵי זֶה גוֹלֶה[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד[19] (אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[20]) - גוֹלֶה[21]. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[22] אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[23], וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה - גוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם[24].

ד. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁגַג[25] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[26]. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם[27]. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֵּתָר לְהָרְגוֹ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[28] וְנֶהֱרָג[29] עָלָיו, הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָרַג אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּשְׁגָגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת[30] אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג[31] אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה - גוֹלֶה. וְכֵן הָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[32]? כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לִמּוּד, אוֹ שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ[33]; אֲבָל אִם יִסֵּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה[34] אוֹ אֻמָּנוּת[35], וָמֵת - פָּטוּר[36].

ו. וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ[37], אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין[38], וֶהֱמִיתוֹ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) בלא כוונה. 2) מן העיר. 3) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. 4) ממון, לכפר על החטא. 5) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 6) קודם שימות הכהן הגדול. 7) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). [פשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות וייפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תיקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם]. 8) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 9) הדין שאוסרים את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 10) על ידי שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם ע: 11) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. 12) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. 13) ולא מת מיד. 14) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. 15) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. 16) לשונו של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. 17) בלי חלון. 18) כי החובל עשה את המיתה כולה. 19) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). 20) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן־נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. 21) [המשנה (מכות ח:) אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה]. 22) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. 23) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. 24) והמשך הכתוב: תהיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.). 25) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. 26) שהרי בן־נח הוא, ובן־נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. 27) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. 28) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). 29) אף על פי שלא הותרה, ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. 30) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה. 31) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. 32) שהאב גולה. 33) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. 34) ועושה בזה מצוה. 35) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). 36) והטעם ראה בהלכה ו. 37) כדי ללמדו. 38) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י

1 מִגְּלוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: לַחְטֹב עֵצִים[39] - לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת. יָצָא הָאָב
2 הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין,
3 שֶׁהֲרֵי שָׁגְגוּ וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.
4 **ז.** בַּתְּחִלָּה[40] אֶחָד שׁוֹגֵג[41] וְאֶחָד מֵזִיד[42] מַקְדִּימִין[43] לְעָרֵי
5 מִקְלָט. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ שׁוֹלְחִין
6 וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחוּ זְקֵנֵי עִירוֹ
7 וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ,
8 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם[44]; מִי שֶׁנִּפְטַר[45] -
9 פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל
10 הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
11 וְהֵשִׁיבוּ[46] אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.
12 **ח.** כְּשֶׁמְּשִׁיבִין[47] אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[48],
13 שֶׁמָּא יַהַרְגֻנוּ גוֹאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ[49]. וְאוֹמֵר[50] לָהֶם[51]: אַל תִּנָּהֲגוּ
14 בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.
15 **ט.** רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהֲרָגוֹ גוֹאֵל הַדָּם חוּץ לִתְחוּם[52] עִיר
16 מִקְלָטוֹ[53] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת[54].
17 **י.** אֶחָד[55] הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס[56] לְעִיר מִקְלָט, אוֹ
18 שֶׁהֲרָגוֹ בַּחֲזִירָתוֹ[57] עִם הַשְּׁנַיִם שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ[58]. נִכְנַס[59] לְעִיר
19 מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ
20 לְמִיתָה[60], וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ. וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם -
21 אֵין חַיָּבִין עָלָיו[61]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין לוֹ דָּם[62].
22 **יא.** יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה - כָּל הַהוֹרְגוֹ, בֵּין
23 גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם, גּוֹלֶה[63] עַל יָדוֹ. הֲרָגוֹ בְּתוֹךְ
24 תְּחוּם[64] עִיר מִקְלָטוֹ, אֲפִלּוּ גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו[65].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". **39)** נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.). **40)** מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: **41)** בין ההורג בשוגג שחייב גלות. **42)** ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. **43)** בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). **44)** שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). **45)** ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג־ד. **46)** משמע שכבר היה שם. **47)** בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:). **48)** שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: **49)** שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). **50)** [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. **51)** לגואלי הדם, לשכך חמתם. **52)** גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:). **53)** [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו]. **54)** והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו]. **55)** בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. **56)** לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). **57)** לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. **58)** לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. **59)** כאן מתחילה כנראה הלכה י. **60)** הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. **61)** אבל לכתחילה אסור להרגו. **62)** "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס). **63)** בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצווה תי). **64)** [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז]. **65)** שאם לא כן אין תועלת בבריחתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט־י). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג -

יב. הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט[66]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן[67]: מֵעִם מִזְבְּחִי[68] תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת, מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ, וַהֲרָגוּ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּמִי שֶׁהֲרָגוּ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.

יג. אֵין קוֹלֵט[69] אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים[70] בִּלְבַד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר, אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג[71], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו[72] - אֵינוֹ נִקְלָט.

יד. וְכֵן מִי שֶׁקְּלָטוֹ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, אֶלָּא מוֹסְרִין [לוֹ] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ[73]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? בִּמְחַיֵּב גָּלוּת[75]; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת[76], אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה, וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ[77], וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - חָרֵי זֶה נִצָּל[78], וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין[79] בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. שְׁלֹשָׁה הֵם הַהוֹרְגִים בִּלְא כַּוָּנָה.

ב. יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה. וְדִינוֹ: שֶׁיִּגָּלֶה לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתְהִיֶּה הַשְּׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס. וְהוּא: שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרָע פֶּלֶא, שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת, וְאִם הֲרָגוּ גּוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו.

ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתְהִיֶּה הַשְּׁגָגָה קְרוֹבָה לְזָדוֹן. וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פְּשִׁיעָה, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ: שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹ חָמוּר, אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ, שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחַיֵּב גָּלוּת בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, אִם מְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר.

ה. וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה? יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים שֶׁהָרְגוּ בְּעֵד אֶחָד אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֲרָגָן גּוֹאֵל הַדָּם - אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בִּלְא כַּוָּנָה.

ו. כֵּיצַד? הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה, אוֹ הַסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה, בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד, וְאֵינוֹ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזּוּ פְּשִׁיעוּת הִיא, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר.

ז. סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה בַּלַּיְלָה: אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד, וְאֵינוֹ נִקְלָט; וְאִם אֵין הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס, וּפָטוּר מִן הַגָּלוּת.

ח. הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּלַּיְלָה, וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם וְיָשַׁב שָׁם, וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בִּשְׁעַת סְתִירָה, וָמֵת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן בָּא זֶה וְיָשַׁב, וְנָפְלָה עָלָיו וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת.

ט. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶת הָאֶבֶן, וְאַחַר שֶׁיָּצְאַת מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ - פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ.

י. הַשּׁוֹנֵא שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ נִקְלָט; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ. חֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא קָרוֹב לְמֵזִיד. וְאֵי זֶהוּ שׂוֹנֵא? זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זָוִית וְהֵמִיתוֹ שָׁם בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ, אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע, אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֵּתָר לַהֲרֹג, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמֵזִיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

יא. הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַהֲרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר - מַה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַנֶּהֱרָג לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ, הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנָּגָר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת - פָּטוּר מִגָּלוּת; וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י־יא). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף־על־פי שהוברר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א)]. 66) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). 67) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". 68) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה.) שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן. 69) את ההורג בשגגה. 70) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). 71) על ידי גואל הדם. 72) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים־א ב, כח). 73) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. 74) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. 75) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. 76) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. 77) ולאו דווקא על גג המזבח. 78) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. 79) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגָּג, וְנִפְסַק הַחֶבֶל, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרַגַתְּהוּ; אוֹ שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים, אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא הוּא. אֲבָל אִם הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְּהוּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ; הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְּהוּ - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת - שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק, וְדָבָר קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת, שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה בִּמְהֵרָה; וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה בִּשְׁעַת יְרִידָה - יִגְלֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. קַצָּב שֶׁהָיָה מְקַצֵּב, וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִיץ לַאֲחוֹרָיו, וְהֶחֱזִירוֹ לְשַׁבֵּר הָעֶצֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַקַּצָּבִים: כֹּל שֶׁיָּמוּת בְּהוֹלָכָה, שֶׁהִיא הַגְּבָהָה מִלְּפָנָיו וִירִידָה מֵאַחֲרָיו - אֵינוֹ גּוֹלֶה עָלָיו; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בַּחֲזָרָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה מֵאַחֲרָיו וִירִידָה מִלְּפָנָיו - גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ - גּוֹלֶה; שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ - אֵינוֹ גּוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ בִּירִידָה שֶׁהִיא צָרֵךְ עֲלִיָּה - אֵינוֹ גּוֹלֶה

יד. כֵּיצַד? הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה וְהֵמִיתָהּ - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה, וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר; אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת בְּחֵיקוֹ, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם, וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהֵמִיתָהּ; וְכֵן הַסּוּמֵא שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קְרוֹבִין לְאֹנֶס.

טו. הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ, וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁגָגָה - מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ - אֵינוֹ גּוֹלֶה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ, וְנִמְצָא כְּמוֹ אֹנֶס. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל תִּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וָחָי - עֲשֵׂה לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה, וְחַיֵּי בַּעֲלֵי חָכְמָה וּמְבַקְּשֶׁיהָ בְּלֹא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּמִיתָה חֲשׁוּבִין. וְכֵן הָרַב שֶׁגָּלָה - מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ.

ב. עֶבֶד שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט - אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוּנוֹ, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעִיר מִקְלָט - בַּעְלָהּ חַיָּב לְזוּנָהּ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לָהּ: צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ לְמְזוֹנוֹתַיִךְ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ מַסְפִּיקִין לָהּ.

ג. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְהַגְלוֹתוֹ, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה - מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו לְשָׁם. וְרוֹצֵחַ שֶׁמֵּת בְּעִיר מִקְלָטוֹ - קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם. וּבְעֵת שֶׁיָּמוּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, מוֹלִיכִין עַצְמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקִבְרֵי אֲבוֹתָיו.

ד. שְׁאָר הַלְוִיִּם הַשּׁוֹכְנִים בְּעָרֵי מִקְלָט, כְּשֶׁיָּמוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ נִקְבָּר בָּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם - לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקִבּוּרָה.

ה. רוֹצֵחַ שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָטוֹ - גּוֹלֶה בָּהּ מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הָעִיר. וְכֵן לֵוִי שֶׁהָרַג בְּמִדְיָנָתוֹ - גּוֹלֶה לְמִדְיָנָה אַחֶרֶת מֵעָרֵי הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁכֻּלָּן קוֹלְטוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם הָרַג חוּץ מֵעָרֵי הַלְוִיִּם, וּבָרַח לְעִירוֹ - הֲרֵי זֶה קוֹלְטוֹ.

ו. עִיר מִקְלָט שֶׁרֻבָּהּ רַצְחָנִים - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו - וְלֹא שֶׁשָּׁוִין דִּבְרֵיהֶם לִדְבָרָיו. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא.

ז. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ - יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן - יְקַבֵּל מֵהֶן.

ח. הַגּוֹלֶה אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ לְדָבָר מִצְוָה אוֹ לְעֵדוּת, בֵּין עֵדוּת מָמוֹן בֵּין עֵדוּת נְפָשׁוֹת. וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ בְּעֵדוּתוֹ, אוֹ לְהַצִּיל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִיַּד הַנָּהָר אוֹ מִיַּד הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת. אֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִתְשׁוּעָתוֹ כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם יָצָא - הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. אֶחָד הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶחָד הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים, וְאֶחָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד וְאֶחָד הַכֹּהֵן שֶׁעָבַר, כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן שֶׁמֵּת - מַחֲזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ. אֲבָל מְשׁוּחַ מִלְחָמָה אֵינוֹ מַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.

י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִגְלוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל; וְהַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר; וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ גוֹלִין, וְאֵינָן יוֹצְאִין מֵעִיר מִקְלָט לְעוֹלָם.

יא. נִגְמַר דִּינוֹ לִגְלוֹת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו.

יב. נִגְמַר דִּינוֹ וְנִמְצָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - בָּטְלָה כְּהֻנָּה, וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם.

יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם. וְאִם הָרַגוּ גוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו; שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּגָלוּתוֹ.

יד. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּפֵּר - אֵינוֹ חוֹזֵר בָּהּ לַשְּׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ לְעוֹלָם; אֶלָּא הֲרֵי הוּא מוּרָד מִגְּדֻלָּתוֹ כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תַּקָּלָה זוֹ הַגְּדוֹלָה עַל יָדוֹ.

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹבֵל בְּאָבִיו בְּזָדוֹן חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין כְּמוֹ הַהוֹרֵג שְׁאָר אָדָם, אִם חָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת; שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה גָּלוּת אֶלָּא [לְהוֹרֵג] נֶפֶשׁ אָדָם בִּשְׁגָגָה בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שני ה' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[1] לְהַפְרִישׁ[2] עָרֵי מִקְלָט[3], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלוֹשׁ[4] עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט[5] נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[6].

ב. וְשֵׁשׁ עָרִים[7] הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[8] בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[9], וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ[10] בְּאֶרֶץ כְּנַעַן[11].

ג. אֵין אַחַת[12] מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט[13] תִּהְיֶינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן[14]? אָמַר: הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדֵי אֲקַיְּמָנָּה.

ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[15] מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ[16], שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּרִית עֲלֵיהֶן[17] וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ. וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[18].

ה. וְחַיָּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים[19] לְעָרֵי מִקְלָט, לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן[20]. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל[21] וְלֹא גַיְא[22] וְלֹא נָהָר, אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב[23] אֶת הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[24]. וְרוֹחַב דֶּרֶךְ עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת. וּ'מִקְלָט' 'מִקְלָט' הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים[25], כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ הָרַצְחָנִים[26] וְיִפָּנוּ לְשָׁם.

ו. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים[27], וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ שֶׁנִּתְקַלְקֵל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ[28] בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים[29].

ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין[30] בֵּין כָּל עִיר וָעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט בִּתְחִלַּת הַפְּרָשָׁתָן[31], עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[33].

ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת[34] גְּדוֹלוֹת, וְלֹא כְּרַכִּים[35] גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים[36], אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁוָקִים[37] וּבִמְקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם[38] - מַכְנִיסִין[39] לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם אֲכְלוּסִין[40]. נִתְמַעֲטוּ אֲכְלוּסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. נִתְמַעֲטוּ דָיוֹרֵיהֶן[41] - מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים וְיִשְׂרְאֵלִים.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 2) לייחד. 3) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 4) ותחילת הפסוק "מצווך לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 5) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 6) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם"). 7) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 8) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא־מג). 9) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 10) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 11) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה]. 12) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 13) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 14) הרי ידע שלא יקלטו בחייו. 15) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). 16) שנצטוו באותה פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). 17) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח־יט). 18) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא כתוב "כאשר נשבע לתת לך"). 19) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 20) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 21) גבעה. 22) בקעה. 23) וישיגו גואל הדם ויהרגהו. 24) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 25) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 26) ולא יטעו. 27) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). 28) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. 29) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה. 30) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין". 31) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. 32) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: 33) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך". 34) אינן מוקפות חומה. 35) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. 36) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". 37) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. 38) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. 39) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. 40) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזויינים (רש"י שם). 41) תושבי העיר.

וְאֵין פּוֹרְשִׁין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת[42], וְאֵין מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים[43], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם[44].

ט. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם[45] קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲלֵיהֶם[46] תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר - הִקִּישָׁן[47] הַכָּתוּב כֻּלָּן[48] זוֹ לָזוֹ לִקְלָט[49].

י. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט[50] וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם? שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת[51] בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת[52], הוֹאִיל וְנִכְנָס בָּהֶן - נִקְלָט; וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת. וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינוֹ נוֹתֵן שְׂכַר בֵּיתוֹ[53]; וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם - נוֹתֵן שָׂכָר[54] לְבַעַל הַבַּיִת.

יא. כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת - תְּחוּמָהּ[55] קוֹלֵט כָּמוֹהָ[56]. אִילָן שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפוֹ[57] נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם - מִשֶּׁיַּגִּיעַ[58] תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט[59]. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מִשֶּׁיַּגִּיעַ לְעִקָּרוֹ[60] נִקְלָט[61], וְהַהוֹרְגוֹ שָׁם[62] - נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט - אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ[64] - וְלֹא בִּתְחוּמָהּ.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל לָאָרֶץ, וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ. וְיוֹצְאִין חֲמִשָּׁה זְקֵנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמוֹדְדִין מִמֶּנּוּ אֶל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל. אֲפִלּוּ נִמְצָא בְּצַד עִיר זוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה - מְצִוָּה לְמִדֹּד.

ב. אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה, קוֹבְרִין אֶת הַנֶּהֱרָג בִּמְקוֹמוֹ, וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה. וְזֶהוּ 'אֵיתָן' הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.

ג. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרֶיהָ. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה, כֻּלָּן רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בִּמְקוֹם עֲרִיפָתָהּ. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִכַּפֶּר לָהֶם הַדָּם.

ד. כְּשֶׁמּוֹדְדִין מִן הֶחָלָל - מְדַקְדְּקִין בַּמִּדָּה, וְאֵין מְקַדְּרִין בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְנֶאֱמַר: בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ.

ה. נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין - מַנִּיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין אֶל שְׁאָר הָעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר; שֶׁהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהֲרָגוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

ו. אֵין הָעִיר הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְרֻבִּין מְבִיאִין הָעֶגְלָה.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה, וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב - הָרֹב עָדִיף.

ח. נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, וְאַנְשֵׁי זוֹ כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה - יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֻׁתָּפוּת, וַיַּתְּנוּ וְיֹאמְרוּ: אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם מַתָּנָה. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין? מֵחָטְמוֹ. נִמְצָא גּוּפוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה - מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בִּמְקוֹמוֹ.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מֵחָטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת קְרוֹבָה לְכֻלָּם - מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה - מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין.

יא. נֶאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא חָלָל - לֹא חָנוּק וְלֹא מְפֻרְפָּר, שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. בָּאֲדָמָה - לֹא טָמוּן בְּגַל. נֹפֵל - לֹא תָּלוּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

42) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמא ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שאם יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). **43)** למצודות, מטעם זה שהזכרנו. **44)** טעם זה נזכר בגמרא שם. **45)** ולאו דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). **46)** על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. **47)** השווה אותן. **48)** על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. **49)** אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות. **50)** שש הערים. **51)** שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). **52)** שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. **53)** לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכים" (מכות יג.). **54)** כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם. **55)** אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: **56)** ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: **57)** ענפיו. **58)** הרוצח בשוגג. **59)** כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. **60)** לגזע העץ. **61)** כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. **62)** את הרוצח בשוגג שנמלט. **63)** אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). **64)** מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

בָּאִילָן. בַּשָּׂדֶה - לֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - הָא אִם נוֹדַע, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

יב. אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג עֵד אֶחָד, אֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים בְּגָלוּי - בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה.

יג. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד הִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן כְּשְׁנַיִם לְעִנְיָן זֶה, וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.

יד. בָּאוּ שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֵיוּת הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וְעוֹרְפִין. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רָאִית - הָיוּ עוֹרְפִין, בֵּין שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: רָאִינוּ, וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתֶם - אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּשֵׁרִים אוֹ פְּסוּלִים; אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד: רָאִיתִי הַהוֹרֵג, וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין.

טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתֶם - עוֹרְפִים; שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים, וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד וְעֵד אֶחָד.

יז. שָׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא רְאִיתֶם - עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל: בִּפְסוּלִין [הַלַּף] אַחַר רֹב הַמִּנְיָן בְּכָל מָקוֹם.

פֶּרֶק עֶשִׂירִי

א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה - בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת; אֲבָל אִם הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הָיְתָה טְרֵפָה - פְּסוּלָה; כַּפָּרָה נֶאֱמַר בָּהּ כְּקָדָשִׁים.

ג. כָּל הָעֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין בְּפָרָה אֲדֻמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. וְלָמָּה נֶאֱמַר 'עֹל' אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ', שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כֵּיוָן שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טֶפַח נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה; וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה.

ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים - אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ; וְכֹל שֶׁהִיא שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנָשְׁאָהּ - פְּסוּלָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה.

ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ כַּפָּרָה כְּקָדָשִׁים. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַעֲרִיפָתָהּ. וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.

ו. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם עֲרִיפָתָהּ. וּמִשֶּׁתֵּרֵד לַנַּחַל תֵּאָסֵר בַּהֲנָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר יְרִידָתָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְתִקָּבֵר.

ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵד אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחַל לְעָרְפָהּ עַל פִּיהֶם, וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ הַשְּׁנַיִם - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא תִּעָרֵף הָעֶגְלָה - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֱרְפָה - תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ; שֶׁעַל הַסָּפֵק בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ, כִּפְרָה סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר עֲרִיפָתָהּ - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי.

ט. הַנַּחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וּמֵאֵתֶר לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָרַג שָׁם בֶּגֶד אוֹ תִּפְרוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא יֵעָבֵד וְלֹא יִזָּרֵעַ - מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע.

י. אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; שֶׁחַיָּבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה[1] לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה[2]; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת[3] וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָקוּק לוֹ[4]. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה[5].

ב. בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָפִין - חַיָּבִין[6] בְּמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) גדר. 2) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. 3) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. 4) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממזוזה, שנינו בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. 5) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג: 6) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו

מתוך מהדורת וגשל

הַנִּפָּל מִמֶּנּוּ - לֹא תֵּלֶה אֶלָּא בְּנוֹפֵל[7]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'גַּגֶּךָ'? לְמַעֵט בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[8] וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[9], לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה[10]. הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ[11] - אֵינוֹ זָקוּק[12] לְמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[13] - וְלֹא לְתוֹכוֹ[14].

ג. גֹּבַהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[15], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לְהִיוֹת הַמִּחִיצָה חֲזָקָה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גַּגּוֹ בְּלֹא מַעֲקֶה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[16], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ[17]. וְאֵין לוֹקִין[18] עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[19].

ד. אֶחָד הַגָּג וְאֶחָד[20] כָּל דָּבָר[21] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת[22]. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם[23] - חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֵלְיָא[24] גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[25], אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי[26], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם[27] וְיָמוּת. וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל[28] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה לַהֲסִירוֹ[29] וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ[30] וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר[31] יָפֶה יָפֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ. וְאִם לֹא הֵסִיר, וְהִנִּיחַ[32] הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר בְּ'לֹא תָשִׂים דָּמִים'.

ה. הִרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ[33] חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[34]. וְכָל הָעוֹבֵר עַלֵּיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי מְסַכֵּן בְּעַצְמִי, וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי מַקְפִּיד בְּכָךְ[35] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[36].

ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יַנִּיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסִּלּוֹן[37] הַמְקַלֵּחַ וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן הָאֲגַמִּים[38], שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה[39] וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה. וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ[40] וְכֵיוָצֵא בּוֹ מִזּוֹחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת.

ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי: הַמַּיִם, וְהַיַּיִן, וַאֲפִלּוּ מָזוּג[41], וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת לְחֹמֶץ[42], וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַצִּיר[43]. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין - אֵין מַקְפִּידִין עַל גִּלּוּיָן, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס שׁוֹתִין מֵהֶן.

ח. הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק[44], וַאֲבַטִּיחַ[45] שֶׁנֶּחְתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה - אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס[46] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת דְּרִיכָתוֹ[47] עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב שֶׁהָיוּ חַמִּין, כָּל זְמַן שֶׁהַהֶבֶל עוֹלֶה[48] מֵהֶן; וְכֵן מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן[49] טִפָּה אַחַר טִפָּה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד[50] - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי; שֶׁזּוֹחֲלֵי עָפָר מִתְיָרְאִים מִבְּעָבוּעַ הַמַּשְׁקֶה[51] וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.

ט. מֵי כְּבָשִׁין[52] וּמֵי שְׁלָקוֹת[53] וּמֵי תּוּרְמוֹסִין[54] - אֵין בָּהֶן[55] מִשּׁוּם גִּלּוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת וְתוּרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן[56] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּלּוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין[57]. וְכֵן מַיִם שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶם פְּרִישִׁים[58] וְדַרְמוֹסְקִין[59] לְחוֹלֶה[60] - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי.

י. יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ[61] דְּבָרִים חַדִּין[62] כְּפִלְפְּלִין, אוֹ דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסִנְתִּין[63], עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי[64]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אלא של שותפות. 7) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוטר בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). 8) מיועדים לתפילה. 9) מיועדים ללימוד תורה. 10) וממילא אין משתמשים בגג. 11) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. 12) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. 13) לרשות הרבים. 14) מרשות הרבים לתוך הגג, שם. 15) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. 16) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. 17) אשמת שפיכות דמים בביתך. 18) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. 19) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א. 20) בין ובין. 21) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות, שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכיח). 22) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. 23) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 24) תל עפר. 25) "עשה לו חולייה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. 26) "וכיסה כראוי", שם. 27) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. 28) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: 29) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. 30) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. 31) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. 32) והשאיר. 33) על כל אחד לעשות. 34) להעושה. 35) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. 36) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן. 37) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. 38) מקווה מים עומדים. 39) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. 40) והטיל בהם ארס. 41) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. 42) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: 43) מיץ בשר, דגים או פירות. שם. 44) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 45) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. 46) יין חדש מגיתו, שם ל: 47) בגת. 48) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. 49) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. 50) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. 51) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם). 52) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. 53) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים רותחים. 54) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. 55) שאין הנחש שותה מהם. 56) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. 57) כדין מים שאסורים משום גילוי. 58) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. 59) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. 60) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי. 61) שנתנו לתוכו. 62) חריפים. 63) כלענה (מלה יוונית). 64) שאין הנחש שותה מהם.

יא. כָּל הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין בַּיּוֹם[65] בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם יָשָׁן - אֵין אֵימַת יָשָׁן עַל הַזּוֹחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ[66] וְיֵאָסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ[67] מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי[68] וְיִשְׁתֶּה וְיַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ.

יב. שְׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַסַּם נִכָּר[69] בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמָּרָה[70] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[71]. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.

יג. מַעְיָן הַמּוֹשֵׁךְ[72] כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי. לָגִין[73] מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ בִּשְׂדֵה[74] תֵּבֵה[75] וּמִגְדָּל[76] אוֹ בַּתִּיק[77] שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּבוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה[78], אוֹ בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ בִּטְרַקְלִין[79] מְיֻפֶּה וּמְסֻיָּד[80] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[81]. בָּדַק[82] אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת הַמִּגְדָּל וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[83]. וְאִם הָיָה בָּהֶן[84] נֶקֶב - אָסוּר[85]. כַּמָּה יְהֵא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס אֶצְבַּע קְטַנָּה[86] שֶׁל קָטָן[87].

יד. חָבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וָמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע לְמַטָּה[88]. וְיֵשׁ סַם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר[89] שֶׁעוֹלֶה וְצָף לְמַעְלָה, וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה, לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר[90]. וַאֲפִלּוּ סְנָנוֹ[91] בִּמְסַנֶּנֶת. וְכֵן אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי[92].

טו. מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים[93], וְלֹא יְרַבֵּץ[94] בָּהֶם אֶת הַבַּיִת, וְלֹא יְגַבֵּל[95] בָּהֶן אֶת הַטִּיט, וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יַשְׁקֶה מֵהֶן לֹא בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ; אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן לְחָתוּל[96].

טז. עִסָּה שֶׁנִּגְלוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[97]. וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת - אֲסוּרָה[98].

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

א. בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּשְׁכָּן הַנָּחָשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמֵּמִית הָאָדָם, קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה בְּגוּפוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. לְפִיכָךְ, בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם סַכָּנָה, שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן, עַד שֶׁיִּבָּדְקוּ. כֵּיצַד בּוֹדְקָן? צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתֵּךְ הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מִשְּׁאָר הַצְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

ב. וְכֵן נִקּוּרֵי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת, אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי, כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה וְנִמְצָא נָשׁוּךְ - אָסוּר, שֶׁמָּא נָחָשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר אוֹ עַכְבָּר יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב נִקֵּב.

ג. תְּאֵנָה אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעֹקֶץ שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּלּוּי. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. תְּאֵנָה נִקּוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה וְנַעֲשֵׂית גְּרוֹגֶרֶת, וּתְמָרָה נִקּוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת.

ד. אָסוּר לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת אוֹ דִינָרִים לְתוֹךְ פִּיו, שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מֵכֵי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין אוֹ זֵעָה; שֶׁכָּל זַעַת אָדָם - סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזַּעַת הַפָּנִים.

ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ תַּחַת שֶׁחְיוֹ, שֶׁמָּא נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת. וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּסְעֻדָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֵהוּ.

ו. וְכֵן לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ הַצְּנוֹן, שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָדוֹ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי, אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, אוֹ לִכָּנֵס לְחָרְבָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת - אָסוּר לַעֲבֹר בִּמְקוֹמָן.

ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדִי לְהִתְיַחֵד עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוֶּה עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ. פָּגַע עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ - מַחֲזִירוֹ לִימִינוֹ. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשַׁח לְפָנָיו, שֶׁמָּא יָרֹץ אֶת גֻּלְגָּלְתּוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

65) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. 66) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. 67) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). 68) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 69) מורגש כוחו המרעיל. 70) שיתבטל הארס בהם. 71) כגון מקווה מים. 72) וזוחלי עפר מתייראים ממנו. 73) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 74) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 75) ארגז. 76) ארון גבוה לשמירת חפצים. 77) בנרתיק. 78) לשון התוספתא שם. 79) באולם. 80) שאין דרך הנחשים להיות שם. 81) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. 82) וראה שאין שם כלום. 83) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 84) בתיבה או בארון. 85) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 86) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 87) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם. 88) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 89) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 90) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 91) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. 92) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו. 93) שמא יעבור שם אדם יחף ויינזק. 94) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 95) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 96) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא. 97) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה התירו. 98) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

ח. אִם שְׁאֵלוֹ: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? - יַרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה.

ט. אָסוּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה. וְאָסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ, שֶׁמָּא יִמָּשְׁכוּ אַחֲרָיו. וּמֵתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבְהֵמָה אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ, כְּגוֹן מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת - אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

י. וּמֵתָּר לִשְׁאֹל לְרוֹפֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ, וְכָךְ וָכָךְ תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

יא. וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁמָּא יַהַרְגֻנוּ. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם דִּמָּה לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב כְּדֵי שֶׁיִּפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

יב. אָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין, וְלֹא קוֹלָרִין, וְלֹא כְּבָלִים [שֶׁל בַּרְזֶל], וְלֹא שַׁלְשֶׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִנְדּוּאָה, וְלֹא דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין, שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן.

יג. וּכְשֵׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וּמֵתָּר לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לַחַיִל שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל.

יד. כֹּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יַד עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת, אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; הַבָּא לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה, תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ.

טו. וְאָסוּר לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְעֶבֶד רָשָׁע. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר מִצְוָה, וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ - אָסוּר. וְלֹא נִתְנַסָּה דָּנִיאֵל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר

א. מִי שֶׁפָּגַע בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ.

ב. וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל וְיֵלֵךְ, אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ, וַיַּחֲזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא פָּרַק וְלֹא טָעַן - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ.

ג. הָיָה כֹּהֵן, וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה. וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק - הוֹאִיל וְאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ, פָּטוּר.

ד. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן וּפוֹרֵק - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, אֲפִלּוּ הָיָה הַנָּשִׂיא הַגָּדוֹל וְרָאָה בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פּוֹרֵק וְטוֹעֵן עִמּוֹ.

ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחָזְרָה וְנָפְלָה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק פַּעַם אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַדֵּדוֹת עִמּוֹ עַד פַּרְסָה, אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא: אֵינִי צָרִיךְ לְךָ.

ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשֶּׁיִּרְאֵהוּ רֹאִיָּה שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה', וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע'. וְכַמָּה? שְׁעָרוּ חֲכָמִים, מִשֶּׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל. הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ יָתֵר מִזֶּה - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ.

ז. מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם; אֲבָל לִטְעֹן עָלָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ. וְכֵן בְּשֶׁעָה שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר.

ח. מָצָא בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים עִמָּהּ - מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ וְלִטְעֹן עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים - מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'עִמּוֹ'? שֶׁאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה שָׁם, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ, וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: עִמּוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ.

ט. בֶּהֱמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ; וְאִם לָאו - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בֶּהֱמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהִטַּפֵּל בּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה.

י. חַמָּרִים שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן רְעוּעוֹת - אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו לְהַקְדִּים וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו. נָפַל - רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו

יא. הָיָה אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רוֹכֵב, וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ - מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין, שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין, שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת, וְאִם בָּזוֹ אַחַר זוֹ - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָבוֹהַּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - נוֹפְלִין, וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה - עוֹלִין; כֵּיצַד הֵן עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה - תִּדָּחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה וּרְחוֹקָה - תִּדָּחֶה קְרוֹבָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדֹרֵס אֶחָד, הָטֵל פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר זוֹ לָזוֹ. וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.

יג. הַפּוֹגֵעַ בִּשְׁנַיִם, אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְאֶחָד פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לִפְרֹק בַּתְּחִלָּה,

מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׁוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב - מִצְוָה לִטְעֹן עִם הַשּׂוֹנֵא תְּחִלָּה, כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ הָרָע.

יד. הַשּׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה - לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא, אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'? אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְבַדּוֹ שֶׁעָבַר עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְשָׂנְאוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ - מִצְוָה לִטְעֹן וְלִפְרֹק עִמּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא נִגְמַר סֵפֶר אַחַד עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין.

הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּנֵבָה - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"א

רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה. ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) דִּין מֶקַח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. הַמֶּקַח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֵדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה[3] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבְּלָהּ.

ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמֶּקַח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא נִקְנָה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמֶּקַח? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.

ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין קַרְקַע נִקְנִית בְּפָחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה.

ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין

---

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצוות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב). 1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.. 2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו. 7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים. 9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם). 12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מתוך מהדורת וגשל

1 הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי, וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ
2 עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.
3 **ו.** הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקָּנֶה בֵּיתִי לְךָ - כֵּיוָן
4 שֶׁנְּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עֶרֶב[14].
5 **ז.** כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15] אוֹ עַל
6 הָעֲלֶה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לְךָ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ' - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ
7 הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף
8 עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]?
9 בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׂאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל
10 פִּי שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא
11 קָנָה[21] עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.
12 **ח.** כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁנָּתַן
13 אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָּדַר אוֹ פָּרַץ כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא
14 שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
15 כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי
16 הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה', וְאַחַר
17 כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.
18 **ט.** הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי זֶה
19 כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת הַבּוֹר - כֵּיוָן
20 שֶׁמָּסַר לוֹ דִּלְיוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'.
21 וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.
22 **י.** כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ חָצֵר,
23 וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30]
24 - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].
25 **יא.** כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדֵרָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן שֶׁהָיָה
26 שָׁם גֶּדֶר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא
27 וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא בְּדֹחַק[35] - הֲרֵי
28 זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם פִּרְצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ
29 בְּדֹחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח
30 - הֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.
31 **יב.** נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה[36], אוֹ
32 נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה -
33 הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].
34 **יג.** הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה
35 - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמֶּצֶר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן
36 כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין
37 הִלּוּף זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם שִׁבֵּל שֶׁל כְּרָמִים מָכַר לוֹ -
38 הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּף קָנָה בְּהִלּוּף.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה). 14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.). 15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב, לעומת זה: שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה). 22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי. 26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד]. 29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה. 32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה. 36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה). 39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

מתוך מהדורת וגשל

יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקָּנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם הָיָה מְסֻיָּם בְּמִחְיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסֹּב בָּהּ[45].

טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צְחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גָּדֵר וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - חֲרֵי הַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ, שִׁטִּיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָרָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ - חֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁחֲרֵי הֶחֱזִיק, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף[52] הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁחֲרֵי גִלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

יז. הָעַכּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בִּשְׁטָר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַכּוּ"ם[55] - חֲרֵי הוּא כְּעַכּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בִּשְׁטָר[56].

יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - חֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצִיר[57] - חֲרֵי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.

יח. כְּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשֵּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁחֲרֵי תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻּלָּן[61]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין בַּשְּׁכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני. 46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד). 50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין. 53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני ששתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה). 57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו). 58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם). 59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק. 61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

בס"ד. חלק משיחת כ"ט אלול ה'תשכ"ב, ליל ערב ראש השנה ה'תשכ"ג.

בִּלְתִּי מוּגָּהּ

[נָתְנוּ לִכְבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א אֶת הַ"מַּפְתֵּחַ" שֶׁל הָעִיר קִרְיַת־גַּת שֶׁבְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן, וְאַחֲרֵי כֵּן אָמַר[1]:]

יב. בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנוֹ שֶׁל מַפְתֵּחַ – וּבְנִדּוֹן דִּידַן: מַפְתֵּחַ שֶׁל עִיר בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵבִיאוּ עַל מְנָת לְמָסְרוֹ כָּאן – יֶשְׁנָם כַּמָּה אוֹפַנִּים שֶׁעַל יְדֵי הַמַּפְתֵּחַ נִקְנֶה כָּל הָעִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם הַמַּפְתֵּחַ, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מוֹסְרִים אֶת הַמַּפְתֵּחַ, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מוֹסְרִים אֶת כָּל הָעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים עִמּוֹ. אֶלָּא, שֶׁעִנְיָן זֶה תָּלוּי בְּמִנְהַג הַסּוֹחֲרִים אוֹ בְּמִנְהַג הַמָּקוֹם, כִּדְאִיתָא בַּפּוֹסְקִים[2];

אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל מַפְתֵּחַ לְכָל הַדְּעוֹת הוּא – שֶׁפּוֹתֵחַ וְסוֹגֵר, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן פָּתוּחַ, הִנֵּה עַל יְדֵי הַמַּפְתֵּחַ יְכוֹלִים לִסְגּוֹר וְלִנְעֹל אוֹתוֹ, וְכֵן בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן סָגוּר, כָּךְ, שֶׁבְּלֵית בְּרֵירָה "אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא"[3], הִנֵּה עַל יְדֵי הַמַּפְתֵּחַ יְכוֹלִים לִפְתֹּחַ אוֹתוֹ.

וּמַעֲלָה מְיֻחֶדֶת בְּנוֹגֵעַ לְמַפְתֵּחַ שֶׁל עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּגְּמָרָא[4] גֹּדֶל הַהַפְלָאָה שֶׁל בִּנְיָן עִיר בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲפִלּוּ מִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ עָלָיו תְּאָרִים הַיּוֹתֵר גְּרוּעִים, "זָכָה לְמַלְכוּת מִפְּנֵי שֶׁהוֹסִיף כְּרָךְ אֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם לְמַעְלָה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְגַבֵּי הַדַּרְגָּא הַנַ"ל.

יג. וְהָעִנְיָן בָּזֶה:

עִנְיָנָהּ שֶׁל כָּל עִיר, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עִיר בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ, הוּא – לִהְיוֹת "עִיר אֱלֹקֵינוּ"[5], הַיְינוּ, שֶׁאֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר רַק מַבִּיטִים עַל הָעִיר, וְכַאֲשֶׁר נִכְנָסִים לְתוֹכָהּ, הִנֵּה עַל כָּל צַעַד וָשַׁעַל ("וואו מ'זאָל זיך ניט אַ קֶער טאָן") רוֹאִים שֶׁזּוֹהִי "עִיר אֱלֹקֵינוּ" – שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא בַּעַל־הַבַּיִת בְּכָל עִנְיְנֵי הָעִיר.

וּבְהַקְדָּמָה – שֶׁיֵּשׁ בָּעִיר לֹא רַק מִין הַמְּדַבֵּר, אֶלָּא גַּם חַי צוֹמֵחַ וְדוֹמֵם, וְכֵן בְּמִין הַמְּדַבֵּר גּוּפָא – אֵצֶל בְּנֵי־אָדָם בִּכְלָל, וַאֲפִלּוּ אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – יֶשְׁנָם חִלּוּקֵי דַּרְגּוֹת: יֶשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם בְּדַרְגַּת מְדַבֵּר – בַּעַל שֵׂכֶל, שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת רִבּוֹנוֹ וְעוֹבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם, וְיֶשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם בְּדַרְגַּת חַי אוֹ צוֹמֵחַ אוֹ דּוֹמֵם בִּלְבַד, וְעַד לְדוֹמֵם כִּפְשׁוּטוֹ.

וְהִנֵּה כְּתִיב[6] "לְעוֹלָם הֲוָי' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם", וְהַיְינוּ, שֶׁבְּכָל נִבְרָא, מִמְּדַבֵּר וְעַד דּוֹמֵם, יֶשְׁנוֹ "דְּבַר הֲוָי'"[7], אֶלָּא, שֶׁהוּא נֶעְלָם וְנִסְתָּר בְּאֹפֶן שֶׁעֵינֵי בָּשָׂר רוֹאִים רַק אֶת הַנִּבְרָא, וְלֹא אֶת כֹּחַ הַפּוֹעֵל, כֹּחַ הַבּוֹרֵא, שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּהַנִּבְרָא; אֲבָל כַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים בְּעִיר שֶׁתִּהְיֶ' "עִיר אֱלֹקֵינוּ", אַזַי רוֹאִים בְּכָל עִנְיְנֵי הָעִיר שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא עַל יְדֵי זֶה שֶׁ"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים"[8], וְהַיְינוּ, שֶׁ"אֱלֹקִים" נַעֲשָׂה "אֱלֹקֵינוּ", וְנִבְנְתָה עִיר.

אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁהָעִיר נִמְצֵאת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי כְּפִי שֶׁהוּא קֹדֶם קִיּוּם הַיִּעוּד[9] "אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", לָכֵן יֵשׁ צֹרֶךְ שֶׁהָעִיר תִּהְיֶה מֻקֶּפֶת מִסָּבִיב בְּדָבָר הַמַּגְדִּיר, חוֹמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהִכָּנֵס הַשְׁפָּעוֹת בִּלְתִּי־רְצוּיוֹת מֵהָעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה מ"עִיר אֱלֹקֵינוּ" וּמִחוּצָה לָהּ, וְזֶהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁנִּתְוַסֵּף קְדֻשָּׁה בָּעִיר, אֲפִלּוּ בְּ"עִיר אֱלֹקֵינוּ", עַל יְדֵי זֶה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה[10].

וּלְאִידָךְ גִּיסָא, כֵּיוָן שֶׁיְּהוּדִי מְצֻוֶּה "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ"[11], עַד שֶׁצָּרִיךְ לִילֵךְ מַטָּה לְמַטָּה כְּדֵי לְהַצִּיל יְהוּדִי, חֲרֵי מוּבָן, שֶׁהַתַּכְלִית אֵינָהּ בְּכָךְ שֶׁתִּהְיֶה עִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה, וְהוּא יַכְרִיז "אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי"...

אֶלָּא – כְּתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּתוֹרַת חַבַ"ד – בְּהֶיקֵּף הַחוֹמָה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁעָרִים וּדְלָתוֹת שֶׁעַל יָדָם יְכוֹלִים לָצֵאת מִחוּץ לָעִיר, בַּזְּמַנִּים הַמַּתְאִימִים, וּלְאַחֲרֵי הֲכָנָה מַתְאִימָה, כְּדֵי לִפְעֹל מִחוּץ לָעִיר, שֶׁגַּם שָׁם יִהְיֶה נִכָּר שֶׁ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ"[12], וּ"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים".

---

1) ראה גם מכ' בין כסא לעשור תשכ"ג (אג"ק חכ"ב ע' שלג ואילך) – לראש המועצה המקומית קרית גת ("בעת ההתועדות דער"ה כו' איזה דברים שנאמרו באותו מעמד בקשר עם מסירת המפתח כו' בקיצור").

2) ראה רמ"א חו"מ סוסר"א, ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ח סי"א.

3) יהושע ו, א.

4) סנהדרין קב, ב.

5) תהלים מח, ב.

6) שם קיט, פט.

7) ראה תניא שעהיוה"א בתחלתו.

8) בראשית א, א.

9) זכרי' יג, ב.

10) ראה גם תו"מ ח"ה ע' 23 ואילך. חכ"ב ע' 183 ואילך. וש"נ.

11) קדושים יט, יח.

12) ואתחנן ד, לה.

מתוך מהדורת וגשל

וְנוֹסָף לְכָךְ, אֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּכָךְ שֶׁמְּתַקְּנִים אֶת הַזּוּלַת בִּמְקוֹמוֹ וּמַשְׁאִירִים אוֹתוֹ בְּדַרְגָּא תַּחְתּוֹנָה, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהוּא נִמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, צָרִיךְ גַּם לְהַעֲלוֹת אֶת הַזּוּלַת שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה כָּזוֹ.

וְזֶהוּ הָעִנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁבִּשְׁבִילוֹ צָרִיךְ שַׁעַר וְדֶלֶת – לֹא רַק כְּדֵי לָצֵאת מֵ"עִיר אֱלֹקֵינוּ" בַּחוּץ וְלִפְעֹל עַל יְדֵי אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם אֶצְלָם תִּהְיֶה אַהֲבַת הַתּוֹרָה וְאַהֲבַת הַשֵּׁם, אֶלָּא לְאַחֲרֵי כֵן צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁעַר וָדֶלֶת בְּאֹפֶן שֶׁגַּם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בַּחוּץ, יִכָּנְסוּ פְּנִימָה לְ"עִיר אֱלֹקֵינוּ" וְיִהְיוּ "אַנְשֵׁי הָעִיר", הַיְנוּ, לֹא "כַּפְרִיִּים", אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁל "בֶּן כְּרַךְ שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ" (כִּדְבְרֵי הַגְּמָרָא[13]), הַיְנוּ, שֶׁנַּעֲשָׂה רָגִיל כָּל כָּךְ בִּרְאִיַּת אֱלֹקוּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה טֶבַע אֶצְלוֹ שֶׁצָּרִיךְ לִרְאוֹת אֱלֹקוּת, כָּאָמוּר, לִרְאוֹת שֶׁזּוֹהִי "עִיר אֱלֹקֵינוּ".

יד. וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַ"מַּפְתֵּחַ" עֲבוּר הַשַּׁעַר וְהַדֶּלֶת שֶׁבְּחוֹמַת הָ"עִיר אֱלֹקֵינוּ", שֶׁבָּהּ נִמְצָא יְהוּדִי לְאַחֲרֵי שֶׁיָּרְדָה נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה, מֵאַגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[14], בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּ"עִיר אֱלֹקֵינוּ", שֶׁנִּמְצֵאת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ:

יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהֵיקֵף חוֹמָה, שֶׁהֲרֵי נִמְצָאִים בְּעוֹלָם ש"הָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ" (כַּמּוּבָא בַּתַּנְיָא[15] מֵעֵץ־חַיִּים[16]),

– וּמְסַפְּרִים זֹאת לִיהוּדִי, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּפֹּל בְּיֵאוּשׁ חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּדַע אֶת הַכּוֹחוֹת שֶׁנּוֹתֵן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִיהוּדִי, שֶׁמֵּבִיא אוֹתוֹ לְעוֹלָם שֶׁהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּבֵּר עַל הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי־רְצוּיִים, וְיִפְעַל הֲפִיכַת הַזְּדוֹנוֹת, שֶׁיִּהְיוּ נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת[17] –

אֲבָל בְּחוֹמָה זוֹ יֵשׁ שַׁעַר וָדֶלֶת, שֶׁעַל יָדָם יוֹצְאִים מִן הַקֹּדֶשׁ לְחֹל, עַל מְנָת לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַכְנִיסוֹ לְעִיר הַקֹּדֶשׁ, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם דָּבָר שֶׁהָיָה מִחוּץ לָעִיר, יַחְזֹר וְיִתְעַלֶּה לְדַרְגַּת הָעִיר.

טו. וְכֵיוָן שֶׁ"אֵינִי מְבַקֵּשׁ כּוֹ' אֶלָּא לְפִי כֹּחָן"[18], הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דּוֹרֵשׁ זֹאת מֵאֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים בָּעִיר, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה שֶׁנָּתַן לָהֶם אֶת הַכּוֹחוֹת שֶׁיּוּכְלוּ לְמַלֵּא שְׁלִיחוּת זוֹ, וּלְמַלְּאָהּ מִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב (כַּמְּבֹאָר בְּכִתְבֵי הָאָרִיז"ל, וְעוֹד יוֹתֵר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת[19], גֹּדֶל הָעִנְיָן דְ"עִבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה"[20]) – לֵילֵךְ בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִתּוֹךְ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לְקָרְבָם לְאַהֲבַת הַשֵּׁם וְאַהֲבַת הַתּוֹרָה, וּבְאֹפֶן שֶׁלְּמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה – קִיּוּם הַמִּצְוֹוֹת בְּפֹעַל.

וְכָךְ הוֹלֶכֶת וְנִבְנֵית עוֹד עִיר וְעוֹד עִיר בְּאֹפֶן שֶׁל "עִיר אֱלֹקֵינוּ", וְעַד שֶׁיַּקִּים הַיּעוּד[21] "עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַעֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָאֲרָצוֹת", וְהַהֲכָנָה לָזֶה הִיא עַל יְדֵי הַ"מַּפְתֵּחַ" שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת הַשַּׁעַר לַיְּצִיאָה, וְאַחֲרֵי כֵן אֶת הַשַּׁעַר לַכְּנִיסָה, וְכָךְ מְלַקֵּטִים אֶת כָּל נִדְּחֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל קַצְוֵי אֶרֶץ, וּמוֹלִיכִים אוֹתָם קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

13) חגיגה יג, ב.
14) ע"פ ל' חז"ל – שם ה, ב.
15) פ"ו.
16) שער מ"ב סוף פ"ד.
17) יומא פו, ב.
18) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.
19) ראה תו"מ סה"מ חשון ע' רעט. וש"נ.
20) תהלים ק, ב.
21) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע לְקַנְיָה, וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה.

ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה בְּקִנְיַן עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר לוֹ מִנְעָלוֹ אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ, אוֹ סָכוֹ אוֹ גְּרָדוֹ אוֹ הִלְבִּישׁוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה.

ג. תְּקָפוֹ וֶהֱבִיאוֹ אֶצְלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרֹאשׁוֹן 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ', וְהָלַךְ אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק בּוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְקוֹנִין אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הָעֲבָדִים. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּקָפוֹ.

ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַגְבִּיהַּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ - קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר

---

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמִשִּׁיכָה? אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה בּוֹ, שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה יָד וְרֶגֶל קָנָאָה. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְשֹׁךְ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'.

ז. הַמּוֹכֵר עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹכִית - הִיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה'; שֶׁמִּסִּירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנָיו.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ וְתִקְנֶה' אוֹ 'חֲזֵק וְתִקְנֶה', וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תִּקְנָה לְהַבָּא, וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ. אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה' אוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה', וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁיִּקְנֶה עַתָּה בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִקְנֶה אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה. וְאִם אָמַר לוֹ 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי.

י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר 'קְנֵה אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין': אִם מָשַׁךְ אוֹ הִגְבִּיהָהּ - קָנָה; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה - קָנָה, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָה; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם - חֲרֵי זֶה קוֹנֶה בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. אֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בְּמָעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַמָּעוֹת קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יוּכַל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁלֹּא יִקְּנוּ הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.

ב. כֵּיצַד? הַמְקַבֵּץ עֲצִים אוֹ כִּשְׁתָּן וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁחֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֶגֶד וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם הָיָה טְעוֹן שֶׁל אֱגוֹזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שִׁקְדִים וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוּכַל לְהַגְבִּיהוֹ - חֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁאִם יַתִּירוֹ - יִתְפָּרֵד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָזֶה.

ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ, וְיֵשׁ בִּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים - לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה, אֶלָּא נִקְנֵית בִּמְסִירָה. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָזֶה. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה כֻּלָּהּ וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ; שֶׁחֲרֵי הִקְפִּיד הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כֶּסֶף הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשֶּׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים.

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֵנוּ יֹאבַד בְּאוֹנֶס, וּכְגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֵקָה וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמַהּ הַמּוֹכֵר וְלֹא יַצִּילֵהוּ. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם אָבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמָּקָח וְנֶאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֵנוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מֶקָּחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאוֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁחֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מִשִּׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֵשֶׁכָּר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁחֲרֵי הַמֶּקָח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמֶּקָח, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ז. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁחֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁשְּׂכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה.

ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר אוֹ בְמַתָּנָה, בֵּין שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע, בֵּין שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'קְנֵה מִטַּלְטְלִין אֵגֶב קַרְקַע'. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בְּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְאָמַר לוֹ 'קְנֵה אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר ׳קְנֵה אַגַּב קַרְקַע׳ - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע כָּל שֶׁהִיא קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

י. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאֶחָד וְהַמִּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ ׳קְנֵה הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע׳, וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין. וְאִם תִּפְּשָׂן אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּפְּשָׂן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ אֵלּוּ עַל גַּבּוֹ.

יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה עֲבָדִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ ׳קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע׳ - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ.

יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַמִּטַּלְטְלִין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּב הָעֶבֶד. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ.

יג. הַמַּקְנֶה בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וּקְנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.

יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וּקְנֵה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן.

טו. הָיָה עָצִיץ נָקוּב לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאַחֵר: הִקְנָה הָעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הָעָצִיץ - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּחֲזִיק בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

טז. הָיָה הָעָצִיץ וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בָּעָצִיץ לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הָעָצִיץ לֹא קָנָה; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הָעָצִיץ. וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִים עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבְצֹר כְּבָצוּר דָּמֵי, וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִים.

יח. פִּשְׁתָּן כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְיָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַّרְקַע, וְאָמַר לוֹ: יַפֵּה לִי קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ - כֵּיוָן שֶׁתָּלַשׁ כָּל שֶׁהוּא קָנָה הַכֹּל מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁתָּלַשׁ, שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כִּלְיוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כִּלְיוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה ׳לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה׳. וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפִּרוֹ[8]ת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהַנָּאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כִּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כִּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח[11].

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקניות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחלוקיהן והנמשך אחריהן. 2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). 4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). 8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). 9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה). 11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה). 12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט). 13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על

מתוך מהדורת וגשל

ה. טְעוֹן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמִשָּׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדְּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְּבָהָה.

ו. הָיָה מוֹכֵר מוֹדֵד[21] לְתוֹךְ כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּפְקִדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגִּיבִיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא בוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִמְדֹּד בְּתוֹךְ כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכְלִיו וְלֹא גָּמַר כָּל הַמִּדָּה, וְכְלִיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ הַדְּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגִּיבִיהַּ הַמּוֹכֵר וִיעָרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכְלִיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל. 21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף). 28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובאה למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם. 33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

מתוך מהדורת וגשל

ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת לוֹקֵח.

י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין לֵידַע חֲצָיָהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לִרְשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶם כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה, וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שֶׁבָּהּ[44].

יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ - קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ.

יב. הָיָה דָבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51] וְהִגְבִּיהוֹ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן[60]. פְּרָקָן הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵח.

יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם הָיוּ דָמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱמָנִים בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוֹ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66]. וְהוּא שֶׁיִּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ). 40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח). 45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה, לא פסק לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה. 50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה. 55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה). 63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם

אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לִמְכָּרוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.

טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקְּנִיָּה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשִׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוּ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.

ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה, וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה גְּמוּרָה. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּהֶן.

ג. דָּמִים שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין וְקוֹנִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה.

ד. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בִּידְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהּ.

ה. הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְיֹאמַר לוֹ: קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים, וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, וְלֹא בְּפֵרוֹת וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ. וְאֵין קוֹנִין בְּכִלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר, אֶלָּא בְּכִלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר כְּלִי, אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד - צָרִיךְ שֶׁיֵּאָחֵז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, שֶׁאִם יִפְסֹק מִמְּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִבֶּגֶד קְרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי - קָנָה.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר.

ט. זֶה הַקִּנְיָן אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בְּקִנְיָן, בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקְּנִיָּה.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה). 70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו. 1) נתבארו בו דיני חלופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזה) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְּקוֹמוֹת לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שְׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשְׁחָק וּמְהַתֵּל, אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בְּסִחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן - חֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ, לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר הַיָּדוּעַ.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, חֲרֵי נִקְנִין בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ, כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כִּשְׁאָר דְּבָרִים.

ב. לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - חֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין הֵן, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִינָרִין שֶׁל זָהָב אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - חֲרֵי הֵן כֻּלָּן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר מִטַּלְטְלִין בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף - חֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף.

ד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים, אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הַדִּינָר שֶׁל זָהָב, וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ה. נָתַן לוֹ שְׁלֹשִׁים אִסָּר שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. וְכֵן מָעוֹת הָרָעוֹת שֶׁפִּסְלָתַן מַלְכוּת אוֹ הַמְּדִינָה, אוֹ דִינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - חֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת, וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן, כִּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת.

ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׁכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת. כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ בְּקִנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין בְּמָקוֹם אֶחָד. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

ח. הָיוּ עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן, וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה, תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהִיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם. לְפִיכָךְ אֵין לְמֵדִין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר.

ט. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן! וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בִּשְׁאָר חוֹבוֹ.

י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ, וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד.

יא. וְכֵיצַד יִקְנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ הַמַּקְנֶה: קְנֵה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קִנְיָנוֹ, אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עֲדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל, וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ.

יד. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב - חֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם זֶה יָכוֹל לִמְחֹל אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר קַרְקַע וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

טו. הָאוֹמֵר: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוּ לִפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר עַד

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל פה וכל הנמשך אחר זה.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בַּשָּׂדֶה.

טז. אָמַר לָהֶם: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר מִזֶּה וּמִזֶּה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה.

יום שישי ט' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].

ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11] וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר הַדָּמִים.

ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֶצְלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19] - הֲרֵי הַמָּעוֹת בִּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה. 2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד סימן קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים. 8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד סימן קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת] כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח. 14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשמין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁנְּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24].
לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר
בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמַּלְוֶה מְצוּיוֹת בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.
ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שֶׁאָר מִטַּלְטְלִין,
וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל
הָרוֹצֶה לַחֲזוֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].
ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ
רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקֶח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ -
אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר
שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה
הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנֶה הַמֶּקֶח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר
בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].
ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי
הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקֶחֲךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר
לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשִּׁיכָה.

ח. הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ
בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם,
וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף
עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי
אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].
ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי
זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת,
שֶׁהֲרֵי סְמִכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה
מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן
לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.
י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין,
וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה
שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.
יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ
וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

- מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם. 23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד). 27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם". 31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם]. 36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ). 37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו". 40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד). 42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה). 45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו

שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

יב. הוֹרוּ מִקְצַת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְפָן עָלָיו מִלְּוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זָקַפְתִּי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקָּח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקָּח: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצַת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַמֶּקָּח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמֶּקָּח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמֶּקָּח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצַת הַדָּמִים, וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר אוֹ הֶחֱזִיק.

ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: הֵילֶךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזְּבוּרִית שֶׁבָּהּ. וְאִם חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי. וְנוֹטֵל מִן הַיָּפָה שֶׁבָּהּ. וְאִם לֹא הָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.

ג. מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ וְרוֹדֵף, לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר בּוֹ הַלּוֹקֵח.

ד. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר מִסַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת מִמְכָּרוֹ, וַהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.

ה. לָקַח שְׁוָה מֵאָה בְּמָאתַיִם, וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס לִתְבֹּעַ שְׁאָר הַדָּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָמַר לְהַחֲנוֹת שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר מִמֶּקָּח שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. הַקּוֹנֶה דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקָּח, וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין בְּקַרְקַע, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ הֲרֵי הִיא מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה - קָנָה אַחֲרוֹן. שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה, וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס וּמָכַר.

ח. אָמַר לוֹ: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלֹשָׁה - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ אוֹ אַרְבָּעָה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה - עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן וַיְסַכִּימוּ, וַיִּמְכֹּר לְאַחֵר כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ, וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שֶׁמּוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וַיָּשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ, וְאָמַר לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אֲפִלּוּ הָיָה שָׁוֶה מֵאָה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט.

ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ. וְכֵן אִם מָכַר חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים, וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וָקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. **47)** שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סימן קטן ד). **48)** "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). **49)** אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). **50)** כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. **51)** רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח. **52)** הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה. **53)** קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צררם השליח (סמ"ע סימן קפד סימן קטן א). **54)** שיש להם החותם של בעליו. **1)** נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר. **1)** נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו

ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ הַדְּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן; שֶׁאֵין נִכְסֵי יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ הַדְּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כְּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת. אֲבָל אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוֹחוֹת לַחֲזוֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן. הוּקְרוּ, אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזוֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

ז. בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה בְּבָשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ.

שבת קודש י' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקַח[4], אֲפִלּוּ תָּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדְּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9]. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין בִּידֵי עַכּוּ"ם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שיש דבר שאם נקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו. 1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה. 2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא). 13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה. 16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן.

1 בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אוֹנֶס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר
2 פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעָשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הָיָה שְׁטַר חוֹב[18] בְּיַד
3 הַמַּשְׂכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם
4 לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ
5 בְּיָדִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אוֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].
6 לְפִיכָךְ, אִם[22] תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23] וְטָעַן
7 שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׂכִּיר מוֹדָעָה[25], וְאַחַר
8 כָּךְ מָכַר לַשּׂוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ
9 לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית
10 דִּין, וְהֵם עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].
11 **ה.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאַנָּס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30] חַמְסָן,
12 מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל
13 הַגּוֹזֵל[32] וְהֵחֲזִיק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין
14 הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

15 **ו.** עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר
16 שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר
17 לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאַנָּס: בִּרְצוֹנִי מָכַרְתִּי בְּלֹא אוֹנֶס - הֲרֵי הַמּוֹדָעָה
18 קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֲנָסוֹ שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֲנָסוֹ עַד שֶׁאָמַר:
19 בִּרְצוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.
20 **ז.** וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר שֶׁמָּסַר
21 מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁהָאֲנָס אֲנָסוֹ עַד
22 שֶׁיּוֹדָה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה
23 הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.
24 **ח.** הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] - הֲרֵי
25 הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה: הֱיוּ יוֹדְעִין,
26 שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41],
27 שֶׁהֲכֹל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם
28 יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה הָאַנָּס לְעוֹלָם - הֲרֵי הַמֶּכֶר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה. 29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן. 33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה. 35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם). 37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם בטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה.

בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן, בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁקָּנָה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנַאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה, וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנַאי - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֶרְבוֹנִי מָחוּל לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ עֶרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִכְפֹּל הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי, תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא.

ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ; אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָּמַר וְהִקְנָה; שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה.

ז. כָּל הָאוֹמֵר 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו' - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לֵילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיֵּעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים, וְתַחֲזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

י. מִי שֶׁהִקְנָה לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן מֶקֶח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לִפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמְכָרוֹ לְאַחֵר, אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ - לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַמֶּקֶח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - הֲרֵי הַמֶּכֶר קַיָּם, וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה.

יא. מָכַר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חַיֵּב עַצְמוֹ בְּתְנַאי זֶה.

יב. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ, וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵשִׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָּמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין. 1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחוייבין שאינן קיימין מפני

יג. אַסְמַכְתָּא שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס זְכִיּוֹתָיו בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבָרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי מִלָּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר', אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּי שֶׁנִּתְּנוֹ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה.

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקָּנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא, כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ מֵעַכְשָׁו, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה וִיהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת בְּשָׁוֶה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, אוֹ שָׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ, אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, אוֹ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקָח, וְחַיָּב הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ לַמִּתְאַנֶּה.

ג. הָיְתָה הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ.

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה - בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר, אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָח, אֵין הַמְאַנֶּה חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה. הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת.

ה. עַד מָתַי יִהְיֶה לוֹ לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה אוֹ לְבַטֵּל הַמֶּקָח? עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגֵּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח בְּיָדוֹ וּמַרְאֶהוּ; אֲבָל הַמּוֹכֵר חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַמֶּקָח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שִׁנּוּי וְהוּא כֻּלּוֹ שָׁוֶה, כְּגוֹן פִּלְפְּלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.

ז. וְכֵן אִם נוֹדַע שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְּכָרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.

ח. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה לְהֶדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבְּעוֹת.

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָהּ בְּעֶשְׂרִים דִינָר אוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה. הָיָה יָתֵר עַל זֶה - בָּטֵל הַצֵּרוּף. פָּחוֹת מִכָּאן - מְחִילָה.

י. וְכֵן אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה שְׁתוּת, וְהָיוּ מוֹצִיאִין הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן וְלֹא בְּמִשְׁקָל - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים - עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְשַׁלְחָנִי; בַּכְּפָרִים, שֶׁאֵין הַשַּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ אֶלָּא הַשַּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזוֹר עַד שֶׁיִּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה מַכִּיר בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקָח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר;

שהן אסמכתא. 1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזוֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזוֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׁכָּר? **יד.** וְכֵן מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע, וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזוֹר בְּךָ. **טו.** הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בִּשְׁמוֹנֶה - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקֶח, וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוּקַר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקַר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקֶח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזָל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ד'-י' שבט ה'תשע"א

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"א

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר

א. כַּוֶּרֶת שֶׁהִיא מֵטֶלֶת בָּאָרֶץ וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח הַבַּיִת וּפִיהָ לַחוּץ, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ בְּגַבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת, אֲבָל כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טְהוֹרִים. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ; אֲבָל כֹּל שֶׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ. שֶׁהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּיהֶן - מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהִיא כְּלִי וּמִחֻלְחֶלֶת; אֲבָל אִם הָיְתָה פְּחוּתָה וְסָתַם הַמָּקוֹם הַנִּפְחַת בְּקַשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲפוּצָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ חָלָל טֶפַח אֶלָּא אֲטוּמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בָּהּ חָלָל טֶפַח בְּמָקוֹם אֶחָד. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי הַבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל אֶחָד, וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל שֶׁל עֵץ וְאֵינוֹ כְּלִי. הָיְתָה טֻמְאָה בְתוֹכָהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תוֹכָהּ. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּפִיהָ לַחוּץ וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא. הָיָה עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד. הָיְתָה טֻמְאָה בְתוֹכָהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא תוֹכָהּ.

ב. כַּוֶּרֶת הַמֻּטֶלֶת בָּאָרֶץ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לִפְנִים, וְהִיא כְּלִי שָׁלֵם וַחֲלוּלָה, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת, אֲבָל כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טְהוֹרִים. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ; אֲבָל כֹּל שֶׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁלְּמַעְלָה וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבַּיִת כְּאֹהֶל אֶחָד, וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא - שֶׁהַכְּלִי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ אוֹ אֲפוּצָה, וּגְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, חוּץ מֵעַל גַּבָּהּ. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ בִּלְבַד עַד לָרָקִיעַ טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָהּ טָהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת כָּל מַה שֶּׁבָּהֶן טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי, חוֹצֶצֶת. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּפִיהָ לִפְנִים, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - תּוֹכָהּ וְהַבַּיִת טָמֵא.

ג. כַּוֶּרֶת שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהִיא מְמַלְּאָה אֶת כָּל גֹּבַהּ הַבַּיִת, וּפִיהָ לְמַעְלָה לְקוֹרוֹת הַבַּיִת, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָמֵא, טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת לְתוֹךְ הַבַּיִת בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיהָ לַכֹּתֶל וּבֵינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה כַּוֶּרֶת אַחַת בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתַּיִם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין בֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַקּוֹרוֹת אוֹ לַכֹּתֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לְמַעְלָה וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּשְׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָהוֹר, טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא; שֶׁדֶּרֶךְ טֻמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

ד. כַּוֶּרֶת חֲלוּלָה שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם וְהָיְתָה מֻנַּחַת עַל צִדָּהּ בָּאֲוִיר, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ וּבְגַבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ אוֹ לְמַטָּה תַּחְתֶּיהָ. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ טָמֵא; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁלְּמַעְלָה

עַל גַּבָּהּ; שֶׁהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.
לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה כַּוֶּרֶת זוֹ הַמַּטֶּלֶת עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָה
וּפְקוּקָה בְּקֶשׁ אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּמִדָּה, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן
תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד
לָרָקִיעַ טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ. הָיְתָה גְּבוֹהָה
טֶפַח מֵעַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא;
בְּתוֹכָהּ - תּוֹכָהּ בִּלְבַד טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ
טָמֵא. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - כְּאֹהֶל הוּא
חָשׁוּב, לֹא כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצֵץ.

ה. כַּוֶּרֶת שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ לָאֲוִיר,
וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת
וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. אֲבָל אִם הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ
טֶפַח אוֹ מְכֻסָּה אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיהָ, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ
בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ
וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַטָּה; שֶׁהַכְּלִי הַמַּאֲהִיל
מֵביא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. לְפִיכָךְ, אִם
הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקֶשׁ אוֹ בָּאָה בְּמִדָּה, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ
אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת
וְיוֹרֶדֶת. וְאִם הָיְתָה גְּבוֹהָה טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ
בִּלְבַד טָמֵא. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד
לָרָקִיעַ טָמֵא, וְכֵלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֹהֶל
וְחוֹצֶצֶת.

ו. גָּמָל שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר: טֻמְאָה תַּחְתָּיו - כֵּלִים שֶׁעַל
גַּבָּיו טְהוֹרִים; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין. הָיָה
רוֹבֵץ וְטֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת
וְיוֹרֶדֶת. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה תַּחַת רַגְלוֹ אוֹ עַל גַּבֵּי
רַגְלוֹ - הֲרֵי זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ
בְּנִזִּירוּת, שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר וּכְזַיִת מִן הַמֵּת תַּחַת הַגָּמָל אוֹ
תַּחַת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר הַכֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא
טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ. וּמִשָּׁם אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל אֵלּוּ
הַהֲלָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּטֻמְאַת אֹהָלִים הַנַּעֲשִׂים מִן הָאָדָם אוֹ
מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַכֵּלִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֶן דִּבְרֵי
קַבָּלָה וּמֵהֶן גְּזֵרוֹת וְהַרְחָקוֹת. וּלְפִיכָךְ אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ
עֲלֵיהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ אֲכִילַת
קָדָשָׁיו; וְאֵין הַדְּבָרִים כֵּלָּן אֲמוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה
וְקָדָשִׁים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

יום שני ה' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת: צָמִיד פָּתִיל, וְאֹהָלִין,
וּבְלוּעִין. הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ,
וּמוֹנְעִין הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא; אֲבָל צָמִיד פָּתִיל
וְאֹהָלִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין
אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים. כֵּיצַד? בַּיִת
טָמֵא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּלִי מֶקֶף צָמִיד פָּתִיל - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי
טְהוֹרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל הַכֵּלִים
שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹהֶל טְהוֹרִין. אֲבָל אִם הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן
בְּכֵלִים וּמֶקֶף עָלָיו בְּצָמִיד פָּתִיל וְהִכְנִיסוֹ לְבַיִת - הַבַּיִת
טָמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹךְ אֹהֶל וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בָּאֹהֶל הַפְּנִימִי -
כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל הַחִיצוֹן טְמֵאִים.

ב. אֲבָל הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים וּמוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה.
כֵּיצַד? כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת וְנִכְנַס לְבַיִת - הַבַּיִת טָהוֹר.
בָּלַע טַבַּעַת, אֲפִלּוּ אָדָם שֶׁבָּלַע טַבַּעַת, וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת,
אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה. וְכֵן כָּל
הַבְּלוּעִין בְּחַיָּה וּבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים מַצִּילִין כָּל זְמַן
שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מֵתוּ וּבְשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן אוֹ הַכֵּלִים -
הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ.

ג. נִשְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף וְרֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי
שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפֻרְכָּסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן מַצִּילִין עַל
הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ מְעֵיהֶן
שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא.

ד. וְכַמָּה תִּשְׁהֶה הַטֻּמְאָה בִּמְעֵיהֶן וְתִהְיֶה מְטַמְּאָה
כְּשֶׁיָּמוּתוּ? בְּכֶלֶב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וּבִשְׁאָר חַיָּה
וּבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אֶחָד מֵעֵת לְעֵת. בַּמֶּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּשְׁאַר בְּשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן; אֲבָל זְאֵב
שֶׁבָּלַע תִּינוֹק וְהֶקִּיאוֹ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי - הַבָּשָׂר טָהוֹר,
וְהָעֲצָמוֹת בְּטֻמְאָתָן.

ה. אֵין הַבְּלוּעִין נִצָּלִין אֶלָּא בְּבֶטֶן נֶפֶשׁ הַחַיָּה, כְּמוֹ
שֶׁבַּאֲרָנוּ; אֲבָל הַבְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים - אֵינָן נִצָּלִין.
כֵּיצַד? כּוֹשׁ שֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ הַצִּנּוֹר שֶׁל מַתֶּכֶת, וּמַלְמֶד שֶׁנִּבְלַע
בּוֹ הַדְּרָבָן, וּלְבֵנָה שֶׁהָיְתָה טַבַּעַת מֻבְלַעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנְסוּ
לְאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמְאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאִין וַהֲרֵי הֵן
מְחֻפִּין; שֶׁאֵין הַבְּלוּעִין בְּכֵלִים מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל.
וְכֵן מַחַט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מֻבְלָעִין בִּטְפֵלַת הַתַּנּוּר, וְנִטְמָא
הַתַּנּוּר בְּאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּפַל שֶׁרֶץ לַאֲוִירוֹ - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים
שֶׁבְּתוֹךְ הַטְּפֵלָה. וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר מֶקֶף צָמִיד פָּתִיל - הוֹאִיל
וְהַתַּנּוּר טָהוֹר, אַף הַכֵּלִים הַמֻּבְלָעִין בַּטִּיט שֶׁעַל גַּבָּיו
טְהוֹרִים. וְכֵן חָבִית הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהָיְתָה מַחַט אוֹ
טַבַּעַת בִּמְגוּפַת הֶחָבִית מִצַּדָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין וְאֵין
מַצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת. הָיוּ בִּמְגוּפַת הֶחָבִית כְּנֶגֶד פִּיהָ: אִם הָיוּ
נִרְאִין לְתוֹךְ הֶחָבִית וְאֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירָהּ - טְהוֹרִין, וְאִם
יָצְאוּ לַאֲוִירָהּ - טְמֵאִין; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל
מַצִּיל עַל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֶּיהָן
כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹקְעִין לְתוֹךְ אֲוִירָהּ - הֲרֵי
אֵלּוּ טְהוֹרִין.

ו. כָּל הַבְּלוּעִין בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין וְאֵין
נִצָּלִין; שֶׁקַּרְקַע הָאֹהֶל כְּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
בִּכְתָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. כֵּיצַד? הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים טְמוּנִים
בְּקַרְקָעִיתוֹ, אֲפִלּוּ תַּחַת מֵאָה אַמָּה - טְמֵאִים. אִם יֵשׁ
בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הֵן תַּחַת אֹהֶל אֶחָד.
לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לַעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת וְטֻמְאָה בָּעֲלִיָּה,
שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר. וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת בִּמְחִיצָה מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ,
וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת לְמַעְלָה
מִן הַמְּחִיצָה טְמֵאִין; שֶׁאֵין הָאֹהָלִים מוֹנְעִין הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ
שֶׁבַּאֲרָנוּ. הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה - כֵּלִים שֶׁבֵּין

הַמִּחִיצָה וְהָאָרֶץ טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל. וְאִם אֵין בֵּין הַמִּחִיצָה וְהָאָרֶץ גֹּבַהּ - חֲרֵי הֵן כִּטְמוּנִים בְּקַרְקַע הַבַּיִת וּטְמֵאִים.

ז. בֵּיב שֶׁהוּא קָמוּר תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח וְיֵשׁ בְּפִתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לַבַּיִת פּוֹתֵחַ טָפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר; הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר. הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל טֻמְאָה לְהִכָּנֵס. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֵלִים הַטְּמוּנִים בַּקַּרְקַע, וְקַרְקַע הַבַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם.

ח. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת וְכַחֲצִי זַיִת בְּכָל אַחַת וּמַקֶּפוֹת צָמִיד פָּתִיל וּמֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֲצִי שִׁעוּר מְטַמֵּא; וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁחֲרֵי יֵשׁ בַּבַּיִת כְּזַיִת, וְאֵין צָמִיד פָּתִיל לְטֻמְאָה. וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַבַּיִת, שֶׁחֲרֵי הֵן מַקֶּפוֹת צָמִיד פָּתִיל. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן - הִיא וְהַבַּיִת טְמֵאִין, וַחֲבֵרְתָּהּ טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי חֲדָרִים שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת, וְכַחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי אוֹ בָּאֶמְצָעִי וְכַחֲצִי זַיִת בַּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן טָמֵא, וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוֹרִין. כַּחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי וְכַחֲצִי זַיִת בָּאֶמְצָעִי - הַפְּנִימִי טָהוֹר, וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצוֹן טְמֵאִים; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

א. מִנַּיִן לְצָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא. הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְלִי חֶרֶשׂ בִּלְבַד, כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֶלָּא דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה פִּתְחוֹ סָתוּם וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הִצִּיל עַל כֹּל שֶׁבְּתוֹכוֹ. קַל וָחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה שֶׁיַּצִּילוּ בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהֵם: כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי עֲצָמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹת הָעוֹף, וּכְלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה, וּנְסָרִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין וְאֵינָן כֵּלִים, וְגָלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת. כָּל אֵלּוּ מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלֵי מֻקָּף נִצְּלוּ, קַל וָחֹמֶר לַבְּלוּעִין וְלַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהָלִים. מַה בֵּין אֹהָלִים לְכֵלִים שֶׁמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אֵינָן מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל, וְהָאֹהָלִים מַצִּילִין בְּכִסּוּי בִּלְבַד.

ב. מַשְׁפֵּךְ שֶׁכָּפָהוּ - מַצִּיל בְּכִסּוּי. אַף עַל פִּי שֶׁקְּצָתוֹ נָקוּב נֶקֶב קָטָן - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם.

ג. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל, אִם הָיוּ בָּהֶן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח וּכְפָאן עַל פִּיהֶם עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַח בְּצָמִיד פָּתִיל מִן הַצְּדָדִין - חֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין כָּל מַה שֶּׁתַּחְתֵּיהֶן עַד הַתְּהוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל מַצִּיל. אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכְּלִי כְּלִי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵין אָהֳלֵי כְּלֵי חֶרֶשׂ מַצִּילִין. כֵּיצַד? חָבִית שֶׁכְּפוּיָה עַל פִּיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַחָהּ בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - כָּל מַה שֶּׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, וְלֹא צָמִיד פָּתִיל עַל גַּבּוֹ. הִדְבִּיק פִּיהָ לַכֹּתֶל וּמֵרַחָהּ מִן הַצְּדָדִים - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל כֹּל שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּכֹּתֶל. וְאִם לֹא מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּיל מִשּׁוּם אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֵיהֶן דְּבוּקוֹת בְּדָפְנֵי הַבַּיִת - מַצִּילִין בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצִּילִין מִשּׁוּם אֹהֶל. לְפִיכָךְ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּדֹפֶן הַכְּלֵי טָפַח, שֶׁאֵין הַכֵּלִים מַצִּילִין עִם דָּפְנוֹת אֹהָלִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן דֹּפֶן [טָפַח]. הָיָה לַכְּלִי דֹּפֶן חֲצִי טָפַח, וְהָיָה יוֹצֵא מִדֹּפֶן הָאֹהֶל שָׁפָה חֲצִי טָפַח, וְהִדְבִּיק זֶה לָזֶה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טָפַח - אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָפַח מִמָּקוֹם אֶחָד.

ד. כֵּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים עִם דָּפְנוֹת הָאֹהֶל, כָּךְ מַצִּילִין חוּץ לְאֹהֶל אִם סְמָכָן לְאֹהֶל, שֶׁחֲרֵי הָאֹהֶל נַעֲשָׂה כִּסּוּי מִכָּל מָקוֹם. כֵּיצַד? כְּלִי מֵחַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח, שֶׁהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת חוּץ לָאֹהֶל וְסָמַךְ פִּיו לְדֹפֶן הָאֹהֶל, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה סָמוּךְ לְכֹתֶל חָצֵר אוֹ לְכֹתֶל גִּנָּה - אֵינוֹ מַצִּיל, לְפִי שֶׁאֵינָן כֹּתֶל אֹהֶל; וּלְפִיכָךְ כֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלֵי טְמֵאִים, שֶׁחֲרֵי הֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה.

ה. קוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח וְהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וּקְדֵרָה תְּלוּיָה מִן הַקּוֹרָה, וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ וּמְכַסָּה אוֹתָהּ - כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה טְהוֹרִים, שֶׁחֲרֵי הֶצֵּלוּ בְּכִסּוּי הָאֹהֶל לָהֶם. וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקְּדֵרָה מְכֻסֶּה בַּקּוֹרָה אֶלָּא בֵּינֵיהֶם רֶוַח - כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵרָה טָמֵא, וְהַקְּדֵרָה עַצְמָהּ טְמֵאָה.

ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים בַּבּוֹר, אִם הָיָה מְכֻסֶּה בְּנֶסֶר חָלָק אוֹ בִּכְלֵי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח - חֲרֵי כָּל מַה שֶּׁבַּבּוֹר טָהוֹר. הָיָה לַבּוֹר בִּנְיָן סָבִיב לְפִיו גָּבוֹהַּ טָפַח עַל הָאָרֶץ, בֵּין שֶׁכִּסָּהוּ בִּכְלֵי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ דֹּפֶן - חֲרֵי זֶה מַצִּיל, שֶׁחֲרֵי יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן טָפַח מִמָּקוֹם אַחֵר.

ז. חַדּוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ, וְהִפְּרַח שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחַדּוּת, וְנָתַן כְּלִי הַמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת עַל פִּי הַחַדּוּת וַחֲרֵי הוּא נִשְׂעָן עַל פֶּרַח הַמְּנוֹרָה - רוֹאִין: אִם תְּנָטֵל הַמְּנוֹרָה וְהַכְּלִי הַמַּצִּיל עוֹמֵד - חֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כֹּל שֶׁבַּחַדּוּת, וְכֵלִים שֶׁבֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת טְהוֹרִים עַד הַתְּהוֹם, וְאַף הַמְּנוֹרָה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂפַת הַפֶּרַח נִרְאֶה בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחַדּוּת; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָמֵא.

ח. הַחַדּוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּכְלֵי הַמַּצִּיל נָתוּן עַל פִּיו, וְהָיְתָה טֻמְאָה בֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת אוֹ בְּתוֹךְ הַחַדּוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֵין הָאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבְּכָתְלֵי הַחַדּוּת, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - טְהוֹרִים, וְאִם לָאו - טְמֵאִים. וְאִם הָיוּ כָּתְלֵי הַחַדּוּת רְחָבִים מִשֶּׁל בַּיִת - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִכָּתְלֵי הַבַּיִת. וּכְשֵׁם שֶׁמַּצִּיל הַחַדּוּת בְּתוֹכוֹ, כָּךְ מַצִּיל בִּכְתָלָיו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַיָּשָׁן חֲרֵי הוּא כְּכָל הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְבִיאִים אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נַעֲשִׂין אֹהָלִים, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַל

מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל, כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים. וְכֵן בְּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הֶחָדֵשׁ אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה, אֶלָּא נַעֲשָׂה אֹהֶל, וּלְפִיכָךְ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּכִסּוּי בִּלְבַד בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, כְּאֹהָלִים. וְכִסּוּי הַתַּנּוּר הוּא נִקְרָא סְרִידָא.

ט. תַּנּוּר יָשָׁן בְּתוֹךְ הֶחָדֵשׁ וּסְרִידָא עַל פִּי הֶחָדֵשׁ, וַהֲרֵי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הַיָּשָׁן - רוֹאִין: אִם כְּשֶׁנִּטַּל הַיָּשָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָא - לֹא הִצִּיל, וְכֹל שֶׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָהוֹר. הָיָה הֶחָדֵשׁ בְּתוֹךְ הַיָּשָׁן וְהַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּי הַיָּשָׁן, אִם יֵשׁ בֵּין הֶחָדֵשׁ וְהַכִּסּוּי פָּחוֹת מִטֶּפַח - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָדֵשׁ טָהוֹר, וּכְאִלּוּ הַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּיו.

י. סְרִידָא שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂפָה וְהִיא עוֹדֶפֶת עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל, אֲפִלּוּ הָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא; אֲבָל כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר - מִכְּנֶגְדּוֹ עַל לָרָקִיעַ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר.

יא. קִדְרָה שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּי הֶחָבִית וּמֵרַח דָּפְנוֹתֶיהָ עִם הֶחָבִית - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מַה שֶּׁבֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתוֹת הֶחָבִית. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי הֶחָבִית כְּדַרְכָּהּ וּמֵרַח - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; מִפְּנֵי שֶׁהַקִּדְרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָהּ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא מַצִּיל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

א. שׁוּלֵי הַמִּחְצִין וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַכֵּלִים וְדָפְנוֹתֵיהֶן מְאֻחוֹרֵיהֶן - אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת. קַרְסָמָן וְשָׁפָן וַעֲשָׂאָן כֵּלִים - מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. שֶׁאֵין מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים.

ב. כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֶצְיוֹ - לֹא בִּטְּלוֹ, וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - מַצִּיל.

ג. כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא רִמּוֹן. וּבְגָדוֹל - עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ. כֵּיצַד? כְּלִי גָּדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֶצְיוֹ], וְהִקִּיפוּ צָמִיד פָּתִיל, וְסָתַם מְקוֹם הַפְּחָת בְּצָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה. אֲבָל כְּלִי הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיָה נָקוּב אוֹ סָדוּק וְלֹא סָתַם הַנֶּקֶב - נִטְמָא וְאֵינוֹ מַצִּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב? אִם הָיָה כְּלִי הֶעָשׂוּי לָאֲכָלִים - שִׁעוּרוֹ בְּמוֹצִיא זֵיתִים; הָיָה עָשׂוּי לְמַשְׁקֶה - שִׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה. הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרָא, וּמִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב אוֹ עַד שֶׁיִּמְּעָטֶנּוּ.

ד. תַּנּוּר שֶׁהָיְתָה סְרִידָא עַל פִּיו וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה הַסֶּדֶק מְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ, שֶׁהוּא הֶקֵּף טֶפַח - נִטְמָא הַתַּנּוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּרְדֵּעַ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בַּסֶּדֶק אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוֶה; פָּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר טָהוֹר. נִסְדְּקָה הַסְּרִידָא שֶׁעַל פִּיו: כְּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס - הֲרֵי זֶה טָמֵא; פָּחוֹת מִכָּאן - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. הָיָה הַסֶּדֶק עָגֹל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אָרֹךְ, אֶלָּא שִׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס.

ה. תַּנּוּר הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּנְקַב נֶקֶב בְּעֵינוֹ שֶׁל תַּנּוּר הַטּוּחָה: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֹא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק - הֲרֵי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב פָּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל.

ו. נִקַּב הַתַּנּוּר מִצִּדּוֹ - שִׁעוּרוֹ מְלֹא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא שֶׁלֹּא דוֹלֵק. וְכֵן מְגוּפַּת הֶחָבִית שֶׁנִּקְּבָה - שִׁעוּרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה שֶׁל שִׁיפּוֹן בַּנֶּקֶב. וַחֲצָבִים גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְּבוּ - שִׁעוּרָן כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנִיָּה שֶׁל קָנֶה. פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ בְּכָל שֶׁהֵן - נִטְמְאוּ, וְאֵין הַצָּמִיד פָּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב. וְאַף בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְּבוּ שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים, וְאֵינָן נִצָּלִין עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב.

ז. חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּמְנִיקָת שֶׁל חֶרֶס בְּתוֹכָהּ, וְהֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֶחָבִית וַהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין, וַהַמְּנִיקָת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּצָתָהּ הָאַחַת בְּתוֹךְ הֶחָבִית הַמֻּקֶּפֶת וְהַקָּצֶה הַשֵּׁנִי פָּתוּחַ לְאֹהֶל הַמֵּת וְאֵינוֹ סָתוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקֵמָה - אֵין הֶעָקֹם כְּסָתוּם.

ח. חָבִית הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקְּבָה מִצִּדָּהּ וְסָתְמוּ שְׁמָרִים אֶת הַנֶּקֶב - הִצִּיל. אָגַף חֲצִי הַנֶּקֶב וְסָתַם חֶצְיוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הִצִּיל אִם לֹא הִצִּיל. סָתַם אֶת הַנֶּקֶב בִּזְמוֹרָה - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין. סְתָמוֹ בִּשְׁנֵי קְסָמִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֵרְתָּהּ. וְכֵן נֶסֶר שֶׁנָּתוּן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - [הִצִּיל. הָיוּ שְׁנֵי נְסָרִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין] נֶסֶר לַחֲבֵרוֹ. חִבֵּר אֶת שְׁנֵי נְסָרִים בְּמַסְמְרִים שֶׁל עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ שֶׁלִּפֵּף עֲלֵיהֶן שׁוּגְמִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרַח מִן הָאֶמְצַע. בַּמֶּה מַקִּיפִין? בְּסִיד וּבְחַרְסִית וּבְגִבְּסִין, בְּזֶפֶת וּבְשַׁעֲוָה, בְּטִיט וּבְצוֹאָה וּבְחֵמָר, וּבְכָל דָּבָר הַמִּתְמָרֵחַ. וְאֵין מַקִּיפִין לֹא בְּבַעַץ וְלֹא בְּעוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתִיל וְאֵינוֹ צָמִיד. וּמַקִּיפִין בִּדְבֵלָה שְׁמֵנָה שֶׁלֹּא הֵכְשֵׁרָה וּבְבָצָק שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא; שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ט. מְגוּפַּת הֶחָבִית שֶׁנִּתְחַלְּחֲלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת - אֵינָהּ מַצֶּלֶת, שֶׁהֲרֵי נִתְרָעֵעַ הַצָּמִיד. הַכַּדּוּר וְהַבְּקַעַת שֶׁל גְּמִי שֶׁנָּתַן עַל פִּי הֶחָבִית וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַּצִּיל, עַד שֶׁיִּמְרַח עַל כָּל הַכַּדּוּר וְעַל כָּל הַבְּקַעַת מִמַּטָּה לְמַעְלָה. וְכֵן בְּמַטְלֵית שֶׁל בֶּגֶד שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל פִּי הַכְּלִי. הָיְתָה שֶׁל נִיר אוֹ שֶׁל עוֹר וּקְשָׁרָהּ בִּמְשִׁיחָה, אִם מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - הִצִּיל.

י. חֵמֶת שֶׁל עוֹר הַדָּג אוֹ הַנִּיר שֶׁהִלְבִּישׁ בָּהֶן אֶת הֶחָבִית וּצְרָרָהּ מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת. וְאִם לֹא צְרָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַּצִּיל.

יא. חָבִית זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלֵּף הַחֶרֶס מִלְּמַעְלָה וְהַזֶּפֶת שֶׁלָּהּ עוֹמֶדֶת, וְנָתַן הַכִּסּוּי עַל הַזֶּפֶת וּדְחָקוֹ עַד שֶׁיִּדְבַּק בַּזֶּפֶת, וְנִמְצָא הַזֶּפֶת עוֹמֶדֶת בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין קַרְקַע הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַצִּיל.

וְכֵן בִּכְלֵי הַמּוּרְיָס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין שֶׁהָיָה הַמִּתְמָרֵחַ בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זֵר, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הֲרֵי זֶה מַצִּיל.

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים

א. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל - מַצִּילִין עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בֵּין אֳכָלִין בֵּין מַשְׁקִין, בֵּין בְּגָדִים וּכְלֵי שֶׁטֶף. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכְּלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ בְּתוֹךְ כְּלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף כְּלֵי שֶׁטֶף אוֹ בְּגָדִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִין? מִפְּנֵי שֶׁשְּׁאָר הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי חֶרֶס מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכָל כְּלֵי עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְלָמָּה לֹא אָמְרוּ: כְּלֵי חֶרֶס שֶׁל עַם הָאָרֶץ לֹא יַצִּיל עַל הַכֹּל, וְשֶׁל חָבֵר יַצִּיל עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא טָהוֹר? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ טָמֵא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, שֶׁאוֹמֵר: הוֹאִיל וּכְלֵי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, אֶחָד אֲנִי וְאֶחָד הֶחָבֵר. וּלְפִיכָךְ חָשׁוּ וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל. וְלָמָּה אָמְרוּ: מַצִּיל עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה טְמֵאִים הֵן עַל גַּב עַם הָאָרֶץ בֵּין קֹדֶם שֶׁיִּהְיוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת בֵּין אַחַר שֶׁיִּהְיוּ שָׁם תַּחַת צָמִיד פָּתִיל, וּלְעוֹלָם לֹא יִשְׁאַל הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ לֹא אוֹכָלִין וְלֹא מַשְׁקִין וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁהֵן טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן טָהֳרָה לְעוֹלָם, וְלֹא יָבוֹא בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁטֶף שׁוֹאֵל אוֹתָם הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ וּמַטְבִּילָן מִפְּנֵי מַגַּע עַם הָאָרֶץ וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּטְהָרוֹת, לְפִיכָךְ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁכְּבָר הָיָה תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי עַם הָאָרֶץ הַזֶּה מְדַמֶּה שֶׁנִּצַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְיַטְבִּיל הֶחָבֵר וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בִּטְהָרוֹת וְיָבוֹא לִידֵי תַּקָּלָה. וּמִפְּנֵי זֶה גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל כְּלֵי חֶרֶס עַל כְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבְּתוֹכוֹ.

ב. אָדָם שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמֻקָּפֶת צָמִיד פָּתִיל - טָהוֹר. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

ג. כְּלֵי חֶרֶס שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּאֵפֶר הַפָּרָה אוֹ בְּקָדָשִׁים - עַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִזְהָרִים בָּהֶן הַרְבֵּה, וּלְפִיכָךְ יַצִּילוּ עַל הַכֹּל בְּצָמִיד פָּתִיל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל חֶרֶס.

ד. אֲרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת, וּקְדָרָה נְתוּנָה עַל פִּי הָאֲרֻבָּה וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה - הַקְּדָרָה טְמֵאָה, וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה. הָיְתָה שְׁלֵמָה - כֹּל שֶׁבָּעֲלִיָּה מֵאֳכָלִין וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס טָהוֹר, אֲבָל אָדָם וּכְלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה טְמֵאִים; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס חוֹצֵץ אֶלָּא עַל הָאֳכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס, וְכֹל שֶׁבָּעֲלִיָּה טָהוֹר כְּאִלּוּ הוּא תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס. וְטִמְּאוּ הָאָדָם שֶׁבַּעֲלִיָּה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בַּעֲלִיָּה זוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָלֵא מַשְׁקִין - הַכְּלֵי טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין. הָיְתָה בָּהּ אִשָּׁה לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁל עֵץ - הָאִשָּׁה וְהָעֲרֻבָּה טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בּוֹ. פֵּרְשָׁה וְחָזְרָה וְנָגְעָה בּוֹ - טִמְאָתוֹ. וְכֵן אִם פִּנָּה הַבָּצֵק אוֹ הַמַּשְׁקִין לִכְלִי אַחֵר מִכְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה - נִטְמְאוּ בְּמַגַּע הַכְּלִי הָאַחֵר. הָיָה עַל פִּי אֲרֻבָּה זוֹ שְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּלְפִיכָךְ אֵין מַגַּע עַם הָאָרֶץ טְמֵא, אוֹ שֶׁהָיָה כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר לְפָרָה אֲדֻמָּה אוֹ לְקֹדֶשׁ, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרָתָן - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כָּל מַה שֶּׁבָּעֲלִיָּה. הָיָה אֹהֶל נָטוּי בָּעֲלִיָּה וּמִקְצָתוֹ מְרֻדָּד עַל הָאֲרֻבָּה שֶׁבֵּין בֵּית לָעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה מַצִּיל וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גַּגּוֹ עַל הָאֲרֻבָּה, שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל בְּכִסּוּי כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שישי ט' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

א. בַּיִת שֶׁחִלְּקוֹ בְּקַנְקַנִּים טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֵצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת, וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת. טָחָן בְּטִיט, בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַהֲרֵי הַכֹּל אֹהֶל אֶחָד.

ב. בַּיִת שֶׁחִלְּקוֹ בִּנְסָרִים אוֹ בִּירִיעוֹת, אִם חִלְּקוֹ מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת, וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֳבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת: אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טָפַח עַל טָפַח - טְמֵאִים, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כֵּיצַד דִּין הַבַּיִת אִם חִלְּקוֹ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ.

ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים, בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁכְּנֶגֶד יְצִיאַת הַטֻּמְאָה בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה חוּץ לַתֶּבֶן בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - טְהוֹרִין, וְאִם לָאו טְמֵאִין. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.

ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא, וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה טָהוֹר. הָיְתָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: מֶחֱצָיוֹ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֶחֱצָיוֹ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טְמֵאִין. וְכֵן

מַעֲזִיבָה שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה: מֵחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה; מֵחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֵחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִין; מֵחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֵחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת; הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֵחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא.

ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל, וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג הַבַּיִת; הָיְתָה מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת. נָטַל מֵהַכֹּתֶל מִבִּפְנִים אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּפְנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל, אֲפִלּוּ מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר.

ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל - יִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי כּוּכִים אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּתֶל בִּנְיָן נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֶׁיַּחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.

ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בִּנְיָן וְחֶצְיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר, וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה בָּאָרֶץ וּמִטַּמְּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח - הַכֹּל טָמֵא. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה.

שבת קודש י' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

א. עָמוּד הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּצָה תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פֶּרַח יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפֶּרַח - הַכֵּלִים טְהוֹרִים, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה.

ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה] טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - חֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר.

ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל וּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר, טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת עַל הַקֶּבֶר. בָּנָה בַּיִת בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - חֲרֵי הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא כָּתְלָהּ.

ד. חוֹר גָּדוֹל שֶׁבָּעֲבֵי הַכְּתָלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדִּסְקִ, שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת - הַבַּיִת טָהוֹר. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כְּלוֹ כְּאִלּוּ הוּא אָטוּם, וְרוֹאִין מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא בַּחֲצִי עָבְיוֹ הַכֹּתֶל שֶׁלְּפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא.

ה. שְׁנֵי פַּרְדִּסְקִין זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה, וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח - הוּא וְהַבַּיִת טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדִּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין, וְיִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה.

ו. כְּזַיִת מִן הַמֵּת מְדֻבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה. הָיָה מְדֻבָּק לַמַּשְׁקוֹף - הַבַּיִת טָמֵא.

ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים וַחֲרֵי הוּא מֻטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חֲלַל הַטֻּמְאָה מִגּוּפוֹ: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר.

ח. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִּי - כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת וְהִפִּילָה נֵפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֵפֶל הַזֶּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִּי; אֲבָל אִם הֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נִטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעְגִּיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִּי.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי. חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד.

יא. מִי שֶׁיָּלְדָה שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת: אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בּוֹ מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר

הָעוֹלָם; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן - חֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ.

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֵפֶל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה. מֵת עֻבָּרָה בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוֹזְדוֹר. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע אַחֲרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בְּוַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ. סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'-י' שבט ה'תשע"א

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"א

מצות עשה רמז.

מצות לא תעשה רצג. רצז.

מצות עשה קפב.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד מִי שֶׁרוֹדְפוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לַהֲרוֹג אֶת־הָרוֹדֵף, אִם לֹא נוּכַל לְהַצִּיל אֶת־הַנִּרְדָּף אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (דברים כה, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (כי תצא): "בִּמְבֻשָּׁיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה", כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ־בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ, הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ עִנְיַן צִוּוּי זֶה, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "אִשֶּׁת הָאֶחָד" — לֹא דִּבֵּר אֶלָּא בַּהוֹוֶה (במצוי), וְהַכַּוָּנָה הִיא: לְהַצִּיל אֶת הַנִּרְדָּף בְּאֵבָרָיו שֶׁל רוֹדֵף: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַצִּילוֹ אֶלָּא בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף לְגַמְרֵי — הוֹרְגִין אוֹתוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הָרצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלָּחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה: שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁקָּדְמָה לָזוֹ (לא תעשה רצב), שֶׁלֹּא יַהַרְגוּ הָעֵדִים אֶת־הַחוֹטֵא (בחטא שחייבים מיתה) עַד שֶׁיִּדִּינוּהוּ בֵּית דִּין בְּמִיתָה — אֵין זֶה אֶלָּא אִם עָבַר וְעָשָׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִיתָה וְסִיֵּם אוֹתוֹ: אֲבָל בִּשְׁעַת הֶפְצוֹ וַהֲלִיכָתוֹ לַעֲשׂוֹת, חֲרֵי אָז הוּא נִקְרָא: רוֹדֵף — וְחוֹבָה עָלֵינוּ לְמָנְעוֹ וּלְעַכְּבוֹ מִלַּעֲשׂוֹת אֶת־הָעֲבֵרָה שֶׁלִּבּוֹ מִתְאַוֶּה: וְאִם הִתְעַקֵּשׁ וְסֵרֵב — אָז נִלָּחֵם בּוֹ. וְאִם נוּכַל לְמָנְעוֹ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ בְּכָךְ שֶׁנְּחַסְּרוֹ אֵבֶר מֵאֵבָרָיו, כְּגוֹן שֶׁנַּחְתּוֹךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ אוֹ נְסַמֵּא אֶת־עֵינוֹ — חֲרֵי זֶה הֵיוֹתֵר טוֹב: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְמָנְעוֹ אֶלָּא בְּאִבּוּד נַפְשׁוֹ — חֲרֵי זֶה נֶהֱרָג קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה. וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלָּחוּס עָלָיו וּמִלְּהַמְּנַע מֵהַרִיגָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ (את הנרדף על ידה) בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא תוּכַל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּה הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". וְשָׁם אָמְרוּ: "מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"קַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת — חֲרֵי הוּא בְּקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְזֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁיֵּהָרֵג הָרוֹדֵף עַל חֶפְצוֹ — אֵינוֹ בְּכָל־מִי שֶׁיַּחְפֹּץ לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁתִּהְיֶה, וְאֵינוֹ אֶלָּא בָּאָדָם הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא קָטָן (הרודף), אוֹ הָרוֹדֵף אַחַר אַחַת מִכָּל־הָעֲרָיוֹת לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ — וּבִתְנַאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. וּפְשׁוּט שֶׁהַזְּכוּר מִכְּלַל הָעֲרָיוֹת, אָמַר יִתְעַלֶּה: "צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ" (שם כב, כז), הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ — מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל־דָּבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹשִׁיעָהּ. וְהִשְׁוָה דִּין רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ וְרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אָמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" (שם, כו) וּכְבָר

נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עב — עג).

הַמִּצְוָה הָרצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְרַשֵּׁל מֵהַצָּלַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל אִם נִרְאֶנּוּ בְּסַכָּנַת מָוֶת וְאַבְּדָן וְיֵשׁ לָנוּ יְכֹלֶת לְהַצִּילוֹ. כְּגוֹן שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּמַּיִם וְאָנוּ נֵדַע לִשְׂחוֹת וְנוּכַל לְהַצִּילוֹ. אוֹ שֶׁגּוֹי רוֹצֶה לְהָרְגוֹ וְאָנוּ יְכוֹלִים לְהָסִיר מַה־שֶּׁבְּלִבּוֹ אוֹ לִדְחוֹת מִמֶּנּוּ הֶזֵּקוֹ וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהִמָּנַע לְהַצִּילוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" (ויקרא, יט, טז). וְאָמְרוּ שֶׁגַּם הַכּוֹפֵר עֵדוּתוֹ נִכְלָל בְּאַזְהָרָה זוֹ, לְפִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת־מָמוֹן אָחִיו אוֹבֵד וְהוּא יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לוֹ בְּכָךְ שֶׁיַּגִּיד אֶת־הָאֱמֶת. וּכְבָר בָּא עוֹד בְּעִנְיָן זֶה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם ה, א) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "מִנַּיִן אִם יוֹדֵעַ אַתָּ לוֹ עֵדוּת, שֶׁאֵין אַתָּה רַשַּׁאי לְשִׁתּוֹק עָלֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּמִנַּיִן אִם רְאִיתוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, לִסְטִים בָּאִין עָלָיו, חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו — חַיָּב אַתָּה לְהַצִּילוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" וּמִנַּיִן לָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַבְדִּיל שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט שֶׁתִּהְיֶנָה מוּכָנוֹת לְמַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), וּלְתַקֵּן אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲלֵיהֶן וּלְיַשֵּׁר אוֹתָהּ, וְלֹא יַנִּיחוּ בָּהּ דָּבָר הַמְעַכֵּב אֶת הַבּוֹרֵחַ מִלָּרוּץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ" (דברים יט, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (עז.). וּמַכּוֹת (ז.) וּשְׁקָלִים (פרק א משנה א) וְסוֹטָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ (מצות עשה קעז) אָמְרָם: "עָרֵי מִקְלָט אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ".

יום שני ה' שבט ה'תשע"א

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט.
רחצ. מצות עשה קפד.

הַמִּצְוָה הַקפ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשה של) עֶגְלָה. אִם נִמְצָא בַּשָּׂדֶה הָרוּג שֶׁלֹּא נוֹדַע מִי הֲרָגוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" (דברים כא, א) וְזֶהוּ דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַש"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בְּנַחַל אֵיתָן (נחל מים הזורם בחזקה) שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" (שם, ד) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה־לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כב.) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ מְחֻיְּבֵי מַלְקוּת אָמְרוּ: "וְהָא אִיכָּא זוֹרֵעַ לְנַחַל אֵיתָן וְאַזְהַרְתֵּיהּ מֵהָכָא: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַחַת וְשֶׁהִיא בְּמַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סוֹטָה (מה: מו.).

הַמִּצְוָה הָרח"צ — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מוֹקְשִׁים וּמִכְשׁוֹלִים בְּעָרֵינוּ וּבְתוֹךְ בָּתֵּינוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ" (שם כב, ח) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה' (שם) — מִצְוַת עֲשֵׂה: 'וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ שְׁקָלִים (מתלמוד) יְרוּשַׁלְמִי וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר נְזִקִּין (בבא קמא טו:, מו., ועוד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַלֵּק הַמּוֹקְשִׁים וְהַמִּכְשׁוֹלִים מִכָּל־מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, הַיְנוּ: שֶׁנִּבְנֶה כֹּתֶל מַקִּיף סְבִיב הַגַּגּוֹת וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְדוֹמֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִישֶׁהוּ בָּהֶם אוֹ מֵהֶם. וְכֵן מְקוֹמוֹת הַסַּכָּנָה כֻּלָּם בּוֹנִים וּמְתַקְּנִים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתְּסוּר הַסַּכָּנָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא.

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"א

מצות לא תעשה רצט.
מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה־אֶת־זֶה בְּעֵצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ עֵצָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בּוֹ. הֲרֵי בָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֶלָּא תּוֹרֵהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאַתָּה חוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר, וְהוּא אָמְרוֹ

יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוּמָא בְּדָבָר — הָיָה נוֹטֵל מִמְּךָ עֵצָה אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְּסַיֵּעַ לִדְבַר עֲבֵרָה אוֹ גּוֹרְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁסִּמְּאָה הַתַּאֲוָה אֶת־רְאִיָּתוֹ וְנַעֲשָׂה עִוֵּר וְעוֹזְרוֹ בִּתְעִיָּתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סִבּוֹת עֲבֵרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ אָמְרוּ עַל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְהַלֹּוֶה בְּרִבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", לְפִי שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עָזַר לַחֲבֵרוֹ וְהִכְשִׁיר לוֹ הַשְּׁלֶמֶת הָעֲבֵרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מִסּוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ תְּחִלָּה.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹרִיד אֶת־הַמַּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכָּשְׁלָה בְּמַשָּׂאָהּ בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ וְגוֹ' עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עָזוֹב תַּעֲזֹב — פְּרִיקָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "'עָזֹב תַּעֲזֹב' — נִמְצֵאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מֵעָלָיו (מצות עשה) וְהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָזֹב תַּעֲזֹב" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ[בָּבָא] מְצִיעָא (לב.).

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן אֶת־הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבַדּוֹ, אַחַר שֶׁהוֹרַדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זוּלָתֵנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מִמֶּנּוּ, כָּךְ נִצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ — טְעִינָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא (לב.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִפְרוֹק וּמִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִטְעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁבְעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלָּכוּד בְּמַשָּׂאוֹ מְעֻכָּב בַּדֶּרֶךְ, אֶלָּא נַעַזְרֵהוּ וּנְפָרֵק מֵעָלָיו עַד שֶׁיִּתַּקֵּן מַשָּׂאוֹ, וְנַגְבִּיהַּ עִמּוֹ אֶת מַשָּׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֶמְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבָא עוֹד לָאו מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'" (דברים כב, ד), וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ" וְכוּ' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" (שמות כג, ה) — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא מְצִיעָא (לב.).

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"א

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"א

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוּקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום שישי ט' שבט ה'תשע"א

שבת קודש י' שבט ה'תשע"א

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' ב

נַעֲשִׂית, עֹלָה הכהן **לַכֶּבֶשׁ** והעוף בידו, **וּפָנָה** מהכבש **לַסּוֹבֵב** בכבש הקטן שחיבר בין הכבש הגדול ובין הסובב, **בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית** של המזבח, **וְהָיָה מוֹלֵק** שם **אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ, וּמַבְדִּיל** את שני הסימנים, את הקנה ואת הושט. **וּמִיצָה** – סחט שם **אֶת דָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ.** לאחר מכן **נָטַל אֶת הָרֹאשׁ,** אחר שהפרידו מן הגוף, **וְהִקִּיף** – קירב **בֵּית מְלִיקָתוֹ** [–מקום המליקה והחיתוך] **לַמִּזְבֵּחַ** וסחט את דמו. ולאחר שעשה כן, **סָפְגוֹ** [–מקנחו] **בַּמֶּלַח, וּזְרָקוֹ** להקטרה **עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים** – למערכה שבגג המזבח שבה הקריבו בשר הקרבנות. **בָּא לוֹ לַנּוֹף** של העוף, **וְהֵסִיר אֶת הַמּוֹרָאָה** [–הזפק] **וְאֶת הַנּוֹצָה** [–הנוצות] עם העור שמעל הזפק, **וְאֶת כְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּם, וְהִשְׁלִיכָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן** שהיה במרחק של כעשרים אמה לדרום, במזרחו של הכבש. לפני הקרבת הגוף, **שִׁיסָּע** אותו [–ביתר אותו לשנים] בין כנפיו, **וְלֹא הִבְדִּיל** לשסע אותו לגמרי, אלא שהשאירו מחובר מעט. **וְאִם הִבְדִּיל** ושיסעו לגמרי, **כָּשֵׁר,** שכיון שמיצה דמה לא תפסל עוד. **סוֹפְגוֹ** לגוף **בַּמֶּלַח,** כפי שעשה לראש, **וּזְרָקוֹ** להקטרה **עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים,** ואין ממנה לכהנים כלום.

המשנה מפרטת את דיניהם של קרבנות העוף כאשר שינה במעשיהם: **לֹא הֵסִיר** בעולת העוף את **הַמּוֹרָאָה וְלֹא** את **הַנּוֹצָה וְאֶת כְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּם,** וכן אם **לֹא סְפָגוֹ** לראש או לגוף **בַּמֶּלַח, כָּל שֶׁשִּׁנָּה בָהּ מֵאַחַר** [–אחרי] **שֶׁמִּיצָה אֶת דָּמָהּ, כְּשֵׁרָה.** אם **הִבְדִּיל בַּחֲטָאת,** שחתך את שני סימניה, הקנה והושט, **וְכן** אם **לֹא הִבְדִּיל בָּעוֹלָה** וחתך בה רק סימן אחד, **פָּסוּל** הקרבן. **מִיצָה אֶת דַּם הָרֹאשׁ** בעולת העוף **וְלֹא מִיצָה** את **דַּם הַגּוּף, פְּסוּלָה. מִיצָה** את **דַּם הַגּוּף וְלֹא מִיצָה** את **דַּם הָרֹאשׁ,** כְּשֵׁרָה, שאף שמצוה למצות את דם הראש, אם לא מיצהו לא פסל.

המשנה מפרטת את דיניהם של קרבנות העוף שחשב בהם מחשבת פסול: **חֲטָאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** שחשב בעת עשייתה שהוא עושה זאת לשם קרבן אחר, או **שֶׁמִּיצָה דָּמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** או שעשאה **לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** שחשב שהוא עושה אותה לשם חטאת ולשם קרבן אחר, **אוֹ** שחשב **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ,** שהקדים את מחשבת הקרבן האחר למחשבת החטאת, **פְּסוּלָה,** שכל קרבן חטאת שנעשה שלא לשמו, פסול. **עוֹלַת הָעוֹף** שחשב בעשייתה שהוא עושה זאת לשם קרבן אחר, בין במליקה ובין במיצוי, בין אם חשב 'שלא לשמה ולשמה' או 'לשמה ושלא לשמה', כדלעיל בחטאת, **כְּשֵׁרָה,** שאין מחשבת שלא לשמה פוסלת בעולה, **וּבִלְבַד** [–אלא] **שֶׁלֹּא עָלְתָה** העולה **לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה,** שלא יצאו ידי חובתם בהבאתה, ועליהם להביא עוף אחר לעולה.

אֶחָד [–בין] **חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד** [–ובין] **עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁמְּלָקָן וְשֶׁמִּיצָה אֶת דָּמָן** במחשבה **לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל,** והיינו בחטאת העוף שחשב על אכילתה, **וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר,** והיינו בעולת העוף שחשב על הקטרתה, וחשב לעשות את האכילה או ההקטרה **חוּץ לִמְקוֹמוֹ,** כגון שחשב בעת המליקה או המיצוי לאכול מבשר החטאת שלא במקום אכילה או להקטיר מבשר העולה שלא במקום הקטרה, **פָּסוּל** הקרבן, העולה או החטאת שבהן חשב כן, **וְאוּלם אֵין בּוֹ כָּרֵת** למי שאכלו. אך אם מלקן או מיצה דמן במחשבה לאכול או להקטיר **חוּץ לִזְמַנּוֹ,** כגון להקטיר למחר, שהוא אחר הזמן הראוי להקטרה, או לאכול למחר, שהוא אחר הזמן הראוי לאכילה, הקרבן **פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו** [–על אכילתו] **כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיַּקְרִיב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ,** שאין הקרבן מתפגל [שנעשה בשרו אסור באכילה באיסור כרת] אלא אם כל עבודותיו המתירות אותו נעשו כמצוותן, ולא הצטרף להן פסול אחר, וכפי שיבואר.

המשנה מפרשת את האופנים בו הקרבן מתפגל, ואת האופנים בהם נתערבו בו מחשבות פוסלות אחרות ולפיכך לא נתפגל אלא נפסל בלבד: **כֵּיצַד קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ** – נעשו עבודות הקרבן כמצוותן, ולפיכך הוא מתפגל, כגון **שֶׁמָּלַק בִּשְׁתִּיקָה** [–בלא מחשבה] **וּמִיצָה** את **הַדָּם** במחשבה להקטיר או לאכול ממנו **חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק** במחשבה לאכול או להקטיר מהקרבן **חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִיצָה** את **הַדָּם בִּשְׁתִּיקָה, אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִיצָה** את **הַדָּם** במחשבה לאכול או להקטיר ממנו **חוּץ לִזְמַנּוֹ, וְהוּ** האופן **שֶׁקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ** – שנעשו כל עבודותיו כתיקונן [מלבד המחשבה 'חוץ לזמנו'] ועל כן הוא מתפגל, שמלבד שנפסל, גם האוכל מבשרו חייב כרת. **כֵּיצַד לֹא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ** – שלא נעשו העבודות כמצוותן ועל כן לא נתפגל הקרבן אלא נפסל בלבד, כגון **שֶׁמָּלַק** במחשבה לאכול או להקטיר מהקרבן **חוּץ לִמְקוֹמוֹ וּמִיצָה** את **הַדָּם** במחשבה לאכול או להקטיר ממנו **חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק** במחשבת **חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִיצָה** את **הַדָּם** במחשבת **חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִיצָה** את **הַדָּם** במחשבת **חוּץ לִמְקוֹמוֹ,**

שמואל־א כג טז־כח

טז וַיָּקָם יְהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּוִד חָרְשָׁה וַיְחַזֵּק אֶת־יָדוֹ בֵּאלֹהִים: יז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַל־תִּירָא כִּי לֹא
תִמְצָאֲךָ יַד־שָׁאוּל אָבִי וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי אֶהְיֶה־לְּךָ לְמִשְׁנֶה וְגַם־שָׁאוּל אָבִי יֹדֵעַ כֵּן:
יח וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּחֹרְשָׁה וִיהוֹנָתָן הָלַךְ לְבֵיתוֹ: יט וַיַּעֲלוּ זִפִּים אֶל־שָׁאוּל
הַגִּבְעָתָה לֵאמֹר הֲלוֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ בַמְּצָדוֹת בַּחֹרְשָׁה בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר מִימִין הַיְשִׁימוֹן:
כ וְעַתָּה לְכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ לָרֶדֶת רֵד וְלָנוּ הַסְגִּירוֹ בְּיַד הַמֶּלֶךְ: כא וַיֹּאמֶר שָׁאוּל בְּרוּכִים אַתֶּם
לַיהוָה כִּי חֲמַלְתֶּם עָלָי: כב לְכוּ־נָא הָכִינוּ עוֹד וּדְעוּ וּרְאוּ אֶת־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תִּהְיֶה רַגְלוֹ מִי רָאָהוּ שָׁם
כִּי אָמַר אֵלַי עָרוּם יַעְרִם הוּא: כג וּרְאוּ וּדְעוּ מִכָּל הַמַּחֲבֹאִים אֲשֶׁר יִתְחַבֵּא שָׁם וְשַׁבְתֶּם אֵלַי אֶל־נָכוֹן
וְהָלַכְתִּי אִתְּכֶם וְהָיָה אִם־יֶשְׁנוֹ בָאָרֶץ וְחִפַּשְׂתִּי אֹתוֹ בְּכָל אַלְפֵי יְהוּדָה: כד וַיָּקוּמוּ וַיֵּלְכוּ זִיפָה לִפְנֵי שָׁאוּל
וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּמִדְבַּר מָעוֹן בָּעֲרָבָה אֶל יְמִין הַיְשִׁימוֹן: כה וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו לְבַקֵּשׁ וַיַּגִּדוּ לְדָוִד וַיֵּרֶד
הַסֶּלַע וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר מָעוֹן וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי־דָוִד מִדְבַּר מָעוֹן: כו וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל מִצַּד הָהָר מִזֶּה
וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו מִצַּד הָהָר מִזֶּה וַיְהִי דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת מִפְּנֵי שָׁאוּל וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל־דָּוִד
וְאֶל־אֲנָשָׁיו לְתָפְשָׂם: כז וּמַלְאָךְ בָּא אֶל־שָׁאוּל לֵאמֹר מַהֲרָה וְלֵכָה כִּי־פָשְׁטוּ פְלִשְׁתִּים עַל־הָאָרֶץ:
כח וַיָּשָׁב שָׁאוּל מִרְדֹּף אַחֲרֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים עַל־כֵּן קָרְאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא סֶלַע הַמַּחְלְקוֹת:

רש"י

(טז) ויחזק את ידו. חידש ברית שביניהם: **(כ) ולנו הסגירו.** ועלינו להסגירו: **(כב) כי אמר אלי.** מי שאמר: **ערום יערים הוא.** מתנהג הוא בערמה, היום כאן, ולמחר במקום אחר, כדי שלא יודע מקומו: **(כג) אל נכון.** על דבר מכוון ואמת: **(כד) לפני שאול.** שהיה שאול עתיד לילך אחריהם, והם הלכו לפניו לחפש אל נכון: **(כו) עוטרים.** מקיפים וסובבים מצד אל צד, כעטרה המקפת את הראש: **(כז) ומלאך בא אל שאול.** מלאך ממש, כדי להציל את דוד: **(כח) סלע המחלקות.** שהיה לבו של שאול חלוק לשתי דעות, אם לשוב להציל את ארצו מיד פלשתים, או לרדוף ולתפוש את דוד, כן תרגמו יונתן:

מצודת דוד

(טז) ויחזק. חזק, כמו ואמץ לבבו במשענת אלהים, באמרו; אלהים עמך, מה יעשה בשר לך: **(יח) לפני ה׳.** לפני האורים והתומים, כי הברית שמאז לא היה לפני ה׳: **(יט) מסתתר.** מתחבא אצלינו בהמצדות העומדות בחורשה, שהיא בגבעת החכילה אשר היא מימין הישימון: **(כ) לכל אות וכו׳.** רצה לומר: באיזה אופן שתרצה לרדת אלינו רד, ועלינו למסרו בידך: **(כא) ברוכים.** ה׳ יברך אתכם בעבור ההודעה: **(כב) הכינו עוד.** היו נכונים לראות מקום מהלכו, כי מי ראהו שם, הלא דבריכם מאומד ומשמועה: **כי אמר אלי.** עודו סר למשמעתי, אמר לי שבערמה ובתחבולות יעשה מלחמה, ולזאת מאוד מהצורך לחקור ולחפש אחריו: **(כג) אם ישנו בארץ.** כאשר לא נמצא אותו בכל מחבואיו, אם כן ודאי יהיה בארץ בין אנשי שבטו, ואז אחפש אותו בכל אלפי יהודה, רצה לומר: אכריח את כל אלפי יהודה, שכל אחד יחפש אחריו בין אנשיו: **(כד) ויקומו וילכו.** לחקור ולחפש טרם בוא שאול: **בערבה.** במישור אשר מימין הישימון: **(כה) וילך שאול.** אחר שחזרו הזיפים והגידו לו מכל מחבואיו: **וירד הסלע.** ירד מהסלע אשר ישב בה, לשבת במדבר, מקום נוח להשמט אנה ואנה: **(כו) נחפז ללכת.** היה ממהר לברוח, ושאול ואנשיו סבבום לתפשם: **(כז) ומלאך בא.** ועד שלא תפשם, בא שליח אליו ללכת מול פלשתים: **(כח) סלע המחלקות.** על שם כי בהסלע ההוא (הוא ההר שהלך שאול מצד ההר מזה וכו׳ האמור למעלה) נחלקו ונפרדו שאול ואנשיו, מעם דוד ואנשיו:

מצודת ציון

(יז) למשנה. שני למלכות: **(כ) אות.** ענין רצון ותשוקה, כמו (תהלים קלב יג): אוה למושב לו: **(כב) הכינו.** מלשון הכנה: **ערום יערים.** מלשון ערמה: **(כג) המחבואים.** מלשון מחבואה ומסתור: **אל נכון.** כמו בנכון, וכן (שמות כה כא): ואל הארון, ומשפטו: ובהארון. ונכון, רוצה לומר דבר ברור ומכוון: **ישנו.** מלשון יש: **וחפשתי.** ענין חקירה: **(כד) בערבה.** תרגם יונתן: במישרא: **(כו) נחפז.** מלשון חפזון ומהירות: **עוטרים.** מסבבים, כעטרה המסבבת את הראש: **לתפשם.** ענין האחיזה בחזקה: **(כז) פשטו.** התפזרו כדרך הנלחמים, וכן (לקמן כז י): אל פשטתם היום:

תהלים י יא-יז יא א-ג

יא אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה לָנֶצַח: יב קוּמָה יְהוָה אֵל נְשָׂא יָדֶךָ אַל־תִּשְׁכַּח (כתיב עניים)
עֲנָוִים: יג עַל־מֶה | נִאֵץ רָשָׁע | אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ: יד רָאִתָה כִּי־אַתָּה | עָמָל וָכַעַס | תַּבִּיט
לָתֵת בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלְכָה יָתוֹם אַתָּה | הָיִיתָ עוֹזֵר: טו שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַּל־תִּמְצָא:
טז יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יז תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ:
יח לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ מִן־הָאָרֶץ:

יא א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה | חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי (כתיב נודו) נֹּדִי הַרְכֶּם צִפּוֹר: ב כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים
יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל־יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב: ג כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן צַדִּיק מַה־פָּעָל:

רש״י

(יג) על מה נאץ רשע. להקב״ה לפי שאמר בלבו לא תדרוש: **(יד) ראתה.** מה שהוא עושה ואתה מחריש: **כי אתה.** כן דרכך שתביט עמל וכעס: **לתת בידך.** בכחך אתה נותן יד לרשעים להצליח ברשעם: **עליך יעזוב חלכה.** ישראל עמך שהם חילך הם עוזבים עליך את המשא שתעשה דין ברשעים, ומנחם פתר יעזוב ל׳ עזרה כמו (שמות כג) עזוב תעזוב עמו, ומנחם פתר חלכה ל׳ דל וחלך וכ׳ יסוד בתיבה: **יתום אתה היית עוזר.** בימים ראשונים: **(טו) שבור זרוע.** של עמלק הרשע: **ורע תדרוש רשעו בל תמצא.** פושעי ישראל כשרואין את הרשעים מצליחין לבם נושאם להרשיע אבל משתשבר את זרוע הרשעים אם באת לדרוש רשעם של רשעי ישראל לא תמצאנו: **(טז) ה׳ מלך עולם ועד.** מאחר שיאבדו גוים מארצו: **(יח) לשפוט יתום.** לעשות משפטם של ישראל היתומים ודכים: **בל יוסיף עוד.** עמלק: **לערץ אנוש.** לכתת ולשבר את האנושים וחולים: **(א) איך תאמרו לנפשי נודי וגו׳.** זהו דוגמת כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ (ש״א כו) שגרשוהו מארץ לחוצה לארץ וכאן הוא אומר בה׳ חסיתי, שיחזירני להסתפח בנחלתי איך תאמרו אתם טורדים לנפשי נודי הרכם עבור הר שלכם אתה צפור הנודד שכל אדם המיטלטל נמשל לצפור הנודדת מן קינה כדכתי׳ כצפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו (משלי כז) שנדד קינך שטרדנוך מכל ההר כצפור הנודדת, נודו כתיב שהוא נדרש אף בישראל שהאומות אומרים להם כן: **(ב) כי הנה הרשעים.** דואג ודלטורי הדור המטילין איבה ביני ובין שאול: **ידרכון.** לשון דריכה נופל בקשת שכשהוא חזק צריך ליתן רגלו עליו כשרוצה לנטותו: **קשת.** לשונם ידרכו קשתם שקר: **כוננו חצם על יתר.** הקשת קורד״א דאר״ק בלעז: **לירות.** אהגיט״ר בלעז: **במו אפל.** במסתר: **לישרי לב.** דוד וכהני נוב: **(ג) כי השתות יהרסון.** על ידכם נהרגו כהני ה׳ הצדיקים שהם שתות של עולם: **צדיק מה פעל.** דוד שלא חטא מה פעל בכל זאת אתם תשאו עון ולא אני:

מצודת דוד

(יא) אמר. כ״ז הוא על כי חושב או האל שכח מעשיו או שאינו משגיח בהם: **(יב) קומה.** לזה קום והרם ידך עליו להכותו ואל תשכח העניים הנלכדים בידו: **(יג) על מה.** בעבור מה מלאה לב הרשע לנאץ את אלהים כי חושב בלבו שאינך דורש מעשיו: **(יד) ראיתה.** אבל באמת ראית מעשיו כי מעולם רואה אתה העמל והכעס מה שהרשע עושה: **לתת בידך.** ובידך לתת לאיש כדרכיו ולכן יעזוב העני בטחונו מכל אדם וישען עליך כי מעולם אתה עוזר ליתום אשר חלפה עזרתו: **(טו) שבור.** לזה שבור חוזק הרשע למען יבין כי יש אלהים שופטים: **ורע.** ואז אף הרגיל לעשות רע כשתדרוש רשעו לא תמצא כי יחזור למוטב כשיראה שאתה עושה דין ברשעים: **(טז) ה׳ מלך וגו׳.** הלא מלכותך לעולם וככוחך אז כוחך עתה והלא אבדו גוים מארצו בעבור מעשיהם הרעים לזה עשה כן לאבד הרשעים: **(יז) תאות.** הלא מעולם שמעת למלאות תאות ענוים לכן גם עתה כשלבם נכון להתפלל בכוונת הלב שמע אליהם ומלא תאותם: **(יח) לשפוט.** לקחת משפטים מיד עושקיהם: **בל יוסיף.** ולא יוסיף עוד העושק לערוץ ולהכאיב לבני אדם כאשר יראה כי שלם תשלם: **(א) לנפשי.** איך תאמרו על נפשי הר שלכם הוא נד כצפור ר״ל מלך ישראל הוא נד מפני שאול כצפור הזה הנודד וסופו ליפול ברשת וכן יהיה סופו ליפול ביד שאול ואמר איך תאמרו כן הלא בה׳ חסיתי וכל יכול להצילני: **(ב) כי הנה.** ר״ל ואם תחשובו שעזבני ה׳ בעבור עון הריגת כהני נוב כי הלא הנה הרשעים דרכו קשת וכו׳ והוא משל הלה״ר שאמר דואג לשאול על כהני נוב: **לירות.** את החצים: **במו אופל.** ר״ל בהסתר: **לישרי לב.** על כהני נוב: **(ג) כי השתות.** הרשעים הללו הרסו יסוד העולם הם כהני נוב צדיקי יסודי עולם: **צדיק מה פעל.** על עצמו אמר דוד הלא אני צדיק בזה ומה פעלתי אני הלא לא עשיתי מאומה:

מצודת ציון

(יח) ודך. כחוש ומעונה: **לערוץ.** לשבור כמו אל תערוץ (יהושע א׳): **(ב) יתר.** חבל הקשת כמו שבעה יתרים (שופטים י״ז): **לירות.** להשליך כמו ירה בים (שמות ט״ו): **במו.** כמו בתוך: **אופל.** חשך: **(ג) השתות.** היסודות כמו והיו שתותיה מדוכאים (ישעיה י״ט):

עין יעקב

דף ל עמ׳ א וּדְקָאָמַר[237] שְׁלֹמֹה: "כִּי לֶכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת"[238], כִּדְרַב יְהוּדָה[239] אָמַר[240] רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב[241]: מַאי דִּכְתִיב[242] (תהלים לט) "הוֹדִיעֵנִי ה׳ קִצִּי[243] וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא[244], אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי"[245], אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "הוֹדִיעֵנִי ה׳ קִצִּי". אָמַר לוֹ[246]: גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין[247] קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם[248]. "וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא"[249]? גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין[250] מִדַּת יָמָיו שֶׁל אָדָם[251]. "וְאֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי", אָמַר לוֹ[252]: בְּשַׁבָּת תָּמוּת[253]. אָמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת[254]. אָמַר לוֹ[255]: כְּבָר הִגִּיעַ מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בִּנְךָ, וְ[256]אֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ, אֲפִלּוּ כִּמְלֹא נִימָא[257]. אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ[258]: (שם פד) "כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף" טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מֵאֶלֶף עוֹלוֹת, שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בִּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא[259], הָוָה יָתִיב[260] וְגָרִים[261] כּוּלֵּיהּ יוֹמָא[262]. הַהוּא יוֹמָא[263] דְּבָעֵי לְמֵינַח נַפְשֵׁיהּ[264], קָם מַלְאַךְ־הַמָּוֶת קַמֵּיהּ[265], וְלָא יָכִיל לֵיהּ[266], דְּלָא הָוָה פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא[267]. אָמַר[268]: מָה אַעֲבִיד לֵיהּ[269]? הָוָה לֵיהּ[270] בּוּסְתְּנָא[271] אַחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ[272], אָתָא[273] מַלְאַךְ הַמָּוֶת, [סָלִיק[274]] וּבְחִישׁ[275] בְּאִילָנֵי[276], נָפַק[277] לְמִיחֲזֵי[278], הָוָה סָלִיק בְּדַרְגָּא[279], אִיפְּחִית[280] דַּרְגָּא[281] מִתּוּתֵיהּ[282], אִישְׁתִּיק[283] וְנָח נַפְשֵׁיהּ[284].

רש״י

ודקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת. לאו לענין חשיבותא אמרה אלא לענין הלכות שבת ויו״ט: **קצי.** העתידות לבא עלי [ל״א קצי מנין שנותי. מדת ימי באיזה יום בשנה לדעת מנין ימי שאני מתקיים בשנה אחרונה]: **מדת ימי.** כמה ימי חיי: **מה חדל אני.** באיזה יום אני חדל ובטל מן העולם: **אמות באחד בשבת.** שיוכלו להתעסק בי ובהספדי: **כי טוב יום בחצריך.** כלומר כבר אמרת לפני טוב יום שאתה עומד בחצרי ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד [להקריב] בנך שלמה כדכתיב (מ״א ג׳) אלף עולות יעלה שלמה וגו׳: **כל יומא דשבתא.** של כל שבתות השנה: **הוה יתיב וגרים.** שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרי׳ בסוטה (דף בא׳): **סליק בחיש באילנא.** מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה:

מתוך שיעורים באגדות חז״ל

237) שֶׁאָמַר: 238) בַּאֲר רַבִּי תַּנְחוּם שֶׁדְּבָרִים אֵלֶּה הֵם. 239) שֶׁ 240) בְּשֵׁם. 241 כָּךְ בַּאֲר רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם רַב: 242) מַה כַּוָּנַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּאָמְרוֹ: 243) מַהוּ הַסּוֹף הֶעָתִיד לָבוֹא עָלַי? 244) כַּמָּה יִהְיוּ יְמֵי חַיַּי? 245) בְּאֵיזֶה יוֹם אֲנִי חָדֵל וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם? 246 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דַּע לְךָ. 247) לְאָדָם אֶת. 248) הִמְשִׁיךְ דָּוִד הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לָדַעַת: 249) ", כְּלוֹמַר: בְּאֵיזוֹ תְּקוּפָה בַּשָּׁנָה אָמוּת? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 250) אֶת 251) הִמְשִׁיךְ דָּוִד וּבִקֵּשׁ: 252) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד. 253) אָמַר לוֹ דָּוִד הַמֶּלֶךְ. 254) בְּיוֹם רִאשׁוֹן. 255) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד. 256) אִי־אֶפְשָׁר שֶׁבֵּן יִהְיֶה מֶלֶךְ בְּחַיֵּי אָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁ 257) כְּעֹבִי חוּט שְׂעָרָה. אָמַר לוֹ דָּוִד לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 258) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד. 259) בְּכָל יוֹם הַשַּׁבָּת. 260) הוּא יָשַׁב. 261) וְלָמַד תּוֹרָה. 262) בְּכָל יוֹם הַשַּׁבָּת. 263) הַיּוֹם הַהוּא 264) שֶׁצָּרִיךְ הָיָה לָמוּת. 265) עָמַד מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְפָנָיו וְנִסָּה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. 266) לֹא יָכוֹל הָיָה לִטּוֹל נִשְׁמָתוֹ, 267) כִּי פִּיו לֹא פָּסַק מִלִּגְרֹס בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. 268) מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּלִבּוֹ: 269) מָה אֶעֱשֶׂה לוֹ? אֵיזֶה תַּחְבֻּלָה אֶעֱשֶׂה כְּדֵי לְהַפְסִיקוֹ מִלִּמּוּדוֹ? 270) הָיָה לוֹ לְדָוִד. 271) בֶּסְתָּן וּפַרְדֵּס שֶׁל פֵּרוֹת 272) מֵאַחוֹרֵי בֵּיתוֹ. 273) בָּא. 274) עָלָה. 275) וְנִעֲנַע. 276) הַבֶּסְתָּן, כְּדֵי לִמְשֹׁךְ אֶת תְּשׂוּמַת לִבּוֹ שֶׁל דָּוִד, וּלְבַטֵּל אוֹתוֹ לְרֶגַע קָט מֵהַתּוֹרָה. 277) יָצָא דָּוִד 278) לִרְאוֹת מַה קּוֹרֶה שָׁם. 279) הוּא עָלָה בְּמַדְרֵגוֹת, 280) נִשְׁבְּרָה. 281) מַדְרֵגָה. 282) מִתַּחְתָּיו, 283) הִשְׁתַּתֵּק דָּוִד מִלִּמּוּדוֹ, 284) שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ.

אַמָּה אֶל הַכִּתֵּף' (שמות לח יד), כלומר אצל הפתח היו הקלעים בגובה חמש עשרה אמה, והוא הדין לכל שאר החצר, **וְאִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו מה שכתוב (שמות כז יח) שהיה גובה קלעי החצר **'חָמֵשׁ אַמּוֹת'**, שיעור זה הוא מה שהגביהו הקלעים **מִשֶּׁפַת מִזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו מה שכתוב לגבי המזבח (שמות כז א) **'וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ'**, והלא גובהו היה עשר אמות, אלא היינו **מִשֶּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה** – מהמקום שמתחיל הסובב עד גג המזבח [בלי הקרנות].

ומאחר שכל דברי רבי יוסי הם משום שדרש את הגזירה שוה 'רבוע רבוע' לגבי גובה המזבח, על כן מסיימת הגמרא ומביאה את דעת רבי יהודה. **וְרַבִּי יְהוּדָה, כִּי גָּמִיר גְּזֵירָה שָׁוָה** 'רבוע רבוע', **בְּרֵחְבָּהּ הוּא דְּגָמִיר** – לענין רוחב המזבח למד אותה, כמו ששנינו בברייתא שהביאה הגמרא לעיל (נט:).

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי יְהוּדָה, הָא קָא מִיתְחֲזֵי כֹּהֵן** – הרי נראה הכהן בשעת העבודה, שהרי הקלעים עודפים על גובה המזבח רק שתי אמות, ואילו גובה אדם ממוצע הוא שלש אמות, ואין זה מכבוד העבודה שאינה נעשית בצניעות. מתרצת הגמרא: **נָהֵי דִּכֹהֵן מִיתְחֲזֵי** – אמנם נראה ראשו של הכהן, אבל **הַעֲבוֹדָה דִּבְרָדוֹ לָא מִיתְחֲזֵי** – אינה נראית.

לאחר שהגמרא ביארה את מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, חוזרת הגמרא לבאר כיצד יפרשו את הפסוק האמור אצל שלמה ביום חנוכת המקדש (מלכים א' ח סד) 'בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית ה' וגו', כִּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטֹן מֵהָכִיל אֶת הָעֹלָה' וגו'. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שאכן לא היה מקום על מזבח האבנים לכל הקרבנות שהקריב שלמה באותו היום, **הַיְינוּ דִּכְתִיב 'קִדַּשׁ'** – מובן מה שכתוב ששלמה קידש את חצר העזרה כדי שאפשר יהיה להקריב עליה, **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי** שסובר שהיה מקום במזבח האבנים להרבה יותר קרבנות, **מַאי 'קִדַּשׁ'** – מהו שכתוב שקידש את תוך החצר, לשם מה קידשה. מתרצת הגמרא: **לְהַעֲמִיד בָּהּ מִזְבֵּחַ** – שקידש את החצר לשם 'עזרה' שתהיה ראויה לבנות עליה את המזבח.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי** שמפרש שמה שכתוב 'קטן מהכיל' אין הכוונה על מזבח האבנים שבנה שלמה, אלא על מזבח הנחושת שעשה משה, **הַיְינוּ דִּכְתִיב 'קָטֹן'** על מזבח הנחושת, **אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה** שפירש כוונת הפסוק שקידש את כל הרצפה משום שהמזבח של שלמה לא יכול להכיל את העולה, **מַאי 'קָטֹן'** – מהו שכתוב קטן על מזבח הנחושת, והלא מזבח האבנים של שלמה הוא שהיה קטן. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך מתפרש הפסוק לשיטת רבי יהודה, **מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה תַּחַת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, קָטָן הָוָה,** כלומר הכתוב מכנה את מזבח האבנים 'מזבח הנחושת', משום שהוא החליף אותו.

עולה מהסוגיא, שרבי יהודה ורבי יוסי נחלקו בארבעה דברים, ומחלוקתם נובעת מכך שנחלקו כיצד לדרוש את הגזירה שוה. מבררת הגמרא: **בְּמַאי פְּלִיגִי** – במה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, שרבי יוסי סבר שיש ללמוד את הגזירה שוה 'רבוע רבוע' ממזבח הזהב, ורבי יהודה סבר שיש ללמוד מהמזבח של יחזקאל. משיבה הגמרא: **מַר סָבַר** – רבי יהודה סבר **דָּנִין חוּץ מֵחוּץ** – למדים דינים למזבח הנחושת שעמד מחוץ להיכל, ממזבח שהתנבא עליו יחזקאל שגם הוא עמד מחוץ להיכל, **וְאֵין דָּנִין חוּץ מִפְּנִים** – אין למדים למזבח הנחושת שמחוץ להיכל, ממזבח הזהב שבתוך ההיכל. **וּמַר סָבַר** – ורבי יוסי סבר **דָּנִין כְּלִי מִכְּלִי,** ומזבח הנחושת של משה ומזבח הזהב, שניהם היו כלים ואפשר לדון מזה לזה, **וְאֵין דָּנִין כְּלִי מִבְּנִין** – אין ללמוד למזבח הנחושת שהיה כלי, מהמזבח שמוזכר ביחזקאל שהוא בנוי בקרקע ואינו כלי.

עתה הגמרא שבה ומביאה את דברי רבא שהוזכרו לעיל (נט.): **אָמַר רָבָא,** אף שלדעת רבי יהודה שלמה המלך קידש את הרצפה בקדושת מזבח להקריב עליה, **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בַּדָּמִים,** שצריך ליתנם דווקא על גבי המזבח, ואין ליתנם על רצפת העזרה.

מביא רבא ראיה לדבריו מברייתא: **דְּתַנְיָא,** לגבי קרבן פסח, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כּוֹס אֶחָד הָיָה** אחד הכהנים **מְמַלֵּא** לאחר שחיטת כל הקרבנות, **מִדַּם הַתַּעֲרוֹבוֹת** – מהדם שברצפת העזרה שמעורב בו מדם כל הקרבנות, **וְשׁוֹפְכוֹ עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ** כדינו, כדי **שֶׁאִם יִשָּׁפֵךְ דָּמוֹ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, נִמְצָא זֶה מַכְשִׁירוֹ.** כלומר, מתוך ריבוי הקרבנות, הכהנים היו צריכים לעבוד במהירות ויתכן שישפך הדם של אחד הקרבנות, וקרבן שלא נזרק מדמו על המזבח, פסול, לכן לאחר שחיטת כולם לקח דם מהרצפה, ושפך ממנו על המזבח, כדי לצאת מהספק שמא אחד הקרבנות פסול. מסיים רבא את הראיה: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר רַבִּי יְהוּדָה כּוּלָּהּ עֲזָרָה מִיקַּדְּשָׁא** – שכל רצפת העזרה קדושה בקדושת מזבח אפילו לענין זריקת דמים, אם כן מדוע צריך לעשות תיקון זה, והרי גם אם נשפך דם אחד הקרבנות על הרצפה, **הָא אִיתְּעֲבִידָא לֵיהּ מִצְוָותֵיהּ** – הרי בכך התקיימה מצותו להישפך על המזבח, שהרי כל הרצפה דינה כמזבח. אלא על כרחך גם רבי יהודה מודה שלענין דין זריקת דמים, צריך דווקא מזבח ולא מועיל לזרוק את הדם על הריצפה.

מקשה הגמרא על ההוכחה של רבא: **וְדִלְמָא** – ושמא רצפת העזרה ראויה לזריקת דמים, ומה שהצריך רבי יהודה תיקון זה בקרבן פסח, הוא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר שְׁפִיכָה מִכֹּחַ הָאָדָם בְּעֵינַן** [–צריך], וכיון שהחשש הוא שמא ישפך הדם בטעות, נמצא שלא מתקיימת בכך מצות השפיכה. מתרצת הגמרא: לא יתכן לומר כן, משום **שֶׁאִם כֵּן נִשְׁקְלֵיהּ** – שיקח דם מהרצפה, **וְנִשְׁפֵּיךְ לֵיהּ אַדּוּכְתֵּיהּ** – וישפוך אותו באותו מקום על הרצפה, ובכך יקיים שפיכה 'מכח אדם' על הרצפה שהיא קדושה בקדושת מזבח, ומדוע אמר רבי יהודה 'ושופכו על גבי המזבח'. אלא בהכרח שלענין דין שפיכת הדם מודה שאין לרצפת העזרה דין מזבח.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְדִלְמָא** – ושמא רבי יהודה אמר לשפוך על המזבח ולא במקומו על הרצפה, **מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר,** וכאשר יש לו אפשרות לזרוק במקומו על הרצפה או לזרוק על המזבח, בודאי המצוה המובחרת היא לזרוק על המזבח.

הגמרא לעיל (נט.) הביאה שאין לשחוט קדשים בזמן שהמזבח פגום. הגמרא מוסיפה שגם אכילת קדשים אסורה בזמן שהמזבח פגום: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם אֵין אוֹכְלִין בְּגִינוֹ** [–מחמתו] **שְׁיָרֵי מִנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי מנחה (ויקרא י יב) 'קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי ה' **וְאֹכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ',** ויש להקשות, **וְכִי אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲכָלוּהָ** – וכי מצוה לאכלה דווקא סמוך למזבח [כמשמעות תיבת 'אצל'] והלא נאכלת בכל העזרה, **אֶלָּא** על כרחך תיבת 'אצלו' מתפרשת כמו 'בגינו', דהיינו שאכילת המנחה תלויה במזבח, והפסוק בא לומר שמנחה נאכלת רק **בִּזְמַן שֶׁהוּא** [–המזבח] **שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר.**

הגמרא מבררת מנין נלמדים שאר הקדשים: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו מקור **לִשְׁיָרֵי מִנְחָה,** שאר **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְנָלָן** – מנין לנו שאינם נאכלים בזמן שהמזבח פגום. משיבה הגמרא: **(תלמוד לומר קדש קדשים) [אָתְיָא 'קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים'],** כלומר למדים גזירה שוה ממנחה שנאמר בה (שם) 'כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא', לשאר הקדשים שגם בהם נאמר 'קדש'. ממשיכה הגמרא לברר: **קָדָשִׁים קַלִּים מְנַיִן** שאינם נאכלים בזמן שהמזבח פגום. **אָמַר אַבָּיֵי, אָתְיָא** – דין זה נלמד **מִדְּקָדָשָׁא דְּרַבִּי יוֹסֵי.** מביאה הגמרא את דרשת רבי יוסי: **דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם** [–בשם]

רש"י

אמה אל הכתף. אצל השער וקס"ד בגובהה קאמר וה"ה לכל החצר: **משפת מזבח ולמעלה.** למעלה מן המזבח היה גובהן ה' אמות: **משפת סובב ולמעלה.** עד מקום הקרנות ולמטה הימנו ו' אמות וגובה הקרן אמה: **וי' יהודה.** אומר דברים ככתבן כי גמיר ג"ש דרבוע רבוע ברחבה דגמיר למימר דמאמצעיתו מודד וממזבח דיחזקאל וכדלעיל: **ולרבי יהודה.** נהי נמי דדברים ככתבן הא קא מיתחזי כהן דהא גובהו שלש וקלעים אינן אלא חמש והוא עצמו ג' אמות נמצא ראשו למעלה מן הקלעים: **בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב קידש.** המלך את [תוך החצר] וגו' שהוצרכה כל הרצפה לקדשה לשם מזבח וקדושתה בשירי מנחה ובשיר כדאמרי' בשבועות (דף יד.): **מאי קידש.** את תוך החצר: **ומשני** קדשו לשם עזרה להעמיד בו מזבח אבנים: **בשלמא לר' יוסי.** דאמר של שלמה גדול ושל משה קטן: **היינו דכתיב קטן.** אמזבח הנחשת והכי קאמר העמיד מזבח אבנים כי מזבח הנחשת קטן: **אלא לרבי יהודה.** דאמר בולה רצפה קידש דמזבח שלמה לא יכול להכיל העולה: **מאי קטן.** דכתיב אמזבח הנחשת הא דשלמה גופיה קטן דוה: **הכי קאמר כו'.** ומשום דקאי במקום מזבח הנחשת וחילופו הוא קרי ליה מזבח הנחשת ובדברי הימים (ב ד) קרי ליה הכי בהדיא ויעש (המלך) מזבח נחשת כ' אמה ארכו וכ' אמה רחבו ואמקום המערכה קאי: **במאי קמיפלגי.** ר' יוסי דגמיר רבוע רבוע ממזבח הזהב ורבי יהודה דגמיר לה משל יחזקאל: **כלי מכלי.** מזבח הנחשת והזהב כלים הם: **מודה ר' יהודה בדמים.** דאע"ג דאמר רבי יהודה כל העזרה מקודשת הני מילי להקטיר חלבים אבל לזריקת דמים לא: **מדם התערובת.** של פסחים מעל הרצפה: **בגינו.** בשבילו: **וכי אצל המזבח אכלוה.** והלא כל העזרה כשרה לכך דכתיב במנחה מצות תאכל במקום קדוש (ויקרא ו): **קדש קדשים.** בג"ש דקדש קדשים ילפי מהדדי: **משום**

ג'

אַמָּה אֶל הַכָּתֵף', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'חָמֵשׁ אַמּוֹת', מִשֶּׁפַת מִזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ', מִשֶּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, כִּי גָּמִיר גְּזֵירָה שָׁוָה, בְּרָחְבָּהּ הוּא דְּגָמִיר. וּלְרַבִּי יְהוּדָה, הָא קָא מִיתְחֲזֵי כֹּהֵן. נְהִי דִּכְתִיב מִיתְחֲזֵי, עֲבוֹדָה דִּבְיָדוֹ לֹא מִיתְחֲזֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'קִידַּשׁ'. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, מַאי קִידַּשׁ. לְהַעֲמִיד בָּהּ מִזְבֵּחַ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'קָטוֹן'. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, מַאי 'קָטוֹן'. הָכִי קָאָמַר, מִזְבֵּח אֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה תַּחַת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, קָטָן הָוָה. בְּמַאי פְּלִיגִי, מַר סָבַר, דָּנִין חוּץ מִחוּץ, וְאֵין דָּנִין חוּץ מִפְּנִים. וּמַר סָבַר, דָּנִין כְּלִי מִכְּלִי, וְאֵין דָּנִין כְּלִי מִבְּנָיָן. אָמַר רָבָא, מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בַּדָּמִים. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כּוֹס אֶחָד הָיָה מְמַלֵּא מִדַּם הַתַּעֲרוֹבוֹת, וְשׁוֹפְכוֹ עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ, שֶׁאִם יִשָּׁפֵךְ דָּמוֹ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, נִמְצָא זֶה מַכְשִׁירוֹ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, סָבַר רַבִּי יְהוּדָה, כּוּלָּהּ עֲזָרָה מִיקַּדְּשָׁא, הָא אִיתְעֲבִידָא לֵיהּ מִצְוָותֵיהּ. וְדִלְמָא, מִשּׁוּם דְּקָסָבַר, שְׁפִיכָה מִכֹּחַ הָאָדָם בָּעֵינַן. אִם כֵּן, נִשְׁקְלֵיהּ וְנִשְׁפּוֹךְ לֵיהּ אַדּוּכְתֵּיהּ. וְדִלְמָא, מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן מְצָוָה מִן הַמּוּבְחָר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם, אֵין אוֹכְלִין בְּגִינוֹ שִׁירֵי מִנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ'. וְכִי אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲכָלוּהָ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. אַשְׁכְּחָן, שִׁירֵי מִנְחָה. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, מְנָלָן. (תלמוד לומר קדש קדשים) [אָתְיָא, 'קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ']. קָדָשִׁים קַלִּים, מִנַּיִן. אָמַר אַבַּיֵי, אָתְיָא מִדְּרָשָׁא דְּרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם

שלשה

עשרים אמה ובשמעתא קמייתא דעירובין (דף ב:) קשה טפי דפריך בין לרבנן בין לר' יהודה לילפו מפתח שער החצר ופי' שם בקונטרס שני לשונות ופי' בלשון שני דפריך שיחשב פתח ברחב עשרים ומשני פתח שער החצר איקרי פתח סתמא לא איקרי ואיבעית אימא כי כתיב חמש עשרה בגובהה כתיב והכתיב וקומה ה' אמות ההוא משפת מזבח ולמעלה ופי' שם בקונטרס דהיינו כר' יוסי דשמעתין חו היא תימה דלא מצינן למימר חמש עשרה אמה בגובה כתיב אלא ברחבה כדפרישית ועוד קשה דאי מרחבה פריך התם הוה ליה למימר הכי אלא הא דתנן הרחב מעשר אמות ימעט נילף מפתח שער החצר כיון דעד השתא איירי בגובהה ועוד לר' יהודה אמאי הוצרך להקשות מפתח החצר פתח אולם דקאי ביה הוה ליה לאקשויי ועוד מאי קושיא מפתח החצר התנן יש לו צורת הפתח א"צ למעט וחצר צורת הפתח הוה ליה שהיו העמודים משני צדדים וכלונסות על גביהן שהקלעים תלויין בהן[א] ומיהו בסמוך (קשה) כי פריך ור' יהודה מפתחו של אולם גמר והתנן וכו' לא משני שאני פתחו של אולם דה"ל צורת הפתח [ובע"ב צ"ל] דכיון דאליבא דרב קיימא לא משני הכי דאיהו תני במתני' צריך למעט כדאמר התם ומהאי טעמא פריך [שפיר] השתא ועוד דשער חצר לא ה"ל צורת הפתח שהכלונסות היו על הווין שקבועין בעמודין מבחוץ ואמרינן התם בפ"ק (דף יא.) צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום ומפרש רבינו דמגובהה פריך התם דלא יחשב פתח ביתר מה' אמות ומסתברא היא לן טפי למילף מפתח החצר ממאי דנילף מפתח ההיכל דפתח המשכן על כרחין שלא כדין איקרי פתח אהל מועד וחידוש הוא דלא הוו ליה גיפופי שהיה פרוץ לפניו במלואו הלכך פתח ההיכל שהיה במקומו דלמא שלא כדין נמי איקרי פתח ובתר הכי גרס איבעית אימא קלעים ט"ו אמה וכי כתיב וקומה ברוחב ה' אמות משפת קלעים ולמעלה וההיא שינויא כרבי יוסי דהכא ול"ג ט"ו אמה בגובהה הוא דכתיב וגם לא גרס אל הכתף דלא קאי אחמש עשרה דכתיב בקרא דההוא לא מיתוקמא אלא ברחבה אלא פירוש הוא כלומר הקלעים היו גבוהין חמש עשרה שלא יראו

תוספות

עבודה שבידו כרבי יוסי דאמר מזבח י' אמות והאי דכתיב בקלעים וקומה ה' אמות ודאי משפת מזבח ולמעלה והאי קרא דמייתי וקומה ברוחב ה' אמות (היינו) להוכיח גובה פתח כ' אמה היינו ההוא דכתיב גבי מסך בסוף ויקהל ומפרש דמשפת קלעים ולמעלה קאמר שהקלעים היו גבוהין סביב החצר צפון ודרום ומערב וכן לצד המזרח [שכמו] שהקלעים היו ט"ו רוחב מימין הפתח וכן משמאל הפתח כמו כן היו גבוהין ט"ו אמה ועל מסך הפתח כתיב רוחב כ' אמה וקומה ה' אמות ברוחב לענמת קלעי החצר פירוש שהמסך כל רוחב כ' היה גבוה ה' אמות משאר קלעי החצר אשתכח המסך גבוה כ' חו היא אמת גובהו של פתח וההיא שינויא בתרא ליתיה אלא לרבנן דהא לרבי יהודה לא מתוקם כלל ואע"ג דקאי התם לשנויי לרבנן ולרבי יהודה שינויא קמא יתיישב לרבי יהודה דשנינן פתח סתמא לא איקרי דהכי נמי לא מיתוקם ההוא שינויא כרבי יוסי דהכא אלא כרבי יהודה דפליג עליה והכא בשמעתין גרסי' מה משכן י' אמות אף מזבח י' אמות קלעים ט"ו ולא גרסינן נמי אל הכתף דלאו קרא מייתי ובברייתא דמלאכת המשכן לא גרסינן כלל קלעים ט"ו במילתא דר' יוסי ופירושא בעלמא הוא כלומר הקלעים היו גבוהין ט"ו אמה שלא יראה כהן ועבודה בידו ומה ת"ל ה' אמות משפת מזבח כו' ור"ת מפרש בספר הישר דלשמואל עצמו פריך נילף מפתח שער החצר מנא ליה דרשחטו פתח אהל מועד אפתח היכל קאי ואי אפשר לומר כן כלל כדמוכחי כמה קראי בפרשת אלה פקודי ובשאר מקומות וקצת קשה לפירוש ר"ת דפריך מגובה חמש דמאי משני פתח שער איקרי פתח סתמא לא איקרי כיון דנקרא שער כ"ש דאיקרי פתח דפתח קטן משער עוד נילף מפתח עזרה שנקרא פתח (ביחזקאל מא) והיה גובהו עשרים: **הכי** קאמר מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת. תימה דבפ' במה בהמה (שבת דף נה.) אמרינן ויעמוד אצל מזבח הנחשת מזבח הנחשת מי הוה אמר להן הקב"ה התחילו ממקום שאומרים שירה לפני בכלי נחשת ואמאי לא אמר כי הכא וי"ל דהתם מה לו להזכיר מזבח הנחשת כלל: **מודה** רבי יהודה בדמים. תימה מאי קס"ד מעיקרא והא קרן ורבוע יסוד מעבבין: **קדשים** קלים מנין. תימה דלא יליף מהיקשא מזאת התורה: **אתיא** מדרשא דרבי יוסי. תימה ל"ל ג"ש דקדש קדשים ועוד [קדשים קלים] גופה נילף ממעשר וכי תימא מה למעשר שכן טעון וידוי וכסף וצורה בכור יוכיח ועוד דבהאי קרא דמייתי דמקיש מעשר לבכור נמי כתיב חטאת ואשם דתניא בספרי פרשת ראה אנכי בקרכם וצאנכם אלו חטאות ואשמות וכן בקרא דלא תוכל לאכול בשעריך דריש פרק בתרא דמכות (דף יז.) בקרך וצאנך אלו חטאות ואשמות:

תוספות

מאי קסבר האי תנא. דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר אי קסבר קדשה לעתיד לבא בקדושת הארץ וקמבעיא ליה אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי יקרב ויאכל דמאן דאית ליה קדשה קסבר דמקריבין אע"פ שאין בית דראיתא פ"ק דמגילה (דף י.) ואי קסבר לא קדשה דבטלה קדושת הארץ ומבעיא ליה במעשר משום דאינו צריך לבית ומיתאכיל בירושלים אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי תיבעי היכא דהוי כעין מעשר כגון בכי ה"ג שאינו צריך לבית שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו ומסיק דקסבר לא קידשה והא דפשיטא ליה בבכור משום דאיתקש בשרו לדמו ולא אכיל בשר אלא בשעה הראויה לזריקת דם ולא משנהרס זו היא גירסת הקונטרס ופירושו ואם תאמר אי קסבר לא קדשה היכי משכחת מעשר שני דאורייתא כיון דבטלה קדושת הארץ וי"ל דאי קסבר לא קידשה מוקמינן ליה למעשר שגדל בפני הבית כמו שפירש בקונטרס [גבי] בכור שקרבו דמו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים א"נ אפי' קסבר לא קדשה הני מילי קדושת הבית אבל קדושת הארץ לא בטלה ונתחייבו בתרומות ומעשרות כדאשכחנא (לקמן דף קיב:) כשחרב שילה שבטלה קדושת הבית ולא בטלה קדושת הארץ וא"ת כיון דלא קידשה והותרו הבמות יהא נאכלך בכל ערי ישראל ולספרים דגרס' לקמן בפ' בתרא (דף קיב:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות מעשר נאכל בכל ערי ישראל וי"ל דלפי אותה גירסא לא מתוקם הכא אלא במעשר שגדל לפני הבית והחזקק להבאת מקום ואינו נאכל בכל ערי ישראל וקשה לפירוש הקונטרס מאי דוחקיה דרבינא לומר לא קדשה ופליג אבוליה הש"ס דקים לן ירושלים אין אחריה היתר כדתנן בפרק בתרא (גם זה שם) לימא דלעולם קסבר קדשה ובכור שנזרק דמו ונפגם המזבח דאין בשרו נאכל בפגימת המזבח ומיהו מצי למימר דלישנא דברייתא קשיתיה דקתני מה בכור אינו אלא בפני הבית דמשמע בית ממש צריך ואי קדשה למה לי בית הלא מקריבין אע"פ שאין בית ואין צריך רק מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אבל ה"ה דלעולם מצי סבר קדשה דכיון דנזרק דמו ואח"כ חרב אין אוכלין בשרו משום דאיתקש לדמו מיהו האי בפני הבית היינו בפני מזבח ולאו בית ממש קאמר אבל קשה מאי קאמר אפילו בכור נמי תיבעי ולא תבעי מעשר אדרבה כיון דלא קדשה פשיטא לא קרינא ביה לפני ה' דמחיצה לאכול דאורייתא ועוד דבכור פשיטא דמסיל ביוצא כשחרב הבית ונפלו מחיצות כיון דלא קדשה ומה צריך כלל היקישא דבשר ודם וכי תימא כשחרב הבית ונהרס המזבח אבל חומות ירושלים קיימת ולא בטלה קדושתה לענין קדשים קלים ומעשר שני זהו תימה לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא לכך נראה כמו גירסת הספרים אי קסבר קדשה אפילו בכור נמי ואי קסבר לא קדשה אפילו מעשר נמי אמר רבינא לעולם קסבר קדשה וכו' והכי פריך אפילו בכור נמי משכחת לה בלא חומות ירושלים ובלא חומות עזרה כמו שפירש בקונטרס דמקריבים אע"פ שאין בית כלומר יבנה המזבח ויזרוק הדם ויאכל הבשר אבל בלא מזבח פשיטא ליה דאינו יכול להקריב כדאמרי' לעיל (דף נט.) מודה רב בדמים אע"פ שהבית קיים וכל שכן בזמן הזה ואי קסבר לא קדשה קדושת הבית לבנו המזבח וכל שכן קדושת ירושלים אבל קדושת הארץ קיימת להתחייב בתרומה ומעשר כמו בנוב וגבעון אפילו מעשר יהא פסול פשיטא דאין לו היתר בירושלים ולא גרסינן לקמן פ' בתרא (דף קיב:) מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל ואי גרסינן ליה צריך לומר דהכי פריך אפילו מעשר שני יהא פשיטא דאין חייב להעלותו ואמאי קאמרת יכול יעלה אדם דמשמע

רש"י

שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלֶנּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה. וְדִין הוּא, בְּכוֹר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם. מַה בְּכוֹר, אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר, אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. מַה לְּבְכוֹר, שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, בִּכּוּרִים יוֹכִיחוּ. מַה לְּבִכּוּרִים, שֶׁכֵּן טְעוּנִין הַנָּחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עוֹלוֹתֵיכֶם' וְגוֹ', מַקִּישׁ מַעֲשֵׂר לְבְכוֹר, מַה בְּכוֹר, אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אַף מַעֲשֵׂר, אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְנֵיהְדַּר דִּינָא, וְנֵיתֵי בַּמֶּה הַצַּד. מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד מִזְבֵּחַ. מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר, קָדוֹשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי. וְאִי קָסָבַר, לֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי תִּיבְּעֵי. אָמַר רַבִינָא, לְעוֹלָם קָסָבַר, לֹא קִידְּשָׁה. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בִּבְכוֹר שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ קוֹדֶם חוּרְבַּן הַבַּיִת, וְחָרַב הַבַּיִת, וַעֲדַיִין בְּשָׂרוֹ קַיָּם, וְאִיתְּקֵשׁ בְּשָׂרוֹ לְדָמוֹ, מַה דָּמוֹ בְּמִזְבֵּחַ, אַף בְּשָׂרוֹ בְּמִזְבֵּחַ. וְאָתֵי מַעֲשֵׂר, וְיָלִיף מִבְּכוֹר. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. מַעֲשֵׂר דָּגָן, חוּלִּין הוּא. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר, בָּתַר לָמֵד אַזְלִינַן. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, בָּתַר מְלַמֵּד אַזְלִינַן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. דָּם וּבָשָׂר, חָדָא מִילְּתָא הִיא. כִּי סְלִיק רָבִין, אַמְרָה לִשְׁמַעְתָּא דְּרַבִּי יִרְמְיָה. אָמַר, בַּבְלָאֵי טַפְּשָׁאֵי, אַמְטוּל דְּיָתְבִי בְּאַרְעָא חֲשׁוֹכָא, אָמְרִי שְׁמַעְתָּא דְּמַחֲשְׁכָא. לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ, הָא דְּתַנְיָא, בִּשְׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת, קָדָשִׁים נִפְסָלִין וְזָבִים וּמְצוֹרָעִים מִשְׁתַּלְּחִים חוּץ לַמַּחֲנֶה. וְתַנְיָא אִידָּךְ, בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים. מַאי לָאו, הָא בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הָא בְּקָדָשִׁים קַלִּים. אָמַר רַבִינָא, אִידִּי וְאִידִּי, בְּקָדָשִׁים קַלִּים. וְלֹא קַשְׁיָא,

הא

ג' זקנים. דבר אחד מפי כל זקן וזקן: **ר' ישמעאל אומר כו'.** זו היא אחת מהן: **יכול יעלה אדם מעשר שני.** דקסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה וקאמר יכול יאכלנו עכשיו בירושלים בלא פדיון: **ת"ל וכו'.** ולקמיה פריך מאי שנא בכור דפשיטא ליה ומאי שנא מעשר דמיבעיא ליה: **שכן טעון מתן דמים.** הלכך צריך בית ומזבח: **בכורים יוכיחו.** שאין טעונין מתן דמים וצריכין בית כדכתיב לפני מזבח (דברים כו): **שכן טעון הנחה.** הלכך בעו בית דהוזקקו למזבח לכך: **ת"ל כו'.** ולקמיה פריך וליהדר דינא וליתי במה הצד: **צד מזבח.** זה למתן דמים ואלו להנחה: **מאי קסבר.** האי תנא דפשיט ליה בכור ממעשר: **אי קסבר קדושה ראשונה של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.** כי היכי דס"ל בקדושת הארץ וקמיבעיי ליה מי קרינא ביה לפני אלהיך או לא וקפשיט מעשר מבכור: **אפילו בכור נמי.** אפילו בכור יקריב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא אית ליה שמקריבין אע"פ שאין בית כדאמרינן במגילה (דף י.): ה"ג **ואי קסבר לא קדשה** אפי' בכור נמי תיבעי. ואי קסבר קדושת בית בטלה לה ומיבעי לה במעשר הואיל ואינו צריך לבית מי מיתאכיל בירושלים ולפני ה' קרינא ביה או לא: **אפילו בכור כה"ג נמי תיבעי ליה.** כגון שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו: **אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה.** והכא דקפשיט ליה מעשר מבכור בבכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר קפשיט ליה דפשיטא ליה גביה דלא מיתכיל: **דאיתקש בשרו לדמו.** ואת דמם תזרק ואת חלבם תקטיר ובשרם יהיה לך (במדבר יח) ויליף מיניה בשעה שאתה ראוי לזרוק את הדם אתה אוכל את הבשר ולא אחר שנהרס המזבח: **וכי.** בשר הלמד בהיקש מן הדם חוזר ומלמד בהיקש על המעשר: **לשמעתא.** הא דאביי דאמר קדשים קלים נפסלין בפגימת המזבח ומייתי לה מדרשא דרבי יוסי: **בשעת סילוק המסעות.** כשמורידין את המשכן ומסלקין את המזבחות בעת המסעות במדבר: **קדשים נפסלים.** בשר קדשי קדשים וקא סלקא דעתך מפני סילוק המזבח הוא מדקתני וזבין ומצורעין משתלחין שאין מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב למחנה לוים נושאי הארון כדאמרינן לקמן (דף סא:) אע"פ שנסע אהל מועד הוא אלמא נפסלין דקאמר לאו משום דמיפסלי ביוצא הוא דהא אהל מועד חשיב ליה: ; ותניא אידך גריס: **בשני מקומות נאכלין.** חד במקומן במחנות האמורות בהן כשהמשכן במקומו וחד בכל מקום שיהא שם דרך הליכתן משנסעו וקשיין אהדדי: **מאי לאו.** קמייתא בקדשי קדשים והא בקדשים קלים: **הכי גרסינן** מאי לאו הא בקדשי קדשים הא בקדשים קלים: **אידי ואידי קדשים קלים ולא קשיא.** קמייתא

ר'

שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים [דבר אחד מכל זקן], **וְזֶה אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלֶנּוּ שָׁם** בלא פדיון אף **בַּזְּמַן הַזֶּה, וְדִין הוּא** – יש ללמוד 'מה מצינו' מבכור בהמה טהורה ולאסור זאת, שכן **בְּכוֹר טָעוּן הַבָּאַת מָקוֹם** – להביאו לירושלים, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הַבָּאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר אֵינוֹ** נאכל **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ** נאכל **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.** ואין לפרוך **מַה לְּבְכוֹר שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ,** ולכן הדין נותן שיאכל רק בפני הבית והמזבח, משום **שִׁבְכוּרִים יוֹכִיחוּ,** שכן גם ביכורים אינם טעונים מתן דמים ואמורים, ובכל זאת אינם נאכלים אלא בפני הבית. אך יש לפרוך, **מַה לְּבִכּוּרִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין הַנָּחָה** בעזרה לפני המזבח, ולכן צריכים בית שהרי זקוקים למזבח ואין להוכיח מהם למעשר, לכך מסיק רבי ישמעאל, שאכן דין זה אינו נלמד במה מצינו אלא נלמד בהיקש, שכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים יב ו) **'וְהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם** וגו' **וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יָדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם', מַקִּישׁ** כתוב זה **מַעֲשֵׂר לְבְכוֹר,** ויש לדרוש, **מַה בְּכוֹר אֵינוֹ** נאכל **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינוֹ** נאכל **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.**

עד כאן הם דברי רבי ישמעאל, עתה הגמרא דנה בדרשתו, ועל פי זה יבואר כיצד אביי למד מכאן שאין לאכול קדשים קלים בזמן שהמזבח פגום. מקשה הגמרא: **וְנֵיהֵדַר דִּינָא וְנֵיתֵי בַּמֶּה הַצַּד,** כלומר אין לפרוך מביכורים, שכן בכור יוכיח שאינו טעון הנחה, ומעתה נלמד מעשר שני מבכור ומביכורים ביחד, שהצד השוה שבהם שהם טעונים הבאת מקום, ואינם נאכלים אלא בזמן הבית, כך מעשר שני הטעון הבאת מקום, לא יאכל אלא בזמן הבית, ומדוע הוצרך רבי ישמעאל להיקש. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך לימוד זה, **מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁכָּהֵן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד מִזְבֵּחַ** – שבשניהם יש חובת מזבח, בכור להקרבה, וביכורים להנחה לפני המזבח, ואילו במעשר שני אין שום חובת מזבח, ולכך אין ללמוד משניהם שינהג מעשר שני דווקא בזמן הבית.

מוסיפה הגמרא לדון בדברי רבי ישמעאל. מבררת הגמרא: **מַאי קָסָבַר** – מה סבר רבי ישמעאל, שמחמת כן היה פשוט לו שבכור לא נוהג בזמן הזה, ואילו במעשר שני הסתפק. **אִי קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה** שהיתה לבית המקדש, **קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ** – לשעה שבית המקדש קיים, **וְגַם קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא** – קידשה את מקום בית המקדש לעולם ועדיין קדושה ירושלים להקריב בה כאילו בית המקדש קיים, ולגבי מעשר שני שנאמר בו 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים יד כג), הסתפק האם בזמן הזה שאין בית המקדש, נחשב לפני ה' אלהיך או לא, אם כן **אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי** – גם בכור צריך להיות נקרב ונאכל בזמן הזה, שהרי מי שסובר שקידשה לעתיד לבוא, סובר שמקריבים אף שאין בית. **וְאִי קָסָבַר לֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא,** ומסתפק במעשר, האם כיון שאינו צריך לבית המקדש, נאכל בירושלים ובכך מתקיים לפני ה', או שמא אין ירושלים בחורבנה נקראת לפני ה', אם כן **אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי תִּיבָּעֵי** – היה לו להסתפק גם בבכור, באופן שאין חסרון של מתן דמים ואמורים על גבי מזבח, כגון שנזרק דמו והוקטרו אמוריו קודם שנחרב הבית, ועדיין בשרו קיים, האם רשאים לאכלו.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא, לְעוֹלָם קָסָבַר** קדושה ראשונה **לֹא קִידְּשָׁה** לעתיד לבא, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – וכאן, בהיקש מעשר שני לבכור במה מדובר, **בְּבְכוֹר שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ קוֹדֶם חוּרְבַּן הַבַּיִת, וְחָרַב הַבַּיִת, וַעֲדַיִין בְּשָׂרוֹ קַיָּים,** ופשוט שאינו נאכל בזמן הזה משום **שֶׁאִיתְּקַשׁ בְּשָׂרוֹ** של הבכור **לְדָמוֹ,** שנאמר לגבי בכור (במדבר יח יז–יח) 'אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וגו', וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ' וגו', ודורשים, **מַה דָּמוֹ בְּמִזְבֵּחַ אַף בְּשָׂרוֹ בְּמִזְבֵּחַ,** כלומר הבשר נלמד מהדם, שרק בשעה הראויה לזריקת דם במזבח בשרו נאכל. ורק לגבי מעשר הסתפק רבי ישמעאל אם בזמן הזה נחשב לפני ה', ורצה ללמוד מעשר שני מבכור ומביכורים במה מצינו, ופרך לימוד זה, **וְהסיק שאתי מַעֲשֵׂר וְיָלִיף מִבְּכוֹר** – שבא מעשר ולמד בהיקש מבכור, מה בכור נאכל רק בזמן הבית, אף מעשר נאכל רק בזמן הבית.

ומאחר שלמדנו לגבי בכור שצריך מזבח, מבין אביי שצריך שיהיה המזבח בנוי וללא פגם, וכיון שהתחדש כן בבכור, יש ללמוד שהוא הדין בכל קדשים קלים שאין לאכלם בזמן שהמזבח פגום.

הגמרא ממשיכה לברר את דרשתו של רבי ישמעאל. מקשה הגמרא: הלא מה שבשרו של הבכור אינו נאכל, נלמד מהיקש לדמו, וכיצד יכול לחזור וללמד בהיקש למעשר שני, **וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ,** הלא הכלל הוא, שבקדשים, דבר הנלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד. מתרצת הגמרא: **מַעֲשֵׂר דָּנָן חוּלִּין הוּא** – מעשר שני אינו נחשב קדשים אלא חולין, ובחולין אין אומרים כלל זה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר בָּתַר לָמֵד אַזְלִינַן** – מובן הדבר לפי הסובר שבכלל זה הולכים אחר הנלמד, שכן כאן הנלמד הוא חולין, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בָּתַר מְלַמֵּד אַזְלִינַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר היקש זה, והלא המלמד הוא בכור, שהוא קדשים, וכיצד ילמד על מעשר שני בהיקש בעוד שהוא בעצמו נלמד בהיקש.

מתרצת הגמרא: **דָּם וּבָשָׂר חֲדָא מִילְּתָא הִיא** – דבר אחד הוא, ואין זה נחשב שהבשר נלמד בהיקש מהדם, ששוב לא יוכל ללמוד לדבר אחר.

הגמרא מביאה שרבי ירמיה חולק על אביי: **כִּי סְלִיק רָבִין** – כאשר עלה רבין לארץ ישראל, **אַמְרָה לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה** – אמר לפני רבי ירמיה שמועה זו, שאביי למד מדברי רבי יוסי שאין לאכול קדשים קלים בזמן שהמזבח פגום. **אָמַר** על כך רבי ירמיה לרבין, **בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי** – הבבליים טיפשים הם, **אַמְטוּל דְּיָתְבִי בְּאַרְעָא חֲשׁוֹכָא** – ומפני שיושבים בארץ חשוכה **אָמְרִי שְׁמַעְתָּא דְּמַחְשְׁכָא** – לכן אומרים שמועות חשוכות, כלומר דברי אביי שהיה בבבל אינם נכונים, וכפי שיבואר.

רבי ירמיה מביא שתי ברייתות סותרות, ומיישבן, ומוכיח שמותר לאכול קדשים קלים בזמן שאין מזבח, ושלא כדברי אביי. ממשיך רב ירמיה ואומר לרבין: **לֵא שְׁמִיעַ לֵהּ הָא דְּתַנְיָא** – וכי לא שמעו מה ששנינו בברייתא, **בִּשְׁעַת סִילּוּק מַסָּעוֹת,** כלומר, בשעה שהיו מפרקים את המשכן ומסלקים את המזבחות, לצורך המסעות במדבר, **קָדָשִׁים נִפְסָלִין** – בשר קדשי קדשים נפסל ונאסר באכילה, **וְזָבִים וּמְצוֹרָעִים מִשְׁתַּלְּחִים חוּץ לַמַּחֲנֶה,** כלומר, אף שפירקו את המשכן, מכל מקום נשארה קדושת המחנות. ומוכח, שהטעם לכך שבשר קדשי הקדשים נפסל, אינו מחמת שיצא חוץ למחיצתו, שהרי עדיין קדושת המחנה קיימת, אלא הטעם הוא מחמת שהמזבח נעקר.

וְתַנְיָא אִידָּךְ – ושנינו בברייתא אחרת, **בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים,** כלומר, נאמרו בדין אכילת קדשים במשכן שתי אפשרויות לגבי מקום אכילתם, האחד, שהותרו באכילה רק במקום האמור בהם, ודין זה הוא בשעה שהמשכן במקומו, והשני, שמותר לאכלם בכל מקום שהם, וזהו בשעה שנסעו, ומוכח שאין הקדשים נפסלו כשנעקר המזבח. **מַאי לָאו** – האם לא מוכרחים לומר כדי ליישב את הסתירה, **דְּהָא** – שהברייתא הראשונה עוסקת **בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים,** שנפסלים במסעות משום שנעקר המזבח, **וְהָא** – הברייתא השניה עוסקת **בְּקָדָשִׁים קַלִּים** שאינם נפסלים במסעות. ומוכח שלא כדברי אביי שאמר שגם קדשים קלים נפסלים כשאין מזבח.

הגמרא מתרצת את שיטת אביי: **אָמַר רַבִינָא, אִידִּי וְאִידִּי** [שתי הברייתות] **בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וְלֹא קַשְׁיָא,** משום שלא תנא אחד שנה את שניהם, אלא

הָא – הברייתא הראשונה, היא דברי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** וכמו שביארה הגמרא לעיל, שרבי ישמעאל לומד בבכור [שהוא קדשים קלים] שהוקש בשר לדם, ואוסר אכילתו בשעה שאין מזבח אף באופן שכבר נזרק דמו על גבי המזבח, ומכאן שכל הקדשים הקלים אינם נאכלים בשעה שאין מזבח שלם, ולכן בשעת המסעות הקדשים הקלים נפסלים. **וְהָא רַבָּנָן** – הברייתא השניה סוברת כדעת חכמים, שלשיטתם אין בבכור היקש בשרו לדמו, וממילא אין מקור לומר שקדשים קלים לא יהיו נאכלים בשעה שאין מזבח, ולכן גם בשעת המסעות אין הקדשים נפסלים. ואביי סבר כרבי ישמעאל.

תירוץ נוסף: **וְאִיבַּעְיָא אִימָא, הָא וְהָא** – זו וזו, כלומר שתי הברייתות עוסקות **בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים,** והברייתא הראשונה מירושבת, שבשעת המסעות שהמזבח אינו במקומו נפסל בשרם, וכפי שדרשה הגמרא לעיל (ס.), **וּמַאי בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת** – ומה הכוונה בברייתא השניה 'שני מקומות', אין כוונתה לומר שמותר לאכול קדשים בשעת הנסיעה כאשר המזבח ממש עקור ממקומו, אלא לעולם מדובר באופן שהמזבח עומד במקומו, ומקום אחד היינו **קוֹדֶם שֶׁיַּעֲמִידוּ לְוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן,** כלומר בשעה שהמשכן והמזבח עומדים במקומם כתיקונם,

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' א

הגמרא: **אֶלָּא אִימָא** – אמור ופרש את הברייתא כך, 'איזהו כרכוב, בין קרן לקרן, **וּמְקוֹם הֵילוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אַמָּה',** כלומר שהכרכוב היה שטח שהקיף את המערכה שבראש המזבח, והיה רוחבו שתי אמות, השטח שבין קרן לקרן שרוחבו אמה ומקום הילוך רגלי הכהנים שהיה פנימי לו ושאף הוא היה רוחבו אמה. שטח זה נקרא כרכוב [שפירושו חריץ] משום שהיה עמוק יותר משטח המערכה הפנימי, וכן היתה לו גדר נמוכה בשפת המזבח שמצידו החיצוני.

הגמרא מבארת את האמור בברייתא שמקום הכרכוב בראש המזבח. מקשה הגמרא: כיצד אמרה הברייתא שהכרכוב הוא היקף סביב המערכה שבראש המזבח, **וְהָכְתִיב** (שמות לח ד) 'וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת **תַּחַת כַּרְכֹּבוֹ מִלְּמַטָּה עַד חֶצְיוֹ',** ומוכח שהכרכוב היה בקיר המזבח, ולא בראשו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תְּרֵי הֲווּ** – שני כרכובים היו במזבח שעשה משה, **חַד** היה בקיר המזבח כמין בליטה קטנה ונעשה **לְנוֹי,** ובו נחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה אם היה כיור או היה סובב, **וְחַד** היה בראשו, ונועד **לְצורך הַכֹּהֲנִים** המהלכים בו בכדי **דְּלֵא נִשְׁתַּרְקוּ** – שלא יחליקו ויפלו, שעל ידי שהעמיקו מקום זה נמצא ששפת המזבח היא במעקה, והוא הכרכוב המוזכר בברייתא, שהיה ברוחב שתי אמות.

הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לעיל אודות המעכבים ושאינם מעכבים במזבח: שנינו בברייתא, **מִדַּת אָרְכּוֹ** של המזבח, **וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ** [–גובהו], **אֵין מְעַכְּבִין** בו, שאף אם שינה בהם כשר. אומרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי מָנִי,** מה שנאמר בברייתא שאין מידות המזבח מעכבות, **וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִפְחָתֶנּוּ** [–יעשנו קטן יותר] **מִגודל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה** רבנו, שמידות המזבח שנאמרו בתורה מעכבות שלא לפחות מזן, ודברי הברייתא שאין מעכבות היינו רק בזה שיכול הוא להוסיף עליהן כרצונו.

הגמרא מבארת כמה הן מידות המזבח שעשה משה. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא גודלו של מזבח שעשה משה, שאין לפחות הימנו, **אָמַר רַב יוֹסֵף,** גודלו היה **אַמָּה** מרובעת, דהיינו אמה על אמה. מספרת הגמרא: **מַחֲכוּ עֲלֵיהּ** – שחקו על דבריו אלו, כיצד אמר ששיעורו היה אמה על אמה, והלא נאמר בתורה (שמות כז א) 'וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים **חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רוֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ',** הרי שהיו מידות ארכו ורחבו חמש אמות על חמש אמות. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **דִּלְמָא מִקּוֹם מַעֲרָכָה קָאָמַר מַר** – שמא כוונתך היתה למקום הנותר למערכה עצמה, שהיה אמה על אמה, שכיון שהמזבח היה חמש אמות על חמש אמות, ובהיקף האמה החיצונה היו הקרנות, והיקף אמה נוספת נועד למקום הילוך רגלי הכהנים, ונמצא שנותר למקום מערכה רק שטח של אמה על אמה. **אָמַר לֵיהּ** [–אמר לו] רב יוסף לאביי, **מַר דְּגַבְרָא רַבָּה** [–שאדם גדול] **הוּא, יָדַע מַאי קָאָמִינָא** – מבין את כוונתי. **קָרֵי עֲלֵיהוּ** – קרא רב יוסף על אלו שגיחכו על דבריו וזלזלו בהם,

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' ב

רַב פָּפָא אָמַר, אין לפרש כמו רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא שההיקש בא לומר שעומד בצד המערכה וזורק, שמהיקש הכתוב למדים שזריקת הבשר למערכה היא **כִּי** [–כפי] זריקת **הַדָּם, מַה** בזריקת **הַדָּם, אֲוִיר קַרְקַע** העזרה **מַפְסִיקוֹ** [מפסיק בינו למזבח], **אַף** בזריקת **הַבָּשָׂר** למערכה צריך שיהיה **אֲוִיר קַרְקַע** העזרה **מַפְסִיקוֹ,** והדבר מתקיים רק כשהוא שהוא עומד על הכבש וזורק למזבח, ויש אויר ביניהם.

הגמרא מביאה שהיה אויר גם בין המזבח לכבשים הקטנים: **אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁנֵי כְבָשִׂים קְטַנִּים** היו **יוֹצְאִין מִן הַכֶּבֶשׁ** הגדול [שבו עולים לגג המזבח], **שֶׁבָּהֶן** היו **פּוּנִים לַיְסוֹד וְלַסּוֹבֵב,** אחד מהם יצא ממערב הכבש ופנה באלכסון לכיוון היסוד, ושימש כדי לרדת אליו מהמזבח לתת עליו את שיירי דם החטאת, והשני יצא ממזרח הכבש ופנה באלכסון לכיוון הסובב ושימש את הכהנים שעבדו על הסובב שדרך כבש זה עלו עליו, **וּכבשים** אלו היו **מוּבְדָּלִין מִן הַמִּזְבֵּחַ,** כלומר מן היסוד והסובב, כשיעור **מְלֹא נִימָא** [–כחוט השערה], ולא היו מחוברים אליהם, והוצרכו להבדלה זו, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא א ה) 'וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל **הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב',** ויש לדרוש מכך שצריך שיהיה למזבח היקף מסביבו ללא דבר נוסף, ואם היו הכבשים מחוברים למזבח ביסוד ובסובב, לא היה לו היקף סביב, ועל כן הבדילום כחוט השערה, ועל ידי כך היה למזבח היקף סביב.

וְרַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, יש ללמוד שהיו מובדלים ממה שנאמר במזבח (שמות כז א) 'וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב **רָבוּעַ** יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ', ואם היו הכבשים מחוברים ליסוד ולסובב לא היה המזבח רבוע.

הגמרא מבארת מדוע נצרכים שני הפסוקים: **וְאִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה התורה **לְמִכְתַּב** אודות המזבח 'סָבִיב' **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב** גם 'רָבוּעַ', ואף ששני הפסוקים באים ללמד שלא יהיה דבר מחובר למזבח, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – שאם היתה אומרת התורה רק 'סָבִיב', **הָוָה אָמִינָא דְּעָגִיל מַעָגָל** – הייתי אומר שיוכל המזבח להיות עגול ללא זויות, לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'רָבוּעַ', ולמדנו שעליו להיות מרובע בעל זויות. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – ואם היתה אומרת התורה רק 'רָבוּעַ', **הָוָה אָמִינָא דַּאֲרִיךְ וְקַטִּין** – הייתי אומר שאפשר לעשות את המזבח ארוך וצר כצורת מלבן, על כן **כָּתַב רַחֲמָנָא** גם 'סָבִיב', ללמד שיהיו כל סביביו שוים זה לזה.

הגמרא דנה אודות מידת הכבש הגדול והכבשים הקטנים: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה (מדות פ"ה מ"ב) 'הַכֶּבֶשׁ **וְהַמִּזְבֵּחַ** יחד אורכם הוא **שְׁשִׁים וּשְׁתַּיִם** אמה'. שואלת הגמרא: והלא **הָנֵי** [–אלו], הכבש והמזבח, **שְׁתַּיִן וְאַרְבָּעָה הָווּ** – שישים וארבע אמות היו, שכן כל אחד מהם אורכו הוא שלושים ושתים אמה.

משיבה הגמרא: **נִמְצָא** הכבש **פּוֹרֵחַ** [–עולה באויר] **אַמָּה עַל הַיְסוֹד וְאַמָּה עַל הַסּוֹבֵב,** שהסובב והיסוד היו בולטים מן המזבח כל אחד מהם בשיעור אמה, והכבש עמד על הארץ, סמוך ליסוד, אך המשיך באויר, עד גג המזבח, וכיסה על היסוד והסובב. ונמצא ששתי אמות מן המזבח נכללו בשתי אמות מן הכבש, ועל כן היה אורך שניהם יחד רק שישים ושתים אמה.

רש"י

ר' **ישמעאל**. דיליף בשר מדם בתרייתא רבנן: **ואיבעית אימא**. בתרייתא נמי בקדשי קדשים: **ושני מקומות**. לאו לאחר שנטעו דנסתלק המזבח קאמר אלא חד מינייהו כדאיתא בעוד המשכן נטוי כמשפטו. וחד לאחר שפירקו קרשים וקלעי החצר ועדיין המזבח במקומו וקודם שיעמידו לוים את משכן דנקט הכא לאו דוקא נקט חדא דלא משכח לה שהרי קודם שיחנו בני קהת נושאי המזבחות היו חונין בני גרשון ומררי נושאי המשכן ומקימין אותו ובנסיעתם היו מורידין את המשכן תחילה ונושאין בני גרשון ומררי אחר דגל אחד ובני קהת אחרי שני דגלים כדי שיהו קודמין בני גרשון בחנייתן ומעמידין את המשכן לפני בוא בני קהת כדכתיב אחר מסע דגל בני יהודה והורד המשכן וגו' (במדבר י) ואחר שני דגלים כתיב (שם) ונסעו הקהתים נושאי המקדש דהיינו ארון ומזבחות וכלי השרת והקימו בני גרשון את המשכן עד בואם של בני קהת ועוד אי בששינו את הסדר מוקמת לה היכי שחטי קרבנות קודם שיעמידו משכן הא אמר באיזהו מקומן (לעיל דף נה:) בשלמים ששחטן קודם שיעמידו לוים כו' פסולין ואי גרסת לה מוקי לה בששינו את הסדר וההוא דאיזהו מקומן שלמים דוקא קאמר משום דכתיב בהו (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד ולא יליף שאר קדשים מינייהו:

מהו

הָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָא רַבָּנָן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמַאי בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, קוֹדֶם שֶׁיַּעֲמִידוּ לְוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן,

ולאחר

תוספות

דמשמע דמפסקא ליה אי חייב להעלותו לירושלים או לא כיון דלא קידשה יהא נאכל בכל ערי ישראל כדתנן לקמן (שם) ואמאי צריך לאקושי לבכור דמה בכור אינו מעלהו אף מעשר אינו מעלהו אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ולא מיירי כלל בחובת העלאה אלא אם יכול לאוכלו בזמן הזה או לא וילפינן אכילת מעשר מאכילת בכור דמה אכילת בכור בעיא מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אף אכילת מעשר בעיא מזבח ואין שום מעשר נאכל בזמן הזה ואית ספרים דגרסי אי לא קדשה אפילו מעשר נמי לא וה"פ אפילו מעשר נמי לא יהא נאכל כלומר דמדקבעית במעשר בזמן הזה א"כ במעשר שהחזק להבאת מקום קבעי' אבל לאחר חורבן ההוא שמא לא נתחייב כלל במעשר כיון דלא קדשה ואפילו נתחייב במעשר כמו בנוב וגבעון מ"מ פשיטא דנאכל בכל ערי ישראל לפי הגירסא דלקמן כדפרישית אלא כי קבעי באותו שגדל בפני הבית וחרב הבית והוא פשיטא דאינו נאכל אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ובבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית עסקינן וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ואיתקש בשרו לדמו וא"ת והא כתיב (במדבר יח) ואת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר אלמא איתקש בההוא קרא להקטרת חלב ואמרי' לעיל דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו וה"ה אימורין וי"ל דקולא וחומרא לחומרא מקשינן ומקשינן בשרו לדמו והשתא מהך דרשא יליף לכל הקדשים דאם נפגם המזבח אין נאכלין וא"ת לפי גירסא זו דגרס קדשה קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל דלקמן פ' בתרא (דף קיט.) תניא רבי ישמעאל אומר זה וזה מנוחה ונחלה שילה ופי' בקונטרס דבקדושת ירושלים גופה ס"ל דלא קדשה ויש אחריה היתר מדלא קרי ליה נחלה כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף י.) שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה ואוקמינן כרבי ישמעאל מיהו בזה לא דק בפירושו דההיא דמגילה (גז"ש) רבי ישמעאל ברבי יוסי וההיא דלקמן רבי ישמעאל בן אלישע בר פלוגתיה דר"ע אבל מ"מ על כרחין קסבר לא קדשה דכיון דמוקי קרא דנחלה בשילה א"כ מנא ליה דירושלים אין אחריה היתר וי"ל דשמא נפקא ליה מקרא אחרינא והרב רבי חיים מפרש דרבי ישמעאל סבר קדשה והאי דקאמר זה וזה שילה אתא לאשמועינן דשילה אין אחריה היתר דלא כמ"ד יש אחריה היתר והיינו משום דדריש מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ומדחלקו קדריש ליתן היתר בין זו לזו ופליג אמתני' דקתני שילה יש אחריה היתר דתנן (לקמן דף קיב:) באו לנוב וגבעון כו' ואין נראה כלל שהרי מוכיחים דבנוב וגבעון הותרו הבמות גבי שמואל והוא יברך את הזבח (שמואל א ט) וגם קרי ליה בפסוק במה אבל אחר ירושלים לכולי עלמא לא הותרו הבמות ואפי' מאן דאית ליה לא קדשה מצי סבר דאין אחריה היתר וכן משמע פ"ק דמגילה (גז"ש) א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה וקאמר דהדר ביה מהא דתניא ירושלים אין אחריה היתר ואמאי הדר ביה הא קאמר התם כתנאי אי קדשה לעתיד לבא אי לא קדשה ומעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר אלא ודאי מעיקרא סבר דלמ"ד לא קדשה הותרו הבמות והדר ביה ממתניתין דמגילה וממתניתין דלקמן בפ' בתרא (דף קיב:) דירושלים אין אחריה היתר דמשמע לכולי עלמא אפילו למ"ד לא קדשה ותנאי דמייתי התם בקדשה ולא קדשה לא קאי אדרבי יצחק אלא ריהטא דהש"ס משום דאיירי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא דנקיט כתנאי ומייתי פלוגתא דבתי ערי חומה דדמי לקדושת הארץ דמשווי להו אהדדי ובפ"ב דערכין (דף לב:) גבי מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע וכמה תנאי היה יכול להביא דאיכא דאית ליה קדשה ואיכא דאית ליה לא קדשה ור"מ בפ"ק דחולין (דף ה:) קסבר לא קדשה גבי בית שאן ורבי ישמעאל דהכא ורבי יוסי דסדר עולם בפרק הערל (יבמות דף פב:) וא"ת ומנא ליה לקמן דרבי יוחנן סבר קדשה משום דמחייב מעלה בזמן הזה לעולם אימא לך דסבר לא קדשה אפ"ה אין אחריה היתר כדפי' וי"ל דאי לא קדשה לא מחייב דאינו ראוי לפתח אהל מועד דנדחו לגמרי אבל אי קדשה לא נדחו דיכול לבנות מזבח במקומו ויקריב עליו או מיירי ר' יוחנן בקטרת דלא בעי מזבח כדפי' לעיל ואין להקשות לפי' הקונטרס דגרס הכא לא קדשה ובסוף הערל (גז"ש) שמעינן לרבי יוסי דקדשה בברייתא דסדר עולם ויש חילוק כדפי' לעיל דאפילו בטלה קדושת הבית קדושת הארץ לא בטלה כדאשכחן בנוב וגבעון א"נ תני ולא סבר ליה כדבעי למימר פרק יוצא דופן (נדה דף מו:) א"נ הא דידיה הא דרביה דהכא משמיה דרבי ישמעאל וא"ת למאי דגרס קדשה הא ר"ל ס"ל אליבא דרבי יוסי (יבמות דף פא.) תרומה בזמן הזה דרבנן וי"ל כדפרישית לעיל דאפשר אפילו לא בטלה קדושת הבית קדושת הארץ בטלה ותדע דרבי יהושע שמעי' ליה עיגול בעיגולין עולה בפ"ק דביצה (דף ד.) ובסוף הערל (יבמות דף פא.) מוכח לר"ל למ"ד עולה קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן ושמעינן ליה לרבי יהושע בכמה דוכתי דאמר שמעתי שמקריבים אע"פ שאין בית ותימה הוא לומר שקדושת הבית קיימת להקריב קרבן בלא במה ולא יתחייב בתרומה אבל לעיל דאמר איפכא אתי שפיר כמו בנוב וגבעון והכא י"ל דרבי יוסי משום רבי ישמעאל קאמר ולא ס"ל ומר' יהושע י"ל דסבר דאינו מקדש אלא ו' דברים בלבד לכן יעלו העיגולין ור"א דמספקא ליה בפרק ידיעות הטומאה (שבועות דף טז.) ובפ"ק דמגילה (דף י.) אי סבר קדשה או לא קדשה ושמעי' ליה בפ"ק דחגיגה (דף ג:) גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דקסבר לא קדשה ומיהו אין ראיה משום דהרבה כרכים לאו מדברי ר"א כדפרישית פ"ק דיבמות (דף טז. ד"ה עמון) וליתיה במסכת ידים (פ"ד מ"ג): **קדשים** נפסלין. פי' בקונטרס קס"ד מפני סילוק המזבח הוא מדקתני זבין ומצורעין משתלחין שאין מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב למחנה הלוים ונושאי ארון כדאמר לקמן אע"פ שנסע אהל מועד הוא אלמא נפסלין דקאמר לאו משום דמפסלי ביוצא הוא דהא אהל מועד חשיב ליה וא"א דלמאי דמוקי לה השתא בקדשי קדשים אפילו בלא סילוק מזבח אלא סילוק קלעי החצר לחוד נפסלין קדשי קדשים ביוצא דבהדיא מוכח בפ' שתי הלחם (מנחות דף צה.) דבשעת מסעות אין קרוי מחנה שכינה קיים ולחם הפנים ושאר קדשי קדשים מיפסלי ביוצא דנסע אהל מועד הוא לאו דוקא לענין מחנה שכינה אבל לגבי קדשים קלים ודאי לא מיפסלי ביוצא משום מסע המחנות דלענין מחנה לויה אע"פ שנסע אהל מועד הוא דמחניהם קיימים בדגלי השבטים כדמוכח לקמן פ' בתרא (דף קטז:) ולכך זבין ומצורעין משתלחין וקדשים קלים אין נפסלין ביוצא ואתקפתא הוי מדקתני נאכלין בשני מקומות דמיירי בקדשים קלים ואע"פ שאין מזבח במקומו: **הא** ר' ישמעאל והא רבנן. היינו תנאי דפליגי עליה דר' ישמעאל בתמורה פרק ואלו קדשים (דף כא.) ודרש' ליה לקרא בע"א: **קודם** שיעמידו המשכן. פרש"י לאו דוקא קודם אלא לאחר שהעמידו הכל המשכן והמזבח דאין לפרש ממש קודם שהעמידו המשכן כיון שכבר העמידו המזבח במקומו אוכלין קדשי קדשים הלא תחילה נוסעין בני גרשון ומעמידין המשכן ואח"כ בני קהת מעמידין המזבח ואם שינו הסדר והעמידו המזבח תחילה היאך שחטו קדשים קודם העמדת המשכן הא אמרן (יומא דף סב:) שלמים ששחטן קודם פתיחת ההיכל פסולין וי"ל שלמים דוקא כתיב בהו ושחטו פתח אהל מועד כל זה פי' רש"י וק"ל (ברו"ך) הא תנן גבי תמיד (תמיד דף ל:) לא היה שוחט עד ששמע שער הגדול שנפתח אלמא ילפינן שאר קרבנות שאין שוחטין משלמים ואין נראה לומר דהיינו מדרבנן דהא בהיקשא דזאת התורה נילף לפסולא משלמים וגם אין לומר בשלמים גופייהו אינו פוסל רק מדרבנן דלא שנה הכתוב לעכב דהא אמרי' פ' שני שעירי (יומא דף סב:) דשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור אלמא מן התורה אינו ראוי לפתח אהל מועד דפסול דרבנן חייב בחוץ ואפילו בפסול דאורייתא חייב בחוץ היכא דאם עלו לא ירדו כדמוכח פרק השוחט והמעלה (לקמן קט.) וזהו הוכחה דשאר קדשים נמי פסולין בפנים קודם פתיחת דלתות ההיכל דאי כשירין א"כ בשלמים אם עלו לא ירדו דקרוי פסולו בקודש היכא דאית ליה הכשירא בעלמא א"כ הוא דבשלמים אם עלו לא ירדו אמאי פטור בחוץ אלא ודאי בשאר קדשים נמי פסולין אם לא תאמר כיון דלא נפתחו קודם השחיטה דלתות ההיכל חשיב שוחט שלמים שלא במקומן וירדו אע"ג דשאר קדשים אין נפסלין מן התורה ודמי לקדשי קדשים ששחטן בדרום בפ"ק דמעילה (דף ב.) דכמאן דחנקינן דמו וירדו [לרבי יהודה] אע"ג דקדשים קלים שחיטתן בדרום כשירין אבל לר"ש לא ירדו כדאיתא התם א"כ ההיא דשני שעירי דפטר בחוץ כרבי יהודה וגם אין לומר דקודם שפירקו המשכן כלל שחטו וזרקו את הדם ואחרי כן פירקוהו ושינו הסדר בשעת חנייה והעמידו המזבח וקלעי החצר תחילה וקאמר בשמעתא דקודם שיעמידו קרשי המשכן יאכלו קדשי קדשים הלא מיד שפירקוהו נפסלו ביוצא הקדשי קדשים ולא אמרינן נסע אהל מועד הוא לגבי מחנה שכינה אלא ודאי קודם שהעמידו לאו דוקא אלא העמידו הכל וחידושא הוי אלאחר שיפרקו כדקאמר קמ"ל אע"פ דנסע אהל מועד הוא ואע"פ שנפרק המשכן כיון שקלעי החצר והמזבח במקומן. ברו"ך:

ולאחר

תוספות

ולאחר שיפרקו הלוים את המשכן. אבל המזבח וקלעי החצר במקומן אבל נסע מכל וכל אין מחנה שכינה קיים לגבי קדשי קדשים כדפרי' ולחם הפנים נפסל ביוצא כדאמר התם במסולק מסידור השלחן דכ"ע לא פליגי דנפסל ביוצא ועוד דאי נפרק מכל וכל תיפוק לי דמיפסל מטעם פגימת המזבח וא"ת ובמנחות (דף צה.) אמאי תלי טעמא ביוצא בלחם הפנים תיפוק לי משום פגימת המזבח ואי חזרו והעמידו בו ביום ואז יאכלוהו הא כיון שנדחה אינו חוזר ונראה לאכול וכ"ת חד מתרי טעמי נקט א"כ היכי דייק התם ש"מ יש סילוק מסעות בלילה דאי ס"ד ביום מאי אירא משום יוצא תיפוק לי דאיפסול ליה בלינה וי"ל דודאי סילוק מסעות פוסל או משום יוצא או משום פגימת המזבח והתם דייק אם היה נפסל משום לינה קודם סילוק נמצא דלא היה המסע פוסל: **אע"פ** שנסע אהל מועד הוא. וא"ת בפ' שתי הלחם (מנחות דף צה.) דמעיקרא פליגי בלחם הפנים במסולק אם נפסל במסעות דמ"ד אינו נפסל דרש מדכתיב ונסע אהל מועד אע"פ שנסע אהל מועד הוא אפילו למחנה שכינה ואידך ההוא לדגלים אתא אמאי לא משני דאיצטריך לדרשא דהכא או למחנה ישראל דקיים כדאמר פ' בתרא (לקמן קיז:) ותירץ ה"ר חיים דלפי סברתו קמהדר ליה דס"ל דלא צריך קרא לדרשא דהכא ולדרשא דפ' בתרא כיון דאית ליה דאפי' כי ליכא לא מזבח ולא קלעים אפי' לחם הפנים שהוא קדשי קדשים לא מיפסיל דקרינא ביה מחנה שכינה קיים ולכך משני דלדגלים הוא דאתא וא"ת היכי תיסק אדעתא למימר התם דמסולק כשר ביוצא מ"מ הא מסולק מיפסיל בפגימת מזבח וכי תימא כשחזרו והעמידו המשכן בו ביום ואיך יאכלוהו הא כיון דנדחה שוב אינו חוזר ונראה וי"ל דלא קיימא ההיא מסקנא א"נ אפי' בשעת שנשאו בכתף מזבח הוא כיון דאמר אע"פ שנסע אהל מועד הוא: **ארבע** אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב. כך גירסת הקונטרס וקשה לר"ת דא"כ היה המזבח ד' אמות בחלקו של יהודה דמסתמא בבית ראשון לא היה יסוד לקרן דרומית מזרחית לפי שלא היה בחלקו של טורף כדאמר פ' איזהו מקומן (לעיל נג:) ואם בבית שני הוסיפו בדרום א"כ בנו בחלקו של יהודה וגרס ר"ת מן הצפון מן המערב והכי תנן במס' מדות (פ"ג מ"א) וקשה דהא מסקי' הכא דמשום שיתין הוסיפו שיהא הבור קלוט מתוך המזבח ושיתין בדרום היו כדתנן בפירקין (לקמן סג.) בג' דברים היתה קרן מערבית דרומית משמשת למעלה ניסוך המים והיין ועוד תנן במסכת מדות (פ"ג מ"ג) מקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש עליה שבה יורדין לשיתין ומצינו למידחק ברוח מערבית היה לצד קרן דרומית אבל קשה עוד תניא במעילה פרק ולד חטאת (דף יא.) ומייתי לה בסוכה פרק לולב (דף מט.) לול קטן היה בצד מערבו של כבש אחד לשבעים שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומביאין משם יין קרוש לכך נראה כגירסת הספרים דגרסי דרום ומערב ובבית ראשון היה להם יסוד לדרום שהיה משוך בחלקו של טורף חוץ מרוח מזרחית שלא נשתנה שהיה בלא יסוד (עד) חלקו של יהודה כמו בבית שני וקראי דממעטי בפרק איזהו מקומן (לעיל דף נג:) קרן שאין לה יסוד משום בית שני נאמרו אי נמי אף בבית ראשון לא חשיב קרן דרומית קרן כיון דלא הוה ליה יסוד משני צדדין כגון בצד מזרח אי נמי לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד בבית שני לא היו נותנין דמים בו כמו במזבח של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד בבית עולמים: ולא

רש"י

מהו דתימא כו'. כלומר ולא אכילה משנעקר המזבח אתא לאשמועינן אלא אכילת קדשי קדשים בלא קלעים אתא לאשמועינן דלא תימא כיון שנסתלקו קלעים יש כאן פסול יוצא: **אבנים ג"פ.** אם מזבח אבנים וגו' מזבח אבנים לא תניף [וגו'] אבנים שלמות תבנה וגו': **נוב וגבעון.** חד חשיב להו דשניהם במה ואינן קדושים: **לא נסתלקה.** שבשעת המסעות כופין עליו פסכתר ומניחין אותה במקומה: **אלא בימי שלמה.** שנסתלקה משם למזבח אבנים שעשה שלמה: עד שבא מנשה וסילקה גרס: **ואם איתא מעיקרא הוא דאיסתלק.** משהוקם המשכן בשילה ובנו מזבח אבנים הוזקקה להסתלק ממזבח של נחשת: **הוא דאמר.** רב הונא דאמר כרבי נתן והא דלא אמרי' הוא דאמר כר"א בן יעקב משום דר' נתן הוא דשמעי' ליה בהדיא מעשה היה כך אבל מדר"א בן יעקב לא שמעינן אלא דהוכשר בשל אבנים: **לא נסתלקה לבטלה.** שתהא בטילה ממזבח הנחושת לגמרי: **שביבא הוה משדרא.** כשהיו מקטירין על של אבנים היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים שעל מזבח הנחשת של משה שאף הוא מונח שם: **תנן התם.** במסכת מדות ר' יוסי אומר בתחילה בימי שלמה לא היה אלא כ"ח כונס ועולה יסוד וסובב ומקום קרנות ומקום הילוך עד שהיה מקום המערכה כ' על כ' וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו כו' נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד: **גמא.** גימל יוונית עשויה כמין כף פשוטה שלנו כדפרישית דרום ומערב: **הכא.** במקדש שני אין אש של שמים מסייעתן כדילפינן בפ"ק דיומא (דף כא:) וארצה בו ואכבד מחוסר ה' אלו ה' דברים שחסר מקדש שני ואש אחד מהן ואמרינן התם מידוי הוה סיועי לא מסייעא: **שיתין הוסיפו.** קרן מערבית דרומית הוסיפו למשכה לדרום ולמערב ששם היו מנסכין נסכים כדאמרינן (התם) במתני' דלקמן (דף סג.) ובימי שלמה היה כמין בור כרוי אצל המזבח באותה זוית לירד הנסכים בתוכו ויורדין מן המזבח ולרצפה ושותתין שם והם קלטו אותו הבור לתוך המזבח ועשו נקבים כנגדן בראש המזבח לירד הנסכים שם: **אטום באדמה.** שלא יהא חלול: **שתיה כאכילה.** מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה תבלע במזבח:

אמר

וּלְאַחַר שֶׁיְּפָרְקוּ הַלְוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן. מַהוּ דְּתֵימָא, אִיפְּסִיל לְהוּ בְּיוֹצֵא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא, הָכִי נַמִּי. אָמַר קְרָא 'וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד', אַף עַל פִּי שֶׁנָּסַע, אֹהֶל מוֹעֵד הוּא. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִזְּבַח שֶׁל שִׁילֹה שֶׁל אֲבָנִים הָיָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲבָנִים' 'אֲבָנִים' 'אֲבָנִים', שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אֶחָד שֶׁל שִׁילֹה, וְאֶחָד שֶׁל נוֹב וְגִבְעוֹן, וְכֵית עוֹלָמִים. מֵתִיב רַב אֲחָא בַּר אַמִּי, אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי מֹשֶׁה, לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל מִזְּבַח הַנְּחוֹשֶׁת אֶלָּא בִּימֵי שְׁלֹמֹה. וְאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, לֹא נִסְתַּלְּקָה עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה וְסִילְּקָהּ. וְאִם אִיתָא, מֵעִיקָּרָא הוּא דְּאִיסְתַּלַּק לֵיהּ. הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִזְּבַח שֶׁל שִׁילֹה, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, חָלוּל וּמָלֵא אֲבָנִים. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מַאי לֹא נִסְתַּלְּקָה, לֹא נִסְתַּלְּקָה לְבַטָּלָה. מַאי הִיא. רַבָּנָן אָמְרִי, שְׁבִיבָא הֲוָה מְשַׁדְּרָא. רַב פַּפָּא אָמַר, אוּשְׁפִּיזָא הֲוָה נָקֵט, וְזִימְנִין הָכָא וְזִימְנִין הָכָא. תְּנַן הָתָם, וּכְשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, הוֹסִיפוּ עָלָיו אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַדָּרוֹם וְאַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמַּעֲרָב, כְּמִין גֹּמָא. מַאי מַעֲמָא, אָמַר רַב יוֹסֵף, מִשּׁוּם דְּלֵא סַפֵּק. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא מִקְּדֶשׁ רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב בֵּיהּ 'יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל (שְׂפַת) הַיָּם', סַפֵּק. מִקְּדֶשׁ שֵׁנִי, דִּכְתִיב בֵּיהּ 'כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא', לֹא סַפֵּק. אָמַר לֵיהּ, הָתָם, אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּעָתָן. הָכָא, אֵין אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּעָתָן. כִּי אֲתָא רָבִין, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, שִׁיתִּין הוֹסִיפוּ. מְעִיקָּרָא סָבוּר, 'מִזְּבַח אֲדָמָה' שֶׁהוּא אָטוּם בַּאֲדָמָה. וּלְבַסּוֹף סָבוּר, שְׁתִיָּה כַּאֲכִילָה, וּמַאי 'מִזְּבַח אֲדָמָה', שֶׁהוּא מְחוּבָּר בָּאֲדָמָה, שֶׁלֹּא יִבְּנֶנּוּ לֹא עַל גַּבֵּי כִּיפִּים

ולא

ומקום שני, היינו **לְאַחַר שֶׁיִּפָּרְקוּ הַלְוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן** – את קרשי המשכן וקלעי החצר, אך עדיין המזבח עומד במקומו. ובאופן זה הוצרכה הברייתא לחדש שעדיין מותרת אכילת קדשי קדשים, שכן **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, שכאשר אין חצר למזבח, **אִיפְּסִיל לְהוּ בְּיוֹצֵא,** שהרי אינו בתוך מחיצות חצר המשכן, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין זה נחשב יצא מחוץ לקלעים, ומותר באכילה. ונמצא שהברייתא לא באה לחדש שהותרה אכילת קדשים באופן שנעקר המזבח ממקומו, שבאופן זה כלל לא עסקה הברייתא, ואין מכאן סתירה לדברי אביי.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – ושמא תאמר שאכן נפסל משום 'חוץ לקלעים', שהרי באמת הבשר אינו בתוך קלעי החצר. מתרצת הגמרא: **אָמַר קְרָא 'וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד',** ודורשים מפסוק זה **שאַף עַל פִּי שֶׁנָּסַע,** מכל מקום **אֹהֶל מוֹעֵד הוּא,** כלומר שאף שפירקו את המשכן עדיין יש חשיבות למחנה השכינה, ולא נחשב שהבשר יצא חוץ למחיצתו. ומכל מקום מותר לאכלו רק בשעה שהמזבח במקומו, וכמו שנדרש לעיל (ס.) מהפסוק 'אצל המזבח', אבל משנעקר המזבח נפסלו קדשי הקדשים, כמבואר בברייתא הראשונה.

הגמרא מוסיפה לעסוק בענין המזבחות שהיו במשכן ובמקדש, ומביאה דברים אודות המזבח שהיה בשילה: **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִזְבֵּחַ שֶׁל** משכן **שִׁילֹה שֶׁל אֲבָנִים הָיָה,** שאף שהמזבח שהיה במדבר ובגלגל היה עשוי עצי שיטים, כאשר באו לשילה עשו מזבח מאבן.

רב הונא בשם רב מביא מקור לדברים: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדים הכתובים [האמורים בתורה אודות החומר ממנו יהיה עשוי המזבח], **'אֲבָנִים' 'אֲבָנִים' 'אֲבָנִים',** שנאמר (שמות כ כב) 'וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִי לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית', ועוד נאמר (דברים כז ד–ה) 'וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן וגו' וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל', ועוד נאמר (שם ו) 'אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ', הוכירה התורה 'אבנים' שלוש פעמים ללמד על שלושה מזבחות, **אֶחָד שֶׁל שִׁילֹה, וְאֶחָד שֶׁל נוֹב וְגִבְעוֹן,** ואחד של **בֵּית עוֹלָמִים,** שכולם ייעשו מאבנים.

מקשה הגמרא על רב: **מֵתִיב רַב אֲחָא בַּר אַמִּי,** שנינו בברייתא, **אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם** למזבח **בִּימֵי מֹשֶׁה** רבנו, **לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת** כלל, **אֶלָּא בִּימֵי שְׁלֹמֹה** המלך, שאז בנה מזבח אבנים, ונסתלקה האש ממזבח הנחושת וירדה אש מן השמים למזבח האבנים, **וְאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה** המלך למזבח שבמקדש, **לֹא נִסְתַּלְּקָה** מעליו **עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה** המלך **וְסִילְּקָהּ.** ומעתה קשה, **וְאַם אִיתָא** – ואם אכן כדברי רב, שכבר במשכן שילה פסקו מלהשתמש במזבח הנחושת שעשה משה ועשו תחתיו מזבח אבנים, איך אמרה הברייתא שהאש שירדה מן השמים בימי משה לא נסתלקה עד ימי שלמה, הלא **מֵעִיקָּרָא הוּא דְּאִיסְתַּלַּק לֵיהּ** – קודם לכן היתה צריכה להסתלק, בתחילת משכן שילה, כאשר בנו את מזבח האבנים הראשון. ומוכח מדברי הברייתא שהמזבח של משכן שילה היה המזבח שעשה משה, שלא היה מזבח אבנים.

הגמרא מביאה שני תירוצים ביישוב קושיא זו. תירוץ ראשון: רב שאמר שהמזבח של משכן שילה היה של אבנים, **הוּא דְּאָמַר** [–סובר] **כְּרַבִּי נָתָן,** דְּתַנְיָא בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִזְבַּח שֶׁל שִׁילֹה שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, חָלוּל וּמָלֵא אֲבָנִים.** ועל כן אין להקשות על רב ממה שמשמע בברייתא שמזבח שילה היה המזבח שעשה משה, שלא היה של אבנים, משום שרבי נתן חולק עליה וסובר שבשילה עשו מזבח חדש, ורב סובר כדעתו. תירוץ נוסף: **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מַאי** – מהו זה שאמרה הברייתא שהאש שירדה על מזבח הנחושת **לֹא נִסְתַּלְּקָה** עד ימי שלמה המלך, הכוונה היא **שלֹא נִסְתַּלְּקָה לְבַטָּלָה** [–שתתבטל] לגמרי, שעדיין השתמשו בה, ורק בימי שלמה התבטלה לגמרי.

מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – מה הכוונה שלא התבטלה לגמרי. הגמרא מביאה שתי דעות בדבר: **רַבָּנַן אָמְרִי** – חכמים אמרו, שמזבח הנחושת עמד ליד מזבח האבנים, והאש שעל מזבח הנחושת **שְׁבִיבָא הֲוָה מְשַׁדְּרָא** – היתה שולחת זיקים ולהבות למזבח האבנים, והיתה שורפת את האימורים והאיברים שהוקטרו עליו. **רַב פַּפָּא אָמַר, אוּשְׁפִּיזָא הֲוָה נָקֵט** – האש היתה כאכסנאי ההולך ממקום למקום, **וְזִימְנִין הָכָא וְזִימְנִין הָכָא** – שלפעמים היתה במזבח האבנים ובו הקריבו ולפעמים היתה במזבח הנחושת ובו הקריבו.

הגמרא מוסיפה לעסוק בענין המזבחות שהיו במשכן ובמקדש, ומביאה דברים אודות גודל המזבח בבית המקדש השני: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה במסכת מידות (פ"ג מ"א), שאמר רבי יוסי שבבית ראשון היה שטח המזבח בתחתיתו עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות, ושטח המערכה היה עשרים אמה על עשרים אמה, **וּכְשֶׁעָלוּ לירושלים בְּנֵי הַגּוֹלָה** ובנו את בית המקדש השני, בנו את המזבח באותו מקום שהיה בבית המקדש הראשון, אולם **הוֹסִיפוּ עָלָיו** והגדילו את שטחו בעוד **אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַדָּרוֹם וְאַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמַּעֲרָב,** באופן שתוספת זו היתה **כְּמִין** [–כצורת] האות היוונית **גַּמָּא,** ועתה היה שטח המזבח בתחתיתו שלושים ושתים אמה על שלושים ושתים אמה, ושטח המערכה היה עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע אמות.

הגמרא מבררת את טעם ההוספה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם לכך שהוסיפו על גודל המזבח.

הגמרא מביאה על כך שני יישובים: ישוב ראשון, **אָמַר רַב יוֹסֵף, מִשּׁוּם דְּלֹא סַפֵּק** – שלא היה גודלו מספיק להקטרת כל הקרבנות הרבים שהיו צריכים להקטיר עליו.

הגמרא מביאה משא ומתן ביישוב זה: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, כיצד ניתן לומר כן, הלא **הַשְּׁתָּא** [–עתה] בבית **הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן, דְּכְתִיב בֵּיהּ** – שנאמר בו (מלכים א' ד כ) שהיו אז **'יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל (שְׂפַת) הַיָּם לָרֹב',** ובכל זאת **סַפֵּק** [–הספיק] המזבח לכל קרבנותיהם, בבית **הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי דְּכְתִיב בֵּיהּ** – שנאמר בו (עזרא ב סד) שהיו **'כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא** אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים', היתכן לומר **שלֹא סַפֵּק** [–הספיק] המזבח לכל קרבנותיהם.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, **הָתָם** – שם, בבית המקדש הראשון, אף שהיה ציבור רב מאוד, בכל זאת הספיק המזבח לכל קרבנותיהם משום **שאֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם** שהיתה על המזבח, **מְסַיְּיעָתָן** בהקטרה, שאש זו היה כוחה רב והיתה מכלה את הקרבנות במהירות, אבל **הָכָא** – כאן, בבית המקדש השני, אף שהיה הציבור מועט בכל זאת הוזקקו להגדיל את שטח המערכה בכדי להכיל את כל הקרבנות, משום **שאֵין אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּיעָתָן,** והאש שהבעירו היה כוחה מועט מאש שמים, ולא הספיקה לכלות את כל הקרבנות.

יישוב שני, **כִּי אָתָא** [–כאשר בא] **רָבִין** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי** שאמר **מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא,** מה שהוסיפו על המזבח בדרומו ובמערבו, זהו משום **ששִׁיתִין הוֹסִיפוּ** בו שבהם שתתו וירדו היין והמים המתנסכים על גבי המזבח. שמתחילה היו נסכים אלו שותתים ויורדים לרצפת העזרה וממנה היו נמשכים ויורדים לבור שהיה בסמוך לקרן דרומית מערבית של המזבח, וכשבנו את המזבח בבית המקדש השני הרחיבוהו בדרום ובמערב עד שעלה על אותו בור, ועשו נקבים בראש המזבח בכדי שיהיו המים והיין שותתים ויורדים דרכם לבור זה. וטעם הדבר ששינו מאשר היה בבית המקדש הראשון, משום **שמַעִיקָּרָא** – מתחילה, בימי בית המקדש הראשון, **סָבוּר** [–סברו], שמה שאמרה התורה (שמות כ כא) **'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי',** כוונת התורה שצריך לעשות מזבח **שֶׁהוּא אָטוּם** [–סתום] **בַּאֲדָמָה** ואין בו חלל, ולפיכך אי אפשר היה לעשות בו נקב שירדו בו המים והיין, **וּלְבַסּוֹף,** בימי בית המקדש השני, **סָבוּר** שדין **הַשְּׁתִיָּה** שבמזבח, דהיינו הנסכים המתנסכים על גביו, **כְּדִין הָאֲכִילָה** שבמזבח, דהיינו כדין הקרבנות המוקטרים על גביו, מה אכילה מתעכלת במזבח על ידי האש, אף השתיה צריכה להבלע במזבח ולא להשפך ממנו על הרצפה, ועל כן הרחיבו את המזבח על מקום השיתין שבקרקע ועשו בו נקבים שהנסכים ירדו בהם אלידהם. לפי דרשה זו ששתיה כאכילה, אין לדרוש מהפסוק 'מזבח אדמה' שלא יהיה המזבח חלול כפי שדרשו בימי בית ראשון, **וּמַאי** – ומהי כוונת הכתוב **'מִזְבַּח אֲדָמָה',** לומר **שֶׁהוּא** [המזבח] יהיה **מְחוּבָּר בָּאֲדָמָה,** כלומר **שֶׁלֹּא יִבְנֻנוּ לֹא עַל גַּבֵּי כִּיפִּים** [–אולמות]

וְלֹא עַל גַּבֵּי מְחִילוֹת, אלא שיבננו על גבי הקרקע עצמה, אבל לא בא הכתוב לומר שיהיה אטום באדמה.

לעיל (סא:) הביאה הגמרא את דברי רב יוסף בטעם ההוספה על המזבח בבית השני. הגמרא מביאה שרב יוסף חזר בו וביאר באופן אחר: **אָמַר רַב יוֹסֵף,** מדוע הוצרכתי לעיל לומר שטעם ההוספה הוא משום שרק אז, משום שאש שמים לא מסייעתן, נתחדש הצורך להוסיף על המזבח, **לָאו הֵיינוּ דְּתַנְיָא** – האם אין הטעם האמיתי לכך מה ששנינו בברייתא, נאמר (עזרא ג ג) 'וַיָּכִינוּ (**את**) **הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹתָיו',** ודורשת הברייתא, **שֶׁהִגִּיעוּ לְסוֹף מִדּוֹתָיו** של המזבח, כלומר, שרק בבית שני התגלו להם המידות האמיתיות של המקום המקודש הראוי למזבח, ונודע להם שאפשר להוסיף על המזבח, אבל בבית ראשון סברו שאי אפשר להוסיף עליו, ולכן לא הוסיפו [ואכן אם היו יודעים היו מוסיפים].

הגמרא דנה בדברי רב יוסף: מהאמור יש להבין שבבית שני התגלתה נבואה שלא נתגלתה לשלמה. מקשה הגמרא: **וְהָכְתִיב** – והלא נאמר בדברי הימים (א' כח יט) שאמר דוד לשלמה 'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי **הִשְׂכִּיל** כֹּל מְלֶאכֹת הַתַּבְנִית', כלומר, שכל תבנית המקדש וכל מקומות קדושותיו ומידותיהן, הכל נמסר לדוד בכתב, והוא מסרם לשלמה. ואיך יתכן שנבואה זו לא נתגלתה לו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** לא נבואה נתגלתה להם, לבוני בית המקדש השני, אלא **קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ** – מצאו פסוק ששלמה לא הבין לדורשו, ואילו הם דרשוהו, שנאמר (דברי הימים א' כב א) 'וַיֹּאמֶר דָּוִיד **זֶה הוּא בֵּית** ה' **הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבַּח לְעוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל',** ודרשו שקיבל דוד שמקום הראוי למזבח הוא **כִּי** [–כמו] מידת **הַבַּיִת** [–ההיכל וקדש הקדשים בבית המקדש], **מַה** אורך **הַבַּיִת שִׁשִּׁים אַמָּה,** שנאמר (מלכים א' ו ב) 'וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה' שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ', **אַף** שטח המקום הראוי **לַמִּזְבֵּחַ** הוא **שִׁשִּׁים אַמָּה.** ואמנם לא הגדילו את שטח המזבח כל כך, לפי ששיעור גודל המזבח אינו מעכב בו ואפשר להפחית ממנו, והגדילוהו רק ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב שזהו מה שהיה נצרך להם. ושלמה לא ידע דרשה זו, ואילו ידעה אפשר שהיה אף הוא מגדיל את המזבח ועוד יותר ממה שהגדילו הם, אלא שלא ידע שיכול הוא לעשות זאת, לפי שלא דרש את הפסוק האמור.

הגמרא מבררת כיצד ידעו אנשי כנסת הגדולה שבנו את בית המקדש השני, איה הוא מקום כל דבר ודבר בבית המקדש. שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר מה שידעו אנשי כנסת הגדולה היכן לבנות את **הַבַּיִת** [–ההיכל והעזרות], לפי **שִׁמְינְכְרָא צוּרְתוֹ** – צורת הבית היתה ניכרת בקרקע, על ידי היסודות שנותרו במקום הכתלים, **אֶלָּא** את מקום **הַמִּזְבֵּחַ מְנָא יָדְעִי** – מנין ידעו היכן הוא, שהרי אין מקומו ניכר בקרקע.

הגמרא מביאה דעות שונות ביישוב השאלה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** רָאוּ במראה נבואה **מִזְבֵּחַ בָּנוּי וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו** קרבנות, וידעו ששם מקום המזבח.

וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר, אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק אבינו שנעקד על גבי המזבח, **רָאוּ שֶׁמּוּנָּח בְּאוֹתוֹ מָקוֹם** שהיה המזבח, וידעו שזהו מקומו.

וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מִכָּל שטח **הַבַּיִת כּוּלּוֹ הֵרִיחוּ רֵיחַ קְטֹרֶת,** לפי שריחה היה נודף בכל בית המקדש, ואילו **מִשָּׁם** – ממקום המזבח, **הֵרִיחוּ רֵיחַ אֵבָרִים** שרופים שהוקטרו באש על גבי המזבח, וידעו ששם מקומו.

הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן ודברי הברייתא בענין זה, מהם יש ללמוד ביאור נוסף מנין ידעו להוסיף על המזבח ומנין ידעו איה מקומו: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים,** והם חגי זכריה ומלאכי, **עָלוּ עִמָּהֶם** מִן **הַגּוֹלָה** לירושלים, באותה עת שבנו את בית המקדש השני, **אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ** שנתקדש לו מקום עד שישים אמה ואפשר להוסיף עליו עד גודל זה, **וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ** היכן היה, **וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין** קרבנות **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת** [–בית המקדש] בנוי, כיון שקדושה ראשונה שנתקדש בתחילת בנייתו, קידשה אותו גם לעתיד לבוא, אפילו יחרב, **וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכָּתֵב** מעתה **בַּאֲשׁוּרִית** ולא בכתב עברי כפי שנכתבה עד אז.

הגמרא מוסיפה לדון בענייני גודל המזבח וצורתו: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ מְעַכְּבִין** במזבח, שאם לא עשה אחד מהם, כגון שעשה מזבח ללא ארבע קרנות, או ללא כבש בדרומו, או ללא יסוד במערבו ובצפונו, או שלא עשאו מרובע, אינו מזבח. אבל **מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ** [–גובהו], **אֵין מְעַכְּבִין,** ויכול הוא לעשותן כרצונו.

הגמרא מבארת את מקורות הדינים שבברייתא. מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדה הברייתא דינים אלו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא,** עם כל אחד מאלו, הקרן, הכבש, היסוד והריבוע, **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק 'הַמִּזְבֵּחַ', על הקרן נאמר (ויקרא ד יח) 'וּמִן הַדָּם יִתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד', על הכבש נאמר (שם ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ', והכוונה לכבש שהוא פני המזבח משום שדרכו עולים למזבח, על היסוד נאמר (שם ד ל) 'וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', ועל הריבוע נאמר (שמות כז א) 'רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ', **וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הַמִّזְבֵּחַ'** הרי זה בא לומר שהדבר שנזכר בו דינו הוא **לְעַכֵּב** במזבח, שבאה התורה לומר שאינו נקרא מזבח בלעדיו.

הגמרא מבררת האם אף הכרכוב שהיה במזבח הנחושת, מעכב במזבח, מאחר שנאמר בו 'המזבח'. שואלת הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שכל מה שנאמר בו 'המזבח' מעכב, האם הכרכוב, שהוא **כִּיּוּר** [–ציורים של פרחים וציצים וקלעים, שנעשו סביב המזבח למעלה מאמצעו] לְדעת **רַבִּי, וְסוֹבֵב** [–בליטה לנוי בגובה אמה סביב המזבח למעלה מאמצעו] לְדעת **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, הָכִי נָמִי דְּמַעְכֵּב** – האם אכן אף הוא מעכב משום שנאמר בו 'המזבח', **דִּכְתִיב** (שמות כז ד–ה) 'וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וגו' **וְנָתַתָּה אוֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּוב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה',** וְתַנְיָא בברייתא, **אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב** המוזכר בתורה שתחתיו ניתן המכבר, **רַבִּי אוֹמֵר זֶה כִּיּוּר, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה הַסּוֹבֵב,** ואם כל דבר שנאמר בו 'המזבח' מעכב בו, אף הוא מעכב.

משיבה הגמרא: **אִין** – אכן כן, שהכרכוב מעכב, **דְּתַנְיָא** בברייתא, וכך נאמר בה, 'מעשה ב[כהן] צדוקי אחד שניסך [את המים בחג הסוכות] על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן', ומוסיפה הברייתא לומר, **וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִפְגְּמָה** קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ ונפסל המזבח משום כך, **וְהֵבִיאוּ בּוּל** [–שיעור מלוא אגרוף] **שֶׁל מֶלַח וּסְתָמוּהוּ** לקרן הפגומה, **וְלֹא** שעשו סתימה זו **מִפְּנֵי שֶׁהַמִּזְבֵּחַ** נעשה בכך **כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, אֶלָּא** מפני הכבוד עשו כן, **שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם.** ומה שנפסל בכך הוא משום **שֶׁכָּל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ, פָּסוּל, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הַסּוֹבֵב** מעכב במזבח, שאם חסר במזבח, המזבח פסול. נמצאנו למדים שאכן כרכוב מעכב במזבח, לפי שנאמר בו 'המזבח', ועל כן אמר רבי יוסי ברבי יהודה, לשיטתו שכרכוב הוא הסובב, שהסובב מעכב במזבח.

הגמרא מביאה ברייתא אודות הכרכוב: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב** [–היכן היה], בראש המזבח **בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן מְקוֹם הִילּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אַמָּה.** משמע מדברי הברייתא שהכרכוב הוא שטח האמה שבין קרנות המזבח, ושמקום זה היה מיועד להילוך הכהנים.

שואלת הגמרא: **אָטוּ** [–האם] **הַכֹּהֲנִים בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן הֲווּ אָזְלִי** [–היו הולכים], הלא היו מהלכים בשטח פנימי יותר, משום שבין קרן לקרן אין מקום הילוך סביב כל גג המזבח, שהרי הקרן מפסיקתו, ובודאי שהשאירו אמה נוספת סביב המזבח, להילוך הכהנים. משיבה הגמרא מביאה שדברי רבי יוחנן נשנו בברייתא, אך באופן אחר: **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו דברים אלו בנוסח זה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים,** והם חגי זכריה ומלאכי, **עָלוּ עִמָּהֶן מִן הַגּוֹלָה** לירושלים, באותה עת שבנו את בית המקדש השני, **אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ** שמקומו גדול עד שישים אמה **וְעַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ** היכן היה, **וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין** קרבנות **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת** [–בית המקדש] בנוי, כיון שקדושה ראשונה שנתקדש בתחילת בנייתו, קידשה אותו גם לעתיד לבוא, אפילו יחרב, **וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכָּתֵב** מעתה **בַּאֲשׁוּרִית** ולא בכתב עברי כפי שנכתבה עד אז.

הגמרא מוסיפה לדון בענייני גודל המזבח וצורתו: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ מְעַכְּבִין** במזבח, שאם לא עשה אחד מהם, כגון שעשה מזבח ללא ארבע קרנות, או ללא כבש בדרומו, או ללא יסוד במערבו ובצפונו, או שלא עשאו מרובע, אינו מזבח. אבל **מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ** [–גובהו], **אֵין מְעַכְּבִין,** ויכול הוא לעשותן כרצונו.

הגמרא מבארת את מקורות הדינים שבברייתא. מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדה הברייתא דינים אלו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא,** עם כל אחד מאלו, הקרן, הכבש, היסוד והריבוע, **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק 'הַמִּזְבֵּחַ', על הקרן נאמר (ויקרא ד יח) 'וּמִן הַדָּם יִתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד', על הכבש נאמר (שם ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ', והכוונה לכבש שהוא פני המזבח משום שדרכו עולים למזבח, על היסוד נאמר (שם ד ל) 'וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', ועל הריבוע נאמר (שמות כז א) 'רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ', **וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הַמִّזְבֵּחַ'** הרי זה בא לומר שהדבר שנזכר בו דינו הוא **לְעַכֵּב** במזבח, שבאה התורה לומר שאינו נקרא מזבח בלעדיו.

הגמרא מבררת האם אף הכרכוב שהיה במזבח הנחושת, מעכב במזבח, מאחר שנאמר בו 'המזבח'. שואלת הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שכל מה שנאמר בו 'המזבח' מעכב, האם הכרכוב, שהוא **כִּיּוּר** [–ציורים של פרחים וציצים וקלעים, שנעשו סביב המזבח למעלה מאמצעו] לְדעת **רַבִּי, וְסוֹבֵב** [–בליטה לנוי בגובה אמה סביב המזבח למעלה מאמצעו] לְדעת **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, הָכִי נָמִי דְּמַעְכֵּב** – האם אכן אף הוא מעכב משום שנאמר בו 'המזבח', **דִּכְתִיב** (שמות כז ד–ה) 'וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וגו' **וְנָתַתָּה אוֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּוב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה',** וְתַנְיָא בברייתא, **אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב** המוזכר בתורה שתחתיו ניתן המכבר, **רַבִּי אוֹמֵר זֶה כִּיּוּר, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה הַסּוֹבֵב,** ואם כל דבר שנאמר בו 'המזבח' מעכב בו, אף הוא מעכב.

משיבה הגמרא: **אִין** – אכן כן, שהכרכוב מעכב, **דְּתַנְיָא** בברייתא, וכך נאמר בה, 'מעשה ב[כהן] צדוקי אחד שניסך [את המים בחג הסוכות] על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן', ומוסיפה הברייתא לומר, **וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִפְגְּמָה** קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ ונפסל המזבח משום כך, **וְהֵבִיאוּ בּוּל** [–שיעור מלוא אגרוף] **שֶׁל מֶלַח וּסְתָמוּהוּ** לקרן הפגומה, **וְלֹא** שעשו סתימה זו **מִפְּנֵי שֶׁהַמִּזְבֵּחַ** נעשה בכך **כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, אֶלָּא** מפני הכבוד עשו כן, **שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם.** ומה שנפסל בכך הוא משום **שֶׁכָּל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ, פָּסוּל, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הַסּוֹבֵב** מעכב במזבח, שאם חסר במזבח, המזבח פסול. נמצאנו למדים שאכן כרכוב מעכב במזבח, לפי שנאמר בו 'המזבח', ועל כן אמר רבי יוסי ברבי יהודה, לשיטתו שכרכוב הוא הסובב, שהסובב מעכב במזבח.

הגמרא מביאה ברייתא אודות הכרכוב: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב** [–היכן היה], בראש המזבח **בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן מְקוֹם הִילּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אַמָּה.** משמע מדברי הברייתא שהכרכוב הוא שטח האמה שבין קרנות המזבח, ושמקום זה היה מיועד להילוך הכהנים.

שואלת הגמרא: **אָטוּ** [–האם] **הַכֹּהֲנִים בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן הֲווּ אָזְלִי** [–היו הולכים], הלא היו מהלכים בשטח פנימי יותר, משום שבין קרן לקרן אין מקום הילוך סביב כל גג המזבח, שהרי הקרן מפסיקתו, ובודאי שהשאירו אמה נוספת סביב המזבח, להילוך הכהנים. משיבה

המשך בעמוד קמו

וְלֹא עַל גַּבֵּי מְחִילּוֹת. אָמַר רַב יוֹסֵף, לָאו הַיְינוּ דְּתַנְיָא 'וַיָּכִינוּ (את) הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹתָיו', שֶׁהִגִּיעוּ לְסוֹף מִדּוֹתָיו. וְהָכְתִיב 'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל'. אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ, 'וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל'. כִּי בַּיִת. מַה בַּיִת, שִׁשִּׁים אַמָּה. אַף מִזְבֵּחַ, שִׁשִּׁים אַמָּה. בִּשְׁלָמָא בַּיִת, מִינְכְּרָא צוּרָתוֹ. אֶלָּא מִזְבֵּחַ, מְנָא יָדְעִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רָאוּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו. וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר, אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק רָאוּ שֶׁמּוּנָּח בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מִכָּל הַבַּיִת כּוּלּוֹ הֵרִיחוּ רֵיחַ קְטֹרֶת, מִשָּׁם הֵרִיחוּ רֵיחַ אֵבָרִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים, עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה. אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים, עָלוּ עִמָּהֶן מִן הַגּוֹלָה. אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּיִת, וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכָּתֵב אַשּׁוּרִית. תָּנוּ רַבָּנָן, קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ, מְעַכְּבִין. מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ, אֵין מְעַכְּבִין. מְנָהָנֵי מִילֵּי. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר קְרָא 'הַמִּזְבֵּחַ', כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הַמִּזְבֵּחַ' לְעַכֵּב. אֶלָּא מֵעַתָּה, כִּיּוֹר לְרַבִּי, וְסוֹבֵב לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, הָכִי נַמִּי דִּמְעַכֵּב, דִּכְתִיב 'וְנָתַתָּה אוֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה', וְתַנְיָא, אֵיזֶהוּ כַּרְכֹּב, רַבִּי אוֹמֵר, זֶה כִּיּוֹר. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה הַסּוֹבֵב. אִין, דְּתַנְיָא, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִפְגְּמָה קֶרֶן מִזְבֵּחַ, וְהֵבִיאוּ בּוּל שֶׁל מֶלַח וּסְתָמוּהוּ, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁכָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֵרָאֶה מִזְבֵּחַ פָּגוּם, שֶׁכָּל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן וָכֶבֶשׁ וִיסוֹד וְרִיבּוּעַ, פָּסוּל. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַסּוֹבֵב. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ כַּרְכֹּב, בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן, מְקוֹם הִילּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, אַמָּה. אַטּוּ, הַכֹּהֲנִים, בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן הֲווּ אָזְלִי. אֶלָּא אֵימָא, וּמְקוֹם הִילּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, אַמָּה. וְהָכְתִיב 'תַּחַת כַּרְכּוּבוֹ מִלְּמַטָּה עַד חֶצְיוֹ'. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תְּרֵי הֲווּ, חַד לְנוֹי, וְחַד לַכֹּהֲנִים דְּלָא נִשְׁתַּרְקוּ. מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ, אֵין מְעַכְּבִין. אָמַר רַבִּי מָנִי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּהוּ מִמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְכַמָּה, אָמַר רַב יוֹסֵף, אַמָּה. מַחְכוּ עֲלֵיהּ, 'חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רוֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ'. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, דִּלְמָא מְקוֹם מַעֲרָכָה, קָאָמַר מָר. אָמַר לֵיהּ, מַר דִּגְבְרָא רַבָּה הוּא, יָדַע מַאי קָאָמִינָא. קָרֵי עֲלַיְיהוּ,

בני

רש"י

אמר רב יוסף לאו היינו דתניא כו'. רב יוסף חלה ונעקר למודו ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה היפך וחזר בו (נדרים דף מא.) והכא הכי אמר היכי אמרינן לעיל משום אש של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר: **לאו היינו דתניא.** שאנשי כנסת הגדולה הגיעו לסוף מדותיו להם נגלה מקום המקודש למזבח מה שלא נגלה לשלמה: **והכתיב הכל בכתב.** שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד אלמא במקדש ראשון נמי האי דלא עשאוהו גדול לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו: **אלא אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש.** שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להם ולששים אמה לא הוצרכו דאמרינן לקמן מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין: **מה בית ס' אמה.** כדכתיב (מלכים א ו) ששים אמה ארכו אף מזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו: **בשלמא בית.** ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה מה קדוש להיכל: **שניכרים צורתו.** יסודות החומות: **מנא ידעי.** מקומו היכא: **שלשה נביאים.** חגי זכריה ומלאכי: **אחד העיד להם על המזבח.** שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה: **על מקום המזבח.** היכן היה: **שמקריבין אע"פ שאין בית.** דקדושת הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: **שתכתב אשורית.** שמתחילה ניתנה להם בכתב עברי כתב ליבונאה כדאמר בסנהדרין (דף כא:): **וריבוע.** אם אין המזבח מרובע: **שכל מקום שנאמר המזבח לעכב.** דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא ובקרן כתיב (ויקרא ד) קרנות המזבח וביסוד כתיב (שם) אל יסוד המזבח ובכבש כתיב אל פני המזבח (שם ו) והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם כי היכי דחשיב צד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם ובריבוע כתיב (שמות כז) רבוע יהיה המזבח: **אלא מעתה כיור לרבי כו'.** דכתיב בהו המזבח הכי נמי דמעכבי לרבי אם לא עשה ציורים של פרחים וציצים וקלעים סביב למזבח כמו סיידו וכיירו: **זה כיור.** ציורים סביב למעלה מאמצעו: **אותו היום.** שנסך כהן צדוקי מי החג על רגליו ורגמוהו כל העם כדאמרינן בסוכה (דף מח:): **בול של מלח.** מלא אגרוף של מלח שמעתי: **לא שכשר לעבודת.** המזבח כל זמן שהקרן פגום כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו': **אף הסובב** ומדרבי יוסי ברבי יהודה נשמע לרבי דכיור מעכב: **איזהו כרכוב.** וקס"ד אכרכוב דקרא קאי כרכוב לשון היקף חריץ עגולה כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כה.) כל שעתיד לגרר לכרכב: **בין קרן לקרן.** אמה רוחב שכנגד בין קרנות היתה עמוקה ובולטת גובה מעט היה סביב לה בשפת המזבח: **מקום הילוך רגלי הכהנים אמה.** השתא משמע והיא היתה אמה של מקום הילוך: **אטו כהנים בין קרן לקרן הוו אזלי.** והלא כשיגיעו לקרן הקרן מעכבן מהיקף: **אלא ה"ק בין קרן לקרן ומקום הילוך רגלי הכהנים.** כמין חריץ עמוק ממקום המערכה משפת המזבח סביב ומקיף את מקום המערכה ורחבו של חריץ שני אמות אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוך: **והכתיב.** גבי מכבר מעשה רשת נחשת שנתנוהו תחת כרכובו מלמטה עד חציו הקיפוהו למזבח מאמצעו ולמעלה לבוש כמין היקף של כברה והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ורשת של דגים ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב אלמא בקיר מזבח סביב הוה דאי בראש המזבח היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר תחת כרכובו: **תרי הוו.** שני סובבין היו לו למזבח שעשה משה: **חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו.** סביב הקיר משעלה שש אמות גובה לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:) י' אמות גובהו היה היקף הבליטה קטנה חוגרתו סביב לנוי וזהו סובב וכיור דאפליגו ביה רבי ור' יוסי בר' יהודה לעיל ומתחת לאותו סובב נתנו המכבר ורחבו מגיע למטה עד חצי המזבח והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים כדאמרינן באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) מהאי קרא התורה נתנה מחיצה כו': **וחד לכהנים דלא נשתרקו.** ולמעלה בראש המזבח העמיקו סובב כמין חריץ עמוק דבר מועט להיות להם שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו: **דלמא מקום מערכה קאמר.** דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו אמתים לכל צד פש ליה אמה על אמה:

בני

תוספות

ולא על גבי מחילות. בור של שיתין לא היה חשוב מחילה כיון דהוא צורך מזבח: **אף** מזבח ששים אמה. והא דאמר (בסוף) [בריש] כיסוי הדם (חולין דף פג:) קמוסיף אבניין היינו כשהיה המזבח עד ששים א"נ מגובה פריך התם אי נמי פריך קמוסיף שלא יהא רבוע שעל כל מליקת עוף אין יכולת לתת עפר בכל סביביו כדי לרבעו כמשפטו: **אחד** שהעיד להם על המזבח. תימה קרא כתיב ביחזקאל (מג) והאריאל שתים עשרה אמות אלמא מקום המערכה כ"ד על כ"ד והמאי קרא דרשינן במתני' דמדות (פ"ג מ"א) וי"ל דאי לאו עדות היינו מפרשי' עם מקום קרנות שלא לשנות ממזבח שלמה: **ואחד** שמקריבין אע"פ שאין בית. דקדושת בית קידשה לשעתה ולעתיד ולא דמי לקדושת הארץ דקי"ל דבטלה כדמוכח בפ"ק דחולין (ו:) גבי בית שאן שיש חילוק ביניהם כדפרישית לעיל (סא. ד"ה מאי): **מדת** ארכו ומדת רחבו אין מעכבין. והא דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ומיירי אף גבי מזבח כדאיתא פרק כיסוי הדם (חולין פג:) דמה בית ששים אף מזבח ששים היינו שיהא קדוש עד ששים אם ירצו להרחיבו ולא שיהא חובה לעשות כן:

באמה

תוספות

באמה גדומה. חסירה ובערוך פירש גרומה ברי"ש כמו נותן לו את גירומיו (ב"ב פז:) ורב יוסף פריך ממתניתא שלא יהו עינים יוצאים: **אויר** קרקע מפסיקו. קרקע לאו דוקא שהיה פורח אמה על יסוד ואמה על סובב ובלאו קרא היה צריך אויר משום שנאמר סביב כדבסמוך אלא דסגי במשהו אבל הכא בעינן אויר גדל וניכר שהוא לצורך אויר: **דאריך** וקטין. והא דכתיב חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב למצוה והאי קרא לעבב ומיהו קשה דלעבב מהמזבח נפקא: **שיתין** וד' הוו. היינו כלוי דאמר לעיל (דף נד.) בדמים ונקיט כוותיה משום תרגום דידן דמתרגמינן באחסנתיה יתבני מקדשא אבל לרב דלא הוה ליה יסוד בבנין הוה ליה מזבח מן הצפון ולדרום ל"א וכבש ל"ב הרי ס"ג ה"ל לשנויי שהיה פורח על הסובב אמה: כל

בְּנֵי קְטוּרָה. בְּנֵי אַחְתֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפּוֹן, הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפּוֹן. פְּתַח וְאָמַר, 'וַיּוֹסֶף הִכִּיר אֶת אֲבִיהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ יוֹחָנִי'. אָמְרִי לֵיהּ, 'קְטוּרָה' כְּתִיב. קָרֵי עֲלֵיהֶם, 'בְּנֵי קְטוּרָה'. אָמַר אַבָּיֵי בַּר הוּנָא, אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, גְּזִירִין שֶׁעֲשָׂה מֹשֶׁה, אוֹרְכָן אַמָּה וְרוֹחְבָן אַמָּה, וְעוֹבְיָין כְּמַחַק גּוֹדֶשׁ סְאָה. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, בְּאַמָּה גְּדוּמָה. אָמַר רַב יוֹסֵף, וְלָאו הַיְינוּ דְּתַנְיָא, 'עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ', שֶׁלֹּא יְהוּ עֵצִים יוֹצְאִין מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם. תְּנַן הָתָם, כֶּבֶשׁ הָיָה לְ(דרומה) [דְּרוֹמוֹ] שֶׁל מִזְבֵּחַ, אוֹרְךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל רוֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר קְרָא 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה', שֶׁיְּהֵא יָרֵךְ בַּצָּפוֹן, וּפְנָיו בַּדָּרוֹם. אֵימָא, יָרֵךְ בַּצָּפוֹן וּפָנָיו בַּצָּפוֹן. אָמַר רָבָא, רְמִי גַּבְרָא אַאַפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אַדְּרַבָּה, תָּרֵיץ וְאוֹתֵיב גַּבְרָא. אָמַר לֵיהּ, 'רְבוּעַ' כְּתִיב. וְהָא, מִיבָּעֵי לֵיהּ דְּמְרַבַּע רְבוּעֵי. מִי כְּתִיב 'מְרוּבָּע'. וְלִיטַעְמָךְ, מִי כְּתִיב 'רְבוּץ'. אָמַר לֵיהּ, 'רְבוּעַ' כְּתִיב, דְּמִשְׁמַע הָכִי וּמִשְׁמַע הָכִי. וְתַנָּא, מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, 'וּמַעֲלוֹתֵיהוּ פְּנוֹת קָדִים', כָּל פִּינוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, לְמִזְרָח. וְאֵימָא שְׁמוֹאל, לְמִזְרָח. לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתָנֵי רָמִי בַּר (יחזקיה) [יְחִזְקֵאל], יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, 'עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר (עמודים) בָּקָר, שְׁלֹשָׁה פּוֹנִים צָפוֹנָה, וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים יָמָּה, וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים נֶגְבָּה, וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים מִזְרָחָה', כָּל פִּינוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לְמִזְרָח. הַהוּא, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ. אִם כֵּן, 'פּוֹנִים' 'פּוֹנִים' לָמָּה לִי. שָׁאַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לְקוֹנְיָא אֶת רַבִּי יוֹסֵי, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, אָזִיר יֵשׁ בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. אָמַר לוֹ, וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם', מַה דָּם בִּזְרִיקָה, אַף בָּשָׂר בִּזְרִיקָה. אָמַר לוֹ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, עוֹמֵד בִּצַּד מַעֲרָכָה וְזוֹרֵק. אָמַר לוֹ, כְּשֶׁהוּא זוֹרֵק, לְמַעֲרָכָה דְּלוּקָה הוּא זוֹרֵק אוֹ לְמַעֲרָכָה שֶׁאֵינָהּ דְּלוּקָה הוּא זוֹרֵק. הֲוֵי אוֹמֵר, לְמַעֲרָכָה דְּלוּקָה הוּא זוֹרֵק. הָתָם, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר. רַב פָּפָּא אָמַר, כִּי דָּם. מַה דָּם, אָזִיר קַרְקַע מַפְסִיקוֹ. אַף בָּשָׂר, אָזִיר קַרְקַע מַפְסִיקוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁנֵי כְּבָשִׂים קְטַנִּים יוֹצְאִין מִן הַכֶּבֶשׁ, שֶׁבָּהֶן פּוֹנִים לְיָסוֹד וְלַסּוֹבֵב, וּמוּבְדָּלִין מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא נִימָא, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'סָבִיב'. וְרַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, רָבוּעַ. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב 'סָבִיב', וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב 'רָבוּעַ'. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'סָבִיב', הָוָה אָמִינָא, דְּעָגִיל מְעָגָל. כָּתַב רַחֲמָנָא 'רָבוּעַ'. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'רָבוּעַ', הָוָה אָמִינָא, דַּאֲרִיךְ וְקַטִּין. כָּתַב רַחֲמָנָא 'סָבִיב'. תְּנַן הָתָם, הַכֶּבֶשׁ וְהַמִּזְבֵּחַ, שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם. הָנֵי, שִׁיתִּין וְאַרְבָּעָה הֲווּ. נִמְצָא פּוֹרֵחַ אַמָּה עַל יְסוֹד וְאַמָּה עַל סוֹבֵב. אמר

בני קטורה. בני אברהם אתם אבל לא כזרע יצחק ויעקב: הכי גרסינן הוו יתבי קמיה דרבי טרפון. ולא הוו אמרי מידי: פתח ואמר. כדי שידברו: יוחני. מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם: בני קטורה. איגם יודעין לדבר בהלכה: גזירין. שני גזרי עצים צריך לסדר בראש המזבח המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:): אמה ארכו ואמה רחבו. כמידת מקום המערכה: באמה גדומה. קצרה שלא יצאו חוץ למערכה ויעבבו הכהנים מלהקיף: לאו הייגו דתניא כו'. ואמה גדומה למה לי אלא אמה מצומצמת: מנהני מילי. שהכבש בדרום: ירך. רגלים ופניו בדרום כאדם השוכב ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו לדרום: אימא ירך בצפון ופניו בצפון. כאדם היושב זקוף: רמי גברא אאפיה. שיער באדם השוכב ארצה: אדרבה תריץ ואותיב גברא. זקפוהו והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרוח אחת: רבוע כתיב. דרבוע באדם רובץ ומושכב שיער הכתוב: והאי רבוע מיבעי ליה דמרבע ריבועי. שיהא מרובע ולא עגול: ה"ג רבוע כתיב דמשמע הכי ומשמע הכי. הלכך תרוויהו ליף מינה: ותנא. דבריתא מייתי לה להא דאייתי רב הונא מירך המזבח מייתי תנא מהכא: ומעלותיהו פנות קדים כל פינות שאתה פונה יהו דרך ימין למזרח. האי קרא במזבח כתיב ביחזקאל וקאמר שתמיד כבש מעלותיו ברוח הראויה לפנות הימנה למזרח ותהא אותו הפנייה לימין ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום: ופרכינן ואימא דרך שמאל למזרח. נהי דפנות קדים כתיב בקרא אבל דרך ימין לא כתיב ביה העמידהו בצפון וכשתגיע לראש המזבח פנה אל קרן מזרחית צפונית ודרך שמאל: לא ס"ד. שיהו פונים לשמאל אלא דרך ימין: לא יהו אלא דרך ימין. כי מנינא דקרא דקחשיב ואזיל דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום וכשאתה מקיף שום דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך: למזרח. מהאי קרא לא נפקא לן ומהכא נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדים שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: מיבעיא ליה לגופיה. להדיעך מושב הים היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בצורכי עבודה: אויר יש בין כבש למזבח. שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם. עולה שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר יש ומחמת האויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: אמר לו שאני אומר זורק עומד בצד המערכה. בראש המזבח וזורק ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'. כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם אלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: רב פפא אמר. לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה זורק דהפסקה אויר רצפה בעינן כי דם: מה דם אויר קרקע. הרצפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'. אותו שפונין בו לסובב יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך בו שירים של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: משום שנאמר סביב. שיהא היקף למזבח כל דהו ואי הוו מחוברין שוב אין היקף אפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו: רבי אבהו אמר רבוע. ואי מחוברין לא הוי בנינו מרובע: ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע. ואף על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: דעגיל מעגל. ולא יהא לו זויות: דאריך וקטין. ארכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: כתב רחמנא סביב. שיהו כל סביביו שוין: שיתין וארבע הוו. דהא תנן לעיל אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח: ומשני נמצא שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב. ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי אמות:

בְּנֵי קְטוּרָה, כלומר, אמנם בני אברהם אתם, אבל אין מעשיכם כזרע יצחק ויעקב, אלא כבני קטורה אשת אברהם.

הגמרא מביאה מעשה מעין זה: **בְּנֵי אַחְתֵּיהּ** [–בני אחותו] **דְּרַבִּי טַרְפוֹן**, **הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ** [–היו יושבים לפניו] **דְּרַבִּי טַרְפוֹן** ולא היו אומרים דבר, חפץ רבי טרפון לעוררם לדבר, **פָּתַח וְאָמַר** פסוק ושינה בו כדי שיעירו לו על כך, וזהו הפסוק (בראשית כה א) 'וַיּוֹסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה'. **אָמְרִי לֵיהּ** – אמרו לו בני אחותו, 'וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ **קְטוּרָה' כְּתִיב** [–נאמר]. **קְרֵי** [–קרא] **עֲלֵיהֶם** רבי טרפון וכינה אותם בשם 'בְּנֵי קְטוּרָה', שהרי אתם כמותם שאינכם יודעים לדבר דברי תורה.

הגמרא מביאה מימרות בענין גזירי העצים שעל המזבח ומידתם: **אָמַר אַבַּיֵי בַּר הוּנָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא**, שני **גּוּרִין שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה** רבנו למערכה במזבח שבמשכן, היה **אוֹרְכָן אַמָּה וְרוֹחְבָן אַמָּה וְעוֹבְיָין** [–גובהם] **כְּמַחַק** [–ככלי שבו מוחקים ומיישרים] **גּוֹדֶשׁ** של כלי המחזיק **סָאָה**.

הגמרא מביאה מחלוקת באיזו אמה מדובר: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, במידת האמה שבגזירים, מדובר **בְּאַמָּה גְּדוֹמָה** [–קצרה], כדי שלא יבלטו הגזירים מחוץ למערכה ויפריעו לכהנים בהליכתם סביב המערכה. **אָמַר רַב יוֹסֵף, וְלָאו הַיְינוּ דְּתַנְיָא** – האם לא שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא א ח) 'וְערְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר **עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ**', וממה שאמרה תורה שיהיו העצים על האש על המזבח, יש לדרוש שֶׁ**לֹּא יְהוּ עֵצִים יוֹצְאִין מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם**, דהיינו שלא יבלטו מן המערכה, אבל אפשר שיהיו בגודל המערכה בדיוק, ומעתה יש ללמוד שמדובר באמה מצומצמת ומדוייקת, ואין צריך שתהיה גדומה.

הגמרא עוסקת במקומו של הכבש: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה במידות (פ"ג מ"ג), **כֶּבֶשׁ הָיָה לְצַד** (דרומה) [**דְּרוֹמוֹ**] **שֶׁל מִזְבֵּחַ**, ומידותיו הן **אוֹרֶךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם** אמה **עַל רוֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** אמה.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, שהכבש עמד בדרום דווקא. אומרת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר קְרָא** [–נאמר בפסוק] (ויקרא א יא) 'וְ**שָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה**', ויש לדרוש מהלשון 'ירך המזבח' שהמשילה התורה את המזבח לירך [–רגל אדם], ולפי זה הכבש הוא כפנים וראש, ויש לדרוש מהפסוק 'ירך המזבח צפונה', **שֶׁיְּהֵא הַיָּרֵךְ**, הוא המזבח עצמו המשול לרגל, **בַּצָּפוֹן, וּפָנָיו**, הוא הכבש המשול לפנים, **בַּדָּרוֹם**, כאדם השוכב על הארץ, שכאשר רגליו בצפון פניו הם בדרום.

שואלת הגמרא: **אִימָּא** [–ושמא נאמר] שהַיָּרֵךְ **בַּצָּפוֹן וּפָנָיו בַּצָּפוֹן**, כאדם היושב והוא זקוף, שאם ירכו פונה לצפון, גם פניו פונות לצפון.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, רָמִי גַּבְרָא אַאַפֵּיהּ** – הטל את האדם על פניו, כלומר יש לקיים את הדרשה האמורה באדם שוכב דווקא. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבא, **אַדַּרְבָּה, תְּרֵיץ וְאוֹתִיב גַּבְרָא** – זקוף והושב את האדם, כלומר שמא יש לקיים את הדרשה באדם יושב דווקא. **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, '**רְבוּעַ' כְּתִיב** [–נאמר], שנאמר (שמות כז א) 'וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ', ויש לדרוש 'רבוע' [שהוא רבוץ בלשון ארמי], שיהיו המזבח והכבש כאדם הרובץ ושוכב על הארץ.

הקשה אביי לרבא: **וְהָא מִיבָּעֵי לֵיהּ דְּמַרְבַּע רְבוּעֵי** – הלא מה שאמרה התורה 'רבוע' בא לומר שיהיה המזבח מרובע ולא עגול, וכיצד אפשר ללמוד מכך שיהיה המזבח כאדם רובץ. השיב רבא לאביי: **מִי** [–האם] **כְּתִיב 'מְרוּבָּע'**, שתאמר שבא הכתוב ללמד שיהיה המזבח מרובע, וממה שנאמר 'רבוע' יש לדרוש את הכתוב מלשון רביצה. חזר ושאל אביי לרבא: **וְלִיטַעְמָיךְ** [–ולשיטתך], כיצד תוכל להוכיח שכוונת הכתוב ללשון רביצה ממה שלא נאמר 'רבוע', הלא יש לשאול בסגנון זה גם לדבריך, **מִי** [–האם] **כְּתִיב 'רָבוּץ'** שנאמר שבאה התורה ללמד שיהיה המזבח כאדם רובץ, שממה שלא אמרה תורה אלא 'רבוע' מוכח שבאה לומר שיהיה המזבח מרובע, ואין לדרוש מכך שיהיה כאדם רבוץ. תשובת רבא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, היא הנותנת, שהלא '**רְבוּעַ' כְּתִיב**, ולא נאמר לא 'מרובע' ולא 'רבוץ', שכתבה התורה בלשון **דְּמַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי** – שמשמעו גם כך וגם כך, על כן יש לדרוש את שתי המשמעויות, גם שיהיה המזבח מרובע וגם שיהיה כאדם רבוץ.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין זה שיהיה הכבש בדרום. אומרת הגמרא: **וְתַנָּא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא** – והתנא בברייתא למד את הדין שיהיה הכבש בדרום, מפסוק זה [דלהלן], **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, נאמר בפסוק אודות המזבח (יחזקאל מג יז) 'וּ**מַעֲלוֹתֵיהוּ פְּנוֹת קָדִים**', שמעלות המזבח [דהיינו הכבש] יהיו באופן **שֶׁכָּל פִּינוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה** ממנו אל המזבח, **לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לְמִזְרָח**, כלומר, שכאשר תפנה לימין תהיה זו פנייה לצד מזרח, ואופן זה שייך רק אם הכבש בדרום, ועל כן יש להעמיד את הכבש ברוח זו, כדי שהעולה עליו יפנה לימינו ויהא זה צד מזרח.

שואלת הגמרא: **וְאִימָּא** [–ושמא נאמר] כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך **שְׂמֹאל לְמִזְרָח**, שהלא לא נאמר בפסוק אלא לפנות למזרח אך לא נאמר לפנות דרך ימין, וניתן יהיה להעמיד את הכבש בצפון המזבח באופן שהעולה עליו יפנה לשמאלו ויהא זה צד מזרח.

משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אל יעלה על דעתך לומר שיפנו לשמאל ולא לימין, **דְּתָנֵי** [–ששנה] **רָמִי בַּר** (יחזקיה) [**יְחֶזְקֵאל**], **יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה** המלך, נאמר בו (דברי הימים ב' ד ד) '**עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר (עמודים) בָּקָר, שְׁלֹשָׁה פּוֹנִים צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים מִזְרָחָה**', ומפסוק זה, יחד עם מה שנאמר לעיל 'קדים', יש ללמוד שֶׁ**כָּל פִּינוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה** בעבודות המקדש, **לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לְמִזְרָח**, שממה שמנה הכתוב תחילה צפון ואחר כך מערב וכו', וכשאדם מקיף דבר לפי סדר צדדים אלו ופניו פונות אל אותו דבר, נמצא שהוא הולך דרך ימין, מכאן יש ללמוד שהפניות הן דרך ימין דווקא, וממה שנאמר 'קדים' יש ללמוד שהפניות הן למזרח וכאמור לעיל.

שואלת הגמרא: מנין ללמוד זאת מהפסוק, הלא **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – אותו פסוק בא ללמד כיצד היה נראה ים של שלמה וכיצד ישב, ומנין ללמוד הימנו שההליכה בעת עבודות המקדש היא דרך ימין.

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן**, שלא בא הכתוב אלא לתאר את הים של שלמה ולא ללמד את סדר הפניות, '**פּוֹנִים**' '**פּוֹנִים**' שנכפל בפסוק כמה פעמים, **לָמָּה לִי**, אלא מיתור הלשון יש ללמוד שבפניות שבעבודת המקדש יש ללכת דרך ימין.

הגמרא דנה האם היה הכבש סמוך למזבח או מרוחק ממנו: נאמר בברייתא, **שָׁאַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לְקוֹנְיָא, אֶת רַבִּי יוֹסֵי**, האם **אוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי שֶׁאֵין בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ**, כלומר שאין הכבש נוגע במזבח אלא מרוחק ממנו מעט. **אָמַר לוֹ** רבי יוסי לרבי שמעון בן יוסי בן לקוניא, **וַאֲתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן**, שיש אויר ביניהם, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (דברים יב כז) '**וְעָשִׂיתָ עֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**', שהוקשו הבשר והדם זה לזה, ויש לדרוש מהיקש זה, **מַה דָּם** של עולה ניתן על המזבח **בְּזְרִיקָה**, שנאמר (ויקרא א ה) 'וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם', **אַף בָּשָׂר** קרב על המזבח **בְּזְרִיקָה**, שהכהן עומד על הכבש וזורק את בשר העולה מעל האויר אל המערכה שבגג המזבח. **אָמַר לוֹ** רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא לרבי יוסי, אף שגם אני דורש היקש זה לענין שהבשר בזריקה, אך איני למד מכך שיש אויר בין כבש למזבח, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר** שכוונת הכתוב היא שהכהן **עוֹמֵד בְּצַד הַמַּעֲרָכָה** על גבי המזבח עצמו, **וְזוֹרֵק** אליה את הבשר.

אָמַר לוֹ רבי יוסי, אין לדרוש כדבריך, שהרי **כְּשֶׁהוּא** זוֹרֵק את הבשר, האם **לַמַּעֲרָכָה דְּלוּקָה הוּא** זוֹרֵק **אוֹ לַמַּעֲרָכָה שֶׁאֵינָהּ דְּלוּקָה הוּא** זוֹרֵק, **הֲוֵי אוֹמֵר** – בודאי צריך לומר שלְ**מַעֲרָכָה דְּלוּקָה הוּא** זוֹרֵק, שאינו יכול לסדר את הבשר על ראשי העצים במקום שאין האש דולקת, אלא על כורחו עליו לתתם במקום שהיא דולקת, **וְהָתָם** [–ושם] מה שהוא זורק הרי זה **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר** להניחו על האש בלא זריקה, וכדי ללמוד זאת לא הוצרך ההיקש, ועל כרחך שההיקש בא לומר שיש דין זריקה אחר, שעומד הכהן על הכבש וזורק ממנו אל המערכה, ויש ללמוד מכאן שהיה אויר בין הכבש למזבח.

המשך בעמוד קמו

אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, כָּל כִּבְשֵׁי כְּבָשִׂים, כלומר כל הכבשים הגדולים והקטנים שהיו שם, היתה מידת שיפועו שָׁלֹשׁ אַמּוֹת אורך לָאַמָּה גובה, דהיינו שכל שלוש אמות גבה הכבש באמה נוספת, חוץ מִכִּבְשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, והוא הכבש הגדול, שֶׁהָיָה בו אורך של שָׁלֹשׁ אַמּוֹת וּמֶחֱצָה וְאַצְבַּע וּשְׁלִישׁ אֶצְבַּע בְּזִכְרוּתָא [–ברוחב האגודל], על כל אמה שגבה, שאם תחלק שלושים ושתים אמה בתשע אמות גובה גג המזבח [היינו כל המזבח עד הקרנות ולא עד בכלל], תעלה בידך המידה האמורה. וטעם השינוי במידת שיפועו של כבש זה משאר כבשים, משום שהיה הכבש חלק, ועולים עליו עם אברי הקרבנות שהם כבדים, וכדי שיהיה נח לעלות, הקפידו שלא יהיה שיפועו גדול.

משנה

כהמשך לפרק הקודם המלמד 'איזהו מקומן של זבחים', מלמדת משנה זו איזהו מקומן של מנחות. מִנְחוֹת הָיוּ נִקְמָצוֹת בְּכָל מָקוֹם בַּעֲזָרָה, וְנֶאֱכָלוֹת לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, כלומר בעזרה, לִזְכְרֵי כְהוּנָּה [–לכהנים זכרים], בְּכָל מַאֲכָל, וזמן אכילתן הוא לְיוֹם ההקרבה וְלַיְלָה שלאחריו עַד חֲצוֹת הלילה.

גמרא

שנינו במשנה שמנחות נקמצות בכל מקום בעזרה. הגמרא מוסיפה שקמיצה כשרה גם בהיכל: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנְחָה שֶׁנִּקְמְצָה בַּהֵיכָל כְּשֵׁרָה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִילּוּק בָּזִיכִין [–נטילת בזיכי הלבונה מהשולחן על מנת להקטירם במזבח החיצון], שעבודה זו נחשבת כקמיצה במנחה, והיתה נעשית בהיכל, ויש ללמוד מכך שאף הקמיצה כשרה שם.

הגמרא מביאה קושיא על רבי אלעזר: מֵתִיב [–מקשה] רַבִּי יִרְמְיָה, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא ב ב) אודות הבאת המנחה, 'וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ', ויש לדרוש מתיבת 'משם', שקומץ הכהן מִמְּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַזֶּר עוֹמְדוֹת, שהרי תיבת 'משם' חוזרת על 'והביאה' האמור בתחילת הפסוק, דהיינו ישראל המביא את המנחה, ודורשת הברייתא שכוונת התורה לומר שקומץ ממקום שמביא הזר את המנחה, וכיון שאין הזר רשאי להכנס לאולם ולהיכל, יש ללמוד מכך שאין הקמיצה כשרה שם. כֵּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, תיבה זו נדרשת לדין אחר, מִנַּיִן שֶׁאִם קָמַץ הכהן בְּיַד שְׂמֹאל, שֶׁיַּחֲזִיר את מה שקמץ לתוך הכלי ויחזור וְיִקְמוֹץ בְּיַד יָמִין, ואין אומרים שכבר נפסלה המנחה במה שקמצה בשמאל, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'וְקָמַץ מִשָּׁם', שקומץ מִמָּקוֹם שֶׁקָּמַץ כְּבָר, והיינו שאם קמץ באופן פסול, יכול לחזור ולקמוץ. וקשה שמדברי תנא קמא יש ללמוד שאין קומצים בהיכל, ושלא כפי שאמר רבי אלעזר.

הגמרא מביאה תירוץ לקושיא זו. אומרת הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרִי הוּא מוֹתִיב לֵהּ וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ – יש שאמרו שרבי ירמיה הוא שהקשה מן הברייתא, וכאמור, והוא גם שתירץ את התירוץ דלהלן, אִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש שאמרו שתירוץ זה אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחְלִיפָא, אַסְבְּרָא לָךְ לֹא נִצְרְכָא – לא הוצרך הלימוד 'וקמץ משם' כדי לדייק ולומר שאין לקמוץ באולם ובהיכל, אֶלָּא לגופו הוא נצרך, לְהַכְשִׁיר את כָּל הָעֲזָרָה כּוּלָּהּ לקמיצה, שלולי הפסוק סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה על דעתך לומר שהוֹאִיל וְעוֹלָה היא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאף מִנְחָה היא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, יש ללמוד זו מזו בבנין אב ולומר, מָה עוֹלָה טְעוּנָה צָפוֹן בשחיטתה, שאינה כשרה אלא בחלק העזרה שמצפון למזבח, אַף מִנְחָה תהיה טְעוּנָה בצָפוֹן בקמיצתה, ואין להכשיר קמיצה בשאר העזרה, ולכך בא לימוד זה, לומר שגם המקום שרגלי הזר עומדות, [דהיינו עזרת ישראל] כשר לקמיצה, וכל שכן שאר העזרה וההיכל.

הגמרא דנה באפשרות ללמוד מנחה מעולה. שואלת הגמרא: כיצד היה אפשר ללמוד מנחה מעולה, הלא יש לפרוך ולומר, מָה לָעוֹלָה שֶׁכֵּן היא קריבה כָּלִיל, שכל בשרה קרב על המזבח, ולפיכך היא חמורה וטעונה צפון, ועל כן אין ללמוד הימנה למנחה שאינה כליל ושייריה נאכלים לכהנים, שכיון שהיא קלה מעולה אפשר שלא תצטרך צפון. ונמצא שאין צריך פסוק ללמד שקמיצה כשרה בכל העזרה, ובהכרח שהפסוק 'וקמץ שמה' בא לומר שקמיצה פסולה בהיכל, וחוזרת הקושיא על רבי אלעזר שהכשיר בכך.

משיבה הגמרא: עדיין צריך הפסוק 'וקמץ משם' ללמד שקמיצה כשרה בכל העזרה, משום שהיינו יכולים ללמוד מנחה מֵחַטָּאת, ששתיהן קדשי קדשים, וכשם שחטאת טעונה צפון בשחיטתה אף מנחה תהא טעונה צפון בקמיצתה. דוחה הגמרא: לא יתכן שהיה עולה בדעתנו ללמוד מחטאת, שהרי אפשר לפרוך מַה לַחַטָּאת שהיא חמורה שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, תאמר במנחה שאינה מכפרת עליהם, ולכך היא קלה ואינה צריכה צפון.

משיבה הגמרא: עדיין הייתי לומד מנחה מַאֲשָׁם, שהוא קדשי קדשים וטעון צפון בשחיטתו, ואף מנחה תהא טעונה צפון בקמיצתה. דוחה הגמרא: אף זאת יש לפרוך, משום שמַה לָאָשָׁם שֶׁכֵּן הוא מן הקרבנות שהם מִינֵי דָמִים, תאמר במנחה הבאה מן הצומח שעל כן היא קלה ממנו ואין ללמוד שצריכה צפון כמותו.

משיבה הגמרא: הייתי לומד מנחה מִכּוּלְּהוּ [–מכל הקרבנות האמורים יחד], שאף שפרכת שמכל קרבן לבדו אין ללמוד אליה משום שיש בו פירכא, תוכל ללמוד מכולם יחד, שאף שעולה כליל הלא חטאת אינה כליל, וכן אף שחטאת מכפרת על חייבי כריתות, הלא אשם אינו מכפר על חייבי כריתות, הצד השוה בהם שהם קדשי קדשים וטעונים צפון, אף אני אביא את המנחה שהיא קדשי קדשים שתטען צפון. דוחה הגמרא: עדיין אפשר לפרוך, מַה לְכוּלְּהוּ [–לכל הקרבנות האמורים] שֶׁכֵּן הם מִינֵי דָמִים ולכן הם חמורים וטעונים צפון, ואין ללמוד מהם למנחה שאינה מיני דמים. ונמצא שאי אפשר היה ללמוד מכאן שמנחה טעונה צפון, ומעתה אי אפשר לומר שהלימוד 'וקמץ משם' בא לגופו, להכשיר את כל העזרה, ועל כרחך שהוא בא לפסול את ההיכל והאולם לקמיצה, וקשה על רבי אלעזר.

הגמרא מסיקה שהלימוד 'וקמץ משם' נצרך להכשיר את כל העזרה מטעם אחר. מתרצת הגמרא: אֶלָּא הלימוד 'וקמץ משם ממקום שרגלי הזר עומדות' אִיצְטְרִיךְ [–הוצרך] להכשיר את כל העזרה לקמיצה מטעם אחר, משום שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, שהוֹאִיל וכְתִיב (ויקרא ב ח) 'וְהִבֵּאתָ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַה' וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ' וכן כתוב (ויקרא ו ח) 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַّמְנָהּ', וממה שסמכה התורה הגשה וקמיצה זו לזו יש ללמוד קמיצה מהגשה ולומר, מָה הַנָּשָׁה נעשית בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית של המזבח, אַף קְמִיצָה תהיה נעשית בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית של המזבח, ולא תהיה כשרה בכל העזרה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו התורה 'וקמץ משם', ממקום שרגלי הזר עומדות, והיינו שהקמיצה נעשית גם בעזרת ישראל וכל שכן בשאר העזרה ובהיכל, וכדברי רבי אלעזר.

הגמרא מביאה דין אודות מקום שחיטת השלמים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן בַּהֵיכָל כְּשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ג ב) 'וּשְׁחָטוּ (אותו) פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' [וההיכל שבמקדש הוא כנגד אהל מועד שבמשכן], וכיון שתלתה התורה את הכשר העזרה לשחיטת השלמים, בכך שהיא בפתח ההיכל, מוכח שהעזרה טפילה להיכל, ומעתה יש לומר שלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, ואם שחיטתם כשרה בעזרה כל שכן שכשרה בהיכל.

הגמרא מביאה משא ומתן בדין זה: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על דברי רבי יוחנן, שנינו בברייתא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, מַנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת כָּל הָעֲזָרָה והם יורים לתוכה חיצים ואבני בליסטראות עד שאי אפשר לשהות שם, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם [–להיכל] וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אף שדינם להאכל בעזרה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב (במדבר יח ט–י) 'כָּל קָרְבָּנָם לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם וגו' בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֻנּוּ, ומשמע שהכוונה להיכל. ולפי סברת רבי יוחנן קשה, אַמַּאי – מדוע הוצרכנו לפסוק זה, נֵימָא – נלמד זאת ממה שנאמר (ויקרא ו ט) לגבי

המשך בעמוד קע

רש"י

ה"ג אמר רמי בר חמא כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג' אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע. כל כבשים גדולים וקטנים שהיו שם היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה חוץ מכבש הגדול של מזבח שעולין בו במשא איברים כבידים והוא חלק צריך שיהא משופע ביותר ונוח לעלות לכך האריכוהו ל"ב אמה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע כשתתן לכל אמה שלש ומחצה הרי ל' ואחת ומחצה תן עוד ט' אצבעות וט' שלישי אצבע הרי י"ב אצבעות שהן ג' טפחים והן חצי אמה: **מתני'** היו נקמצות בכל מקום. ואין טעונין צפון: **לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה.** דכתיב לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' וסמיך ליה בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו (במדבר יח): **ליום ולילה עד חצות.** דילפינן ממנחת לחמי תודה: **גמ' שכן מצינו בסילוק בזיכין.** שהן אזכרה למנחת לחם הפנים כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כד) ומתירין את הלחם וסילוקן מעל שלחן הפנים שבהיכל במקום קמיצה דמנחות הנקמצות: **ממקום שרגלי הזר עומדות.** לעיל קאי והביא הזר אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קומצו משמע ממקום שהבעלים עומדין שם וקס"ד השתא לאסור בין האולם קאתי שאין זר נכנס לשם: **שיחזיר.** הקומץ לתוך השירים ולא אמרי' כבר נפסלה: **לא נצרכא.** הא ממקום רגלי הזר דקאמר: **אלא להכשיר.** דלא ליבעי על ירך המזבח צפונה אלא כל מקום דריסת רגלי ישראל כשר לקמיצה וכל שכן עזרת כהנים והיכל: **שכן כליל.** והיכי הוה ילפינן מיניה וקרא למעוטי למה לי: **מחטאת.** אי לאו דמיעטה הוה ילפינן לה מחטאת: ופרכינן **מה לחטאת שכן מכפרת כו':** ה"ג מה לאשם שכן מיני דמים: **מכולהו.** בעיא למגמריה במיהדר דינא ותיתי במה הצד: **מה הגשה בקרן מערבית דרומית.** קודם קמיצתה מגיעתה בתוך כליה לקרן מערבית דרומית של מזבח כדלקמן: **שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וכו'.** אלמא מדתלה הכשר עזרה לשלמים בפתח אהל מועד שמע מינה אהל מועד עיקר ועזרה טפל: **ולא יהיה טפל חמור מן העיקר.** דכיון דטפל חזי להו כ"ש עיקר: **הקיפו גוים.** למלחמה ויורים חיצים ואבני בליסטראות לתוך העזרה: **בקדש הקדשים.** היכל במשמע: **ואמאי.** אם איתא דאמרי' לא יהא טפל חמור מן העיקר למה לי למיכתב האי קרא לאכשורי היכל לאכילת קדשים הא כתיב בהו בחצר אהל מועד ונימא לא יהא טפל חמור מן העיקר: **אכילה דאין אדם אוכל במקום רבו.** דזילותא דרביה היא לעשות צרכי עבד לפניו לא יהא טפל חמור ליכא למימר דלאו חומרא היא אלא קולא וכן הדין שיהא טפל חמור מן העיקר: **מתני' חטאת העוף היתה נעשית כו'.** בגמ' יליף מנא ליה: **בכל מקום היתה כשירה כו'.** בגמ' פריך מאי קאמר: **מלמטה.** למטה מן החוט: **חטאת.** יליף בגמרא שהיא למטה: **הנשות.** של מנחות קודם קמיצתן כדכתיב והגישה ובגמ' יליף הא קרן מנא ליה: **ושירי הדם.** של חטאות החיצונות ובגמ' מפרש לה: **ניסוך המים והיין.** ששם היו שיתין ואי אפשר לנסך כי אם שם: **ועולת העוף כשהיא רבה במזרח.** דעיקר מקומן בקרן דרומית מזרחית כדמפרש טעמא בגמרא מפני שקרובה לבית הדשן לזרוק שם מוראה ונוצה כדכתיב והשליך אותה וגו' אל מקום הדשן (ויקרא א) וכשהיא רבה שם שיש כהנים הרבה באותו הקרן עסוקין בעולות ואין לזה מקום בסובב לעמוד שהעולה נעשית למעלה בא לו לקרן מערבית דרומית שאף היא סמוכה לבית הדשן משאר שתי הקרנות שבית הדשן סמוך לכבש היה במזרחו של כבש ולדרומו של מזבח:

ומקיפין

אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, כָּל כִּבְשֵׁי כְבָשִׁים, שָׁלֹשׁ אַמּוֹת לָאַמָּה, חוּץ מִכִּבְשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁהָיָה שָׁלֹשׁ אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וְאֶצְבַּע וּשְׁלִישׁ אֶצְבַּע בְּזִכְרוּתָא: **מִשְׁנָה** מְנָחוֹת הָיוּ נִקְמָצוֹת בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְנֶאֱכָלוֹת לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, לְזִכְרֵי כְהוּנָּה, בְּכָל מַאֲכָל, לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנְחָה שֶׁנִּקְמְצָה בַּהֵיכָל, כְּשֵׁירָה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִילּוּק בְּזִיכִין. מֵתִיב רַבִּי יִרְמְיָה, 'וְקָמַץ מִשָּׁם' מִמְּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַזָּר עוֹמְדוֹת. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, מַנִּין שֶׁאִם קָמַץ בִּשְׂמֹאל, שֶׁיַּחֲזִיר וְיִקְמוֹץ בִּימִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִשָּׁם', מִמְּקוֹם שֶׁקָּמַץ כְּבָר. אִיכָּא דְּאָמְרִי, הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא, אַסְבְּרָא לָךְ, לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְהַכְשִׁיר כָּל הָעֲזָרָה כּוּלָּהּ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְעוֹלָה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמִנְחָה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. מָה עוֹלָה, טְעוּנָה צָפוֹן. אַף מִנְחָה, טְעוּנָה צָפוֹן. מַה לָּעוֹלָה, שֶׁכֵּן כָּלִיל. מֵחַטָּאת. מַה לַּחַטָּאת, שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. מֵאָשָׁם. מַה לָּאָשָׁם, שֶׁכֵּן מִינֵי דָּמִים. מִכּוּלְּהוּ. מַה לְּכוּלְּהוּ, שֶׁכֵּן מִינֵי דָּמִים. אֶלָּא אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ', 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקוּמְצוֹ'. מָה הַגָּשָׁה, בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. אַף קְמִיצָה, בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן בַּהֵיכָל, כְּשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁחֲטוּ (אותו) פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', וְלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. מֵיתִיבִי, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ'. וְאַמַּאי, נֵימָא 'בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ', וְלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם עֲבוֹדָה, דְּאָדָם עוֹבֵד בִּמְקוֹם רַבּוֹ, אָמְרִינַן לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. אֲכִילָה, דְּאֵין אָדָם אוֹכֵל בִּמְקוֹם רַבּוֹ, לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, לֹא אָמְרִינַן: **מִשְׁנָה** חַטַּאת הָעוֹף הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, וּבְכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁרָה, אֶלָּא זֶה הָיְתָה מְקוֹמָהּ. וּשְׁלִשָּׁה דְּבָרִים הָיְתָה אוֹתָהּ קֶרֶן מְשַׁמֶּשֶׁת מִלְּמַטָּה, וּשְׁלֹשָׁה מִלְּמַעְלָה. מִלְּמַטָּה, חַטַּאת הָעוֹף וְהַנְּשׁוֹת וּשְׁיָרֵי הַדָּם. וּמִלְּמַעְלָן, נִיסּוּךְ הַיַּיִן וְהַמַּיִם וְעוֹלַת הָעוֹף, כְּשֶׁהִיא רַבָּה בְּמִזְרָח. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ, עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין,

ומקיפין

תוספות

כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה. למ"ד (לעיל דף נח:) כוליה מזבח בדרום קאי יש תימה על מזבח הנחשת למ"ד גובהו עשר לא משכחת לכל היותר כי אם כ' אמות לט' אמות דחצר שלפני המשכן חמשים אמה כ"ה אמות חצי החצר וה' אמות מקום מזבח פש ליה כ' אמה עד כותל דרומי כי מטי כבש עד הכותל לא משכחת לאמה אלא שתי אמות וטפח ואצבע ושליש אצבע והוה ליה הילוך על ידי הדחק כדמוכח בשבת (דף ק.) ובעירובין (דף נח:) במתלקט עשרה מתוך ארבע דהוי רשות היחיד ולמ"ד דמזבח רחב עשר אמות לא הוו אלא ט"ו אמה עד הכותל ורבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:) מזבח גבוה עשר אמות ורחב חמש לטעמיה דאמר כוליה מזבח בצפון קאי והיה משוך כל כך לצד צפון עד דמשתיירי ל"ב אמה לכבש ומיהו א"כ לא היה כלל מן המזבח לפני פתח המשכן אי מזבח משוך יותר מכ"ה אמה דמסתמא משכן הוה כמו בית עולמים דגחלי יום הכיפורים צריך לפני ה' ולרבי יהודה דאמר עשר רחבו יש לומר דלדידיה שלש אמות קומתו ולא יותר כדתניא לעיל (דף נט:):

חוץ מכבשו של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותא. זו היא גירסת הקונטרס ומכוון חשבון לט' אמות של מזבח ורבותיו גורסים ג' אמות ומחצה וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע בזכרותו ופירש בקונטרס דלחשבון זה לא היה ראש הכבש שוה לראש המזבח אלא נמוך ממנו רביע אמה דלחשבון גובה ט' יש לכבש יותר מל"ב אמה ולא דק בקונטרס דאין גבוה אלא חומש אמה חסר משהו והקשה בקונטרס הרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי ותירץ רבי נתן מדודיא דבפרק שתי הלחם (מנחות צז:) אמרינן דאמה של [יסוד] גובה באמה בת חמשה ולפירוש הקונטרס [קשה] דנמצא ראש הכבש גבוה מראשו של מזבח ומיהו אין לחוש אי נמי לפירוש הקונטרס אמות של כבש לפי אמות של מזבח:

שכן מצינו בסילוק בזיכין. ולא שייך למימר כאן טעם אחר ולא יהא טפל חמור מן העיקר כדקאמר בשלמים דשלמים תלאן הכתוב בפתח אהל מועד ואם תאמר ל"ל טעמא דבזיכין אמאי ס"ד למיפסל לפי מה שפירש בקונטרס לעיל ספ"ק (דף יד.) מודה ר"ש בחטאות הפנימיות דעבודה שאין יכול לבטלה משום דלאו אורח ארעא לשחוט בהיכל דמשמע דאי לאו הכי היה יכול לשחוט בהיכל אע"ג דחטאת בעי צפון ואם כן קמיצה תתכשר וי"ל דסלקא דעתך לפסול דדרשינן מקום שרגלי הזר עומדות להכשיר כל מקום שזר יכול לעמוד דה"א לפסולי היכל קאתי שאין זר יכול לעמוד שם סלקא דעתך אמינא אף מנחה טעונה צפון לכך אתא קרא דממקום שרגלי הזר עומדות להכשיר כל מקום שזר יכול לעמוד אפי' בדרום אבל אין לפרש דדריש דרום מטעם דאין זר יכול לעמוד בצפון חדא דלעיל בפרק ב' (דף כ.) מוסיף אף מקום דריסת רגלי ישראל דחשוב צפון ועוד אפי' למ"ד מרחק צפון לא מסתבר שיהא זר אסור בצפון כנגד המזבח אלא מדרבנן מעלה בעלמא:

ויורדין

תוספות

ויורדין על העקב. לאו משום שלא ירבה בהילוך בחנם דאם כן כשהיה בקרן דרומית מזרחית נמי אלא היינו טעמא דהכא חזרתו על העקב הויא לה דרך ימין:

מנחה קרויה חטאת וחטאת קרויה מנחה. תימה דהוה לן למימר מנחה קרויה חטאת ואין חטאת קרויה מנחה כדאמרינן פ"ק (לעיל ז:) תודה קרויה שלמים ואין שלמים קרויין תודה ובמנחות פרק התודה (דף פ:) לחם איקרי תודה תודה לא איקרי לחם וי"ל דודאי לא מיקרי שם אחד לענין לשמה דפ"ק ולענין ניתותרו המעות דפרק התודה אבל הכא דמהיקשא קדריש דמנחה וחטאת איתקוש ודאי להדדי איכא לאקושינהו שפיר: **מה** חטאת טעונה צפון. פירש בקונטרס דגירסא זו משובשת היא שהרי לא חטאת העוף טעונה צפון כדאמר ולא בן עוף בצפון ולא מנחה טעונה צפון וא"ת מנחת חטאת חלוקה משאר מנחות ולחטאת בהמה מקיש לה הוה ליה למיתני במתניתין לעיל דקתני כל המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה חוץ ממנחת חוטא ועוד אפשר חטאת העוף הבאה בדלות תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית ומנחה הבאה תחת חטאת העוף תטען צפון וגירסא אחרינא גרסינן בה ואיני יודע אמיתה ונראה בעיני מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה וה"נ ילפינן לה בפ"ק [דמנחות] ע"ב לשון הקונטרס וקשה לפירושו דודאי מעיקרא אמרי' בפ"ק דמנחות (דף ד.) בשלמא מנחת חוטא חטאת קרייה רחמנא אבל מנחת קנאות מנלן אבל במסקנא אמרינן אלא מנחת חוטא ומנחת קנאות דפסולות שלא לשמן מנלן חטאת טעמא מאי דכתיב בה היא ה"נ הא כתיב בה היא ועוד קשה לגירסת הספרים דבפרק איזהו מקומן (לעיל מט:) מוכח דחטאת הטעונה צפון בעולה הוי היקש אם כן היכי אתיא מנחה והדר ילפינן מחטאת וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש ועוד כמו שהקשה בקונטרס דחמירא לא הויא מנחה מחטאת העוף דאתיא במקומה ואינה טעונה צפון מיהו י"ל הרי בתורת כהנים ילפינן דחטאת העוף פסולה שלא לשמה מן הפסוק ולא ילפינן ממנחת חוטא דמפיק פסול מקרא אחרינא ויש לדחות מיהו אמת דמנחה לא בעיא צפון אלא הגשה בקרן מערבית דרומית כדבסמוך (ואי) והקמיצה אינה טעונה צפון אפי' מנחת חוטא נמי כדמוכח בתוספתא דמנחות פ"ק חומר בשחיטה שטעונה צפון מה שאין כן בקמיצה וכי תימא היינו במנחת נדבה אבל במנחת חוטא טעונה צפון מכל מקום אינו חומר בשחיטה לגמרי שהרי בשחיטה נמי ליתא בצפון בקלים מיהו י"ל דכללא בקדשי קדשים הוי דומיא דמנחה וזהו דוחק ועוד דתני בסיפא חומר בקמיצה מבמליקה שהקמיצה דוחה שבת וטומאה וליתני שהקמיצה טעונה צפון ולא מליקה אף על גב דיש קמיצה דלא בעיא צפון כגון מנחת נדבה כמו כן אינה דוחה שבת מיהו נ"ל לדחות דה"נ לא מיירי במנחת חוטא דהא אינה דוחה שבת אלא מיירי במנחת העומר ומנחת תמיד שהן בציבור והן ודאי לא בעו צפון אבל מנחת חוטא בעי' צפון דאיתקש לחטאת בהמה שבאה חליפתה בעשירות. ברו"ך: והרב רבי חיים גריס מה חטאת העוף טעונה יסוד דכתיב והנשאר בדם יצמה אל יסוד המזבח אף מנחה טעונה הגשה כנגד היסוד והכי מוכח פרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא.) [גבי] ואלו טעונות תנופה לוג שמן של מצורע ואשמו [דאמרינן התם] לפני ה' במזרח והאמרת לפני ה' במערב פירוש בהך שמעתיה ומשני ה"מ מנחה דאיקרי חטאת וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד אבל הכא לפני ה' קרינא ביה והשתא כולה בדרום ליכא למימר משום יסוד וכולה במערב נמי לא משום דכתיב (ויקרא ו) אל פני המזבח דהיינו דרום מכל מקום איצטריך לפני ה' דלא תימא אל פני המזבח גזירת הכתוב הוא אף על גב דלית ליה יסוד ובריש פירקין פירשתי מה שהקשה דגבי גחלים דיום הכיפורים קרי לפני ה' במערב דוקא וא"ת ושאר מנחות מנלן וכי תימא מדאיתקוש כל המנחות לחטאת ואשם בפרשת צו וילפינן משירי הדם שטעונין יסוד אם כן מנחת חוטא תיפוק לי מהתם ועוד מנלן דמקשינן לשירים לקשינהו לתחילת דמים ולא בעי יסוד כחטאת ויש לומר דכתיב לפני ה' במנחת חוטא ובכל המנחות נמי כתיב לפני ה' כי היכי דהאי לפני ה' כנגד היסוד [והאי נמי כנגד היסוד] ולא ג"ש ממש [היא] דדבר הלמד בהיקש מבעיא לן אי חוזר ומלמד בג"ש אי לא אלא גלוי מילתא בעלמא הוא ור"ת גריס מה חטאת טעונה ימין אף מנחה כן והיינו דלא כר"ש דאמר לעיל (דף כה.) בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל אי נמי אפילו כרבי שמעון וכגון שבא לעובדה ביד דאמר עובדה בימין בחטאת: הגה"ה **אף** חטאת בקרן מערבית דרומית. תימה דלא ילפינן מינה מליקה ושמא לא ילפינן אלא מידי דאשכחן דבעי מזבח במנחה וכן פירש בקונטרס בסמוך: **בדרום** קיימת כולה. על כרחך רבי אליעזר אית ליה ההיא דמה חטאת טעונה יסוד דאי לאו הכי מנא ליה דאמר מערבית ותימה אם כן לפני ה' למה לי דרומית נפקא לן מאל פני המזבח ומערבית מדבעיא יסוד:

שאם

רש"י

ומַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל, חוּץ מִן הָעוֹלֶה לְשֶׁלְשָׁה אֵלּוּ, שֶׁהֵן עוֹלִין וְיוֹרְדִין עַל הָעֲקֵב: **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא 'לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה כִּי חַטָּאת הִיא'. חַטָּאת קְרוּיָה מִנְחָה, וּמִנְחָה קְרוּיָה חַטָּאת. מַה חַטָּאת, טְעוּנָה צָפוֹן. אַף מִנְחָה, טְעוּנָה צָפוֹן. וּמַה מִנְחָה, בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. אַף חַטָּאת, בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וּמִנְחָה גּוּפָהּ, מְנָלָן. דְּתַנְיָא, 'לִפְנֵי ה'', יָכוֹל בְּמַעֲרָב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'. אִי 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ', יָכוֹל בְּדָרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לִפְנֵי ה''. הָא כֵּיצַד, מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה לְמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן. אָמְרַת, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת, אֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, מַנִּיחִין זֶה שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְשִׂין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ. כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי ה'' בַּמַּעֲרָב, הֵיכָן קַיֵּימְתָּ 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם, קַיֵּימְתָּ 'לִפְנֵי ה''. (בַּדָּרוֹם), הֵיכָן קַיֵּימְתָּ. אָמַר רַב אַשִׁי, קָסָבַר הַאי תַּנָּא, כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ, בַּצָּפוֹן קָאֵי: בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁירָה [וְכוּ']: מַאי קָאָמַר. אָמַר רַב אַשִׁי, הָכִי קָאָמַר, בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁירָה לְמְלִיקָתָהּ, אֶלָּא זֶה הָיָה מְקוֹמָהּ לְהַזָּאָתָהּ. תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, מְלָקָהּ בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ, כְּשֵׁירָה. הִיזָּהּ דָּמָהּ בְּכָל מָקוֹם, כְּשֵׁירָה. הִיזָּהּ וְלֹא מִיצָּה, כְּשֵׁירָה. וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן מִחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה מִדַּם הַנֶּפֶשׁ. מַאי קָאָמַר. הָכִי קָאָמַר, מְלָקָהּ בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ, כְּשֵׁירָה. מִיצָּה דָּמָהּ בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ, כְּשֵׁירָה.

שאם

ומקיפין דרך שמאל. מקיפים את המזבח בשביל צורכי עבודה או למתן דמי חטאת או סידור המערכה או היפוך איברים בצינורא ויורדין במערבו של כבש שהוא שמאל לעולים במזבח בעלייתן: **לג' דברים אלו.** הנעשים בקרן מערבית דרומית נסכים ועולת העוף כשהוא עולה למזבח פונה לשמאל באותה הקרן וכשגמר חוזר על העקב דרך עלייתו ובגמ' פריך הא בעינן דרך ימין ולג' דברים הנעשים בה למטן אינו עולה ואינו מקיף אלא עומד על הרצפה בקרקע: **גמ' מנא הני מילי.** דחטאת העוף בקרן מערבית דרומית: **לא ישים עליה** וגו'. במנחת חוטא כתיב הבאה תחת חטאת העוף בדלי דלות וקרייה רחמנא חטאת ואשמעינן נמי שהחטאת קרויה מנחה דהכי משמע נמי כי החטאת נהפכה להיות מנחה: **מה חטאת טעונה צפון.** יודע אני שגירסא זו שיבוש שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעון צפון וא"ת מנחת חוטא חלוקה מן השאר ולחטאת בהמה מקיש לה הוה ליה למיתני במתניתין דקתני לעיל המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה חוץ ממנחת חוטא ועוד היאך אפשר חטאת העוף שבאת תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית ובמנחה הבאה תחת העוף תטעון צפון וגירסא אחרינא גרסי' בה ואיני יודע אמיתה ונראה בעיני מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה וה"נ ילפינן לה בפ"ק דמנחות (דף ד.): **ומה מנחה.** טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית אף חטאת העוף עבודתה בקרן מערבית דרומית והזאת דמה היא עיקר עבודתה: **לפני ה'.** הקרב אותה בני אהרן לפני ה' היינו שמגיעה למזבח: **אל פני המזבח.** דרום ששם הכבש: **ודיו.** במסכת סוטה בפ"ב מפרש מאי דיו וקאמר שאינו צריך להגיע גופה למזבח אלא הכלי: **רבי אליעזר אומר.** מאחר שפרט לך הכתוב בהגשתה שתי רוחות יכול לאיזה מהן שירצה ה"ג יכול יגישנה למערבה או לדרומה של קרן: **כוליה מזבח בצפון קאי.** נמצא דרומו של מזבח כלה לנגד הפתח וקרינן נמי בצד דרומו לפני ה': **בכל מקום היתה כשירה לטליקתה.** בין למעלה בין למטה דכי ילפינן למטה בחטאת העוף בהזאה הוא דילפינן לקמן בשמעתין והזה מדם החטאת על קיר ואמר מר זה קיר התחתון וקרן מערבית דרומית נמי בהזאה הוא דילפינן דהא מהגשה דמנחה יליף והגשתה

וּמַקִּיפִין את המזבח בהליכתם סביבו, שאילו ישובו לאחורידהם נמצא שהם מהלכים דרך שמאל, **וְבסיום הקפתם יוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל** של הכבש. **חוּץ מִן הָעוֹלֶה** למזבח **לְשם עשיית שְׁלֹשָׁה דברים אֵלּוּ**, ניסוך היין, ניסוך המים והקרבת עולת העוף, שלא היו עולים דרך ימין ומקיפים עד שמגיעים לקרן דרומית מערבית שבה מקום עשייתם, אלא **שֶׁהָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין עַל הָעֲקֵב** – שהיו הולכים וחוזרים על עקבותיהם מבלי להקיף, דהיינו שהיו עולים בכבש ופונים מיד לשמאל, ואחר שעשו מה שהוצרכו לעשות שבים לאחורידהם ויורדים, ואינם ממשיכים להקיף את המזבח דרך שמאל.

גמרא

שנינו במשנה שחטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית. הגמרא מביאה את המקור לדין זה. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין למדנו דברים אלו, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק לגבי מנחת חוטא הבאה בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה יא) **'לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה כִּי חַטָּאת הִיא'**, למדנו **שחַטָּאת** קְרוּיָה **מִנְחָה**, שכוונת הכתוב היא גם זו שהחטאת בה הוא מחוייב נהפכה בדלי דלות להיות למנחה, וְכן למדנו **שמִנְחָה** קְרוּיָה **חַטָּאת**, וכמפורש בכתוב שהמנחה היא חטאת, והרי זה בא ללמד מחטאת למנחה וממנחה לחטאת. מחטאת למנחה כיצד, **מַה חַטָּאת** בהמה **טְעוּנָה** [–צריכה] צד **צָפוֹן** בעשייתה, שהיא נעשית בצפון העזרה, **אַף מִנְחָה טְעוּנָה צָפוֹן** בעשייתה. וְהלימוד ממנחה לחטאת כיצד, **מַה מִנְחָה** מוגשת למזבח **בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית**, וכמו שיתבאר להלן, **אַף חַטָּאת** העוף נעשית **בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית**, ועיקר עשייתה היא הזאת דמה, ומכאן המקור לדין המשנה שהזאת דם חטאת העוף נעשית על קרן דרומית מערבית.

הגמרא מבארת מנין נלמד דין זה בהגשה עצמה. מבררת הגמרא: **וּמִנְחָה גּוּפָהּ** [–עצמה] **מְנָלָן** שהגשתה נעשית בקרן דרומית מערבית, **דְּתַנְיָא**, נאמר בתורה בפרשת מנחה (ויקרא ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ', ולמדנו שיש להקריב [להגיש] את המנחה לפני ה', כלומר שתגע במזבח, ונאמר בפסוק שמקום ההגשה הוא 'לפני ה'' ו'אל פני המזבח'. ויש לדרוש זאת כך, נאמר שיש להגישה 'לִפְנֵי ה'', **יָכוֹל** הייתי לומר שהכוונה היא שיגישה למזבח **בְּצַד מַעֲרָב**, שמקום זה הוא לפני ה' כיון שהוא פונה אל ההיכל וקודש הקדשים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'**, ופני המזבח הוא הדרום ששם עומד הכבש לעלות עליו אל המזבח, ונמצא שיש להגישה בדרום המזבח. **וְאִי** – אם נאמר שיגישה **'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'**, **יָכוֹל** הייתי לומר שיגישה **בְּדָרוֹם** המזבח, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'לִפְנֵי ה'', והיינו במערב כאמור, **הָא כֵּיצַד** יתקיימו שני המקראות שמגישה במערב ושמגישה בדרום, **מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, כְּנֶגֶד חוּדָהּ** [–זויתה] **שֶׁל קֶרֶן**, ונמצא שההגשה נעשתה גם 'לפני ה'' במערב, וגם 'אל פני המזבח' בדרום, **וְדָיוֹ** בכך, שאין צריך יותר מזה. ומכיון שלמדנו שהגשת מנחה בקרן דרומית מערבית, שוב אפשר ללמוד חטאת העוף ממנה, בלימוד האמור לעיל, שאף היא נעשית בקרן זו.

הברייתא מביאה דעה אחרת במקום הגשת מנחה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יָכוֹל** הייתי לומר שמפני שהזכיר הפסוק גם מערב וגם דרום על כן יוכל לעשות כרצונו **וּיַגִּישֶׁנָּה לְמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן** כפי שיחפוץ, אין זה כך, לפי **שאָמְרַת** [–עליך לומר] **שכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת** בענין אחד האומרים דברים שונים, **אֶחָד** מהם **מְקַיֵּים** את דברי **עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים** גם את דברי **חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּים** את דברי **עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל** את דברי **חֲבֵירוֹ, מַנִּיחִין** [–עוזבים] את דברי **זֶה שֶׁמְּקַיֵּים** את דברי **עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל** את דברי **חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְשִׁין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים** את דברי **עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים** גם את דברי **חֲבֵירוֹ**, לפי שבכך יתקיימו שניהם. וכן יש לנהוג כאן, שישנם שני מקראות, האחד אומר שיש להגישה לפני ה' והאחר אומר שיש להגישה בדרום, **שכְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר** לקיים את הכתוב **'אֶל פְּנֵי ה''** ולהגישה **בַּמַּעֲרָב, הֵיכָן קַיַּמְתָּ** גם את המקרא השני בו נאמר שיש להגישה **'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'**, שהלא אין המערב נחשב פני המזבח, ועל כן לא תוכל להגישה שם, **וּלעומת זאת כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר** לקיים את הכתוב **'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ'** ולהגישה **בַּדָּרוֹם, קַיַּמְתָּ** גם את המקרא האחר בו נאמר שיש להגישה **'לִפְנֵי ה''** (**בַּדָּרוֹם**), ועל כן עליך להגישה בדרומה של קרן, שבכך יתקיימו שני המקראות.

הגמרא מבררת את כוונת רבי אליעזר. שואלת הגמרא: **הֵיכָן** בהגשה בדרום המזבח **קַיַּמְתָּ** גם את המקרא האומר להגיש את המנחה 'לפני ה'' שלכאורה הכוונה היא להגישה במערב המזבח.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי, קָסָבַר הַאי תַּנָּא שכּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי** – שכל המזבח היה עומד בצידה הצפוני של העזרה, ונמצא שדרומו הוא מול פתח ההיכל, ועל כן ההגשה בדרום המזבח היא גם 'אל פני המזבח', שהרי פניו בצד זה, וכאמור, וגם 'לפני ה'', שהרי מקום זה הוא מול פתחו של ההיכל.

שנינו במשנה אודות חטאת העוף שהיא נעשית על קרן דרומית מערבית, **בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁירָה** [**וכו'**] אלא זה היה מקומה.

הגמרא מבארת את המשנה. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהי כוונת המשנה, הלא אם בכל מקום היא כשירה מדוע היה מקומה דווקא כאן, בקרן דרומית מערבית.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי, הָכִי קָאָמַר, בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁירָה** החטאת **לְמִלִּיקָתָהּ**, שאפשר למולקה בכל מקום, גם בחציו העליון של המזבח וכן לא רק בקרן דרומית מערבית, **אֶלָּא זֶה** [קרן מערבית דרומית מחצי המזבח ולמטה] **הָיָה מְקוֹמָהּ לְהַזָּאָתָהּ**, שהפסוקים שמהם למדים שעשייתה בחציו התחתון של המזבח ועל קרן דרומית מערבית דווקא, לא נאמרו במליקה, אלא בהזאה.

הגמרא מביאה ברייתא בה נאמר כן. אומרת הגמרא: נמצא אם כן **שתְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** – ששנינו במשנה את הדין המבואר בברייתא, **מְלָקָהּ** לחטאת העוף **בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ**, בין למעלה ובין למטה, ועל כל קרן, **כְּשֵׁירָה**, שאין קביעות מקום למליקה. **הִיזָּהּ** את **דָּמָהּ** של החטאת **בְּכָל מָקוֹם, כְּשֵׁירָה. הִיזָּהּ** את דמה **וְלֹא מִיצָּה** אותו, **כְּשֵׁירָה, וּבְלִבֵּד שֶׁיִּתֵּן** [–שיזה] **מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה מִדַּם הַנֶּפֶשׁ**. ונמצא שמבואר בברייתא את הדין שפירש רב אשי במשנה, שהמליקה כשירה בכל מקום.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהי כוונת הברייתא, הלא דבריה סותרים את עצמם, שמתחילה נאמר שההזאה כשירה בכל מקום, ושוב נאמר שצריך שיתן מחציה ולמטה מדם הנפש.

משיבה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך יש לתקן בדבריה, **מְלָקָהּ** לחטאת העוף **בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ, כְּשֵׁירָה. מִיצָּה דָּמָהּ בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ, כְּשֵׁירָה,**

שֶׁאִם הִיזָּה וְלֹא מִיצָּה כְּשֵׁירָה, ואין מיצוי מעכב אפילו לא עשאו כלל, ולכן כשירה גם אם מיצה דמה שלא במקומו, וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן [–יזה] קודם לכן מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה מִדַּם הַנֶּפֶשׁ. ונמצא שאין כוונת הברייתא שההזאה כשירה בכל מקום, שלא אמרה כן אלא על המיצוי בלבד.

שנינו במשנה, וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים כּוֹ' היתה אותה קרן משמשת מלמטה ושלשה מלמעלה, מלמטה חטאת העוף והגשות ושיירי הדם וכו'.

הגמרא מבררת מנין למדים ששלושת דברים אלו נעשו על קרן דרומית מערבית. אומרת הגמרא: שנינו שחַטַּאת הָעוֹף נעשית על קרן דרומית מערבית. המקור לכך הוא הָא דַּאֲמָרָן – הלימוד שהובא לעיל (סג:) מהפסוק האמור במנחת חוטא (ויקרא ה יא) 'כִּי חַטָּאת הִיא', שממנו למדים לדמות חטאת העוף להגשה במנחה שהיא נעשית על קרן זו.

ומה ששנינו במשנה שהַהַגָּשׁוֹת נעשות על קרן דרומית מערבית, מקור דין זה הוא דִּכְתִיב (ויקרא ב ח) 'וְהִגִּישָׁהּ אֶל (פְּנֵי) הַמִּזְבֵּחַ', ולעיל (סג:) הובאה ברייתא שלמדה מהפסוק (ויקרא ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' שהמקום היחידי שהוא גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח' הוא קרן דרומית מערבית.

ומה ששנינו עוד שִׁיָּרֵי הַדָּם מקומם בקרן דרומית מערבית, המקור לכך הוא דִּכְתִיב (ויקרא ד) 'וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפּוֹךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', ולמדים שהכוונה ליסוד דרומי מערבי.

עוד נאמר במשנה שהיתה קרן דרומית מערבית משמשת שלושה דברים מִלְּמַעְלָה, והם נִיסּוּךְ הַמַּיִם וְניסוך הַיַּיִן, וְעשיית עוֹלַת הָעוֹף כְּשֶׁהִיא רַכָּה בַּמִּזְרָח.

מדברי המשנה עולה שעולת העוף היתה נעשית בדרך כלל בקרן דרומית מזרחית. הגמרא מבארת את טעם הדבר. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁקרן זו היא הַקְּרוֹבָה ביותר מִבֵּית הַדֶּשֶׁן, אליו היו זורקים את המוראה והנוצה של העולה. שכיון שהיה על הכהן לזורקן ממקום עשיית העולה אל בית הדשן, על כן קבעו את מקום עשייתה בקרן זו, שהיא הקרובה אליו ביותר.

הגמרא מביאה דברים אודות זריקה זו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל היה כֹּחָן שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁאֵין לְךָ דבר קַל בָּעוֹפוֹת יוֹתֵר מִמּוּרְאָה וְנוֹצָה, וכל שהדבר קל יותר כן יותר קשה לזורקו למרחוק, ובכל זאת, אף שהן קלות מאוד, פְּעָמִים שֶׁהַכֹּהֵן זוֹרְקָן יוֹתֵר מִבְּשֶׁלֹּשִׁים אַמָּה. ודבר זה אירע כאשר עולת העוף רבה במזרח, והיא נעשית בקרן דרומית מערבית הרחוקה מבית הדשן יותר משלושים אמה, שלולי שכוחן של כהנים גדול לא היו יכולים להשליך את המוראה והנוצה למרחק רב כזה.

הגמרא מביאה משנה המלמדת היכן היה מקום בית הדשן שממנה למדים שהיתה רחוקה מקרן דרומית מערבית יותר משלושים אמה: דִּתְנַן (תמיד כח:) אודות תרומת הדשן, שמי מהכהנים שזכה בגורל לתרום את המזבח, נָטַל מַחְתָּה [–כף] שֶׁל כֶּסֶף וְעָלָה בכבש לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ למקום המערכה עליה היה מוקטר בשר הקרבנות, וּפִינָּה אֶת הַגֶּחָלִים החיצוניים שבמערכה אֵילַךְ וְאֵילַךְ [–לכאן ולכאן] בכדי להגיע אל הפנימיים שהם הראויים למצוה זו של תרומת הדשן, וְחָתָה [–נטל במחתה] מִן הגחלים הַמְאוּכָּלוֹת [–שנשרפו היטב] הַפְּנִימִיּוֹת הקרובות להיות דשן, וְיוֹרֵד מן המזבח בכבש, והמחתה עם הגחלים בידו. אחר שירד וְהִגִּיעַ לְרִצְפָּה של העזרה ופניו לדרום, מַחֲזִיר [–מסובב] פָּנָיו כְּלַפֵּי צד צָפוֹן, וְהוֹלֵךְ לְמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת לכיוון המזבח. אחר שהלך כעשר אמות, צָבַר [–ערם] אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה במקום זה כשהוא רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ למזרח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, ווהו בית הדשן, אותו מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין בו גם מוּרְאָה וְנוֹצָה של עולת העוף, וְכן דִּישׁוּן אפרם של מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה.

ממשנה זו למדנו שהמרחק בין קרן דרומית מערבית לבית הדשן היה יותר משלושים אמה, וכך הוא החישוב: ממזרחו של כבש עד מערבו של המזבח היה עשרים ושתיים אמה, כיצד, רוחב המזבח בתחתיתו שלושים ושתיים אמה, ובגגו עשרים ושמונה אמה, ורוחב הכבש שש עשרה אמה, והיה הכבש מכוון כנגד אמצע רוחבו של מזבח וגג המזבח עודף עליו שש אמות מכל צד. נמצא שממזרח הכבש ועד מערב המזבח יש שש עשרה אמה של רוחב הכבש ועוד שש אמות שהמזבח עודף עליו למערב, שהן עשרים ושתיים אמה. כמו כן מבית הדשן ולצפון עד קרנות המזבח היה עשרים ושתיים אמה, כיצד, אורך הכבש היה שלושים ושתיים אמה, וזהו המרחק מקצהו ועד המזבח, וכיון שהלך עשר אמות מקצה הכבש לכיוון המזבח, נותרו מבית הדשן למזבח רק עשרים ושתיים אמה.

מהאמור עולה שמבית הדשן ועד קרן דרומית מערבית היה מרחק של עשרים ושתיים אמה למערב ועשרים ושתיים אמה לצפון, דהיינו מרובע של עשרים ושתיים על עשרים ושתיים שקרן דרומית מערבית נמצאת בזוית אחת שלו ובית הדשן נמצא בזוית שכנגדה באלכסון. והנה, לפי הכלל שבידינו שאמה בקו ישר היא כאמה ושתי חמישיות באלכסון, נמצא שמידת אלכסון של מרובע בן עשרים ושתיים אמה על עשרים ושתיים אמה, היא שלושים אמה וארבע חמישיות, וזהו המרחק שהיה הכהן העומד בקרן דרומית מערבית צריך לזרוק את המוראה והנוצה.

על חישוב זה יש להוסיף שהיה בית הדשן רחוק מן הכבש לצד מזרח עוד שלושה טפחים, כאמור במשנה הנ"ל, ונמצא שעלה המרחק לכדי שלושים ואחד אמה ומעט יותר מטפח.

הגמרא מבררת את דברי רבי יוחנן שאמר שהמרחק היה רק שלושים אמה. שואלת הגמרא: מדוע אמר כן רבי יוחנן, הָנֵי טְפֵי מִתְּלָתִין וְחַד הַוְיָין – הלא כאמור לעיל היה המרחק יותר משלושים ואחת אמות. מתרצת הגמרא: מְקוֹם גְּבָרֵי לֹא חָשִׁיב רבי יוחנן, כלומר מקומו של הכהן הזורק אינו בכלל החישוב, שלא חישב אלא את המרחק שמהכהן [ולא הוא בכלל] ועד בית הדשן, ונמצא שיש לנכות אמה מן החשבון, ואין כאן אלא שלושים אמה ומעט יותר מטפח.

שנינו במשנה, כָּל הָעוֹלִים לַמִּזְבֵּחַ עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לשלושה אלו, שהיו עולין ויורדין על העקב.

הגמרא מבארת מדוע נשתנו שלושה אלו משאר העולים למזבח. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה טעם העולים לשלושה אלו לא היו מקיפים אלא פונים מיד לשמאל, אף שמצוה לילך דרך ימין דווקא, כאמור לעיל (סב:), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה שבנְסָכִים לא היה עולה דרך ימין, משום שאם יקיף את המזבח, יש לחשוש שֶׁמָּא יִתְעַשְּׁנוּ בעשן המערכה, והלא יין מעושן פסול לניסוך, כאמור במנחות (פז:). וְמה שהעולה לעשות את עוֹלַת הָעוֹף בקרן דרומית מערבית לא היה מקיף את המזבח אלא פונה מיד לשמאל, שיש לחשוש שֶׁמָּא תָּמוּת העולה בֶּעָשָׁן המערכה. כדי למנוע את עישון הנסכים ומות העולה היה הכהן העורשה אותם פונה מיד לשמאל ולא היה מקיף את כל המזבח, וכך לא היה מקום לחשש זה.

הגמרא מקשה על כך ממשנה בתמיד בה מבואר שגם העולה לניסוך היה מקיף את המזבח. שואלת הגמרא: וּרְמִינְהוּ – יש לשאול על כך מדברי המשנה בתמיד (לג:), שאם הכהן גדול רוצה להקטיר, בא ומקטיר כרצונו, ואם בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ לשם ניסוך היין, מֵאַיִן הוּא מַתְחִיל להקיף, מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, שהלא כל הפניות היו דרך ימין, ופונה לקרן מִזְרָחִית צְפוֹנִית ואחר כך לקרן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית ואחר כך לקרן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְבהגיעו לשם נוֹתְנִין לוֹ יַיִן לְנִסּוּךְ, ומנסכו שם לספלים הקבועים סמוך לקרן. ונמצא שגם העולה לניסוך מקיף את המזבח ואין חוששים שמא יתעשנו הנסכים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

רש"י

והגשתה למזבח הוא דיליף דומיא דהגשה במנחה ומליקה לאו במזבח אלא הזאה ומיצוי: **מאי קאמר.** קתני הזה דמה בכל מקום ואפילו למעלה מן החוט כשירה והדר תניא ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה והא ליכא למימר דהזה ואח"כ חזר והזה למטה קא מכשרי דהא הזה הזה דמה קתני כל דמה משמע דלא קתני הזה מדמה: **מיצה דמה.** שהחטאת טעונה מיצוי אחר הזאה כדכתיב והנשאר בדם ימצה וגו' (ויקרא ה) שמקיף הגוף למזבח ודרוחק בית מליקתו בקיר והדם מתמצה ויורד: **בכל מקום כשירה.** כדמפרש טעמא דמיצוי בחטאת לאו עבודה היא ליפסל בשינוי שאפילו עקר המיצוי לגמרי שהזה ולא מיצה כשירה כדאמרן באיזהו מקומן (לעיל דף נב.) והנשאר ימצה שאינו נשאר לא ימצה אלמא איכא דסבירא דלא מעכב ומהאי קרא: **ובלבד.** שיהא הזאה הנעשית ראשון מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש: **הא דאמרן.** דילפינן לעיל מכי חטאת היא האמור במנחה: **אל פני המזבח.** ודרשינן לעיל דאקרן מערבית דרומית קאי: **אל יסוד המזבח.** ואמרינן באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) ילמד ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות מיציאתו מן ההיכל בסמוך לו והיינו יסוד דרומי ובכל הדרום אין לך יסוד אלא אמה אחת בקרן מערבית דרומית כדאמרינן (שם דף נד.) אוכל בדרום אמה אחת: **מבית הדשן.** מקום שנותנין שם בכל בקר תרומת הדשן שכתב בה ושמו אצל המזבח והוא במזרחו של כבש וכתיב גבי מוראה ונוצה (ויקרא א) והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן ולקמן מייתי משנה ממסכת תמיד דבמזרחו של כבש הוה והיינו לקרן דרומית מזרחית: **שאין לך קל בעוף.** ודבר שהוא קל מאד אין נוח לזורקו למרחוק: **פעמים שכהן זורקו כו'.** כשהיא רבה במזרח ונעשית בקרן מערבית דרומית צריך לזרוק יותר משלשים אמה: **דתנן.** במסכת תמיד מי שזכה בתרומת הדשן של מחתה נטל מחתתה של כסף ועלה לראש המזבח כו': **הגיע לרצפה.** לסוף הכבש: **מחזיר פניו לצפון.** כלפי המזבח והולך למזרחו של כבש ומתקרב למזבח עשר אמות ממקום שכלה הכבש דהיינו רחוק מעל ראש המזבח כ"ב אמה: **צבר את הגחלים כו'.** אלמא התם הוי בית הדשן וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית צריך לזורקה כל אלכסון של כ"ב על כ"ב שהרי[א] מדרום לצפון אמרנו דאיכא כ"ב וממקום שהוא עומד עד מזרחו של כבש אין פחות מכ"ב ואפי' הוא מתקרב לכבש כל אמות רוחב הקרן ואין כאן אלא כ"א תן כנגדה אמה מקום מעמדו שהוא מרוחק מן הצפון לדרום לבית הדשן שהוא עומד בראש המזבח ולא בסובב שכשהיא נעשית במזרח עומד בסובב לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו לסובב אבל לצד המערב אין לו [כבש] לפנות לסובב וצריך לעלות על ראש המזבח ועומד בדרומה של קרן והכי תנן במס' סוכה (דף מח.) גבי נסכים עלה ופנה לשמאל ולא תנן בה ופנה לסובב הרי משם ולכבש ה' אמות שהכבש רחב ט"ז באמצע המזבח נמצא ראש המזבח עודף עליו לכל צד ו' אמות הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן ואע"פ שזה נמשך לצד הכבש של קרן הרי נתרחק כנגדה אמה לדרום נמצא בית הדשן עומד כנגדה באלכסון של כ"ב על כ"ב וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא נמצא תוספת ח' אמות וד' חומשים הרי שלשים אמות וד' טפחים גדולים ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים הרי שלשים וא' אמה וטפח והיינו דפריך טפי (ליה) מתלתין וחדא הויין ומשנינן מקום גברא לא קחשיב [ולא הוי] להו יותר משלשים: **מאי טעמא.** העולה אין עולה דרך ימין ויקיף והלא דרך ימין מצוה כדאמרן לעיל: **יתעשנו.** כשיקיף את המערכה בעשן המערכה וקי"ל במנחות (דף פו:) יין מעושן פסול: **בא לו להקיף כו'.** משנה היא במסכת תמיד גבי כהן גדול שאינו כשאר כהנים לזכות בפייס לעבודה אחת אלא עובד וגומר בכל חפצו כדתנן במסכת יומא (דף יז:) כהן גדול מקריב חלק בראש אמר עולה זו אני מקריב בזמן שהוא (מקריב) רוצה להקטיר מי שזכו בהולכת האיברים מושיטין לו והוא עומד בראש המזבח וזורקן למערכה ולאחר שגמר בא להקיף כו' עד שמגיע לקרן השיתין וקסלקא דעתך והיין בידו אלמא לא חיישינן לשמא נתעשנו:

הקפה

שֶׁאִם הִיזָּה וְלֹא מִיצָּה כְּשֵׁירָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן מִחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה מִדַּם הַנֶּפֶשׁ: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים כּוּ': חַטַּאת הָעוֹף, הָא דַּאֲמָרָן. הַגְּשׁוֹת, דִּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ אֶל (פְּנֵי) הַמִּזְבֵּחַ'. שִׁירֵי הַדָּם, דִּכְתִיב 'וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפּוֹךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ': מִלְּמַעְלָה, נִיסּוּךְ הַמַּיִם, וְהַיַּיִן, וְעוֹלַת הָעוֹף כְּשֶׁהִיא רַבָּה בַּמִּזְרָח: מַאי טַעְמָא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבָה מִבֵּית הַדֶּשֶׁן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁאֵין לְךָ קַל בָּעוֹפוֹת יוֹתֵר מִמּוּרְאָה וְנוֹצָה, פְּעָמִים שֶׁהַכֹּהֵן זוֹרְקָן יוֹתֵר מִבְּשְׁלֹשִׁים אַמָּה. דְּתָנָן, נָטַל מַחְתָּתָה שֶׁל כֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפִינָה אֶת הַגֶּחָלִים אֵילַךְ וְאֵילַךְ, וְחָתָה מִן הַמְאוּכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וְיוֹרֵד. הִגִּיעַ לְרִצְפָּה, מַחֲזִיר פָּנָיו כְּלַפֵּי צָפוֹן, וְהוֹלֵךְ לְמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת. צָבַר אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה, רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין מוּרְאָה וְנוֹצָה, וְדִישׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה. הָנַי, טְפֵי מִתְּלָתִין וְחַד הֲוִיין. מְקוֹם גְּבָרִי, לֹא חָשִׁיב: כָּל הָעוֹלִים לַמִּזְבֵּחַ: מַאי טַעְמָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נְסָכִים שֶׁמָּא יִתְעַשְּׁנוּ, וְעוֹלַת הָעוֹף שֶׁמָּא תָּמוּת בָּעָשָׁן. וּרְמִינְהוּ, בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ, מֵאַיִן הוּא מַתְחִיל. מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְנוֹתְנִין לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

הקפה

תוספות

שאם היזה ולא מיצה כשירה. הא דלא פריך מהכא במסכת מעילה פרק חטאת העוף (דף ח:) לרב אדא בר אהבה דאמר דתני רב מיצה דמה דמיצוי חטאת העוף מעכב דמצי למימר הא מני תנא דבי ר' ישמעאל היא דאמר אינו מעכב לעיל פ' איזהו מקומן (דף נב:) כדאמר תרי תנאי ואליבא דרבי ישמעאל והא דפריך התם לרב הונא דתני הזה דמיצוי אינו מעכב ולא משני דאתא כההוא תנא דאמר אינו מעכב ניחא ליה לשנויי טפי לצדדין קתני:

הגשות דכתיב והגישה. הוה ליה למימר כדאמרן דמהאי קרא לחודיה לא נפיק:

שירי הדם דכתיב. נראה דהיינו שירים החיצונים דבעי קרן מזרחית דרומית:

מפני שקרובה מבית הדשן. תימה ולמה הוא הולך עד הקרן שהיה מרחיק מבית הדשן ואין לומר משום דכל דמים טעונין קרן דהא אמר לעיל (דף ס.) גבי מודה רבי יהודה בדמים דנישקליה ונשפוך אדוכתיה ואי כל דמים טעונין קרן מאי קשיא ליה: **יותר** מל"א אמות. פי' בקונטרס כשהיתה במזרח היה עומד בסובב לפי שבמזרח היה כבש קטן שפנה על סובב אבל במערב לא היה לו כבש לשמאל לפנות בו לסובב וצריך לעלות לראש המזבח ולעמוד בדרומית של קרן והכי תנן במסכת סוכה (דף מח.) גבי נסכים עלה בכבש ופנה לשמאלו ולא תנן בהו ופנה לסובב ונראה דאין משם ראי' שלא היה כבש לסובב במערב אם כן כשהיה נותן ארבע מתנות שבחטאת ותנן פרק איזהו מקומן (לעיל דף נג.) פנה לסובב גבי חטאת וכשהיה מגיע לקרן מערבית דרומית היה צריך לחזור על עקיבו ולכך נראה דהיה שם כבש אבל קשה דלא חשיב ליה לעיל (דף סב:) גבי שני כבשים קטנים יוצאים מן הכבש:

מן המאוכלות הפנימיות. אומר ר"ת דגבי גחלים של יום הכפורים לא גרסינן מן המאוכלות הפנימיות דהכא חשבינן להו דשן וביום הכפורים וכן בקטרת של כל השנה בעינן גחלים דוקא כדאמר התם גחלי אש יכול עוממות: **צבר** את הגחלים. משום דאמר ושמו שלא יפזר: **דישון** מזבח הפנימי והמנורה. הקשה ריב"א כיון דתרומת הדשן ודישון מזבח הפנימי והמנורה נלבעים במקומן אמאי מועלין בזה יותר מזה דבתרומת הדשן מועלין כדאמר לעיל ס"פ ב"ש (דף מו.) ובדישון מזבח ומנורה תנן במעילה דלא נדנים ולא מועלים וי"ל דשאני תרומת הדשן דגלי קרא ושמו וכי תימא כיון דנבלעין בהו מעילה שמא לא היו נבלעין מיד ור"ת אומר דתרומת הדשן לא היה נבלע מדלא חשיב להו ביומא (דף כא.) בהדי אינך דנבלעין דישון מזבח הפנימי והמנורה ואומר ה"ר יום טוב דאין זו ראיה דה"נ בת"כ (סדר ויקרא פ' ט) דחשיב ב'[ב] בתי דשנים הן אחד בדרום דמוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה ולא חשיב תרומת הדשן אף על פי שהיתה שם כדתנן בתמיד:

חטאת

הקפה ברגל. ואין היין בידו ולמצוה בעלמא מפני שכל העולין לשאר דברים פונין לימין ומקיפין וזה להקטיר עולה לפיכך מקיף ובא למקום שמנסכין שם ונותנין לו יין לנסך אבל שאר כהנים שהזוכה בנסכים בפייס לא זכה לעבודה אחרת עולה והיין בידו ופנה לשמאל וחזר על העקב כדמתני': **עולים דרך מזרח.** כשהן עולין לכבש במורחו אצל שפתו עולין שהרי דרך ימין יפנה ולמה לו להאריך הילוכו כל רחבו של כבש וכשהוא יורד יורד בשפת מערבו של כבש: ה"ג **חוץ מן העולה לג' דברים הללו שעולין דרך מערב** ויורדין דרך **מערב** עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין: **שמאל הוא.** מערבו של כבש שמאל הוי כשהאיש פניו למזבח: **מאי ימין.** דקתני בסיפא ימין דמזבח שהמזבח פניו לדרום וימינו למערב: **ומאי שמאל.** דקתני ברישא שמאל דגברא: **אידי ואידי.** דרישא ודסיפא: **מתני' ואינו מבדיל.** הראש מן הגוף אלא סימן אחד לבדו מולק דכתיב בה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל (ויקרא ה) ובהכל שוחטין (חולין דף כא:) ילפינן דבסימן אחד הוא: **ומזה.** אוחז בעוף עצמו ומזה: **היה מתמצה.** שמקיף ומתקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד שהרי למטה מן החוט היא נעשית וכניסת הסובב למעלה הימנו: **גמ' מגוף של חטאת.** שלא יזה לא בכלי ולא באצבע אלא אוחז בעוף עצמו ומזה: **קיר התחתון.** שלמטה מן החוט: **כהמה שעולתה למטה.** כדאמרן בפ"ק (לעיל דף י:) דכתיב בחטאת בהמה המחטא אותה אותה דמה למעלה ואין אחרת דמה למעלה: **חטאתה למעלה.** דקרנות כתיבי בה: **עוף שעולתו למעלה.** כדליף לקמן בפירקין (דף סה.): **שהשירים שלו.** כשמזה הדם שותת ומתמצה ליסוד: **ואיזה זה קיר התחתון.** פעמים שהוא מתמצה לסובב כשהוא עושהו למעלה מן הסובב דמן החוט עד הקרנות קיר העליון הוא אבל קיר התחתון כולו למטה מן הסובב שהחוט למטה מן הסובב אמה: **ונעביד מעילאי.** הזאתה יעשה למעלה והדין נותן כדאמרן והדר נעביד מיצוי מתתאי כדכתיב: **מי כתיב. ימצה ימצה כתיב.** אי הוה כתיב ימצה הוה משמע שמזהיר את הכהן שיחזור וימצה אחר הזאה השתא דכתיב ימצה משמע נמי לענין הזאה דממילא יהיה דם מצוי אצל היסוד: **אוחז שני גפיה בשתי אצבעות.** גוף העוף על כפו מבפנים ומכניס שני רגליה בין אצבע קטנה זרת לקמיצה ושני גפיה בין אמה לאצבע: **ומותח צוארה.** גרונה התחתון מותח על רוחב החיצון של גודל שמכניס הצואר בין אצבע לגודל נמצא הגרון לצד גודלו ומותחו על גודלו והעורף מלמעלה ומולק: **ציפרא מלבר.** כמו שאנו עושים על גב היד אלא שהופך פניו של עוף על גב ידו שיהא העורף מלמעלה: **מותח צוארו.** הגרון על רוחב הפנימי של שתי אצבעותיו אצבע ואמה: **גבי קמיצה נמי תניא** זו **היא עבודה קשה.** שצריך למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה למטה שלא יהא הקומץ מבורץ וכן בחפינת יום הכפורים נמי תניא זו היא עבודה קשה ותרוייהו בסדר יומא בפרק הוציאו לו (דף מז: ודף מט:): **עבודה קשה מעבודות קשות.** כלומר אחת מעבודות קשות שבמקדש: **מתני' עלה בכבש.** לפי שנעשית למעלה כדילפינן בגמרא: **בא** לו לקרן דרומית מזרחית. כדאמרן שקרובה לבית הדשן: **ומבדיל.** בשני סימנין כדיליף בהכל שוחטין (חולין דף כא:): **ערפה.** גובה הראש מול ערפה למטה לצד האגפים מול הרואה את העורף: **והקיף את בית מליקתו למזבח.** סומכו ודוחקו בקיר כדי שיתמצה הדם: **כפנו כמלח.** מקנחו במלח הנמצא בראש המזבח כדכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ואומר בהקומץ רבה (מנחות דף כא:) בג' מקומות המלח נתונה בלישכת המלח ועל גבי הכבש ובראש המזבח: **מוראה.** זפק: **נוצה.** שנוטל העור שכנגד הזפק בנוצתה עם הזפק: **שיסע.** הגוף בין אגפיה: **הבדיל בחטאת.** במליקתה שמולק שני סימנין או לא הבדיל בעולה שמלקה בסימן אחד: **פסול.** דכל שינוי שהוא לפני עבודות הדם פסולות ובגמרא מפרש טעמא: **מיצה דם כו'.** מפרש טעמא בגמרא: **לאכול דבר שדרכו לאכול.** חטאת העוף: **שדרכו להקטיר.** עולת העוף: **שלא לשמן.** אין מרוצא עולה מידי פיגול מפני שהיא בשירה בשלא לשמה:

חטאת העוף כיצד היתה נעשית. משום דדם חטאת קודם לעולה מפרש חטאת תחילה: מגופה של חטאת. מדכתיב והזה מדם החטאת ולא כתיב ולקח דמשמע בכלי: **אוחז** בראש ובגוף ומזה. תימה דלא בעי הכא מאי קאמר כדקבעי פ"ק דחולין (דף כב.): **ואיזה** זה קיר התחתון. דאי קיר העליון פעמים שהוא מתמצה לסובב אם עושה למעלה מן הסובב דקיר העליון הוי מן החוט עד הקרנות: **קמיצה** וחפינה. בכולהו תנינא עבודה קשה: והקריבו

הַקָּפָה בָּרֶגֶל. אָמַר רָבָא, דִּיקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי, נוֹתְנִין לוֹ יַיִן לְנִסֵּךְ, וְלֹא קָתָנֵי אוֹמְרִים לוֹ נַסֵּךְ, שְׁמַע מִינָּה. תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ, עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין, וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל. עוֹלִין דֶּרֶךְ מִזְרָח, וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ מַעֲרָב. חוּץ מִן הָעוֹלָה לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ, שֶׁעוֹלִים דֶּרֶךְ מַעֲרָב וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ מַעֲרָב. עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין, וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ יָמִין. דֶּרֶךְ יָמִין, דֶּרֶךְ שְׂמֹאל הוּא. אָמַר רַבִּינָא, תְּנֵי 'שְׂמֹאל'. רָבָא אָמַר, מַאי 'יָמִין', יָמִין דְּמִזְבֵּחַ. וּמַאי 'שְׂמֹאל', שְׂמֹאל דְּגַבְרָא. וְנִיתְנֵי, אוֹ אִידִי וְאִידִי דְּמִזְבֵּחַ, אוֹ אִידִי וְאִידִי דְּגַבְרָא. קַשְׁיָא:

מִשְׁנָה חַטַּאת הָעוֹף, כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית. הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, וּמֵזֶה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. שִׁירֵי הַדָּם הָיָה מִתְמַצֶּה עַל הַיְסוֹד, וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא דָּמָהּ, וְכוּלָּהּ לַכֹּהֲנִים:

גְּמָרָא תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת', מִגּוּף הַחַטָּאת. הָא כֵּיצַד, אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבַגּוּף, וּמַזֶּה. 'עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ', וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ, וְלֹא עַל קִיר הֵיכָל, וְלֹא עַל קִיר אוּלָם. וְאֵיזֶהוּ, זֶה קִיר הַתַּחְתּוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קִיר הָעֶלְיוֹן, וְדִין הוּא, וּמַה בְּהֵמָה שֶׁעוֹלָתָהּ לְמַטָּה, חַטָּאתָהּ לְמַעְלָה. עוֹף שֶׁעוֹלָתוֹ לְמַעְלָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַטָּאתוֹ לְמַעְלָה. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', קִיר שֶׁהַשִּׁירַיִם שֶׁלּוֹ, מִתְמַצִּים לְיָסוֹד, וְאֵיזֶהוּ זֶה קִיר הַתַּחְתּוֹן. וְנַעֲבִיד מֵעֵילָּאי, וַהֲדַר נַעֲבִיד מִתַּתָּאי. אָמַר רָבָא, מִי כְּתִיב יַמְצֶה, 'יִמָּצֶה' כְּתִיב, דְּמִמֵּילָא מַשְׁמַע. אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, אוֹחֵז גַּפָּיו בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, וּשְׁתֵּי רַגְלַיִם בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ עַל רוֹחַב גּוּדְלוֹ, וּמוֹלְקָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, צִיפְּרָא מִלְּבַר, אוֹחֵז גַּפָּיו בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, וּשְׁנֵי רַגְלַיִם בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, וּמוֹתֵחַ צַוָּארוֹ עַל רוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וּמוֹלֵק. וְזוֹ עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. זוֹ הִיא, וְתוּ לֹא. וְהָאִיכָּא קְמִיצָה וַחֲפִינָה. אֶלָּא אֵימָא, זוֹ עֲבוֹדָה קָשָׁה מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ:

מִשְׁנָה עוֹלַת הָעוֹף, כֵּיצַד נַעֲשֵׂית. עָלָה לַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב, בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ, וּמַבְדִּיל, וּמִיצָּה אֶת דָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. נָטַל אֶת הָרֹאשׁ, וְהִקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְסִפְּגוֹ בַּמֶּלַח, וּזְרָקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. בָּא לוֹ לַגּוּף, וְהֵסִיר אֶת הַמּוּרְאָה וְאֶת הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מַעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּם, וְהִשְׁלִיכָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן. שִׁסַּע וְלֹא הִבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל, כָּשֵׁר. סוֹפְגוֹ בַּמֶּלַח, וּזְרָקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. לֹא הֵסִיר הַמּוּרְאָה, וְלֹא הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מַעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּם, וְלֹא סִפְּגוֹ בַּמֶּלַח, כָּל שֶׁשִּׁינָּה בָּהּ מֵאַחַר שֶׁמִּיצָּה אֶת דָּמָהּ, כְּשֵׁרָה. הִבְדִּיל בַּחַטָּאת, וְלֹא הִבְדִּיל בָּעוֹלָה, פָּסוּל. מִיצָּה אֶת דַּם הָרֹאשׁ וְלֹא מִיצָּה דַּם הַגּוּף, פְּסוּלָה. מִיצָּה דַּם הַגּוּף וְלֹא מִיצָּה דַּם הָרֹאשׁ, כְּשֵׁרָה. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מִיצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, פְּסוּלָה. עוֹלַת הָעוֹף כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁמְּלָקָן וְשֶׁמִּיצָּה אֶת דָּמָן, לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. חוּץ לִזְמַנּוֹ, פִּיגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיַּקְרִיב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ, מָלַק בִּשְׁתִּיקָה וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ, וּמִיצָּה הַדָּם בִּשְׁתִּיקָה. אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶהוּ שֶׁקָּרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ, מָלַק חוּץ לִמְקוֹמוֹ וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ, וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ. אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ.

הַקְּפָה זו שהיה מקיף, **בְּרֶגֶל** היתה, כלומר שהלך הוא לבדו ולא היה היין בידו כלל, אלא כשהגיע לקרן דרומית מערבית הגיש לו כהן אחר את היין.

רבא מביא הוכחה לביאורו של רבי יוחנן: **אָמַר רָבָא, דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק כפירושו של רבי יוחנן גם בדברי המשנה, **דְּקָתָנֵי** – ששנינו במשנה שאחר שהכהן גדול מקיף את המזבח ומגיע לקרן דרומית מערבית, **נוֹתְנִין לוֹ יַיִן לְנִסֵּךְ, וְלֹא קָתָנֵי** במשנה **שאוֹמְרִים לוֹ נַסֵּךְ,** ומוכח שהיין אינו בידו עד שמגיע לקרן זו וההקפה היא הקפה ברגל בלבד, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה ברייתא אודות דרך העליה והירידה במזבח, ומבררת את דבריה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ, עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין** הכבש לראש המזבח, **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל** הכבש, **עוֹלִין דֶּרֶךְ מִזְרַח** הכבש **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ מַעֲרַב** הכבש, **חוּץ מִן הָעוֹלֶה לְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ,** לניסוך היין, ולניסוך המים, ולעשיית עולת העוף כשהיא רבה במזרח, **שֶׁעוֹלִים דֶּרֶךְ מַעֲרַב** הכבש **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ מַעֲרַב** הכבש, **עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין** המזבח **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ יָמִין** המזבח.

תמהה הגמרא: האם העולים ויורדים לשלושת אלו עולים ויורדים **דֶּרֶךְ יָמִין,** הלא הם עולים בכבש ופונים מיד לקרן דרומית מערבית וכן הם חוזרים ויורדים מקרן זו לכבש, ונמצא שעלייתם וירידתם **דֶּרֶךְ שְׂמֹאל הוּא.**

הגמרא מביאה שני תירוצים לקושיא זו: א. **אָמַר רַבִּינָא, תְּנִי** בברייתא 'שְׂמֹאל' תחת ימין, וכך צריך לתקן בדבריה, 'חוץ מן העולה לשלושה דברים הללו שעולים דרך מערב ויורדים דרך מערב, עולים דרך שמאל ויורדים דרך שמאל'. ב. **רָבָא אָמַר, מַאי** [–מהו] 'יָמִין' המוזכר לגבי העולים ויורדים לשלושת אלו, **יָמִין דְּמִזְבֵּחַ,** שכיון שפני המזבח לכיוון דרום, ששם הכבש, ימינו הוא צד מערב, וכוונת הברייתא שהם עולים ויורדים דרך ימין המזבח שהוא מערבו. **וּמַאי** [–מהו] **'שְׂמֹאל'** המוזכר ברישא של הברייתא לגבי שאר העולים למזבח, זהו **שְׂמֹאל דְּנַכְרָא** – שמאלו של העולה, וכפי שביארנו לעיל.

הגמרא תמהה על ביאורו של רבא. שואלת הגמרא: מדוע שינתה הברייתא את דבריה, שברישא לגבי שאר העולים למזבח כתבה 'ימין' כפי שהוא מצד העולה ובסיפא לגבי העולים לשלושת אלו כתבה 'ימין' כפי שהוא מצד המזבח, **וְנִיתְנֵי** – והיה לה לשנות **אוֹ אִידִי וְאִידִי** [–זה וזה] כפי שהם מצד **דְּמִזְבֵּחַ,** והיינו בשאר העולים למזבח שעולים ויורדים דרך שמאל ובעולים לשלושת אלו שעולים ויורדים דרך ימין, **אוֹ אִידִי וְאִידִי** כפי שהם מצד **דְּנַכְרָא** [–העולה], והיינו בשאר העולים למזבח שעולים ויורדים דרך ימין ובעולים לשלושת אלו שעולים ויורדים דרך שמאל.

מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

משנה

המשניות הבאות עוסקות בדיני קרבנות העוף. משנתנו עוסקת בסדר הקרבת חטאת העוף: **חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית, (עֹלֶה לַכֶּבֶשׁ וּפִנָּה לַסּוֹבֵב בָּא לוֹ לִקְרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית) הָיָה הַכֹּהֵן מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ. וְאֵינוֹ מַבְדִּיל** הראש מן הגוף, אלא חותך סימן אחד בלבד, הקנה או הושט. ואוחז בגוף החטאת **וּמֵזֶה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ** בקרן דרומית מערבית למטה מחציו. **שְׁיָרֵי הַדָּם** שנותרו בעוף, **הָיָה מִתְמַצֶּה עַל הַיְסוֹד,** שהיה הכהן מקרב את מקום המליקה שבעוף אל קיר המזבח ודוחק בו עד שיצא דמו, והיה הדם יורד מן הקיר ליסוד שתחתיו. **וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ** מקרבן חטאת העוף **אֶלָּא דָּמָהּ** שהוזה ונמצה עליו, וכאמור, **וְכוּלָּהּ** [כל בשרה] היה נאכל **לַכֹּהֲנִים,** ולא היה קרב ממנה על המזבח כלל.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בה נדרשו מן הכתובים דיני נתינת דם החטאת: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא ה ט), 'וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא', ויש ללמוד מהפסוק את דיני נתינת דם החטאת.

'**וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת',** שיזה **מִגּוּף הַחַטָּאת** עצמה, ולא שיקבל הדם בכלי ויתן ממנו, וכן שלא יתן באצבעו. **הָא כֵּיצַד** היה מזה, **אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְגוּף וּמֵזֶה** מהם עצמם.

'**עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ',** שתהיה ההזאה על קיר המזבח עצמו, **וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ וְלֹא עַל קִיר הֵיכָל וְלֹא עַל קִיר הָאוּלָם.**

וְאֵיזֶהוּ קיר במזבח הוא הקיר שעליו היה מזה, **זֶה הַקִּיר הַתַּחְתּוֹן** של המזבח, כלומר, מחציו של המזבח ומטה. שואלת הברייתא, **אוֹ** אולי נאמר **שֶׁאֵינוֹ** הקיר התחתון **אֶלָּא הַקִּיר הָעֶלְיוֹן, וְדִין הוּא** – והלא אפשר ללמוד בקל וחומר שדמה ניתן על הקיר העליון, **וּמַה בְּהֵמָה שְׁדַם עוֹלָתָהּ** ניתן **לְמַטָּה** [על הקיר התחתון], בכל זאת דם **חַטָּאתָהּ** ניתן **לְמַעְלָה** [על הקיר העליון], **עוֹף שֶׁדַּם עוֹלָתוֹ** ניתן **לְמַעְלָה,** האם **אֵינוֹ דִּין** שגם דם **חַטָּאתוֹ** ינתן **לְמַעְלָה,** ומדוע אמרנו שדם חטאת העוף ניתן למטה. **תַּלְמוּד לוֹמַר,** 'וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', שיש להזות מדמה על **קִיר שֶׁהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ,** כלומר הדמים שהוזו על הקיר, **מִתְמַצִּים** [–שותתים ויורדים] **לְיָסוֹד, וְאֵיזֶהוּ** קיר הוא זה, **זֶה הַקִּיר הַתַּחְתּוֹן,** שאילו יזה על הקיר העליון יתמצו הדמים אל הסובב בלבד.

הגמרא מבררת את הלימוד מהאמור במיצוי לענין מקום ההזאה. שואלת הגמרא: מנין ללמוד מהאמור במיצוי שדמו ימצה בקיר התחתון באופן שירד אל היסוד, שגם ההזאה מקומה בקיר זה, **וְהִלְא** אפשר **שנַעֲבִיד מֵעִילָּאי וַהֲדַר נַעֲבִיד מִתַּתָּאי** – נעשה את ההזאה למעלה, בחציו העליון של המזבח, כמו שלמדנו בקל וחומר, ושוב נעשה את המיצוי למטה, בחציו התחתון, כאמור בפסוק, שאין הכתוב סותר את הקל וחומר כלל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, מִי** [–האם] **כְּתִיב** 'והנשאר בדם **יִמָּצֶה** אל יסוד המזבח', שמשמע שהפסוק אומר לכהן שאת הנשאר ימצה למטה, שאכן אין ללמוד מזה דבר לגבי מקום ההזאה, הלא 'והנשאר בדם **יִמָּצֶה** אל יסוד המזבח' **כְּתִיב, דְּמַמֵּילָא מַשְׁמַע** – שמשמע שיתמצה מאליו, שכיון שכתבה התורה בלשון זו, אף שבאמת היה הכהן היה ממצה את הדם [ולא מאליו היה מתמצה], הרי זה בא ללמד גם על ההזאה שתעשה במקום שדמה יתמצה אל היסוד, והוא הקיר התחתון.

הגמרא מביאה מדברי אמוראים ומברייתא מהו אופן אחיזת העוף בעת המליקה: **אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף,** מכניס העוף בכף ידו, **וְאוֹחֵז גַּפָּיו** [–כנפי העוף] **בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת,** בין האמה לאצבע, **וְשִׁתֵּי רַגְלַיִם בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת,** בין הקמיצה לזרת, ומכניס את הצואר בין האצבע לאגודל, **וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ** [–הגרון] **עַל רוֹחַב** גב **גּוּדָּלוֹ** [–אגודלו], ובעוד שצוארה שוכב על חלקו התחתון של האגודל נועץ בו את חלקו העליון **וּמוֹלְקָהּ.**

כְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנו דרך אחרת לאחיזת העוף, באופן **שציפְּרָא מִלְּבַר** – העוף אחוז מבחוץ, בגב היד, פניו לכיוון היד ועורפו למעלה. **אוֹחֵז גַּפָּיו** [–כנפיו] **בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת,** בין האמה לקמיצה, **וּשְׁנֵי רַגְלַיִם בְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת,** בין הקמיצה לזרת, **וּמוֹתֵחַ צַוָּארוֹ עַל רוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו** האחרות, האמה והאצבע, **וּמוֹלֵק.** ועבודה זו היא **עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ.**

הגמרא מבררת את סיום דברי הברייתא שמשמע ממנה שהמליקה היא העבודה הקשה ביותר שבמקדש. שואלת הגמרא: אמרת 'חוץ עבודה קשה שבמקדש', האם **זוֹ הִיא וְתוּ לֹא, וְהָאִיכָּא** – והלא יש גם **קְמִיצָה וְחֲפִינָה** שאף על כל אחת מהן נאמר שזו היא עבודה קשה שבמקדש.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור ובאר את הברייתא כך, **זוֹ,** המליקה, היא **עֲבוֹדָה קָשָׁה מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ,** כלומר אחת מהעבודות הקשות, אך איננה היחידה.

משנה

משנתנו עוסקת בסדר הקרבת עולת העוף: **עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה**

המשך בעמוד קלח

וכן בחַטַּאת הָעוֹף [שמחשבת שלא לשמה פוסלת בה] שֶׁמְּלָקוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אלא לשם קרבן אחר וּמִיצָּה את הַדָּם במחשבת חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמְּלַק במחשבת חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִיצָּה את דָּמוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אלא לשם קרבן אחר, אוֹ שֶׁמְּלַק וּמִיצָּה את הַדָּם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, זֶהוּ – כל אלו הם אופנים שֶׁלֹּא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ, שמלבד שחשב ׳חוץ לזמנו׳ חשב גם מחשבות פסול אחרות, כגון ׳חוץ למקומו׳ או בחטאת העוף ׳שלא לשמה׳, ועל כן בכל אלו אין הקרבן מתפגל אלא נפסל בלבד, והאוכל מבשרו אינו חייב כרת.

המשנה מביאה את דיניו של הקרבן שחשבו בו גם מחשבת ׳חוץ לזמנו׳ וגם מחשבת ׳חוץ למקומו׳ ובאותה עבודה עצמה: החושב בעת עבודות הקרבן לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת ממנו בַּחוּץ [׳חוץ למקומו׳] וּכַזַּיִת נוסף ממנו לאכול לְמָחָר [׳חוץ לזמנו׳], או שהפך את הסדר, שחשב לאכול ממנו כַּזַּיִת לְמָחָר [׳חוץ לזמנו׳] וּכַזַּיִת נוסף ממנו לאכול בַּחוּץ [׳חוץ למקומו׳], או שחשב לאכול כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וּכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, או בסדר הפוך, שחשב לאכול כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וּכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, בכל אלו פָּסוּל הקרבן וְאֵין בּוֹ כָּרֵת באכילתו, לפי שעירב גם מחשבת ׳חוץ למקומו׳ ולא קרב המתיר כמצותו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל במי שחשב שתי מחשבות, מחשבת ׳חוץ לזמנו׳ ומחשבת ׳חוץ למקומו׳, שאִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן [–חוץ לזמנו] קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם [–חוץ למקומו], הקרבן פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, הקרבן פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, שלעולם הולכים אחר מחשבתו הראשונה, ואם היא ׳חוץ לזמנו׳ מתפגל הקרבן, ואם היא ׳חוץ למקומו׳ נפסל אך לא נתפגל. [וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה, בין שהקדים את מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין שהקדים את מחשבת המקום למחשבת הזמן, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת].

דין נוסף אודות עירוב מחשבות בפחות מכזית: חשב לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת ׳חוץ לזמנו׳ או ׳חוץ למקומו׳ וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת ׳חוץ לזמנו׳ או ׳חוץ למקומו׳, כָּשֵׁר הקרבן, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין, שאינו נפסל או מתפגל אלא אם יחשוב לאכול כזית שלם או להקטיר כזית שלם חוץ לזמנם או חוץ למקומם.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מן הכתובים את דיניה של עולת העוף: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא א טו) ׳וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׳, ויש ללמוד מהפסוק את דיני עולת העוף.

הברייתא לומדת שאפשר להביא בנדבה גם עוף אחד בלבד: ׳וְהִקְרִיבוֹ׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לשם מה נאמר זאת, שלְפִי שֶׁכבר נֶאֱמַר בפסוק שלפניו (שם פסוק יד) ׳וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַה׳ וְהִקְרִיב מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ׳, לא היה צריך הכתוב לומר שוב שיקריבו, והיה עליו לפתוח במליקה עצמה ולומר ׳ומלק הכהן את ראשו׳ וכו׳. אלא בא הכתוב ללמד דין זה, שיָכוֹל הייתי לומר שהַמִּתְנַדֵּב עוֹף לֹא יִפָּחוֹת מִלהביא שְׁנֵי פְּרִידִין [–גוזלים], תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְהִקְרִיבוֹ׳, בלשון יחיד, שאם רוצה אֲפִילּוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא.

הברייתא לומדת שהמליקה נעשית על ידי כהן דווקא: ׳וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ׳, והלא די היה לומר ׳וְהִקְרִיבוֹ אֶל הַמִּזְבֵּחַ׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה נאמר ׳וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן׳. אלא בא הכתוב לִקְבּוֹעַ לוֹ [–לקרבן] כֹּהֵן, שאין המליקה כשרה בזר אלא בכהן בלבד. ולמה הוצרך הכתוב ללמד זאת, לפי שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר וַהֲלֹא דִּין [–קל וחומר] הוּא שלא יצטרך כהן, שכך הייתי אומר, וּמַה בֶּן צֹאן, כלומר קרבן הבא מן הבהמה, שֶׁהכתוב קָבַע לוֹ צָפוֹן לשחיטתו, שאינו נשחט אלא בצפון, לֹא קָבַע לוֹ הכתוב כֹּהֵן לשחיטתו, ששחיטה כשירה בזר, קרבן עוֹף שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ הכתוב צָפוֹן, שהמליקה כשירה גם שלא בצפון, האם אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִקְבַּע לוֹ כֹּהֵן למליקתו, ותהיה המליקה כשירה בזר כשחיטה. תַּלְמוּד לוֹמַר (אֶל) ׳וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ׳, לִקְבּוֹעַ לוֹ כֹּהֵן במליקתו.

הברייתא לומדת שהמליקה היא בצפורנו של הכהן ולא בסכין: יָכוֹל הייתי לומר שימְּלִקֵנוּ הכהן בְּסַכִּין, וְדִין הוּא – והלא יש ללמוד כן מקל וחומר, שהמליקה נעשית בסכין, שכך יש לומר, וּמָה אִם שְׁחִיטָה שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ הכתוב כֹּהֵן והיא כשרה בזר, קָבַע לָהּ הכתוב כֵּלִי, מְלִיקָה שֶׁקָּבַע לָהּ הכתוב כֹּהֵן, ובאמור, האם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לָהּ כֵּלִי, ותיעשה המליקה בכלי. תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק׳. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מה שנאמר ׳הכהן׳ לא בא ללמד שהמליקה בכהן, שאין צריך פסוק לכך, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, ועל כן ודאי שמליקה בכהן, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַכֹּהֵן׳, אלא שנאמר כן משום שנאמר אחריו ׳וּמָלַק׳, וללמד שֶׁתְּהֵא הַמְּלִיקָה בְּעַצְמוֹ [–בגופו] שֶׁל הַכֹּהֵן, והיינו שימלקנו בצפורנו ולא בסכין.

הברייתא לומדת שהמליקה בחציו העליון של המזבח: יָכוֹל הייתי לומר שימְּלִקֶנָּה בכל מקום במזבח, בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׳, בא הכתוב להקיש מליקה להקטרה, מָה הַקְּטָרָה נעשית בְּרֹאשׁ הַמִّזְבֵּחַ, שהרי שם מקום המערכה, אַף מְלִיקָה נעשית בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, כלומר בחציו העליון.

הברייתא לומדת שהמליקה נעשית מול העורף: ׳וּמָלַק׳, בא הכתוב ללמד שימלוק מִמּוּל עוֹרֶף. אַתָּה אוֹמֵר שהמליקה נעשית מִמּוּל עוֹרֶף, אוֹ שמא נאמר שאֵינוֹ אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר, שהרי לא אמרה תורה בעולת העוף מהיכן הוא מולק. וְדִין הוּא – יש ללמוד זאת, שהמליקה היא מול עורף, נֶאֱמַר כָּאן בעולת העוף ׳וּמָלַק׳, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בחטאת העוף (ויקרא ה ח) ׳וּמָלַק׳, מַה לְהַלָּן בחטאת העוף המליקה היא מִמּוּל עוֹרֶף, כנאמר שם ׳וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ׳, אַף כָּאן בעולת העוף המליקה היא מִמּוּל עוֹרֶף.

הברייתא לומדת שמליקה בעולת העוף היא בשני סימנים, וכן שבהקטרה קרב הראש לעצמו והגוף לעצמו: אִי [–האם נאמר] מַה לְהַלָּן בחטאת העוף מוֹלֵק סימן אחד, הקנה או הושט, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל למלוק את שני הסימנים, שנאמר (שם) ׳ולא יַבְדִּיל׳, אַף כָּאן בעולת העוף מוֹלֵק סימן אחד וְאֵינוֹ מַבְדִּיל למלוק את שניהם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׳, בא הכתוב להקיש מליקה להקטרה, מָה בַּהַקְטָרָה מקטיר את הָרֹאשׁ לְעַצְמוֹ וְאת הַגּוּף לְעַצְמוֹ, שאין מקטירים יחד, אַף בְּמְלִיקָה מולק עד שיהיה הָרֹאשׁ לְעַצְמוֹ וְהַגּוּף לְעַצְמוֹ.

וּמִנַּיִן שֶׁהַקְטָרַת הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהקטרת הַגּוּף בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א יז) ׳וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל׳ וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה׳, הֲרֵי הַקְטָרַת הַגּוּף אֲמוּרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים מה שנכפלה ההקטרה ונאמרה בפסוקים הקודמים, כנאמר שם ׳וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׳, על כרחך שבְּהַקְטָרַת הָרֹאשׁ הַכָּתוּב הראשון מְדַבֵּר. ולמדנו שמקטיר את הראש לעצמו ואת הגוף לעצמו, ומליקה לומדת מהקטרה בהיקש, שגם היא נעשית באופן שמולק עד שיהיו הראש לעצמו והגוף לעצמו.

הברייתא לומדת שיש למצות את כל דם העוף: ׳וְנִמְצָה דָמוֹ׳, ולא נאמר ׳ונמצה מדמו׳, ויש ללמוד שממצה את דמו כּוּלּוֹ.

הברייתא לומדת שגם מקום המיצוי הוא מחצי המזבח ומעלה: ׳אֶל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׳, וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ וְלֹא עַל קִיר הַהֵיכָל, וְאֵיזֶה קיר הוא זֶה שממצה עליו, זֶה הקיר הָעֶלְיוֹן של המזבח, דהיינו מחציו ולמעלה. אוֹ שמא נאמר שאֵינוֹ הקיר העליון אֶלָּא הקִיר הַתַּחְתּוֹן. וְדִין הוּא – והלא יש ללמוד מקל וחומר שממצה למטה, מָה בְּהֵמָה שֶׁדָּם חַטָּאתָהּ ניתן במזבח לְמַעְלָה, דם עוֹלָתָהּ ניתן במזבח לְמַטָּה, עוֹף שֶׁדָּם חַטָּאתוֹ ניתן לְמַטָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁגַּם דם עוֹלָתוֹ ינתן לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׳, וקשה, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שלְאַחַר שֶׁכבר הִקְטִיר חוֹזֵר וּמְמַצֶּה את הדם, היתכן לומר כן, אֶלָּא על כרחך בא הכתוב לוֹמַר לְךָ שיש להקיש מיצוי להקטרה וללמד שמָה הַהַקְטָרָה נעשית בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, ששם מקום המערכה, אַף הַמִּיצוּי נעשה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, כלומר בחציו העליון.

הברייתא מסכמת את סדר עבודת עולת העוף: אחר שלמדנו את כל

המשך בעמוד קע

רש"י

גמ' **והקריבו מה תלמוד לומר.** בעולת העוף כתיב והקריבו הכהן אל המזבח מה ת"ל הא כתיב והקריב מן התורים וגו' וליכתוב בתריה ומלק הכהן את ראשו על המזבח: **פרידין.** גזולות: **לקבוע לו כהן.** שלא ימלקנו זר: **לא קבע לו כהן.** דשחיטה בזר כשירה: **קבע לה כלי.** דנפקא לן מריקח את המאכלת לקמן באידך פירקין (דף צז): **ת"ל כהן ומלק אמר רבי עקיבא כו'.** כולה ר' עקיבא קאמר לה: **בעצמו** של כהן. בצפורנו ולא בסכין: **בין למעלה.** מן החוט: **מן הצואר.** מן הגרון: **ונאמר להלן.** בחטאת [העוף]: **והקטיר אותו.** ושסע בכנפיו ולא יבדיל והקטיר אותו אני יודע מה שנאמרה תחילה ומלק את ראשו והקטיר בהקטרת הראש: **דמו כולו.** מדלא כתיב ונמצה מדמו: **מאחר שהקטיר הוא ממצה.** וא"ת במיצוי הגוף לא מקיימא דמו כולו: **ה"ג** ת"ל ומלק והקטיר ונמצה דמו וכי תעלה על דעתך משהקטיר ממצה אלא לומר לך מה הקטרה בראש המזבח אף המיצוי בראש המזבח: **ובא לקרן** דרומית מזרחית גרסינן: **למטה מרגליו.** שהחוט למטה מן הסובב אמה: **אלא בראש המזבח.** דבעינן והקטיר ונמצה דמו שיהא מיצוי בקיר הסמוך למקום הקטרה: **מאי בינייהו.** כלומר במאי קמיפלגי הא ע"כ לת"ק גופיה אית ליה והקטיר ונמצה דמו דאי לאו ס"ל קיר העליון מנא ליה: **עושה מערכה כו'.** לת"ק הרוצה לעשות מערכה על גבי סובב ולהקטיר עושה הילכך מיצוי שתחת הסובב סמוך למקום הקטרה: **יכול יקדיר את העור בסכין ויטלנו.** לזפק לבדו בלא עור ובלא נוצה כמו שצולין עוף עושין: **ונוטל את** קורקבנה. ונוצתה לשון פרש ודבר מאוס הוא כמו (איכה ד) כי נצו גם נעו: **בנוצתה שלה.** ולא יותר ממה שכנגד הזפק הא

תוספות

והקריבו מה תלמוד לומר. וא"ת דבפ"ק דחולין (דף כא:) דריש לדרשא אחרינא הא איצטריך לכדרשינן הכא וי"ל דהכא דריש מדסמכיה לתורים ובני יונה ש"מ פרידה אחת והתם דריש מדסמכיה להקטיר ואין לומר דדרשינן תרתי משום וי"ו והקריבו דהא בחולין הוא רבי ישמעאל דלא דריש וי"ו פ' אלמנה (יבמות דף סח):

עוף שלא קבע לו צפון אינו דין שלא קבע לו כהן. וא"ת קמיצה תוכיח דלא קבע לה צפון וקבע לה כהן ויש לומר מה למנחה שטעונה הגשה ותנופה וקידוש קומץ וכלי שרת וא"ת נילף מדאיתקש חטאת למנחה כדאמרינן לעיל ונראה דמסתבר ליה דלא תהוי מליקה עבודה יותר משחיטה: **כן** עוף שקבע לו כהן אינו דין שיקבע לו כלי. וא"ת קמיצה תוכיח שקבע לה כהן ולא קבע לה כלי וי"ל מה למנחה שכן אינה מיני דמים וא"ת מה לבן צאן שכן מין זבח אבל עוף לא חשיב ליה מין זבח בפ"ק (לעיל דף ח:) וי"ל דהיינו משום דקים לן שהוא ביד אבל אי הוה בכלי הוה חשיב מין זבח וא"ת מה לבן צאן שכן טען צפון על כן נראה דמעיקרא סמיך אהיקשא דזאת התורה דילפינן מינה מה עולה טענה כלי דעופות נמי כתיבי בההוא עניינא מדפריך פ"ק דחולין (דף כב.) ביום מביום צוותו נפקא ובמגילה פרק הקורא למפרע (דף כ:) גבי כל היום בשר למליקה דרשינן בגמרא מביום צוותה:

תלמוד לומר הכהן ומלק בעצמו של כהן. וא"ת ונילף מדאיתקש לעיל חטאת העוף למנחה וי"ל חטאת איתקש עולת העוף לא איתקש ועוד כיון דאיכא לאוקומי היקש לא מפקא מק"ו דהכא ועוד דאדרבה נקיש בהיקשא דזאת התורה לעולה דבעיא כלי: **וכי** תעלה על דעתך שזר קרב למזבח. ואפילו מאן דלית ליה הך סברא גבי הצתת אליתא (יומא דף מה.) משום דהא אפשר דקאי אארעא ועביד במפחא: **אף** מליקה בראש מזבח. חטאת ועולה ילפי מהדדי גבי מול עורף ולענין בעצמו של כהן בג"ש נאמר כאן ומלק ונאמר להלן ומלק אבל להצריך לחטאת מליקה בראש המזבח כעולה לא ילפינן משום דעולה לא ילפא אלא מהיקשא להקטרה ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש מדרבי יוחנן כדאמר פרק איזהו מקומן (לעיל דף מט:) וא"ת בפ"ק דקדושין (דף לו.) דאמר דמליקה אינה כשירה בנשים דאיתקש להקטרה ובהקטרה כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן תיגח מליקה דעולה מליקה דחטאת מנלן דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש וי"ל דגלוי מילתא בעלמא הוא כהן ולא כהנת וא"ת ורבי שמעון דנפקא ליה בפרק קמא דחולין (דף כא:) עולת העוף ממול עורף מהיקישא דכמשפט חטאת העוף ולית ליה ג"ש דהכא א"כ מנא ליה בחטאת העוף דבעינן כהן שתהא בעצמו של כהן וי"ל דחטאת נמי ילפא מעולה מהיקישא דכמשפט: **דמו** כולו. נראה דחטאת לא בעי דמו כולו מדלא קתני בה הקיף בית מליקה למזבח: **ואם** עשאה למטה מרגליו ואפילו אמה אחת כשירה. אף על גב דכתיב ומלק והקטיר ונמצה לא בעי מקום הקטרה ממש כי היכי דלגבי דם חשיב סמוך לקרן אמה אחת: הבדיל

חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּמִיצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁמְּלָקוֹ חוּץ לִזְמַנּוֹ, וּמִיצָּה דָמוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. אוֹ שֶׁמְּלָקוֹ וּמִיצָּה הַדָּם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ, כַּזַּיִת לְמָחָר. כַּזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת בַּחוּץ. כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר. כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. [וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת]. לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין: **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן, 'וְהִקְרִיבוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִקְרִיב מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה', יָכוֹל הַמִּתְנַדֵּב עוֹף, לֹא יִפְּחוֹת מִשְּׁנֵי פְּרֵידִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהִקְרִיבוֹ', אֲפִילּוּ פְּרֵידָה אַחַת יָבִיא אֶל הַמִּזְבֵּחַ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַכֹּהֵן', לִקְבּוֹעַ לוֹ כֹּהֵן. שֶׁיָּכוֹל, וְהֲלֹא דִּין הוּא. וּמַה בֶּן צֹאן, שֶׁקָּבַע לוֹ צָפוֹן, לֹא קָבַע לוֹ כֹּהֵן. עוֹף שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ צָפוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִקְבַּע לוֹ כֹּהֵן. תַּלְמוּד לוֹמַר (אֶל) 'הַכֹּהֵן', לִקְבּוֹעַ לוֹ כֹּהֵן. יָכוֹל יִמְלְקֶנּוּ בְּסַכִּין, וְדִין הוּא, וּמָה אִם שְׁחִיטָה שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ כֹּהֵן, קָבַע לָהּ כְּלִי. מְלִיקָה שֶׁקָּבַע לָהּ כֹּהֵן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לָהּ כְּלִי. תַּלְמוּד לוֹמַר 'כֹּהֵן וּמָלַק'. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כֹּהֵן', שֶׁתְּהֵא מְלִיקָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יָכוֹל יִמְלְקֶנָּה בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּמָלַק וְהִקְטִיר'. מָה הַקְטָרָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אַף מְלִיקָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. 'וּמָלַק', מִמּוּל עוֹרֶף. אַתָּה אוֹמֵר מִמּוּל עוֹרֶף, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר. וְדִין הוּא, נֶאֱמַר כָּאן 'וּמָלַק', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'וּמָלַק', מַה לְּהַלָּן מִמּוּל עוֹרֶף, אַף כָּאן מִמּוּל עוֹרֶף. אִי מַה לְּהַלָּן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, אַף כָּאן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּמָלַק וְהִקְטִיר', מָה הַקְטָרָה, הָרֹאשׁ לְעַצְמוֹ וְהַגּוּף לְעַצְמוֹ. אַף מְלִיקָה, הָרֹאשׁ לְעַצְמוֹ וְהַגּוּף לְעַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהַקְטָרַת הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִקְטִיר אוֹתוֹ', הֲרֵי הַקְטָרַת הַגּוּף אֲמוּרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה', בְּהַקְטָרַת הָרֹאשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. 'וְנִמְצָה דָמוֹ', כּוּלּוֹ. 'אֶל קִיר הַמִּזְבֵּחַ', וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ, וְלֹא עַל קִיר הַהֵיכָל. וְאֵיזֶהוּ זֶה, זֶה קִיר הָעֶלְיוֹן. אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא קִיר הַתַּחְתּוֹן. וְדִין הוּא, מַה בְּהֵמָה שֶׁחַטָּאתָהּ לְמַעְלָה, עוֹלָתָהּ לְמַטָּה. עוֹף שֶׁחַטָּאתוֹ לְמַטָּה, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹלָתוֹ לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה דָמוֹ'. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, לְאַחַר שֶׁהִקְטִיר, חוֹזֵר וּמְמַצֶּה. אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, מָה הַקְטָרָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אַף מִיצּוּי בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. הָא כֵּיצַד, הָיָה עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ וּפוֹנֶה לַסּוֹבֵב, וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וּמַבְדִּיל, וּמְמַצֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. אִם עֲשָׂאָהּ לְמַטָּה מֵרַגְלָיו, אֲפִילּוּ אַמָּה, כְּשֵׁירָה. רַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים, כָּל עַצְמָהּ אֵין נַעֲשֵׂית אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. מַאי בֵּינֵייהוּ. אַבַּיֵּי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, עוֹשֶׂה מַעֲרָכָה עַל גַּבֵּי סוֹבֵב, אִיכָּא בֵּינֵייהוּ: בָּא לוֹ לַגּוּף כו': תָּנוּ רַבָּנָן, 'וְהֵסִיר אֶת מוֹרָאתוֹ בְּנוֹצָתָהּ', זוֹ זְפָק. יָכוֹל, יַקְדִּיר בְּסַכִּין וְיִטְּלֶנּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּנוֹצָתָהּ', נוֹטֵל אֶת הַנּוֹצָה עִמָּהּ. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן אוֹמֵר, נוֹטְלָהּ וְנוֹטֵל קוֹרְקְבָנָהּ עִמָּהּ. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, 'בְּנוֹצָתָהּ' בַּנּוֹצָה שֶׁלָּהּ, קוֹדֶרֶת בְּסַכִּין כְּמִין אֲרוּבָּה:

זבחים. פרק שישי – קדשי קדשים דף סה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה פסול. בחטאת ניחא כדדרשינן בת"כ חטאת היא שאם מלקה שלא לשמה פסולה וה"ה דכל ששינה בה פסולה אבל בעולה קשה מנלן ועוד דמהקטרה ילפא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו אף כאן כו' ומה הקטרה אינה מעכבת אף הבדלה אינה מעכבת וכן קשה ממליקת עוף שעשאה למטה כיון דעשאה למטה מהקטרה ילפא דון מינה ומינה וכי היכי דלא הקטיר למעלה כשר לא מלק למעלה נמי כשר: **כיצד** קרב המתיר. כל הנך משניות דהכא ודפ"ק דמכילתא ודמנחות צריכי לדקדק אמאי צריכי כולהו: **קעביד** מעשה עולה בחטאת. מה שזה למעלה וזה למטה לא חשיב ליה שינוי:

ורבי אלעזר בר"ש סבר מיצוי בחטאת לא מעכב. הילכך אם רצה להבדיל יבדיל ולא יצמה אחר הבדלה ולא עביד מעשה עולה ואי משום דשינה בהבדלה [כיון דלא מיצה] במעשה עולה א"כ כי מבדיל הוי חיתוך בשר בעלמא כך פירש בקונטרס וקשה דבפ"ק דחולין (דף כא:) דדריש רבי אלעזר בר"ש במשפט חטאת העוף מה להלן כשהוא אוחז הראש בגוף ומזה ויליף מיניה בעולת העוף שאין חותך אלא רוב שנים היכי יליף הא אי בעי מבדיל לגמרי בחטאת והיינו יכולין לפרש כשהוא אוחז הראש בגוף ומזה אם ירצה קאמר ומדקאמר מה להלן בסימן אחד היינו שאם ירצה לא יחתוך כ"א סימן אחד אבל קשה מברייתא דהתם לעיל דקתני שנים או רוב שנים ומפרש התם שנים לרבנן או רוב שנים לר' אלעזר בר"ש לוקמה כולה כרבי אלעזר בר"ש דאי בעי שנים ואי בעי רוב שנים ובפרק העור והרוטב (שם דף קכג.) נמי גבי טלית שנקרעה רובה שוב אינה חיבור וטהורה ומוקי לה בטלית טבולת יום דכיון דלא חס עלה ואטבלה ליכא למימר דילמא חייס ולא קרע רובה אבל כשאינה טבולת יום גזרינן ופריך אלא מעתה לרבי אלעזר בר"ש ליגזר דילמא לא אתי למיעבד רובא והשתא אי אין אסור לחתוך כל השנים ל"ל למגזר שם כלל דילמא חייס ונראה לפרש כל סוגיא זו בהבדלה שלאחר הזאה אבל קודם הזאה כולי עלמא לא פליגי דפסולה דאמר קרא לא יבדיל ודוקא רבי שמעון בן אליקים דלקמן אית ליה דך סברא לרבי אלעזר בר"ש דיכול להבדיל כל השנים ואפילו קודם הזאה ולית ליה איסור פסול בהבדלה כלל דהא מפרש לא יבדיל דקרא אין צריך להבדיל וסוגיא דחולין פרק קמא (דף כא:) וההיא דהעור והרוטב (שם דף קכג.) דלא כוותיה אלא כרב חסדא ורבה ואביי והכי פירושא דבולה שמעתא מאי בינייהו פי' מאי טעמייהו אמר רב חסדא מיצוי חטאת העוף מעכב איכא בינייהו דרבנן סברי מיצוי חטאת העוף מעכב וכשהזה עדיין לא נגמרה מצוותה הילכך כשהבדיל סימן שני לאחר הזאה לא חשיב מחתך בשר בעלמא ופסול משום שעשה מעשה עולה בחטאת שיש כאן הבדלה בשנים קודם מיצוי כמו בעולה ור"א בר"ש סבר דמיצוי אינו מעכב וכבר נגמרה כל מצוותן וכשמבדיל לאחר הזאה אינו אלא מחתך בשר בעלמא והשתא צ"ל דרב חסדא [סבר] דשהייה בסימן שני בעולת העוף לא מעכב דאי מעכב אמאי פסול לרבנן כשהבדיל לאחר הזאה אין כאן מעשה עולה שהרי שהה ואין הכשרה של עולה בכך ואי אפשר לו לעשות הזאה בין מליקת סימן ראשון לסימן שני שלא ישהה ורבה מפרש שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו דלרבנן לא מעכב ולרבי אלעזר בר"ש מעכב ואביי מפרש דרוב בשר מעכב איכא בינייהו ורבנן סברי רוב בשר לא מעכב ולכך זימנין דלא חתיך רוב בשר עם סימן הראשון (מ"מ אסור להבדיל עם סימן הראשון אפילו לאחר ההזאה) גזרינן אטו היכא דלא חתך רוב בשר ור"א ברבי שמעון סבר רוב בשר מעכב ולכך לא פסל דאין כאן מעשה עולה שכבר חתך רוב בשר עם סימן ראשון וכשמבדיל לאחר ההזאה מתה עומד ומבדיל ופסול לאביי דפ"ק דחולין (דף כ:) דפריך תקשי לך עולת העוף דבעיא שני סימנין וכי מתה עומד ומולק ולית ליה טעמא דכדי לקיים מצות הבדלה והדר קאמר אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה פי' הנך טעמי דרב חסדא ורבה ואביי אמר להו לא שמיעא להו הא דאמר ר"ש בן אליקים משום רבי אלעזר בן פדת אומר היה ר"א ברבי שמעון שמבדילין בחטאת העוף ומאי לא יבדיל א"צ להבדיל פי' ולא צריכין לכל הנך טעמי דפריש רב חסדא ורבה ואביי ואף קודם ההזאה מותר להבדיל דאסור להבדיל קודם הזאה ואפילו לרבי אלעזר בר"ש א"כ מאי קאמר לעיל מתניתין דלא בר"א בר"ש הא לכאורה מתני' קודם הזאה דומיא דרישא דקתני חטאת העוף כיצד היתה נעשית מלק ראשה ממול ערפה ואין מבדיל ומזה מדמה על

קיר

רש"י

שִׁיסַּע וְלֹא הִבְדִּיל: תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְשִׁסַּע', אֵין שִׁיסַּע אֶלָּא בַּיָּד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי': לֹא הֵסִיר אֶת הַמּוֹרָאָה כו': מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁמַּעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַב חִסְדָּא, מִיצוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר, מִיצוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב, וְכֵיוָן דְּמִצּוּי דָּם, קָעֲבִיד מַעֲשֵׂה עוֹלָה בְּחַטַּאת הָעוֹף. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, מִיצוּי חַטַּאת הָעוֹף לֹא מְעַכֵּב, וּמְחַתֵּךְ בָּשָׂר בְּעָלְמָא הוּא. רָבָא אָמַר, שְׁהִיָּיה בְּסִימָן שֵׁנִי בְּעוֹלַת הָעוֹף, מְעַכֵּב, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר, שְׁהִיָּיה בְּסִימָן שֵׁנִי בְּעוֹלַת הָעוֹף, לֹא מְעַכֵּב. וְאַף עַל גַּב דִּשְׁהִיָּיה קָא עָבִיד, מַעֲשֵׂה עוֹלָה בַּחַטָּאת. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, מְעַכֵּב, וְכֵיוָן דִּשְׁהִיָּיה, מְחַתֵּךְ בָּשָׂר בְּעָלְמָא הוּא. אַבַּיֵי אָמַר, רוֹב בָּשָׂר מְעַכֵּב, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי זֵירָא וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, חַד אָמַר, שְׁהִיָּיה בְּסִימָן שֵׁנִי בְּעוֹלַת הָעוֹף, מְעַכֵּב, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וְחַד אָמַר, רוֹב בָּשָׂר מְעַכֵּב, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מִכְּלָל דְּבָעֵינַן (ד)רוֹב בָּשָׂר בַּתְּחִילָּה. אִין. וְהָתַנְיָא, כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, חוֹתֵךְ שְׁדֵרָה וּמַפְרֶקֶת, בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוֻּשְׁטָ אוֹ לְקָנֶה. הִגִּיעַ לַוֻּשְׁטָ אוֹ לְקָנֶה, חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד אוֹ רוּבוֹ, וְרוֹב בָּשָׂר עִמּוֹ. וּבְעוֹלָה, שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם. אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר, לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ, הָא דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פִּדַּת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁמַּעְתִּי בְּחַטַּאת הָעוֹף שֶׁמַּבְדִּילִין, וּמַאי 'לֹא יַבְדִּיל',

אין

הא כיצד קודר את העור סביבות הזפק כמין ארובה ונוטל נוצה ועור שכנגד הזפק עם הזפק אבל בלא קדירה לא שהעור נמשך אחריו ונוטל יותר: **וכן הוא אומר.** בשמשון והתם מפרש בהדיא דביד הוה: **מתני'.** דקתני הבדיל במליקת חטאת שמלקה בשני סימנין פסול דלא כרבי אלעזר: **שמבדילין.** שאם הבדיל לא פסל: **מאי ביניייהו.** כלומר במאי קמיפלגי: **ת"ק סבר.** מיצוי בתר הזאה בחטאת העוף מעכב וכיון דבעל כרחו ממצה דם אי אמרת מבדיל קעביד כל מעשה עולה בחטאת מליקה מובדלת ומיצוי דעולה מיצוי הוא דעביד בה ולקמן (דף סו.) תנן דחטאת העוף שעשאה כמעשה עולה לשם חטאת פסולה: **ור"א בר"ש סבר לא מעכב.** הילכך אם רצה להבדיל יבדיל ולא יצמה לאחר הבדלה ולא עבד ליה מעשה עולה ואי משום דשינה בהבדלה כיון דלאו מעשה עולה מצי למימר בה חיתוך בשר בעלמא הוא: ה"ג **שהייה בסימן שני בעולת העוף איכא בינייהו.** בעולת העוף הצריכו ב' סימנים ושהה שיעור שהייה בין סימן לסימן איכא בינייהו אי פסיל בה בשהייה בין סימן לסימן כבהמה או לא: **ת"ק סבר שהייה בסימן שני בעולת העוף לא פסלה.** דלא דמי לשחיטת בהמה דטעמא דבהמה בעיא ב' סימנים משום דלא נפקא חיותא בסימן אחד הילכך שם שחיטה על שניהם אבל עוף בסימן אחד פסקא חיותא ועולת העוף מצות הבדלה בעלמא הוא דאיכא עלה אבל שם מליקה אינו חל אלא על הראשון ולא מהניא שהייה לפסול בשני וחטאת שהבדיל בה אע"ג דבלא שהייה אי אפשר בין סימן לסימן כדתני לקמן בשמעתין שבתחילה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר הגיע לסימן חותכו ורוב בשר עמו וההיא חתיכת רוב בשר אף על גב דאית ביה שיעור שהייה כיון דבעולה שהייה בין סימן לסימן לא פסלה אי עבדיה בחטאת עביד מעשה עולה בחטאת: **ור"א בר"ש סבר שהייה בסימן שני בעולת העוף פסלה.** הלכך חטאת שהבדיל בה כיון שא"א לה בלא שהייה בין סימן לסימן אין כאן מעשה עולה דבעולה שהייה ליכא ומחתך בשר בעלמא הוא: **רוב בשר מעכב איכא בינייהו.** ודכולי עלמא שהייה בעולה בסימן שני פסלה והכא בהא פליגי לת"ק חיתוך רוב בשר בחטאת לא מעכב אי לא מחתיך ליה ואי אמרת מבדיל עביד ליה שני סימנין בלא שהייה ויש כאן מעשה עולה ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר רוב בשר בחטאת מעכב וחתיכתו אחר סימן ראשון הוא וכיון דלא סגי בלא שהייה בינתיים אין כאן מעשה עולה: **מכלל דבעינן רוב הבשר לכתחילה.** מדקמיפלגי בעיכובא מכלל דכולהו מודו לכתחילה בעי לחתוך רוב בשר אחר הסימן: **שדרה.** חוט השדרה: **מפרקת.** עצם הצואר: **בלא רוב בשר.** המקפת סביב כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה ומטמאה ואפילו מפרכסת הילכך אי הוה חותך רוב בשר קודם הסימן הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה וסימנין הלכה למשה מסיני הן: **שנים או רוב שנים.** בהכל שוחטין (שם דף כא.) אמרינן שנים לרבנן רוב שנים לר"א בר"ש והתם פליגי בה בקראי: **אמרוה קמיה דר' ירמיה.** להך פלוגתא דהנך אמוראי דפליגי בטעמא דר"א ברבי שמעון:

אין

שנינו במשנה, **שִׁיסַּע וְלֹא הִבְדִּיל.**

הגמרא מביאה ברייתא המדברת באופן השיסוע: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בעולת העוף (ויקרא א יז) 'וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו', **אֵין** נקרא **שִׁיסַּע אֶלָּא** כשהוא נעשה **בַּיָּד** ולא בכלי, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (שופטים יד ו) 'וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ', והרי ששיסוע הוא ביד ולא בסכין או בכלי אחר.

שנינו במשנה, **לֹא הֵסִיר אֶת הַמּוֹרְאָה כּוֹ'** הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה פסול.

הגמרא מביאה דעה החולקת על דין המשנה וסוברת שאם הבדיל בחטאת לא פסלה. אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין** שאמרה שאם הבדיל בחטאת, והיינו שמלק את שני סימניה, הקנה והושט, פסלה, היא **דְּלֹא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף,** דהיינו שמותר להבדיל בה, ואם הבדיל לא פסלה.

הגמרא מבארת במה נחלקו התנא במשנה ורבי אלעזר ברבי שמעון. מברר הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה תלויה מחלוקתם של התנא במשנה עם רבי אלעזר ברבי שמעון לגבי הבדלה בחטאת העוף.

הגמרא מביאה ארבע דעות בביאור המחלוקת: כפי שמתבאר מתוך דברי הגמרא, שלושת האמוראים הראשונים, מתוך הארבעה דלהלן, סוברים שהאיסור להבדיל יסודו בכך שמחמתו דומה עשיית החטאת לעשיית העולה, שהרי מליקה של עולה היא מליקה מובדלת, ואילו התורה הקפידה שעשיית החטאת תהיה שונה מעשיית העולה על ידי שייעשו בה מעשים שאינם כשרים בעולה. התנא במשנה, הפוסל בהבדלה, ורבי אלעזר ברבי שמעון, המכשיר בה, נחלקו ביניהם במחלוקות אחרות בעבודות החטאת והעולה, ובהן תלויה השאלה האם כשהבדיל בחטאת גרם על ידי כך שנעשו בה כל מעשי העולה, ועל כן פסולה החטאת, או שעדיין ישנן סיבות אחרות שגורמות שיש במעשה החטאת דברים הפוסלים בעולה, ועל כן היא כשרה.

דעה ראשונה, **אָמַר רַב חִסְדָּא,** הנידון אם **מִיצּוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב** או שאינו מעכב, דהיינו אם בלעדיו החטאת פסולה או שאינו פסולה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שנוי במחלוקת בין התנא במשנה ורבי אלעזר ברבי שמעון, ובו תלויה מחלוקתם אם המבדיל בחטאת העוף פסלה או לא פסלה. **תַּנָּא קַמָּא** – התנא במשנה שפסל בהבדיל בחטאת העוף, **סָבַר שֶׁמִּיצּוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב,** שאם לא מיצה דמה, פסולה, **וְכֵיוָן דְּמִצּוּי** [–שמיצה] **דָּם** החטאת, הרי שיחד עם מה שהבדיל **קָעָבִיד** [–עשה] כל **מַעֲשֶׂה עוֹלָה,** כל עבודותיה, **בְּחַטַּאת הָעוֹף,** שעבודות העולה הן מליקה ומיצוי, ומליקת העולה שונה ממליקת החטאת בכך שהוא מבדיל בה [שחותך את שני הסימנים], ועתה שעשה בחטאת מליקה מובדלת, אין במעשיה שום דבר השונה מן העולה, ולכך פסולה החטאת. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שאמר 'שמעתי שמבדילין בחטאת העוף', **סָבַר שֶׁמִּיצּוּי חַטַּאת הָעוֹף לֹא מְעַכֵּב,** ועל כן יכול הוא להבדיל ולא למצות, ונמצא שלא עשה מעשה עולה בחטאת, שעולה שלא מיצה דמה פסולה, **וְמה** שהבדיל ומלק יותר מן הצריך, **מְחַתֵּךְ בָּשָׂר בְּעָלְמָא הוּא,** ועל כן החטאת כשרה.

דעה שניה, **רָבָא אָמַר,** הנידון אם **שְׁהִיָּה** [–הפסק זמן] **בְּסִימָן שֵׁנִי** [–קודם מליקת סימן שני], אחר מליקת הראשון, **בְּעוֹלַת הָעוֹף, מְעַכֵּב,** כלומר פוסלת את העולה, כדין שחיטת בהמה שאם שהה בין סימן ראשון לסימן שני, נפסלת השחיטה, או שאין שהייה פוסלת בזה, נידון זה **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שנוי במחלוקת בין התנא במשנה לרבי אלעזר ברבי שמעון, ובו תלויה מחלוקתם אם המבדיל בחטאת העוף פסלה או לא פסלה. והדברים תלויים זה בזה מפני שכל מולק חטאת העוף אינו יכול למלוק את הסימן השני בלא שישהה קודם לכן בחיתוך הבשר המקיף את הסימנים, שהוא קודם למליקת הסימן השני. **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, שְׁהִיָּה בְּסִימָן שֵׁנִי בְּעוֹלַת הָעוֹף לֹא מְעַכֵּב** [–אינו פוסל], **וְאַף עַל גַּב דְּשְׁהִיָּה** [–ששהה] בחטאת בין הסימנים בחיתוך הבשר, עדיין **קָא עָבִיד** [–עשה] **מַעֲשֵׂה עוֹלָה בְּחַטַּאת,** שהרי מה שעשה כשר היה גם לעולה, ונפסלת החטאת, שנמצא שאין מעשיה שונים ממעשי עולה. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר,** שהייה בסימן שני בעולת העוף **מְעַכֵּב, וְכֵיוָן דְּשְׁהִיָּה** [–ששהה] בחטאת העוף בין הסימנים בחיתוך הבשר, נמצא שבאופן זה לא היה כשר לעולה שבה שהייה פוסלת, ועל כן אין הבדלתו פוסלת, שאין כאן מעשה עולה, ומה שהוסיף וחתך יותר על הצריך, **מְחַתֵּךְ בָּשָׂר בְּעָלְמָא הוּא.**

דעה שלישית, **אַבַּיֵי אָמַר,** לעולם שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכבת, והנידון אם חיתוך **רוֹב הַבָּשָׂר** המקיף את הסימנים, האם הוא **מְעַכֵּב** שאין החטאת כשרה בלא שיחתכוהו, נידון זה **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שנוי במחלוקת בין התנא במשנה לרבי אלעזר ברבי שמעון, ובו תלויה מחלוקתם אם המבדיל בחטאת העוף פסלה או לא פסלה. דעת רבי אלעזר ברבי שמעון היא כדלעיל בדברי רבא, שכיון שהוא שוהה בין הסימנים בחיתוך רוב בשר, לא עשה מעשה עולה בחטאת, שהרי שהייה זו פוסלת בעולת העוף. וכל זה מפני שלדעתו מוכרח הוא לחתוך את רוב הבשר. אולם תנא קמא סובר שחיתוך רוב הבשר אינו מעכב, ונמצא שאינו מוכרח לשהות בין הסימנים ויכול הוא למולקם בזה אחר זה בלא הפסקה. ואם עשה כן, שמלקם בלא שהייה, עשה כל מעשה עולה בחטאת, ונפסל הקרבן. ואפילו לא עשה כן, אלא חתך רוב בשר ושהה בין הסימנים, גם כן יש לפסול את הקרבן, גזירה שמא לא יחתוך רוב בשר ולא ישהה.

ומחלוקת זו של אביי ורבא בביאור דעות תנא קמא ורבי אלעזר ברבי שמעון, שנויה כבר **בְּפָלוּגְתָּא** [–במחלוקת] **דְּרַבִּי זֵירָא וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק,** חַד מהם **אָמַר שֶׁשְּׁהִיָּה בְּסִימָן שֵׁנִי בְּעוֹלַת הָעוֹף מְעַכֵּב אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** [–בין תנא קמא לרבי אלעזר ברבי שמעון], וכדעת רבא, וְחַד מהם **אָמַר** שרוֹב **בָּשָׂר מְעַכֵּב אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** וכדעת אביי.

הגמרא מבררת את דינו של רוב בשר. מדייקת הגמרא: ממה שנחלקו אם חיתוכו מעכב, **מִכְּלָל** [–יש לדייק] **דְּבָעֵינַן** (ד)**רוֹב בָּשָׂר בַּתְּחִילָּה** – שלכתחילה הכל מודים שצריך לחתוך רוב בשר. אומרת הגמרא: **אִין** – אכן, נכון הדבר, **וְהָתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, **כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, חוֹתֵךְ הכהן שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת, בְּלֹא** שיחתוך עדיין את **רוֹב הַבָּשָׂר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ** בחיתוכו **לַוּוֹשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה. הִגִּיעַ לַוּוֹשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה, חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד** מהם **אוֹ רוּבּוֹ** של סימן, **וְחוּתַךְ** גם **רוֹב בָּשָׂר עִמּוֹ,** ובזה נשלמה עבודת המליקה. **וּבָעוֹלָה,** עולת העוף, עושה גם כן כנאמר בחטאת, אלא שחותך לא רק סימן אחד אלא את כל **הַשְּׁנַיִם,** וזה לדעת חכמים בחולין (כא:), **אוֹ** שחותך רק **רוֹב שְׁנַיִם** ולא את כל השנים, וזה לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון (שם). ובברייתא זו מבואר כדלעיל, שיש לחתוך בחטאת מלבד סימן אחד, גם את רוב הבשר.

הגמרא מביאה דעה רביעית החולקת על כל האמוראים הקודמים. אומרת הגמרא: **אַמְרוּהָ** – אמרו את דברי רב חסדא ורבא ואביי, שנחלקו בביאור דברי רבי אלעזר ברבי שמעון, **קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר, לֹא שְׁמִיעַ לְהוּ** – האם אינם יודעים את **הָא** [–מה] **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, שֶׁאוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שָׁמַעְתִּי בְּחַטַּאת הָעוֹף שֶׁמַּבְדִּילִין,** ואין בכך שום איסור, **וּמַאי** [–ומהו] 'לֹא יַבְדִּיל' שנאמר בפסוק, לא באה התורה לאסור להבדיל, אלא לומר

שאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, ולכן כשרה גם אם הבדיל, ואפילו עשה מעשה עולה בחטאת, שאין פסול בדבר.

הגמרא דנה בשיטה זו שרבי אלעזר ברבי שמעון מפרש את הפסוק הכתוב בחטאת 'לא יבדיל' שלא בא ללמד איסור הבדלה כלל: **אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מַעֲתָּה** שהאמור 'לא יבדיל' אינו אזהרה שלא להבדיל אלא הכוונה שאינו צריך להבדיל, אם כן **גַּבֵּי** פותח או כורה **בּוֹר** שחייב על נזקיו, **דִּכְתִיב** בו בבור (שמות כא לג) 'וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּר **וְלֹא יְכַסֶּנּוּ** וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר', האם **הָכִי נַמִּי** – כך נפרש גם שם את כוונת התורה **דְּאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת** את הבור. מתרצת הגמרא, **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך רוצה אתה לומר עתה, הלא **הָתָם** – שם בבור, **כֵּיוָן דִּכְתִיב** לאחר מכן (שם לד) **'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם'**, מוכח מכאן **שעֲלָוֵיהּ הוּא דְּרָמֵי לְכַסּוּיֵי** – מוטל עליו לכסות את הבור, שאם לא כן למה נתחייב לשלם על נזקיו, ואין לפרש כלל שהכוונה היא שאין צריך לכסותו, **אֲבָל הָכָא** – כאן בחטאת העוף שנאמר בה 'לא יבדיל', **מִכְּדִי** – הרי **כְּתִיב** בעולת העוף 'וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ' וממה שנאמר 'והקריבו' [והיינו 'והקריב אותו' שמשמע שיש לו הקרבה שונה] משמע **שחֹלֶק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף,** וללמד שהן שונות בדיניהן, והיינו שחטאת העוף אינו מבדיל ואילו בעולה מבדיל, וכאשר דרשו כן בחולין (כא.), ובעולה הלא לדעת הכל חייב הוא להבדיל, ואם כן **'לֹא יַבְדִּיל'** הנאמר בחטאת העוף **לָמָּה לִי,** מה נאמר בו, ודאי **שְׁמַע מִינָּהּ** [–יש ללמוד הימנו] **שאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל.** שאם היה אסור להבדיל בחטאת לא היה לרבי אלעזר ברבי שמעון מקור שחייב להבדיל בעולה, אלא רק שמותר להבדיל בה, שאין לנו מקור לחלק עולה מחטאת עד כדי כך, אלא רק שיהיה שינוי ביניהם, דהיינו או שבחטאת אסור להבדיל ובעולה מותר להבדיל, או שבחטאת רשות להבדיל ובעולה חייב להבדיל, וכיון שדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שבעולה חייב להבדיל, ממילא מוכח שבחטאת רשות להבדיל.

שנינו במשנה, מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף פסולה, **מִיצָּה דַם הַגּוּף** ולא מיצה דם הראש כשרה.

הגמרא מבארת את מקור הדין: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בעולת העוף (ויקרא א יז) 'עוֹלָה הוּא', ויש לדרוש את הפסוק ש'עולה' בא לרבות ו'הוא' בא למעט ולהוציא, ועל כן דורשים מן הפסוק ש'עוֹלָה' מרבה שכשרה **אַף עַל פִּי שֶׁמִּיצָּה** את **דַּם הַגּוּף וְלֹא מִיצָּה** את **דַּם הָרֹאשׁ, יָכוֹל** הייתי אומר שכן גם להיפך, שאם **מִיצָּה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מִיצָּה דַם הַגּוּף** תהא כשרה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הוּא'** למעט שאם מיצה דם הגוף בלבד יש להכשירה, ואילו אם מיצה דם הראש בלבד, פסולה.

הגמרא מבררת את דרך הלימוד. שואלת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – כיצד למד התנא בברייתא דין זה שמרבים את דם הראש וממעטים את דם הגוף, ולא ההיפך. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּינָא,** יש להעמיד את הריבוי על דם הגוף דווקא, משום **שמִּסְתַּבְּרָא** כן **דְּרוֹב דָּמִים בַּגּוּף שֶׁכִּיחִי** [–מצויים], ולכך ודאי שדעת התורה להעדיף את דם הגוף על דם הראש.

הדרן עלך קדשי קדשים

פרק שביעי - חטאת העוף

פרק זה עוסק בדיני קרבנות העוף, חטאת העוף ועולת העוף. דרכי עשיית קרבנות אלו כבר נתבארו בפרק הקודם, וכן גם דיני מחשבות פסול שבהם. פרק זה מוסיף ומפרט את דיניהם של שינויים שנעשו בקרבנות אלו, אימתי הם פוסלים ואימתי לא, וביניהם גם כאשר עשה מעשי חטאת בעולה ומעשי עולה בחטאת על ידי שינויים בעבודותיהן או במקומותיהן.

ענין נוסף המדובר בפרק הוא טומאת בית הבליעה. קיימים פסולים שונים בקרבנות העוף המחשיבים את העוף כנבילה, ועל כן הוא מטמא בבית הבליעה, וקיימים פסולים אחרים, שהם נחשבים 'פסולו בקודש', שאף שהקרבן פסול אין עליו דין נבילה ואינו מטמא. בפרק נידונים הפסולים, אימתי הם מנבלים את הקרבן ואימתי אינם מנבלים לפי שפסולם בקודש.

המשנה פותחת בדין חטאת ששינה בה, ומפרטת בזה כמה דינים:

א. **חַטַּאת הָעוֹף שֶׁעָשָׂאָהּ** [–שעשה את עבודותיה] **לְמַטָּה** במזבח, דהיינו בחציו התחתון של המזבח, **כְּמַעֲשֵׂה** עבודות **הַחַטָּאת,** שמלק סימן אחד בלבד והזה דמה ושוב מיצהו, ועשה זאת **לְשֵׁם** קרבן **חַטָּאת, כְּשֵׁירָה,** שהרי זהו דינה וזוהי מצותה.

ב. אולם אם עשה את עבודותיה למטה **כְּמַעֲשֵׂה** קרבן **חַטָּאת** אלא שחישב שהוא עובד עבודות אלו **לְשֵׁם** קרבן **עוֹלָה,** או שעשה את עבודותיה למטה **כְּמַעֲשֵׂה** קרבן **עוֹלָה** אף שבמחשבתו חשב כהוגן שהוא עושה זאת **לְשֵׁם חַטָּאת,** או שגם עשאה **כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה** וגם חישב בעשייתה **לְשֵׁם עוֹלָה,** בכל אלו הרי זו **פְּסוּלָה** לגמרי, שחטאת נפסלת בין אם שינה בעבודותיה ובין אם עשאה שלא לשמה.

ג. **עֲשָׂאָהּ** לחטאת **לְמַעְלָה,** דהיינו בחציו העליון של המזבח שאין זה מקומה, **כְּמַעֲשֵׂה כּוּלָּן,** כלומר שהיה עם זה אחד מכל האופנים הנזכרים לעיל, כגון כמעשה עולה לשם חטאת וההיפך, ואפילו כמעשה חטאת לשם חטאת, **פְּסוּלָה,** ששינוי מקום פוסל בה.

המשנה מפרטת אופנים אלו בעולה ודיניהם:

א. **עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעָשָׂאָהּ** [–שעשה את עבודותיה] **לְמַעְלָה** במזבח, דהיינו בחציו העליון של המזבח, **כְּמַעֲשֵׂה** עבודות **הָעוֹלָה,** שמלק בשני סימנים ומיצה את דמה, ועשה זאת **לְשֵׁם** קרבן **עוֹלָה, כְּשֵׁירָה,** שהרי זהו דינה וזוהי מצוותה.

ב. עשה את עבודותיה למעלה **כְּמַעֲשֵׂה** קרבן **עוֹלָה** כדינה אבל חישב שהוא עובד אותן לשם **לְשֵׁם חַטָּאת,** גם בזה היא **כְּשֵׁירָה,** שמחשבת שלא לשמה אינה פוסלת בעולה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה** [–נחשבת] **לִבְעָלֶיהָ** כקיום חובתם, שעליהם להביא קרבן עולה אחר.

ג. עשה את עבודותיה למעלה **כְּמַעֲשֵׂה** קרבן **חַטָּאת** אף שחישב בעשייתה **לְשֵׁם עוֹלָה** כדינה, או שעשה את עבודותיה למעלה **כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת** וגם חישב שהוא עושה אותן **לְשֵׁם חַטָּאת, פְּסוּלָה,** שהעולה נפסלת אם שינה בעבודותיה.

ד. **עֲשָׂאָהּ** לעולה **לְמַטָּה,** דהיינו בחציו התחתון של המזבח, **כְּמַעֲשֵׂה כּוּלָּן,** כלומר שהיה זה עם אחד מהאופנים הנזכרים לעיל, כגון כמעשה חטאת לשם עולה וההיפך, ואפילו כמעשה עולה לשם עולה, **פְּסוּלָה,** ששינוי מקום פוסל בה.

רש"י

אין צריך להבדיל. הילכך אם הבדיל לאו שינוי הוא: **מכדי כתיב.** בעולת העוף והקריבו ומינה נפקא לן לר"א ברבי שמעון הבדלה בעולת העוף בהכל שוחטין (חולין דף כא.) ולא דרש ומלק והקטיר כדדרשי' לעיל מה הקטרה הראש בעצמו כו' דתיפוק ליה הבדלה מהתם דהך סברא לית ליה שימלוק את כולן אלא דוקא רוב שנים ויליף לה מקראי ואפילו רבנן דפליגי עליה התם עיקר הבדלה בעולה לא נפקא להו אלא מוהקריבו דמשמע חלק את זה מן החטאת הילכך על כרחך ולא יבדיל האמור בחטאת למה לי. כלומר מאי קאמר לן שמע מינה א"צ להבדיל קאמר הילכך נפקא לן העולה מוהקריבו דצריך להבדיל דהא חלק ביניהן דאי אזהרה היא בחטאת שלא יבדיל היכי נפקא לן בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל אינו מוזהר שלא להבדיל הוא דנפקא לן מחילוקו ולא שטעון הבדלה. ד"א האי למה לי כמו מאי היא לשון קצר מדאתא והקריבו לחלק למדנו הבדלה בעולה שמע מינה ולא יבדיל אין צריך להבדיל קאמר ואשמעי' והקריבו דחלק בעולה דצריך להבדיל (דאי אזהרה היא בחטאת לא שמעי' מוהקריבו אלא דאינו מוזהר מלהבדיל בעולה אבל מצות הבדלה לא נפקא לן):

הדרן עלך קדשי קדשים

חטאת העוף. כמעשה חטאת. מליקה בסימן אחד והזאה ומיצוי: **כמעשה עולה.** בגמרא מפרש דשני במאי: **עשאה למעלה כמעשה כולן.** כלומר כמעשה אחד מכולן האמורין כאן ואפילו כמעשה חטאת לשם חטאת: **כמעשה חטאת.** בגמרא מפרש דשני במאי: **עשאה למטה כמעשה כולן.** כמעשה אחד מכל אלו ואפילו במעשה עולה לשם עולה:

גמ'

אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי בּוֹר דִּכְתִיב 'וְלֹא יְכַסֶּנּוּ', הָכִי נַמִי דְּאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת. הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם, כֵּיוָן דִּכְתִיב 'בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם', עָלֶיהָ הוּא דְּרָמֵי לְכַסּוּיֵי. אֲבָל הָכָא, מִכְּדֵי כְּתִיב 'וְהִקְרִיבוֹ', חֵלֶק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף, 'לֹא יַבְדִּיל' לָמָּה לִי. שְׁמַע מִינָּהּ, אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל: מִיצָּה דַּם הַגּוּף: תָּנוּ רַבָּנַן, 'עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁמִּיצָּה דַּם הַגּוּף וְלֹא מִיצָּה דַּם הָרֹאשׁ. יָכוֹל, מִיצָּה דַּם הָרֹאשׁ וְלֹא מִיצָּה דַּם הַגּוּף. תַּלְמוּד לוֹמַר 'הוּא'. מַאי תַּלְמוּדָא. אָמַר רַבִינָא, מִסְתַּבְּרָא, דְּרוֹב דָּמִים בַּגּוּף שְׁכִיחִי:

הדרן עלך קדשי קדשים

חַטַּאת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת, לְשֵׁם חַטָּאת, כְּשֵׁירָה. כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה, פְּסוּלָה. עֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה, כְּמַעֲשֵׂה כוּלָּן, פְּסוּלָה. עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה, לְשֵׁם עוֹלָה, כְּשֵׁירָה. כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת, כְּשֵׁירָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לִבְעָלֶיהָ. כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, פְּסוּלָה. עֲשָׂאָהּ לְמַטָּה, כְּמַעֲשֵׂה כוּלָּן, פְּסוּלָה:

גמרא

קיר המזבח ויש לומר דמשמע ליה דמתני' פוסלת בכל ענין אפי' לאחר הזאה מדקאמר רבי אלעזר בר"ש שמעתי שמבדילין והיינו דוקא לאחר הזאה מכלל דרבנן פליגי עליה ואמרי אין מבדילין אם כן מתני' דלא כוותיה וא"ת ריש פ' חטאת העוף עשאה כמעשה עולה פסולה וקאמר בגמרא דשני במאי אילימא דשני במליקה נימא דלא כר"א בר"ש דאי ר"א בר' שמעון הא אמר שמעתי שמבדילין בחטאת העוף מאי קשיא ליה לרבי אלעזר בר"ש נמי משכחת לה דהבדיל קודם הזאה וי"ל כיון דמוקמינן כמעשה עולה דשני במליקה א"כ מדלא קתני כמעשה עולה קודם הזאה ש"מ דאיירי בין קודם הזאה בין לאחר הזאה ועוד דלר' אלעזר בן פדת ור"ש בן אליקים ורבי ירמיה מכשר רבי אלעזר בר"ש אפילו קודם ההזאה דמפרשים לא יבדיל דקרא אין צריך להבדיל ור"ת הגיה בגליון בספרו על מילתא דר"ש בן אליקים ומאי לא יבדיל דמשמע בין בשעת הזאה בין בשעת מיצוי אינו צריך להבדיל ואם הבדיל כשר וכ"ש שמתמצה כל הדם ושבקינן לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה דדוקא לא יבדיל בשעת הזאה אבל בשעת מיצוי דלדם הוא צריך אי בעי מבדיל אי בעי לא מבדיל עכ"ל משמע שרוצה לפרש דבשעת הזאה אסר קרא ובשעת מיצוי בעי למימר קרא דאין צריך ותרוייהו משתמעי מיניה (וש"מ) מדאפקיה קרא בלשון לאו קדריש דבשעת הזאה לא יבדיל ולאסורא אף בשעת מיצוי לא אתי קרא דמוהקריבו דוה נפיק דדריש מיניה בחולין (דף כא.) שחילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף לכך יש לפרש נמי דאתי קרא למימר דבשעת מיצוי אם ירצה לא יבדיל והא דאמר רבי ירמיה לא שמיע להו דמשמע שבא לחלוק על רב חסדא ורבא ואביי היינו משום שבא ר' ירמיה להשמיענו דכשמבדיל לאחר הזאה אין כאן מעשה עולה בחטאת שמצות חטאת נמי כך הוא דקרא אין צריך להבדיל קאמר וא"ת לרב הונא דאמר משמיה דרב במעילה פרק חטאת העוף (דף ח:) דמיצוי חטאת העוף אינו מעכב ולהכי תני במתני' דהתם הוזה דמה אמאי פסלי רבנן כשהבדיל לאחר הזאה הא אין כאן מעשה עולה בחטאת דמחתך בשר בעלמא הוא כדפרישית כיון דכבר נגמרו עבודת הדם דמיצוי אינו מעכב ולפי מה שפירשתי ניחא דדילמא רב הונא סבר כר"ש בן אליקים דמוקי פלוגתייהו קודם הזאה אבל לפירוש ר"ת קשה דאפילו לר"ש בן אליקים לא פליגי אלא לאחר הזאה ויש לומר דרב הונא יעמיד מתני' דקתני הבדיל פסול קודם הזאה ואפילו כרבי אלעזר בר"ש וסוגיא דשמעתא דקאמר מתניתין דלא כרבי אלעזר בר"ש אתיא כרב אדא בר אהבה דאמר במעילה משמיה דרב מיצוי חטאת העוף מעכב ורבנן פליגי עליה דר"א בר"ש אפילו לרב הונא מדקאמר רבי אלעזר ברבי שמעון שמעתי שמבדילין משמע דפליגי רבנן עליה ואע"ג דרב הונא סבר מיצוי לא מעכב מודה הוא דפליגי רבנן עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון סבר מיצוי מעכב וה"נ איכא חד תנא במעילה דסבר הכי ומיהו מתני' לא אפשר למימר לרב הונא דסבר מעכב דהא מהדר הש"ס לאוקומי כל סתמי דמתני' כוותיה דאית ליה אינו מעכב וא"ת והא קתני מתני' חטאת העוף שמלקה לשמה ומיצה דמה שלא לשמה פסול אלמא דמיצוי מעכב ויש לומר דרב הונא לא הוה תני מיצה אלא היזה כדתני במתניתין דמעילה הוזה דמה אבל סיפא דמתני' דמייתי התם במעילה אחד חטאת העוף ואחד עולת העוף מלקן ומיצה דמן כו' לא מצי לשנויי דהוא ושהיזה דהא קתני בה נמי עולה והזאה בעולה ליכא לכך צריך לשנויי דלצדדין קתני: **אלא** מעתה גבי בור דכתיב ולא יכסנו כו'. מכל לאוין שבתורה כגון לא תחסום לא תאכלו כל נבילה לא תלבש שעטנז לא קשיא ליה למאי כתביה אם לא ללאו אבל הא דמסברא הוה אמינא דמבדיל לפי שצריך לדם אמרינן דכי כתיב לא יבדיל אין צריך להבדיל קאמר וגבי בור נמי מסברא הוה אמינא דחייב לכסותו וכי כתיב לא יכסנו אין צריך לכסותו קאמר:

הדרן עלך קדשי קדשים

חטאת העוף. כמעשה שלשם חטאת כשירה. זו היא מצוותה ואגב אחריני נקטיה: **למעלה** כמעשה כולן פסולה. אף שעשה העבודה כתקנה והיינו באכילה אבל בעלים נתכפרו לשמואל דאמר לעיל פרק ב' (דף כב:) כיון שהגיע דם למזבח נתכפרו בעלים: **למטה** כמעשה כולן פסולה. בסוף פירקין דלעיל (דף סה:) פירשתי דלא ידעינן מנא ליה עיכובא בעולה:

גימא

תוספות

נימא דלא כר"א בר"ש. לעיל (דף סה: ד"ה ורבי) פירשתי: **חטאת** העוף במעשה עולה פסולה דשני במליקה. פי' מלק ב' סימנין והבדיל וכי קאמר שני בהזאה היינו שלא הזה אלא מיצה והכל עשה למטה כדין חטאת ולא מצי לפרושי שני במליקה שעשאה למעלה דהא מליקה בכל מקום כשירה ובשני בהזאה ליכא לפרושי שהזאה למעלה משום דקאי על רישא דקתני עשאה למטה וכן בבא דעולת העוף כמעשה חטאת דקאמר דשני במליקה היינו שלא מלק רק סימן אחד וכי קאמר שני במצוי היינו שלא מיצה אלא הזה תחת המיצוי והכל למעלה ולא מצי לפרושה דשני במליקה ובתר הכי דשני במיצוי וכגון שעשאה למטה כדין חטאת דהא קאי על רישא דקתני עשאה למעלה ובענין זה אתיא כולה בפשיטות: **דשני** במליקה נימא דלא כרבי יהושע דאמר אין מועלין. תימה לי טעמא דרבי יהושע משום שעשאה למטה ובסימן ראשון נפסלה מעולת העוף וגם הזה למטה כחטאת העוף לכך נמשכה להיות כחטאת כך מפרש רב אשי טעמא לקמן אבל הכא מלק סימן אחד כחטאת למעלה אין זה פסול עולה בסימן ראשון וגם לא הזה (הכא) דהשתא לא נמשכה להיות כחטאת כיון שלא הזה וגם לא נפסל בסימן ראשון ממעשה עולת העוף. ברו"ך: **ואלא** במיצוי. משמע דבכל הך בבא דעולה מיירי במיצוי ותימה כמעשה חטאת היכי מיתוקמא דשני במיצוי דאי עשה הזאה ואח"כ מיצוי אמאי מיפסלא עולה בכך כיון שעושה אח"כ מיצוי מדם הנפש ואי משום דדרשינן בסוף פירקין דלעיל (דף סה.) דמו כל דמו וכיון דעבד ליה הזאה ליכא כל דמו במיצוי לא מסתבר שאם נשפך מעט מהדם שתפסל בכך וה"נ מ"ש וכי תימא דלא מוקי במיצוי אלא ההיא דכולן מועלין בהן דקאי אפי' עשאה לעולת העוף למטה כמעשה חטאת לשם חטאת אבל הך רישא מיירי דשני במליקה א"כ בלאו הנך דיוקי דקדייק ואזיל הוה מצי לאקשויי רישא וסיפא במליקה ומציעתא במיצוי דבבא דחטאת העוף אוקימנא רישא דשני במליקה וסיפא בהזאה והך בבא דעולה מיתוקמא דשני במליקה כדפרישית ונראה לפרש דלעולם מיירי הך בבא דעולה דשני במיצוי גרעא [מנשפך מעט] משום דמיד כשהזה והגיע דם למזבח נתכפרו בעלים מדשמואל דלעיל פ"ב (דף כו:) והרי נתכפרו בפסול ולא מהני מה שמתמצה אח"כ כיון דכבר נתכפרו ומיהו תימה הוא לומר דנתכפרו כשעשה עבודה שלא כדינה דלא דמי לנתנו על הכבש ועל היסוד שהעבודה כמצותה אלא ששינה מקומו ונראה כפי' הקונט' דכמעשה חטאת היינו שלא עשה מיצוי אלא הזאה למ"ד מיצוי [בחטאת] לא מעכב ופסולה משום דלא עשה מיצוי בעולה זו דליכא לפרושי דשני במיצוי שעשה המיצוי למטה דהא קאי ארישא ועוד דהיינו סיפא (עשאה למטה) דקתני עשאה למטה כמעשה כולן וה"פ [הקונטרס] לעיל גבי חטאת כמעשה עולה ומפרש דשני בהזאה היינו שלא הזה אלא מיצה גרידא ומיהו עדיין מה לו להש"ס לדקדק על בבא זו אלא במיצוי דמשמע שאין יכול להקשות בענין אחר רישא וסיפא במליקה ומציעתא במיצוי בלאו הכי יכול להקשות דבבא דחטאת אוקימנא רישא במליקה וסיפא בהזאה ופלוגתא דר"א ור' יהושע במליקה ונראה שאין הש"ס מתמיה על סיפא דבבא דחטאת במאי דמיירי דשני בהזאה כיון דלא משכחת בה פסול בשינוי דמליקה דמליקה בכל מקום במזבח כשירה וא"ת אי לא שני אלא במיצוי אמאי מועלין בהן למאן דאמר דאיתר שחיטה שנינו בריש מסכת מעילה (דף ה.) וזה היה לו איתר שחיטה ויצאה מיד מעילה וכן חטאת שעשאה למעלה במעשה כולן ואפילו במעשה חטאת לשם חטאת וקתני סיפא דמועלין בה אמאי הרי היה לה שעת הכשר והיתר מליקה: והרי

רש"י

גמ' דשני במאי. אבמעשה עולה לשם חטאת קאי ומיבעי ליה איזה דבר בחטאת עשה כמעשה עולה: **אי נימא דשני במליקה.** שהבדיל: **נימא.** הא דקתני פסולה דלא כר"א: ומהדר הש"ס מאי קשיא לך בהאי ודאי פליגי רבנן עליה ולאו מי אוקמת סתמא דפירקין דלעיל דלא כר"א דקתני הבדיל בחטאת פסול: **לא.** כלומר הך אפי' כר"א: **דשני בהזאה.** שלא הזה אלא מיצה שהמיצוי היא עבודת העולה: **ה"נ מסתברא.** דכל שינוי דמתני' בהזאה הוא: **דשני במאי.** איזהו עבודה למעלה עשה: **האמר מר.** גבי חטאת העוף בפירקין דלעיל (דף סג:) מליקה בכל מקום כו' ומדסיפא דאיירי בשינוי למעלה בהזאה איירי רישא נמי דאיירי בשינוי מעשיה בהזאה מיירי: **הא כדאיתא והא כדאיתא.** כל חדא וחדא במה דהוי שינוי לגביה מיירי רישא דמיירי בשינוי מעשיה איכא למימר דבמליקה נמי איירי סיפא דמעשה דמליקה לא הוי שינוי תיתוקם בהזאה: **דשני במאי.** הני מעשה חטאת דקתני במאי שני: **דשני במליקה.** שלא הבדיל: **מדקתני סיפא.** כלומר הא דקתני סיפא כולן מועלין בהן וקאי נמי אעשה כמעשה חטאת לשם חטאת: **נימא דלא כרבי יהושע.** דאיהו אמר אין מועלין בהן במתניתין: **אלא במיצוי.** ובהא לא פליג ר' יהושע דטעמא כדרב אדא דאמר אומר היה רבי יהושע עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת נמשכת משם עולה ונעשית חטאת העוף והאי טעמא ליכא למימר אלא כדשני במליקה כדמפרש לה רב אשי לקמן משום דעולה צריכה שני סימנין וחטאת כשירה בסימן אחד מליקת עולת העוף למטה ליתא זה שמולקה למטה ולשם חטאת בסימן ראשון השלים בה כל מעשה החטאת לפיכך יצאתה בה משם עולה ונעשית חטאת והויא חטאת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת שאין בה מעילה אבל היכא דבמליקה לא שני ומולקה למעלה וכמעשה עולה תו לא נמשכת בשינוי דמיצוי שלא מיצה אלא היזה כדין חטאת למטה למיהוי חטאת העוף: **אימר דא"ר יהושע דשני במליקה.** וטעמא כדפרישית: **רישא במליקה.** משום דבעית לאוקומה דלא כר"א ברבי שמעון כדאיתוקמא סתם באידך פירקין והך סיפא פלוגתא דרבי יהושע ע"כ במליקה: **מציעתא במיצוי.** דתיתוקמא כרבי יהושע משום דר"א שמותי הוא: **מתני' וכולן.** אע"פ שנפסלו מליקתן מטהרתן מידי נבלה: **ואין מטמאין בבית הכליעה.** כדין נבלת עוף טהור: **ומועלין בהן.** ואף בחטאת הואיל ונפסלו ואין בהן שעת היתר לכהנים לא יצאו מידי מעילה שבהן: **חוץ מחטאת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת.** דכשירה היא ויש לה שעת היתר לכהנים ושוב אין בה מעילה אפילו לזר: **רבי אליעזר אומר מועלין בה.** דהא עולה היא ומי הוציאה ממעילתה שעת היתר לכהנים אין לה: **רבי יהושע אומר אין מועלין.** דכיון דשינה שמה ומעשיה ומקומה לשם חטאת נעשית חטאת כדמפרש בגמרא: **ומה חטאת העוף שאין מועלין לשמה.** שהרי נאכלת לכהנים: **שינה את שמה.** ופסלה ולא באה לכלל היתר מועלין בה דהא רבי יהושע גופיה לא פליג עליה: **לדבר שיש בו מעילה.** לשם עולה: ששחטן

גמרא דְּשַׁנֵּי, בְּמַאי. אִילֵימָא, דְּשַׁנֵּי בְּמְלִיקָה. נֵימָא, דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר, שֶׁמַּעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף. וְלָא אוֹקִימְנָא דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. לָא, דְּשַׁנֵּי בְּהָזָאָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, עֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה כּוּלָּן פְּסוּלָה, וַאֲפִילּוּ בְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת. דְּשַׁנֵּי, בְּמַאי. אִילֵימָא דְּשַׁנֵּי בְּמְלִיקָה, הָאָמַר מַר, מְלִיקָה בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ כְּשֵׁרָה. אֶלָּא לָאו, דְּשַׁנֵּי בְּהָזָאָה. וּמִדְּסֵיפָא בְּהָזָאָה, רֵישָׁא נַמִּי בְּהָזָאָה. מִידֵּי אִירְיָא, הָא כִּדְאִיתָא וְהָא כִּדְאִיתָא: עוֹלַת הָעוֹף כּו': דְּשַׁנֵּי, בְּמַאי. אִילֵימָא, דְּשַׁנֵּי בְּמְלִיקָה. מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, כּוּלָּן אֵין מְטַמְּאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמוֹעֲלִין בָּהֶן. נֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָאָמַר אֵין מוֹעֲלִין. וְאֶלָּא בְּמִיצּוּי, אֵימָא סֵיפָא, עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ. דְּשַׁנֵּי, בְּמַאי. אִילֵימָא בְּמִיצּוּי, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּשַׁנֵּי בְּמְלִיקָה. בְּמִיצּוּי, מִי אָמַר. וְאֶלָּא בְּמְלִיקָה, רֵישָׁא וְסֵיפָא בְּמְלִיקָה, וּמְצִיעָתָא בְּמִיצּוּי. אִין, רֵישָׁא וְסֵיפָא בְּמְלִיקָה, וּמְצִיעָתָא בְּמִיצּוּי: **מִשְׁנָה** וְכוּלָּן, אֵין מְטַמְּאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמוֹעֲלִין בָּהֶן, חוּץ מֵחַטַּאת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה, כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת. עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה, כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת, לְשֵׁם חַטָּאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִים בָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִים בָּהּ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמָה אִם חַטָּאת, שֶׁאֵין מוֹעֲלִים בָּהּ לִשְׁמָהּ, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ מוֹעֲלִים בָּהּ. עוֹלָה שֶׁמּוֹעֲלִים בָּהּ לִשְׁמָהּ, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּמְעָלוּ בָּהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּחַטָּאת שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְשֵׁם עוֹלָה, שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְעִילָה. תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְשֵׁם חַטָּאת, שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה.

אמר

גמרא

שנינו במשנה שחטאת העוף ששינה בה ועשאה כמעשה עולה, פסולה. הגמרא מבארת מהו שינוי זה הפוסלה. שואלת הגמרא: **דְּשַׁנֵּי בְּמַאי** – במה היה השינוי, כלומר מה עשה בה כעולה, **אִילֵימָא** [–ששינה] **בְּמִלִּיקָה**, שלא מלק בה רק סימן אחד כדינה, אלא הוסיף ומלק גם את הסימן השני כדין עולה, **נֵימָא** שמשנתנו היא **דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין** [–שמולקים שני סימנים] **בְּחַטַּאת הָעוֹף** ואין היא נפסלת בכך, שהרי במשנה נאמר שבאופן זה היא נפסלת ואילו לדבריו כשרה היא. הגמרא תמהה על המקשן, וכי מה קשה לך בכך, **וְהָאם לָא אוֹקִימְנָא** – לא העמדנו **כבר** (לעיל סה:) את המשנה דלעיל (סד:) האומרת 'הבדיל בחטאת פסול', שהיא **דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, ואם כן גם משנה זו יכולה להיות שלא כמותו, ואין בכך קושיא. משיב על כך המקשן, **לָא**, אין הכרח לומר שמשנה זו היא שלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, שאפשר להעמידה באופן שאף הוא מודה שהיא נפסלת בו, כגון **דְּשַׁנֵּי** [–ששינה] **בְּהַזָּאָה** של החטאת, שדינה של החטאת בהזאה והוא לא היזה את דמה אלא מיצהו כדין עולה, ונפסלת בכך.

הגמרא דנה אם אפשר להוכיח מהמשנה שאכן השינוי היה בהזאה דווקא. אומרת הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** שהשינויים שהמשנה עוסקת בהם הם בהזאה ולא במליקה, **מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** [של הרישא במשנתינו העוסקת בחטאת העוף] שאם **עֲשָׂאָהּ** לחטאת במזבח **לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה** אחד **מִכּוּלָּן** [–מכל האופנים המוזכרים במשנה], דהיינו בין אם עשאה כמעשה עולה לשם עולה, או כמעשה עולה לשם חטאת, או כמעשה חטאת לשם עולה, או אפילו כמעשה חטאת לשם חטאת, כיון שעשאה מחצי המזבח ולמעלה, **פְּסוּלָה**, משום שעשאה למעלה ואילו מקומה הוא מחצי המזבח ולמטה, **ובכלל** זאת, כאמור, **אֲפִילּוּ** עשאה **כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת**, ויש לברר **דְּשַׁנֵּי בְּמַאי** [–באיזו עבודה], **אִילֵימָא דְּשַׁנֵּי בְּמִלִּיקָה**, שמלקה למעלה, **הָאָמַר מַר** – הלא נאמר בברייתא לעיל (סג:) **שְׁמִלִּיקָה** של חטאת **בְּכָל מָקוֹם בַּמִּזְבֵּחַ כְּשֵׁרָה**, בין למעלה ובין למטה, ואי אפשר לומר שהשינוי היה במליקה, **אֶלָּא לָאו** – האם אין מדובר כאן **דְּשַׁנֵּי בְּהַזָּאָה**, שהיזה למעלה, ובכך היא נפסלת משום שמקום ההזאה בחטאת הוא למטה דווקא, **וּמִמַּה דְּסֵיפָא** [–סיפא דרישא] של המשנה, בדין שינוי מקום החטאת, מדברת שהשינוי היה **בְּהַזָּאָה, הָרִישָׁא נַמִּי** [–גם כן], בדין שינוי בעבודות החטאת, מדברת שהשינוי היה **בְּהַזָּאָה**, דהיינו שלא היזה אלא מיצה וכפי שהעמדנו לעיל.

דוחה הגמרא: **מִידֵּי אִירְיָא** – וכי ראיה היא מן הסיפא על הרישא, הלא יתכן **שֶׁהָא כַּדְּאִיתָּא וְהָא כַּדְּאִיתָּא** – הרישא עוסקת באופן הראוי לה והסיפא עוסקת באופן הראוי לה, והשינוי ברישא הוא במליקה [שמלק שני סימנים, ולא כרבי אלעזר ברבי שמעון], ובסיפא שאין פוסל שינוי מקום במליקה, מדובר שהשינוי הוא בהזאה [שהיזה למעלה ולא למטה], ואין להוכיח דבר מזה על זה.

שנינו במשנה, **עוֹלַת הָעוֹף כּוּ'** ששינה בה ועשאה כמעשה חטאת פסולה.

הגמרא מבארת מהו שינוי זה הפוסלה. שואלת הגמרא: **דְּשַׁנֵּי בְּמַאי**, כלומר מה עשה בה כחטאת ולא כדינה, **אִילֵימָא דְּשַׁנֵּי בְּמִלִּיקָה**, שלא מלק בה שני סימנים כדינה, אלא שמלק סימן אחד בלבד כדין חטאת, הלא **מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** [במשנה הסמוכה] **שכּוּלָּן**, כל החטאות והעולות המוזכרות במשנתנו באופנים השונים שעשאן, **אֵין מְטַמְּאִין** את האוכלן **בְּבֵית הַבְּלִיעָה** כדין האוכל מנבלת עוף טהור, שאף באופנים שנפסל הקרבן הועילה המליקה שלא יחשב כנבילה ולא יטמא, **וְכן** בכל אלו **מוֹעֲלִין בָּהֶן** כיון שנפסלו ולא היתה בהן שעת היתר לכהנים, האם **נֵימָא** שמשנה זו היא **דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי** היתה המשנה **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** איך אמרה שבכל האופנים שבמשנתנו מועלים בהם, הלא נכלל בין האופנים גם עולה שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, ואם המשנה מדברת באופן ששינה בה באופן המליקה ומלק סימן אחד כחטאת, **הָאָמַר** רבי יהושע שאם מלק בה כמעשה חטאת למטה, **אֵין מוֹעֲלִין** בה, וכאמור במשנה הבאה. ואין להעמיד את המשנה שלא כרבי יהושע אלא כרבי אליעזר, משום שרבי אליעזר מתלמידי בית שמאי הוא ואין להעמיד סתם משנה כמותו. **וְאֶלָּא** על כרחך ש'מעשה חטאת' האמור במשנתנו [בסיפא העוסקת בעולת העוף] היינו ששינה **בְּמִיצּוּי** בלבד, דהיינו שהיזה [כדין חטאת] ולא מיצה [כדין עולה], ובאופן זה לא אמר רבי יהושע שאין מועלים בה.

הגמרא מקשה על כך מהמשנה הבאה. שואלת הגמרא: העמדנו את דין עולת העוף שעשה בה מעשה חטאת, באופן ששינה בה במיצוי, והיינו שהיזה ולא מיצה, וקשה, **אֵימָא** [–אמור ובאר] את **הַסֵּיפָא**, כלומר את המשנה הבאה, שנאמר בה, **עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בָּהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ**, ויש לברר, **דְּשַׁנֵּי בְּמַאי, אִילֵימָא בְּמִיצּוּי**, שהזה ולא מיצה, **אֵימַר** [–כל מה שתוכל לומר] **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שאין מועלים בזה, הוא רק באופן **דְּשַׁנֵּי בְּמִלִּיקָה** גם כן, ואילו אם שינה רק **בְּמִיצּוּי, מִי** [–האם] **אָמַר** שאין מועלים גם בזה. **וְאֶלָּא** על כרחך מה שאמור במשנה הבאה 'עשאה כמעשה חטאת' היינו ששינה בה **בְּמְלִיקָה**, ואילו את האמור במשנתנו 'עשאה כמעשה חטאת' העמדנו שהשינוי היה במיצוי, וקשה, היתכן לומר שה**רִישָׁא** במשנתנו [לגבי חטאת העוף] **וְסֵיפָא** [המשנה הבאה] מדברות שהשינוי היה **בְּמִלִּיקָה**, **וְאילו הַמְּצִיעָתָא** [–החלק האמצעי שביניהן, דהיינו הסיפא במשנתנו העוסק בעולת העוף] מדברת **בְּמִיצּוּי**. משיבה הגמרא: **אִין** [–אכן], יתכן לומר כך ש**רִישָׁא וְסֵיפָא** מדברות **בְּמִלִּיקָה וְאילו הַמְּצִיעָתָא** מדברת **בְּמִיצּוּי**, ואין בכך כל קושי.

משנה

עוד בענין שינויים בעשיית חטאת ועולת העוף: **וְכוּלָּן**, כל החטאות והעולות המוזכרות במשנה לעיל, באופנים השונים שעשאן, בין אם הן כשרות ובין אם הן פסולות, **אֵין מְטַמְּאִין** את האוכלן **בְּבֵית הַבְּלִיעָה** כדין האוכל מנבלת עוף טהור, שאף באופנים שנפסל הקרבן הועילה המליקה שלא יחשב כנבילה ולא יטמא, וכל שכן באופנים שהוא כשר. **וְכן** בכל אלו **מוֹעֲלִין בָּהֶן** כיון שנפסלו ולא הותרו לכהנים, חוץ **מֵחַטַּאת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ** במזבח **לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת**, שזהו דינה, וכשרה היא, שיצאה מידי מעילה כדין כל קרבן הנאכל שאם נעשה כדינו הותר באכילה לכהנים ויצא מידי מעילה.

עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאָהּ במזבח **לְמַטָּה**, כדין החטאת, **כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת**, שמלק בה סימן אחד בלבד וגם היזה דמה, ועשה זאת **לְשֵׁם חַטָּאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִים בָּהּ** גם אחר מתן דמה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִים בָּהּ.**

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, יש לי ראיה לדברי שעולה שנפסלה, גם אם נעשתה לשם חטאת יש בה מעילה, **וּמָה אִם חַטָּאת, שֶׁאֵין מוֹעֲלִים בָּהּ** אחר מתן דמה אם עשאה **לִשְׁמָהּ**, שהרי היא נאכלת לכהנים, בכל זאת **כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ** והקריבה לשם עולה, **מוֹעֲלִים בָּהּ** לפי שנפסלה, **עוֹלָה שֶׁמּוֹעֲלִים בָּהּ** גם אחר מתן דמה ואפילו כשעשאה **לִשְׁמָהּ**, שאין לה היתר לכהנים ואינה יוצאת מידי מעילה, ועל כן **כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ** והקריבה לשם חטאת [ועשאה כמעשה חטאת ונפסלה], האם **אֵינוֹ דִּין** [–קל וחומר] **שֶׁיִּמְעֲלוּ בָּהּ**, ומשום כך עולה שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, ימעלו בה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא תוכל ללמוד קל וחומר זה, **שאם אָמַרְתָּ בַּחַטָּאת** שימעלו בה, הרי זה משום **שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לִשֵּׁם עוֹלָה**, ומשום כך מועלים בה **שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְעִילָה** גם אחר מתן דמה, וכאמור שעולה אינה יוצאת מידי מעילה גם לאחר מתן דמה, והאם מפני כן **תֹּאמַר** שימעלו גם **בְּעוֹלָה שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לִשֵּׁם חַטָּאת, שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה**, וכאמור שחטאת יוצאת במתן דמה מידי מעילה, ונמצא שאין ללמוד קל וחומר שתהיה מעילה בעולה שעשאה לשם חטאת.

המשך ביאור למס' זבחים ליום רביעי עמ' א

מנחה 'והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו וגו' **בחצר אהל מועד יאכלוה, ולא יהא** חצר אהל מועד שהוא **טפל חמור** מן אהל מועד עצמו שהוא **העיקר,** שאם אפשר לאכול בעזרה ובחצר כל שכן שאפשר לאכול באהל מועד ובהיכל, אלא בהכרח שאין ללמוד דינים מהעזרה להיכל מחמת סברא זו שלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ובדומה לכך אין להוכיח ששחיטת שלמים כשרה בהיכל משום סברא זו, וקשה על רבי יוחנן שהוכיח כן.

מתרצת הגמרא: **הכי השתא** – וכי כך סברת לומר, הלא יש לחלק בין הדברים, **שהתם** – שם לגבי שחיטת שלמים, **עבודה** היא, כיון דמכובד הדבר **שאדם עובד במקום רבו** על כן **אמרינן** [–אומרים אנו] סברא זו **שלא יהא טפל חמור מן העיקר,** ואם הוא שוחט בעזרה כל שכן שהוא יכול לשחוט בהיכל, שנחשב יותר מקומו של הקדוש ברוך הוא, אולם לגבי **אכילה** של קדשי קדשים, כיון **דאין** זה ממידת דרך ארץ שיהיה **אדם אוכל במקום רבו,** על כן לענין זה, את הסברא **שלא יהא טפל חמור מן העיקר לא אמרינן** [–אין אומרים], שאדרבה אכילה במקום מקודש נחשבת 'קולא', ובזה הסברא נותנת שבטפל נקל ולא בעיקר, ואין ללמוד מכך שאוכלים בעזרה, שיהיה מותר לאכול גם בהיכל החמור ממנה, ולכן הוצרך רבי יוחנן בן בתירה לדרוש את היתר האכילה בהיכל מפסוק מיוחד, ואין מדבריו סתירה לרבי יוחנן שאמר סברא זו לגבי שחיטה.

משנה

משנתינו עוסקת במקום עשייתה של חטאת העוף, ואגב כך נתבאר גם אלו עבודות נעשות בקרן הדרומית מערבית של המזבח בחציה העליון ובחציה התחתון, וכן נתבאר אופן העלייה אל המזבח והירידה ממנו.

מקום עשיית חטאת העוף: **חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית** של המזבח, **ובכל מקום היתה כשירה אלא זה היתה מקומה.**

אגב הזכרת קרן דרומית מערבית, מפרטת המשנה את כל העבודות שהיו נעשות בה: **ושלשה דברים היתה אותה קרן,** דהיינו קרן דרומית מערבית, **משמשת מלמטה,** בחציה התחתון, **ושלשה** דברים היתה משמשת **מלמעלה,** בחציה העליון.

מלמטה היתה הקרן משמשת לשלושת אלו: א. הזאת **חטאת העוף,** כאמור בתחילת המשנה. ב. וכן **להנשות** המנחות קודם קמיצתן. ג. וכן שימשה אותה קרן למקום נתינת **שיירי הדם** של קרבן חטאת שנעשה בחוץ. שלוש אלו נעשו על ידי הכהן בהיותו עומד על רצפת העזרה בסמוך לקרן זו.

ומלמעלן היתה הקרן משמשת לשלושת אלו: א. **ניסוך היין.** ב. וכן ניסוך **המים** בחג הסוכות. ג. וכן להקרבת **עולת העוף, כשהיא רבה** – כשיש קרבנות רבים כיוצא בה **בצד מזרח.** שעיקר מקומה הוא בקרן מזרחית דרומית, על הסובב, אולם כאשר עומדים באותו מקום כהנים רבים העוסקים בעשיית עולות עוף אחרות שהובאו באותה עת, נעשית העולה בקרן זו. שלושת אלו נעשו על ידי הכהן בעלותו על המזבח ובעומדו שם סמוך לקרן.

המשנה מבארת את אופן העלייה למזבח והירידה ממנו, והשינוי שהיה בשלושת אלו הנעשים בחציה העליון של הקרן: **כל העולין למזבח עולין דרך ימין,** שכשהם עולים לראש המזבח פונים לצד ימין אל קרן דרומית מזרחית, וכמבואר לעיל (סב:) שלעולם יש לפנות במזבח לצד ימין,

---

המשך ביאור למס' זבחים ליום שישי עמ' א

הדינים הללו **הא כיצד** היה עושה את העולה, **היה** הכהן **עולה כבש ופונה לסובב** שהוא בחציו העליון של המזבח, **ובא** לו **לקרן דרומית מזרחית, היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל ומצה מדמה על קיר המזבח.**

הברייתא מביאה מחלוקת אודות מקום עשיית עולת העוף: אף שמקום עשיית עולת העוף הוא למעלה ולשם כך עלה הכהן על הסובב, מכל מקום **אם** בעומדו שם **עשאה** הכהן **למטה מרגליו,** כלומר למטה מהסובב, **אפילו אמה, כשירה,** שחציו העליון של המזבח מתחיל מאמה שתחת הסובב, ולכך יכול הוא לעשות את העולה גם באותה אמה. **רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים, כל עצמה** של עולת העוף **אין נעשית אלא בראש המזבח,** ואין יכול לעשותה תחת הסובב, שכיון שנאמר 'ומלק והקטיר ונמצה דמו', הוקשה עשיית העולה להקטרה הנעשית בראש המזבח דווקא.

הגמרא מבארת את מחלוקת תנא קמא עם רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב. שואלת הגמרא: **מאי ביניהו** – במה תלויה מחלוקתם, והרי הכל מודים שהמליקה והמיצוי נעשים בראש המזבח כנלמד מן ההיקש, ואם כן מה הם צדדי המחלוקת אם ממצה תחת הסובב או שאינו ממצה שם.

משיבה הגמרא: **אביי ורבא דאמרי תרויהו** – אמרו שניהם, **עושה מערכה על גבי סובב איכא ביניהו** – מחלוקתם תלויה בנידון האם אפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר עליו. שלדעת תנא קמא אפשר לעשות מערכה על גביו, ועל כן הוא נחשב מקום הקטרה, ואפשר לעשות את העולה באמה שתחתיו כיון שהיא סמוכה למקום הקטרה. ואילו לדעת רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אי אפשר לעשות מערכה על גבי הסובב, ואינו נחשב מקום הקטרה, ולכן אין לעשות את העולה באמה הסמוכה לסובב, ועושה אותה רק בקיר המזבח שמעל הסובב.

שנינו במשנה: **בא לו לנוף כו'** והסיר את המוראה ואת הנוצה ואת בני המעיים היוצאים עמם והשליכן לבית הדשן.

הגמרא מביאה ברייתא אודות דין זה: **תנו רבנן** בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא א טז) **'והסיר את מוראתו בנוצתה',** 'מוראתו' **זו זפק.** **יכול** הייתי לומר שיקדיר [–יחתוך וינקוב] **בסכין** במקום הזפק **ויטלנו** לבדו בלא עורו והנוצות שעליו, **תלמוד לומר 'בנוצתה',** ללמד **שנוטל את הנוצה עמה,** והיינו שמסירו עם העור והנוצות שעליו. **אבא יוסי בן חנן אומר, נוטלה** למוראה, היא הזפק, **ונוטל קורקבנה עמה,** ואינו נוטל את הנוצה, שהנוצה האמורה בפסוק אינה נוצות העוף אלא הכוונה לפרשו שבקורקבן, והיא לשון מיאוס.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת אודות דרך הסרת המוראה בנוצתה: **דבי רבי ישמעאל תנא** – כך שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **'בנוצתה'** היינו **בנוצה שלה** ולא יותר, שלא יטול יותר מן הנוצה והעור שכנגד הזפק. ועל כן **קורדה** [–חותכה] **בסכין** סביב הזפק **כמין ארובה** [–בעיגול], ומסיר את העור והנוצה שסביב הזפק עם הזפק, שאילו לא היה קודר היה העור נמשך אחר הזפק ויוצא ממנו גם מה שאינו כנגדה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 יז אָבָל אִם הָיָה כִּיסּוֹ תָּלוּי בְּחַגּוֹרוֹ וְשָׁכְחוֹ וְלֹא יָדַע בּוֹ בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וַאֲפִילוּ שָׁכַח
2 כִּיסּוֹ עָלָיו עַד שֶׁחֲשֵׁכָה וְאַחַר כָּךְ (הוֹצִיאוֹ) יָצָא עִמּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ אֲפִילוּ יָדַע שֶׁכִּיסּוֹ עָלָיו בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ
3 אֶלָּא שֶׁיָּצָא מִבְּעוֹד יוֹם וְלֹא סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה שֶׁאֵינוֹ פּוֹשֵׁעַ בְּזֶה וְאַחַר כָּךְ שָׁכְחוֹ לְהַצְנִיעוֹ עַד שֶׁחֲשֵׁכָה מוּתָּר לוֹ לִיתְּנוֹ
4 לַנָּכְרִי שֶׁיְּבִיאֶנוּ לוֹ לְבֵיתוֹ וְאִם אֵין עִמּוֹ נָכְרִי אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִינוֹ יוֹלִיכֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִד' אַמּוֹת[מז] וְיִזְרְקֶנּוּ לְבֵיתוֹ
5 כִּלְאַחַר יָד וְאִם מִתְּיָרֵא שֶׁלֹּא יִגְזְלוּהוּ מִמֶּנּוּ רַשַּׁאי לָרוּץ עַד לִפְנֵי בֵּיתוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[59] שֶׁהִתִּירוּ כָּל זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא
6 יָבֹא לְהוֹלִיכוֹ כְּדַרְכּוֹ בְּעֲקִירָה וַהֲנָחָה שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ וּבְוַדַּאי לֹא יַעֲזֹבֶנוּ בַּשּׁוּק כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר
7 לְשָׁמְרוֹ שָׁם[מח] (עַל יְדֵי שׁוֹמֵר נָכְרִי אוֹ שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל[מט-נ]) עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת:

חלק ב סימן רסו, דין מי שהחשיך לו בדרך, סעיף יז

הלכתא רבתא

מז] פחות פחות מד' אמות - אפילו לא עשה הנחה כלל - לא ימשיך ללכת ולא ירוץ ואפילו לא יחזירנו מיד לרשות היחיד ממנה בא - אלא יעמוד ויוליכנו פחות פחות מד' אמות[58].

מח] כשאי אפשר לשמרו שם - המוצא בכיסו בשבת חפץ בעל ערך מועט כגון נייר - או כל דבר אחר שלא חשוב בעיניו, יזרקנו כלאחר יד (ע"י ניעור כיסו וכד') ברשות הרבים תוך כדי הליכתו[60] - ולא ימשיך עמו לרשות היחיד, והוא הדין שלא יחזירנו לרשות היחיד ממנה בה - ואפילו לא עמד כלל מהליכתו[61].

מט] או שומר ישראל - כגון במקום שמצויים לסטים - וישנה סכנה להשאר עם כיסו עד החשכה.

נ] או שומר ישראל - יש להסתפק במי שאין לו מי שיכול לשמרו אלא הוא בעצמו, האם גם בזה אומרים 'אין אדם מעמיד עצמו על ממונו' ומתירים לו ליקח לביתו, או שכיון שיכול לשמרו - אסור להביאו לביתו[62].

ציונים והוספות

58) שכיון שלא ידע מהחפץ קודם לכן אינו נחשב שעשה עקירה אלא הנחה בלבד האסורה מדרבנן, ואם ימשיך לילך ישנו חשש שיעמוד מעט ויעשה גם עקירה וגם הנחה - ומוטב שיעבור על איסור דרבנן של הנחה בלבד, ולא יכנס לספק איסור דאורייתא בעקירה והנחה, ולרוץ לא התירו אלא במקום סכנה.

59) נתינה לנכרי נתבארה בסעיף א (והמסתעף מזה בסעיפים שלאח"ז לגבי הנחה ע"ג בהמתו או חרש שוטה וקטן), טלטול ע"י עצמו פחות פחות מד"א נתבאר בסעיפים יא-יב, דיני ריצה ברה"ר בסעיפים יג-טו.

60) ואם כבר עמד מהליכתו - יזרקנו במקום שעמד בו.

61) ע"פ שו"ת ארץ צבי סי' עו, והוא דלא כדעת ה'דגול מרבבה' שכתב שאפילו חפץ שרוצה להפקירו - עליו להחזירו לרשות היחיד ממנה בא, וראה טעם לכך בהערה 85.

62) קו"א סוס"ק ו. ובסי' שלד ס"ב, משמע שגם אם יכול לשמור בעצמו אסור להביאו לביתו, וז"ל: אפילו מעות או שאר דברים המוקצים החשובים מותר להם להציל (מן הדלקה) והוא הדין שמותר לטלטלם כדי להצילם מפני הלסטים או מפני עבדי המושל הבאים לחפש בתיבתו וכיוצא בענין זה לפי שלא גזרו כלל על טלטול מוקצה במקום הפסד מרובה אלא אם כן אפשר להציל בענין אחר כגון מי ששכח ארנקי ברחוב שאסור להביאה לביתו אפילו בעיר המעורבת מפני שיכול להושיב שם שומר או לשמור בעצמו כמ"ש בסי' רס"ו וכן כל כיוצא בענין זה אבל יש אוסרים טלטול מוקצה ואפילו במקום הפסד מרובה ואי אפשר להציל בענין אחר וכן עיקר.

שולחן ערוך – הלכות ברכת המזון

1 ז וכן אם ט' אנשים בני חורין ואשה אחת או עבד אכלו יחד
2 אינן מצטרפין להשלים לעשרה לזמן בשם אע"פ שהם
3 חייבים בזימון שכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה אנשים
4 בני חורין כמ"ש בסי' נ"ה ואין צריך לומר שאינן מצטרפין
5 להשלים לזימון בג' כיון שאין עליהם חובת זימון כלל (אפילו
6 אם) [אלא אם כן] אכלו עם אנשים שחייבים לזמן לעצמן.

7 ואפילו אם רצו לצרפן אינם רשאים מפני שנראה כפריצות
8 כשניכר צירוף נשים עם אנשים בזימון שאומר המברך נברך
9 בצירוף כולנו ואפילו באשה עם בעלה ובנה אין חברתן נאה
10 כשמצטרפין יחד וכן בעבדים שצירופן ניכר יש בזה משום
11 פריצות שהעבדים הם שטופי זימה ופרוצים ביותר ואין לבני
12 חורין לצרפם עמהם צירוף הנראה וניכר כשמזמנין עליהם
13 משא"כ כשיש זימון בלא נשים ועבדים אף שהנשים והעבדים
14 מצטרפין לצאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו
15 בברכת הזימון אין בזה משום פריצות כיון שאין צירופן ניכר
16 כלל בברכת המברך.

17 אלא א"כ נשים ועבדים מזמנין יחד שלזה יש לחוש לפריצות
18 העבדים בנשים אף שאין צירופן ניכר וה"ה עבדים עם קטנים

אין מזמנים יחד משום פריצות העבדים במשכב זכור עם הקטנים:

ח אנדרוגינוס אינו מזמן לא לאנשים ולא לנשים לאנשים שמא הוא נקבה ואינו מוציאם ידי חובתם אם אכלו כדי שביעה כמ"ש בסימן קפ"ט ולנשים שמא הוא זכר ויש בו משום פריצות אבל מזמן הוא למינו שאם הוא נקבה כולם נקיבות וכן להיפוך.

אבל טומטום אין מזמן אפילו למינו כי שמא כשיקרע זה ימצא נקבה וכשיקרעו אלו ימצאו זכרים ואינו מוציאם ידי חובתן:

ט יש אומרים שקטן היודע למי מברכין מזמנין עליו והוא שיגיע לעונת הפעוטות שהוא כבן ט' או בן י' כל אחד לפי חריפותו ולכל הפחות גדול מבן ו' אם הוא חריף ויודע מעצמו בלי שילמדוהו למי מברכין אבל פחות מבן ו' אף על פי שהוא חריף ויודע מעצמו אינו כלום שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות והרי הוא כמי שאינו בן דעת.

וקטן אחר שהגיע לעונת הפעוטות מצטרף אפילו לזמן בעשרה בשם אף להאומרים שאינו מצטרף לקדיש ולברכו ולקדושה שבברכת המזון הקילו בה הואיל וכל אחד ואחד יכול לפטור עצמו מחיוב ברכת הזימון (שיכול לברך לעצמו) משא"כ בקדיש וברכו וקדושה שכל אחד ואחד לא היה יכול לפטור עצמו מחיובו בשום ענין צריך שיהיו כולם בני מצוה אבל ב' קטנים אינן מצטרפין.

אבל יש אומרים שבין לג' בין לעשרה אין הקטן מצטרף עד שיהיה בן י"ג שנה שלימות שאז אע"פ שהוא קטן פורח דהיינו שפרחו בו ב' שערות ולא נגמרו בשיעורן שהוא כדי לכוף ראשן לעיקרן הקילו בו לצרפו לזימון בין לג' בין לי' אף על פי שלכל המצות הוא קטן והוא שיודע למי מברכים אבל אם נגמרו סימניו כשיעורן אין מדקדקין אחריו אם יודע למי מברכין ומזמנין עליו בכל ענין כיון שהגיע לכלל מצות.

ויש מחמירין ואומרים שאפילו הוא בן י"ג שלימות ויודע למי מברכין אם ידוע שלא הביא ב' שערות ארוכות כשיעורן אין לצרפו לא לג' ולא לי' אבל בסתם מזמנין עליו שזימון הוא מדברי סופרים וסומכין על החזקה שמן הסתם הביא ב' שערות כשיעורן בתשלום י"ג שנה כדרך רוב בני אדם וכן נוהגין במדינות אלו שלא לזמן על קטן פחות מבן י"ג ויום אחד ואין לשנות.

וכל זה לענין זימון אבל להוציא אחרים ידי חובתם בברכתו לדברי הכל אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד וידוע שהביא ב' שערות כשיעורן ע"י בדיקה או שנתמלא זקנו שברכת המזון הוא מן התורה ובשל תורה אין סומכין על חזקה זו:

י מי שבני אדם מחזיקין אותו לשוטה אם לא הגיע לכלל שוטה שדברו בו חכמים מזמנין עליו אבל חרש ושוטה שדברו בהם חכמים בכל מקום שאינן בני דעת ופטורים מכל המצות דינם כקטן פחות מבן ו' שאין מזמנין עליו לדברי הכל ואין מצטרפין לא לג' ולא לעשרה.

וחרש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו שומע ולא מדבר אבל מדבר ואינו שומע (וכן אילם שאינו מדבר ושומע) (אפילו הם ב' ויותר) כיון שהם כפקחים לכל דבריהם מצטרפים לזימון אם הם מבינים ומכוונין לזה (אע"פ שאין החרש שומע ברכת הזימון והאלם אינו עונה).

במה דברים אמורים לזימון בעשרה שלדבר שבקדושה אין עניית המיעוט מעכבתם כמ"ש בסי' נ"ה אבל לזימון בג' צריך שהב' ישמעו מפי המזמן עד סיום ברכת הזן וגם שיענו אחריו ברוך שאכלנו כו' ואם לאו אין כאן זימון כלל כמ"ש בסי' קצ"ג:

יא מי שנידוהו על דבר עבירה אין מצ(ט)רפין אותו לזימון לא לג' ולא לעשרה שזהו ענין נידוי שמרחיקים אותו ומבדילים אותו מאגודתם ואם נידוהו על עסקי ממון יתבאר ביו"ד סי' של"ד:

חלק א סימן קצט, על מי מזמנין ועל מי אינן מזמנין סעיפים ד־יא

א שלשה שאכלו כאחת וגמרו [שנים] סעודתם ואחד לא גמר האחד מפסיק על כרחו להשנים ועונה עמהם ברכת הזימון ושומע עד הזן את הכל כמ"ש בסי' קצ"ג.

ואם לאו הוא לא יצא ידי חובת זימון אבל הם מזמנין עליו בין עונה בין אינו עונה כל שהוא עומד שם ושומע ויכול לענות ואם אינו עומד עמהם קורין לו עד שיתקרב אליהם ויוכל לשמוע ולענות עמהם כמ"ש בסי' קצ"ד (משא"כ בחרש שאינו יכול לשמוע ואילם שאינו יכול לענות אין מזמנין עליהם אלא בעשרה כמ"ש בסי' קצ"ט):

ב אבל שנים אינן חייבים להפסיק לאחד לפיכך אין חיוב זימון חל עליהם כלל עד שיתרצו להפסיק לאחד ולברך ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם ולא ענו אחריו או שלא שמעו עד הזן את הכל לא עשה כלום ולא יצא ידי זימון לפיכך אף הוא אינו רשאי לברך עד שיגמרו השנים סעודתם ויזמן עליהם שהרי כבר נתחייב בזימון מתחלת הסעודה אם התחילו שלשתם יחד כמ"ש בסימן קצ"ג.

ואם נתרצו להפסיק לו וזימן עליהם ואח"כ בא אחד מן השוק וקבע עמהם וגמרו סעודתם עמו אינן חוזרין ומזמנין שכבר פרח מהם זימון כשזימנו פעם ראשונה אבל אחד המפסיק לשנים ואח"כ באו ב' מן השוק וקבעו אצלו וגמר סעודתו עמהם חוזר ומזמן עמהם שהוא נעשה טפל לב' אלו שלא זימנו עדיין כמו שנתבאר בסי' קצ"ג והוא הדין פעם ב' וג' או יותר יכול להפסיק ולזמן עם כל שנים שבאו וקבעו אצלו ואכל עמהם כזית.

וה"ה אם היו ט' קבועים יחד מתחילה והפסיק אחד לב' מהם יכול [ה]אחד לחזור ולהפסיק לב' אחרים מהם ולחזור ולהפסיק לב' אבל ב' האחרונים פרח זימון מהם כשזימנו הראשונים ולא נשאר זימון בחבורה אם לא שאכלו עוד אחר זימון הראשונים כמ"ש שם בסי' קצ"ג ושם נתבארו כל פרטי דיני פרח זימון:

חלק א סימן ר, דין המפסיק כדי לברך סעיפים א־ב

לקוטי תורה

"רצוא" ו"שוב" אצל המלאכים, ואצל האדם המתפלל

[לאחרי שנתבאר בפרקים הקודמים ענין השגת המלאכים (שהוא הגורם לאמירת "קדוש" שלהם) ימשיך בפרק זה לבאר כיצד השגה זו משפיעה עליהם לעבוד את קונם:]

והנה המלאכים, מחמת גודל עוצם השגתם ששפען וחיותן נמשך מבחינת שמו לבד, שהוא קדוש ומובדל, לכן הם בבחינת רצוא ושוב.

במרכבת יחזקאל נאמר, "והחיות [הם המלאכים העליונים הנקראים חיות הקודש] רצוא ושוב".

פירוש:

מחמת גודל השגתם ועוצם הבנתם אשר כל חיותם ושפעם הרוחני הם רק מבחינת שמו בלבד [באופן שהם "עומדים בריחוק מקום" – כי הקב"ה, ואפילו בחינת "שמו", הוא "קדוש ומובדל" מן הנבראים] – המלאכים מתלהבים מאד ומגיעים לדרגא גבוהה מאד של אהבה ויראה, הנקראת "רצוא ושוב", שהוא ענין קירוב גדול להקב"ה ("רצוא") ואח"כ רתיעה והתרחקות ממנו ("שוב").

[והולך ומבאר ענין שתי "תנועות" אלו:]

רצוא – ברשפי אש שלהבת מתלהטת, להכלל באורו ית'.

"רצוא" (לשון מרוצה) פירושו – התשוקה להתקרב ולהימשך למקורו ולהתכלל בו, וזהו ענין האהבה לה' "ברשפי אש שלהבת מתלהטת", שהוא הצמאון העצום להתקרב לאלקות המתעורר אצלם מחמת ההשגה כיצד הם "עומדים בריחוק מקום" (כנ"ל).

ושוב – ביראה, שמחמת היראה הם חוזרים ונרתעים לאחוריהם, כענין שנאמר וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק.

"שוב" משמעו – שחוזרים ושבים למקומם; ו"תנועה" זו באה מחמת היראה מהקב"ה, שנרתעים וחוזרים לאחוריהם לעמוד מרחוק ממנו כי יראים לגשת אל הקודש.

[עומק המכוון בתנועה ד"שוב" אינו (רק) שנשאר עומד מרחוק מחמת היראה לגשת אל הקודש, אלא הכוונה ש"שב" (ועומד) במקומו כדי למלא את פקודתו ושליחותו של הקב"ה, כי ענין ה"רצוא" הוא התשוקה להתקרב ולהיכלל באלקות, וענין ה"שוב" הוא הביטול לרצונו של הקב"ה (הבא מחמת יראה), היינו שנשאר במקומו כדי למלא רצונו ושליחותו ית'].

ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, שיבורך ויומשך למטה גם כן בבחינת גילוי כמו שהוא למעלה.

גם התנועה ד"רצוא" (התשוקה להתכלל במקורם) שבמלאכים, היא בשביל ה"שוב", שהוא מילוי תפקידם ושליחותם ב"מקומם", כי התכלית היא, להמשיך את האור האלקי כפי שהוא בגילוי למעלה מן העולמות, שכך יאיר ויתגלה בתוך העולמות ("למטה. . כמו שהוא למעלה").

וזה פירוש אמירת המלאכים "ברוך כבוד הוי' ממקומו": "ברוך" הוא מלשון המשכה, היינו שהמלאכים מבקשים אשר כבוד הוי' כפי שהוא בגילוי למעלה ב"מקומו" (בשרשו ומקורו) "יבורך" ויומשך גם למטה.

ולכן צריך להיות תחילה "רצוא" ואח"כ "שוב", כי ה"רצוא" מחבר את המלאכים עם אור אין סוף ב"ה כפי שהוא "למעלה", וה"שוב" ענינו – להמשיך אותו האור למטה.

*[לאחרי שהוסבר תוכן ברכת יוצר אור, שהוא תיאור השגת המלאכים, וכיצד היא משפיעה עליהם לעבוד את ה' בשתי התנועות ד"רצוא" ו"שוב" – חוזר לענין ראשון, לבאר את משמעות הענין ביחס **לאדם המתפלל**:]*

ומזה יתבונן המשכיל להיות גם כן בבחינת רצוא ושוב.

רצוא [היינו] **באהבה וחשיקה וחפיצה להיות נמשך אחר שרשו, להתכלל באור ה' שהוא קדוש ומובדל כו'.**

עבודת האדם ב"תנועה" של "רצוא" היא האהבה והתשוקה "לברוח" ממיצר הגוף והנפש הבהמית וכבלי הגדרות העולם ולהימשך אחר שרשו למעלה, היינו להתכלל באלקות כפי שהוא ית' קדוש ומובדל מן העולמות.

ושוב – ביראה, להיות מקבל עול מלכות שמים למטה, כמ"ש שום תשים עליך מלך.

וענין ה"שוב" בעבודת האדם הוא לקבל עליו עול מלכותו ית'. על דרך שפירשו רז"ל את הכתוב "שום

תשים עליך מלך" – "שתהא אימתו עליך", שהוא ענין קבלת עול המלך מתוך יראה. וכך צריך האדם לקבל על עצמו עול מלכותו ית' ביראה, לעבוד את עבודתו בקיום התורה והמצוות למטה דוקא.

וכמאמר רז"ל אם רץ לבך שוב לאחד, שיעשה מכון לשבתו, ולהיות ה' אחד שורה למטה כמו למעלה.

כשם שהמלאכים אומרים "ברוך כבוד הוי' ממקומו", היינו שענין ה"שוב" שלהם הוא לפעול שכבוד הוי' כפי שהוא במקומו, יומשך ויאיר "למטה כמו למעלה", כנ"ל – כך העבודה ד"שוב" אצל האדם (אין ענינה רק "לשוב" ולהשאר בעולם הזה כדי לעבוד את ה' עם נשמה המלובשת בגוף ונפש הבהמית, אלא) עיקר ענינה הוא להמשיך גילוי אלקות "למטה כמו למעלה".

וזהו פירוש מ"ש בספר יצירה "אם רץ לבך שוב לאחד": "רץ לבך" היא העבודה ד"רצוא", מתוך תשוקה להיכלל באלקות למעלה; ועל זה אמרו שכאשר יגיע האדם למדרגה זו ד"רץ לבך" ברשפי אש אהבה וצמאון לאלקות, צריך הוא לשוב למקומו, היינו להתבונן בכך שעבודתו היא "שוב לאחד", פירוש, שעליו לעסוק בזיכוך גשמיות וחומריות העולם לעשותו מכון לשבתו ית', עד ש"ה' אחד" יאיר בגילוי גם למטה כפי שהוא בגילוי למעלה.

[עד כאן נתבאר ענין ברכות קריאת שמע בעבודת המלאכים ובעבודת האדם; ועתה יבאר ענין אמירת פסוקי דזמרה:]

ועל דרך זה תקנו גם כן פסוקי דזמרה, ששם נאמר הודו לה' קראו בשמו כו', הודו על ארץ ושמים כו', לך ה' הגדולה כו', וצבא השמים לך משתחוים.

גם בפסוקי דזמרה מתארים כיצד ההילול והשבח להקב"ה הוא רק בבחינת "שמו" (שחיות הנבראים אינה אלא מזיו והארה של אלקות, הנק' "שם"), שזהו פירוש "הודו לה' קראו בשמו" (על דרך "ישתבח שמך" המבואר לעיל), וכן אומרים "הודו על ארץ ושמים" (רק "הוד" וזיו), ו"לך ה' הגדולה" – שאפילו מדת הגדולה דלמעלה בטלה אליו ית', כי הקב"ה בכבודו ובעצמו מרומם ומנושא גם ממדות העליונות.

והשגה זו מעוררת "רצוא" ותשוקה לאלקות, כמ"ש "וצבא השמים לך משתחווים".

אלא שהוא בבחינת ומדרגות העולמות שלמטה, בחינת דומם וצומח.

אמנם, ההבדל בין ברכות קריאת שמע לפסוקי דזמרה הוא בכך, שבברכות קריאת שמע מדובר על עבודת המלאכים בלבד, ואילו בפסוקי דזמרה מתואר באריכות הביטול לאלקות של כל הנבראים כולם, אפילו דומם וצומח, כמ"ש: "הללוהו שמש וירח גו' והמים גו' הללו את ה' מן הארץ גו' ההרים גו' עץ פרי גו'", שהרי בכל הנבראים יש נפש המהללת את ה' ("כנודע מענין פרק שירה שכל הברואים אומרים שירה").

ושם גם כן יש בחינת רצוא ושוב.

גם בדומם וצומח – היינו בנפש הדומם והצומח – קיימות שתי תנועות אלו ד"רצוא" ו"שוב": "רצוא" – תשוקה להתקרב אל הקב"ה מחמת ההשגה וההכרה שהחיות האלקית שבהם היא רק הארה, ו"שוב" – מחמת היראה, הנפש שבה למקומה להחיות את גוף הדומם או הצומח שבו היא מלובשת כרצון קונה.

[ועל ידי שהאדם מתבונן כיצד גם בנפש הדומם והצומח יש שתי תנועות אלו ד"רצוא" ו"שוב", יתעורר גם הוא לעבוד את ה' בתפלה בשתי התנועות ד"רצוא" ו"שוב", כנ"ל].

[והולך ומפרט היכן מצינו את ענין עבודת האדם בדרך "רצוא" ו"שוב" בפסוקי התפלה:]

ולכן יש פסוקים מדבר[ים] באהבתו ית', ויש ביראתו.

מאחר שהמטרה העיקרית בתפלה היא שהאדם יתעורר ב"רצוא" ו"שוב" (כמו המלאכים, וכן נפשות כל הברואים), לכן יש בתפלה פסוקים המדברים באהבתו ית' – בחינת "רצוא", ופסוקים המדברים ביראתו – בחינת "שוב".

ומשניהם נולדה מדת הרחמנות.

כידוע, עיקרי המדות הם חסד גבורה ותפארת, שהם אהבה יראה ורחמים; ומדת התפארת (רחמים) – היא ה"ממוצע" בין שתי המדות חסד וגבורה, והיא כלולה משתיהן.

ביאור הענין:

חסד וגבורה הן שתי מדות הפכיות המנגדות זו לזו. מצד מדת החסד צריכים להשפיע שפע לכל אדם בלי הבדל כלל אם הוא ראוי לכך או לא (כענין שאמר

אברהם "לו ישמעאל יחי' לפניך"), ואילו מצד מדת הגבורה אין צריך להשפיע כלל לאדם שאינו ראוי לכך, וצריך לדקדק בזה בדקדוק גדול.

אך מדת הרחמים נותנת מקום לשתי המדות דחסד וגבורה גם יחד, כי ענינה של מדת הרחמים הוא שגם אם על פי דין אין האדם ראוי לקבל השפעה מסוימת, מכל מקום צריך לרחם עליו ולהשפיע לו מצד הרחמנות, היינו דמדת הרחמים מסכימה למדת הדין בזה שהמקבל אינו ראוי להשפעה, ושמצד המקבל אין צריכים להשפיע לו, אך מכל מקום מצד מדת הרחמים צריך לרחם עליו ולהשפיע לו, מצד רחמי המשפיע, אע"פ שאינו ראוי.

ונמצא שמדת הרחמים כלולה משתי המדות דחסד וגבורה גם יחד: מחד גיסא "דנים" את דרגת המקבל אם הוא ראוי לקבל או לא (מדת הגבורה), אולם יחד עם זה משפיעים לו גם אם התברר שאינו ראוי לקבל את ההשפעה (שהוא ענין החסד).

וזהו שעל ידי יחוד ושילוב חסד וגבורה "נולדה מדת הרחמנות".

[וכך בעבודת התפלה צריך להיות "איחוד" — היינו שילוב ומזיגה נכונה — בין שתי התנועות ד"רצוא" ו"שוב" (אהבה ויראה), על ידי מדה השלישית, שהיא מדת הרחמים].

שיש פסוקים מדברים בזה, כמו והוא רחום כו', אתה הוי' לא תכלא רחמיך כו'.

מטעם זה יש פסוקי תפלה המדברים גם בענין התעוררות רחמי שמים על האדם.

[והאדם צריך לעורר רחמים עליונים על נפשו האלקית, היינו להרגיש גודל הרחמנות שעל נפשו שירדה ממקורה חיי החיים אין סוף ב"ה ונתלבשה בגוף גשמי, ואיך שהיא רחוקה מאור פני המלך בתכלית הריחוק].

ושלשה בחינות אלו הם בחינת אברהם יצחק ויעקב, [דאברהם הוא מדת החסד ואהבה, יצחק הוא מדת הגבורה ויראה], **ובחינת הרחמנות** [תפארת] **זו היא מדתו של יעקב.**

וזהו שאמרו רז"ל תפלות אבות תקנום.

הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "תפלות אבות תקנום" הוא שהאדם צריך להתעורר בתפלתו בכל שלשת המדות: באהבת ה', ביראת ה', ובהתעוררות רחמים על נפשו; שהן הן הבחינות של שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב.

ד"ה כי תצא פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(כא) **וזהו** שכל הקרבנות טעונות צפון כמ"ש בקרבן תמיד ושחט אותו על ירך המזבח צפונה דוקא ולכאורה היה ראוי להיות יותר שיושחט בדרום שהוא בבחי' החסד דימין כידוע בענין המרכבה דפני אריה אל הימין ופני שור מהשמאל וכן בסדר הד' דגלים צו"ד צפון בסטרא דגבורה ודרום בחסד כו' אך אדרב' היא הנותנת משום דכל שפע האלקי שנמשך מלמעלה למטה בא ע"י צמצום דבחי' הגבורות דוקא וכידוע שזהו הטעם דשולחן בצפון וזהו ג"כ הטעם שכל הקרבנות טעונות צפון שמשם צוה ה' הברכה וההמשכה שע"י הקרבן כמו הקרבן דתמיד שעולה למעלה בשרשו בפני שור מהשמאל כו' ואותה ההעלאה גורם ההמשכה מצפון שיומשך ע"י הכהן המקריב חסד עליון בכל העולמות כו' וד"ל וזהו שאמר צפונה בה"א להיות ידוע דה"א אחרונה הוא בחי' הצמצום דשם אלקים דבה"א בראם כו' שהוא הארה המצומצמת משם הוי' היותר אחרונה שמתלבש במרכבה דפני אריה כו' כמ"ש אדני בם כו' וזהו פי' צפונה צפון ה"א שבה"א זה צפון ומוסתר אור הוי' כו' שעי"ז דוקא יוכל להביא שפע וברכה כנ"ל וד"ל אך הנה יש להבין מ"ש צפונה לפני הוי' מה שייך לצפון שם הוי' ולפני שם הויה שהוא למעלה משם הויה אמנם הענין הוא שמפני בחי' צמצום והסתר אור האלקי שמה"א אחרונה הנ"ל בא סיבת התפעלות האופנים וחיות ברעש גדול כו' להיותם רחוקים יותר מזה תגבר ביותר התנשאותם ליכלל ולידבק כו' והיינו מה שהחיות נושאות את הכסא למעלה מעלה מבחי' אדם כנ"ל וא"כ הרי מבחי' צפון ה"א זה באה סיבת עלי' הגדולה כזו להיות עולה הקרבן לפני הוי' פי' למעל' משם הוי' שזהו למעלה מבחי' אדם שכולל שם הוי' כו' והוא

מ"ש לריח ניחוח להוי' דתיקון כנ"ל וד"ל והנה עד"ז תפילות במקום תמידי' תקנו והנה מבואר למעלה בענין אדם ובהמה תושיע ה' כו' דנה"ב עולה לה' בתפלה בעבוד' שבלב בשר ותוכלל ברשפי אש שלהב' י"ה בשלהוב' דרחימות' כו' והיינו ע"י נפש האלקי' שמאיר' בכלי המוח והלב בהתפעלו' האר' אלקי' עד שתזכך לחומריו' הלב החומרי שתתפעל ותתלהב גם היא ברשפי אש התשוק' בחום הטבעי ותעל' ותכלל באש שלמעל' שנק' שלהב' יה דנה"א יחדיו ידובקו (וכמ"ש במ"א ע"פ משכני אחריך נרוצה לשון רבים כו'):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ברע"מ פ' אמור במנין המצות מנה אמירת הקדושה הידוע בנוסח התפלה במ"ע מפסוק זה [ונקדשתי] ע"ש דף צ"ג ע"א וז"ל פקודא דא לקדשא לי' בכל יומא ורזא דא ונקדשתי כו' דאסתלק ו' רזא דשמים עילאין לעילא ונהיר האי קדש בהו וכדין אקרי קדוש, ולבתר נהיר ההוא נהירו על כורסייא דאיהו שמים ואינון שמים תייבין לדוכתייהו וכדין אקרי קדוש, לבתר נחית ההוא נהירו כו' ואקרי קדוש, ובפע"ח שער הקדושה נז' קיצור הדברים שבקדוש א' עולה ת"ת הנק' וי"ו לחכמה הנק' קדש ובקדוש השני ירידת חכמה לת"ת ובקדוש הג' יורד ת"ת לנהי"מ ע"ש: וביאור הענין הוא מה שביארנו למעלה במצות קדה"ש שגורם יחוד או"א שפי' היחוד הוא כשיומשך הארה חדשה מאא"ס בחכמה להיותו למעלה מעלה מהחכמה ואפי' אורו וזיוו הוא למעלה מעלה מהחכמה וכמו זיו השמש לגבי הכלים המקבלים אורו ואפי' ההארה דהארה שכבר נתלבשה בתוך הכלים די"ס ונעשי' אור וחיות לכלים פרטיים כמו לכלי החכמה או החסד ונעשי' בה תמונה פרטית להיות חיות לכלי החכמה שהיא המשכיל וכדומה אין השינוי בה אמיתי בעצמה כי היא מצד עצמה חיות פשוט אלא שכשמאיר בחכמה היא מחי' את כח החכמה הנק' כלי החכמה וכשמאיר בחסד מחי' את החסד ולכן יכול להיות התחלפות האורות אור חסד בכלי הגבורה כו' כי האור מצד עצמו פשוט ועש"ז נק' אור שהוא כמו זיו השמש כשמאיר בחלונות אדומות או לבנות שמשתנה מראיתו שהשינוי הוא רק למראית העין אבל אין השינוי בו אמיתי כמש"ל במצוה רצ"ו, ולכן קראו המקובלים להמשכות החיות מא"ס בשם הארה משא"כ ל' שפע והתפשטות הוא כשההמשכה מתפעלת מהדבר שנמשך לתוכו וכמו המשכת הנפש בכלים שלה שהן חכמה ומדות שהגם שאינם ג"כ ממהות הנפש שהיא עצם פשוט עכ"ז שפע חיותה הנמשך בהם מתפעל בהם כהתפעלות חיי הנפש בגוף עם שהם רחוקים ג"כ בערך שמ"מ נעשי' עצם א' ולא כלבוש לגוף שהוא נבדל לגמרי כו' וזהו שאמרנו שהמשל דמה הנשמה ממלא את הגוף אינו דמיון להמשכת אא"ס ב"ה לגבי העולמות כי הוא למעלה מעלה ממהותם וההמשכה נמשך ממנו בבחי' הארה וזיו כו' רק שהמשל הוא להמשכת השפע מהכלים דאצי' בעולמות ובהיכלות וד"ל ולכן עליי' כלי החכמה לקבל הארה חדשה מא"ס זהו עליי' גדולה וזהו ענין קדוש הראשון עליי' הת"ת בחכמה וכמ"כ החכמה עולה לקבל מאא"ס שלמעלה מהחכמה שנק' קדש וכ"ז הוא ע"י מה שישראל אומרים קדוש ומבואר שמ"ע דקדוש הוא למסור נפשו כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם, והרע"מ כשדורש זה על הקדושה הכוונה ג"כ למסור נפשו בכח עכ"פ ואזי עי"ז מעורר גילוי אא"ס שלמעלה מהחכמ' מטעם הנ"ל, וכשמאיר בחכ' אזי מהחכמה נמשך לבינה וז"ס יחוד או"א ומהבינה מאיר קידוש זה במדות הנק' ו' וז"ס קדו"ש וזהו הנק' המשכת מוחין חדשים לז"א וכמ"ש בפע"ח שער התפילין שהקדושה נמשך מן המוחי' כו' יעו"ש: והקדוש השני ירידת החכ' בת"ת הוא ענין מה שמת"ת דאימא נעשה כתר לז"א וענין הכתר לז"א הוא בחי' המשכה מלמעלה למטה להיות לו חפץ ורצון להאציל, כי בחי' האצילות להיות גילוי ההעלם הוא צמצום גדול לגבי המשפיע כמו הרב לתלמיד ולכן צריך להמשיך לו חפץ ורצון לזה וזה נק' כתר דז"א והיינו ע"י התורה שהיא המכוון בבריאת העולם כנודע שעשרת הדברות הן פנימי' העשרה מאמרות כו': והקדוש הג' הוא להיות כתר לנוק' כי המל' היא סוף כל דרגין להוות בריאה מאין ליש והוא צמצום יותר גדול ולהמשיך בחי' כתר ורצון לזה צ"ל עוד המשכה מחדש והיינו ע"י מעשה המצות שענינם מדברים גשמיים דוקא וכחם יפה מאד מפני ששרשם משם ס"ג שלמעלה משם מ"ה כידוע בענין לפני מלוך מלך לבנ"י (בראשית ל"ו ל"א) וכשעושים מהם מצוה הם מתעלים לשרשם ומוסיפים שם אור גדול ולכן יגרום זה להיות רצון לברוא מאין ליש וזהו הנק' כתר דנוק'. ועתה יובן מאמר המדרש משל למלך שעשו לו ג' עטרות שנים נתן לבניו

וא' נטל לעצמו (ויקרא רבה פכ"ד) פי' הא' שנטל לעצמו הוא הקדוש הראשון שהוא בחי' עליי' הז"א ממטה למעל' בחכ' וחכ' מקבלת מכתר דא"א ושנים שנתן לבניו הם בחי' המשכת אא"ס מלמעלה למטה להיות כתר לז"א וכתר לנוק', וכמ"כ מאמר המדרש כת א' אומרת קדוש וכת השני' ב"פ קדוש והשלישית ג"פ (חולין צ"א ב'), פי' כת ראשונה הם המלאכים שעבודתם בחפץ ותשוקה נפלאה להתעלות ממטה למעלה שז"ס הקדוש הראשון כמשנת"ל ועליהם נאמר שרפים עומדים ממעל לו (ישעי' ו' ב') דלכאורה אינו מובן איך הנברא עומד ממעל לבוראו ח"ו אלא שהענין כי "לו" פי' על הז"א שקיבל המוחי' דאו"א ולכך נק' בל' נסתר מצד מוחי' דאו"א שבו שהם הנסתרות כידוע אבל על הכלים דז"א נאמר לשון נוכח כי הם בבחי' גילוי ומה שהשרפים עומדים ממעל לו ר"ל כי חפצם ותשוקתם להתכלל בעצמות אא"ס שהוא למעלה מעלה מן המוחי' שכבר נמשכו בז"א מהארתו שבאו"א ואל אשר רוחם פונה לעלות נקראו עומדים שם עד"מ, וע"י תשוקה זו באמת עולה הז"א לקבל מוחי' חדשים מאו"א ע"י שהחכמה מקבל ג"כ הארה חדשה מאא"ס שז"ס הקדוש הראשון כנ"ל, וכת א' אומרת ב"פ קדוש היינו להיות המשכה למטה ג"כ מקדש העליון והוא מלאכים דיצי' שאין חפצם כשרפים דבריאה שרוצים להתבטל לגמרי אלא הם רוצים בקיום נפשם רק שיהיו דבקים חב"ד ומדות שלהם בחב"ד דא"ס שיאיר מחדש ע"י מוחי' חדשים שקיבלו זו"נ והוא ע"ד משנת"ל בענין התורה כתר לז"א, והשלישית האומרת ג"פ קדוש הם המלאכים דעשי' שרצונם להיות ההמשכה דקדושה עליונה הנ"ל נמשכת עוד למטה יותר בעולם העשי' והם הנק' גבורי כח עושי דברו (תהלים ק"ג כ') להיות כתר דנוק' והוא ע"ד משנת"ל בענין המצות, וכמ"כ בישראל יש ג"כ ג' בחי' אלו בכל לבבך הוא האהבה דשרפים ובכל נפשך התקשרות חב"ד ומדות ומודו"מ בחב"ד ומדות דא"ס ז"ס ב"פ קדוש דכת השני' ואח"כ בכל מאדך יתיר מגרמי' ונפשי' הוא העסק במצות מעשיות הגם שאין לו בזה טוב טעם כ"כ רק לעשות רצון ה' ועי"ז נתעורר למעלה ג"כ הרצון להיות מהוה מאין ליש בעולם העשי' שזהו צמצום גדול וז"ס הכתר דנוק' וכמ"כ בסדר קדוש הם ג"פ קדוש בפרט ובכלל הם קדוש ברוך וימלוך וד"ל: (מצוה זו דקדושה לדעת הרע"מ היא מ"ע של תורה כמ"ש הרח"ו משמו בשער הקדושה):

מצות אמירת קדושה בכל יום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ומעתה יובן ג"כ שורש ענין מחלוקות ר"א וחכמי' בענין צלוחי' שנפלו לתוכו מים ובענין ירד לתוכה טל, שלדברי ר"א כשירד לתוכה טל יניחנה בחמה והטל עולה, והיינו כי להיות ענין הטל הוא בחי' אתעדל"ע מצד עצמה ה"ז פועל להתעורר נפש האדם באתעדל"ת עד שבא לבחי' תוקף האהבה להדבק בבחי' שמש הוי', היפך בחי' חמרא שאפי' בתקופת תמוז קרירא לי' שגם שמתבונן בבחי' שמש ה' מ"מ אינו בא לבחי' אהבה, אבל ירד לתוכה טל הוא בחי' אתעדל"ע שמעורר אתעדל"ת עכ"פ, ה"ז בא לבחי' אהבה לאלקות להיות דבוק בה' הוא בחי' שמש הוי'. וזהו אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש פי' שאני שחרחורת מחמת תוקף החום מבחי' התבוננות בחי' שמש הוי' עד שנעשית שחור ע"ד שרפי' שנק' כן ע"ש שנשרפו ע"י בחי' הרשפי אש שלהם, וכן אומרת כנס"י שחורה אני ומ"מ ונאוה, אל תראוני שאני שחרחורת כי זה בא לי מחמת ששזפתני השמש הוא בחי' תוקף החום שבא מהתבוננות אלקות בחי' שמש הוי' כו', ואז הטל עולה ע"י תוקף חום השמש, מאחר שכבר פעל פעולתו. אמנם חכמי' ס"ל דאין הטל עולה רק מפירות ולא ממים, היינו כי מים הם בחי' חכ' שמתהוה מבחי' אין דכתר ולכן כשירד לתוכה טל הגם שהוא למעלה גם מן האין מ"מ מתאחד אח"כ עם החכ', דהן אמת שבראשית ההתהוות צ"ל בדרך יש מאין גם מבחי' האין הנ"ל, מ"מ אח"כ כשמאיר גם בחי' הטל ג"כ אינו מתבטל, וכנודע ממ"ש בע"ח בענין הצמצום שתחלה הי' צמצום ומקום פנוי ואח"כ גם כשנמשך הקו אינו מתבטל כו', ע' בביאור כי אתה נרי ה', ולכן פוסל להיותו בחי' אתעדל"ע לבד, והטמא מת צ"ל בבחי' תשובה העלאת מ"ן לעורר מ"ד דמזלות כנ"ל. וכן בענין נפל לתוכה מים כל שהן סובר ר"א דיזה ב' הזיות, ונמצא כי יש בהזי' א' מים חיים, אמנם חכמי' סוברי' שמתערבין ונעשה מים חיים בחי' מזלות כמו סתם מים חכ' ואינו דומה לירד לתוכה טל שאינו מתערב, להיות כי טל עצמו אינו מקור ג"כ כמו מזלות שאבא יונק ממזלא כו' רק ששם פסול מטעם אחר שהוא אתעדל"ע לבד כו'.

ד"ה צלוחית שנפל לתוכה מים

ש"פ צו, פ' פרה, תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

כב) **והנה** בבחינת התגלות דנקודה דיו"ד יש בה ב' מדריגות, הא' כמו שהוא בבחינת צמצום והעלם בעצמו עדיין שהוא מה שלא יוכל לבוא בהתפשטות השגה לאורך ורוחב כפי הצריך למקבלים. דההתגלות היא רק כנקודה לבד המבריק במוחו ואינה בחי' תפיסא באותיות שתוכל לבוא לידי השגה והבנה באורך ורוחב כו'. ויובן זה ממה שנראה בחוש בבעל שכל גדול שנובעים אצלו תמיד המצאות שכליים חדשים ועמוקים ביותר שא"א לו לגלותם ולהסבירם למקבלים שיותפס בהשגה ממש. והיינו מפני שהגם שמאירים אצלו בגילוי לעצמו מ"מ אינו בבחי' התיישבות ותפיסא בכלי מוחו כ"א מרחף לבד וכמו ברק המבריק לבד ואין הענין מוגבל ומצויר אצלו עדיין בציור נקודה מוגבלת. ולעצמו זה מספיק שיודע את הענין בשכלו ונקרא גילוי לגבו. אבל לזולתו לא יוכל לבוא לידי גילוי כ"א כאשר בא בציור נקודה מוגבלת בבחי' תפיסא (היינו מה שנקרא תפיסא לגבי חכמה שאין זה כמו ענין התפיסא דבינה. דתפיסא דבינה הוא שנתפס הדבר בהשגה בריבוי פרטים וכל פרט הוא מוגבל לעצמו כו'. משא"כ תפיסא דחכמה הוא שנתפס הדבר בנקודה כללית עדיין שכל הענין שכלי נתפס בנקודה א'. וממילא מאיר בה האור ביותר וכמ"ש במ"א דבהתגלות ריבוי הפרטים מתעלם האור ובהיותו עדיין בבחי' נקודה מאיר בו דקות אור המושכל כו' ולכן אינו מוגבל עדיין כמו ההשגה. דלכן נק' חכ' מים ובינה רקיע דמייא ניידי ויוכל לבוא בכמה אופנים כו' וכמו טיפת האב שיוכל לבוא עדיין באיזה ציור שיהי' דעד ארבעים יום מהני תפילה להשתנות כו'. משא"כ רקיע הוא אגלידו מיא שעומד במקום א' ובלתי משתנה וכמו לאחר מ' יום שכבר נצטייר הולד במעי האם א"א להשתנות כו'. וכמו"כ כשבא לידי השגה והבנה בתפיסא בפרטים אז הוא בבחי' הגבלה ממש ולא ישתנה מכפי ההשגה שהשיג כו' אבל כמו שהוא בנקודת החכ'. יוכל לבוא בכמה אופנים שונים כו'. ונמצא דנקודה דחכ' אינה בבחי' תפיסא עדיין לגבי בינה להיות דתפיסא דבינה הוא בבחי' הגבלה ממש והגבלה זו אינה עדיין בכח החכ' כו' כנ"ל. מ"מ הנקודה דחכ' הוא ג"כ בבחי' תפיסא לגבי למעלה ממנה). והיינו מה שבאה בבחי' ציור שכלי כפי אופן הצריך אל המקבלים והוא אור שכל שלפי ערך המקבלים. משא"כ הנביעה שכלית הנ"ל שאינו לפי ערך המקבלים כלל כו'. והוא בחי' אין דחכ' בחי' פליאות חכמה שלמעלה עדיין מבחי' גילוי בהתלבשות במוח החכמה כ"א בבחי' ברק המבריק ומרחף לבד בלתי התישבות וגילוי עדיין. אבל בחי' הנקודה דחכ' היא שבא בבחי' גילוי בכלי מוח החכ'. ואם היותה נק' אין לגבי הגילוי דבינה מ"מ ה"ה ג"כ בבחי' גילוי והיינו מה שבא בציור לפי האופן מה שאפשר להתגלות בבינה כו'. והוא בחי' הב' בנקודה דחכ' שהיא בחי' נקודה שכליית בגילוי בכלי מוחו לפי ערך הבינה כו'. והמדריגה הא' הוא בחי' הנקודה שאינה בבחי' מציאות שכל ממש בתפיס' בכלי מוחו וי"ל דעז"נ מאד עמקו מחשבותיך דמח' הוא בחי' חכ' ומאד עמקו מחשבותיך היינו בחי' עומק החכ' בחי' פליאת חכ' והוא מה שנובע מבחי' כח המשכיל שבנפש בחי' כח חכ' אבל הוא בבחי' אין והעלם עדיין והוא בחי' כתר שבחכמה שלמעלה מערך השגת הבינה כו'.

קיצור. ב' מדריגות בהתגלות הנקודה; נביעה שכלית כברק המבריק, ציור שכלי הנתפס בנקודה כללית (משא"כ בבינה תפיסא בפרטים).

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

"**הַיּוֹשֶׁבֶת** בַּגַּנִּים, חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ, הַשְׁמִיעֵנִי", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אַתְּ הַנְּפוּצָה בַּגּוֹלָה רוֹעָה בְּגַנִּים שֶׁל אֲחֵרִים וְיוֹשֶׁבֶת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת; חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים – מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁהֵם חֲבֵרִיךְ בְּנֵי אֱלֹקִים דֵּגְמָתֵךְ, בָּאִים לִשְׁמֹעַ קוֹלֵךְ בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת". וְהוּא מֵהַמִּדְרָשׁ רַבָּה, דִּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְקוֹרְאִין אֶת הַשְּׁמַע וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים, אֲנִי

*) נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 119 ואילך, והוא המשך למאמר שלפני זה - דיבור המתחיל באתי לגני (לעיל עמ' 104 ואילך). ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

וּפַמַלְיָא שֶׁלִּי בָּאִים לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלֵךְ. וְעוֹד אִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה, חֲבֵרִים נִקְרָאִים מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם לֹא קִנְאָה וְלֹא שִׂנְאָה וְלֹא תַּחֲרוּת, וְלָכֵן הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וְיוֹשְׁבִים בְּגַנִּים דְּבָתֵי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת, הִנֵּה גַּם הַחֲבֵרִים שֶׁהֵם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַקְשִׁיבִים לְקוֹלָם. וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[1] דְּהָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהֲפְכָא חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא[א], דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ יָאִיר, וְלָכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי שִׁטִּים שֶׁמְּהַפְּכִין שְׁטוּת דִּלְעֵמַּת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, וְאָז הִנֵּה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" — גִּלּוּי אוֹר הַסּוֹבֵב.

י"ג שבט, ה'תש"י

1) סוף עמ' 115.

א. להפוך החושך לאור.

לקוטי דיבורים

אבל בשנה זו – תרנ"א – יודע הנני עניני שאיבת מים וזמנה בדיוק, כן ענין הבדיקה ובפרט הסיום, אמת הדבר כי כל הלילה לא ישנתי מרוב התרגשות אבל יודע אני מה שלמדתי וכמה נחת רוח יהיה לאבא כאשר אלמוד לפניו העמוד האחרון ואבאר קריאה בתורה, ברכת התורה, הגבה, גלילה ואופנם.

עוד לא האיר השחר ואני כבר נטלתי ידיי, ואתלבש ואלך בחדרי אנה ואנה, ועלי עוד לחכות יותר על שעה כי רגיל הוא אבא לקום בערב פסח בשעה החמישית בקר. מלאכת היום עברה בשלום ובהצלחה גדולה, לא מיבעי הסיום שהיה בהצטיינות רבה, אלא גם באפיית מצת מצוה הבאתי תועלת רבה, פעם עמדתי אצל התנור להחליף המוט, פעם עמדתי במקום חלוקת הבצק, בדרך כלל נצחתי על המלאכה, והייתי מתכוון למלאות מקום החסר.

גם אמירת הקרבן פסח בשנה זו נשתנה היא משנה העברה, כזקן ורגיל עמדתי לימין אבא כאשר עמדתי בשנה העברה, אבל נוסף לזה יודע הנני דיני וסדרי הקרבן פסח ממקורם ממשניות פסחים שהנני בקי בעל פה.

בית הכנסת כולו מאיר, מנורה חדשה הביא אחד המתפללים, אשר כל השנה הוא דר בערים הגדולות פטרבורג מוסקבה, כי בעל משרה הוא אצל השר הנודע פאליקוב, ורק שתי פעמים בשנה בא הביתה, על חודש תשרי, ועל חג הפסח, ובשנה זו הביא מתנה לבית הכנסת מנורה תלויה בשרשרות מוזהבות.

בית הכנסת קירותיו מלובנים וזכוכית חלונותיו מבריקות, גם הספסלים נקיים, על שולחן הקריאה מונחת מפת משי אדומה, ארון הקודש מכוסה בפרוכת ירוקה אדמדמת, העמוד מכוסה במפה קטנה אדומה מרוקמת משי, מעשי ידי כבוד אמי מורתי הרבנית תי' מצויירת בכותל המערבי באמצע, ובאמצע פינותיו קבר רחל אמנו, קבר שמואל הנביא, קברי מלכי בית דוד וקברו של רשב"י נ"ע, גם אלונטית לבנה תחובה בטבעת אצל פתח המבוא, והמנורות מאירות.

רוח אציליות שורה בכל פינות בית אלקים, ולעומתה גם פני הבעלי בתים מאירות המה, בפינת צפון יושב לו זלמן ליב הזקן וסביבו עומדים חבורת אנשים והוא מספר מזכרונותיו מימי קדם, לא רחוק ממנו יושב לו יצחק שאול השקרן ומספר הנפלאות מן מלחמת התורכים, אצל שולחן הקריאה עומד לו בערע השמש ומדבר עם יצחק גרשון החזן, ומסביב להם קבוצת אנשים אוהבי זמרה, ויצחק גרשון מתפאר כי גם ניסע בעלזער היה מתפלא על הדרת קולו.

בכותל הדרומי יושב לו זלמן מונקעש ומשיח עם ישעיה קאסטיער, זלמן זה מספר מגדולותיו של אבי אביו ברפואה, וישעיה מספר גדולותיו של אבי אמו זקנתו אשר היה בעל חשבון נפלא עד כי על אצבעות ידיו יכול היה לספור עד עשרת אלפים בשתי שעות, ועליהם עומדים זלמן בעשעס וזלמן החרש ומתפעלים במאד.

בקרן זוית דרומית מערבית אצל השעון הישן יושב לו החסיד ר' חנוך הענדל נ"ע, החסיד ר' שמואל חיים הפולני נ"ע, ומשיחים בעניני חסידות בקדושת לילה זה, ועליהם עומדים ר' זלמן דעם פעטער לייבעלעס, ר' שלמה חיים שו"ב ועוד איזה אנשים, והחסיד ר' אבא הישיש יושב ושותק, שומע ומקשיב וכפעם בפעם ישא עיניו למרום.

רשימה לחג הגאולה יב"יג תמוז

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ג (א) – ילד הפלא

הידיעה על פטירתו של ר' אשר יהונתן ופרטיה התפשטה במהירות הבזק בכל פוזנא. שוב לא העיז עתה מישהו לומר כי הזקן היה "מטורף", רחמנא ליצלן. הכל נוכחו לדעת כי היה צדיק גדול, נסתר, שלא רצה ליהנות מן העולם וביקש להסתיר את צדקותו כדי שלא יכבדוהו.

מאחר שציוה שיביאוהו לקבורה מיד לאחר פטירתו, בו ביום, ידעו כל תושבי פוזנא כי תוך שעה קלה תתקיים הלוויה, איש לא היה מוכן לוותר על השתתפות בהלווייתו של צדיק כזה. החנוונים נעלו את חנויותיהם, בעלי המלאכה הניחו את כלי עבודתם, המלמדים שיחררו את תלמידיהם, עקרות בית עזבו את עבודותיהן, וכולם נהרו אל בית המדרש שבו נפטר הצדיק הישיש.

בקשתו של ר' אשר יהונתן לפני פטירתו להזכיר לר' ישראל חיים ורעייתו את התנאי שהתנה אתם - ריעננה בזכרונם של התושבים את מה שהתרחש בבית־העלמין כאשר הובא שם לקבורה ילדם בן החמש של הזוג. אז התייחסו רבים בביטול לדבריו של הזקן, שלזוג ייוולד בן שיאריך ימים בתנאי שייקרא על שמו. עתה הובן המאורע ההוא באור אחר, והדבר הגדיל יותר את הערכת הציבור לר' אשר יהונתן.

כל הרחובות הסמוכים לבית המדרש התמלאו אנשים. דומה היה כי לא נשארה נפש חיה בכל העיר. ברוב אבל ויראת הכבוד צעדו ההמונים אחרי המטה. כאשר התקרבה ההלוויה אל שערי בית־העלמין התכסו השמים לפתע בעננים, כשלפאתי מזרח נראו העבים קודרים ואפלים במיוחד. מיד החלו ברקים ורעמים. הברקים קרעו את חשכת העננים וסינוורו את העינים, והרעמים הרעידו את האויר והחרישו את האזנים. ההמונים הזדעזעו מן הפעילות האדירה הבלתי צפויה של איתני הטבע, וראו בזה אות מן השמים על גדלותו המיוחדת של המנוח.

הקבר נכרה במקום שהנפטר סימן לפני יציאת הנשמה והגופה הורדה לשם. לאחר סתימת הגולל, כשהגיעה השעה לומר קדיש ליד הקבר הרענן, לא ידע איש מי יאמר את הקדיש. למנוח לא היה כל קרוב וגואל, ואיש לא העיז להתנדב להיות אומר הקדיש אחרי הצדיק.

לפתע יצא מן ההמון הצפוף מי שכונה בפי כל בשם "הנגר שתום העין", שאיש לא ידע את שמו. לפני 15 שנים הגיע לפוזנא ממרחק, והחל לעסוק במלאכת הנגרות. בודד היה האיש ועינו האחת סגורה תמיד. הכל הכירוהו רק בכינויו.

עתה ניגש אל הקבר ובאין אומר ודברים החל לומר קדיש. מאז נהג כך בכל אחד־עשר חדשי האבלות. בבית הכנסת "פועלי צדק", מקום תפלתם של בעלי המלאכה, היה אומר קדיש, ומפעם לפעם גם ניגש אל העמוד. איש לא שאל לטיב קשריו עם הנפטר, והכל הניחו כי אין לדבר כל משמעות.

כעבור חדשים מספר לאחרי פטירת ר' אשר יהונתן התברר לר' ישראל חיים ורעייתו כי נכנסה להריון. תחלה שמרו את הדבר בסוד מחשש של עין רעה, אך כעבור חדשים מספר החל הדבר להיוודע בעיר. בני פוזנא נזכרו בדבריו של ר' אשר יהונתן הצדיק הנסתר וציפו במתח לבאות. במלאות שנה לפטירת ר' אשר יהונתן נולד לזוג בן זכר.

ר' ישראל חיים אירגן מיד אמירת פסוקי קריאת־שמע, על־ידי תינוקות של בית רבן, ליד עריסת הילוד. ביום השמיני נימול הילד ונקרא שמו בישראל! אשר יהונתן.

התינוק התפתח יפה, וגם כשהתגנבה ללב ההורים, למודי הנסיון המר, חרדה כלשהי לחייו, נזכרו

בברכת הצדיק והבטחתו והתמלאו בטחון. כשהגיע הילד לגיל שמונה היה נראה בגופו כילד בן שתים־עשרה, אך יותר מזה הצטיין בכשרונותיו הגדולים ובלשון ברורה.

כאשר מלאו לילד עשר שנים כבר סיים חוק לימודיו בישיבה הקטנה שבעיר. ראש הישיבה יעץ לאב לאפשר לאשר יהונתן ללמוד לעצמו. לאט לאט החלה כל פוזנא להכיר בכך שהילד הוא עילוי. כל מי ששוחח אתו בדברי תורה התפעל מחריפותו ובקיאותו.

כעבור כשנתיים הביע אשר יהונתן לפני הוריו את משאלתו לנסוע ללמוד בישיבות הגדולות של פולין וליטא, ששמען יצא לתהלה אותו זמן, מפי גדולי גאוני הדור. ההורים הסכימו לכך. לאביו של אשר יהונתן היתה כוונה נוספת בדבר: הבן אמור לחגוג בקרוב את כניסתו למצוות, ופוזנא התכוננה למאורע זה בדריכות. ר' ישראל חיים חשש מן הכבוד הרב שיחלקו לו ולבנו בהזדמנות זו. מלבד זאת קיננה בקרבו חרדה סמויה שמא תזיק, חלילה, עין רעה לבן המוצלח שכל העיר מספרת תהלתו ושפרסומו כבר הגיע אל מעבר לתחומי הסביבה.

אגרות קודש

ב"ה, ב' ח' שבט תרפ"ב
ראסטאב דאן

מו"ה שמואל שי'

שלום וברכה

במענה על מכתבך, האל הטוב ישמח את לבבכם, וימלא משאלות לבבכם לטובה ולברכה בקרב הימים, ויתן לך האלקים פרנסה טובה בריוח ובנקל.

נכון הי' הדבר, אם יעלה בידך בעזרתו ית' לנסוע להביא סחורה ממינסק, או מעיר אחרת כמו סעבעז והדומה, אשר שם ימצא בנקל יותר כל המיני סחורות, והשי"ת יהי' בעזרך, ויצליחך, ויזמין השי"ת זיווגים טובי' בגו"ר עבור אחיותיך תי'.

אמת הדבר כי הטרדה והבלבול מהפרנסה גדלה מאד, והשי"ת יחוס וירחם על עמו ישראל, ויתן להם פרנסה מרובה, אשר יוכלו עבוד את ד' בתורה והתפלה.

אמנם, תלמיד יקר, הלא כולנו מסובים היינו בהר סיני לפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר הואיל בחסדו הטוב ללמדינו ארחות חיים, ויגלה לנו עוז פועל האלקים, כי הרוחני עיקר, והגשמי טפל, וכאשר ישנו זה, זה בא בדרך ממילא, ויבאר לנו בלהבת אש אלקי, אשר זה תעודת האדם עלי ארץ ברוכה, העוה"ז אשר היום לעשותם, איש איש באשר יוכל להאיר לארץ ולדרים עלי', והחלש יאמר גבור אני, והיד אלקים תקצר להשפיע שפעת הצלחה, כאשר רק נמצא חן וחסד בעיניו ית', בכשרון המעשה.

אחיך התמימים יחיו, הנה ת"ל מהם העושי' איש איש בעירו ומקום מגורו, זה יסד שיעור גמרא, תניא, לקו"ת, התוועדות אנ"ש שי' בכל ש"ק ומועד, לחזור דא"ח, להתענג בשיחת אוהבים ורעים נאמני' בהוא רוחא דטהירא עילאה החופפת עלינו מאת פני הקדש, והמקפת את כל ידידינו אנ"ש שי', מהם אשר השתדלו ליסד חדר תלמוד-תורה וישיבה, ועושי' בזה ומשתדלי' ומתעסקים, מאספים בשביל תו"ת, ובשביל קופת רבינו (אשר מטרתה לשלוח משפיעים ולחזק עניני הרחבת לימוד דא"ח עוד ועוד).

התחזק תמים התחזק, זכור ימי קדם ואור תורה יסוכך עליך, הבה יד לאחיך התמימים יחיו ועשה גם [א]תה בכל אשר תשיג ידך, והאלקים יעזרך.

נכון הדבר אשר התמימים יחיו ואנ"ש שי' יתאחדו לעשות אגודה ללימוד דא"ח, ואיש איש ישים לבו ונפשו להתחבר בכל אגודה טובה דלימוד וקביעות עתים לתורה, בתניא לקו"ת עין יעקב וגמרא ובהתעסקות בעניני העיר שיהיו חדרי' תלמוד תורה ובמקום שאפשר גם ישיבה. ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד, ואז ברכת אלקים תשכון בכל אשר לכם מנפש ועד בשר.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

(מעצמו יכתוב לו, אשר יודיע מהנעשה בעיר האם יש חדרים, תלמוד תורה, ישיבה, האם יש אגודת לומדי דא"ח, האם הרב שי' חוזר דא"ח, ומה הנהגת ידידינו אנ"ש שי' היש בהם תנועת חיים של חסידות ואם מתוועדים בש"ק בזמן קבוע).

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

ב״ה, כ״ט טבת, תשי״ז
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״ה משה שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ו טבת, ותקותי שאף שאין מזכיר אודות זה הסבירו להתלמידים ענין יום ההילולא דכ״ד טבת, והרי זהו ג״כ הכנה להסבירם יום ההילולא יו״ד שבט הבע״ל.

ובמ״ש שישנה טענה שהשפיע על איזה מהתלמידים שנעשו חסידים קודם זמנם כו׳ ושואל לבאר לו הענין.

והנה בכגון דא כיון שכבר השפיע אליהם אין כ״כ נפק״מ איך ה׳ צריך להיות הסדר מקודם, וצריך לנצל ההתעוררות שלהם עכ״פ בענינם שלהם שייכים שיהי׳ בתוספת חיות וכיו״ב, ובזה ג״כ מילוי רצונם שרוצים להאריך קצת בתפלת יום השבת, אלא שצריך להורותם וגם להשגיח שימלאו ההוראה שתהי׳ המחשבה בענינים המתאימים ולא מחשבה שוטטת לכאן ולכאן, ואף שאין אדם יודע מחשבתו של חבריו, אפשרית ההשגחה גם בזה ע״י השאלה מקודם (בערב שבת או בשבת לפני התפלה) במה יחשוב וכו׳ או ההוראה מקודם (שיתאים לפרשת השבוע או לפירוש המלות) שמהנכון שיחשוב בענין פלוני...

בברכת הצלחה.

נוסח המברק שהואיל כ״ק אדמו״ר שליט״א לשלוח לאנ״ש שי׳ בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו״ד שבט, ה׳תשד״מ.

״שבת שלום והצלחה רבה ומתוך עונג ופשיטא דאין ח״ו עצב בה – בכל עניני הילולא דנשיא דורנו, ובתר רישא גופא זיל האנשים והנשים והטף,

כולל התועדויות פעילות ומתוך אהבת ישראל,

והמשכם ופירותיהם בכל הימים שלאחריהם,

ותתמלא בקשת השם – אני אמרתי אלקים אתם – כמלאכים אתון חשיבין,

ויה״ר שהשם ימלא במהרה בימינו ממש תפלתנו תקותינו כל היום קרנו (דמשיח צדקנו) תרום בישועתך, ובני ישראל יוצאים ביד רמה,

בגאולה האמיתית והשלימה, בברכה״

/מקום החתימה/

ובתר . . אזיל: עירובין מא, א.
האנשים . . והטף: וילך לא, יב. ואמרז״ל אפילו קטני קטנים.
והמשכם: הפעולה עצמה נמשכה ו(נוסף ע״ז) פירותיהם – ומעלה בכאו״א, וכמובן גם מרד״ה באתי לגני (דההילולא).
אני . . חשיבין: תהלים פב, וא״ו ותרגומו.
תפלתנו . . בישועתך: ברכת את צמח דוד בתפלת יח.
ובני . . רמה: פרשת יום ההילולא (בשלח יד, ח).

פרשת בשלח

יג יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים
דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים
פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה:
יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יט וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת
וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ
לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד
הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לוי)

יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין
הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם: ג וְאָמַר
פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם
הַמִּדְבָּר: ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי
יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל) ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח
הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ
מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ:
ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־
מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ:
ח וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 513)

פִּי הַחִירֹת (יד, ב)

חִירוֹת הַלָּלוּ . . מְרֻבָּעוֹת . . מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת (מְכִילְתָּא)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַחִירוֹת נִבְרְאוּ מְרֻבָּעוֹת, וַהֲרֵי "אֵין מְרֻבָּע מִמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית" (יְרוּשַׁלְמִי סוֹף מַעֲשְׂרוֹת). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלָּכֵן מְסַיֵּם "וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת", כְּלוֹמַר: שֶׁטַח הַסֶּלַע לֹא הָיָה חָלָק, אֶלָּא הָיוּ בּוֹ חוֹרִים בִּדְמוּת עֵינַיִם, כָּךְ שֶׁרִבּוּעוֹ לֹא הָיָה מֻשְׁלָם.

שני ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים
עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי
הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן: י וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם | נֹסֵעַ
אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
יְהוָה: יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים
בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
לָּנוּ לְהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרָיִם: יב הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה
אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עָבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם
הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ
לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: יד יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם
תֶּחֱרְשׁוּן: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 872)

בְּיָד רָמָה (יד, ח)

בְּרֵישׁ גְּלִי (אונקלוס)

איתא בְּדֶגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם, שֶׁ"בְּרֵישׁ" הִיא רָאשֵׁי תֵּבוֹת רַבִּי יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, וְרַבִּי יִצְחָק בֶּן שְׁלֹמֹה (הָאַרִיזַ"ל); רֶמֶז לְכָךְ שֶׁהַיְצִיאָה מִן הַגָּלוּת תִּהְיֶה בִּזְכוּת תּוֹרָתָם שֶׁל הַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ. וְרֶמֶז זֶה מוֹפִיעַ בַּתַּרְגּוּם דַּוְקָא: הַתַּרְגּוּם מֵבִיא אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה אֶל לְשׁוֹנוֹת הַחֵלִין שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאַף הַגְּאֻלָּה תָּבִיא אֶת הַקְּדֻשָּׁה אֶל הָעוֹלָם וּתְקַדֵּשׁ גַּם אֶת עִנְיְנֵי הַחֵלִין שֶׁבּוֹ.

שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ: טו וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ
וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: יז וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב
מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: יח וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם
וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: כ וַיָּבֹא
בֵּין | מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן
וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־
הַלָּיְלָה: כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה |
אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם
לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: כב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ

הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם:
כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה
רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר
וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן
וַיָּהֹם אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם: כה וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו
וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 969)

מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם (יד, כב)

כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּקַו אֶחָד בִּלְבַד, בְּקַו הַיָּמִין אוֹ בְּקַו הַשְּׂמֹאל - אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבוֹדָה בְּקַו זֶה בְּכָל כֹּחוֹתָיו, עַד לְמָסִירוּת נֶפֶשׁ, יִתָּכֵן שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת מִצַּד הַטֶּבַע (טֶבַע נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית אוֹ אֲפִלּוּ טֶבַע נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּטִבְעָהּ לְסוּג עֲבוֹדָה כָּזֶה). מָתַי בָּאָה לִידֵי בִּטּוּי הִתְבַּטְּלוּת וְהִתְמַסְּרוּת אֲמִתִּית לַהקָבָּ"ה, בְּאֹפֶן שֶׁמִּתְעַלֶּה מִן הָ"אֲנִי" – כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בִּשְׁנֵי קַוִּים הַפְּכִיִּים.

רביעי כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־
פָּרָשָׁיו: כז וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם
לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר
יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם
וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה
הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד:
כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַّבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ
טו א אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה
כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ב עֻזִּי וְזִמְרָת
יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי
וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: ג יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ:
ד מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו
טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בְמִצֹּלֹת

כְּמוֹ־אָבֶן: ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה
תִּרְעַץ אוֹיֵב: ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח
חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: ח וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם
נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: ט אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי
אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: י נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ
יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: יא מִי־כָמֹכָה
בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת
עֹשֵׂה פֶלֶא: יב נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: יג נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ:
יד שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: טו אָז
נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ
כָּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: טז תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד
בִּגְדֹל זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה
עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: יז תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר
נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי
כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יח יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יט כִּי בָא
סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה
עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה
בְּתוֹךְ הַיָּם: פ כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן
אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֵאנָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים
וּבִמְחֹלֹת: כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה
גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ס כב וַיַּסַּע מֹשֶׁה
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ
שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם: כג וַיָּבֹאוּ
מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה: כה וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה
עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׂם לוֹ
חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ: כו וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי
יְהוָה רֹפְאֶךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ׳ 123)

כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (טו, יז)

אָמְרוּ רַז״ל (כתובות ה, א) ״גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים״, כִּי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּתִיב ״מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה׳, מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ״ (שְׁתֵּי יָדַיִם), וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י: ״מִקְדָּשׁ, מַעֲשֵׂה יְדֵי צַדִּיקִים הוּא״. וּמַה שֶּׁכָּתוּב ״כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ״ - מְתֻרָּץ הַשִּׁיטָה מְקֻבָּצֶת: ״מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים, קְרֵי מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה״. וְיֵשׁ לְבָאֵר: צַדִּיק אֵינוֹ מַחְשִׁיב אֶת עַצְמוֹ לִמְצִיאוּת, וְלָכֵן מַעֲשֵׂה יָדָיו הֵם הֵם מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה.

חמישי כ וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ב כתיב וילינו קרי וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה
וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר: ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ
עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם
אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה
בָּרָעָב: **ס** ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר
לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ה וְהָיָה
בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה
עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם | יוֹם: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד
יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי
כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת
יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ
בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם
עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה:
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם:
י וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ׳ 179)

לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טז, ד)

אֶת הַבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן תִּקֵּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד הַמָּן. וְתָמוּהַּ: כֵּיצַד מְבָרְכִים עַל לֶחֶם מִן הָאָרֶץ בְּנֹסַח שֶׁנִּתְקַן עַל לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לֶחֶם מִן הָאָרֶץ אֵינוֹ אֶלָּא לְבוּשׁ לַשֹּׂרֶשׁ וְהַמָּקוֹר שֶׁל הַמָּזוֹן – לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם; לֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא בִּפְנִימִיּוּתוֹ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, ש״בְּעָסְקוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן יְכַוֵּן שֶׁמַּאֲמִין שֶׁהַשֶּׁפַע . . הוּא כִּשְׁאָרֵי הַנִּסִּים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַמָּן״. וִידוּעִים דִּבְרֵי הָרַבִּי מַהַרַ״ש, שֶׁפַּרְנָסָה בַּזְּמַן הַזֶּה הִיא כְּמוֹ הַשְׁפָעַת הַמָּן.

ששי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב שָׁמַעְתִּי אֶת־
תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם
תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יג וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס
אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב
לַמַּחֲנֶה: יד וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר
דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ: טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ
מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה: טז זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר
נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: יח וַיָּמֹדוּ
בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר
אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ: יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ
אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: כ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה
וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיְבְאָשׁ
וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה: כא וַיִּלְקְטֻהוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: כב וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ
כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה
מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵّלוּ
וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:
כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ
הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ
בַּשָּׂדֶה: כו שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ

מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: **ס** כח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתֹרֹתָי:
כט רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ | אִישׁ תַּחְתָּיו
אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: ל וַיִּשְׁבְּתוּ
הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי: לא וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־
שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדְבָשׁ:
לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא
הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יִרְאוּ
אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ
לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: לד כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
לְמִשְׁמֶרֶת: לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ
עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: לו וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית
הָאֵיפָה הוּא: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת (טז, כט)

הַ'שַּׁבָּת' שֶׁבַּתּוֹרָה - הוּא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן קָרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַשְׁבִּ"י, מָארֵי דְזוֹהַר, בְּשֵׁם 'שַׁבָּת' (זח"ג קמד, ב). וְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה, וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁמְּשִׁיחַ יְלַמֵּד סוֹדוֹת הַתּוֹרָה לְכָל הָעָם בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה (וְלָשׁוֹן הָרֶגִיל בַּזֹּהַר הוּא תָּא חֲזִי, לֹא תָּא שְׁמַע). וְהִנֵּה, הַמַּאֲמָר הָרִאשׁוֹן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' הוּא "רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת". רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּתְגַּלְּתָה בַּחֲסִידוּת מֻדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר הַלִּמּוּד בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה, תַּכְלִית הַהִתְאַמְּתוּת.

שביעי **יז** א וַיִּסְעוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין
לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפִידִים וְאֵין מַיִם
לִשְׁתּוֹת הָעָם: ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־
לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תִּרִיבוּן
עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה: ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם
לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ
מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא:
ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם
הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ
אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ: ו הִנְנִי
עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַּצּוּר
וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה
עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן: **פ** ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם
עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי
נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: י וַיַּעַשׂ
יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק
וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: יא וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ
יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: יב וְיָדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן
וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו
מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא
הַשָּׁמֶשׁ: יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ
לְפִי־חָרֶב: **פ** מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב
זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה
אֶמְחֶה אֶת־(וְזֶכֶר)* זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: טו וַיִּבֶן
מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד
עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: **פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('היום יום' יג אדר שני)

וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים (יז, ח)

שֶׁרָפוּ יִשְׂרָאֵל יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה (מְכִילְתָּא)

לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם. וְכַאֲשֶׁר יֵשׁ רִפְיוֹן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – בָּא עֲמָלֵק וְנִלְחָם עִם יִשְׂרָאֵל (רָאשֵׁי תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה) וּמְקָרֵר אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה. הָעֵצָה לְכָךְ הִיא – בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, אַנְשֵׁי מֹשֶׁה, וְאִתְּפַשְׁטוּתָא שֶׁל מֹשֶׁה, רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק – לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

קי"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן.

* מנהגינו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֶכֶר (בסגול) ובשני זֵכֶר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בשלח בשופטים פרק ד ה

ד ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: ה וְהִיא
יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַמִּשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צִוָּה | יְהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי
זְבֻלוּן: ז וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ
וּנְתַתִּיהוּ בְיָדֶךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלַכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ:
ט וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי
בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה: י וַיַּזְעֵק בָּרָק
אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה: יא וְחֶבֶר
הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנַנִּים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ:
יב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר: יג וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע
מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן: יד וַתֹּאמֶר
דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ

וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיְהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא
וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס
בְּרַגְלָיו: טז וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא
לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד: יז וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי
שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר
אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֳלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמִתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ: כ וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן:
כא וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט
וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת: כב וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף
אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ: כג וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין
מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד
אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן: **ה** א אָז תָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר: ב בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה: ג שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים
אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ
מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם: ה הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה
זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ו בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי
נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת: ז חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ עַד שֶׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שֶׁקַּמְתִּי
אֵם בְּיִשְׂרָאֵל: ח יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים
אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: ט לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה: י רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת
יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ: יא מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת
יְהוָה צִדְקֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה: יב עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי
דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֵה שִׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם: יג אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יָרַד־לִי
בַּגִּבּוֹרִים: יד מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים
וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר: טו וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבוֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח
בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְּקֵי־לֵב: טז לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת
עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב: יז גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת
אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן: יח זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל

מִרוֹמֵי שָׂדֶה: יט בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף
לֹא לָקָחוּ: כ מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: כא נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם
נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז: כב אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו:
כג אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה
בַּגִּבּוֹרִים: כד תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ: כה מַיִם שָׁאַל חָלָב
נָתְנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה: כו יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים
וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ: כז בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין
רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד: כח בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא
בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֲחֲרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו: כט חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ
תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ: ל הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר
שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוָּארֵי שָׁלָל: לא כֵּן יֹאבְדוּ
כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה
יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - שירה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:37	6:37	8:38	8:39	9:10	9:11	10:03	10:04	16:58	17:03	17:24	17:29	16:43	17:39
חיפה (ח)	6:40	6:39	8:39	8:40	9:11	9:12	10:03	10:05	16:54	17:00	17:20	17:25	16:29	17:36
ירושלים (ח)	6:35	6:34	8:37	8:38	9:08	9:09	10:01	10:02	16:57	17:02	17:23	17:28	16:22	17:36
תל אביב (ח)	6:40	6:39	8:39	8:40	9:12	9:13	10:04	10:05	16:56	17:01	17:22	17:27	16:40	17:38
אוסטריה וינה (ח)	7:39	7:36	9:17	9:17	9:48	9:48	10:33	10:33	16:24	16:32	16:57	17:05	16:12	17:19
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:04	6:10	9:12	9:16	9:44	9:48	10:58	11:02	20:49	20:48	21:18	21:16	20:30	21:30
אוקראינה אודסה (ח)	7:37	7:34	9:16	9:16	9:48	9:48	10:34	10:34	16:31	16:39	17:04	17:11	16:19	17:15
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:23	9:03	9:02	9:35	9:34	10:19	10:19	16:07	16:15	16:41	16:48	15:56	16:52
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:00	7:57	9:32	9:31	10:04	10:04	10:47	10:47	16:24	16:33	16:59	17:07	16:13	17:11
אוקראינה קייב (ח)	7:53	7:49	9:25	9:24	9:57	9:56	10:39	10:40	16:17	16:26	16:52	17:00	16:06	17:04
אוקראינה דונייצק (ח)	7:13	7:10	8:51	8:50	9:22	9:22	10:07	10:07	15:58	16:06	16:32	16:39	15:47	16:43
איטליה מילאנו (ח)	7:59	7:56	9:41	9:40	10:13	10:12	10:58	10:59	17:02	17:09	17:33	17:40	16:50	17:54
אקוואדור קיטו (ח)	6:09	6:11	8:43	8:46	9:13	9:15	10:16	10:18	18:33	18:35	18:55	18:57	18:17	19:01
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:48	5:54	8:50	8:54	9:22	9:26	10:35	10:38	20:12	20:11	20:40	20:39	19:54	20:52
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:17	6:24	9:32	9:36	10:02	10:07	11:19	11:23	21:27	21:24	21:58	21:55	21:07	21:59
ארה"ב בולטימור (ח)	7:24	7:22	9:14	9:15	9:47	9:47	10:36	10:37	17:04	17:10	17:32	17:38	16:51	17:42
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:16	7:14	9:06	9:06	9:37	9:38	10:26	10:27	16:51	16:57	17:20	17:26	16:38	17:37
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:17	7:15	9:06	9:06	9:38	9:38	10:26	10:27	16:50	16:56	17:19	17:25	16:37	17:38
ארה"ב דטרויט (ח)	7:57	7:55	9:44	9:45	10:16	10:16	11:04	11:05	17:22	17:29	17:52	17:58	17:10	18:11
ארה"ב היוסטן (ח)	7:15	7:14	9:17	9:18	9:50	9:51	10:43	10:44	17:42	17:47	18:08	18:12	17:28	18:22
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:54	8:54	8:55	9:26	9:26	10:17	10:18	17:05	17:11	17:32	17:37	16:52	17:47
ארה"ב מיאמי (ח)	7:06	7:07	9:13	9:14	9:45	9:46	10:39	10:41	17:49	17:54	18:14	18:18	17:35	18:28
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:15	7:13	9:02	9:03	9:35	9:35	10:23	10:24	16:43	16:49	17:12	17:18	16:30	17:32
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:13	7:11	9:02	9:02	9:33	9:33	10:21	10:22	16:43	16:49	17:12	17:19	16:30	17:30
בוליביה לה פאס (ח)	5:58	6:02	8:48	8:51	9:17	9:20	10:24	10:27	19:21	19:22	19:44	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:42	8:38	10:11	10:10	10:43	10:43	11:25	11:26	16:57	17:06	17:33	17:41	16:46	17:59
בלגיה בריסל (ח)	8:39	8:35	10:11	10:10	10:42	10:41	11:25	11:25	17:00	17:09	17:36	17:44	16:49	18:00
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:12	8:07	9:34	9:33	10:06	10:04	10:45	10:45	15:54	16:04	16:34	16:43	15:44	16:47
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:24	6:28	9:15	9:19	9:46	9:50	10:55	10:58	20:03	20:03	20:28	20:28	19:46	20:36
ברזיל ריו דה ז'נרו (ק)	6:11	6:15	9:02	9:05	9:33	9:37	10:42	10:45	19:49	19:49	20:13	20:13	19:31	20:21
בריטניה לונדון (ח)	7:59	7:55	9:30	9:29	10:01	10:00	10:43	10:44	16:16	16:24	16:52	17:00	16:05	17:16
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:18	8:13	9:43	9:42	10:15	10:14	10:55	10:55	16:14	16:23	16:52	17:01	16:04	17:19
גרמניה ברלין (ח)	8:11	8:07	9:38	9:37	10:10	10:09	10:51	10:51	16:16	16:25	16:53	17:02	16:05	17:06
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:17	8:14	9:52	9:51	10:23	10:22	11:06	11:06	16:47	16:56	17:22	17:30	16:36	17:34
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:17	5:21	8:14	8:17	8:44	8:47	9:54	9:57	19:12	19:12	19:38	19:37	18:54	19:41
הודו בומביי (ח)	7:12	7:12	9:24	9:25	9:57	9:58	10:53	10:55	18:20	18:23	18:43	18:47	18:05	18:51
הודו פונה (ח)	7:05	7:06	9:19	9:21	9:51	9:53	10:48	10:50	18:18	18:22	18:41	18:45	18:03	18:49
הונגריה בודפשט (ח)	7:27	7:24	9:05	9:04	9:37	9:37	10:21	10:22	16:15	16:22	16:48	16:55	16:03	16:59
טורקיה איסטנבול (ח)	7:26	7:24	9:14	9:15	9:47	9:47	10:35	10:36	16:56	17:03	17:26	17:32	16:44	17:36
יוון אתונה (ח)	7:38	7:37	9:31	9:31	10:03	10:04	10:53	10:54	17:26	17:32	17:54	18:00	17:13	18:04

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - שירה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	7:47	7:44	9:25	9:25	9:57	9:57	10:42	10:43	16:36	16:44	17:09	17:16	16:25	17:20
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:05	7:05	9:22	9:24	9:52	9:54	10:49	10:51	18:23	18:27	18:46	18:50	18:08	18:54
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	4:58	5:06	8:13	8:17	8:45	8:50	10:02	10:06	20:14	20:12	20:47	20:43	19:54	20:47
נפאל קטמנדו (ח)	6:50	6:50	8:57	8:59	9:28	9:29	10:22	10:24	17:32	17:36	17:57	18:01	17:18	18:05
סינגפור סינגפור (ח)	7:07	7:10	9:35	9:37	10:07	10:10	11:09	11:11	19:16	19:18	19:38	19:40	19:00	19:44
פולין ורשא (ח)	7:38	7:34	9:07	9:06	9:38	9:38	10:20	10:20	15:48	15:57	16:25	16:33	15:37	16:37
פרו לימה (ח)	5:49	5:53	8:28	8:30	9:00	9:03	10:05	10:08	18:41	18:42	19:04	19:05	18:24	19:09
צרפת ליאון (ח)	8:16	8:14	9:58	9:58	10:30	10:30	11:16	11:17	17:19	17:26	17:51	17:58	17:07	18:11
צרפת פריז (ח)	8:38	8:35	10:14	10:14	10:46	10:45	11:30	11:30	17:17	17:25	17:51	17:59	17:06	18:14
קולומביה בוגוטה (ח)	5:59	6:01	8:29	8:31	8:59	9:01	10:00	10:03	18:08	18:11	18:30	18:33	17:52	18:37
קנדה טורונטו (ח)	7:46	7:44	9:32	9:32	10:03	10:03	10:50	10:51	17:03	17:10	17:34	17:40	16:51	17:53
קנדה מונטריאול (ח)	7:29	7:27	9:12	9:11	9:43	9:43	10:29	10:30	16:33	16:40	17:05	17:12	16:21	17:26
קפריסין לרנקה (ח)	6:53	6:52	8:47	8:48	9:21	9:21	10:11	10:12	16:52	16:58	17:19	17:24	16:39	17:28
רוסיה מוסקבה (ח)	8:49	8:44	10:10	10:09	10:41	10:39	11:19	11:19	16:24	16:34	17:05	17:14	16:14	17:33
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:04	8:01	9:42	9:41	10:14	10:14	10:59	10:59	16:53	17:00	17:25	17:32	16:41	17:36
שוייץ ציריך (ח)	8:06	8:03	9:47	9:46	10:18	10:17	11:03	11:03	16:59	17:07	17:32	17:39	16:48	17:53
תאילנד בנגקוק (ח)	6:41	6:42	8:59	9:00	9:31	9:33	10:29	10:31	18:08	18:12	18:31	18:34	17:54	18:38

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
תחילת ליל רביעי, ז' שבט

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00251
09/01/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב